

Jean Monnet Chair
EUDIPSEC

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Guvernul Republicii Moldova
Academia
de Administrare Publică

Conferința Științifică Internațională
**STRATEGIA SECURITĂȚII UNIUNII
EUROPENE ÎN CONTEXTUL
METAMORFOZELOR
RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE (1)**

23 aprilie 2021

Coordonator — Ludmila Roșca

Chișinău, 2021

ACADEMIA DE ADMINISTRARE PUBLICĂ

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

**STRATEGIA SECURITĂȚII UNIUNII
EUROPENE ÎN CONTEXTUL
METAMORFOZELOR
RELĂȚIILOR INTERNAȚIONALE (1)**

23 aprilie 2021

Culegere de articole științifice

Vol.1

CHIȘINĂU 2021

Conferința Științifică Internațională: „Strategia Securității Uniunii Europene în contextul Metamorfozelor Relațiilor Internaționale” s-a desfășurat în cadrul Proiectului Jean Monnet Chair 620918-EPP-1-2020-1-MD-EPPJMO-CHAIR (EUDIPSEC) „UNIUNEA EUROPEANĂ: noțiune cuprinzătoare”.

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Oleg BALAN – doctor habilitat, profesor universitar, Rector al Academiei de Administrare Publică, Republica Moldova

Ludmila ROȘCA – coordonator al Proiectului Jean Monnet Chair – EUDIPSEC, doctor habilitat, conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

Serghei PALIHOVICI, doctor, conferențiar universitar, prorector, Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

Nistor GOZAVU – doctor, conferențiar universitar, prorector, Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

Vladimir GUTUROV – doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, Rusia

Vladimir KRUGLAȘOV – doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea Națională „Yuri Fedkovič”, Cernăuți, Ucraina

Ioan HORGA – doctor, profesor universitar, Universitatea din Oradea, România

Iulia SIROTA – doctor, consilier academic, Colegiul Carmell, Israel

Ion DULSCNI – doctor, conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

Gabriela GOUDENHOFT – doctor, conferențiar universitar, Universitatea din Oradea, România

Eugenia COJOCARU – doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea Cooperatist-Comercială, Republica Moldova

Ionel NARIȚA – doctor, profesor universitar, Universitatea de Vest, Timișoara, România

COLEGIUL REDACȚIONAL

Ludmila ROȘCA – coordonator al Proiectului Jean Monnet Chair – EUDIPSEC, doctor habilitat, conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

Sivia DULSCHI – doctor, conferențiar universitar, șef Direcție știință, Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

Liudmila CUROȘ – doctorand, Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

Natalia CIOBANU – doctorand, de Administrare Publică, Republica Moldova

Ludmila GOLOVATAIA – doctor, conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

Materialele publicate în Culegere nu reflectă neapărat punctul de vedere al redacției.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Strategia Securității Uniunii Europene în contextul Metamorfozelor Relațiilor Internaționale (I)”, conferința științifică internațională (2021 ; Chișinău). Conferința Științifică Internațională „Strategia Securității Uniunii Europene în contextul Metamorfozelor Relațiilor Internaționale (I)”, 23 aprilie 2021 : Culegere de articole științifice / comitetul științific : Oleg Balan [et al.] ; colegiul redacțional : Ludmila Roșca [et al.] – Chișinău : S. n., 2021 (Tipogr. „Print-Caro”) – . – ISBN 978-9975-56-873-9.

Vol. 1. – 2021. – 360 p. : fig., fot., tab. – Antetit.: Acad. de Administrare Publică. – Texte : lb. rom., engl., ucr., rusă. – Cuprins paral.: lb. rom., engl. – Rez.: lb. rom., engl., rusă. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 100 ex. – ISBN 978-9975-56-874-6.

327:061.1EU(082)=00

S 90

Tiparul executat la tipografia „Print Caro”
str. Columna, 170, Chișinău

CUPRINS

CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ – O SARCINĂ INDISPENSABILĂ ÎN ACTIVITATEA ACADEMIEI DE ADMINISTRARE PUBLICĂ (<i>Oleg BALAN</i>)	7
PREFAȚĂ (<i>Ludmila ROȘCA</i>)	9
DECENTRALIZAREA UCRAINEI: INSPIRATĂ DIN EUROPA UNITĂ ȘI DETERMINATĂ DE AMENINȚĂRILE DIN PARTEA RUSIEI (<i>Anatoliy KRUGLAȘOV, Natalia SABADASH</i>)	10
METAMORFOZELE IDENTITĂȚII ȘI MOBILITATEA ÎN SPAȚIUL UNIUNII EUROPENE (<i>Gabriela GOUDENHOOF</i>)	25
DINAMICA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE: modele de cooperare (<i>Ludmila ROȘCA</i>)	33
SITUAȚII CONFLICTUALE ȘI SECURITATE ORGANIZAȚIONALĂ (<i>Ionel NARIȚA</i>)	41
NORD STREAM-2: NOI MĂSURI DE SECURITATE PENTRU UNIUNEA EUROPEANĂ (<i>Natalia NECEAEVA-YURCIUK</i>)	48
DIPLOMAȚIA CULTURALĂ CA INSTRUMENT DE PROTECȚIE A INTERESELOR STATULUI (<i>Liubov MELINYCHUK</i>)	58
HIBRIDIZAREA VIEȚII SOCIAL-POLITICE – O PROVOCARE ATIPICĂ PENTRU STRATEGIILE EUROPENE DE SECURITATE (<i>Marin GERMAN</i>)	64
REPUBLICA MOLDOVA – ZONĂ DE INTERES STRATEGIC PENTRU UE ȘI RUSIA ÎN CONTEXTUL TRANZIȚIEI LA ORDINEA MONDIALĂ MULTIPOLARĂ (<i>Aurelian LAVRIC</i>) ..	71
EXTINDEREA UE: RISCURI ȘI BENEFICII (<i>Ion DULSCHI</i>)	78
BISERICILE MINORITARE ȘI CONTRIBUȚIILE LOR NAȚIONALE ÎN CADRELE UNIVERSALULUI (<i>Irina POP</i>)	83
DIMENSIUNEA CULTURALĂ A IDENTITĂȚII EUROPENE (<i>Simion ROSCA</i>)	99
INFLUENȚA COVID-19 ASUPRA SIGURANȚEI APROVIZIONĂRII CU ALIMENTE A ISRAELULUI (<i>Julia SIROTA, Noha ALVAKILI</i>)	109
PROBLEMATICA SECURITĂȚII UMANE ȘI DREPTURILOR PERSOANEI REFLECTATĂ ÎN ACORDUL DE ASOCIERE RM-UE (<i>Serghei SPRINCEAN, Tudorița-Sanda SOHOȚCHI</i>)	115
CADRUL POLITICO-JURIDIC AL RELAȚIILOR REPUBLICII MOLDOVA CU UNIUNEA EUROPEANĂ (<i>Constantin SOLOMON</i>)	122
DREPTURILE OMULUI ȘI SECURITATEA GLOBALĂ (<i>Serghei SPRINCEAN, Ghenadie MITROFANOV</i>)	130
PROTECȚIA CIVILĂ CONTRA DOBÂNDIRII, UTILIZĂRII SAU DIVULGĂRII ILEGALE A SECRETELOR COMERCIALE ȘI IMPORTANȚA ACESTEIA ÎN DEZVOLTAREA ECONOMICĂ (<i>Eugenia COJOCARI, Vasilii PEREDERCO</i>)	136
UNELE MĂSURI PENALE NECESARE ÎMBUNĂTĂȚIRII STRATEGIEI SECURITĂȚII UNIUNII EUROPENE (<i>Ion IFRIM</i>)	150
CONTEXTUL ECONOMIC AL DIPLOMAȚIEI MODERNE ÎN TIMPUL TRANSFORMĂRII ECONOMIEI MONDIALE (<i>Ludmila GOLOVATAIA</i>)	156
PROTECȚIA SECURITĂȚII ECONOMICE ÎN CONTEXTUL SECURITĂȚII EUROPENE (<i>Vasilii PEREDERCO</i>)	165
PROGNOZAREA SECURITĂȚII ALIMENTARE ÎN ȚĂRILE UNIUNII EUROPENE (<i>Vitalie CAZACU</i>)	181
MIGRANȚI LA PORȚILE EUROPEI. MODUL ÎN CARE MASS-MEDIA DIN BIHOR REFLECTĂ „CAPTURILE” DE MIGRANȚI (<i>Cristina Liana PUȘCAȘ</i>)	188

INOVAȚIILE CA ELEMENT A SECURITĂȚII NAȚIONALE (<i>Tatiana ANDREEVA, Eugeniu GROSU</i>)	198
COMERȚUL ELECTRONIC ÎN EPOCA PROCESELOR DE GLOBALIZARE (<i>Elena BĂDĂRĂU, Valeriu GUREU</i>).....	206
DIMENSIUNEA COMUNICĂRII INTERCULTURALE ÎN SOLUȚIONAREA CONFLICTELOR IDENTITARE (<i>Stela SPÎNU</i>).....	213
COMENTARII PRIVIND CUSTODIA COPIILOR MINORI (<i>Georgeta CREȚU</i>)	220
CONSIDERAȚII PRIVIND STAREA POLITICĂ A SISTEMULUI NORDIC DE SECURITATE (<i>Cătălin-Gabriel DONE</i>).....	228
PROMOVAREA DEMOCRAȚIEI UE FAȚĂ DE RUSIA RUSSKIY MIR: CUM SĂ ASIGURĂM EUROPA DE EST? (<i>Vitaliy MOTSO</i>).....	235
REPUBLICA MOLDOVA ȘI DILEMA SECURITĂȚII NAȚIONALE PRIN PRISMA COOPERĂRII CU UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI NATO (<i>Dana PAIU</i>)	237
INTEGRAREA CA FACTOR IMPORTANT ÎN MIGRAȚIA AZERBAIDJANILOR CĂTRE EUROPA (<i>Sumuzer ASKEROVA</i>).....	244
INSTABILITATEA SOCIAL-POLITICĂ, ROLUL CLASEI POLITICE ÎN ASIGURAREA STABILITĂȚII (<i>Valentina URSU</i>)	252
ROLUL POLITICILOR PUBLICE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR (<i>Vadim BOȚ</i>)	260
PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CADRUL PARTENERIATULUI ESTIC (<i>Liudmila CUROȘ, Cristina TULBU-FRUNZE</i>).....	265
ASIGURAREA INTERESELOR NAȚIONALE ALE REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL POLITICII EUROPENE DE VECINĂTATE ȘI SECURITATE (<i>Ștefan ȚIBULEAC</i>)	274
RELAȚII REFLEXIVE ÎNTRE POLITIC ȘI ELECTORAT, POPULAȚIE ȘI GUVERNARE, INTERN ȘI INTERNAȚIONAL, CONFLICTUL INTERESELOR ÎNTRE MENTALITĂȚI ȘI GENERAȚII (<i>Nicolae PARCEVSCHI</i>)	282
SECURITATEA NAȚIONALĂ A UNIUNII EUROPENE. DEZVOLTAREA SISTEMELOR DE SECURITATE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE (<i>Eti Leon BEN-NUN</i>)	295
AVANTAJELE COMPARATIVE ALE SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT INTERNAȚIONALIZAT (<i>Dasman El-Fahel</i>)	301
ANALIZA INSTITUȚIILOR DE TRATARE A PROCESULUI DE INTEGRARE A MIGRANȚILOR ÎN ISRAEL (<i>Miriam BEN HAMOO</i>).....	307
INTEGRAREA ELEVILOR MINORITĂȚILOR ÎN SISTEME EDUCATIONALE LOCALE. (Cazul Israelului și al Statelor Unite) (<i>Nohaa ALOKILI</i>).....	315
POLITICA DE INTEGRARE ÎN EUROPA ȘI STATELE UNITE (<i>Ochana SHIMRIT</i>).....	320
ASIGURAREA SECURITĂȚII INOVAȚIONALE – PROVOCARE A NOULUI TIMP. SEGMENTUL ECONOMIC (<i>Nicolai SAMCIUC</i>).....	328
PROVOCĂRI PRIVIND GESTIONAREA INFRAȚIONALITĂȚII LA FRONTIERELE UE (<i>Gianina-Anemona RADU</i>)	334
OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA RĂSPUNDEREA MEDICALĂ GENERATĂ DE PANDEMIA COVID-19 (<i>Cristina DOBRE</i>)	343
CONFLICTUL ARABO-ISRAELIAN ... PÂNĂ CÂND? (<i>Bader KABAHA</i>)	356

CONTENTS

SCIENTIFIC RESEARCH – AN INDISPENSABLE TASK IN THE ACTIVITY OF THE ACADEMY OF PUBLIC ADMINISTRATION (<i>Oleg BALAN</i>).....	7
PREFACE (<i>Ludmila ROȘCA</i>).....	9
THE PROCESS OF DECENTRALIZATION OF UKRAINE: INSPIRED BY A UNITED EUROPE AND PROVOKED BY THREATS FROM RUSSIA (<i>Anatoliy KRUGLAȘOV, Natalia SABADASH</i>)..	10
METAMORPHOSIS OF IDENTITY AND MOBILITY WITHIN THE EUROPEAN UNION (<i>Gabriela GOUDENHOOF</i>).....	25
DYNAMICS OF INTERNATIONAL RELATIONS: MODELS OF COOPERATION (<i>Ludmila ROȘCA</i>).....	33
CONFLICTUAL SITUATIONS AND ORGANIZATIONAL SECURITY (<i>Ionel NARIȚA</i>).....	41
NORD STREAM-2: NEW SECURITY MEASUREMENTS FOR THE EU (<i>Natalia NECEAEVA-YURCIUK</i>).....	48
CULTURAL DIPLOMACY AS A TOOL FOR PROTECTING NATIONAL INTERESTS (<i>Liubov MELINYCHUK</i>).....	58
HYBRIDIZATION OF SOCIO-POLITICAL LIFE – AN ATYPICAL CHALLENGE FOR EUROPEAN SECURITY STRATEGIES (<i>Marin GERMAN</i>).....	64
REPUBLIC OF MOLDOVA – AREA OF STRATEGIC INTEREST FOR THE EU AND RUSSIA IN THE CONTEXT OF THE TRANSITION TO THE MULTIPOLAR WORLD ORDER (<i>Aurelian LAVRIC</i>).....	71
EU ENLARGEMENT: RISKS AND BENEFITS (<i>Ion DULSCHI</i>).....	78
MINORITY CHURCHES AND THEIR NATIONAL CONTRIBUTIONS WITHIN THE UNIVERSAL (<i>Irina POP</i>).....	83
THE CULTURAL DIMENSION OF EUROPEAN IDENTITY (<i>Simion ROSCA</i>).....	99
COVID-19 INFLUENCE ON FOOD SUPPLY SAFETY OF ISRAEL (<i>Julia SIROTA, Noha ALVAKILI</i>).....	109
THE ISSUE OF HUMAN SECURITY AND THE RIGHTS OF THE PERSON REFLECTED IN THE RM-EU ASSOCIATION AGREEMENT (<i>Serghei SPRINCEAN, Tudorița-Sanda SOHOȚHI</i>).....	115
POLITICAL-LEGAL FRAMEWORK OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA'S RELATIONS WITH THE EUROPEAN UNION (<i>Constantin SOLOMON</i>).....	122
HUMAN RIGHTS AND GLOBAL SECURITY (<i>Serghei SPRINCEAN, Ghenadie MITROFANOV</i>).....	130
CIVIL PROTECTION AGAINST THE ACQUISITION, USE OR ILLEGAL DISCLOSURE OF TRADE SECRETS AND THEIR IMPORTANCE IN ECONOMIC DEVELOPMENT (<i>Eugenia COJOCARI, Vasilii PEREDERCO</i>).....	136
SOME CRIMINAL MEASURES NEEDED TO IMPROVE THE EUROPEAN UNION'S SECURITY STRATEGY (<i>Ion IFRIM</i>).....	150
THE ECONOMIC CONTEXT OF MODERN DIPLOMACY DURING THE WORLD ECONOMY TRANSFORMATION (<i>Ludmila GOLOVATAIA</i>).....	156
PROTECTION OF ECONOMIC SECURITY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN SECURITY (<i>Vasilii PEREDERCO</i>).....	165
FORECASTING FOOD SECURITY IN EUROPEAN UNION COUNTRIES (<i>Vitalie CAZACU</i>).....	181

IMMIGRANTS AT THE GATES OF EUROPE. HOW THE BIHOR MEDIA REFLECTS THE „CATCHES” OF MIGRANTS (<i>Cristina Liana PUȘCAȘ</i>)	188
INNOVATIONS AS AN ELEMENT OF NATIONAL SECURITY (<i>Tatiana ANDREEVA, Eugeniu GROSU</i>)	198
E-COMMERCE IN THE ERA OF GLOBALIZATION PROCESSES (<i>Elena BĂDĂRĂU, Valeriu GUREU</i>).....	206
THE DIMENSION OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN SOLVING IDENTITY CONFLICTS (<i>Stela SPÎNU</i>)	213
COMMENTS ON CUSTODY OF MINOR CHILDREN (<i>Georgeta CREȚU</i>).....	220
CONSIDERATIONS REGARDING THE POLITICAL STATUS OF THE NORDIC SECURITY SYSTEM (<i>Cătălin-Gabriel DONE</i>).....	228
EU DEMOCRACY PROMOTION VERSUS RUSSIA’S RUSSKIY MIR: HOW TO SECURE EASTERN EUROPE? (<i>Vitaliy MOTSO</i>).....	235
THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND THE NATIONAL SECURITY DILEMMA THROUGH COOPERATION WITH THE EUROPEAN UNION AND NATO (<i>Dana PAIU</i>)	237
INTEGRATION AS THE MOST IMPORTANT FACTOR OF MIGRATION OF AZERBAIJANIS TO EUROPE (<i>Sumuzer ASKEROVA</i>).....	244
SOCIAL-POLITICAL INSTABILITY, THE ROLE OF THE POLITICAL CLASS IN ENSURING STABILITY (<i>Valentina URSU</i>).....	252
THE ROLE OF PUBLIC POLICIES IN CRISIS MANAGEMENT (<i>Vadim BOȚ</i>).....	260
PROSPECTS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE MOLDOVA REPUBLIC WITHIN THE FRAMEWORK OF THE EASTERN PARTNERSHIP (<i>Liudmila CUROȘ, Cristina TULBU-FRUNZE</i>)	265
ENSURING THE NATIONAL INTERESTS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN NEIGHBOURHOOD AND SECURITY POLICY (<i>Ștefan ȚÎBULEAC</i>)	274
REFLECTIVE RELATIONS BETWEEN POLITICAL AND ELECTORAL, POPULATION AND GOVERNANCE, DOMESTIC AND INTERNATIONAL, CONFLICT OF INTEREST BETWEEN MENTALITIES AND GENERATIONS (<i>Nicolae PARCEVSKI</i>)	282
EUROPEAN UNION’S NATIONAL SECURITY. DEVELOPMENT OF NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY SYSTEMS (<i>Eti Leon BEN-NUN</i>).....	295
THE COMPARATIVE ADVANTAGES OF THE INTERNATIONALIZED EDUCATION SYSTEM (<i>Dasman El-Fahel</i>)	301
ANALYSIS OF INSTITUTIONS DEALING WITH THE PROCESS OF INTEGRATING MIGRATION IN ISRAEL (<i>Miriam BEN HAMOO</i>)	307
INTEGRATION OF MINORITIES STUDENTS IN LOCAL EDUCATIONAL SYSTEMS. (Israeli & United State case) (<i>Nohaa ALOKILI</i>)	315
INTEGRATION POLICY IN EUROPE AND THE UNITED STATES (<i>Ochana SHIMRIT</i>)	320
ENSURING INNOVATIONAL SECURITY - CHALLENGING THE NEW TIME. ECONOMIC SEGMENT (<i>Nicolai SAMCIUC</i>).....	328
CHALLENGES IN MANAGING CRIME AT EU BORDERS (<i>Gianina-Anemona RADU</i>)	334
COMMENTS ON MEDICAL LIABILITY GENERATED BY THE COVID-19 PANDEMIC (<i>Cristina DOBRE</i>).....	343
THE ARAB-ISRAELI CONFLICT ... TO WHERE? (<i>Bader KABAHA</i>)	356

CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ – O SARCINĂ INDISPENSABILĂ ÎN ACTIVITATEA ACADEMIEI DE ADMINISTRARE PUBLICĂ

Cuvânt înainte

Oleg BALAN,

Rector al Academiei de Administrare Publică,
doctor habilitat, profesor universitar

În primele decenii ale secolului XXI, învățământul este apreciat în calitate de domeniu strategic, deoarece puterea unui stat poate fi sporită, grație unui sistem eficient de instruire și educație. În societatea bazată pe cunoaștere învățământul este apreciat ca factor important al dezvoltării și multiplicării potențialului națiunii, garantul suveranității și al competitivității pe arena internațională. Un sistem calitativ de instruire contribuie la consolidarea instituțiilor statului de drept, la sporirea eficienței instituțiilor administrației publice, la susținerea dialogului social.

Despre o societate a cunoașterii se discută la diferite conferințe științifice naționale/ internaționale, începând cu anul 1986, când savantul american Peter F. Druker a propus Programul de management, expunând și conceptul de management prin realizarea unor obiective. A urmat instituționalizarea conceptului de societate a cunoașterii. În „Raportul Națiunilor Unite pentru Dezvoltarea Științei și Tehnologiei”, publicat în anul 1998, se menționa că termenul societate a cunoașterii este utilizat cu scopul de a pune accentul pe semnificația utilizării tehnologiei informație și comunicațiilor (TIC) a fost modificat din instrument de schimbare tehnologică într-un instrument care oferă un nou potențial din combinarea informațiilor înglobate în sistemele TIC cu potențialul creativ al oamenilor pentru dezvoltarea cunoașterii acestora.

La Sesiunea Consiliului European extraordinar de la Lisabona din 23-24 martie 2000, societatea cunoașterii este apreciată ca o nouă etapă, mai avansată , a

societății informaționale. În anul 2002, Philippe Busquin, Comisarul european pentru cercetare a susținut acțiuni pentru al VI-lea plan cadru de cercetare, iar Programul „Europa 2005” prevedea acțiuni pentru „re skilling for the knowledge society and knowledge economy”. Actualmente, fenomenul societate a cunoașterii cuprinde: o extindere și o aprofundare a cunoașterii științifice și a adevărului despre existență; utilizarea și managementul cunoașterii existente sub forma cunoașterii tehnologice și organizaționale; producerea de cunoaștere tehnologică nouă prin inovare; o diseminare a cunoașterii către toți membrii societății prin noi mijloace, folosind cu prioritate Internetul, cartea electronică și metode de învățare prin procedee electronice (e learning); societatea cunoașterii include o nouă economie, în care procesul de inovare devine determinant și în care, spre deosebire de vechea economie, în care bunurile tangibile erau primordiale, în noua economie contează bunurile intangibile, nemateriale, greu de descris și mai ales de cuantificat, măsurat, dar care au valoare și generează valori; societatea cunoașterii este fundamentul necesar pentru dezvoltarea durabilă a societății.

Edificarea societății cunoașterii impune unele condiții: fiecare om trebuie să aibă acces la instrumentele TIC, trebuie să asimileze informațiile despre modul lor de funcționare și despre utilizarea lor. Practica socială, mai ales, cea din ultimul an a extins zona de aplicare a TIC din necesitate. Acum sistemul de instruire și educație devine vulnerabil din cauza lipsei resurselor TIC, este dificilă realizarea planurilor de studii la toate treptele de instruire: timpurie, primară, gimnazială, liceală și chiar universitară.

La Academia de Administrare Publică personalul științifico-didactic este conștient de modificarea cerințelor societății bazate pe cunoaștere, motiv din care fiecare, împreună cu discipolii, se implică în organizarea și desfășurarea conferințelor științifice internaționale, naționale; în realizarea diferitor proiecte de cercetare și inovare, în oferirea platformelor on-line de dezbateră publică a celor mai actuale, importante probleme cu care se confruntă sistemul politic, administrativ, economic, juridic din Republica Moldova. Combinarea activității de cercetare cu realizarea sarcinilor didactice oferă cadrului didactic mai multă încredere în sine și respectiv o mai mare autoritate în auditoriul studențesc. Prin astfel de activități Academia de Administrare Publică participă la edificarea societății bazate pe cunoaștere în Republica Moldova.

PREFAȚĂ

„Mare sau mică, biruită sau victorioasă, o națiune nu înfruntă eternitatea nici prin politicienii ei, nici prin armata ei, nici prin țărani și proletarii ei – ci numai prin ce se gândește, se descoperă și se creează între hotarele ei.”

Mircea ELIADE, *Profetism românesc*.

Conferința Științifică Internațională: Strategia Securității Uniunii Europene în contextul metamorfozelor Relațiilor Internaționale, acțiune din cadrul Proiectului Jean Monnet Chair: 620918-EPP-1-2020-1-MD-EPPJMO-CHAIR (EUDIPSEC), „Uniunea Europeană: noțiune cuprinzătoare” are obiective atât teoretice, cât și practice, importante pentru societatea moldovenească, întreg spațiul românesc și european.

Potențialilor participanți le-au fost propuse direcțiile de cercetare a unui fenomen complex – securitatea, analiza căruia are un caracter interdisciplinar.

- Asigurarea securității Uniunii Europene într-o lume în permanentă schimbare.
- Identitatea europeană și problema securității.
- Scopurile și perspectivele „strategiei autonomiei Uniunii Europene” în contextul sistemului de securitate europeană.
- Abordarea sistemică a conflictelor în UE: politica și practica reglementării crizelor.
- Instrumentele asigurării securității naționale în condițiile securității globale.

După două luni de cercetare, sistematizare a rezultatelor investigațiilor individuale și de grup, am primit lucrări semnate de 8 doctori habilitați, profesori universitari, 21 doctori în științe, conferențieri universitari, experți în domeniile: Studii Europene, Relații Internaționale, Științe Politice, Drept, cu o bogată experiență în elaborarea, monitorizarea și implementarea proiectelor Jean Monnet, Erasmus +. Autorii noștri oferă modele de atitudine față de rolurile asumate, față de misiunea intelectualului, despre care scrie Mircea Eliade. Ei sunt îndrumătorii tinerilor cercetători, ei argumentează necesitatea investigațiilor unor fenomene și procese noi, care cetățenii le observă, dar nu le pot explica. La aceste dezbateri publice, ei și-au invitat și discipolii – 21 de doctoranzi și masteranzi și-au prezentat lucrările științifice.

Autorii volumului prezentat au sintetizat observațiile lor științifice, activând la diferite instituții din Republica Moldova, România, Ucraina, Azerbaidjan, Israel, Italia. Prin proiectele Jean Monnet Modulle și Chair, pe care le-am coordonat în perioada 2015-prezent, mi-am propus să atrag cât mai mulți tineri în procesele de europenizare, socializare, de promovare a valorilor europene în satele și orașele Moldovei. Am avut permanent susținerea colegilor din România, de la Universitatea din Oradea, din Ucraina, de la Universitatea Națională „Yuri Fedkovici”, din Cernăuți. Împreună educăm viitorii intelectuali, creatorii de valori spirituale, care consolidează poziția neamului românesc în cultura și civilizația europeană.

Ludmila ROȘCA, doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar, profesor Jean Monnet

DECENTRALIZAREA UCRAINEI: INSPIRATĂ DIN EUROPA UNITĂ ȘI DETERMINATĂ DE AMENINȚĂRILE DIN PARTEA RUSIEI

Anatoliy KRUGLAȘOV, doctor habilitat în științe politice,
profesor universitar, Universitatea Națională „Yuri Fedkovici”, Cernăuți, Ucraina
Natalia SABADASH, doctorandă, Universitatea Națională „Yuri Fedkovici”,
Cernăuți, Ucraina

Rezumat: Ucraina se confruntă cu noi amenințări, începând cu anul 2014. Revoluția demnității apropie țara de Uniunea Europeană și NATO, în timp ce înaintarea agresiilor ce vine din partea Rusiei amenință statalitatea Ucrainei. O direcție importantă în fortificarea țării în raport cu amenințările și provocările actuale o reprezintă decentralizarea. Succesul ei conduce la transformarea conducerii statului într-un sistem democratic, transparent, eficient, care răspunde intereselor și necesităților cetățenilor.

În acest raport este supus analizei procesul decentralizării puterii în contextul imperativelor democratizării și provocărilor la securitate cu care se confruntă Ucraina. Autorii abordează ambele dimensiuni ale politicii regionale a Kievului și reformele autoguvernării, propunând o abordare echilibrată a avantajelor și dezavantajelor lor, indicând la problemele care trebuie soluționate de instituțiile puterii de stat și de societate.

Cuvinte cheie: Ucraina, securitate, decentralizare, reformele autoguvernării, democrația locală.

THE PROCESS OF DECENTRALIZATION OF UKRAINE: INSPIRED BY A UNITED EUROPE AND PROVOKED BY THREATS FROM RUSSIA

Abstract: Ukraine faces with unprecedented challenges since 2014. Revolution of dignity pushes the country towards the EU and NATO, while the aggression from Russia threatened very existence of Ukraine Statehood. One of the key direction of strengthening of country resilience is process of decentralization of power. The success of the process helps to transform Public Administration in Ukraine and does correspond with expectation of Society and demands of Ukraine's citizens.

Authors analyze process of decentralization in the context of democracy advancement imperative and challenges of security, which are topical for Ukraine now. Both dimensions of the reforms have been taken into account by authors. They propose balanced approach to both dimensions of regional policy, evaluate their pros and cons, and point out at some remaining problems, which require closer attention of the Authorities and Civic Society in Ukraine.

Key words: security, Ukraine, decentralization process, Self-government, local democracy.

ПРОЦЕСС ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ УКРАИНЫ: ВДОХНОВЛЁННЫЙ ОБЪЕДИНЕННОЙ ЕВРОПОЙ И СПРОВОЦИРОВАННЫЙ УГРОЗАМИ СО СТОРОНЫ РОССИИ

Аннотация. Украина переживает беспрецедентные вызовы с 2014 года. Революция достоинства сближает страну с ЕС и НАТО, в то время как продолжающаяся агрессия со стороны России угрожает самому существованию украинской государственности. Одним из ключевых направлений усиления устойчивости страны по отношению современным угрозам и вызовам является процесс децентрализации. Его успех способствует трансформации государственного управления в Украине в более демократичное, прозрачное и эффективное, он отвечает общественным интересам и потребностям граждан.

В докладе предлагается анализ процессов децентрализации с учетом императивов демократизации и тех вызовов безопасности, с которыми сталкивается Украина. Авторы рассматривают оба измерения региональной политики Киева и реформы самоуправления, предлагая сбалансированный подход к оценке их плюсов и минусов, а также указывая на остающиеся проблемы, которые необходимо решить властям и обществу.

Ключевые слова: Украина, безопасность, децентрализация, реформы самоуправления, местная демократия.

События 2014 создали крайне уязвимую ситуацию для Украины. Уже российско-грузинская война в августе 2008 года определила вектор дальнейших действий Российской Федерации на постсоветском пространстве как нарастающих попыток восстановить великодержавный, по своей сути имперский статус страны. Впрочем, как для украинского общества и политической элиты, так европейской и мировой политической элиты дерзкие действия Кремля, которые закончились аннексией Крымского полуострова и разворачиванием войны на востоке Украины в Донбассе, оказались во многом неожиданными. Одной из оправданных реакций на эти события стали процессы реформирования украинской государственности с целью обеспечения ее жизнеспособности и устойчивости, сохранения территориальной целостности. Успешное осуществление этих реформ жизненно важно для успешного противостояния тем вызовам гибридной войны, которые с 2014 года продолжаются в Украине по сей день.

Важным направлением реформирования системы государственного управления стали процессы децентрализации власти. В ходе их реализации возникла очень важная дилемма, необходимость выбора между интересами государственной безопасности, с одной стороны, обеспечения способности государства противостоять внешним и внутренним угрозам, эффективно противодействовать им, с другой, потребностью избежать при этом нового этапа централизации власти, обусловленной логикой обеспечения безопасности. Ведь усилия правящей верхушки по чрезмерной

централизации власти уже приводили Украину к состоянию близкому к коллапсу.

Соответственно возникает необходимость изучить процессы децентрализации власти в Украине через призму дилеммы обеспечения требований демократизации публичного управления и вместе с этим удовлетворения тех потребностей национальной безопасности, которые обусловлены продолжающейся агрессией России против Украины. Выяснение взаимосвязи этих важных составляющих процессов децентрализации власти и перспектив их дальнейшего развития является целью данной статьи. Авторы рассматривают предпосылки и истоки процессов децентрализации в Украине, определяют вызовы ее осуществления, выделяют основные этапы и содержание достигнутых результатов децентрализации сквозь призму требований демократизации и обеспечения потребностей национальной безопасности.

Данные проблемы достаточно разносторонне рассматриваются в научной литературе, как украинской, так и зарубежной. Подробно происходящие в административно-управленческой структуре Украины изменения представлены в ряде документов. Среди них для нашего исследования наибольшее значение имели документы для Украинского Форума Королевского института международных отношений (Лондон), [5] Института Кеннана Центра имени Вудро Вильсона (Вашингтон, округ Колумбия), [6] и Чатем Хауса (Международного института стратегических исследований, Лондон) [4].

Среди научных публикаций заслуживают особого внимания рассмотрение основных достижений и наиболее весомых вызовов и актуальных задач децентрализации в Украине, который осуществляется в статьях А. Умланд и В. Романовой. Вопрос децентрализации исследовались многими украинскими специалистами, в частности А. Шевченко, В. Романовой Я. Жалило и др., которые по результатам своих исследований подготовили и опубликовали в 2020 году научный доклад по процессу децентрализации в Украине в целом и в отдельных регионах в частности [14]. Исследования различных аспектов децентрализации отражены в статьях А. Круглашова [21], Н. Ротарь, [37], и С. Швыдюка [43]. Немало ценных аналитических материалов содержат публикации одного из ведущих украинских экспертов в данной сфере А. Ткачука [9], [40].

Прежде всего отметим, что после того, как Украина стала независимым государством с 1991 года, при выборе модели региональной политики и стратегического направления построения системы государственной власти в ней происходили колебания между двумя векторами развития. Авторитарным вектором, который сопровождался процессами централизации и демократическим вектором. Президент Л. Кучма все более склонялся к процессам централизации. Его ключевое намерение состояло в концентрации насколько возможно больших полномочий в руках

президента и подконтрольных ему госструктур, с тем, чтобы эффективно контролировать финансовые потоки, процесс принятия политических решений, и само поведение ключевых политических игроков Украины [30]. И этот процесс продолжался и позже, с определенным перерывом при президентстве Ющенко. Он попытался осуществить административно-территориальную реформу и начать процесс децентрализации. Однако так называемый второй этап политической реформы в Украине был полностью провален [29]. Поэтому усилия В. Ющенко не привели к весомым результатам. И, наконец, когда Виктора Ющенко на посту президента сменил Президент Виктор Янукович, он не скрывал своего стремления вернуться к гиперцентрализации власти по российскому и белорусскому сценарию. Что подтверждалось как его заявлениями, так и политическим соглашением возглавляемой им «Партии Регионов» с «Единой России» в Российской Федерации, и в целом его пророссийской политикой [11]. Поэтому краткий ретроспективный анализ региональной политики Украины показывает, что основным ее вектором, доминантным направлением был процесс централизации государственного управления. В период второго президентства Л. Кучмы и неполного срока Януковича это имели место активные усилия построения гиперцентрализованной модели власти, что приводило ко многим негативным последствиям.

Во-первых, ни одно принципиальное решение не принималось в регионах, и они были фактически лишены своей административной автономии, не говоря об их политической субъектности. Во-вторых, это приводило к напряженной конкуренции и формированию региональных по своей природе политических кланов. Наиболее влиятельными стали два: днепропетровский клан, представленный, например, Павлом Лазаренко, а потом Юлией Тимошенко и донецкий клан. Главным представителем последнего в публичной политике Украины стал Виктор Янукович, сначала дважды в качестве премьер-министра, а затем Президента Украины [34]. В-третьих, очень важным следствием таких политических устремлений стала неэффективная модель публичного управления. Решения, которые принимались в центре, в основном не учитывали потребности и интересы регионов, они менее всего ориентировались на запросы местных территориальных общин, а нередко игнорировали их. В-четвертых, это приводило к разрастанию коррупции, потому что любые решения, которые надо было принимать в столичных властных кабинетах, и в частности, в интересах регионов, требовали все большей коррупционной составляющей для своего положительного решения [28]. Понятное дело, что все эти последствия ложились тяжким бременем на систему публичной власти в Украине, ограничивали эффективность украинской региональной политики. Во многом они подрывали доверие к власти в Украине, прежде всего, центральной, но также и местной [38]. Да и сама местная исполнительная власть в основном была своего рода территориальным филиа-

лом центральной власти, ограниченным тем мандатом доверия, который выдавали украинские президенты и подконтрольный им Кабинет Министров Украины.

Только события Революции достоинства 2014 года определили необходимость и возможности отказа и от этой модели регионального управления. Они в значительной степени повлияли на ход развития процессов публичного управления в Украине. Здесь сработал ряд факторов, благодаря которым политической элите и обществу в целом стало понятно, что сохранять предыдущую гиперцентрализованную модель власти невозможно и опасно. Запросы и требования общества относительно новой, более демократической и открытой системы публичного управления, ситуация с безопасностью в стране после начала российской агрессии в 2014 побуждали к радикальным изменениям в системе государственного управления. Соответственно этому, выбор в пользу децентрализации из возможных сценариев был наиболее соответствующим ожиданиям и потребностям общества, региональных и, до некоторой степени, центральных элит. В тоже самое время центральная власть в государстве была настолько слабой, во многом даже беспомощной в конце февраля-начале апреля 2014, что она не могла, даже если бы и хотела, управлять старыми методами [12].

В то же время Украине с весны 2014 В. Путиным – Президентом Российской Федерации и его министром иностранных дел С. Лавровым настойчиво навязывался сценарий федерализации Украины. Он преподносился как лучшее средство преодоления так называемого «Украинского кризиса» [8]. Его Россия с тех пор пытается представить своим гражданам и мировому сообществу не как результат грубейшего вмешательства Кремля во внутренние дела дело Украины, а как гражданскую войну. Поэтому, для того, чтобы договориться с мятежными регионами, а именно частями Луганской и Донецкой областей, созданных там Россией марионеточных так называемых ДНР и ЛНР, Киеву, с точки зрения Кремля, необходимо было пойти на федерализацию страны. То есть, 3% территории Украины должны были получить права субъектов федерации. При этом на самом деле кремлевский сценарий федерализации даже не был действительной федерализацией, он был квази-федерализацией, так как на самом деле речь шла о создании конфедеративного устройства Украины, который привел бы к легализации процессов дезинтеграции украинского государства [22]. Поэтому принять навязываемый сценарий так называемой федерализации ни для украинского общества, ни для власти было невозможно. Поэтому этот «троянский» сценарий был отвергнут как обществом, так и национальной элитой.

Поэтому, как промежуточный путь между федерализацией, что навязывалась извне Россией, и теми внутренними и внешними причинами, которые породили необходимость отказа от чрезмерно централизованной

системы государственного управления в Украине избирается процесс децентрализации власти. Его начинают воплощать в жизнь в начале и.о. Президента Украины Александр Турчинов и премьер-министр Арсений Яценюк. Этот процесс открывает принятие Кабинетом Министров Украины «Концепции реформирования местного самоуправления и территориальной организации власти» [20]. Она была утверждена в апреле 2014 года с соответствующим планом мероприятий по ее реализации. Также очень важное значение, получили законодательные изменения в Бюджетный [19] и Налоговый [18] кодексы Украины, которые сыграли положительную роль в становлении новой региональной политики страны. Благодаря им в Украине началась финансовая децентрализация, которая позволила в существенной степени изменить соотношение финансовых потоков в пользу регионов и местных общин (громад) [39]. Эти изменения в Бюджетный и Налоговый кодексы Украины сыграли очень положительную стимулирующую роль в развитии реальных процессов децентрализации и поддержки их на местах. Территориальные общины получили значительные полномочия по сбору налогов, а также пользуются преимуществами недавно введенных прямых трансфертов из центрального государственного бюджета. Например, по примеру стран Балтии и Скандинавии, территориальные общины получают 60 процентов собранного налога на доходы физических лиц. Это сформировало новый социальный контракт между местными компаниями, гражданами и органами самоуправления и стимулировало последние сохранять и расширять свои налоговые базы, поддерживать и активно привлекать бизнес к решению насущных проблем территориальных общин [1]. В формировании правовых основ децентрализации важное значение сыграл Закон Украины «О добровольном объединении территориальных общин» [17], который придал правовые основания процессу создания новых местных территориальных общин, то есть, объединению сельских, поселковых и городских советов. Благодаря этому началось их укрупнение с целью создания новых самодостаточных территориальных общин. В дальнейшем был принят Закон Украины «О сотрудничестве территориальных сообществ» [16], который открывал возможности для различных форм взаимодействия между новообразованными территориальными общинами, хотя его роль на практике остается достаточно ограниченной. Наконец, заслуживает на внимание Закон Украины «Об основах государственной региональной политики» [15]. Он существенно изменил подходы государства к ее формированию и реализации: от преимущественно ручного управления регионами, авторитарного по своей сути, к проектному менеджменту, что было для Украины шагом вперед.

Вместе с этим правовые основы региональной политики имеют и существенные пробелы по сей день. К сожалению, не увенчались успехом две попытки закрепить эти концептуальные законодательные изменения

в правовом поле Украины путем принятия соответствующих изменений в Конституцию Украины, которые бы создали надлежащие правовые рамки для осуществления процессов децентрализации и максимально надежной защиты от воздействия политической конъюнктуры. Впервые это попытался осуществить Президент Украины Петр Порошенко [33], а второй раз – действующий Президент Владимир Зеленский [32]. Но их законодательные инициативы не привели к успеху. Это порождает определенные правовые коллизии между законами Украины, нормативно-правовыми и распорядительными актами Кабинета Министров Украины, других центральных органов власти, процессами децентрализации в целом и Конституцией Украины. Это противоречие в Украине остается непреодоленным до сих пор. В следствии этого, во-первых, процессы децентрализации не получили своего конституционного подтверждения и завершения. Во-вторых, с точки зрения их конституционности можно всегда выразить легально обоснованные сомнения. Последнее тем более важно, что необходимо учитывать печальные эпизоды в истории функционирования Конституционного Суда в Украине, когда он неоднократно принимал в пользу той или иной политической конъюнктуры, или по другим еще более печальным причинам крайне сомнительные решения (в частности – отмена изменений в Конституцию от 4 декабря 2004) [23]. Таким образом эта опасность остается актуальной и поэтому Украине необходимо ее преодолеть.

Наиболее успешно, масштабно и эффективно процессы децентрализации происходят на уровне местных территориальных общин. Здесь в ходе укрупнения Украина перешла «экватор» процесса децентрализации, так как было создано уже значительно больше 50 процентов местных территориальных общин. 12 июня 2020 Кабинет Министров Украины принял 24 распоряжения по определению административных центров и утверждение территорий общин областей. В целом в стране создано 1469 территориальных общин [27]. Они действуют в условиях ОТГ – объединенных территориальных громад. Эти процессы охватили всю Украину. Естественно, нельзя недооценивать значения существующих трудностей и даже сопротивления процессам реформирования системы госуправления. Дольше всего образованию ОТГ сопротивлялась Закарпатская область, но наконец после изменения местного председателя областной государственной администрации, этот процесс сдвинулся и там [25].

Хотя международная техническая и финансовая помощь имеет важное значение для результатов политики в Украине, успех или провал реформ, таких как децентрализация, преимущественно определяется внутренними факторами. Это означает, что со времен Революции достоинства (Евромайдан) 2013 – 2014 различные национальные и многонациональные иностранные доноры, среди которых ЕС и США, консолидировали свои действия в Украине с помощью таких программ, как U-LEAD, PULSE и

ДОБРЕ, что увеличило результативность их влияния на процессы децентрализации. Среди других международных организаций значительное влияние осуществляет Совет Европы, который в частности делится экспертными юридическими знаниями в рамках проекта «Децентрализация и реформа местного самоуправления в Украине». Хорошо скоординированная консультативная поддержка, техническая и финансовая внешняя помощь способствовали тому, что правительство и парламент Украины не пренебрегаю вопросами децентрализации [13].

В своем недавнем интервью Георг Мильбрэдт – специальный посланник правительства Федеративной Республики Германия по вопросам реформ в Украине, отметил, что «Украина достигла важного этапа, но еще не конечной цели создания эффективного местного самоуправления, ориентированного на потребности граждан» [35]. Он также отметил: «Следующий шаг – определить, гарантировать деятельность, усилить и защитить местное самоуправление: обеспечить законодательную базу, начиная с изменений в Конституцию, пересмотра законов о местном самоуправлении, о местных государственных администрациях, о государственной службе и другого важного законодательства для их согласования с идеей местной демократии» [35].

В создание объединенных территориальных общин проявилось достаточно много негативных явлений. Важнейшее значение имела позиция местной элиты, если ее можно так назвать, то есть, это – местные главы громад, сельские, поселковые, городские депутаты и другие влиятельные местные акторы. Они долгое время воспринимали процессы децентрализации как непосредственную угрозу своему статусу, возможностям и тем средствам контроля над местными ресурсами, которые они привыкли использовать единолично или в рамках реализации групповых интересов. Более того, несмотря на то, что в целом уровень общественной поддержки децентрализации был достаточно высоким, в конкретных территориальных общинах их жители не получали достаточной информации о том, что они значат и какие положительные результаты могут им принести [7]. Поэтому процесс объединения территориальных общин шел непросто и даже болезненно. Нередко возникали противоречия между директивами центральных органов власти и интересами управленцев на региональном уровне, особенно на областном и районном ее уровнях. Так, например, в последнем случае нередко возникал соблазн создавать ОТГ сразу в масштабах существующих районов [7]. Это фактически означало новый вариант централизации, а не децентрализации. Кроме того, и властные круги на областном уровне также имели свои подходы к той или иной модели объединения громад и видение путей их создания. Поэтому было много хаотичных, противоречивых и даже конфликтных моментов в формировании ОТГ.

Но в основном многие из этих проблем оказались за эти 6 лет децентрализации более или менее успешно преодоленными. Понятное дело,

что успешность развития отчетливо отличается в конкретных, порой территориально близких и соседних общинах. Потому что в одних случаях там, где есть активный местный глава, депутатский корпус, там, где есть достаточные местные ресурсы – это составляет основу истории успеха [10]. В других случаях, где нет сильного лидерства, где не хватает ресурсов, в депрессивных регионах и субрегионах объединение территориальных общин оказались фактически перелицовкой структуры предыдущих местных советов. Там заметных успехов ни в инфраструктурном, ни в социально-экономическом, ни культурном развитии не заметно.

Второй уровень децентрализации, который рассматривался архитекторами реформ едва ли как завершающий – это переход к новому районированию в Украине. Он является важной составляющей осуществления административно-территориальной реформы. Проблема заключается в том, что в целом как система районирования, так и областное деление Украины в основном походят от времен еще сталинских административно-территориальных реформ, то есть 1930 – 1940 гг. прошлого столетия [42]. Очевидно, что это районирование базировалось на очень отдаленном от потребностей районов и регионов видении Москвы того, как должна функционировать система управления территорией Украинской Советской Социалистической Республики. Те географические, экономические, социальные, этнополитические и другие факторы, которые были положены в основу того или иного районирования от 1930-1940 гг. и ситуация, в которой осуществляется административно-территориальная реформа сейчас – это совершенно разные явления, порожденные существенно отличными социально-экономическими, политическими, идеологическими условиями и моделями управления территориями. Поэтому необходимость введения новой системы районирования не вызывает сомнений.

Начало этой второй фазы реформы усложнилось политическим календарем 2019 года, который определялся прежде всего общенациональным голосованием на выборах президента и парламента, а также последующей существенной ротацией персонала в законодательной, исполнительной, а также частично в судебной власти. Так, например, проект Закона Украины «О принципах административно-территориального устройства Украины», сформулированный тогдашним Министерством регионального развития, не был рассмотрен Верховной Радой перед досрочными парламентскими выборами в июле 2019. Этот проект закона обеспечивает правовую основу для реформирования районов согласно критериев, которые применяются в ЕС. В нем предложено превратить имеющиеся 490 районов со средней численностью населения около 25 000 жителей в примерно 100 новых, каждый из которых будет иметь около 150 000 жителей, без необходимости внесения трудоемких изменений в Конституцию [36].

17 июля 2020 Верховная Рада Украины приняла Постановление № 3650 «О создании и ликвидации районов». Согласно документу, теперь в Укра-

ине 136 районов. Предыдущие разделение на 490 районов было отменено парламентом [26].

Насколько новое районирование в государстве является обоснованным и оптимальным – этот вопрос вызывает сомнения. В частности, приведем пример Черновицкой области, где вместо прежних 12 районов имеем с 2020 три новых укрупненных района. Из них один своего рода мегарайон – Черновицкий, который занимает большую часть ее территории, значительную по сравнению с двумя другими районами, охватывает более половины населения и в котором сосредоточена львиная доля всех финансовых и экономических ресурсов области [41]. Возникает вопрос, насколько такое районирование является рациональным, насколько оно является пропорциональным, сбалансированным, к каким последствиям в территориальном управлении и региональном развитии оно приведет. Кроме того, в ходе осуществления АТР в 2019 – 2020 гг., проявилась еще одна очевидная проблема – закрытие, тенизация процесса принятия управленческих решений относительно нового районирования Украины. То есть, неоднократно это происходило с минимальными консультациями с общественностью, экспертами, принималось преимущественно в закрытых для публики кабинетах, авторитарными управленческими решениями и на основе преобладания узкогрупповых подходов [35]. Эти факты не позволяют утверждать, что на этом уровне, то есть нового районного деления Украины, были успешно приняты адекватные политические и управленческие решения.

После очередных местных выборов осенью 2020 году на новой административно-территориальной основе сложившихся районов и общин, полномочия между уровнями управления должны быть разграничены в соответствии с принципом субсидиарности [31]. Жители общин должны быть обеспечены механизмами и инструментами влияния на местные власти и участия в принятии решений. Начался процесс передачи имущества с районного уровня в коммунальную собственность территориальных общин. В целом по стране уже 79% объектов общины готовы взять на свой баланс данное имущество. Это 20352 объекта с 25274, связанных с передачей в собственность территориальных общин. Речь идет о заведениях образования, культуры, здравоохранения и другие. Взяв на свой баланс эти объекты, территориальные общины получают возможность управлять ими и содержать их из собственного бюджета. Лидером в передаче имущества является Житомирская область, где передано 100% объектов. Одни из самых высоких показателей передачи объектов имеют Ивано-Франковская (99%), Сумская (98%), Волынская, Днепропетровская и Черновицкая (по 97%) области [24].

Наконец, третий, последний уровень децентрализации касается не только введения новой региональной политики, но и создание соответствующей ей системы управления на уровне областей, то есть регионов

Украины. Ведь если создание территориальных общин оказалось основным направлением изменений на локальном уровне, а создание новых, укрупненных районов – на субрегиональном, то с децентрализационными процессами на уровне регионов возникает ряд нерешенных до сих пор проблем [3]. Самое главное здесь – задержка с принятием той или иной конституционной модели изменений, которая оставляет весь этот процесс открытым для дискуссий. Оба последних президента предлагали создание института префекта как призванного обеспечить контроль центральной власти в регионах, особенно в части соблюдения законности, преодоление вызовов безопасности и угроз территориальной целостности Украины. Но экспертное прочтение и общественное восприятие этих должностей префектов приводит к тому, что за их полномочиями, в том числе с предполагаемым правом в законопроектах останавливать любые решения любого органа местного самоуправления в регионах видится скорее тенденция к ре-централизации, а не децентрализации в Украине [7].

Подводя итоги, можем отметить, что процессы децентрализации в Украине является результатом переплетения ряда внутренних и внешних факторов. Они порождены не только условиями Революции достоинства и последующей гибридной войны, развязанной против Украины Россией, но и являются ответом на потребности сохранения территориальной целостности и самостоятельности украинского государства, обеспечения его суверенитета, достойного будущего. Вместе с тем они вызваны необходимостью формирования новой модели публичного управления. Демократической и европейской по своей сути, ведь Украина своей стратегической целью избрала интеграцию в Европейский союз. Соответственно, этот путь требует принятия модели публичного управления, действующей в странах Европейского Союза, на тех же принципах, которые признаются и распространяются на его государства-члены.

Поэтому процессы децентрализации отвечают не только необходимости формирования адекватных ответов на ключевые угрозы безопасности украинской государственности. Они соответствуют требованиям дальнейшей демократизации украинского общества, укрепления государственности и потребностям реализации евроинтеграционной перспективы. Вместе с тем, можно констатировать, что при наличии определенной нормативно-правовой базы, формировании институциональных основ осуществления процессов децентрализации и ряда успехов, достигнутых при этом, особенно на уровне новых объединенных территориальных общин, остаются нерешенными ряд проблем. Особенно на уровне районном и областном процессы децентрализации остаются незавершенными, нуждающимися в большей определенности, как с точки зрения обеспечения управленческой эффективности, так и с точки зрения их демократичности и соответствия интересам национальной безопасности.

В них ключевым вызовом остается необходимость принятия консти-

туционных изменений, и реализации такой модели местного самоуправления, которая, опираясь на новые принципы региональной политики, реформирования системы публичного управления в Украине обеспечит необходимый простор для дальнейшего развития украинского общества, укрепления украинской государственности, усиления ее самодостаточности. В то же время эти изменения будут служить основаниями для уверенного процесса европейской интеграции Украины, а также ее вхождения в НАТО. Евроатлантическая интеграция тоже определена стратегической целью украинской государственности и соответствует ее национальным интересам.

Итак, Украина медленно и болезненно продвигается от попыток отката от предыдущей модели гибридного политического режима, что порожидала постоянные колебания между авторитарными и демократическими тенденциями развития политической системы Украины к созданию новой стабильной демократической системы публичной власти и управления. Успешное завершение этих процессов все еще остается ключевым вызовом и неотложной задачей для общества и национальной власти.

Bibliografia:

1. Bernard, M. (2015), 'Decentralization: A Bottom-up Path Toward Functioning Institutions and Economic Prosperity', VoxUkraine, 25 August 2015, voxukraine.org/en/smart-decentralization-a-bottom-up-path-toward-functioning-institutions-and-economic-prosperity/ (accessed 28 Aug. 2019).
2. Leitch, D. (2016), *Assisting Reform in Post-Communist Ukraine, 2000–2012: The Illusions of Donors and the Disillusion of Beneficiaries*, Stuttgart: ibidem-Verlag.
3. Pronko, L., Kolesnik, T., & Samborska, O. (2018). Activities of united territorial communities as a body of local government in the conditions of power decentralization in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(2), 184–190.
4. Romanova, V. and Umland, A. (2019), 'Decentralising Ukraine: Geopolitical Implications', *Survival*, 61(5), pp. 99–112, https://www.academia.edu/40380086/Decentralising_Ukraine_Geopolitical_Implications (accessed 9 Oct. 2019).
5. Romanova, V. and Umland, A. (2019), *Ukraine's Decentralization Reforms Since 2014: Initial Achievements and Future Challenges*, Chatham House Research Paper, September, <https://www.chathamhouse.org/publication/ukraine-s-decentralization-reforms-2014-initial-achievements-and-future-challenges> (accessed 9 Oct. 2019).
6. Romanova, V. and Umland, A. (2019), *Ukrainian Local Governance Prior to Euromaidan: The Pre-History of Ukraine's Decentralization Reform*, Kennan Cable, No. 44, <https://www.wilsoncenter.org/publication/kennan-cable-no-44-ukrainian-local-governance-prior-to-euromaidan-the-pre-history> (accessed 9 Oct. 2019).
7. Бевз, Т. (2019). Специфіка здійснення реформи децентралізації в регіонах України: здобутки і прорахунки. http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16185/Bevz_Spetsyfika_zdiisnennia_reformy.pdf?sequence=1&isAllowed=y

8. Богiнська, І. (2015). Геополiтичнi розрахунки Росiї в українськiй кризi: острiв Росiя-континент Крим-держава Новоросiя. Схiд, (2), 20-25.
9. Ведерникова, І. (2019), 'Автор реформи децентралiзацiї Анатолiй Ткачук: "Сейчас нельзя менять Конституцию. Усилим регионы – потеряем страну"', ZN.UA, 21 сентября. zn.ua/interview/avtor-reformy-decentralizacii-anatoliy-tkachuk-seychas-nelzya-menyat-konstituciyu-usilim-regiony-poteryaem-stranu-330506_.html (accessed 9 Oct. 2019).
10. Вербовська, Л. С. (2016). Стратегiї розвитку як головна складова успiху об'єднаних територiальних громад. <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/8084/1/7734p.pdf>
11. Гай–Нижник, П. П. (2018). Українськo–росiйськi мiждержавнi взаємини 2013–2014 рокiв пiд час другого етапу президентства В. Януковича. Гiлея: науковий вiсник, (136), 270-283.
12. Гринкевич, О. О. (2014). Економiко–полiтичнi групи: формування, еволюцiя ангiляцiї та їх роль у справах нацiональної безпеки України. Проблеми мiжнародних вiдносин, (8), 356-369.
13. Децентралiзацiя i формування полiтики регiонального розвитку в Україні». Наукову доповiдь. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-09/decentralizatsiya-i-formuvannya-polityky-regionalnogo-rozvytku-v-ukraini_0.pdf
14. Досягнення та перспективи реформ децентралiзацiї в Україні з 2014 року https://voxukraine.org/uk/dosyagnennya-ta-perspektivi-reform-detsentralizatsiyi-v-ukrayini-z-2014-roku/?fbclid=IwAR3MS7JYIAilvKsePDsG3HdF4paQUtyoL5g4nEQgq_8uhUZXTdXFpXLfgqM
15. Закон України вiд 05.02.2015 №156-VII «Про засади державної регiональної полiтики»
16. Закон України вiд 17.06.2014 №1508-VII «Про спiвробiтництво територiальних громад»
17. Закон України вiд 25.12.2015 № 925-VIII «Про добровiльне об'єднання територiальних громад»
18. Закон України вiд 28.12.2014 № 71-VIII «Про внесення змiн до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актiв України щодо податкової реформи»
19. Закон України вiд 28.12.2014 № 79-VIII «Про внесення змiн до Бюджетного кодексу України щодо реформи мiжбюджетних вiдносин»
20. Затвердили проєкт адмiнiстративного подiлу Чернiвецької облaстi: планують створити три райони. <https://suspilne.media/44732-zatverdili-proekt-administrativnogo-podilu-cherniveckoi-oblasti-planuut-stvoriti-tri-rajoni/>
21. Концепцiя реформування мiсцевого самоврядування та територiальної органiзацiї влади в Україні» вiд 1 квітня 2014 р. № 333-р [Електронний ресурс]. Доступний з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>
22. Круглашов А.М., Постреволюцiйнi змiни: криза реформ чи реформаторiв? Роздiл iнституцiональний вимiр регiональних полiтичних практик на макро-, мезо-та мiкро-рiвнях. Редколегiя видання: Проф., д. пол. н. АМ Круглашов – науковий редактор, 63. https://www.academia.edu/download/56514394/mat_gpneptnp_VIII_2018.pdf#page=64
23. Кузьо, Т. (2018). Вiйна Путiна проти України. Революцiя, нацiоналiзм i

- криміналітет. Київ: дух і літера, 560. http://www.betweeneuropeandrussia.com/wp-content/uploads/Putins-War-Against-Ukraine_Ukrainian.pdf.
24. Любченко, О. О. (2011). Суперечливість правових позицій конституційного суду України (на прикладі справи про додержання процедури внесення змін до Конституції України). Право і суспільство, (4), 45-49.
25. Оновлені дані Мінрегіону <https://decentralization.gov.ua/news/13176>
26. ОТГ без Москаля: Як Закарпаття рекордними темпами надолужує «втрачену» децентралізацію. <https://zak.depo.ua/ukr/zak/stvorenniya-otg-na-zakarpatti-201912111078068> [11.12.2019]
27. Офіційний сайт децентралізації в Україні https://decentralization.gov.ua/newrayons?area_id=&sort_by_otg_count=&sort_by_square=&sort_by_population
28. Офіційний сайт децентралізації в Україні. <https://decentralization.gov.ua/newromada>
29. П'ясецька-Устич, С. В. (2016). Корупція як системне явище в економіці України. Причорноморські економічні студії, (6), 5-10.
30. Панченко, Т. В. (2014). Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: відповідність європейському досвіду. Гілея: науковий вісник, (86), 347-352.
31. Перегуда, Є. В. (2015). Розвиток державного управління України в роки незалежності в контексті тенденцій централізації та децентралізації влади. <http://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/5910>.
32. Постанова Верховної Ради України № 3809 «Про призначення чергових місцевих виборів на 25 жовтня 2020 року». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795-20#Text>
33. Проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» (реєстр. N 2598 від 27 грудня 2019 року)
34. Проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади» (реєстр. N 2217а від 15 липня 2015 року)
35. Прокоп, М., & П'єхов'як-Лампарська, Й. (2013). Стосунки влади з олігархією на Україні і їх вплив на формування української політики (інформаційний вимір) <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/2083/1/Prokop.pdf>
36. Професор Георг Мільбрадт, Наступні кроки реформи місцевого самоврядування: розвиток громад – Інтерв'ю із Георгом Мільбрадтом <https://decentralization.gov.ua/news/13059>
37. Романова В., Умланд А., Досягнення та перспективи реформ децентралізації в Україні з 2014 року. <https://voxukraine.org/uk/dosyagnennya-ta-perspektivi-reform-detsentralizatsiyi-v-ukrayini-z-2014-roku/?fbclid=IwAR3InXboMaaQAMqLv8AIaTKrtQF3AUGedMfXOBFSVcT5-8pz41OLJYCRmI>
38. Ротар, Н. Ю. Теоретико-методологічні аспекти дослідження процесу децентралізації влади. Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональний виміри, 28. <https://kpol.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/102/2020/03/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A-23-24-%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%AF-2019-%D0%B4%D0%BE-%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%83.pdf#page=28>
39. Рябцев, Г. (2014). Відновлення ресурсу довіри як необхідна умова вироблення дієвої державної політики в Україні <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/16396>.

40. Слобожан, О. (2014). Зміни до бюджетного та податкового законодавства щодо бюджетної децентралізації [Електронний ресурс]. Ініціатива захисту прав та представлення інтересів місцевого самоврядування в Україні (проект «Діалог») <http://auc.org.ua>.
41. Ткачук, А. (1997). Місцеве самоврядування: світовий та український досвід:[посібник]. Заповіт.
42. Шабельников, В. І. (2009). Область у системі адміністративно-територіального поділу УРСР у 30-ті роки ХХ ст. Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія. Сер.: Історичні науки, (94, Вип. 81), 46-51.
43. Швидюк, С. (2015). Створення спроможних громад: українська практика. Видавничий дім "Гельветика".

METAMORFOZELE IDENTITĂȚII ȘI MOBILITATEA ÎN SPAȚIUL UNIUNII EUROPENE

Gabriela GOUDENHOOFT, doctor, conf.univ.
Universitatea din ORADEA, România

Rezumat: Identitatea comunităților transnaționale și a comunităților diasporice se construiește la intersecția numeroaselor percepții și reprezentări. Relația patrie de origine – diaspora – noua patrie (țara de destinație) constituie o triadă labilă, furnizând însă date extrem de interesante pentru studiul comunităților transnaționale.

Analiza discursului, fie că vorbim de discursul politic sau discursul media al țării de origine, ori cel din țara de destinație sau chiar discursul diasporei este un exercițiu al comprehensiunii asupra fenomenului integrării și construcției identitare emergente.

Dincolo de tipologia grupului transnațional, problema polarizării acestei experiențe, a dualiei apartenențe față de patria de origine și cea de adopție, unde lumea se divide între "aici" și "acolo", generează frustrări și reacții specifice, inclusiv de întărire a funcției imaginarului colectiv. Funcțiile migrației se multiplică și se completează cu noi dimensiuni, cum este cea escapistă sau a trecerii spre maturitate.

Prezența românilor în afara frontierelor naționale este una considerabilă, intrarea României în Uniunea Europeană și ridicarea restricțiilor de pe piața muncii reprezentând o oportunitate pentru românii care își valorifică drepturile și libertățile câștigate în ultimele decade. Cum reușesc ei să fructifice aceste oportunități și cât de bine se integrează, este una dintre întrebările la care prezenta lucrare își propune să răspundă.

Cuvinte cheie: deterritorializare, integrare, discurs, identitate

Metamorphosis of identity and mobility within the European Union

Abstract: The identity of transnational and diasporic communities is forged at the intersection of various perceptions and representations. The relationship homeland – diaspora – hostland is a fragile triad, but providing an extremely interesting data for the study of transnational communities.

Discourse analysis, whether we are talking about the political discourse or the media discourse of the country of origin, or that of the destination country or even the discourse of the diaspora is an usefull exercise in understanding the phenomenon of integration and emerging identity construction.

Beyond the typology of the transnational group, the problem of polarizing this experience, of dual belonging to the homeland and to the hostland, where the world is divided between „here” and „there”, generates specific frustrations and reactions, including strengthening imaginary. The functions of migration

are multiplying and are completed with new dimensions, such as the escapist or the transition to maturity.

The presence of Romanians outside the national borders is considerable, Romania's entry into the European Union and the lifting of restrictions on the labor market representing an opportunity for Romanians who capitalize on their rights and freedoms gained in recent decades. How they manage to take advantage of these opportunities and how well they integrate, this is being one of the questions that the paper proposes to answer.

Key words: deterritorialization, integration, discourse, identity

Introducere

Transnaționalismul, termen pereche cu *diaspora*, evidențiază fluxurile bidi-recționale și multidirecționale de indivizi, remitențe, contracte, semne și simboluri. Globalizarea și migrația, precum și noile posibilități oferite de aderarea la Uniunea Europeană a cetățenilor europeni de a se stabili, studia, lucra în diverse alte state membre, fac din fenomenul transnaționalismului unul extrem de actual și cu straturi de interpretare foarte variate, căci transnaționalismul cuprinde nu doar mobilitatea indivizilor, ci pune în discuție însăși noțiunea de cetățenie, formele guvernantei multi-nivel, mecanismele piețelor globale, provocări tehnologice etc. [Quayson and Daswani, 2013]. Iar dacă diaspora este o formă specială de transnaționalism, este firesc să ne întrebăm de ce vorbim despre transnaționalism ca despre un fenomen cu o identitate proprie și când a devenit acest fenomen ceva diferit de diaspora, migrație, internaționalizare sau globalizare? Anii 1910-1920 sunt cei când paradigma clasică a migrației a fost regândită, iar "transnaționalismul" a apărut ca ofertă a unui concept mai încăpător, care evidențiază legăturile culturale menținute de migranți cu patria de origine, deopotrivă cu legăturile și fluxurile economice (remitențele către patrie, de exemplu), dar abia în anii 1990', conceptul și-a câștigat popularitatea și a început să fie folosit, ca și "diaspora", de altfel, de către cercetătorii științelor sociale.

Cheia lecturii conceptuale o constituie *de-teritorializarea*, precum și pattern-urile vieții dincolo de granițele patriei creând legături simultane atât cu patria de origine cât și cu țara de rezidență. Mai mult decât atât, conceptul este valoros prin aceea că face vizibile nu doar legăturile economice ale migrației, dar și transformările politice și sociale, ale sistemelor simbolice și de artefacte și emergența unor practici și structuri transfrontaliere [Jong a& Dannecker, 2018] pe care le putem astfel explica mai ușor ca "spații sociale trans-naționale", căci transnaționalismul surprinde "multiple legături și interacțiuni care leagă oameni, organizații sau instituții peste granițele statelor-națiuni" [Vertovec, 1999, p.447].

Pe de altă parte, transnaționalismul poate fi o grilă de lucru în contextul creșterii preocupării pentru securizarea și politizarea migrației internaționale, mutând atenția de la întrebarea "de ce migrație?" la schimbările social și politice aduse de migrație [Jong a& Dannecker, 2018, p.499].

Pentru clarificarea distincției dintre diaspora și transnaționalism și chiar mai mult, pentru a defini și a descoperi limita în care diaspora ar putea fi utilizată ca noțiune modernă, Rogers Brubaker a subliniat existența a trei poli teoretici majori: dispersia în spațiu („trans naționalitatea în afara granițelor”), orientarea către o „patrie” – una reală sau chiar imaginată, așa cum Anderson o descrie definind noțiunea de „națiune” și menținerea limitelor („păstrarea unei identități distinctivă față de o societate gazdă” [Brubaker, 2005, p.5]. Cu toate acestea este oarecum firească folosirea alternativă a termenilor în contextul migrației și globalizării actuale.

Putem observa mai multe diferențe în utilizarea termenilor de diaspora și transnaționalism: transnaționalismul fiind un termen mai larg, dar care nu operează cu identitatea colectivă așa cum o face diaspora; implicând noi modele de mobilitate și migrație transfrontalieră și, în timp, concentrându-se asupra fluxurilor migratorii recente, în timp ce diasporele „au fost deseori definite ca formațiuni care ajung la generații, dacă nu chiar la o lungă durată generațională” [Bauböck și Faist, 2010, p.22]. Dar, datorită proliferării termenilor, îi putem găsi pe amândoi utili și îi putem implica într-o „interpretare complementară” a fenomenului social cu privire la identitate în zilele noastre.

Metodologie

Lucrarea face parte dintr-o cercetare asupra discursului mass-media care s-a dovedit relevantă, atât pentru a evidenția modul în care mass-media contribuie la construcția identității diasporei, dar și pentru dezvoltarea importanțelor relații care se formează între diaspora și țara de origine pe de o parte, și între diaspora și gazdă țară, pe de altă parte, relații care sunt reflectate dar și influențate de media. Această cercetare este concepută ca o imagine multi-focus a identității românești ca diaspora: cum sunt percepuți românii în presa din statele membre ale Uniunii Europene, cum se percep ei înșiși (mass-media diasporei) și chiar cum presa română alege să le înfățișeze, urmărind jocul subtil de a percepe și a fi perceput în mai multe publicații și comunități online și bloguri din diaspora. Cercetarea urmărește să arate modul în care transnaționalismul afectează căile și mijloacele de definire a identității și, nu în ultimul rând, modul în care mass-media afectează și crește mobilizarea politică și participarea civică.

Cercetarea este îndeosebi calitativă și se bazează pe o analiză a conținutului a mai multor tipuri de discurs jurnalistic. O abordare hermeneutică și o analiză semiotică au fost, de asemenea, utile în identificarea mesajelor, fluxurilor de simboluri sau expresii generice în mai multe tipuri de discurs jurnalistic.

Comunități imaginate și prejudecăți reale

Națiunile, comunități imaginate, așa cum le numea Benedict Anderson [2006], par să își întindă problemele ca niște plăgi sângerânde spre comunități și arii tot mai largi. Grupurile transnaționale definite de o identitate comună și de

atașamentul față de o patrie reală sau imaginară au orientări specifice atât față de țara din care au plecat cât și față de cea în care trăiesc, redefinind conceptul de "acasă", însoțit de gustul dulce-amar al nostalgiei, durerea depărtării de cuib, "nostos", sentimentul de vagă imponderabilitate, de a nu fi nicăieri de-a binelea, "nici aici" și "nici acolo".

Prezența românilor în afara țării este în continuă creștere. Conform unui raport¹ al OECD privind migrația în 2015 și 2016, România era identificată ca fiind a doua țară cu cea mai mare creștere a populației diasporei (7,3% pe an), după Siria. Un alt raport², al Băncii Mondiale arată că România are cea mai mare creștere a emigrației dintre țările UE din 1990 până în 2017. Indiscutabil românii din diaspora afectează fluxurile economice dar și pe cele culturale globale și, fără să vrea, dau naștere la prejudecăți. Poate de aceea eforturile de integrare sunt privite adesea cu reținere și suspiciune căci cei care "invadează" Europa și lumea venind din Estul Europei, sunt percepuți ca fiind cei care "vin să fure job-urile localnicilor", în cel mai bun caz, căci ei sunt văzuți adesea ca venind "să cerșească sau să fure", ei par să "golească bugetele sociale" și să creeze probleme în general.

Asocierea României (și Bulgariei) cu "emigrația sărăciei" este unul dintre stereotipurile cele mai frecvențe și semnificative create de politicienii populiști, vehiculate de unele medii și demitizate de altele. Studii făcute pe problema migrației și a integrării au arătat că, în realitate, lucrurile nu stau deloc așa. Cifrele sunt relative, există numeroși români calificați și înalt calificați care lucrează în străinătate, care dezvoltă afaceri independente, plătesc taxe și contribuie la creșterea economică a diverselor state membre ale Uniunii Europene. Numărul celor care beneficiază de ajutoare sociale este mult mai mic decât cel prezentat în discursurile populiste³, iar capacitatea de adaptare și integrare, ca și nivelul de educație sunt deasupra mediei [Goudenhooff 2015 și 2016]. Etichetarea românilor drept "grup cu probleme" face parte din categoria strategiilor Euro-rasiste, prejudiciale.

Din analiza presei din țările membre UE cu privire la românii care muncesc în străinătate rezultă o tendință de polarizare, de a "reduce lumea diasporică la personaje negative versus personaje pozitive: pe de o parte infractorii sau cei care încalcă reglementările din țara de destinație și, pe de altă parte, "eroii", cei care se remarcă prin fapte excepționale, de regulă, un gest umanitar (salvarea unei vieți) etc (...) În general, peisajul diasporic e o lume a violenței, cu personaje puternic polarizate, absolut rele sau absolut bune" [Beciu, 2012, p.61].

Percepțiile și reprezentările grevate de stereotipuri cu privire la grupurile de români care muncesc în străinătate pot și chiar tind să influențeze percepțiile presei din țară și să creeze conflicte și dualități în autopercepție. Așadar, credem

¹ <https://www.romania-insider.com/oecd-romanian-diaspora-july-2019>

² <http://documents1.worldbank.org/curated/en/210481530907970911/pdf/128064-SCD-PUBLIC-P160439-RomaniaSCDBackgroundNoteMigration.pdf>

³ În perioada 2012-2015, conform statisticilor germane românii și bulgarii care beneficiau de Hartz IV (formă de ajutor social) reprezentau doar între 0,4% și 0,6% din totalul beneficiarilor din Germania. Vezi [Goudenhooff 2015, p.216].

că însăși construcția identității românilor din diaspora este afectată de reflecțiile distorsionate din media și acesta este unul dintre argumentele pe care le folosesc atunci când abordez identitatea diasporei ca pe o *identitate fluidă a unei diaspore lichide*, marcată de adesea de auto-identificare aglutinată, ilustrată de sintagme auto-identificatoare precum „român în Germania” sau „român în Spania” etc., creatoare de spații de-localizate sau de locuri în care doar limba română (limba maternă) rămâne să constituie un refugiu într-un spațiu cvasi-necunoscut. [Goudenhooft, 2016]. Astfel, în lumina rezultatelor acestei cercetări, constatăm existența unei identități emergente auto-comunicată prin intermediul mass-media și definindu-se continuu prin fiecare caracteristică nou dobândită, provocând permanent granițele și reflectând, în bună măsură ideea de *between-ness* – a te afla între lumi, nici aici și nici acolo, a pendula între locuri și lumi în căutarea mai binelui, înfruntând prejudecăți și purtând etichete precum cea de ”căpșunar”.

„A fi căpșunar e o stare de spirit” își începea cartea Dani Rockhof, o jurnalistă de origine română ajunsă în Germania. Căpșunarul este un om plecat provizoriu din țară, oscilând între două lumi, căutând ”mai-binele, căci binele nu-i e de ajuns”. Oamenii aceștia gândesc că au plecat ”pentru o vreme” pentru a se împlini, iar ”împlinirea se face pe bani”. Bani pe care ei îi trimit acasă, economia greu evaluabilă a remitențelor migranților este considerabilă, apreciindu-se că România se află în top 3 în Europa alături de Ucraina și Polonia, cu un volum de peste 6 miliarde Euro de remitențe pe an, conform statisticilor din 2015 ale Băncii Mondiale⁴.

”Am mers până unde m-au ținut banii!”

Asta mărturisește un migrant intervievat de Nicholas Van Hear în anii 90’, sugerând că, de multe ori, destinația migranților nu este cea visată sau planificată, ci cea pe care ți-o poți permite cu banii și relațiile pe care le ai [Van Hear, 2014, p.101].

Situația românilor, ca și a altor cetățeni ai fostelor țări comuniste după 1989 nu era una strălucită din punct de vedere economic. Cu toate că România nu a avut tradiții ca țară de emigrație, tranziția grea la economia de piață a dus la o ”emigrație masivă, nu numai a persoanelor cu înaltă calificare și pregătire dar și a forței de muncă necalificate [Cămărășan, 2013 și Anghel și Horvath, 2009], românii și-au început căutările pentru o viață mai bună, alegând locuri unde să muncească pentru mai mulți bani decât puteau primi în propria țară. Alegerea acestor locuri s-a făcut de multe ori aleatoriu sau după criterii precum: informații primite de la rude și cunoscuți care muncesc în străinătate, familiaritatea cu limba și stilul de viață, posibilitatea de a ocupa un loc de muncă necalificat, sezonier, dar relativ bine plătit. Dacă în perioada 1990-1995 a dominat modelul ”plecării fără susținere”, fără ajutor din partea cuiva sau prin firmele de intermediere, treptat se extind rețelele personale, pentru ca în prezent rudele din locali-

⁴ https://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-21500475-din-cei-circa-5-milioane-romani-care-lucraza-afara-tarii-circa-30-nu-trimit-bani-tara-din-fiecare-suta-euro-trimisa-cei-generosi-60-euro-merg-consum.htm

tate să fie cele mai utile pentru stabilirea plecării și a locului de destinație [Sandu, 2010, p.100].

Decizia de a pleca temporar, căci cei mai mulți dintre românii plecați în căutarea unui loc de muncă își proiectează într-un viitor apropiat reîntoarcerea în țară, face parte din "strategiile de viață în care aspirațiile și subiectivitatea, în genere, au roluri determinate" [Sandu, 2010, p.36]. Emigrarea definitivă din România este destul de scăzută, dominantă fiind migrația temporară pentru muncă, fenomen care a crescut spectaculos după 2001, cunoscută fiind și forma de *Euro-commuters* ("Euronavetiștii") care circulă frecvent între România și alte state membre UE, contribuind la formarea acelor fluxuri economice, culturale și religioase care caracterizează transnaționalismul.

Dintre numeroasele funcții pe care le are migrația, fără să luăm în discuție distribuția și redistribuția cererii de muncă în diverse regiuni, care este fără îndoială una semnificativă dar nu constituie obiectul studiului de față, trebuie să menționăm tranziția către statusul de adult și funcția de escapism. Migrația ca tranziție către statusul de adult se realizează prin intermediul căutării unui loc de muncă, care, alături de educație [Horváth, în Anghel și Horváth, 2009, p.170] reprezintă una dintre cele două strategii sau rituri de trecere spre maturitate. Căutarea unui loc de muncă în străinătate și emigrarea în acest scop reprezintă o etapă relevantă în procesul de maturizare.

Migrația ca escapism se manifestă, mai ales în rândul tinerilor ca o formă de protest, de non-conformare cu cordinea generațională și cu tradițiile și așteptările convenționale. Dacă pentru românii dinainte de 1989 "evadarea" din societatea comunistă reprezenta o miză în sine, pentru tinerii care trăiesc aderarea României la UE, plecarea la munca în străinătate pare să fi devenit un fel de fișă a postului, un *must*, o variantă post-modernă și răsturnată al lui "Et in Arcadia ego". Demitizarea plecării de acasă și din țară este însoțită adesea de dezamăgire, căci țările UE sunt, la rândul lor afectate de șomaj și de diverse crize, la care se adaugă sentimentul acut și adesea întâlnit în discursul celor plecați, al lipsei de sens și al dificultății de adevare la realitate.

Identitate și reprezentare media

Comunitățile diasporice contemporane, înțelese în sensul larg al termenului *diaspora*, inclusiv în desemnarea, mai generală, a unor grupuri transnaționale care se află în faza granițelor patriei de origine, având o poziție "non-dominantă în contexte culturale globale" [Anderson, 2006, p.27], sunt astăzi înțelese drept grupuri etnice transnaționale definite de o identitate comună și atașamentul față de o patrie reală sau imaginară [Müller & L.F. & Van Gorp, 2011], descrise și clasificate în diferite moduri [Safran, 1991 și Cohen, 2008]. Comunitățile imaginate, așa cum le numea Benedict Anderson, condiționate de consumul de imagini și informații furnizate de mass-media, cărora odată cu evoluția tehnologiei le asigură un tot mai eficient feedback, își leagă evoluția de evoluția mediei, de la for-

mele ei clasice spre cele moderne și post-moderne, incluzând new-media. Individul nu mai este un simplu spectator și consumator pasiv, ci devine co-creator al mesajului, *user generated content*.

Am observat că legătura integratoare în comunitățile din diaspora este mediată de limbă, ceea ce implică vehiculul de comunicare în funcția sa triplă: informare sau transmitere de mesaje, formare de legături și rețele de comunicare, funcția tranzacțională și de negociere a identității. Fenomenele „jurnalismului cetățenesc” și „jurnalismului participativ” au fost relevante în acest caz în furnizarea de informații despre identitatea diasporei, datorită unei acțiuni colaborative și colective, în care oamenii participă la un proces creativ continuu de media, chiar dacă fac numai comentarii la subsolul articolelor de presă sau participă la forumuri de discuții, bloguri ale utilizatorilor, site-uri, rețele sociale etc. Evoluția mass-media de la o modalitate liniară la una neliniară și de la modul de transmitere ”unu la unu”, la ”unul la mulți” și ”mulți la mulți”, a creat posibilitatea existenței unor spații speciale de mobilizare civică și o trecere de la o diaspora latentă la diaspora activă, dar a permis și extinderea conflictului și a dilității de care menționam anterior. Spre exemplu s-a creat dihotomia *români din țară – români de afară* și distincții de tipul *ei – cei care au plecat* versus *noi – cei care am rămas*. Aceste distincții preluate de media se fixează în mentalul colectiv, cu atât mai mult cu cât media însăși nu se comportă tocmai ca un *mediator* ci, mai degrabă ca ”*actor statutar*, care instituie o *viziune normativă* despre migrația forței de muncă și experiența diasporică” [Beciu, 2012, p.65].

Numeroase studii subliniază eterogenitatea comunităților românești din UE. Indiferent de intențiile pe termen scurt ale unor români, de a rămâne o perioadă determinată de timp sau nu, am constatat că există o identitate fluidă a prezenței românești consecvente în UE, modelându-se continuu și întărită de producția media clasică și online. Cercetările noastre se concentrează asupra acestei identități diasporice și chiar și termenul de diaspora este conceput departe de semnificația sa inițială, dar este identificabil prin intermediul unor caracteristici: organizarea și aderarea la asociații, capacitatea de a comunica în spațiul cibernetic, manifestarea culturală specifică, modernizarea comportamentelor electorale, participare etc.

Profilul creat pentru identificarea noii diasporei în timp și spațiu și în idealuri cuprinde: temporaritate (vremelnicie, provizorat), distanța față de ceea ce se desemnează prin *acasă*, dorința de fericire. În acest profil se încadrează oamenii plecați de acasă pentru o vreme sau credeau că sunt plecații pentru o vreme, căutând o viață mai bună și încetând să se simtă ca acasă undeva. Această temporaritate și dezbinare stau la baza construirii identității fluide a diasporeanului.

Aceste aspecte trebuie să ne facă să reflectăm asupra situației societății noastre și să ne întrebăm dacă politicile publice din România vor deveni capabile să ofere alternative decente românilor care nu mai acceptă să trăiască la limita subzistenței? Cu alte cuvinte, cum vor stopa guvernele României depopularea țării?

Bibliografie:

1. Anderson, Benedict, (2006), *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Ed.Verso, London.
2. Anghel, Remus Gabriel și Horváth, István, (2009), *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*, Polirom, Iași.
3. Beciu, Camelia, (2012), "Diaspora și experiența transnațională. Practici de meditație în presa românească", în *Revista Română de Sociologie*, serie nouă, anul XXIII, nr. 1-2, pp. 49-66, București, 2012.
4. Bauböck, Rainer, and Faist, Thomas, (2010), "Preface." In *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, edited by R. Bauböck, and T. Faist, 7-9. Amsterdam: Amsterdam University Press.
5. Brubaker, Rogers, (2005), "The 'diaspora' diaspora", în *Ethnic and Racial Studies*, Vol.28, nr.1, January 2005, pp.1-19.
6. Cămărășan, Vasile-Adrian, (2013), *Migrație și politici europene*, CA Publishing, Cluj Napoca.
7. Cohen, Robin, (2008), *Global Diasporas. An introduction*, Ed. Routledge, London & New York, second edition.
8. Goudenhoft, Gabriela, (2015), "Romanian and Bulgarian – Communication and Stereotypes about the Eastern European Integration issues", în *Studii Europene-ECSA Moldova*, nr.5/2015, pp.203-218
9. Goudenhoft, Gabriela, (2016), *Going back home through one's language. Romanian diaspora in Germany*, Editura Nomos, Baden Baden
10. Jong, Sara de & Dannecker, Petra, (2018), "Connecting and confronting transnationalism: bridging concepts and moving critique", *Identities. Global Studies in Culture and Power*, vol.25, Issue 5, pp.493-506.
11. Müller, L.F. & Van Gorp, J., (2011), *Media and Diaspora*, Ed.Utrecht University Press, Utrecht.
12. Quayson, Ato and Daswani, Girish, (2013), *A companion to Diaspora and Transnationalism*, Blackwell Publishing Ltd, New Jersey.
13. Rockhoff, Dani, (2013), *Căpșunarii*, Humanitas, București.
14. Safran, W., (1991), "Diasporas in modern societies: Myths of Homeland and return", în *Diaspora*, Vol.1, nr.1, pp.83-99.
15. Sandu, Dumitru, (2010), *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*, Polirom, Iași.
16. Van Hear, Nicholas, (2014), "Reconsidering Migration and Class", in *International Migration Review*, volume 48, Number S1 (Fall 2014), S100-S121.
17. Vertovec, Steven, (1999), "Conceiving and researching transnationalism." *Ethnic and Racial Studies* 22 (2): 447-462.

DINAMICA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE: MODELE DE COOPERARE

Ludmila ROȘCA, dr. hab., conf. univ.,
Academia de Administrare Publică,
Republica Moldova

Rezumat: Cooperarea sau confruntarea sunt moduri de coexistență a statelor, care împart aceleași regiuni. În acest studiu nu ne propunem să descifrăm potențialul edificator sau distructiv al fiecărei forme. Obiectivul investigației vizează descrierea diverselor modele de cooperare bilaterală, multilaterală, atestate la nivelul comunității statelor europene. Evaluarea bunelor practici este importantă pentru Republica Moldova, stat democratic, cu o economie slab dezvoltată și neadaptată la condițiile competiției internaționale și regionale. În teoria relațiilor internaționale predomină concepțiile realiste, liberaliste, neoliberaliste, instituționaliste, constructiviste, iar în ultimele decenii – teoria păcii democratice. Dificultățile cu care se confruntă specialiștii din domeniul relațiilor internaționale sunt multiplicare și de crizele cu care se confruntă statele lumii, statele europene. Mai ales în ultimii ani, când omenirea este atacată de virusul pandemic, iar problema supraviețuirii conduce lista priorităților. În concluzie, autorul argumentează teze cu conținut eclectic în care sintetizează ideile realiștilor, adepților teoriei păcii democratice, instituționaliștilor. Colaborarea, dialogul este important la toate nivelurile, atât teoretic, cât și practic; atât politic, cât și diplomatic.

Cuvinte cheie: dinamică, relații internaționale, sistem global anarhic, cooperare, competiție, echilibru de putere, stat. alianță.

DYNAMICS OF INTERNATIONAL RELATIONS: MODELS OF COOPERATION

Abstract: Cooperation or confrontation are modes of coexistence of states, which share the same regions. In this study we do not intend to decipher the edifying or destructive potential of each form. The objective of the investigation is to describe the various models of bilateral and multilateral cooperation attested at the level of the community of European states. The evaluation of good practices is important for the Republic of Moldova, a democratic state, with a poorly developed economy and not adapted to the conditions of international and regional competition. In the theory of international relations, realistic, liberal, neoliberal, institutionalist, constructivist conceptions predominate, and in recent decades – the theory of democratic peace. The difficulties faced by specialists in the field of international relations are also multiplied by the crises faced by the states of the world, European states. Especially in recent years, when humanity is attacked by the pandemic virus, and the issue of survival leads the list of priorities. In conclu-

sion, the author argues theses with eclectic content in which he synthesizes the ideas of realists, adherents of the theory of democratic peace, institutionalists. Collaboration, dialogue is important at all levels, both theoretically and practically; both politically and diplomatically.

Key words: dynamics, international relations, anarchic global system, cooperation, competition, balance of power, state. alliance.

În teoria politică contemporană o poziție prioritară o au schimbările care intervin în structura relațiilor internaționale. Cele mai influente teorii: realismul, liberalismul, neoliberalismul pornesc de la premisa că statele sunt motivate în acțiunile lor de interese de putere și Securitate, mai puțin de idealuri. Trăim într-o lume pragmatică, pestriță sub aspectul dezvoltării social-economice, tehnologice, într-o lume caracterizată de criza spiritualității omului european, omului occidental. Este evident că în astfel de condiții, lipsește spațiul rezervat idealului etc. Astfel, conform teoriei realiste, statele nu pot să acționeze decât rațional, evaluând situația și promovând acele proiecte de politică externă regională și globală care conduc la conservarea/fortificarea puterii și securității lor. Așadar, statele sunt actori raționali, unitari care-și urmăresc propriile interese, adică supraviețuirea. Supraviețuirea se realizează printr-un sistem de alianțe, prin diversificarea formelor cooperării economice, politice, socio-culturale, ecologice.

Statul subliniază interesul de a acumula energie și forță pentru a-și asigura securitatea într-o lume anarhică. Puterea este un concept gândit în termeni de resurse materiale necesare pentru a induce prejudicii sau a constrânge alte state pentru a lupta și a câștiga respectivele lupte. Utilizarea puterii pune accentul pe tactici coercitive ce sunt acceptabile pentru atingerea unui scop în interesul național sau de a evita obstacolele ce împiedică realizarea interesului național. În teoria realistă statul este cel mai important actor, fiind unitar și autonom, statul vorbește și acționează cu o singură voce [3].

Un concept cheie în teoria realistă îl constituie distribuția internațională a puterii într-un sistem de polaritate. Polaritatea face referință la numărul de blocuri de state care exercită puterea într-un sistem internațional. În realismul unipolar se susține că statele se vor uni pentru a se opune hegemoniei și a restabili un echilibru de putere. Statele folosesc modelul rațional de adoptare a deciziilor prin obținerea și aplicarea informațiilor complete, exacte. Instituțiile internaționale, organizațiile neguvernamentale, corporațiile multinaționale, persoanele fizice și alte entități sunt văzute ca având o influență independentă redusă. Realistii cred că nu există principii universale de care toate statele se pot ghida în acțiunile lor. În schimb, un stat trebuie să fie întotdeauna conștient de acțiunile statelor din jurul lui și trebuie să aplice o abordare pragmatică pentru soluționarea problemelor.

Realismul politic este o teorie care se actualizează constant. Discursul realist poate fi valabil în sensul aplicării lui. După încheierea Războiului Rece, reprezentanții realismului politic au interpretat altfel dinamica relațiilor internaționale,

făcându-și apariția “neorealismul” sau „realismul structural”. În lucrarea “Șase principii ale realismului politic”, este actualizat un set de reguli care stau la baza teoriei clasice a realismului: politica este guvernată de legi obiective; elementul central al politicii internaționale este interesul puterii; interesul este un element obiectiv și universal; principiile morale universale nu pot fi aplicate; aspirațiile de ordin moral ale unui stat nu sunt aceleași ca legile morale universale; sfera politică este autonomă [2, pag.150]. Această lucrare aduce argumente în favoarea tezei expuse anterior: în lumea contemporană, în relațiile interstatuale nu este spațiu pentru idealul etic, mai mult ca atât, specialiștii din domeniu exclud moralitatea, subliniind că valorile morale și principiile eticii nu pot fi aplicate. În același timp, considerăm că aici s-ar putea ascunde răspunsul la multe provocări, amenințări ce vizează stabilitatea dinamică a sistemului politic global, regional, național. Apare întrebarea: Ce concepte, teorii etice sunt utile pentru ameliorarea climatului vieții sociale internaționale? În primul rând, la baza relațiilor interstatuale, interpersonale trebuie plasate concepțiile despre valori și virtuți. Omul de stat, conducătorul unei instituții politice, liderul unei organizații sociale trebuie să ofere cetățenilor, comunităților locale, naționale un mod de comportament, întemeiat pe moralitate, integritate, corectitudine, responsabilitate. Instabilitatea, atestată la nivel global, competiția dintre state, plasată în afara principiilor și normelor morale – sunt caracteristicile sistemului anarhic, în care trăim, activăm, sperăm la situații și condiții mai bune [5].

În al doilea rând, într-o lume cu un număr impunător de state democratice, avem nevoie de reciprocitate în ceea ce privește recunoașterea integrității teritoriale, suveranității statelor democratice noi, dezmembrate de grupările separatiste. Ideea care a promovat-o Immanuel Kant în lucrarea: *Către o pace eternă*, ne conduce la elaborarea unei ordini mondiale, în care reciprocitatea ar putea fi pusă la temelie competiției dintre state. Cu atât mai mult că reprezentanții realismului clasic: Hans Morgenthau, George F. Kennan, Nicholas Spykman, Herman Kahn, E. H. Carr, Reinhold Niebuhr, John H. Herz, Arnold Wolfers, Charles Beard, Walter Lippmann ș. a., recunosc că confruntându-se cu diverse probleme, statele lumii caută să-și multiplice puterea și influența, aderând la diferite blocuri, creând alianțe. În acest context, Stephen Walt definește alianța ca *o relație formală sau informală în materie de cooperare pe probleme de securitate între două sau mai multe state suverane*, iar Hans Morgentau sustine ca „alianțele sunt o funcție necesară a echilibrului de putere care funcționează într-un sistem multiplu de state” [4, pag.132].

Alianțele sunt „*asociații formale de state pentru folosirea/nefolosirea forței militare în scopul asigurării securității expansiunii membrilor lor împotriva unor alte state*” (Snyder). „*Ori de câte ori a existat un sistem de suveranități multiple în istoria cunoscută, unele dintre entitățile naționale au intrat în alianțe atunci când s-au confruntat cu conflicte.*” (Wolfes) [4].

Eliminarea războiului din viața internațională, în opinia adeptilor curentului liberal, se poate realiza prin construirea de regimuri politice democratice, prin

promovarea avantajelor comerțului internațional și prin crearea unor mecanisme instituționale cu caracter internațional care să gestioneze pacea și prosperitatea. Securitatea nu trebuie lăsată la discreția unor negocieri bilaterale secrete și a credinței în echilibrul de putere. Oamenii politici și diplomații sunt înzestrați cu rațiune și acționează rațional în practica diplomatică [1]. Acest fapt îi determină să fie uniți de interesul fundamental de a crea o comunitate mondială, bazată pe un sistem al păcii, care poate fi realizat în anumite condiții. Esențiale, în acest sens, sunt: evidențierea acestui adevăr fundamental și înființarea instituțiilor, care vor face ordine în anarhia internațională. Educația va înlătura ignoranța și prejudecățile, democrația va împiedica izbucnirea razboaielor, iar instituțiile care previn manifestările violenței la nivel național pot fi extinse și la nivel global, pentru a soluționa pașnic disputele. Creșterea interdependențelor economice și avantajele comerțului internațional vor face ca războiul să amenințe prosperitatea ambelor părți angajate într-un conflict/război [6].

Această interpretare, inspirată din paradigma liberală și adoptată de cercetători și politicieni a marcat o cotitură în relațiile internaționale. Viziunea optimistă a liberalismului asupra politicii internaționale se bazează pe trei credințe fundamentale: nu statele ar trebui să fie principalii actori ai scenei internaționale, ci instituțiile și organizațiile cu vocația păcii și securității; în comportamentul statelor, în relațiile cu alți actori, un rol important îl are organizarea politică internă; pacea și securitatea se pot obține dacă lumea va fi populată cu state "bune". Această concepție a fost promovată și de Woodrow Wilson, a fost împărtășită de o întreagă pleiadă de oameni de știință. Instrumentul menit să realizeze și să mențină securitatea colectivă a fost Liga Națiunilor, care a funcționat pe baza Pactului negociat de Puterile Aliate și Asociate la Paris, adoptat la Conferința de Pace, la 28 aprilie 1919.

Care este istoria Ligii Națiunilor, care sunt performanțele Organizației Națiunilor Unite, dar și dificultățile cu care s-a confruntat în procesul realizării misiunii sale – sunt întrebări la care savanții caută răspunsuri pe parcursul unui secol. În majoritatea studiilor se oferă spațiu larg pentru fenomenul *echilibrul puterii*, pentru *multiplicarea formelor de cooperare economică, politică, culturală*. Cooperarea dintre statele lumii a ajuns să fie recunoscută ca principiu fundamental al dreptului internațional. Carta ONU, art. 1, paragraf 3 prevede cooperarea dintre state ca un scop, un principiu fundamental al organizației, preocupată de: realizarea cooperării internaționale în soluționarea problemelor internaționale cu caracter economic, social, cultural sau umanitar; promovarea și încurajarea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie. Carta conține și alte prevederi cu privire la cooperarea internațională. Carta se adresează Adunării Generale să inițieze studii și să facă recomandări în scopul promovării cooperării internaționale în domeniul politic, să încurajeze dezvoltarea progresivă a dreptului internațional și codificarea lui. (art.13, paragraf 1, lit. a)

Revenind la subiectul central al studiului, notăm că primele forme instituți-

analizate ale cooperării internaționale au purtat un caracter temporar, de tipul congreselor sau conferințelor internaționale, forme care se mențin și astăzi, cu efecte dintre cele mai profitabile. După cum subliniază Stelian Scăunaș, în lucrarea: „Uniunea Europeană. Construcție, reformă, instituții, drept”, primele congrese au contribuit la încheierea Păcii Westfalice, prin care s-a pus capăt războiului de 30 de ani (1618-1648) [10]. La Bruxelles, în anul 1948, a fost adoptat Tratatul de colaborare economică, socială, culturală și de legitimă apărare, organizație prin care statele părți: Franța, Belgia, Marea Britanie, Olanda, Luxemburg, urmăreau crearea unui sistem colectiv de apărare împotriva Germaniei, dar și unirea eforturilor, resurselor în scopul realizării unor obiective economice și culturale. Planul de Acțiuni comune demonstra capacitatea alianței de a opune rezistență intenției URSS de a-și estinde influența în Europa Centrală și de Est. Pentru a-și atinge obiectivele, Alianța avea nevoie de susținerea SUA în ordonarea relațiilor postbelice din regiune în domeniul securității europene. Soluția a fost găsită, iar la 14 aprilie 1949 a fost semnat Tratatul Atlanticului de Nord. La 27 mai 1952, la Paris, Franța, Germania, Italia și țările Beneluxului semnează Tratatul Comunității de Apărare, în art.38 al căruia se vorbește despre definitivarea proiectului Comunității Europene de Apărare. Aceste proiecte n-au fost realizate, deoarece Franța n-a ratificat Tratatul despre constituirea Comunității Politice Europene. Mișcările politice din Franța reușesc să pedepsească clasa politică, schimbând conducătorii instituțiilor de stat și propun câteva protocoale de modificare, completare a Tratatului de la Bruxelles. Fiind discutat de toate statele europene – membre ale alianței, se decide înființarea Uniunii Europene Occidentale (UEO) – organizație de cooperare de tip clasic, politico-militară, de asistență mutuală și apărare colectivă. În anul 1955, Germania devine membru al UEO, apoi la organizație aderă: Italia, Spania, Portugalia și Grecia. Tratatul prevedea și statutul de membru asociat, de care s-au folosit: Turcia, Norvegia, Islanda și România.

În calitatea sa de organizație politico-militară, UEO își axează activitatea pe: acordarea asistenței mutuale pentru a rezista la oricare agresiune; promovarea unității și încurajarea integrării progresive a Europei; la cererea unei părți Consiliul este convocat imediat pentru a permite tuturor părților să se concentreze asupra oricărei amenințări contra păcii, indiferent în ce mod se va produce sau care ar pune în pericol stabilitatea economică. În baza analizei protocoalelor negocierilor acestor tratate putem evidenția dificultățile cu care se confruntă diplomații și conducătorii statelor, care deși recunosc necesitatea unirii eforturilor în scopul menținerii și reproducerii condițiilor păcii, stabilității și dezvoltării durabile a fiecărui stat și comunității statelor europene ca actor influent al Relațiilor Internaționale, în practică era discutat fiecare detaliu. Activitatea UEO a fost apreciată, iar obiectivele modificate prin Declarația de la Roma, din 27 octombrie 1984 [8, pag.35-44].

În domeniul cooperării economice au fost înregistrate mai multe organizații. Este vorba despre Organizația Europeană de Cooperare Economică (OCDE), constituită inițial din 18 state europene, iar din 1960 evoluează în așa fel încât a

atras doi actori importanți: SUA și Canada. Actualmente, OCDE este dotată cu un aparat decizional, tehnico-administrativ, constituit din Consiliul Ministerial, ca organ principal la nivelul miniștrilor a 30 de state membre. Obiectivele organizației sunt: realizarea unei creșteri economice sporite, stabilitate și dezvoltare economică mondială, un nivel de viață cât mai ridicat. La moment, OCDE reprezintă o matrice de funcționare a economiei mondiale, asigurată de impactul recomandărilor și rezoluțiilor sale. În anul 2004, la Congresul de la Paris, a fost prezentată Strategia de Extindere și Colaborare cu Statele Nemembre, în care sunt prevăzute acțiuni concrete pentru țările candidate, dar și măsuri de reformă a organizației. Criteriile de aderare la OCDE cuprind: prezența unei economii de piață, a unei democrații reale, dimensiunea și importanța economică a statului, principiul beneficiului reciproc, care presupune că aderarea unui nou membru la organizație trebuie să fie benefică atât pentru noul membru, cât și pentru organizație.

Un nou model de cooperare a statelor este descris în Convenția despre Asociația Europeană a Liberului Schimb (AELS), semnată la Stockholm, în anul 1960, de Austria, Danemarca, Elveția, Norvegia, care negociază semnarea de noi acorduri, adoptând unele declarații de cooperare comună. Cel mai important Acord de Liber Schimb, după aprecierea specialiștilor din domeniu, a fost cel de la Cracovia (Polonia), 1992, care cuprinde spațiul eliberat de influența comunismului. Acordul multilateral din Europa Centrală și de Sud-Est a stimulat înregistrarea organizației – Acordul Central European de Comerț Liber (ACFTA) care oferă un cadru instituțional pregătitor pentru participarea la piața internă a Uniunii Europene [8, pag.38-39].

O altă experiență o oferă Organizația Cooperării Economice a Mării Negre, instituționalizată în mai multe trepte. La 25 iunie 1992 este adoptată Declarația de la Istanbul, prin care se lansează oficial Cooperarea Economică a statelor din regiunea Mării Negre (GEMN): Marea Azov, Marea Neagră, Marea Marmara, Marea Egee, Marea Caspică, Marea Ionică, Marea Adriatică și Marea Mediterană. La treapta a doua a instituționalizării este introdusă Troița ministerială, care presupune finanțarea comună a Secretariatului Internațional Permanent (PERMIS). Activitatea PERMIS a contribuit la creșterea numărului reuniunilor, iar în rezultatul consultărilor a fost adoptată Carta GEMN. La a treia treaptă, inițiată de reuniunea miniștrilor relațiilor externe din statele GEMN, de la Tbilisi, 1999, este decisă înființarea Organizației Economice a Mării Negre (OGEMN), cu statut de organizație regională de cooperare în domeniul economic, observator ONU, cu o relație importantă cu UE.

Cunoaștem că economia mondială în dezvoltarea sa este dependentă de nivelul de dezvoltare al tehnologiilor avansate. Datele statistice anuale arată însă că nu toate statele lumii au posibilitatea de a investi în cercetarea științifică, în perfecționarea diferitor tehnologii, în producerea instrumentelor necesare pentru modernizarea practicii medicale, educației, agriculturii, asistenței sociale etc. În acest scop a fost elaborată Strategia europeană de cooperare pentru dezvoltare, care completează obiectivele asumate de Uniunea Europeană prin documen-

tul – Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului și care respectă un singur principiu: *alocarea fondurilor cu precădere către țările cele mai fragile și afectate de sărăcie* [7, pag.56]. În această categorie de țări, cu regret, intră și Republica Moldova. După cum subliniază Victor Negru în studiul monografic: *Politicile Europene de Cooperare pentru Dezvoltare. Între Relațiile Publice și Politicile Publice: Efectele politicilor de cooperare pentru dezvoltare reprezintă principalul argument de dispute între diferitele poziții ideologice cu privire la acest mecanism de asistare a țărilor în curs de dezvoltare* [7, pag.152].

Concluzii

Analiza procesului de realizare a unui proiect de instituționalizare a intenției de cooperare, de extindere spațială a acesteia sau de diversificare a domeniilor cooperării, ne sugerează că: este vorba despre un act ce se desfășoară într-o perioadă relativ îndelungată de timp, în care statele suverane studiază necesitatea, avantajele și dezavantajele asocierii, altfel spus argumentează costurile și beneficiile. Această concluzie este importantă pentru Republica Moldova și toate statele candidate la asociere și integrare în Uniunea Europeană. Într-o lume care promovează preponderent valorile democratice, aderarea la o organizație regională, mondială o decide poporul. Pentru a-și realiza programul politic, pentru a avea susținerea poporului, partidele politice împreună cu intelectualii care-i susțin, trebuie să organizeze, să desfășoare activități de explicare, descifrare a conținuturilor fenomenelor: ce semnifică integrarea europeană, care sunt avantajele integrării (ce posibilități/oferte primesc în urma integrării politice, economice cetățenii, tinerii Republicii Moldova), care sunt costurile pe care trebuie să ni le asumăm conștient și responsabil.

Forme de cooperare am descris, modele la nivel bilateral, trilateral, multilateral (regional) am apreciat, rămâne deschisă întrebarea: De ce pe parcursul realizării acordurilor semnate se multiplică, se diversifică contradicțiile dintre statele asociate? Găsirea răspunsului la astfel de întrebări ne îndeamnă să revenim la teza inițială despre necesitatea idealului etic, despre plasarea acestuia la baza comunicării, cooperării internaționale [9]. Indiferent de nivelul de organizare al relațiilor interumane (în politica internă), al relațiilor interstatale, internaționale (politica externă), conducătorii instituțiilor și organizațiilor politice, economice, administrative trebuie să-și întemeieze comportamentul pe valorile morale, printre care o semnificație aparte o au: corectitudinea, responsabilitatea, simțul datoriei, reciprocitatea.

Bibliografie

1. Democratic peace theory. http://en.Wikipedia.org/wiki/Democratic_peace_theory
2. Jack Donnelly, "The Ethics of Realism", in Christian Reus-Smit, Duncan Snidal (eds.), *The Oxford Handbook of International Relations*, Oxford University Press, 2008.

3. Alexandra Gheciu, Relațiile internaționale între istorie, teorie și politici publice. Lecția americană, în Politica de Securitate Națională, Concepte, instituții, procese, Editura Polirom, Iași, 2007.
4. Goodin, Robert E. The Oxford Handbook of International Relations. Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 132. ISBN 978-0-19-958558-8.
5. Gabriela Goudenhoof, Alina-Carmen Brihan, Ioan Horga (Coordonatori), Europa Socială în 100 de termeni. Incursiuni în Cultura Socială și Instituțională a Spațiului European. Referenți științifici: Ludmila Roșca, Adrian Neteșu – București: Tritonic, – 407p.
6. Mircea Malita, Între război și pace, Editura C.H. Beck, București, 2007, -291p.
7. Victor Negru, Politicile Europene de Cooperare Pentru Dezvoltare. Între Relații Publice Internaționale și Politici Publice. – București: Tritonic, 2016, -298 p., P.56. ISBN 978-606-749-198-2
8. Ludmila Roșca, Cooperarea ca principiu și instituționalizarea ei. / În: Roșca L. Filosofia Integrării Europene. – Chișinău: S.n., 2017 („Print – Caro”), – 312p. ISBN 978-9975-56-449-6
9. Ludmila Roșca, Regional cooperation for development: tendencies, difficulties, perspectives. //Modern Historical and Political Issues: Journal in Historical & Political Sciences 2018/37-38, P.118-123
10. Stelian Scăunaș, Uniunea Europeană. Construcție, reformă, reformă, instituții, drept.- București: Editura C.H.Beck, 2008, -311p.
11. Benjamin Solomon, Kant's Perpetual Peace: A New Look at this Centuries-Old Quest, În: „The Online Journal of Peace and Conflict Resolution”.

SITUAȚII CONFLICTUALE ȘI SECURITATE ORGANIZAȚIONALĂ

Ionel NARIȚA, doctor în filosofie, profesor universitar
Universitatea de Vest din Timișoara

Rezumat: Deosebim trei tipuri de modele ale conflictelor: psihologice, sociologice și matematice. Primele confundă conflictele subiective și cele obiective; conflictele sociologice nu delimitează adecvat părțile ce interacționează într-un conflict, iar modelele matematice tind să considere conflictele drept o specie de jocuri. Conflictele pot fi intrapersonale, interpersonale sau organizaționale. Conflictele organizaționale au în vedere îndeosebi modul în care sunt repartizate resursele sau beneficiile în interiorul unei organizații sau între organizații.

Cuvinte cheie: conflict, organizație, modele ale conflictelor, soluționarea conflictelor

CONFLICTUAL SITUATIONS AND ORGANIZATIONAL SECURITY

Abstract: We can distinguish three kinds of conflict models: psychological, sociological and mathematical. The first ones make a confusion between subjective and objective conflicts; the sociological models do not adequately define the parts of conflict, and the mathematical models take conflicts as a form of games. The conflicts can be intrapersonal, interpersonal or organizational. The organizational conflicts are particularly concerned about the distribution of resources or benefits within or between organizations.

Key words: conflict, organization, conflict models, conflict resolution

1. Introducere

Putem deosebi trei perspective privind definirea și modelarea conflictelor: psihologică, sociologică și matematică [7, 5]. Dacă urmărim soluțiile de natură psihologică, observăm că acestea nu disting între conflictele interne (subiective) și cele externe sau sociale. Modelele psihologice reduc conflictul la relații de incompatibilitate între parametri subiectivi ai individului, cum sunt opiniile sau atitudinile. Aici nu poate fi vorba de conflict între doi sau mai mulți indivizi, deoarece opiniile, respectiv, atitudinile unor inși diferiți nu sunt incompatibile [7, 1]. Chiar dacă doi subiecți cred, în același timp, despre un teren „Acest teren este al meu”, opiniile lor nu sunt incompatibile deoarece pot avea loc împreună, prin urmare, într-un asemenea caz, nu este vorba de nici un conflict între cei doi.

Pe baza unor asemenea modele, ar trebui ca oricine, oricând, să fie în conflict cu toți ceilalți, deoarece nu există nici o împrejurare în care doi subiecți să aibă aceleași opinii sau atitudini cu privire la orice temă. Conflictele interne interesează o singură persoană și sunt generate de relațiile dintre valorile parametrilor subiectivi [5, 3]. De pildă, asemenea conflicte pot apare între opiniile și atitudini-

le aceluiași subiect, atunci când acestea diferă în ce privește calitatea lor. Dacă, privind o anumită stare de lucruri, subiectul încearcă o opinie pozitivă și o atitudine negativă sau o opinie negativă și o atitudine pozitivă, va resimți o stare emoțională negativă. Oamenii tind să conserve stările emoționale pozitive și să evite sau să înlăture stările emoționale negative, de aceea, individul va resimți o stare de tensiune care ar putea fi rezolvată printr-un conflict extern. Din această perspectivă, conflictele externe sunt mijloace prin care indivizii elimină conflictele interne care îi afectează.

Modelele sociologice ale conflictului tind să extindă categoria agenților conflictuali asupra unor entități care nu pot fi implicate în conflicte. Aceste modele, căutând să reducă fenomenele conflictuale la fenomene strict sociale, le pun pe seama grupurilor [4, 33], care sunt înțelese drept unitățile sociale fundamentale. Pornind de aici, orice grup, fie organizat sau nu, poate fi actor în cadrul unor conflicte, ajungând astfel, la conflicte de clasă, conflicte etnice, culturale, religioase etc.

Constatăm că, în cadrul modelelor psihologice, este suficient ca două persoane să aibă opinii diferite sau să gândească diferit, pentru a se afla în conflict, în vreme ce, pentru sociolog, este suficient să aparțină unor grupuri sau categorii sociale diferite pentru a fi în conflict. Asemenea modele au doar relevanță ideologică, deoarece servesc intereselor unor organizații sau autorități. Pe baza lor, indivizii care au convingeri diferite față de cele conforme sau care aparțin unor categorii sociale centrifuge relativ la centrele de putere, sunt izolați sau persecutați ca potențiali generatori de conflict.

Modelele matematice ale conflictelor tind să fie neutre ideologic. Acestea izolează diferiți parametri ai conflictelor și urmăresc raporturile dintre ei, transpunându-le în sisteme de ecuații [10, 2]. De pildă, sunt bine cunoscute tentativele de a formula asemenea modele folosindu-se teoria jocurilor [10, 1]. Numai că, asemenea încercări nu țin seama că un conflict diferă fundamental de un joc, nu putem reduce toate conflictele la jocuri, de aceea, modelele bazate pe teoria jocurilor au o aplicabilitate restrânsă [9, 101].

Un joc presupune trecerea de la o stare la alta prin intermediul unor reguli bine determinate și în număr finit. Jocurile pot fi învățate tocmai pentru că numărul regulilor este finit. De aceea, în cazul unui joc, putem calcula probabilitatea următoarei mutări a unui jucător, există o limită a surprizei. În schimb, conflictele sunt forme ale comportamentului uman ori, în acest caz, funcția care descrie evoluția unui individ angrenat într-un conflict nu este calculabilă. Nu există nici o posibilitate de a prevedea modul în care va evolua un conflict, cu excepția unor cazuri aparte. Mai mult, beneficiile sau pierderile din cadrul unui conflict nu pot fi cuantificate numeric, așa cum se întâmplă în cazul unor jocuri.

Un conflict extern sau social există numai acolo unde participanții desfășoară anumite acțiuni, conflictul are loc doar la nivelul comportamentului. Nu putem vorbi de conflict între două persoane care au opinii sau atitudini divergente atâta vreme cât acestea nu se manifestă. Nici una dintre ele nu știe care sunt stările subiective ale celeilalte, așa încât, este imposibil să existe conflict pe baze pur su-

biective. Chiar dacă doi oameni se urăsc unul pe celălalt, nu au cum să știe acest lucru nici ei, nici altcineva.

2. Tipuri de conflicte

Dacă avem în vedere modul în care se succed acțiunile, conflictele pot fi de două feluri, prin limitare și prin impunere [1, 25]. În primul caz, una dintre părți inițiază un conflict desfășurând o acțiune având un anumit scop. Conflictul se declanșează atunci când, cealaltă parte, oponentul, desfășoară acțiuni prin care urmărește să împiedice inițiatorul să își atingă scopul. De exemplu, să spunem că un păstor intră cu turma sa pe ogoarele unui agricultor. Dacă acesta acționează pentru a-l opri pe păstor, atunci între cei doi are loc un conflict. Nu am putea vorbi de conflict dacă, de pildă, agricultorul doar ar asista la acțiunile păstorului, fără a interveni, indiferent ce ar crede despre acestea.

În cazul conflictului prin impunere, una dintre părți nu desfășoară o acțiune dezirabilă pentru cealaltă parte. Prin refuzul de a acționa într-un anumit fel, partea respectivă inițiază starea conflictuală. Conflictul se declanșează atunci când oponentul acționează, la rândul său, pentru a-l determina pe inițiator să efectueze acțiunea respectivă. De exemplu, ar putea izbucni un conflict între angajatorul care refuză să plătească muncitorul pentru munca acestuia, iar muncitorul ripostează, căutând să obțină banii cuvenți.

În desfășurarea unui conflict, părțile desfășoară o suită coerentă de acțiuni, care converg către obiective sau scopuri bine definite [6, 6]. De aceea, numai persoanele și organizațiile pot fi părți într-un conflict, deoarece numai acestea sunt capabile să urmărească în mod consecvent un obiectiv. Prin urmare, nu pot exista conflicte între grupuri decât dacă acestea sunt organizate. De aceea, nu există conflicte între etnii (conflicte inter-etnice), ci doar între organizații care se pot erija în exponente ale etniilor sau pot folosi anumite evenimente legate de o etnie ca pretext pentru conflict [8, 67].

Nu există conflicte între clase sau categorii sociale, așa-zisa luptă de clasă nu are nici un temei [1, 2]. Clasele sau categoriile sociale nu sunt omogene și nici nu acționează coerent și consecvent, de aceea, nu putem pune pe seama lor purtarea unor conflicte. Și în acest caz, se pot constitui organizații care să se prezinte ca purtătoare ale intereselor unei clase sociale, deși existența unor asemenea interese este îndoielnică.

Din aceleași motive, nu pot exista conflicte între culturi, între rase, între generații, între religii sau între bogați și săraci. De bună seamă că pot interveni conflicte între anumiți părinți și copiii lor, dar acestea nu pot fi nici generalizate și nici explicate invocând un așa-zis conflict între generații. La rândul lor, culturile nu pot susține conflicte, deoarece nu au un comportament propriu, nu urmăresc scopuri în mod intenționat etc.

Putem întâlni numai conflicte între indivizi (interindividuale), între organizații (interorganizaționale) sau între indivizi și organizații. Se poate merge mai departe și conflictele în care sunt angrenate organizații ar putea fi reduse la con-

flicte între indivizi. Într-adevăr, organizațiile sunt sisteme sociale a căror structură este dată de relații comunicaționale [3, 27]. Prin urmare, în ultimă instanță, în organizații sunt anumiți indivizi ale căror inițiative sunt puse în practică. Nu există o entitate supraindividuală care este organizația, ci există doar indivizii și relațiile dintre ei.

Diferența dintre conflictele interindividuale și cele în care sunt implicate organizații este că, în ultimul caz, participă resursele unei organizații datorită relațiilor comunicaționale din cadrul acesteia. De obicei, un membru al organizației are suficientă autoritate și influență încât să îi angreneze și pe ceilalți membri în purtarea conflictului. Aici intervine dreptul recunoscut al autorității de a da dispoziții care sunt executate de ceilalți membri. Dacă urmărim diferite conflicte interorganizaționale, constatăm că, acestea sunt rodul unor ambiții personale, unii membri influenți caută ca, prin intermediul lor, să își realizeze propriile obiective [5, 7].

De cele mai multe ori, între membrii obișnuiți a două organizații care se află în conflict, nu există animozitate, unii dintre ei nici nu înțeleg ce rost are conflictul și ce rol au în desfășurarea acestuia, ci doar urmează dispozițiile unei autorități. De exemplu, după primul război balcanic, soldații sârbi și bulgari încă sărbătoreau victoria împotriva Imperiului Otoman, când bulgarii au deschis foc asupra sârbilor. Deși în ziua precedentă erau aliați, deodată căutau să se ucidă unul pe altul, pentru că așa au primit ordin. În timpul Războiului de șapte ani, după ce, un timp, Rusia a fost un inamic înverșunat al Prusiei, dintr-o dată lucrurile s-au schimbat și cele două state au devenit aliate, deoarece la conducerea Rusiei ajunge un nou țar, care avea cu totul alte simpatii politice predecesoarea sa.

3. Conflicte organizaționale

Organizațiile reprezintă mijloace prin care membrii acestora își realizează obiectivele, respectiv, își mențin starea de satisfacție, sau gradul de satisfacție disponibil prin intermediul unei organizații este mai ridicat decât în absența ei. Într-o organizație sunt puse la îndemâna membrilor mai multe oportunități sau căi, modalități de a-și realiza obiectivele [2, 61]. Aceste oportunități sunt, de cele mai multe ori, limitate, așa încât, între membrii organizației are loc o competiție pentru accesul la cele mai profitabile dintre ele, care poate lua, de multe ori, forme conflictuale.

După mulțimea oportunităților oferite de organizații, deosebim gradul de libertate din organizația respectivă. Cu cât un membru al unei organizații are acces la mai multe oportunități, cu atât este mai liber și invers, dacă un membru nu are acces decât la o gamă restrânsă de oportunități, libertatea sa este limitată. Bunăoară, dacă cineva alege să trăiască izolat, desigur că el scapă constrângerilor din interiorul organizațiilor dar, în același timp, nu are acces la oportunitățile oferite de acestea. Prin urmare, în interiorul unei organizații, unii membri se bucură de mai multă libertate decât alții. Organizațiile generează inegalitate între oameni. Cei care trăiesc în comunități neorganizate sau slab organizate proba-

bil au la dispoziție mai puține oportunități, dar accesul la acestea este uniform distribuit, inegalitățile dintre ei sunt estompate. De asemenea, există inegalitate între organizații; unele oferă mai multe oportunități față de altele, așa se explică migrația între organizații.

Ținând seama de tendința indivizilor spre stări emoționale pozitive, unele organizații pot fi mai conflictuale decât altele după modul în care resursele din cadrul lor sunt repartizate între membri [6, 7]. Deosebim două situații, după cum resursele sau beneficiile repartizate în cadrul unei organizații sunt mai puține sau depășesc nevoile competitorilor. Dacă ne oprim la cazul cel mai simplu, a doi competitori, dacă beneficiile distribuite în cadrul organizației sunt insuficiente pentru ambii, pot interveni următoarele variante de distribuție sau repartizare:

Tabelul 1. Repartizarea resurselor insuficiente

	R_1	R_2	R_3
competitor 1	s	i	i
competitor 2	i	s	i

În cadrul repartiției R_1 , numai primul competitor este satisfăcut, pentru repartiția R_2 doar al doilea este satisfăcut, în vreme ce repartiția R_3 nu satisface nici un competitor. Prin urmare, primul competitor preferă R_1 și respinge R_2 și R_3 , în vreme ce, al doilea competitor acceptă R_2 și respinge R_1 și R_3 . Vedem că, în cazul beneficiilor insuficiente, cei doi competitori vor fi în conflict indiferent ce repartiție va fi pusă în practică. Organizațiile cu beneficii insuficiente sunt predispuse la conflicte continue [7, 10]. Dacă există resurse excedentare, atunci repartițiile posibile sunt următoarele:

Tabelul 2. Repartizarea resurselor în exces

	R_1	R_2	R_3	R_4	R_5
competitor 1	S	S	s	s	i
competitor 2	i	s	s	S	S

Deoarece beneficiile sunt în exces, nu există situații în care toți competitorii să fie nesatisfăcuți, ci, întotdeauna, cel puțin unii vor beneficia de pe urma organizației. Primul competitor acceptă repartițiile R_1 și R_2 și respinge repartiția R_5 . În schimb, pentru al doilea competitor sunt dezirabile repartițiile R_4 și R_5 , iar R_1 este respinsă. Vedem că, în cazul excesului de resurse, organizația nu presupune neapărat o stare conflictuală între membrii ei, lăsând posibilitatea relațiilor de cooperare între aceștia.

Conflictele sunt inevitabile doar dacă primul competitor urmărește repartiția R_1 sau al doilea repartiția R_5 . De fiecare dată, celălalt competitor se va opune realizării unor asemenea obiective ajungând la conflict. În cazul repartițiilor R_2 și R_4 , unuia dintre competitori îi revine o parte mai mare din beneficiile organizației față de celălalt. De această dată, conflictele nu sunt excluse, depinzând de nivelul așteptărilor competitorilor. De pildă, s-ar putea ca, pentru repartiția R_2 ,

competitorul 2, chiar dacă îi revin suficient de multe beneficii, să aibă așteptări mai mari și să își dorească o repartitie de tipul R_4 sau R_5 , când ar putea declanșa starea conflictuală. Dacă, însă, nivelul așteptărilor sale este mai redus, va accepta situația respectivă. Totodată, chiar dacă ar fi nemulțumit, dacă ar estima că șansele sale de victorie într-un eventual conflict ar fi reduse, s-ar abține de la declanșarea conflictului.

Repartiția egalitară, R_3 , poate genera conflicte din partea ambilor competitori. Este puțin probabil că ambii s-ar mulțumi cu puțin când ar putea obține mai mult, de aceea, repartitia egalitară este generatoare de conflicte. În cazul unei asemenea repartitii, pentru ambii competitori rămân deschise variante care le-ar aduce mai multe beneficii spre care vor tinde și, în acest fel, vor ajunge la conflict. De aceea, organizațiile care ar apela la repartitia egalitară ar fi măcinate de conflicte. De asemenea, nici una dintre părți nu ar fi suficient de puternică pentru a o descuraja pe cealaltă să recurgă la conflict.

În cazul repartițiilor inegale, cu timpul, unii membri ai organizației acumulează beneficii mai mult decât alții, organizația stratificându-se. Diferențele între nivelul superior și cel inferior crește dacă același tip de repartitie inegală se repetă. Acumularea diferențelor duce la creșterea tensiunilor din cadrul organizației și, în final, la stări conflictuale între privilegiați și defavorizați.

S-ar putea imagina diverse strategii de estompere a acestor diferențe, chiar fără a recurge la repartitii egalitare. Una dintre acestea poate fi modificarea periodică a tipului de repartitie, în așa fel încât, în timp, să se realizeze repartitii în avantajul fiecărui competitor. De pildă, dacă în primul ciclu se pune în act repartitia R_1 sau R_2 , în al doilea să fie preferată repartitia R_4 sau R_5 etc. Întâlnim un asemenea model de repartitie în cadrul obștilor sătești, unde pământul era redistribuit în fiecare an membrilor obștii, așa încât, fiecare avea prilejul să folosească parcelele mai fertile. Obștile au reprezentat o formă de organizare stabilă, cu puține conflicte în interiorul lor, de aceea, nici nu au avut nevoie de un aparat represiv sofisticat. O altă posibilitate ar fi repartizarea aleatorie, bunăoară, așa cum în Atena erau ocupate diferite funcții publice.

Riscul de izbucnire a conflictelor într-o organizație nu are în vedere atât nivelul redus al beneficiilor din cadrul unei comunități, atâta vreme cât depășește un anumit prag, cât modul în care acestea sunt distribuite. De pildă, în comunitățile paleolitice, conflictele erau aproape inexistente, deși beneficiile erau reduse. În schimb, odată cu apariția surplusului de resurse, generat de revoluția neolitică și progresele aduse de epoca metalelor, conflictele proliferază datorită modului în care acest surplus este repartizat.

Bibliografie

1. Bartos Otomar J., Wehr Paul, Using Conflict Theory, Cambridge UP, Cambridge, 2002.
2. Burt Gordon, Conflict, Complexity and Mathematical Social Science, Emerald, Bingley, 2010.
3. Butler Michael, International Conflict Management, Routledge, London, 2009.
4. Coser Lewis A., The Functions of Social Conflict, Routledge, New York, 2001.
5. Cowan David, Taking Charge of Organizational Conflict, Personhood Press, Fawnskin, 2003.
6. Eggert Max A., Falzon Wendy, The Resolving Conflict Pocketbook, Management Pocketbooks, 2003.
7. Fahed-Sreih Josiane, Conflict in Family Business, MacMillan, Cham, 2018.
8. Gangopadhyay Partha, Chatterji Manas, Peace Science, Emerald, Bingley, 2009.
9. Gillman Rick, Housman David, Models of Conflict and Cooperation, AMS, Providence, 2009.
10. Jones Antonia J., Game Theory: Mathematical Models of Conflict, Woodhead, Philadelphia, 2011.

NORD STREAM-2: NOI MĂSURI DE SECURITATE PENTRU UNIUNEA EUROPEANĂ

Natalia NECEAEVA-YURCIUK, dr. conf.univ., Universitatea Națională
„Yuri Fedkovici”, Cernăuți, Ucraina

Rezumat: Articolul este consacrat noilor provocări la securitate în contextul răspândirii Covid-19 și a schimbărilor globale, determinate de pandemie. Autorul atrage atenția la paradigmele începutului secolului XXI, perioadă în care un rol deosebit îl au actorii politici și economici. Proiectul Nord Stream-2 în mod activ promovează Federația Rusă, este în opinia autorului nu doar un pericol al securității energetice a Uniunii Europene, dar și stabilității social-politice. Autorul atrage atenția atât la aspectul energetic a activității Gazprom, cât la dimensiunea informațională.

Cuvinte cheie: securitatea, ce vine după adevăr, Nord Stream-2,

NORD STREAM-2: NEW SECURITY MEASUREMENTS FOR THE EU

Abstract: This article examines new security challenges for the EU in the context of the spread of Covid-19 and the global changes caused by the pandemic. The author draws attention to the formation of a new information field and communication paradigm at the beginning of the XXI century, where political and economic actors play a special role. According to the author, the Nord Stream-2 project, which is actively promoted by the Russian Federation, is not only a threat to energy security in the EU, but also to socio-political stability. The author pays attention to both the energy side of Gazprom's activities and the information side

Key words: security, post-truth, Nord Stream-2, Gazprom, media, Gazprom,

СЕВЕРНЫЙ ПОТОК-2: НОВЫЕ ВЫЗОВЫ В СФЕРЕ БЕЗОПАСНОСТИ ДЛЯ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Аннотация: Данная статья посвящена анализу новых вызовов в сфере безопасности в контексте распространения Covid-19 и глобальных изменений, вызванных пандемией. Автор обращает внимание на формирование нового информационного поля и коммуникационной парадигмы в начале XXI века, где особую роль играют политические и экономические акторы. Проект «Северный поток-2», активно продвигаемый РФ, является, по мнению автора, не только угрозой энергетической безопасности в ЕС, но и общественно-политической стабильности. Автор обращает внимание, как на энергетическую сторону деятельности «Газпрома», так и на информационную

Ключевые слова: безопасность, постправда, «Северный поток-2», «Газпром», медиа.

Введение

2020 год оказался поворотным в истории нашей цивилизации. Появление нового вируса SARS-CoV-2 и его стремительное распространение стали фактором, влияющим на все сферы жизни человечества, начиная от охраны здоровья и завершая системой глобальной безопасности. Менее десятилетие тому назад казалось, что в первую очередь политико-экономические факторы имеют непосредственное влияние на архитектуру существующего миропорядка. События начала XXI века, в первую очередь, война в Сирии, Революция Достоинства в Украине и последующая агрессия Российской Федерации, массовые протесты в Республике Беларусь, не говоря уже о событиях на Ближнем Востоке, могут служить своеобразным подтверждением высказанному тезису. Активизация политической борьбы на глобальном уровне, всё возрастающая роль популизма как основы коммуникационного взаимодействия политиков и правительств со своими / чужими гражданами привели к своеобразной точке невозврата – необходимости переосмысления перспектив дальнейшего развития человечества. С одной стороны, в контексте нового определения роли и задач государств, их взаимодействия, с другой стороны, достижения еще более масштабной цели – сохранения самого человека и планеты Земля.

Целью данного доклада является анализ динамики общественно-политических процессов, связанных со строительством газопровода «Северный поток – 2», а также рисков для сферы безопасности в Европе в контексте его возможного введения в эксплуатацию.

Энергетическая политика РФ вызывает огромный интерес у ряда исследователей, в первую очередь российских. Заслуживают внимания работы таких ученых, как Р.Курбанов⁵, О.Федоров⁶, Б.Боровский⁷, Е.Черненко⁸. Основные положения современной энергетической стратегии России находим в официальном документе⁹.

Данный вопрос также пребывает в фокусе постоянного внимания со стороны журналистов медиа, информационных агентств, в том числе и электронных. Эксперты, учёные, исследователи различных стран уделяют особое внимание установлению связи между энергетической политикой РФ и вопросами безопасности в Европе.

⁵ Курбанов Р. (2017) Энергетическое право и энергетическая политика Европейского Союза. 167 с

⁶ Федоров О. (2019) Энергетическая политика. КноРус. 160с

⁷ Боровский Б. Энергетическая политика России на международной арене. <http://ehd.mgimo.ru/IORManagerMgimo/file?id=98A2104F-3ADF-0B87-8264-DBB85B6E9609>

⁸ Черненко Е. Энергетическая составляющая политики России в зеркале геоэкономики. <https://cyberleninka.ru/article/n/energeticheskaya-sostavlyayuschaya-politiki-rossii-v-zerkale-geoekonomiki>

⁹ Энергетическая стратегия России на период до 2035 года (основные положения). http://www.energystrategy.ru/Docs/ES-2035_1.pdf
(<https://ac.gov.ru/files/content/1578/11-02-14-energostrategy-2035-pdf.pdf>)

Оглядываясь в прошлое, нельзя не заметить, что на протяжении практически всего известного нам исторического развития человечества вопрос о сохранении окружающей среды оставался на периферии индивидуальных и коллективных интересов. Промышленная революция «подарила» человечеству активный рост технологических и, соответственно, экономических возможностей. Последнее, в свою очередь, естественным образом вписывалось и в значительной степени определяло политические интересы государств, отдельные из которых не преминули воспользоваться ими для расширения сферы своего влияния. Конец XIX – начало XX века стал эпохой глобальных изменений: идеологема европоцентризма в мировой политике была подкреплена технологическим прорывом, ростом благосостояния и политических амбиций, результатами чего стали Первая, а потом и Вторая мировые войны. Несмотря на огромные потери, которые понесло человечество в результате мировых конфликтов, вторая половина XX века стала эпохой «информационного прорыва»: именно в этот период человечество «познакомилось» с интернетом, без которого практически невозможно представить себе современность.

Необходимо отметить, что среди всех этих важных и влиятельных изменений, технологическое расширение коммуникационных возможностей способствовало смене парадигмы общественно-политического развития человечества в целом. Если в начале прошлого века и до начала века нынешнего информационные технологии использовались государствами в первую очередь в целях осуществления пропаганды и агитации, то в последнее время – это уже проверенный механизм усиления одних и ослабления других политических акторов на международной арене. Более того, мы наблюдаем использование современных информационно-коммуникационных технологий для изменения политических режимов, как оппозиционно настроенными гражданами страны, так и другими государствами, примером чего могут служить события в той же Сирии, Украине, Беларуси и т.п.

Наряду с этими изменениями, нужно отметить, что вот уже более года человечество живёт в условиях пандемии, одним из последствий которой является усиливающееся чувство страха и ощущение неопределённости как фундаментального фактора нынешнего состояния человечества. За это время активизировались процессы подсознательного возвращения к трагическому опыту прошлого (события мировых войн, пандемии «испанки» и т.п.), обращение к которому стало одним из способов осмысления ныне происходящего и, на этой основе поиска выхода из сложившейся ситуации, как на индивидуальном, так и на коллективном уровне. В определённой степени можно утверждать, что мы живём в эпоху постправды, в которой используются её алгоритмы для формирования определённой «новой реальности», в первую очередь, виртуальной и информационной.

Само слово «постправда» стало термином года по версии Оксфордского словаря еще в 2016 году. Впервые данный термин был использован профессором Колумбийского университета Марианной Хирш, которая обратила внимание на роль генетической памяти в восприятии окружа-

ющей действительности. По мнению этой исследовательницы, потомки очевидцев масштабных политических или иных событий часто ощущают их влияние на формирование личной картины мира. В пределах одного поколения речь идёт в первую очередь о личном общении; между различными поколениями (очевидцами и потомками) – через воспоминания, художественные образы и т.п., результатом чего является так называемая «ассоциативная» постпамять¹⁰.

Необходимо отметить, что травматический опыт прошлого у каждого народа свой. И это тот фактор, который влияет на процессы индивидуальной / коллективной, этнической / национальной самоидентификации: совместно прожитая трагедия снова и снова проживается на индивидуальном и коллективном уровнях. И в этом повторном ее переживании нет чёткой грани между исключительно личностным или коллективным восприятием.

Учитывая различную, часто диаметрально противоположную интерпретацию исторических и политических событий различными государствами, можем прийти к выводу, что историческая «правда», вложенная в головы наших соотечественников в период существования СССР существенно отличается от «правды» сегодняшней. Травматизация сознания граждан советскими нарративами не завершилась с распадом СССР. Более того, после 1991 года Российская Федерация начала активно эксплуатировать советский символизм и соответствующую интерпретацию прошлого для сохранения своего влияния на постсоветском пространстве. Среди наиболее эксплуатируемых событий-символов – война 1941-1945 годов, вошедшая в учебники истории бывшего СССР как Великая Отечественная война. И тот факт, что для большинства бывших республик СССР данный период является частью Второй мировой войны, не меняет того, что на государственном уровне часть из них продолжают праздновать 9 мая как День победы.

Современная политическая реальность может быть представлена как огромный пазл, состоящий из различных элементов, каждый из которых является необходимым для сохранения целостности картины. В этом контексте вызывает особый интерес российский проект – газопровод «Северный поток – 2». С одной стороны, «Северный поток – 2», казалось бы, проект энергетический, с ярко выраженной экологической составляющей. В обосновании проекта чётко аргументируется его важность для обеспечения безопасности в Европейском Союзе: «укрепит внутренний рынок газа и будет способствовать достижению целей ЕС по борьбе с изменением климата»¹¹. Фактически, анонсировано две цели: 1) укрепление энергетической безопасности в странах ЕС; 2) обеспечение экологического подхода к развитию энергетического сектора. Однако, только этими заявленными целями создатели данного проекта не ограничиваются. Его реализация предполагает и достижение определённых политических целей, которые

¹⁰ Хирш, Марианна. 2016. Что такое постпамять. <https://urokiistorii.ru/article/53287> (accessed December 21, 2020)

¹¹ Обоснование проекта. <https://www.nord-stream2.com/ru/kompaniia/obosnovanie-proekta/>

не анонсируются Российской Федерацией, и среди которых не последнее место занимает кремлевский интерес по решению «украинского вопроса».

С момента провозглашения независимости Украины выбор стратегии её политического развития стал одним из приоритетных для определения баланса сил на международной арене. Демократизация Украины и её поворот в стороны интеграции в ЕС открывали дополнительные рычаги воздействия западных стран на РФ и наоборот. Последнее стало одним из факторов последующей «борьбы» за Украину, которую названные политические акторы вели на разных уровнях политики и, соответственно, различными методами. Однако именно энергетическая карта стала той, которая разыгрывалась РФ в данной борьбе с самого ее начала. По нашему мнению, символическая составляющая российской политики относительно Украины состояла (и продолжает состоять) в отсутствии назревшей ревизии советских нарративов и даже наоборот, в активном использовании алгоритмов постпамяти для реанимации ностальгии за советским прошлым в его позитивной трактовке.

Игры в «повышение цен» на энергоресурсы, «газовые войны» 2005-2006, 2008-2009, 2013-2014, а также 2014-2018 годов являются примером активного вмешательства РФ во внутренние дела Украины, с одной стороны, и систематической деятельности, направленной на установление своего влияния и даже доминирования в энергетической (и, соответственно, политической) сферах жизнедеятельности стран Европейского Союза. Учитывая тот факт, что ключевая роль в данных процессах принадлежит российскому ПАО Газпром, являющемуся учредителем компании Nord Stream 2 AG, возможные последствия строительства «Северного потока – 2» требуют более комплексной оценки.

Тот факт, что принципиальное решение о строительстве газопровода «Северный поток – 2» было принято после революционных событий в Украине, заслуживает, по нашему мнению, отдельного внимания. Изменение политического режима в Украине в результате событий Революции Достоинства привело к полной смене ее взаимоотношений с РФ. В 2014 Украина стала объектом открытой военно-политической агрессии со стороны РФ: была аннексирована АР Крым и началась длящаяся доныне война на восточных рубежах Украины. Жестко встал вопрос о внешнеполитической ориентации Украины и её дальнейших отношениях с РФ. Выбор евроатлантической интеграции как стратегической цели Украины противоречил интересам руководства РФ, что и привело к полномасштабному развязыванию гибридной войны против Украины. В этой войне активно задействуются всевозможные ресурсы средства, в том числе и энергетическая зависимость, как Украины, так и ЕС от российского газа.

Официально решение о начале строительства нового газопровода из России в Европу было основано на успешном опыте введения в эксплуатацию газопровода «Северный поток», маршрут которого в основном дубли-

руется «Северным потоком – 2». Сам газопровод проходит через территориальные воды России, Финляндии, Швеции, Дании и Германии в обход Украины, Беларуси, Польши, стран Балтии, а также других стран Восточной Европы. На официальном сайте проекта «Nord Stream 2. Committed. Reliable. Safe» можно найти информацию о самом проекте, его целях, ответственности сторон, в т. ч., и экологической, особенностях строительства, а также о руководстве проектом и даже наличных вакансиях¹². И хотя в коммуникационной стратегии РФ продвижения идеи строительства газопровода особое внимание уделяется экологическим вопросам, одними из первых против него выступили экологи: пять экологических организаций, включая Greenpeace и Всемирный фонд дикой природы. Основная претензия с их стороны к данному проекту – вклад газопровода в глобальное потепление¹³. Начиная с 2018 года и до сегодняшнего дня, экологическими организациями развернута и ведётся активная экологическая борьба за закрытие данного проекта.

Одновременно обращает на себя внимание сам маршрут (см. рисунок ниже) нового газопровода: как уже было отмечено, он практически дублирует маршрут «Северного потока»:

Источник: <https://www.gazprom.ru/projects/nord-stream/>

Таким образом, Газпром планирует увеличить объемы транспортируемого газа: «после запуска второй ветки суммарная проектная мощность

¹² Nord Stream 2. Committed. Reliable. Safe. <https://www.nord-stream2.com/ru/>

¹³ Заика Б. Что не так с Северным потоком-2: почему Европа отказывается слышать аргументы экологов. <https://biz.liga.net/ekonomika/tek/article/chto-ne-tak-s-severnym-potokom-2-pochemu-evropa-otkazyvaetsya-slyshat-argumenty-ekologov>

двух «потоков» достигнет 110 млрд. кубометров»¹⁴. Реализация данного проекта практически обнулит зависимость РФ от «украинской трубы». И хотя РФ формально не планирует отказываться от транзитных услуг Украины, с самого начала было очевидной невозможность одновременного активного использования «Северного потока», «Северного потока – 2» и газотранспортной системы Украины для транзита газа в ЕС.

Мы являемся одновременно свидетелями и адресатами создания образа «Северного потока – 2» как незаменимого для обеспечения энергетической безопасности ЕС. Таким образом, формируется и распространяется идея незаменимости России на энергетическом мировом рынке: именно от поставок российского газа «зависит» энергетическая безопасность Европы, её благосостояние, не говоря уже о транзитных странах, которые получают дополнительную выгоду от реализации данного проекта.

В то же время, учитывая планы по реализации ещё одного проекта, «Турецкого потока», Украина, имея огромные транзитные возможности, практически становится «лишним» игроком на газовом рынке: европейский рынок полностью охвачен названными проектами.

И здесь уместно возвратиться к нарративам советского периода истории, которые стали фундаментом нынешней российской политики и озаменовали преимущество «советского подхода» в политике РФ относительно реализации государственных интересов через энергетику. Ещё в 1969 году в тайной докладной записке союзного Министерства внешней политики «О политической линии и некоторых практических шагах СССР в связи с образованием в ФРГ правительства Вилли Брандта», представленной в ЦК КПСС отмечалось: «Важное значение может иметь достижение договоренности о поставках в ФРГ советского природного газа. Речь идет о заключении контракта, который действовал бы в течение двух десятков лет и поставил бы до известной степени в зависимость от Советского Союза такую важнейшую сферу народного хозяйства ФРГ как энергетика»¹⁵.

Анализируя современную деятельность РФ по строительству и введению в эксплуатацию «Северного потока – 2», можем утверждать, что реализация данного проекта представляет собою непосредственную угрозу энергетической безопасности ЕС. Очевидная угроза монополизации его энергетического рынка способствует превращению ЕС в целом и отдельных его стран-членов в более уязвимую мишень для РФ. В данном случае влияние через энергетический сектор – только шаг на пути установления российского доминирования в европейской политике.

Неудивительно, что основные дискуссии, влияющие на процесс при-

¹⁴ Заика Б. Северный поток-2. Что это за проект и чем он опасен для Украины. <https://biz.liga.net/ekonomika/tek/article/severnuy-potok-2-chto-eto-za-proekt-i-chem-on-opasen-dlya-ukrainy-4147674>

¹⁵ Гончар М. Чому досі не зупинили «погану угоду для Європи». <https://zn.ua/ukr/international/pidvodni-tehiji-proektu-pivnichnij-potik-2.html>

нятия решения по поводу газопровода и его дальнейшего строительства, ведутся не на уровне обсуждения экономических вопросов, а на высоком политическом уровне. Принятое Президентом США Дональдом Трампом решение о введении санкций против России, в том числе против газопровода «Северный поток – 2» фактически заблокировало возможность завершения строительства¹⁶. Избрание Джо Байдена Президентом США в 2020 году не изменило позиции США по данному вопросу. Одним из основных аргументов против «Северного потока – 2» Вашингтона является то, что, «продолжая строительство газопровода, Германия благоприятствует попыткам России подорвать коллективную безопасность НАТО»¹⁷. И этот аргумент имеет под собою достаточно весомые обоснования.

Изложенное выше – только верхняя часть айсберга под названием «Северный поток – 2». Ведь единственным его акционером является, как уже было сказано, Газпром, более 50% акций которого принадлежит российскому государству. Кроме реализации своих статутных целей, Газпром является одним из наиболее крупных медиа-холдингов РФ («Газпром-медиа»). Данный холдинг владеет двумя национальными телеканалами (НТВ и ТНТ), а также спутниковым каналом НТВ-ПЛЮС, работающим и в онлайн режиме. Кроме того, «Газпром-медиа» принадлежат пять радиостанций, в т.ч., известная за пределами России «Эхо Москвы»; издательский дом «Семь дней», в собственности которого пребывает ряд журналов и газет, в т.ч., журнал «Итоги». Таким образом, этот холдинг в определённой степени можно считать государственной собственностью, ведь 100% его акций принадлежат российской национальной компании «Газпром»¹⁸.

Соответственно, по своему содержанию и направленности информационная деятельность названных медиа полностью соответствует государственной политике руководства РФ. И активные информационные кампании в поддержку независимости Шотландии, Каталонии, отдельных политических сил во Франции, Венгрии, Польше и т.п. не происходят без их участия. Данное направление в деятельности Газпрома требует отдельного исследования. Однако комплексный подход к оценке роли и влияния проекта «Северный поток – 2» на безопасность Европы даёт основания утверждать, что предоставление приоритета в энергетической сфере Газпрому приведёт к серьёзным, далеко идущим последствиям не столько в энергетической сфере, сколько в общественно-политическом развитии Европейского Союза. Сочетание энергетического и информационного давления на него способно достаточно быстро изменить не только внешнеполитические приоритеты в системе коллективной безопасности

¹⁶ Толина А. Трамп подписал рекордный оборонный бюджет США. <https://news.liga.net/politics/news/canktsii-protiv-rf-pomosch-ukraine-tramp-podpisal-voennyi-byudjet>

¹⁷ Комментарий: И Байден не станет мириться с «Северным потоком – 2». <https://www.dw.com/ru/kommentarij-bajden-ne-stanet-miritsja-s-severnym-potokom-2/a-56994900>

¹⁸ Кто владеет СМИ в России: ведущие холдинги. https://www.bbc.com/russian/russia/2014/07/140711_russia_media_holdings

ЕС и НАТО, но и негативно влиять на стабильность политических режимов в странах ЕС.

Вот почему «украинский урок» является показательным и поучительным предупреждением для ЕС: ведь из «братского народа» украинцы, как только чётко заявили о приверженности демократическим ценностям, достаточно быстро превратились во врага для РФ. По результатам соцопроса, проведённого российским «Левада-центр» в 2018 году 29% опрошенных россиян назвали Украину врагом своей страны. Таким образом, Украина заняла второе место среди врагов России (первое место традиционно осталось за США).

Таким образом, обращение к нарративам прошлого, уже сформировавшим определённую картину мира у нескольких поколений граждан, является, по нашему мнению, тенденцией, символизирующей одну из ведущих угроз современной эпохи, особенно на постсоветском пространстве. Более того, наше видение современности и будущего постоянно корректируется использованием алгоритмов постпамяти отдельными политическими акторами, в первую очередь через средства массовой информации. Сосредоточение различных рычагов политического и, соответственно, информационного влияния в одних руках (как, например, в РФ) приводит к искажённому отражению действительности среди широкого круга потребителей такой информации. Причём, особую роль в данном процессе продолжают играть образы прошлого, активно эксплуатируемые сегодня и подкреплённые материальными и другими выгодами, как в случае обещаний западным партнерам от реализации проекта «Северный поток – 2».

В то же время, глобальные политические изменения привели к формированию нового типа мышления, в связи с чем сегодняшний конфликт поколений – это в первую очередь, конфликт нарративов и картин мира, созданных целенаправленно или сформировавшихся в условиях политических трансформаций. И потому новый подход, основанный на целостном восприятии единства и уязвимости нашего мира, является наилучшим из возможных решений актуальных для человечества проблем.

Библиография

1. Nord Stream 2. Committed. Reliable. Safe. <https://www.nord-stream2.com/ru/>
2. Боровский Б. Энергетическая политика России на международной арене. <http://ehd.mgimo.ru/IORManagerMgimo/file?id=98A2104F-3ADF-0B87-8264-DBB85B6E9609>
3. Гончар М. Чому досі не зупинили «погану угоду для Європи». <https://zn.ua/ukr/international/pidvodni-techiji-proektu-pivnichnij-potik-2.html>
4. Заика Б. Северный поток-2. Что это за проект и чем он опасен для Украины. <https://biz.liga.net/ekonomika/tek/article/severnyy-potok-2-chto-eto-za-proekt-i-chem-on-opasen-dlya-ukrainy-4147674>
5. Заика Б. Что не так с Северным потоком-2: почему Европа отказывается

слышать аргументы экологов. <https://biz.liga.net/ekonomika/tek/article/chto-ne-tak-s-severnym-potokom-2-pochemu-evropa-otkazyvaetsya-slyshat-argumenty-ekologov>

6. Комментарий: И Байден не станет мириться с «Северным потоком – 2». <https://www.dw.com/ru/kommentarij-bajden-ne-stanet-miritsja-s-severnym-potokom-2/a-56994900>
7. Кто владеет СМИ в России: ведущие холдинги. https://www.bbc.com/russian/russia/2014/07/140711_russia_media_holdings
8. Курбанов Р. (2017) Энергетическое право и энергетическая политика Европейского Союза. 167 с
9. Обоснование проекта. <https://www.nord-stream2.com/ru/kompaniia/obosnovanie-proekta/>
10. Толина А. Трамп подписал рекордный оборонный бюджет США. <https://news.liga.net/politics/news/canktsii-protiv-rf-pomosch-ukraine-tramp-podpisal-voennyu-byudjet>
11. Федоров О. (2019) Энергетическая политика. КноРус. 160с
12. Хирш М. (2016) Что такое постпамять. <https://urokiistorii.ru/article/53287>
13. Черненко Е. Энергетическая составляющая политики России в зеркале геоэкономики. <https://cyberleninka.ru/article/n/energeticheskaya-sostavlyayuschaya-politiki-rossii-v-zerkale-geoekonomiki>
14. Энергетическая стратегия России на период до 2035 года (основные положения). http://www.energystrategy.ru/Docs/ES-2035_1.pdf

DIPLOMAȚIA CULTURALĂ CA INSTRUMENT DE PROTECȚIE A INTERESELOR STATULUI

Liubov MELINYCHUK, dr.conf.univ.

Universitatea Națională „Yuri Fedkovici”, Cernăuți, Ucraina

Rezumat: Articolul este dedicat problemelor culturale ale diplomației culturale. Un agent important, relevant al formării și dezvoltării relațiilor interstatale de succes este diplomația culturală, care deseori rezolvă probleme politice, juridice, economice și sociale acute și caută răspunsuri adecvate la provocările timpului. Diplomația culturală n-ar trebui să se limiteze la sferele relațiilor de politică externă. Diplomația culturală răspunde cerințelor culturale ale societății, participă la formarea sa, înțelegerea propriei experiențe și planificarea pentru viitor. Modalitățile de creștere a impactului diplomației culturale sunt coordonarea și personalul special (de exemplu, atașaii culturali în misiunile UE), găsirea de fonduri și parteneri, inclusiv cei privați, combinarea fondurilor de la organizațiile culturale și statele membre, stabilirea prin diverse proiecte și schimburi, interacțiunea dintre artiști și manageri cultural, jurnaliști și scriitori.

Cuvinte cheie: diplomație economică, cooperare bilaterală, cultura, diplomația, politica externă.

CULTURAL DIPLOMACY AS A TOOL FOR PROTECTING NATIONAL INTERESTS

Abstract: The article is dedicated to the cultural issues of cultural diplomacy. Some of the important and relevant agents in the formation and development of successful interstate relations is cultural diplomacy, which often resolves acute political, legal, economic and social problems and seeks appropriate answers to the challenges of the time. Cultural diplomacy must not be limited to the spheres of foreign policy relations. Cultural diplomacy responds to the cultural requirements of society, participates in its formation, understanding its own experience and planning for the future. Ways to increase the impact of cultural diplomacy are coordination and special staff (eg cultural attachés in EU missions), finding funds and partners, including private ones, combining funds from cultural organizations and Member States, establishing through various projects and exchanges, of the interaction between artists and cultural managers, journalists and writers.

Keywords: economic diplomacy, bilateral cooperation, culture, diplomacy, foreign policy.

Культурна дипломатія як засіб захисту національних інтересів

Одним з важливих та актуальних агентів становлення та розвитку успішних міждержавних відносин є культурна дипломатія, яка часто розв'язує гострі політико-правові, економічні та соціальні проблеми, дошукує адекватні відповіді на виклики часу.

Культурна дипломатія як політика не повинна обмежуватися завданнями винятково сфери зовнішньополітичних відносин. Реагуючи також на культурні запити суспільства, вона бере участь у його формуванні, осмисленні власного досвіду і плануванні майбутнього. Власне культурна дипломатія може і має бути складовою культурної політики держави, але лише у тому разі, якщо та відповідає актуальним потребам соціуму¹⁹. Способи збільшення ефекту культурної дипломатії – це координація та спеціальний персонал (наприклад, аташе з культури в представництвах ЄС), пошук фінансування і партнерів, у тому числі приватних, поєднання засобів культурних організацій та держав-членів, налагодження контактів через різноманітні проекти й обміни, взаємодія між митцями і менеджерами культури, журналістами та письменниками²⁰.

Завдяки культурній дипломатії Україна може підвищити ефективність внутрішньої та зовнішньої політики, підняти престиж країни та її політики, употужнити міжнародний авторитет держави, показати відкритість суспільства, виробити сприятливий клімат для іноземних інвестицій. Варто розглядати культуру як складову формування бренду держави на міжнародній арені та як платформу для презентації наукового, інтелектуального та культурного потенціалу.

В 2014 році розпочалася «нова ера» формування іміджу України у світовому співтоваристві, адже тривалий час Україна мала реноме невіддільне від російського. Сьогодні очевидним є її відмежування як від пострадянської, так і від російської масової культури, набуття власного образу та лика. Зважаючи на агресивну політику Російської Федерації, події останніх років на території України та поширення неправдивої інформації про нашу країну, проблема іміджу України у світі є надзвичайно актуальною. Варто запобігти спотворенню іміджу України та позитивно вплинути на створення позитивного уявлення міжнародної спільноти про державу. На часі звернення до «м'якої сили» зовнішньої політики, зокрема засобів культурної дипломатії, посилення культурної присутності України у світі, пошук діалогу та налагодження нових зв'язків. Культурна дипломатія є потужним потенціалом держави на міжнародній арені, що дає можливість

¹⁹ Розумна О. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи [Електронний ресурс] / Оксана Розумна. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/kultu_dypl-26841.pdf. – Назва з екрана.

²⁰ Новікова К. Культурна дипломатія. Як створити країну-бренд [Електронний ресурс] / Катерина Новікова. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://ua1.com.ua/publications/kulturna-diplomatiya-yak-stvoriti-krajinu-brend-3055.html>

поширення інформації про країну через проведення культурних і мистецьких заходів, роботу культурних інституцій, популяризацію та пропаганду мови, мистецтва, культурної спадщини й національної кухні; формування позитивного іміджу країни у світі; налагодження двосторонніх зв'язків із країною перебування; поширення політичного впливу у країнах перебування; сприяння економічному розвитку держави, вихід на нові ринки. Культура є одним з найефективніших засобів розвитку економіки.

Співробітництво України та Республіки Молдова в культурно-гуманітарній сфері здійснюється у сфері культури, освіти та зміцненні зв'язків з українцями у Республіці Молдова, включаючи Придністров'я. Договірні-правова база двостороннього співробітництва у галузі культури та освіти включає Угоду між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво в галузі освіти, науки і культури (20.03.1993 р.); Угоду між Україною та Республікою Молдова про співробітництво у забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин (підписана у Кишиневі 17.12.2009 р. Українська сторона виконала внутрішньодержавні процедури, про що інформувала молдовську сторону нотой МЗС України від 06.12.2010 р. № 72/23-612/1-3826. Молдовська сторона не ратифікувала зазначену Угоду); Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво в галузі молодіжної політики (підписана у Києві 01.02.2010 р. Набрала чинності 05.05.2011 р.); Протокол між Міністерством освіти і науки України та Міністерством просвіти Республіки Молдова про співробітництво у галузі освіти на 2016-2020 навчальні роки (підписаний у Кишиневі 18.11.2016 р., набрав чинності 30.03.2017 р.); Програму співробітництва у сфері культури між Міністерством культури України та Міністерством просвіти, культури і досліджень Республіки Молдова на 2017-2021 роки (підписана 19.10. 2017 р. у Києві, набрала чинності 18 січня 2018 р.) та Меморандум про співробітництво між Українським державним агентством кіно та Національним центром кіно Республіки Молдова (підписаний 19.09.2017 р. у Києві).

Щодо співробітництва в галузі культури, то тут важливе значення має діяльність громадських організацій українців Молдови, у співпраці з якими Посольством регулярно проводяться культурно-мистецькі заходи, зокрема виставки митців українського походження, робіт молдовських художників, презентації книг виданих українською мовою, організовуються літературно-музичні вечори тощо. На запрошення молдовської сторони творчі колективи, співаки та музичні гурти з України виступають з концертами і виставами як на комерційній, так і на конкурсній основі в рамках національних і міжнародних культурно-мистецьких фестивалів. Часто конкурси проводяться за сприяння Уряду Республіки Молдова та місцевих органів влади.

Щодо питання вивчення української мови, то тут її вивчають окремим предметом у навчальних закладах Республіки Молдова, а в Придністровсь-

кому регіоні українській мові надано статус офіційної мови поряд з молдовською (на кирилиці) та російською. У регіоні функціонує кілька навчальних закладів з викладанням українською мовою. Як предмет українська мова вивчається майже в усіх навчальних закладах регіону, а також при Товаристві Української культури в РМ функціонує українська недільна школа ім. Преподобного Паїсія Величковського у столиці м. Кишинів.

З квітня 2007 року у складі Посольства України в Республіці Молдова функціонує Культурно-інформаційний центр (КІЦ), а з березня 2010 року почав діяти «Український дім» у м. Тирасполь. Основними напрямками діяльності КІЦ є зміцнення двосторонніх відносин між Україною та Молдовою, поглиблення співробітництва у культурній, гуманітарній, інформаційній сферах; поширення в Молдові інформації про Україну, її історію і культуру; сприяння збереженню, розвитку та популяризації української мови і культури в Молдові; зміцнення зв'язків з українською громадою та сприяння задоволенню її національно-культурних потреб.

Важливою складовою двосторонніх відносин є співпраця у сфері освіти. З метою створення умов для реалізації права на повну загальну середню освіту громадян України, які тимчасово або постійно проживають за кордоном, Міністерством освіти і науки України у 2007 році утворено загальноосвітній навчальний заклад «Міжнародна українська школа» (далі – МУШ) для надання освітніх послуг зазначеним громадянам за індивідуальним навчальним планом. Головними завданнями МУШ є забезпечення реалізації права громадян на повну загальну середню освіту; забезпечення можливості для громадян України, що виявили бажання навчатися, здобувати якісну початкову, базову чи повну загальну середню освіту відповідно до особистісних потреб, індивідуальних здібностей, стану здоров'я, нахилів, талантів з використанням нових інформаційно-комунікаційних технологій; надання консультацій, методичної допомоги та рекомендацій вчителям, що навчають учнів – громадян України, які тимчасово перебувають за кордоном; координація діяльності навчальних закладів, де вивчається українська мова або здійснюється навчання українською мовою, а також організація їх інформаційно-методичного, консультативно-аналітичного супроводу; організація та проведення тематичного, семестрового контролю знань, річного оцінювання та державної підсумкової атестації екстернів МУШ – учнів навчальних закладів на територіях країн їх тимчасового перебування; надання методично-інформаційної допомоги навчальним закладам, у яких вивчають мову, традиції, звичаї та культуру України.

Не менш важливою складовою співробітництва є освітні обміни. Так, на підставі Протоколу між Міністерством освіти і науки України та Міністерством просвіти РМ про співробітництво у сфері освіти на період до 2020 року з 2017 року щороку виділялося 34 місця бюджетних місць для

навчання громадян України та Молдови, переважно з числа української та молдовської етнічних меншин.

Крім того, відповідно до Закону України «Про закордонних українців» Міністерством освіти і науки України виділяються додаткові квоти. Зазначені місця виділяються Міністерством освіти і науки України кандидатам з Молдови з урахуванням обраних ними спеціальностей та вищих навчальних закладів України. Цією можливістю можуть скористатися ті, хто має статус і посвідчення закордонного українця та високі оцінки у документах про отримання середньої освіти.

Щодо вищої освіти, то у 2003 році було створено Український державний центр міжнародної освіти Міністерства освіти і науки України. Центр є офіційним державним джерелом інформації з питань навчання іноземних студентів в Україні. Центр активно співпрацює з закладами вищої освіти України, органами державної влади України, дипломатичними представництвами України за кордоном та дипломатичними місіями іноземних держав в Україні. До послуг, які надаються Українським державним центром міжнародної освіти, входять: перевірка документів абітурієнта, допомога у виборі університету та навчальної програми, допомога з подачею документів до вищого навчального закладу, отримання запрошення на навчання, візова підтримка.²¹

Протягом останнього року відбулося перезавантаження співпраці у зв'язку зі зміною керівництва Республіки Молдова та прагненням відповідати на виклики сучасності та враховувати потреби та інтереси молоді.

23 жовтня 2020 року за сприяння Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин у партнерстві з Представництвом Фонду Ганса Зайделя в Україні, Державного підприємства «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв» за підтримки Міністерства закордонних справ України та Київського національного університету імені Тараса Шевченка відбувся форум «Європейські цінності та культурна дипломатія: молодіжні зустрічі Україна-Молдова». Представники Міністерства закордонних справ України та Молдови, європейської інтеграції Молдови, експерти з дипломатичних відносин та культурної дипломатії, студенти і викладачі факультетів міжнародних відносин і політичних наук університетів Молдови та України, представники міжнародних організацій та дипломатичних установ обговорили актуальні питання сьогодення та окреслили перспективи співпраці.

22 лютого 2021 р. відбулася робоча зустріч Посла України в Республіці Молдова Марка Шевченка з в.о. Прем'єр-міністра та міністра закордонних справ і європейської інтеграції Республіки Молдова Ауреліу Чокоем. Сторони обговорили широке коло питань двостороннього порядку денного, у

²¹ Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Молдовою <https://moldova.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/139-kulturno-gumanitarnoje-sotrudnichestvo-mezhdu-ukrainoj-i-moldaviej>

т.ч. скоординували спільні дії щодо реалізації домовленостей Президентів України і Молдови, досягнутих у ході візиту глави Молдови М.Санду в Україну 12 січня 2021 року. Марко Шевченко та Ауреліу Чоккой також обговорили низку актуальних проблем, вирішення яких сприятиме подальшому розвитку українсько-молдовської взаємодії.

В наш час існує значна проблема інституалізації культурної дипломатії України, зокрема відчутна нестача державної підтримки та брак кадрового ресурсу, не менш важливим є часто відсутність фахового бачення. Україні варто, на зразок більшості країн Європейського Союзу, з метою лобювання своїх інтересів за кордоном створити мережі культурних інституцій задля просування свого культурного продукту в інших державах. Функціонування таких установ потребує державної підтримки та вихід за межі «класичних» дипломатичних заходів.

HIBRIDIZAREA VIEȚII SOCIAL-POLITICE – O PROVOCARE ATIPICĂ PENTRU STRATEGIILE EUROPENE DE SECURITATE

Marin GERMAN, doctor în științe politice
director al Institutului de Studii Politice și Capital Social (Cernăuți),
redactor-șef al Centrului Media BucPress

Rezumat: Atât strategiile europene, cât și cele euroatlantice de securitate nu au prevăzut până acum răspunsuri clare vizavi de unele fenomene noi cum ar fi războiul hibrid, procesul de hibridizare a vieții social-politice, asimetria între atacul informațional și apărare. Nici în momentul de față nu există strategii eficiente de securitate europeană, iar metodele de apărare împotriva fenomenului de *fake-news* par a fi mai mult niște acțiuni intuitive, care continuă strategiile clasice de apărare din secolul al XX-lea.

Hybridization of socio-political life – an atypical challenge for European security strategies

Abstract: Both European and Euro-Atlantic security strategies have so far not provided clear answers to some new phenomena such as hybrid warfare, the process of hybridization of socio-political life, the asymmetry between information attack and defense. Even today, there are no effective European security strategies, and the methods of defense against the phenomenon of fake-news seem to be more intuitive actions, which continue the classic defense strategies of the twentieth century.

Key words: hybridization, hybrid warfare, social capital, European security, fake-news

Introducere. Viața politică din UE devine tot mai fragmentată de la un an la altul. Brexitul a fost un semnal de alarmă pentru toți liderii europeni privind viabilitatea mitului politic despre milenara unitate a familiei UE. Războiul hibrid inițiat de Rusia începând cu anul 2008, explicat prin concepția lui Valeri Gherasimov [5] de război permanent și non-liniar, conflictul din Donbass, anexarea Crimeii, atacurile mediatice împotriva UE și a fundamentelor unității europene, difuzarea de *fake news* ș.a. au pus sub semnul întrebării capacitatea instituțională a celor 27 de state europene să găsească strategii atipice de securitate, care să răspundă provocărilor generate de războiul asimetric, în care răspunsul apărării nu poate fi egal cu dimensiunea atacului.

Metodologia aplicată. Studiul în cauză se bazează pe analiza discursului, analiza narațiunilor presei prin prisma teoriilor capitalului social [7]. Accentul va fi pus pe procesele din satele membre ale UE din spațiul Europei Centrale și de Est, inclusiv cele care fac parte din spațiul extins al Mării Negre. În linii mari, teoriile capitalului social sunt utilizate în sociologie și științele politice pentru descrierea

colaborării și solidarității din cadrul unei societăți. Capitalul social reprezintă un sistem de valori, norme și încredere, care stau la baza acțiunilor colective – un „ciment” care consolidează societatea și grupurile sociale și le permite să devină un organism colectiv unic. Vom utiliza aceste teorii într-un context mai vast, în unele privințe la nivel de ipoteză, și anume, pentru descrierea proceselor geopolitice.

Rezultatele studiului. Securitatea UE a devenit mai ales amenințată după izbucnirea războiului din estul Ucrainei, anexarea Crimeii de către Federația Rusă și militarizarea peninsulei. Dar, vorbim nu numai despre amenințări securitare clasice, câte mai ales de cele atipice (asimetrice), care necesită și răspunsuri de apărare inovative. Rusia nu încetează din 2008, în contextul războiului din Georgia, să aplice diferite tehnici de atac informațional, dezinformare directă sau indirectă. Mai nou, mass-media ruse au desfășurat „o semnificativă campanie de dezinformare” împotriva Occidentului, pentru a agrava impactul noului tip de coronavirus, a genera panică și a semăna neîncredere, potrivit unui document oficial al Uniunii Europene [11].

În linii generale, scopul acestor acțiuni este transformarea UE într-un spațiu al instabilității, într-o zonă a incertitudinii. Luptele mediatice sunt destul de simple: prin presă, dar mai ales prin rețelele de socializare, este demonstrat faptul că nu mai există furnizori de securitate, ci doar victime ale instabilității, de parcă au dispărut toți pilonii securității și stabilității. Consumatorilor de informații li se invocă ideea că nimeni nu mai furnizează securitate, și doar Rusia este o „forță de neoprit”, care pe fondalul celorlalți își „face temele de acasă”. Este creată o realitate hibridă, care este instrumentată politic de Moscova [15].

Această realitate hibridă este una deformată, însă ea se înscrie foarte bine în curentele postmoderne de regândire a istoriei și de revizuire a ordinii sociale, atât de bine văzute de mediul cultural din UE. În pofida ambițiilor ruse de redobândire a influenței asupra fostelor state din URSS sau cele din cadrul fostului Imperiu Rus, cu ajutorul mass-media și rețelelor de socializare Franța, Germania ș.a. state UE sunt prezentate opiniei publice ca state agresive și cu viziuni imperiale. După 2008 Moscova susține în mod activ narațiunile anti-occidentale, slăbind în mod constant solidaritatea interstatală în regiunea Marea Baltică – Marea Neagră.

În 2017 analiștii Milena Iakimova și Dimitar Vatsov au publicat un studiu în care, în baza metodologiei semantice, sunt analizate 598 de publicații din Bulgaria. Perioada de realizare a cercetării a fost 2013-2016 [9]. Concluziile cercetătorilor au fost o adevărată surpriză pentru mediul academic: presa controlată de Kremlin, dar și cea independentă, diverse grupuri în rețelele de socializare și pagini web, au promovat narațiuni anti-liberale și anti-occidentale, unele dintre acestea devenind dominante în anumite perioade. În contextul agresiunii Rusiei în Ucraina, presa din Bulgaria, amintea din ce în ce mai des despre „imperialismul american”, „NATO învechit”, „declinul UE” ș.a. Narațiunea de bază se reduce la ideea că SUA, UE și NATO au ambiții imperiale, sunt agresive, iar Rusia se luptă de una singură pentru valorile ortodoxe, în pofida problemelor ce le creează „imperiul vestic”. Cu alte cuvinte, se observă o subminare în spațiul media

a ambițiilor neoimperiale ale Rusiei din regiune, prezente latent și în doctrina sa militară [1], cu o hiperbolizare a „răului” răspândit de alți actori globali. Argumentul ascuns al mesajelor distribuite pe rețelele de socializare este că Rusia trebuie să devină imperiu pentru a se proteja de „agresiunea occidentală”.

De ce Rusia vede în stabilitatea UE o problemă? O explicație exhaustivă ne oferă analistul Dorin Popescu. Potrivit lui, la nivel strategic, metanarațiunile geopolitice exprimă concepția Federației Ruse privind noua ordine globală: o lume multipolară, al cărei contur funcțional să fie decis de către Marile Puteri; o lume care să recunoască rolul dominant al Rusiei în zonele sale tradiționale de influență; o lume care să păstreze „centura sanitară” a fostei URSS în jurul Federației Ruse; o lume care să excludă riscuri de alterare a puterii sale la nivel global și/sau riscuri de izolare a acesteia la nivel european sau global; o lume a recunoștinței țărilor „eliberate” exprimate prin angajamente de fidelitate politică pe termen lung; o lume în care proiecția de viitor a Moscovei să prevaleze asupra unor proiecții concurențiale; o lume rusă – cu mici periferii satelitare, la Washington, Beijing, Paris, Berlin și Londra. Această lume rusă are ca fundament metanarativul istoric: Rusia este marele eliberator, care iese peren din încercuiri și reface echilibrul pierdut al lumii. Principalul obstacol în această construcție îl reprezintă dezacordul plenar în care văd ceilalți metanarativul istoric propus de Moscova, iar aici principalul competitor este Uniunea Europeană [12].

Realitatea hibridă nu se formează uniform în toate statele, nu toate societățile UE, dar și cele partenere, cad victime în fața hibridizării realității politice. În 2020 centrul sociologic „Socis” a publicat datele unui sondaj de opinie, potrivit căruia 70,5% dintre ucraineni au declarat că Moscova este un dușman al Kievului. Al doilea dușman al ucrainenilor sunt SUA, ce-i drept, cifrele sunt cu mult mai mici – 9,5% [16].

În România, potrivit sondajului de opinie din 2019, 31% dintre cetățeni consideră Rusia cea mai mare amenințare la adresa țării, fiind urmată de Ungaria – 9%. Cel mai mare prieten al Bucureștiului, potrivit sondajului, este SUA – 37%. Majoritatea cetățenilor români (60%) consideră că NATO facilitează transformarea țării într-un stat puternic și prosper [10].

Potrivit unei cercetări realizate în 2020 de Pew Research Center, 60% dintre slovaci și 73% dintre bulgari au o atitudine pozitivă față de Rusia [4]. O poziție critică și de respingere față de Rusia este înregistrată în cazul locuitorilor Lituaniei, Poloniei, Cehiei, Ucrainei ș.a. Pare reprezentativă diferența de viziuni între Slovacia și Cehia privind percepția Rusiei, la fel merită menționată diferența între două state vecine maritime: Bulgaria și România. Posibil, în mare parte, rezultatele sondajului de opinie depind de nivelul de hibridizare și de segmentare a societății, dar și de nivelul de răspândire a narațiunii anti-occidentale. Nu trebuie ignorat nici aspectul istoric. Germanii au atitudini diferite față de Rusia în dependență de estul sau vestul țării. 33% dintre locuitorii fostei Germanii de Vest, potrivit studiului Pew Research Center, au o atitudine prietenoasă față de Moscova, în timp ce în estul țării acest indice este de 43% [4].

În Georgia, potrivit Barometrului Caucazian, 25% dintre cetățeni consideră SUA cel mai mare prieten al țării. 40% dintre georgieni consideră Rusia cel mai mare dușman [13]. Așadar, observăm un tablou multicolor al opiniilor privind Rusia. Generalizând, precizăm că totuși domină o atitudine negativă față de Rusia, mai ales în statele cu un trecut sau un prezent problematic în relațiile cu Moscova.

Așadar, continuarea hibridizării realității politice ar putea determina o dezorientare valorică aprofundată în UE și o ignorare a situației geopolitice actuale mai întâi de către societate, apoi de către elita politică. Tactica Kremlinului este de a „semăna” neîncredere și fragmentare socială în statele Europei Centrale și de Est, astfel încât în aceste societăți să fie în permanență o stare de neliniște (proteste, scandaluri, acutizarea unor neînțelegeri etc.), pe fundalul cărora Rusia să arate ca un model de succes și de urmat. Pe de altă parte, în interesele Kremlinului este să alimenteze în permanență o neîncredere între vecini, minimizând posibilitatea unei cooperări între ei, mai ales în sectorul apărării. Această tactică poate fi, de fapt, explicată din punct de vedere geopolitic, însă mecanismul lansării și realizării acestor procese are o natură socială.

În acest context, apar diferite paradoxuri. De exemplu, potrivit studiilor Eurobarometru, în statele Europei Centrale și de Est începând cu 2014 crește nivelul de neîncredere în vecini, însă nivelul de încredere instituțională în UE este foarte înalt. Vorbim despre un capital social instituțional favorabil (deocamdată) menținerii UE. Însă, din păcate, inclusiv statele participante la Inițiativa celor trei mări se privesc reciproc cu o oarecare neîncredere, în același timp, încrederea depersonificată în UE este la un nivel destul de mare [3]. Discrepanța este folosită de Rusia care încearcă prin mass-media și rețelele sociale să stimuleze și să conserve resentimentele istorice ale grupurilor sociale în baza clivajelor caracteristice fiecărei societăți. Este format un set de așteptări ale societății în privința unui anumit tip de comportament al diplomaților, președinților, liderilor de parlament etc.; cu ajutorul alegerilor atitudinile sociale se transmit clasei politice, iar stereotipurile societății devin, pas cu pas, vrând-nevrând, factori care influențează politica externă a unui stat. Mecanismul prin care hibridizarea din exterior influențează viața internă a UE este explicată, așadar, cu ajutorul teoriei capitalului social.

Din păcate, studiul Eurobarometru din februarie 2020 [2] consacrat societății civile din UE arată că s-a păstrat și în momentul de față o anumită distanță între fostele state comuniste și celelalte state membre UE în privința participării cetățenilor la acțiunile organizațiilor nonguvernamentale, în unele privințe indicii capitalului social ai unor state precum Bulgaria sau Ungaria s-au înrăutățit. Nu este de mirare faptul că asistăm la un declin al unor indicii ai capitalului social în noile state membre ale UE. Or, atât în UE, cât și în statele Parteneriatului estic, Rusia distribuie un număr de teme sau narațiuni. „Este imposibil să combați și să demontezi toate știrile false, din simplul motiv că scrierea uneia ia cu mult mai puțin timp decât demontarea sa; minciunile țin, până la urmă, doar de limitele imaginației, în timp ce debunkingul presupune respectarea unor rigori

jurnalistice. Nu este, însă, imposibil să recunoști știrile false, pentru că toate sunt construite în jurul câtorva narațiuni create pentru a sluji obiectivelor Rusiei”, a menționat expertul Marian Voicu la o conferință susținută în cadrul simpozionului „Războiul hibrid: esența, strategia, tactica, urmările”, organizat de Centrul de Excelență INIS „ProMemoria” (USM), în februarie 2020. Două narațiuni dominante ale Rusiei au ca scop să zdruncine securitate europeană:

1. Uniunea Europeană se dezintegrează, statele naționale se revoltă împotriva planurilor Bruxellului de a le transforma în colonii, mișcările de stradă sunt tot mai numeroase, la fel și mișcările de autodeterminare națională.

2. UE este Gayropa, condusă de un lobby gay care smulge copiii din brațele familiilor lor și îi încredințează cuplurilor de homosexuali, pedofilia urmând a fi legalizată [14].

Cum poate fi oprită hibridizarea societăților UE? Ieșirea din acest cerc vicios ar putea avea loc prin informarea permanentă a societății despre vecini, prin crearea unor platforme media comune, prin comunicare și contact, prin activizarea relațiilor economice în zonele de frontieră – în faza inițială fiind necesare proiecte mai mici doar pentru o recăpătare a încrederii reciproce – prin renunțarea totală la narațiunea și clișeele inventate din exterior [6]. Datorită acestor pași va deveni posibilă acumularea unui capital social minim, dar suficient pentru acțiuni comune, și blocarea proceselor de fragmentare socială dirijată din exterior.

Ce tehnici de apărare avem? În linii generale, marea deosebire dintre acest tip de război și cele clasice este asimetria. Dacă scutul antirachetă ne apără de rachete, atunci nu avem un scut împotriva dezinformării. Nici nu are cum să existe. O mare asimetrie se observă între atac și apărare. Apărarea UE și NATO, strategiile elaborate în legătură cu primejdiile războiului informațional par a fi niște încercări intuitive de apărare, o copiere cu limbaj informatic a strategiilor clasice.

Deci, trebuie să recunoaștem că avem o apărare intuitivă împotriva atacurilor bine construite, iar UE de abia este în căutarea unor strategii de apărare împotriva atacurilor hibride. Fără o educație civică și cultură media a populației, chiar și fără cultură generală, nu reușim să facem multe lucruri pentru a combate fenomenul fake news. În mare parte, atacurile informaționale își ating ținta din cauza: stereotipurilor răspândite în societăți, necunoașterii de către cititori a geografiei, istoriei sau politicilor țărilor vecine, dispariției presei de calitate în favoarea unor pseudo-organe de presă. Problemele vechi ale societăților, nerezolvate în trecut, devin o povară a viitorului sub presiunea știrilor false care le exploatează [8].

Concluzii. Prin războiul asimetric Rusia în momentul de față încearcă să exploateze la maximum fisurile din interiorul statelor UE. Atât strategiile europene, cât și cele euroatlantice de securitate nu au prevăzut până acum răspunsuri clare vizavi de unele fenomene noi cum ar fi războiul hibrid, procesul de hibridizare a vieții social-politice, asimetria între atacul informațional și apărare. Nici în momentul de față nu există strategii eficiente de securitate europeană, iar metodele de apărare împotriva fenomenului de *fake-news* par a fi mai mult niște acțiuni intuitive, care continuă strategiile clasice de apărare din secolul al XX-lea.

Este necesară o viziune comună în definirea provocărilor create de tehnicile de dezinformare. De aceea, acordarea unei atenții mai mari istoriei, geografiei, culturii țării natale și statelor vecine în sistemul de educație este mai mult decât importantă. Dacă nu va avea loc acest lucru, o știre falsă despre un stat vecin va fi foarte ușor de promovat, în situația când nimeni nu știe istorie sau geografie, iar semănarea neîncrederii și temerilor privind viitorul UE va fi un scop ușor de atins de către actorii străini.

Bibliografie

1. Doctrina militară a Federației Ruse, Moscova, Editura Infra-M, 2021, 22 p.
2. Eurobarometer – 2020. Civic Engagement, <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2020/plenary-insights-february-2020/en-plenary-insights-february-2020.pdf>, acces – 07.04.2021
3. Eurobarometru, Parlamentul European. Biroul de legătură în România, https://www.europarl.europa.eu/romania/ro/ue_pentru_celateni/eurobarometru.html, acces – 05.04.2021
4. Fagan, Moira, Poushter, Jacob, NATO Seen Favorably Across Member States, Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/global/2020/02/09/nato-seen-favorably-across-member-states>, acces – 09.02.2020
5. Galeotti, Mark, The Gerasimov Doctrine, „Berlin Policy Journal”, <https://berlin-policyjournal.com/the-gerasimov-doctrine>, acces – 28.04.2020
6. Gherman, Marin Fragilități și tehnici de apărare ale spațiilor informaționale din Ucraina, Republica Moldova și România în contextul campaniilor electorale din 2019, în „GeoPolitica” (Revistă de Geografie Politică, Geopolitică și Geostrategie), Anul XVII, nr. 77 (1/2019).
7. Gherman, Marin, Considerații privind utilizarea teoriilor capitalului social în cadrul studiilor europene, în „Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (Serie Nouă). Științe Politice, Vol. 8, Nr. 1 (2013), p. 81-92.
8. Gherman, Marin, Marea Neagră – un „lac” al războiului informațional: între tehnici de atac hibrid și încercări de apărare intuitivă, în revista „Glasul Bucovinei” (Cernăuți – București), Anul XXV, 2019, Nr. 1-2 (101-102), p. 53-57.
9. Iakimova, Milena, Vatsov, Dimitar, Co-opting discontent: Russian propaganda in the Bulgarian media, „Critique and Humanism”, 2017, <https://www.eurozine.com/co-opting-discontent-russian-propaganda-in-the-bulgarian-media>, acces – 07.04.2021.
10. Inscop Research: 64,4% dintre români cred că Rusia rămâne principala amenințare la adresa României. Mediafax, <https://www.mediafax.ro/social/inscop-research-64-4-dintre-romani-cred-ca-rusia-ramane-principala-amenintare-la-adresa-romaniei-18135766>. acces – 06.04.2021
11. Matcovschi, Adriana, Coronavirus: Rusia alimentează dezinformarea pentru a genera panică în țările occidentale (document UE), Agerpres – <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2020/03/18/coronavirus-rusia-alimenteaza-dezinformarea-pentru-a-genera-panica-in-tarile-occidentale-document-ue--468840>, acces – 08.04.2021

12. Popescu, Dorin, Rusia în expansiune narativă. Istoria se răzbună – geopolitic, Contributors, <https://www.contributors.ro/rusia-in-expansiune-narativa-istoria-se-razbuna-geopolitic>, acces – 06.06.2020
13. Rusia și Turcia sunt considerate în Georgia și ca dușmani, și ca prieteni, EurAsia Daily, <https://eadaily.com/ru/news/2018/02/02/rossiya-i-turciya-vospri-nimayutsya-v-gruzii-i-kak-druzya-i-kak-vragi-opros>, acces – 06.04.2021
14. Voicu, Marian, 10 narațiuni false rusești: mic îndreptar al dezinformării, Veridica, <https://veridica.ro/analize/10-naratiuni-false-rusesti-mic-indreptar-al-dezin-formarii>, acces – 01.04.2021
15. Voicu, Marian, Matrioska mincinosilor: Fake news, manipulare, populism, București, Editura Humanitas, 2018, 472 p.
16. 70.5% dintre ucraineni consideră Rusia un stat dușman – sondaj, <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-70-5-ukrajintsiv-vvazhajut-rosiju-vorozhoju-krajinoju-opituvannja-1485772.html>, acces – 06.04.2021

REPUBLICA MOLDOVA – ZONĂ DE INTERES STRATEGIC PENTRU UE ȘI RUSIA ÎN CONTEXTUL TRANZIȚIEI LA ORDINEA MONDIALĂ MULTIPOLARĂ

Aurelian LAVRIC, doctor în Istorie, conferențiar universitar,
Agenția pentru Știință și Memorie Militară (AȘMM)

Rezumat: Încă de la sfârșitul Războiului Rece, când s-a impus o ordine mondială unipolară, cu SUA hegemon, mai mulți specialiști în Studii de Securitate au arătat că o asemenea stare nu poate dura mult timp, deoarece actori geopolitici emergenți vor contesta supremația americană și se va impune o ordine mondială multipolară. Începând cu discursul președintelui Rusiei V. Putin de la conferința internațională pe probleme de securitate de la Munhen, din 2007, a început un proces de tranziție la o nouă ordine mondială multipolară, cu cel puțin trei actori geopolitici: SUA, China și Rusia. Această tranziție, grosso modo, poate însemna retragerea SUA din regiuni mai îndepărtate de pe mapamond și extinderea zonelor de influență a actorilor geopolitici emergenți. În acest context, poate avea loc o acutizare a disputelor dintre polii de putere pentru regiuni care nu sunt integrate în structuri politico-militare, care au menirea de a asigura securitatea statelor membre. O asemenea regiune este cea a Europei de Est (cele șase state post-sovietice, din vecinătatea apropiată a Rusiei, dar cuprinse și în Programul Politicii Europene de Vecinătate Parteneriatul Estic), disputată de Occident (UE și NATO) și Rusia. Relațiile UE – Rusia au un impact major asupra Europei de Est, respectiv consecințele pentru securitatea națională a Republicii Moldova.

Cuvinte cheie: Ordine mondială, interes strategic, UE, Rusia, Republica Moldova, tranziție.

REPUBLIC OF MOLDOVA – AREA OF STRATEGIC INTEREST FOR THE EU AND RUSSIA IN THE CONTEXT OF THE TRANSITION TO THE MULTIPOLAR WORLD ORDER

Abstract: Since the end of the Cold War, when a unipolar world order was imposed, with the US as a hegemon, several Security Studies experts have shown that such a state cannot last long, as emerging geopolitical actors will challenge American supremacy and impose a new multipolar world order. Starting with the speech of the President of Russia V. Putin at the international conference on security in Munich in 2007, a process of transition to a new multipolar world order began, with at least three geopolitical actors: USA, China and Russia. This transition, roughly speaking, could mean the withdrawal of the US from more remote regions of the world and the expansion of the areas of influence of emerging geopolitical actors. In this context, there may be an escalation of power pole disputes for regions that are not integrated into politico-military structures, which are in-

tended to ensure the security of Member States. One of such regions is Eastern Europe (the six post-Soviet states called in Russia as close neighborhood, but which are included in Eastern Partnership Program of the European Neighborhood Policy), disputed by the West (EU and NATO) and Russia. EU – Russia relations have a major impact on Eastern Europe, namely some consequences for the national security of the Republic of Moldova.

Key words: World order, strategic interest, EU, Russia, Republic of Moldova, transition.

Introducere. Dinamica raporturilor dintre Rusia și Occident arată că cele două centre de putere urmăresc consolidarea spațiilor geopolitice pe care le controlează. Se observă o tensionare relațiilor, ceea ce are consecințe negative asupra unor state din regiunea Europei de Est, care nu s-au integrat în nici unul din complexe geopolitice – organizațiile regionale constituite de actorii geopolitici rivali (UE/NATO versus Uniunea Economică Eurasiatică/Organizația Tratatului privind Securitatea Colectivă – ultimele două controlate de către Kremlin). Trebuie luat în considerare faptul, că încă în primii ani de după destrămarea Uniunii Sovietice, Moscova a denumit spațiul din care fac parte fostele republici sovietice *vecinătate apropiată* – un spațiu al intereselor vitale de securitate a Rusiei. Mai târziu, la rândul său, UE a propus în Politica sa (Europeană) de Vecinătate (PEV), pe direcția estică, Programul *Parteneriatul Estic*, care a cuprins cele șase republici post-sovietice din Europa de Est: Republica Moldova, Belarus, Ucraina, Georgia, Azerbaidjan și Armenia (în opoziție cu direcția sudică, a regiunii mediteraneene, care viza statele din Africa de Nord și Orientul Apropiat).

Divergențele dintre UE și Rusia cu privire la spațiul din care fac parte cele șase republici post-sovietice s-au aprofundat în momentul în care RM, Ucraina și Georgia au semnat în 2014 acorduri de asociere și de liber schimb cu UE, exprimându-și voința de a se integra în spațiul geopolitic occidental (al UE), deci de ieșire din spațiul de influență al Rusiei. După alegerile din 9 august 2020 din Belarus a devenit clar că și în societatea acestui stat, ce părea angajat într-un proces de integrare aprofundată cu Rusia, există o stare de spirit împărțită de o mare parte a cetățenilor, cu privire la apropierea de Occident.

La 23 martie 2021, după negocierile cu omologul său chinez Wang Yi, ministrul de externe al Rusiei, Serghei Lavrov, a declarat, că „Moscova nu are relații cu Uniunea Europeană ca organizație, acestea au fost distruse de Bruxelles” [7]. A fost, probabil, constatarea momentului în care relațiile dintre Moscova și Bruxelles au atins starea cea mai proastă pe care au avut-o vreodată.

Confruntarea dintre UE și Rusia, inclusiv cu privire la spațiul din care fac parte cele șase republici post-sovietice, se produce pe mai multe căi: diplomatică, economică (introducerea de sancțiuni și restricții comerciale), informațională (atât folosirea hackerilor, cât și propaganda) ș.a.. Atât Occidentul, cât și Rusia s-au acuzat reciproc cu privire la declanșarea de către partea adversă a unui *război hibrid* [4].

Din perspectiva *culturii strategice*, a *soft power*, UE surclasează Rusia în mod evident: modelul occidental, al unei societăți a prosperității, cu standarde de viață ridicate, cu respectarea drepturilor omului într-un stat de drept, cu respectarea demnității umane în condițiile unui stat social, este mult mai atractiv pentru statele post-sovietice, care luptă cu eradicarea sărăciei și a corupției, respectiv văd în implementarea standardelor europene o garanție a faptului că vor putea instaura o stare de normalitate: să oprească exodul forței de muncă, să creeze condiții atractive pentru investitori, să ridice nivelul de trai al populației, să se afirme ca actori respectați ai relațiilor internaționale (să fie subiecți geopolitici, nu obiecte geopolitice).

Animozitățile dintre UE și Rusia au consecințe asupra securității Europei de Est – a statelor implicate în Programul Parteneriatul Estic, inclusiv asupra securității Republicii Moldova. Duminică, 21 martie, în cadrul unei emisiuni pe postul rusesc de televiziune RTR, comentând declarația președintelui american Joe Biden, care în cadrul unui interviu televizat a spus că Putin este un ucigaș [3], liderul Partidului Liberal-Democrat din Rusia, Vladimir Jirinovski, a declarat că, în condițiile tensionării relațiilor americano-ruse, „Rusia trebuie să iasă la granițele vestice ale URSS”. Pericolul avansării Rusiei spre vest, prin ocuparea militară a republicilor care s-au desprins din URSS în 1991, trebuie să fie luat în considerare de strategii respectivele state.

Fiecare stat din regiunea Europei de Est are valoarea sa strategică specifică. Republica Moldova o are pe a sa, respectiv are un rol în arhitectura regională a securității, în condițiile resetării ordinii mondiale. Or, în condițiile afirmării unor actori geopolitici emergenți cum este Rusia, este de așteptat ca regiunea Europei de Est să capete o *identitate geopolitică* clară: statele din regiune fie să facă parte din spațiul geopolitic occidental, fie – din sfera de influență a Rusiei. Miza jocului geopolitic din Europa de Est ține de răspunsul la întrebarea: va sacrifica Occidentul interesele statelor din Europa de Est – în primul rând ale celor trei state asociate la UE (Moldova, Ucraina și Georgia, care și-au exprimat și asumat voința politică de integrare europeană) sau va determina Kremlinul să respecte libertatea republicilor post-sovietice în cauză de a se integra în spațiul geopolitic al UE.

Tema cercetată este una interdisciplinară. La efectuarea cercetării poate fi aplicată metodologia din domeniile Studiilor de Securitate, Relațiilor Internaționale, Geopoliticii ș.a.. Analiza strategică a relațiilor UE – Rusia, și a impactului acestor relații asupra securității naționale a statelor din Europa de Est vizează analiza documentelor diplomatice (tratate internaționale bilaterale și multilaterale, acorduri internaționale ș.a.), a discursurilor politice, a materialelor din mass-media pe tematică internațională ș.a.. Se impune folosirea metodelor istorică și sociologică.

Importanța strategică a Republicii Moldova în economia securității regiunii Europei de Est

Analizii strategici și factorii de decizie din UE sunt conștienți de faptul, că securitatea și prosperitatea comunității europene depinde și de starea de lucruri din regiunile învecinate: pe direcția Mediteraneană și pe direcția Europei de Est. Iată de ce Bruxelles-ul a depus eforturi de-a lungul anilor de a stabili cele două regiuni, inclusiv prin acordarea de ajutoare financiare substanțiale acelor state, în vederea efectuării reformelor care să conducă la modernizarea lor. Or, instabilitatea din cele două regiuni s-ar putea răsfrânge asupra UE, ar putea determina destabilizarea spațiului comunitar european. O variantă bună pentru Bruxelles este integrarea economică a statelor din estul Europei – prin acordurile de asociere și de liber schimb. Până în prezent, autoritățile UE nu au dat vreo perspectivă clară de aderare a statelor care au semnat acordurile de asociere în 2014. Totuși, trebuie recunoscut, că cele trei republici post-sovietice – Moldova, Ucraina și Georgia – nu respectă criteriile de aderare de la Copenhaga. O problemă majoră este existența unor conflicte teritoriale nesoluționate, ale celor trei state, cu Rusia: în Transnistria, Donbas (de asemenea, nerecunoașterea de către Ucraina a anexării Crimeei la Rusia în 2014), Abhazia și Osetia de Sud.

În contextul geopolitic al tranziției de la ordinea mondială unipolară la ordinea mondială multipolară – deci a consolidării spațiilor geopolitice occidentale și eurasiatic, UE face parte din spațiul dominat de SUA. Zbigniew Brzezinski a considerat că „Europa poate fi competitivă economic, dar mai are nevoie încă de timp până să ajungă la un grad de unificare atât de avansat, încât să poată fi competitivă și politic” [1, p.VII]. Totuși, deși nu dispune de forțe armate la nivel de UE, ponderea politică a Uniunii este în creștere datorită potențialului său economic. UE are preocupări în domeniul securității prin Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC) [8]. Referindu-se la „Puterea occidentală sub presiune”, savantul american Noam Chomsky trecea în revistă „ascensiunea Chinei la putere și provocările pe care acest lucru le va lansa la adresa Statelor Unite și a «ordinii globale», noul Război Rece care mocnește în estul Europei, războiul global împotriva terorismului, hegemonia și declinul Americii și multe alte asemenea considerații” [2, p.267]. Mai concret, cu privire la provocările din Europa de Est, Chomsky s-a referit la „criza mocnită la granița dintre Rusia și NATO”, arătând că războiul ruso-georgian din august 2008 și criza ucraineană din 2014 au vizat „oprirea expansiunii NATO” [2, p.270], după ce în aprilie 2008, la summit-ul NATO de la București, Georgiei și Ucrainei li s-a promis o eventuală aderare la NATO.

Având frontieră comună cu UE/NATO, RM reprezintă o zonă de interes strategic atât pentru cele două organizații, cât și pentru Rusia. Analizând importanța strategică a RM în contextul regiunii Europei de Est, poate fi expusă o gamă de interese ale celor doi poli de putere – Rusia și UE.

În ceea ce privește UE, importanța Republicii Moldova pentru Bruxelles este legată de:

1. Proximitatea statului moldav – frontieră comună cu UE/NATO, respectiv faptul că poate fi absorbită mai ușor, aflându-se la o distanță semnificativă față de Rusia.
2. Comunitate de valori și a evoluției istorice: RM face parte din familia statelor cu limbi neoromanice, care toate se regăsesc în NATO și UE.
3. Comunitate de parcurs istoric și valori cu România – parte componentă a NATO și UE (jumătatea vestică a vechiului Principat al Moldovei – teritoriul dintre Carpați și Prut – face parte din România).

Pentru Rusia RM prezintă interes strategic ținând cont de faptul, că:

1. Rusia nu vrea să piardă Republica Moldova din sfera sa de influență, deoarece nu vrea să piardă Transnistria – și anume baza sa militară de acolo, pe care nu vrea să o evacueze, deoarece o vede ca pe o contrapondere față de baza militară americană de la Deveselu, județul Olt, România, care găzduiește instalații ale unui sistem antirachetă, perceput de Kremlin ca o amenințare la adresa securității Rusiei.
2. În contextul sprijinului pe care Rusia îl acordă regimurilor separatiste din nerecunoscutele republici Lugansk și Donețk din Ucraina, prezența bazei militare rusești în Transnistria reprezintă un instrument de presiune asupra Kievului.
3. Ca urmare a sentimentelor naționaliste tot mai pronunțate în Rusia, conducerea actuală de la Kremlin nu ar accepta să părăsească Transnistria – respectiv pe cei circa 100 000 cetățeni ruși de acolo, întrucât asta ar putea afecta imaginea și sprijinul electoral al actualei clase politice rusești.
4. În contextul răcirii relațiilor Rusia – Occident, în spațiul mediatic rusesc tot mai mult este vehiculată ideea necesității re-întoarcerii teritoriilor ex-sovietice în cadrul fie a unei structuri interstatale regionale, fie în cadrul statului rus. Din acest punct de vedere RM este văzută de Moscova, la fel ca și celelalte republici fost sovietice, ca un obiect ce ar urma să fie recuperat în întregime – adică să fie preluat controlul și asupra teritoriului dintre Prut și Nistru.

Perspective ale asigurării securității Republicii Moldova

În contextul tensionării relațiilor dintre cei doi poli de putere: Rusia – Occident (UE/NATO) devine mai complicată asigurarea securității naționale a RM. Statutul de neutralitate, stipulat în Constituția (1994) statului moldovenesc, nu este respectat de Rusia, deci nu reprezintă o realitate politică, ci este mai degrabă o declarație de intenție, cu condiția recunoașterii sale internaționale. În istoria Europei sunt cunoscute cazuri când, aflate între două puteri regionale rivale, care, ca urmare a escaladării antagonismului între ele, s-au ciocnit într-un război violent, state mici au fost spulberate de puterile militare (a se vedea cazurile Cehoslovaciei, Poloniei, dar și a României – care se declarase neutră în ajutul celui de-al II-lea Război mondial). Se poate admite că un stat neutru ca Finlanda

a beneficiat economic datorită statutului său de neutralitate în timpul Războiului Rece, dar acest caz este mai degrabă o excepție decât o regulă.

Problema securității naționale a RM este în legătură directă cu *conflictul transnistrean*, înghețat din iulie 1992. Felul în care poate fi soluționat acest conflict poate determina felul în care poate fi asigurată securitatea RM, felul în care va arăta RM. În linii mari, pot fi luate în considerare două scenarii de rezolvare a conflictului:

1. Semnarea de către actorii implicați în formatul de negocieri 5+2 a unui tratat de recunoaștere a neutralității RM, recunoașterea unui statut de autonomie a regiunii transnistrene și acordarea unor garanții de securitate de către semnatarii documentului, respectiv retragerea grupului operativ al forțelor ruse din zona nistreană. În acest sens, poate fi aplicat precedentul tratatului de stat privind Austria din 1955, în urma recunoașterii neutralității căreia puterile ocupante și-au retras trupele militare, iar statul austriac și-a recăpătat suveranitatea și independența.

2. Un alt scenariu, ținând cont de puterea în creștere a Rusiei, poate fi declararea zonei transnistrene ca temporar aflate în afara jurisdicției și teritoriului suveran al RM (ca aflându-se sub ocupație miliară rusă), respectiv intensificarea proceselor de integrare europeană și euroatlantică, prin renunțarea la statutul de neutralitate – ca unul fără conținut real. De asemenea, din această perspectivă, forțele politice pro-unioniste de la Chișinău și-ar putea testa adeziunea societății moldovenești la ideea unirii cu România (și a integrării RM în spațiul NATO și UE prin unirea cu România).

În fiecare dintre aceste scenarii, se impune întărirea capacităților militare în contextul mediului turbulent din regiunea Europei de Est [5].

Concluzii. Republica Moldova este o zonă de interes strategic atât pentru UE, cât și pentru Rusia, în contextul tranziției de la ordinea mondială unipolară la cea multipolară. Se impune ca autoritățile de la Chișinău să dezvolte relații amiabile atât cu Bruxelles-ul, cât și cu Moscova (după modelul Israelului).

În vederea asigurării stabilității în regiunea Europei de Est se impune implicarea factorilor de decizie și a diplomației UE în gestionarea mai eficientă a problemelor statelor din Programul Parteneriatul Estic, care se confruntă cu diverse probleme (criză pandemică, criză economică, corupție endemică, mișcări separatiste susținute din exterior – în speță, de Rusia ș.a.). În pofida unui sprijin consistent din partea structurilor UE, statele din regiune, angajate pe calea reformelor, nu se pot lăuda cu realizări numeroase și efective. Dificultățile ce stau în fața statelor ex-sovietice țin și de lipsa continuității statalității, întreruperea tradițiilor funcționării statului. Iată de ce în aceste state este nevoie de desfășurarea unui proces al *construcției de stat*, în vederea consolidării instituțiilor statului, implementării normelor statului democratic, a statului de drept, în care să fie respectată demnitatea cetățenilor care constituie națiunile statelor nou-create în spațiul exsovietic. Dar o problemă ce nu trebuie trecută cu vederea, de exemplu, în RM, este și divizarea societății după criterii geopolitice. Sunt necesare progra-

me și măsuri de consolidare a societății într-un organism robust și rezilient – în vederea asigurării securității societale.

Federația Rusă este o putere regională emergentă, care se impune în procesul transformării ordinii globale unipolare în una multipolară [6]. În prezent ordinea multipolară se constituie din cel puțin trei poli de putere, formând triunghiul: Washington – Pekin – Moscova. Din cauza tensiunilor Rusia – Occident, statele post-sovietice din estul Europei pot deveni victime ale unui scenariu în care Moscova poate urmări recuperarea teritoriilor statelor în cauză (după precedentul Crimeea din 2014). Acest pericol poate fi redus numai printr-o implicare cât mai activă a Occidentului (NATO și UE) în apărarea intereselor statelor post-sovietice – mai ales a celor care au semnat acorduri de asociere cu UE. Se impune crearea unei arhitecturi de securitate a Europei de Est, cu respectarea intereselor statelor din regiune, dar și cu respectarea intereselor actorilor geopolitici din regiune. Se știe că o temere a Rusiei este legată de o eventuală extindere a NATO spre frontiera Rusiei, în spațiul post-sovietic. Un acord privind securitatea în regiunea Europei de Est poate conține o clauză cu privire la păstrarea status quo-ului – ne-extinderea NATO în statele post-sovietice, dar cu acordarea unor garanții clare de securitate din partea NATO și UE pentru statele din regiune. Or, securitatea statelor est-europene reprezintă o contribuție la securitatea UE.

Bibliografie

1. Brzezinski Z. Marea dilemă. A domina sau a conduce. – București: Scripta, 2005, -244 p.
2. Chomsky N. Cine conduce lumea?. – București: Litera, 2018, -368 p.
3. Joe Biden: Vladimir Putin e un „killer” care „va plăti” pentru implicarea în alegerile din SUA. Moscova: Îl ataci pe Putin, ataci Rusia, <https://www.digi24.ro/stiri/externe/joe-biden-vladimir-putin-e-un-killer-care-va-plati-pentru-implicarea-in-alegerile-din-sua-moscova-il-ataci-pe-putin-ataci-rusia-1469691>, accesat: 23.03.2021.
4. Lavric A. Războiul hibrid ca fenomen în confruntarea dintre Rusia și Occident în spațiul Europei de Est. // Probleme actuale ale științei militare și securității naționale. Materialele conferinței internaționale „Republica Moldova în contextul arhitecturii de securitate regională. Chișinău, 19 mai 2016”, Chișinău, 2017, p. 34-44.
5. Lavric A. Reforma forțelor armate ale Republicii Moldova în vederea asigurării rezilienței sistemului național de apărare, în: Revista Militară, nr. 2/2018, p. 41-47.
6. Lavric A. Transformation of the Security Environment at the EU's Eastern Borders: Amplification of the Russian Factor, în “The European Union and Eastern Partnership: Security Challenges”, ECSA, Chisinau, 2018, P. 179-184.
7. Lavrov, despre distrugerea relațiilor cu Rusia de către Uniunea Europeană, https://sputnik.md/international_relations/20210323/34082186/Lavrov-despre-distrugerea-relatiilor-cu-Rusia-de-catre-Uniunea-Europeana.html, accesat: 23.03.2021.
8. Politica de securitate și apărare comună, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/159/politica-de-securitate-si-aparare-comuna>, accesat: 23.03.2021.

EXTINDEREA UE: RISCURI ȘI BENEFICII

Ion DULSCHI, dr., conf.univ. Academia de Administrare Publică,
Republica Moldova

Rezumat: Acest articol abordează problema extinderii Uniunii Europene, ale cărei riscuri și beneficii sunt însoțite de extindere. Concluziile Consiliului European cu privire la progresele înregistrate de țările candidate din Balcanii de Vest și Turcia sunt aplicate ca puncte de referință.

Concluziile formulate în articol vizează mobilizarea acțiunilor Republicii Moldova în direcția reformelor politice, socio-economice, instituționale pentru o mai bună conformitate cu standardele Europene.

Cuvinte cheie: Uniunea Europeană, extindere, riscuri, beneficii, reforme, cooperare.

EU ENLARGEMENT: RISKS AND BENEFITS

Abstract: This article addresses the issue of the enlargement of the European Union, the risks and benefits of which are accompanied by enlargement. The European Council's conclusions on the progress made by the candidate countries of the Western Balkans and Turkey are applied as benchmarks. The conclusions formulated in the article are aimed at mobilizing the actions of the Republic of Moldova in the direction of political, socio-economic, institutional reforms for a better compliance with European standards.

Key words: European Union, enlargement, risks, benefits, reforms, cooperation.

Subiectul extinderii Uniunii Europene este unul de ordine conceptuală care determină atât perespectivele de creștere teritorială a comunității statelor europene, cât și vectorul de dezvoltare al țărilor care tind spre obținerea calitatea de stat membru al Uniunii Europene. Din perspectiva extinderii Uniunii Europene spre Est este firească întrebarea care sunt riscurile și beneficiile acestei extinderi. În primul rind este important să stabilim riscurile pentru Uniunea Europeană. În prezent comunitatea europeană demonstrează standarde înalte de siguranță socială, creștere economică și de funcționare a instituțiilor democratice pe baza principiilor statului de drept.

În acest context, extinderea Uniunii Europene prin aderarea de noi state, va duce neapărat la diluarea standardelor de viață atinse. Cât privește beneficiile, acestea, la fel urmează să vină cu impact asupra sistemului de valori democratice, care vor servi piloni de referință pentru țările candidate. În acest sens au fost elaborate criteriile de aderare pentru țările doritoare de a deveni member ale UE. Primul pas este îndeplinirea de către țara în cauză a criteriilor de aderare. Aceste criterii au fost definite în cadrul unei reuniuni a Consiliului European, la Copenhaga în 1993, fiind adesea numite „criteriile de la Copenhaga”.

Criteriile de la Copenhaga stabilesc o serie de condiții democratice, economice și politice pentru țările care doresc să adere la UE:

- instituții stabile, care să garanteze democrația, statul de drept, drepturile omului și respectarea și protecția minorităților
- o economie de piață funcțională, precum și capacitatea de a face față concurenței și forțelor pieței în UE
- capacitatea de a-și asuma și de a implementa în mod eficace obligațiile aferente statutului de stat membru, inclusiv adeziunea la obiectivele uniunii politice, economice și monetare

Beneficiile extinderii UE:

- prosperitate crescută pentru toate statele membre: de 3 ori mai multe schimburi comerciale între vechile și noile state membre, de 5 ori mai multe între noile state membre
- o mai mare stabilitate în Europa
- un rol mai important al UE pe scena mondială [3]

Pentru asigurarea minimizării riscurilor și sporirea efectelor pozitive extinderii, Consiliul European nu numai că a aprobat principiul extinderii Uniunii Europene spre țările asociate din Europa Centrală și de Est, dar a și definit criteriile pe care țările candidate vor trebui să le îndeplinească pentru a devenii membrii ai Comunității.

Aceste criterii sunt: – stabilitatea instituțiilor care garantează democrația, statul de drept, drepturile omului și respectul pentru minorități (criteriul politic); – existența unei economii de piață funcțională capacitatea de a face față presiunii concurenței (criteriul economic); – precum și capacitatea de a-și asuma obligațiile de membru al Uniunii, incluzând adeziunea la obiectivele uniunii politice, economice și monetare. Extinderea spre Europa Centrală și de Est a avut loc pe un teren pregătit de: experiența acumulată în procesul de formare și dezvoltare a Comunităților Europene, extinderea succesivă a Uniunii Europene de la 6 membri la 15, mutațiile intervenite cât și impactul asupra performanțelor economice, politice și sociale ale țărilor care au devenit candidate la integrare imposibil de imaginat în momentul publicării Raportului Delors sau chiar la data începerii negocierii Tratatului de la Maastricht, după anul 1990 în relațiile dintre UE și fostele țări comuniste din Europa Centrală și de Est. [2]

Transformările profunde declanșate de evenimentele petrecute la sfârșitul deceniului nouă al sec. XX la nivelul Țărilor din Europa Centrală și de Est au accentuat duritatea procesului de extindere transformându-l în cea mai importantă prioritate a spațiului european. Fiecare extindere a Uniunii Europe a avut și are un caracter special aducând schimbări succesive având drept scop unirea într-un mod pașnic a Europei. [2]

Pentru Republica Moldova perspectiva aderării la Uniunea Europeană, este un subiect de principiu, un subiect care depășește limitele cadrului geographic, este un subiect care determină procesele transformărilor instituționale, un subiect de orientare spre valorile democratice, un subiect al reformelor multidi-

mensionale care să garanteze nivelul și calitatea vieții pe potrivă valorilor Uniunii Europene.

Strategia de extindere a Uniunii Europene este nu doar un subiect de debateri teoretice. Atragerea noilor țări member în comunitate nu este văzută ca un scop în sine ci ca un mijloc de consolidare a valorilor democratice în spațiul European. Consiliul își reafirmă angajamentul cu privire la extindere, care rămâne una dintre politicile-cheie ale Uniunii Europene, extinderea este o “investiție strategică pentru pace, democrație, prosperitate, securitate și stabilitate în Europa” [4] Consiliul reiterează faptul că acceptarea valorilor europene fundamentale și angajamentul față de acestea reprezintă o alegere, care rămâne esențială pentru toți partenerii care aspiră să devină membri ai UE. [4]

Aceasta continuă să reprezinte o investiție strategică pentru pace, democrație, prosperitate, securitate și stabilitate în Europa. ...

În conformitate cu acest principiu, Consiliul se așteaptă în continuare ca partenerii să își asume valorile europene, precum și desfășurarea intensă a reformelor necesare în interesul popoarelor acestora și să se angajeze pe deplin în acest sens.

Integrarea în Unieunea Europeană este obiectivul mai multor țări din Europa de Est inclusiv și al Republicii Moldova. Efortul care urmează să-l realizeze statele pretendente este examinat în Raportul Consiliului UE cu referire la perspectiva față de perspectiva europeană a Balcanilor de Vest în Declarația de la Sofia. În Raportul Consiliului se regăsesc rigorile UE înaintate țărilor candidate din Balcanii de Vest și Turcia.[4]

În continuare vom examina condiționalitățile pe care le impune UE țărilor candidate, în scopul asigurării standardelor comunitare pe cele mai importante dimensiuni al vieții publice. Principiul meritelor proprii vine să consolideze eforturile nu doar a guvernanților, dar și a tuturor membrilor societății în acest demers ...aceasta urmează să demonstreze că UE își poate menține și aprofunda dezvoltarea, inclusiv capacitatea de a integra noi membri. [4]

Din această perspectivă, este în continuare necesar că cei care pretind a deveni membri ai UE urmează să se concentreze asupra reformelor fundamentale pentru a remedia deficiențele structurale persistente în domeniul statului de drept, al drepturilor fundamentale, al funcționării instituțiilor democratice și al reformei administrației publice, precum și în ceea ce privește dezvoltarea economică și competitivitatea. [4]

Pentru Comunitatea Europeană statul de drept este o valoare fundamentală pe care se întemeiază UE și care se află în centrul procesului de extindere și al procesului de stabilizare și de asociere. Constituția Republicii Moldova, în Art.1, alin.3 stipulează: “Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.” [1].

Cu toate acestea, nu putem afirma cu certitudine că țara noastră a marcat progrese palpabile și credibile pe această dimensiune. Aici sunt valabile și pentru

statul nostru problemele ce urmează a fi abordate cu prioritate, în special asigurarea unui sistem judiciar independent, imparțial, și eficient. Rămâne a fi actuală problema combaterii corupției, a criminalității organizate și a spălării de bani.

Protecția drepturilor fundamentale, în calitate de prioritate pusă în agenda țărilor candidate la aderare este indiscutabilă, dar insistența cu care este abordată problema minorităților sexuale, este un factor care provoacă rezistență din partea mai multor membri ai societăților tradiționale, care acceptă orice alte politici antidiscriminatorii pe criteriu de rasă, etnie, confesie, gen etc.

Asigurarea egalității de gen și respectarea drepturilor femeilor, precum și a drepturilor copiilor este o problemă care încă nu este pe deplin soluționată în societatea noastră, în mare măsură aceasta este o consecință a mentalității patriarhale care continua să domine nu doar în localitățile rurale dar și în multe birouri ale puterii de stat.

Pe dimensiunea administrației publice progresele realizate mai curând au un caracter instituțional nu și funcțional. În cele mai multe cazuri putem demonstra că au avut loc reorganizări, fuzionări, comasări, optimizări etc. Este vital și să se realizeze progrese reale privind reforma administrației publice, inclusiv privind depolitizarea și sporirea profesionalismului, pentru a se îmbunătăți guvernanta la toate nivelurile.

Potrivit Consiliului, opinia căruia are valoare și pentru Moldova și cu care suntem întru totul de acord, “este extrem de important să se asigure faptul că investițiile străine directe nu subminează sustenabilitatea socioeconomică, financiară și de mediu și că este garantată transparența deplină a tuturor investițiilor, în special a celor care implică proceduri de achiziții publice.” [4]

Finanțarea externă prin diverse programe ale UE vin să modernizeze țara, să modifice infrastructura, să stimuleze optimismul social și aspirațiile pentru o nouă calitate a vieții. Însă, acest sprijin nu trebuie să substituie valorificarea propriilor resurse, să nu aducă la îndatorări excesive externe.

O problemă deosebit de alarmantă pentru societatea noastră este problema migrației tinerilor, identificată ca fenomenul „exodului creierilor.” Aspirațiile europene ale tinerei generații urmează să fie susținute, dar care să nu substituie perspectivele și oportunitățile pozitive din țările de origine. În condițiile unor perspective de studii, de faceri și de carieră, tinerii au șanse reale de a-și realiza potențialul la ei acasă.

Relațiile de bună vecinătate și cooperarea regională rămân elemente esențiale ale procesului de extindere, precum și ale procesului de stabilizare și de asociere. Progresele înregistrate în cooperarea regională, cu România țară membră a Uniunii Europene și Ucraina crează premise pozitive pentru apropierea de sistemul de valori ale UE. Această cooperare este posibilă în virtutea inițiativelor și structurile constructive care consolidează cooperarea regională favorabilă incluziunii, inclusiv strategiile macroregionale ale UE.

Aderarea la UE este o alegere care presupune însușirea principiilor, valorilor și obiectivelor pe care Uniunea urmărește să le promoveze în vecinătatea sa și

dincolo de aceasta, inclusiv realizarea alinierii depline la politica externă și de securitate comună, precum și abținerea de la orice acțiuni contrare acestora. [3]

Extinderea Uniunii Europene spre est reprezintă, una din cele mai dure provocări din istoria procesului de integrare în Europa și cu implicații majore asupra viitorului continentului european. Europa are astăzi o șansă unică să devină o forță în competiția globală și să întoarcă definitiv spatele conflictelor care i-au zbuciumat destinul.

Uniunea Europeană, ca motor al integrării, dar și statele asociate, sunt obligate să-și asume această responsabilitate cu realism și să adopte strategii subordonate obiectivelor pe termen lung.

Trebuie să remarcăm că nu orice integrare aduce beneficii și că, pentru ca aceasta să aibă un impact net pozitiv, țările participante trebuie să fie concurențiale și potențial complementare, cu nivelele de dezvoltare economică apropiate. Între Uniunea Europeană și marea majoritate a țărilor din Europa de Est există decalaje importante.

Integrarea economică nu trebuie privită nici ca un scop în sine și nici ca un panaceu, ci ca pe un pachet de instrumente de maximizare a bunăstării. [2]

Pentru Republica Moldova problema aderării la UE nu este o problemă dintr-o perspectivă apropiată. Semnarea acordului de Asociere în 2014 a fost doar un prim pas, o deschidere din partea UE spre o comunicare și spre o conlucrare în vederea apropiării RM de valorile și standardele de viață a UE. Totodată UE prin Acordul de asociere a oferit Republicii Moldova o gamă largă de facilitati sociale și economice.

Riscurile care eventual ar fi pentru UE în condiția extinderii excesive și grăbite a frontierelor pot fi generate de devierile de la principiile și condiționalitățile puse în fața candidaților la aderare. Menținerea standardelor și asigurarea respectării principiilor fundamentale asumate de țările membre-fondatoare va servi drept garant pentru atractivitatea și funcționalitatea UE.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, MO nr1, din 06.08.1994/
2. Paicu Lucia Nausica, Nioață Roxana Mihaela, Procesul de extindere a Uniunii Europene spre Europa Centrală și de Est – provocări economice și financiare. // <https://www.scribd.com/doc/221737808/34-Paicu-Lucia-Nausica>. Accesat 21.03.2021.
3. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/enlargement/>, Accesat 22.03.2021
4. <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2019/10/18/european-council-conclusions-17-18-october-2019/>, Accesat 22.03.2021

BISERICILE MINORITARE ȘI CONTRIBUȚIILE LOR NAȚIONALE ÎN CADRELE UNIVERSALULUI

**Căile lor în prevenirea fundamentalismului, xenofobiei,
antisemitismului, și a rasismului**

Irina POP, dr. lector univ. IRISPSC
Universitatea din Oradea, România

*În memoria străbunicii mele, preoteasa Elisabeta
Matei, născută Caliani, și a unchiului meu profesorul
de teologie dogmatică, în Școlile Blajului anilor 1930,
prof. dr. Gavril Pop*

Rezumat: Bisericile dobândesc calități naționale atunci când contribuie la afirmarea națiunii în concertul universal și când contribuția lor este armonizată cu concepțiile despre timp și standardele sale. Aceste contribuții pot fi evaluate dintr-o perspectivă dublă. Ei dobândesc statutul de resortisanți atunci când conduc la fondarea, dezvoltarea, apărarea și sprijinul națiunii, pe plan intern. În exterior, merită același atribut atunci când conduc la recunoașterea sa externă.

Această lucrare propune un index pentru evaluarea acestor contribuții și oferă un exemplu de evaluat: Biserica Greco-Catolică Unită cu Roma.

Cuvinte cheie: contributivitate la dezvoltarea națiunii; Index de evaluare a contribuției; Biserica Greco Catolică Unită cu Roma, ca biserică minoritară.

MINORITY CHURCHES AND THEIR NATIONAL CONTRIBUTIONS WITHIN THE UNIVERSAL

**Their ways in preventing fundamentalism, xenophobia,
anti-Semitism, and racism**

Abstract: The churches acquire national qualities when they contribute to the affirmation of the nation in the universal concert and when their contribution is harmonized with the conceptions of time and its standards. These contributions can be assessed from a dual perspective. They acquire their status as nationals when they lead to the founding, development, defense, and support of the nation, internally. Externally, they deserve the same attribute when they lead to its external recognition.

This paper proposes an Index for evaluating these contributions and offer an example to evaluate: the Greek Catholic Church United with Rome.

Key words: contributing to the development of the nation; Contribution assessment index; Greek Catholic Church United with Rome, as a minority church.

Introducere

Lucrarea de față este parte dintr-un studiu mai larg, care abordează problema: „*Sunt naționale prin contribuții la dezvoltarea națiunii și bisericile ne-majoritare?*”

Ipoteza de studiu este că: discret, dar eficient bisericile ne-majoritare sunt și ele contribuatoare la procesul național, atât prin construcțiile instituționale, politice și culturale naționale, cât și prin câștigarea recunoașterii internaționale, datorită realizărilor de anvergură universală a personalităților din aceste biserici și a prestațiilor unor astfel de instituții și personalități în mediul internațional, și datorită câștigării de solidarități „naturale”, în rețelele de solidarități pe care le creează bisericile universale. preluării soli . Cât și sunt și ele izvoare ale culturii naționale.

Universul de studiu avut în vedere sunt contribuțiile naționale ale bisericilor ne-majoritare ale românilor din România, în istorie și în ultra-contemporaneitate. Studiul de ansamblu se mărginește doar la cultele care activează în România – conform legii cultelor²² – nu ia în considerare și asociațiile religioase; nu extinde analiza ca un context comparativ, urmărind aceiași indicatori și în alte țări. Partea de față, se concentrează pe examinarea contribuțiilor naționale reprezintă

Tezele pe care se bazează perspectiva de analiză propusă sunt trei: a) construcția națională este un proces continuu, cu două laturi complementare, construcția internă și obținerea recunoașterii externe; b) construcția națională este o construcție de emancipare civilă și politică generală, fără privilegii etnice, de limbă, de rasă, rezidențiale, regionale, sociale, de gen etc; c) fiecare parte a națiunii, fie ea partid politic, asociație civică, biserică, școală etc este națională în măsura în care contribuie simbolic, cultural și material la procesul construcției și emancipării naționale.

Partea teoretică pe care se bazează este sintetizată mai jos. (Vezi *Capitolul I*.) Procesul construcției naționale este unul creator și continuu. El cuprinde, atât construcția internă propriu- zisă (fondarea, edificarea, susținerea și întreținerea), cât și strădania de a obține necesarele recunoașteri și susțineri internaționale, din partea actorilor globali. Construcția națională este un proces de emancipare politică și socială și un proces bazat pe regula politică a respectării egalității de șanse și pe imperativul religios al îmbrățișării fraternității universale între oameni.

Analiza de facto, în secțiunea generală referitoare la Biserica Greco Catolică Unită cu Roma, analiză din care cea de față este un fragment s-a concentrat asupra a două aspecte: 1) contribuțiile istorice ale Bisericii Greco Catolice Unite cu Roma; 2) contribuțiile ultra-contemporane de acest tip proprii Episcopiei de Oradea a Bisericii Greco Catolice Unite cu Roma.

Metodologia generală folosită se bazează pe doi piloni. Primul este o evocare a oamenilor, instituțiilor și faptelor de însemnătate pentru emanciparea națională

²² Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, publicată în „Monitorul oficial”. Partea I, nr. 11/8.01.2007.

și construirea națiunii inclusive. Al doilea este construirea unui *Index de contributivitate a bisericilor* la: a) fondarea, edificarea, apărarea, și susținerea solidarității naționale; și b) recunoașterea internațională a acesteia. Pentru definirea unui *Index al Contributivității Bisericilor la Fondarea și Dezvoltarea Națiunii*, au fost luați ca indicatori elementele punctate în considerațiile teoretice de mai jos.

Indexul a fost aplicat implicit în relatarea istorică a unor fapte ce pot fi considerate contribuții ce pregătesc și astăzi cultura dezvoltării naționale, ce formează oameni și instituții menite să fie misionarii națiunii, ce produc resursele culturale acomodate și adevrate standardele contemporane de dezvoltare a ei, adică a resurselor culturale promotoare a națiunii civice, inclusive opusă fundamentalismului, etnic, rasist, anti-semit sau anti-roma.

Rezultatele estimate sunt de validare a ipotezei. Respectiv, cele care arată că o biserică minoritară nu este prin minoranța ei numerică exclusă din principiu de la construcția unei națiuni.

1. Un Index de evaluare a contributivității unei biserici la dezvoltarea națională

Contributivitatea unei biserici sau unei personalități la emanciparea și dezvoltarea națională depinde mai întâi de modul în care este gândită națiunea. O națiune gândită drept inclusivă – cu respectarea demnității altor națiuni și cu promovarea principiului egalității între oameni – poate admite doar contribuții în această direcție. Apoi, poate fi socotită după forța – prestigiul național și internațional – al contributorului. O idee generoasă poate fi compromisă și de un mesager rău famat; iar un mesager prestigios poate aduce credit unei idei periculoase.

Astfel de contribuții la dezvoltarea națiunii inclusive sunt posibil de urmărit în două direcții: construcție internă și recunoaștere externă.

A. CONSTRUCȚIA INTERNĂ A NAȚIUNII presupune strategii arhitecturale și eforturi sistematice și concertate de:

- fondare a unor instituții dedicate națiunii;
- implicare a instituțiilor și personalităților în emanciparea națională, dezvoltarea și susținerii ei;
- afirmare și apărare politică a națiunii;
- creare a culturii și conștiinței naționale – prin creație originală de orientare universală, educație, limbă, conștiință de sine.

B. REPREZENTAREA EXTERNĂ A NAȚIUNII presupune eforturi sistematice și concertate ale elitelor de:

- încredințare a cauzei exclusiv unor ambasadori de înaltă ținută morală și religioasă și de devotament patriotic incontestabil;
- miza pe ambasadori ai cauzei înalt calificați pentru reprezentarea cauzei naționale – adică formați în școli de același calibru cu cei spre care duc solia și deja integrați în rețele – religioase, profesionale sau relații de colegialitate, prietenie, rudenie cu cei spre care duc solia;
- apelul exclusiv la ambasadori excelenți cunoscători ai cauzei și a unor cauze comparabile, multilingvi și cu bună formație politico-juridică;
- opțiunea, de câte ori este posibil, nu doar la astfel de ambasadori, ci și la

aceea dintre ei care sunt și spirite sofisticate – cu cunoștințe profunde de filosofie, cu rafinament cultural înaltă, cu prestigiul de spirite de acest tip;

e. susținere subsidiară și cu prestigioși creatori.

În măsura în care o biserică acoperă într-o perioadă istorică de cel puțin 50 de ani ariile marcate ea poate fi considerată ca o biserică contribuatoare la dezvoltarea națională, deci națională prin contribuție și nu prin atribuire. Gradul ei de contribuție poate fi măsurat dând valori fiecărui item, cumulând scorurile parțiale și comparându-le cu maximul posibil.

2. Construcția națională în Biserica Greco-Catolică unită cu Roma, ca proces continuu orientat spre edificări interne și obținerea recunoașterii externe

Construcția internă este un proces de structurare instituțională, dezvoltare umană și ideatică a solidarității între membrii aceluiași corp.

Construcția solidarității ca solidaritate națională începe cu două procese: fondarea națiunii și obținerea recunoașterii internațională a identității ei. *Fondarea solidarității naționale este concomitent: ideatică, instituțională și umană.* Ea se desfășoară interdependent în eforturi de a fonda solidaritățile aferente în documentațiile, conștiințele, creațiile și predicile fondatorilor naționali, (părinții reali ai patriei); în încercări repetate (care prin statornicie reușesc) de a întemeia instituții care să asume misiunea ființării naționale. Construcția națională presupune și mari preparative pentru a comunica adecvat identitatea națională dincolo de "bula noastră" de auto-flatare", în concertul general al națiunilor chemate s-o recunoască. Presupune: cunoașterea unor limbi de largă circulație, stăpânirea limbii care funcționează în epocă drept *lingua franca*; cunoașterea profundă a dimensiunilor problemei de comunicat – inclusiv a elementelor sale vulnerabile și atacabile -; cunoașterea principiilor și regulilor internaționale în funcție, care guvernează rezolvarea problemei, a cazurilor comparabile; cunoașterea actorilor sensibili la problema identității noastre etc Presupune și accesul personalizat la rețelele reale de comunicare identității națiunii, conexiuni personale și la zone de întâlnire informală.

Procesul construcției continuă cu *edificarea unor piloni puternici – politici, educaționali, sociali, culturali* – pe aceste temelii și *crearea instituțiilor și habitudinilor ziditoare ale realităților materiale* și de conștiință pentru ființarea națională. Sunt de apărut continuu și profesional printr-o diplomatie profesionalizată și devotată, dar și printr-o elită culturală respectabilă și respectată în mediile internaționale.

În caz de cumpănă, solidaritatea națională și realizările ei materiale *sunt de apărut* cu arma în mână, dacă este nevoie, dacă amenințarea ia forme de agresiune militară. Sunt însă de apărut permanent și la toate nivelurile, prin rezistențe ferme la amenințările de tip "soft". Sunt de apărut continuu față de tentativele de destrămare prin instalarea dezamăgirii, scepticismului într-o parte și prin deschiderea căilor spre rute de carieră personală strălucită sau doar confortabilă dincolo de orizontul național. Sunt de apărut și de înecarea solidarității naționale

în declamații retorice, declarații patriotarde și în fapte ritualice golite de sens și de emoții. Sunt de apărut și de deturnări înspre exclusivism, rasism, xenofobie și agresiune barbară împotriva celor mai slabi dintre noi.

Procesul construcției naționale presupune și întreținerea, susținerea dezvoltarea construcției naționale prin *acomodare și adecvare la standardele contemporane ale fințării naționale*. În contemporaneitate, această acomodare și adecvare înseamnă, la nivelul înțelegerii, înțelegerea realității politice ca realitate interdependentă și într-o dinamică accelerată, în care un bătaia din aripi de azi a unui fluture de la celălalt capăt al lumii, poate produce, mâine, uragane la capătul opus; în care te miști mereu împreună cu alții și și pe cont propriu; înseamnă că relațiile cu fiecare dintre Ceilalți actori naționali te definesc, te includ într-un anume cerc, te exclud din altele, ba chiar te pot transforma în țintă a unor atacuri devastatoare; în care fiecare oportunitate pierdută este pierdută pe veci, nu și invers, oportunitățile valorificate nu funcționează ca avantaje decât pentru o vreme, etc. Acomodare și adecvarea contemporană privind construcția națională și manifestarea sa înseamnă dobândirea – la nivel de elite și cât mai larg în societate – a sofisticării atitudinale și faptice în care mizezi pe creșterea doar împreună cu Ceilalți. Eu-l este oglinda lui Tu²³. Deschiderea spre creșterea Celuilalt este o lege a creșterii simbolice și apoi și materiale a națiunii. Discursul de ură, rasismul, xenofobia, excluderea – exprimate și activate față de cei mai slabi, dar nu doar față de ei, sunt gesturi suicidare, de auto-excludere din civilizația interdependenței.

Construcția națională este și un proces creator și continuu de emancipare civilă și politică generală, fără privilegii etnice, de limbă, de rasă, rezidențiale, regionale, sociale, de gen etc. Evident, este un proces, care nu admite discursurile urii, rasismului și xenofobiei, cum nu admite atitudinile și faptele materiale de acest tip. Dimpotrivă, le consideră pe toate – vorbe, atitudini și fapte xenofobe – drept gesturi ostile împotriva membrilor națiunii ca persoane și ca părți ale unui organism comun. Le consideră și atacuri împotriva țărilor lor aparente și evidente și atentate împotriva procesului de afirmare și demonstrarea a capacității națiunii noastre de a face parte din concertul european. Instigările la astfel de manifestări și declamările lor publice par împingeri politice în capcanele auto-denușării noastre ca barbari, ca oameni neînstare să aderăm la valorile timpului: egalitatea de șanse și incluziunea și ca națiune ce trebuie izolată european sau chiar internațional, cum este Iranul.

Fiecare parte a națiunii, fie ea individuală sau colectivă, formală sau informală, este națională în măsura în care contribuie la susținerea și dezvoltarea națiunii. Este națională atunci când simbolic, cultural și material ia parte la procesul construcției și emancipării naționale, libere de privilegieri etnice, de rasă, de gen, de avere etc, libere de excluziuni faptice și discursuri de ură, rasiste, antisemite și xenofobe; când nu expune națiunea deconstruirii prin afirmarea unor separatisme de tip clivaj sau prin mobilizări anti-semite, anti-rome, anti-UE, anti-străini

²³ Buber, Martin, (1923): *Eu și Tu*, versiune în limba română Ștefan Augustin Doinaș, București, Editura Humanitas, 1992.

etc Nicio preeminență în ordine istorică și nicio apartenență prin naștere, alta decât cetățenia, nici preeminența prin rang, nici cea prin avere, nici cea prin faimă nu se constituie prin sine vreo contribuție la susținerea și dezvoltarea națiunii; nu justifică reclamarea patriotismului ca trăsătură. Doar faptele pot valida patriotismul, și doar patriotismul consensual cu interesele națiunii sunt contribuții naționale. O lecție folositoare în acest sens poate fi învățată de la greco-catolicul Aron Florian din textul *Patria, patriotul și patriotismul*, datând din 1843, care ne spune că doar patriotismul nobil este adevărat: „... oricare om este o parte din totul societății unde se află.. și că după poziția, starea și averea sa, va trebui să lucreze pentru fericirea ei...”²⁴

3. O analiză implicită de contributivitate națională în istoria unei biserici minoritare: Biserica Greco-Catolică Unită cu Roma

Istoria acestei biserici este legată de mișcarea de europeană de contrareformă catolică, mișcare sprijinită de Casa de Habsburg ca factor unificator al imperiului și împotrivor tendințelor centripete reprezentate de mișcările reformiste. Contrareforma în ținuturile acestea a început²⁵ cu privilegiul dat Leopold, Împăratul Habsburg, negustorilor aromâni, români și greci de a se stabili la Sătmăr și Mintiu, orașe libere regale până în 1712. Mai mult a permis²⁶ ridicarea unei biserici greco-catolice de către comunitatea «grecească», deși noua credință nu făcea parte dintre religiile recepte din zonă. Absența statutului de religie receptă nu permitea ca această confesiune să-și dezvolte propria sa ierarhie. (Făcea biserica ortodoxă din Transilvania și Partium dependentă de superintendentul calvin.) Prin actul emis, Împăratul a condiționat stabilirea de o aderență organizațională la catolicism a preoților acestor comunități, supunerea lor jurisdicției episcopului de Muncaci.

Momentul necontestat al existenței unei biserici unite cu Roma, este cel în care mitropolitul ortodox de Bălgrad, Teofil Șeremi, rupe această regulă. În 1697 – cu sprijinul tacit al călugărului iezuit, Baranyi – mitropolitul convoacă un sinod bisericesc, care decide unirea cu Roma. Era 21 martie 1697, într-o formulă care le garanta românilor egalitatea cu catolicii (latinii, în limbajul vremii), atât pentru clerici, cât și pentru credincioși. Ei urmau să aparțină a ca și sătmărenii de episcopia greco-catolică de Muncaci. Proclamarea mai avea nevoie de recunoașterea Papei și de recunoașterea administrativă. Cererea episcopului Teofil a fost aprobată de Papă. Guvernatorul Transilvaniei a fost reticent Bánffy, dar la rezoluția imperială favorabilă nu au putut opri procesul. Actul de unire din 1697 a fost

²⁴ Florian, Aaron, (1843): *Patria, patriotul și patriotismul*, apud Cristian Bădiliță și Laura Stan (2019): *Geniul Greco-Catolic Românesc*, București, Editura Vremea, p. 115.

²⁵ Istoricul orădean, Blaga Mihoc argumentează că nu poate fi acceptat drept început al noii religii acest moment, pentru că logica istorică ar impune o acceptare de fondare a unei religii noi și pentru românii care au ajuns credincioși reformați. Mihoc, Blaga, (2004): *Biserica și societate în Nord Vestul României*, Oradea, Editura Logos 94, p. 9.

²⁶ Împăratul Leopold a trimis o circulară adresată conducerii comitatului Sătmăr în care a susținut permisiunea inițială dată clerului și poporului de rit grec ridicarea bisericii pentru că sunt fideli persoanei sale «ca rege legitim al Ungariei, dar și făgăduinței de unire cu Sfântul Scaun.

salutat în mediile politice și religioase din Transilvania, iar rectorii gimnaziilor săsești au înregistrat unirea. Mitropolitul Teofil Seremi moare subit în iulie 1697 și aduce întreg procesul într-o stare de ambiguitate.

Astfel, în 2 iunie 1698, Biserica Catolică confirmă privilegiile clerului greco-catolic prin cardinalul Kollonich de Esztergom (Strigoniu). Athanasie Anghel, după ezitări și pendulări între ortodoxia susținută de la București și promisiunile catolice, convoacă un nou sinod în octombrie 1698, unde unirea religioasă cu Roma e recunoscută, prin actul emis la 7 octombrie 1698 și cunoscut drept: *Manifestul de Unire*. El este semnat de 38 de protopopi ai Bisericii românești din Transilvania. Urmarea era că Mitropolia nu mai era supusă celei din București și patriarhilor ortodocși de Constaninopol și Ierusalim. În afară de susținerea Vienei și a Vaticanului noua biserică nu mai avea alte susțineri. (Avea însă opoziții puternice printre reformați, care vedeau aici o ofensivă catolică în zona reformată. Avea de suportat un paternalism dur din partea teologului iezuit care sprijinea păstrarea unirii cu Roma. El avea din partea cardinalului puteri speciale: participa la sinoadele anuale ale protopopilor ; îl tutela pe episcopul unit în vizitele canonice ; cenzura cărțile tipărite la Alba Iulia ; supraveghea corespondența episcopului, aviza candidații la hirotonie (viitorii preoți), verifica gestiunea episcopului, instruia pe episcop în chestiunile teologice și chiar avea drept de muștrare asupra acestuia. Nemulțumit, călugărul Samuil Micu, notează cu amărăciune: „*vlădicul se putea zice a teologului vicar*”. După criza din 1707, se obține sprijin imperial, dar mult sub așteptările românilor.

Organizarea oficială a Bisericii Române Unite ca parte a Bisericii Catolice s-a făcut în urma unui act papal „*Indulgendum esse*” emis în 6 iulie 1716, de către Papa Clement al XI-lea, pe care a încercat să-l pună în aplicare Ioan Giurgiu Patachi. Organizarea efectivă o va face Inochentie Micu Klein, episcop între 1732-1744. Numit episcop în 1732, acesta a devenit în virtutea demnității ecleziaste și baron și membru al Dietei. El este primul parlamentar român și unul care și-a cucerit prin spiritul său și autoritatea în această demnitate.

În aceasta calitate, Inocentiu Micu încearcă să obțină promisa egalitate și drepturi pentru românii uniți. Alexandru Lupeanu Merlin, redă prima intrare în Dietă a episcopului românilor. Calvinii cu aroganță și cu certitudinea că un român este un om umil și neducat îl apostrofează, cu un citat din *Biblie*: „*Ce cauți Saule în ocoalele noastre?*” (*Samuel, 1, 19,*). Senin, arhiepiscopul răspunde: „*Caut măgarii pierduți ai tatălui meu.*” (*Samuel, 1, 9,*).

De fapt, căuta respect și drepturi egale pentru români. Pentru a obține aceste drepturi, se bate în Dietă, cu curaj și fermitate. Trimite mai multe memorii. Le adresează atât curții din Viena, cât și *Dietei transilvane*. Le răspunde, într-un târziu, partea executivă a puterii din Ardeal, care reproșează românilor că nu au devenit catolici din convingere, ci doar pentru avantaje. Episcopul ripostează intransigent: „*Eu și clerul meu ne-am unit sub condiția de a obține acele beneficii și acele foloase de care se bucură romano-catolicii, altfel, dacă nu ni se dau, ne-am putea face orice*”.

El s-a opus și presiunilor de asimilare – prin ademenirea românilor să treacă la calvinism și, respectiv, a nobililor români să se maghiarizeze. Nobilii români uniți au fost recunoscuți, ca nobili, dar doar ca parte a națiunii recepte în teritoriul locuit. Astfel, cei din zonele administrate de unguri erau declarați automat unguri, cei din zonele secuiești, secui, cei din zonele săsești, sași.

Luptele, protestele și cerințele episcopului Inocențiu Micu l-au făcut greu de suportat de către colegii din dietă. El încălca reguli și cutume, aducea cereri inacceptabile pentru cei obișnuiți să-i disprețuiască pe români și presa cu mișcările românilor. Din cauza fermității cu care a cerut drepturi pentru români, împotriva tradițiilor de oprimare, ceilalți membri ai Diete, au acționat pentru a scăpa de el. Au făcut chiar presiuni la curtea Mariei Tereza. Urmare, episcopul a fost chemat la Viena pentru a da explicații cu privire la tulburările din Transilvania, legate de întoarcerea unor comunități la legea grecească neunită («ortodoxism»).

De la Viena a plecat însă la Roma, unde va muri după 24 de ani de exil impus de Curte imperială habsburgică, care l-a amenințat cu închisoarea în caz că va reveni în Transilvania.

Rămăși fără episcop, și sub presiunea mitropolitului sârb din Karlowitz, o parte a românilor transilvăneni au decis să abandoneze ascultarea canonică față de episcopul român de la Blaj, primind preoți sârbi trimiși de la Karlowitz. Au loc mișcări de neascultare sub influența călugărului sârb Visarion Sarai, iar românii cer, mai ales, aducerea înapoi a lui Inocențiu Micu drept episcop al lor, așa cum a fost.

Alți români transilvăneni, ortodocșii, cer și ei, drepturi egale. După peste 10 ani de obstrucționări, Maria Tereza dă în 13 iulie 1759 un edict de toleranță, prin care se recunoaște dreptul credincioșilor ortodocși din Transilvania de a avea un episcop al lor, punându-i politic pe același plan cu uniții.

La sfârșitul lui 1759 a izbucnit între ortodocșii din Ardeal conduși de Sofronie Krilovici prima răscoală împotriva unirii cu Biserica Romei. În 1760, țărani răsculați au atacat Blajul, centrul Bisericii Române Unite, silindu-l pe episcopul Petru Pavel Aron să se refugieze la Sibiu. Manifestul de Unire a devenit subiect de controversă. Diferențele dintre textul românesc și cel latin al „Manifestului de unire” din 7 octombrie 1698 sunt mari. În română se vorbește despre egalitatea românilor cu ceilalți catolici, în latină despre concilieri dogmatice.

Următorii 50 de ani au fost marcați de *Edictul de toleranță din 8 noiembrie 1781* al lui Iosif al II-lea, care stabilea egalitatea între catolici, protestanți, uniți și ortodocși; interzicea discriminarea pe motive de apartenență religioasă; permitea zidirea de biserici în orice comunitate unde existau peste 100 de familii; și permitea să fie întreținuți preoți și învățători. Nu se permitea părăsirea religiei catolice decât în condiții foarte grele.

Cea mai însemnată realizare din acest este stabilirea școlilor Blajului, în vremea episcopatului lui Petru Pavel Aron, deschise în august 1754. Deschiderea s-a făcut în urma unui proces lung început de Micu Klein care a selectat tineri destoinici pe care i-a trimis la înalte școli ale vremii la Colegiul iezuit din Cluj,

apoi la Universitatea din Târnovo (Slovacia), la Universitatea din Viena, la *De Propaganda Fide*, la Roma. Procesul de pregătire a profesorilor a fost încheiat în 1754. Procesul a continuat cu reunirea lor la Blaj și asumarea misiunii de educare. Conduși de arhimandritul Leonte Maschondas, fiecare și-a asumat sarcini (misiuni) specifice: Caliani – director al școlilor, arhivar diecezan și profesor de teologie, Maior profesor de limbi clasice ... etc

Deci, în 1754, au fost înființat primul sistem de învățământ românesc prin înființarea școlilor: Școala de obște, Școala Latină, Seminarul Diecezan, Seminarul Crăiesc toate menite „... să consoleze, pe cât posibil, această națiune deznădăjduită și incultă.”²⁷

Au fost școli românești și catolice în același timp. Monseniorul Octavian Bârle, subliniază²⁸ că era pentru prima dată în istoria românilor când s-au adunat în același loc atâția oameni învățați: Petru Aron, Silvestru Caliani, Gherontie Cotore, Grigorie Maior, Atanasie Rednic. Aron, Caliani, maior au fost și absolvenți ai colegiului „*De Propaganda Fide*” de la Roma. „... ei s-au pus cu entuziasm în slujba culturii românești, izbutind să dea Unirii însăși o covârșitoare importanță națională”²⁹.

Sub episcopatul stabil și lung al lui Ioan Bob – preot celib –, adică între 1784-1830, se întărește biserica și se afirmă marii cărturari ai Școlii Ardelene, nu întotdeauna în acord cu episcopul. Exemplificând foarte sumar contribuțiile lor, cităm câteva din lucrările scrise de ei în spiritul afirmării romanității, latinității, și continuității românilor în Dacia.

Samuil Micu (anul finalizării scrierii 1801), *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*, care cuprinde idei moderne, iluministe, și raportează sec evenimente și adună pasaje întregi din cronică;

Gheorghe Șincai (tipărită la Iași în 1853), *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, o carte realizată cu spirit critic și o informație bogată; (Gheorghe Șincai a fost și mare autor sau traducător de manuale școlare în limba română.)

Samuil Micu și Gheorghe Șincai (1780), *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, o carte tipărită la Viena; Cartea compară româna cu latina. Autorii propun eliminarea cuvintelor de altă origine și înlocuirea lor cu neologisme latinești.

Petru Maior (1812, publicată³⁰), *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, o scriere polemică, la finalul căreia găsim o *Disertație pentru începutul limbii române*, în care afirmă că limba română provine din latina populară; o contribuție semnificativă la *Lexiconul* de la Buda (1825), un dicționar colectiv cvadrilingv – română, latină, maghiară, germană –, realizat în spirit purist latinist, eliminarea cuvintelor de altă origine și înlocuirea lor cu neologisme latinești sau cu cuvinte compuse³¹;

²⁷ Cristian Bădiliță și Laura Stan (2019): *Geniul Greco-Catolic Românesc*, București, Editura Vremea, p. 40.

²⁸ Aron, Caliani, Cotore, Maior, Rednic,

²⁹ Bârle, Octavian, (1994): *Descalhiderea Școalelor Blajului (1754) în Cultura Creștină*, Blaj, 1994, pp. 36-40.

³⁰ Publicată la Tipografia Universității de la Buda.

³¹ Celebră între elevii de liceu era înlocuirea cuvântului cravata (croata), cu formula ”gâtlegău”

În beletristică rămâne importantă scrierea lui Ioan Budai Deleanu (anul finalizării primei versiuni a scrierii 1790): *Țiganiada*.

Ei încep mișcarea de construcție națională generală prin cultură, într-un spirit acomodat și integrat iluminismului german, dar cu particularitatea că iluminismul românesc nu este anti-clerical³².

Ei au redactat și au gestionat *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae*³³. Acesta a fost literal pregătit de episcopul unit al Oradiei, Ignatie Darabant, de către protopopul Năsăudului, Ioan Para, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior și ortodocșii Gherasim Adamovici, episcopul românilor ortodocși, medicul Ioan Piuriu Molnar și alții. Memoriul a fost înmănat cancelariei imperiale de către episcopii Ioan Bob și Gherasie Adamovici, ortodox, în 1791 la Viena. Viena l-a socotit de competența autorităților Transilvaniei și l-a trimis Dietei de aici. A fost respins, cu excepția punctului „liberul exercițiu al cultului ortodox”, care era deja impus de edictele lui Iosif II, dar încă nerespectat îndeajuns în Transilvania.

Sensul național și universal al acestor împliniri este caracterizat de ???

În secolul următor al XIX-lea, sub episcopatul lui Ioan Lemni, (sfințit la 6 iunie 1833, în Catedrala Sfântul Nicolae, episcop consacrat fiind Samuil Vulcan,) s-a reconfirmat politica de construcție creștină și națională prin a miza pe școli: fiecare parohie greco-catolică trebuia să înființeze și să întrețină o școală cu învățător; ciclul universitar și-a dezvoltat programul extinzându-l la patru ani și l-a aprofundat înființând o catedră de istorie și filosofie universală, pe care a condus-o Simion Bărnuțiu.

În anul 1842 au reușit să blocheze un proiect de lege care prevedea introducerea limbii maghiare ca limbă de predare la școlile din Blaj.

Proiectul de emancipare națională și de câștigare a prestigiului în mediul cosmopolit al Imperiului Habsburgic și în mediile catolice a fost continuat cu strădaniile de zi cu zi ale de episcopului Ioan Lemni. Totuși, sătui de dificultățile cu care înainta procesul de emancipare, episcopul și alți intelectuali uniți s-au implicat în Revoluția de la 1848, ca într-o oportunitate de a obține prin luptă drepturile naturale ale românilor și a dezvolta națiunea. (Pentru această implicare episcopul a fost depus și a trăit mai departe în exil.) Implicarea a fost mai întâi petiționară, apoi, nemijlocit, armată, cu episoade de adevărat război. O generație de aur a uniților – a doua generație de aur – îi cuprinde pe Simion Bărnuțiu, Timotei Cipariu, Aron Pumnul, Andrei Mureșanu – autorul imnului național – Axente Sever, Aaron Florian, August Treboniu Laurean, Alexandru Papiu Ilarian, Vasile Aron. Faptele lor pro-emancipatoare sunt de rememorat cel puțin urmărind frumoasa carte realizată de Cristian Bădiliță și Laura Stan³⁴.

Marile reușite culturale ale acestei generații sunt cooperările cu toți pașoptiș-

³² Faptul că Budai Deleanu îl face pe episcopul Bob "nătărăul" nu este o formă de anticlericalism, ci doar un atac particular la episcopul preferat de împărat, pentru că nu făcea probleme.

³³ Documentul este profund analizat de către David Prodan (1984): *Supplex Libellus Valachorum*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

³⁴ Cristian Bădiliță și Laura Stan (2019): *Geniul Greco-Catolic Românesc*, București, Editura Vreamea.

tii români și impunerea alfabetului latin, în locul celui chirilic; și transformarea ideilor cheie ale mișcării unite *romanitate*, *latinitatea* și *continuitate* în repere ale tuturor elitelor românești și ale conștiinței naționale.

Ca episcopul lui Lemni i-a urmat Alexandru Șterca Șuluțiu (1850-1867). În plan eclesiastic, în timpul episcopatului său, are loc restaurarea mitropoliei de Alba Iulia și de Făgăraș. În 1853 – Papa Pius al IX-lea, prin bula *Ecclesiam christi*, dă o nouă anvergură bisericii unite din Transilvania. Odată cu restaurarea mitropoliei de Alba Iulia și Făgăraș, s-au înființat și eparhiile de Gherla și de Lugoj; iar cea de Făgăraș a fost ridicată la rangul de arhieparchie, devenind arhieparchia de Alba Iulia și Făgăraș. Prin acest act, episcopul Șuluțiu a devenit totodată arhiepiscop și mitropolit al Bisericii Române Unite.

În anul morții lui Șuluțiu, 1867, se instaurează dualismul austro ungar, care, pe temeiuri etnice, îi lipsește pe români de drepturile lor naturale și de cele politice. Dualismul ridică noi obstacole în calea afirmării națiunii române; dar și întărește convingerile și voința de apropiere și unire cu România.

O nouă generație de aur a greco-catolicilor – după formula propusă în cartea semnată de Cristian Bădiliță și Laura Stan – este cea a memorandiștilor. semnatarii *Memorandumului*. Fac parte din acest grup: Ioan Rațiu, președinte al Partidului Național Român; Gheorghe Pop de Băsești și Eugen Brote, ca vicepreședinți ai PNR; Vasile Lucaciu, ca secretar general, Septimiu Albini, secretar, D.P. Barcianu, Theodor Mihali, Vasile Ignat, Alexandru Filip, Ludovic Ciato, Patrichie Barbu, I. Tripon, Nicolae Christea, Gavril Manu, Dimitrie Comșa, Aurel Suciu, I. Nichita, Mihai Veliciu, Gavril Lazăr, Iuliu Mera, Gherasim Domide, A. Popovici, Rubin Patitia, Iuliu Coroianu, și Vasile Rațiu, ca membri. Dintre semnatarii majoritatea sunt greco-catolici.

După 100 de ani de școală existau, deja, în rândurile greco-catolicilor, pe lângă oamenii bisericii și ai școli; și politicieni de mare cultură, de mare demnitate personală și mare devotament național³⁵ (vezi mai jos despre memorandum). Exista și o generație de intelectuali de mare forță creativă, pe care îi enumerăm în ordinea propusă de Bădiliță și Stan: Ioan Micu Moldovan; Iosif Vulcan; Ioan Bianu; Ion Petrovici, Iacob Mureșianu; Augustin Bunea; Vasile Lucaciu; dinastia Rațiu și dinastia Densușienilor (Aron, Nicolae și Ovidiu).

Realizările de construcție națională ale acestora foarte succint redate sunt: a) fondarea Partidului Național Român ca instrumentul politic eficace în emanciparea națională; b) dezvoltarea unor proiecte jurnalistice precum: *"Foaia școlastică: Unirea"*; *"Gazeta Transilvaniei"*, *"Telegraful român"*; *"Tribuna"*; *"Românul"*, *"Familia"*, *"Luceafărul"* ...; c) fondarea unor mari instituții culturale ale românilor societățile de lectură ale elevilor, corurile, asociațiile de binefacere; d) contribuții majore la cultura română; e) probarea virtuții morale cardinale³⁶ și a

³⁵ Soția lui Ion Rațiu – într-un interviu din 1913 – despre soțul său Ion Rațiu: „... sufletul său nu avea decât un singur gând: câștigarea drepturilor naționale, ridicarea prin cultură a poporului românesc, la nivelul popoarelor culte și sporirea stării materiale pe cale economică.” Apud Bădiliță și Stan, (2019), p. 161.

³⁶ Vezi în Ioan Ploscaru (1994): Scurtă istorie a Bisericii Române, Timișoara, Editura SiGnata,

celeia politice supreme: acceptarea jertfei, fie ea și jertfa supremă, pentru principii și pentru cauza națională.

Împotriva abuzurilor transformate în regulă, după instalarea dualismului și instituirea unor noi surse de autoritate: autoritățile dualismului, s-a redactat, sub conducerea Partidului Național Român *Memorandumul Transilvaniei*. Actul era o petiție adresată împăratului Franz Iosef. Petiția cerea ca populația română să aibă drepturi etnice egale cu ale populației maghiare ; să înceteze persecuțiile împotriva românilor ; să se oprească încercările de maghiarizare. memorandumul a fost prezentată împăratului la 28 mai 1892 de liderii românilor într-o delegație de 237 de persoane. Împăratul nu a primit petiția. politic, ea ținea de treburile interne ale Ungariei.

Următoarea generație de aur a greco-catolicilor este cea a Marii Uniri. Generația Marii Unirii este reprezentată – conform aceleași surse Bădiliță și Stan – de ierarhi precum Vasile Suciu noul mitropolit greco-catolic, Demetru Radu, episcopul de Oradea, Iuliu Hossu, episcopul de Cluj, Valeriu Traian Frențiu, episcopul de Lugoj. Cum observă Bădiliță și Stan, dedicația pro-unionistă a bisericii greco catolie a făcut-o să accepte o importantă jertfă politică: în Ardeal era biserică majoritară, în Regat avea să ajungă minoritară.

În plan politic generația era reprezentată de Alexandru Vaida Voievod, de Iuliu Maniu, și de mulți membri ai "guvernului" Maniu. În politica de partid au fost greco-catolici mulți dintre miniștrii primului guvern Maniu: Consiliul Dirigent³⁷.

Ea acționat pe baza înțelepciunii și experiențelor dobândite în construcția națională și în recunoașterea europeană a drepturilor românilor.

Faptele redade după Florin Grecu³⁸ sunt următoarele. În toamna lui 1918 s-au pus bazele colaborării între Comitetul Executiv al Partidului Național Român și conducătorii social-democrați și s-a instituționalizat Consiliul Național Român.

Comitetul Executiv al Partidului Național Român, – adică Vasile Goldiș, Ștefan Cicio Pop, Ioan Suciu, Aurel Vlad, Alexandru Vaida-Voevod, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ion Ciordaș și alții s-au reunit la 12 octombrie și au adoptat *Declarația de la Oradea*. Prin acest act – consonant cu principiul willsonian – că fiecare națiune poate dispune de soarta sa – s-a stipulat că „*națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește să facă acum uz de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul ca, liberă de orice înrăurire străină, să hotărască singură printre națiunile libere*”.

Un comitet de acțiune, cu sediul la Arad (alcătuit din Vasile Goldiș, Ștefan

comentariile despre boscorodire, pp. 38-46.

³⁷ "Guvernul" Maniu cuprindea următorii miniștri: Maniu la interne, Vasile Goldiș la Culte și Instrucțiune Publică, Alexandru Vaida-Voevod la Externe și Presă, Ștefan Cicio-Pop la Război și Siguranță Publică, Aurel Vlad la Finanțe, Aurel Lazăr la Justiție, Victor Bontescu la Agricultură și Comerț, Romul Boilă la Comunicații, Ion Flueraș la Sănătate și Ocrotiri Sociale, Iosif Jumanca la Industrie, Emil Hațieganu la Codificare, Vasile Lucaciu – fără portofoliu, cu misiuni în străinătate, Ioan Suciu la organizarea și pregătirea Siguranței, Octavian Goga – fără portofoliu, Valeriu Braniște – fără portofoliu.

³⁸ Grecu, Florin, (2018): Elitele politice din Transilvania în realizarea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918, în Polis, nr. 1-20/2018, pp. 207-217.

Cicio-Pop, Iuliu Maniu, Ioan Suci, Alexandru Vaida-Voevod, Aurel Lazăr, Aurel Vlad, Teodor Mihali – și-a asumat misiunea faptelor.

Activitatea Consiliului Național Român Central a fost susținută de presa unionistă: "*Românul*", care era condus de chiar de Vasile Goldiș, "*Drapelul*", "*Glasul Ardealului*", "*Adevărul*", "*Gazeta Poporului*", "*Telegraful Român*", "*Unirea*". "*Românul*" publica documentele programatice ale Consiliului Național Român Central, și comenta evenimentele în sensul pro-unionist.

A fost susținută și de bisericele românilor: ortodoxă și greco-catolică, care putea folosi circularele episcopale ca moduri de comunicare în biserici și deci moduri de comunicare directe cu poporul.

La 30 octombrie 1918 Iuliu Maniu a format și a condus Comitetul Național al Românilor din Transilvania de la Viena, care a adunat alături de el – în urma *Manifestului din 6 noiembrie* – și pe miliarii români aflați la Viena (50 000) și aflați sub comanda Senatului Central al Ofițerilor și Soldaților Români.

În noiembrie, Maniu și-a asumat misiuni similare guvernării în teritoriile locuite de români.

La 18 decembrie, la Budapesta, s-a alcătuit Consiliul Național Român General, compus din 6 reprezentanți ai Partidului Național Român (Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ștefan Cicio-Pop, Alexandru Vaida-Voevod, Aurel Vlad) și 6 oameni ai socialiștilor (Tiron Albani, Ion Flueraș, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Iosif Renoiu, Basiliu Surdu). Noul organism a fost recunoscut de Maniu și organismul din Viena. Consiliul Național Român Central și-a înființat și și-a asigurat sprijinul consiliilor și gărzile militare, numite și legiuni.

Între 13 și 15 noiembrie, au avut loc la Arad tratativele între o delegație a Consiliului Național Român Central, compusă din Ștefan Cicio-Pop, Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Iosif Jumanca, Ioan Flueraș, Enea Grapini, Gheorghe Crișan, Aurel Vlad și bineînțeles Iuliu Maniu. Delegația, prin Vasile Goldiș, a declarat că pretinde: "*deplina sa independență de stat, ... fără rezolvări provizorii*". S-a insistat asupra convocării Adunării Naționale, adunare reprezentativă, care să se adune fie la Blaj, ca în 1848, fie la Sibiu, metropola culturală a românilor, fie la Alba Iulia, cetatea unirii sub Mihai Viteazul. Iuliu Maniu a formulat în acest context principiul guvernării inclusive, anti-xenofobe. „*Noi nu voim să devenim din asupriți asupritori, dar nici nu putem admite o știrbire a teritoriului românesc*”.

Comitetul Național al Românilor din Transilvania a preluat guvernarea Ardealului, care a publicat manifestul *Către popoarele lumii*, prin care a comunicat hotărârea de a convoca o Mare Adunare Națională a românilor care să voteze unirea tuturor teritoriilor din Austro-Ungaria locuite de aceștia cu Regatul României.

„Comitetul Național Român Central a trecut la pregătirea adunării care să confirme, pe cale plebiscitară, voința românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. A fost întocmit un regulament pentru alegerea deputaților.

A fost lansat, la 18 noiembrie manifestul *Către popoarele lumii*, tipărit în română franceză și engleză, care era construit potrivit principiilor lumii democratice – deci gândit ca admisibil și sustenabil de către acestea – și urma căile demo-

cratice. Manifestul aducea la cunoștința opiniei publice internaționale proiectul românesc, principiul egalității între oameni care stătea la temelia lui.

Tot atunci, 18 noiembrie s-a lansat *Convocarea Adunării Naționale de la Alba Iulia*, pentru 1 decembrie 1918. Desemnarea delegațiilor la Adunare s-a făcut pe principii democratice, în adunări deschise, fiind aleși țărani, învățători, preoți, avocați, studenți, ofițeri, soldați muncitori, meseriași. Deputații care formau Marea Adunare Națională au fost și ei democratic aleși, în adunări deschise. Iuliu Maniu a fost ales delegat în circumscripția electorală Vințul de Jos. Membrii Marii Adunări Naționale și-au desemnat drept președinți pe Gheorghe Pop de Băsești și episcopii Ioan I. Pap și Demetriu Radu. La Marea Adunare de la Alba Iulia au sosit 1228 de delegați/deputați, de drept sau aleși, din toate ținuturile transilvane, peste 100.000 de români. În dimineața zilei de 18 noiembrie/1 decembrie, Președintele Consiliului Național Român Central, Ștefan Cicio-Pop, a rostit cuvântul de deschidere, subliniind importanța istorică a momentului și misiunea adunării. Discursul solemn a fost rostit de Vasile Goldiș. El s-a construit în jurul a două idei: Libertatea națională pentru români înseamnă unirea cu România; iar a doua, egalitatea în drepturi și răspunderi este garantată pentru toate neamurile și indivizii conlocuitori pe pământul românesc, pentru că doar ea asigură soliditatea unirii.

Iuliu Maniu în *Proiectul de Rezoluție cerea*, „... rog onorata Adunare Națională să primească Proiectul nostru de Rezoluție, pentru a întemeia pe veci România unitară și mare și de a se înstăpâni pentru totdeauna o adevărată democrație și deplină dreptate socială.”

Rezoluția a fost adoptată cu unanimitate de voturi, iar Marea Adunare de la Alba Iulia a ales un organism numit Marele Sfat Național Român din Transilvania, pentru a reprezenta interesele românilor, până la convocarea viitoarei Adunări Constituante a României Mari, iar din sânul acestuia a luat naștere un organism executiv numit Consiliul Dirigent.

Imediat, „a doua zi s-a întrunit Marele Sfat Național, (Parlamentul) care l-a ales ca președinte pe Gheorghe Pop de Băsești și ca vicepreședinte pe episcopii Miron Cristea și Iuliu Hossu, pe Teodor Mihali și Andrei Bărsăneanu. Parlamentul a aprobat componența unui guvern provizoriu, numit Consiliul Dirigent. Prim ministru era Iuliu Maniu, ceilalți 15 miniștri erau: Iuliu Maniu la Interne, Vasile Goldiș la Culte și Instrucțiune Publică, Alexandru Vaida-Voevod la Externe și Presă, Ștefan Cicio-Pop la Război și Siguranță Publică, Aurel Vlad la Finanțe, Aurel Lazăr la Justiție, Victor Bontescu la Agricultură și Comerț, Romul Boilă la Comunicații, Ion Flueraș la Sănătate și Ocrotiri Sociale, Iosif Jumanca la Industrie, Emil Hațieganu la Codificare, Vasile Lucaci – fără portofoliu, cu misiuni în străinătate, Ioan Suciu la organizarea și pregătirea Siguranței, Octavian Goga – fără portofoliu, Valeriu Braniște – fără portofoliu.

Vasile Goldiș a prezentat Regelui Ferdinand actul unirii adoptat la Alba Iulia la 1 decembrie 1918. O delegație din care mai făceau parte Alexandru Vaida-Voevod, Miron Cristea, Iuliu Hossu a sosit la București pentru a prezenta regelui și guvernului condus de Ionel C. Brătianu, Rezoluția Unirii.

La 17 decembrie 1918 au fost numiți, ca miniștri de stat, în guvernul condus de Ion I. C. Brătianu, Alexandru Vaida-Voevod, Vasile Goldiș și Ștefan Cicio-Pop. Parlamentul reîntregit al României Mari a ratificat actul cu privire la Unirea Transilvaniei și a celorlalte ținuturi din Ungaria locuite de români cu Regatul României, prin decretul-lege nr. 3631 din 11 decembrie 1918 și publicat în "Monitorul Oficial al Regatului României" din 13 decembrie 1918.

După Marea Unire, a început și lupta pentru recunoaștere. Alături de Ionel Brătianu, Președintele Consiliului de Miniștri, au luptat pentru recunoașterea unirii de către marile puteri și greco-catolicii. Au participat și greco-catolici la Conferința de Pace de la Versailles, începând cu anul 1919. Conferința păcii a recunoscut actele de unire votate de adunările reprezentative. Elitele și membrii Bisericii greco-catolice vor păstra aceleași principii și aceleași linii de acțiune națională și în următoarele etape istorice: a momentului interbelic, a martirajelor din vremea comunismului și a renașterii post-comuniste.

Concluzii

Privind faptele evocate potrivit indexului contributivității bisericilor la soluționarea problemei naționale a românilor și de soluționare a ei cu înțelepciunea de a preveni xenofobia, rasismul și antisemitismul, poate fi considerată Biserica Greco-Catolică Unită cu Roma, contribuatoare la dezvoltarea națională?

Istoria politică a României a răspuns de două ori negativ. Conștiința publică și ea, poate și pentru că nu avea destule cunoștințe despre fapte; poate și pentru că prelua judecăți prefabricate și gânduri gata gândite, de minți slujitoare unor interese.

Cum stau de fapt lucrurile?

Cititorul poate judeca singur, folosind și doar modestele resurse propuse mai sus. Mergând dincolo de ele, cu certitudine că evaluările sale vor fi și mai precise și mai folositoare tuturor.

Bibliografie

1. Bădiliță, Cristian și Stanciu, Laura, (2019): Geniul greco-catolic românesc, București, Editura Vremea.
2. Bârlea, Octavian, (1983): Biserica Română Unită și ecumenismul corifeilor renașterii culturale, München, Südostdeutsches Kulturwerk, posibil o traducere a lucrării cu același titlu a lucrării publicate la Madrid.
3. Bârlea, Octavian, (1994): Descihiderea Școalelor Blajului (1754) în Cultura Creștină, Blaj, 1994, pp. 36-40.
4. Buber, Martin, (1923): Eu și Tu, versiune în limba română Ștefan Augustin Doinaș, București, Editura Humanitas, 1992.
5. Boilă, Zaharia, Ioan (1997): Biserica Română Unită, Cluj-Napoca, Ed. Viața Creștină, 1997.
6. Florian, Aaron, (1843): Patria, patriotul și patriotismul, apud Cristian Bădiliță și Laura Stan (2019): Geniul Greco-Catolic Românesc, București, Editura Vremea, p. 115.

7. Ghitta, Ovidiu, (2001): Nașterea unei biserici. Biserica greco-catolică din Sătmăr în primul ei secol de existență (1667-1761), Cluj, 2001.
8. Grecu, Florin, (2018): Elitele politice din Transilvania în realizarea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918, în Polis, nr. 1-20/2018, pp. 207-217.
9. Lupeanu-Melin, Alexandru (1937): Evocări din viața Blajului, Ediția a doua, București, Editura Vremea, 2020.
10. Mihoc, Blaga, (2004): Biserică și societate în Nord Vestul României, Oradea, Editura Logos 94.
11. Ploscariu, Ioan, (1994): Scurtă istorie a Bisericii Române, Timișoara, Editura SiGnata.
12. Prunduș, Silvestru Augustin și Plăianu, Clemente (1994): Biserica Română Unită, ieri și azi, Cluj-Napoca, Unitas.
13. Un mare patriot român: Monseniorul Dr. Octavian Bărlea (2018): <https://www.cotidianul.ro/un-mare-patriot-roman-barlea/> .

DIMENSIUNEA CULTURALĂ A IDENTITĂȚII EUROPENE

Simion ROSCA, doctor în filosofie, profesor universitar interimar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI din Moldova

Rezumat: Culturile popoarelor Europei s-au influențat reciproc și s-au îmbogățit de-a lungul secolelor, oferind o moștenire culturală comună. Fiecare popor din Europa se poate mândri cu o contribuție adusa la dezvoltarea culturii pe acest continent. „Teritoriul comun al europenilor este cultura”, pentru care nu există frontiere. A avea o identitate europeană, nu intră în contradicție cu a avea o identitate națională. Din contra, identitatea europeană consolidează propria identitate națională, se bazează pe modelul identității naționale. Identitatea europeană se bazează pe elementele comune ce unesc popoarele din spațiul acestui continent. Ea a evoluat din conștiința apartenenței la un popor, preluând elementele esențiale pentru dezvoltarea unei idei de comunitate transnațională. Dimensiunea culturală a identității cuprinde valorile și patrimoniul pe care popoarele europene și le-au format în cadrul unui destin istoric comun. Este vorba de un fond cultural (idei, mituri, opere, instituții, simboluri, conduite, norme, stiluri de viață) față de care europenii se simt atașați și prin care se consideră și diferiți. Apartenența comună la cultura europeană devine un puternic suport identitar al cetățeniei unionale.

Cuvinte cheie: cultura, patrimoniul cultural, cultura Europeană, identitate națională, moștenirea culturală, valori umaniste.

THE CULTURAL DIMENSION OF EUROPEAN IDENTITY

Abstract: The cultures of the peoples of Europe have influenced each other and enriched themselves over the centuries, providing a common cultural heritage. Every people in Europe can be proud of a contribution to the development of culture on this continent. «The common territory of Europeans is culture», for which there are no borders. Having a European identity does not contradict having a national identity. On the contrary, European identity strengthens its own national identity, it is based on the model of national identity. European identity is based on the common elements that unite the peoples of this continent. It evolved from the consciousness of belonging to a people, taking over the essential elements for the development of an idea of transnational community. The cultural dimension of identity includes the values and heritage that the peoples of Europe have formed within a common historical destiny. It is a cultural background (ideas, myths, works, institutions, symbols, behaviors, norms, lifestyles) to which Europeans feel attached and through which they consider themselves different. Common affiliation in European culture becomes a strong identity support for Union citizenship.

Key words: culture, cultural heritage, European culture, national identity, cultural heritage, humanistic values

Ideea de identitate europeană revine din ce în ce mai frecvent în discursurile politice și în mass media. Mai mult, se construiesc și se finanțează programe, atât la nivel regional cât și la nivel european, pentru a construi o identitate europeană care să îmbine în mod armonios identitățile naționale ale statelor membre. Rațiunea acestei activități de construcție a unei identități europene este evidentă, ea acționând ca un liant al politicilor comunitare și încercând să îmbine în mod organic o creație, inițial pornită din motive economico-politice. Suprapunându-se ca strat ulterior, ea este destinată să contureze o imagine coerentă și consistentă a comunității europene, să ofere acesteia o soliditate conceptuală care nu se poate obține din simplă îmbinare contractuală a statelor membre. Cu toate acestea, identitatea europeană trebuie să lucreze atât la nivel guvernamental, cât și la nivel de individ, pentru a da o certă greutate și validitate politicilor comunitare.

Europa trebuie să conștientizeze că și-a clădit o identitate comună prin intermediul culturii. Bazele viitoarei construcții europene au fost puse încă în antichitate de trei elemente de bază: grecii – cu filosofia și spiritul artistic rafinat; romanii – cu spiritul juridic deosebit, precum și creștinismul – care a transformat în profunzime sufletul omenesc. Așa dar, putem afirma, că *dacă grecii și romanii au modelat omul european din punct de vedere cultural și civilizațional, creștinismul l-a configurat psihic și spiritual.*

Dezvoltarea continentului european a continuat pe o rețea de universități medievale, având între ele relații ce nu cunoșteau frontierele. Filosofii și savanții care, începând cu secolul al XIV-lea, au străbătut Europa în lung și-n lat, au contribuit la răspândirea unor idei și cunoștințe comune. De asemenea, arta, în continuare a trasat frontierele Europei mai mult decât armele și tratatele. Fiecare popor din Europa se poate mândri cu o contribuție adusă la dezvoltarea culturii pe acest continent.

Așa dar, „teritoriul comun al europenilor este cultura”, pentru care nu există frontiere. Filosoful roman Constantin Noica, considera că Europa a știut să integreze toate experiențele prin care a trecut timp de mai bine de două milenii și a propus un model cultural demn de preluat. O cultură este autentică în clipa când trezește în ea izvoarele neîncetatei reînnoiri. În cunoscuta lucrare *Modelul cultural european*, Noica vede cultura europeană ca fiind singura cultură în adevăratul sens al cuvântului, celelalte fiind doar așa-zise configurații culturale (egipteană, chineză, indiană), prin ceea ce oferă: „1. o supranatură, schimbând raportul dintre om și natură în favoarea celui dintai; 2. o cunoaștere rațională, dincolo de cea naturală care este doar descriptivă, cunoaștere capabilă să integreze iraționalul; 3. o superioară organizare științifică și tehnică de viață, cu lărgire a existenței și cunoașterii proprii prin istorie; 4. un univers deschis, ca o limită care nu limitează, până la ieșirea prin creație din timpul istoric” [8, p. 33-34].

Diversitatea culturală se confruntă în ultimul timp cu o serie de provocări

de natură transnațională, îndeosebi în zonele limitrofe ale Uniunii Europene. Chiar și în pofida faptului, că UE a utilizat mai multe instrumente care combină legislația, sprijinul pentru politicile aplicate și finanțarea. Dezideratul acesta a fost exprimat și în Declarația de la Roma [2] din martie 2017, de către toate statele membre și de instituțiile UE, care pledează pentru o Uniune *care păstrează patrimoniul nostru cultural și promovează diversitatea culturală*. Cultura, patrimoniul cultural și diversitatea culturală sunt deosebit de valoroase pentru societatea europeană din punct de vedere cultural, ecologic, social și economic și ar trebui să fie promovate și sprijinite. Aceste provocări menționate sunt de natură transnațională și necesită o abordare europeană fiindcă ele sunt comune tuturor statelor membre ale UE și au dimensiuni transfrontaliere. Astfel, cultura europeană se identifică prin valori umaniste, de natură spirituală dezvoltate pe parcursul timpului.

Cultura europeană modernă se caracterizează prin diverse particularități: individualism, pasiune de cunoaștere, existența pluralității de idei, flexibilitate, pragmatism accentuat, simț al organizării și coordonării eforturilor intelectuale și artistice, preocupare intensă pentru învățământ, cercetare etc. Dar, totuși, ideea unei culturi europene coerente rămâne una actuală, fiind dezbătută, începând cu anii 20-30 ai secolului trecut, când este dezvoltată o viziune asupra presupusei identități culturale comune a continentului ca rezultat al dorinței de comunicare și de schimb între națiunile sale. Cultura europeană, în contrast cu cea americană și cea sovietică, ambele materialiste, era definită drept idealistă și anti-materialistă, reprezentată în special de literatură și arte.

Astăzi, când în Europa se realizează proiectul unificator al Uniunii Europene, problema definirii culturii europene se complică. Până nu demult, prin cultura europeană se înțelegea cele cinci culturi mari occidentale – franceză, italiană, engleză, germană și spaniolă. Din cauza diverselor circumstanțe statele Europei de Est n-au trecut prin Epoca Renașterii. Căci, atunci când Occidentul își crea o cultură nouă, în baza principiilor general-umane antice renăscute, Răsăritul European era nevoit să-și apere pământul de invaziile hulpave ale marilor imperii. De aceea și au apărut multiple întrebări, privind apartenența Europei de Est, și, în special, a statelor din spațiul post-sovietic la patrimoniul cultural European. Cercetările contemporane elucidează, că Europa, deși reprezintă, în termeni limitați unitate, este reprezentată prin multiplicitate, căci interacțiunile dintre popoare, culturi, clase, state au determinat o unitate care este ea însăși plurală și contradictorie. „Europa reprezintă în egală măsură – scrie Edgar Morin – dreptul și forța, democrația și oprimarea, spiritualitatea și materialitatea, măsura și hybris-ul, adică lipsa de măsură, rațiune, dar și mitul, inclusiv în cadrul ideii de rațiune” [7, p. 39], astfel încât, pentru a o studia trebuie să se țină seama de aspectele sale incerte, vagi, contradictorii, determinându-i implicit identitatea complexă.

De fapt, când se vorbește despre cultură, în prim plan apare diversitatea. Cultura europeană este una a diversității, care respinge nivelarea culturilor. Europa culturală reprezintă un mozaic de limbi și culturi diverse, o imbinare a similari-

tăților și a diferențierilor dintre culturile națiunilor europene. Rezultatele cercetărilor în domeniu au evidențiat, însă, faptul, că diferențele existente nu țin de esență. Similaritățile pot fi întâlnite în sistemele de guvernare, în cadrul credințelor religioase etc. Culturile popoarelor Europei s-au influențat reciproc și s-au îmbogățit de-a lungul secolelor, oferind o moștenire culturală comună. Cultura europeană ar fi mult mai săracă fără D. Cantemir sau M. Eminescu, C. Brâncuși sau G. Enescu, L. Blaga sau M. Eliade, M. Bieșu sau E. Doga

Astfel, un sondaj efectuat în 2007, arăta că 49% de europeni consideră patrimoniul cultural european ca fiind complementar patrimoniului național al țărilor europene. În timp ce 45% consideră că există un patrimoniu European comun, împărțit de majoritatea populației. Același sondaj a arătat că, înțelegerea noțiunii de patrimoniu național diferă de la țară la țară [6]. Iar un alt sondaj, realizat, de acum, în 2016 de Eurobarometrul special al Parlamentului European în cele 28 de state membre ale Uniunii Europene, aproape trei sferturi dintre europeni considerau că **ceea ce îi unește este mai important decât ceea ce îi separă**. Printre elementele de identitate europeană, democrația și libertatea reprezintă valorile-cheie pentru 50% dintre respondenți [5].

Dar totodată, trăsătura comună a culturii europene este diversitatea componentelor sale. Definiția diversității culturale este încă un subiect dezbătut. Cu toate acestea s-au identificat o serie de componente precum multiculturalitatea, etnodiversitatea, drepturile culturale, diversitatea religiilor, credințelor și obiceiurilor. Deși diversitatea culturală este o valoare în sine, valorificarea ei cuprinde și celelalte dimensiuni ale identității europene – politică, economică și socială. Recunoașterea diversității culturale precum și valorificarea acesteia contribuie la facilitarea comunicării interculturale și reprezintă o latură importantă a identității europene [9,110-122].

Rezultat al civilizației și culturii europene, identitatea europeană este o noțiune complexă ce integrează aspecte adesea contradictorii (spiritualitate – materialism; libertate – responsabilitate etc.), și este formată atât din caracteristici ce sunt comune diferitelor culturi, etnii, popoare ce o compun, cât și din caracteristici specifice acestora. În *prima categorie* intră, pe de o parte, *spiritualitatea iudeo-creștină* și, pe de altă parte, *naturalismul și raționalismul grec cu spiritul juridic și organizatoric roman*, despre care am pomenit mai sus. Sunt două concepții, două viziuni care de-a lungul întregii istorii s-au combătut și s-au încrucișat fără ca una din ele să se poată impune în mod definitiv. Cultura europeană este în bună măsură rezultatul conflictului și interacțiunilor între cele două viziuni. Ele constituie fundamentul, acel soclu comun, care conferă coeziunea necesară ambițiilor de unitate politico-economică și dau credibilitate și substanță construcției UE. Cea de *a doua categorie este formată de caracteristici care au determinat apariția identităților specifice fiecărei culturi, etnii, popor, țări, regiuni din Europa* și care le singularizează într-o măsură mai mare sau mai mică. Ele constituie această diversitate care formează una din principalele bogății ale culturii și civilizației europene.

Când a fost rugat să descrie modalitatea în care vede identitatea europeană, cunoscutul eseist și filosof contemporan Umberto Eco a afirmat în 2012, că „... cultura, și nu războiul, este ceea ce cimentează identitatea europeană. Francezii, italienii, germanii, spaniolii, englezii s-au luptat între ei de secole. Astăzi trăim momente de pace și nimeni nu realizează cât de minunat este acest lucru. Într-adevăr, Statele Unite au avut nevoie de un război civil pentru a ajunge la unificare. Sper că piața și cultura europene vor avea aceeași contribuție și pentru noi”. În viziunea lui Umberto Eco, în ciuda diferențelor dintre națiunile constitutive, sub umbrela Uniunii acestea au reușit să își păstreze elementele caracterizante, fără a fi dizolvate unele într-altele după înființarea blocului comunitar. „Chiar înaintea crizei financiare, lipsa de suflu a sentimentului identitar era una aparentă... Ceea ce este evident este faptul că, în ciuda diferențelor, Europa a reușit să înglobeze multe națiuni, dar care și-au păstrat identitatea.” [10].

Pentru crearea unei identități europene nu e nevoie să te dezici de identitatea națională, nu e nevoie ca aceiași factori, care stau la baza atașamentului față de națiune, să constituie premisa unei identități europene. Nici nu este nevoie ca aceasta din urmă să fie o identitate de același tip cu cea națională. Se poate constitui în prelungirea ei. Egalitatea de șanse în a deveni europeni ține mai degrabă de posibilitatea de a împărtăși acele valori, care ne fac europeni. Aceste valori ale toleranței, solidarității, respectului reciproc, păcii, democrației etc. sunt cele care, prin educație și politici culturale, pot sprijini formarea unei noi identități, nu pe fondul uneia vechi, amputate, ci printr-o consolidare a unei identități generice, care ne angajează pe toți, prin sentimentul de apartenență la cultura și civilizația europeană contemporană.

Identitatea națională este dependentă în mare măsură de doi factori: moștenirea culturală și apartenența religioasă, care cântăresc cel mai mult în formarea identității. Dar cum acționează acești factori în formarea identității europene? Amintim, că fondul cultural european comun și religia creștină, sunt definitorii pentru identitatea europeană. N-ar însemna acest lucru un proces coercitiv de omogenizare culturală și religioasă? Ar fi acest proces posibil? Caracterul acesta problematic al omogenizării culturale este exprimat de sociologul francez Alain Dieckhoff în felul următor: „Nefiind un stat, Europa nu dispune de puteri coercitive de socializare și, deci, nu este în măsură să realizeze această omogenizare culturală, pandant al unității politice, la care atâtea state au lucrat fără odihnă. Sarcina este copleșitoare. Ea presupune promovarea sistematică a plurilingvismului, prefacerea totală a sistemelor de învățământ, în sensul europenizării lor.” [3, p.221].

Dar este omogenizarea culturală, într-adevăr un deziderat? Sau ar fi acest proces unul corect? Bineînțeles că nu. Europeanizarea nu înseamnă uniformizarea prin ștergerea diferențelor și impunerea unor valori, fie ele și fundamentale. Identitatea se construiește din interior, iar cea europeană nu este posibilă fără acceptarea diversității. Sarcina ar fi de a deschide accesul la valori, de a le cultiva. Acum a mai apărut o întrebare stringentă și tot odată actuală – este dispusă

Europa să accepte și diversitatea religioasă sau se vrea o Europă creștină? Motto-ul *unității prin diversitate* nu exclude acceptarea diferitelor confesiuni și religii. Europeanii au aderat la mai multe religii și confesiuni religioase, iar o parte dintre ei declarându-se chiar atei sau agnostici. Putem vorbi despre o Europă creștină, dar nu în sensul impunerii sau promovării exclusive a acestei religii, ci prin fundamentarea unității pe modelele comportamentale, valorile și idealurile creștine. Credem că toleranța, solidaritatea, libertatea, pacea, pluralismul și toate celelalte valori promovate de Uniunea Europeană sunt la bază valori creștine. Practic, însăși ideea de unitate în diversitate, este compatibilă cu creștinismul sau izvorâtă din creștinism. O adevărată orientare către Europa s-ar produce pornind de la ce avem și cu luciditate și cumpănire să adaptăm ceea ce preluăm la ceea ce este. Nici europenizarea, nici identitatea europeană, cu atât mai mult unitatea europeană nu se pot realiza de sus în jos, de la abstract către concret, de la idei la fapte, fără a cunoaște realitățile cu care se confruntă cei care vor să adere la această construcție unicală care se numește Uniunea Europeană. Perspectiva pragmatistă are aici un cuvânt de spus: europenizarea trebuie să pornească de la concret, de la fapte, să se orienteze către practică și nu către judecăți sterile.

Una dintre reacțiile la paradigma europeană poate fi aceea că, prin europeizare, națiunile își pierd specificul cultural, se îndepărtează de fondul lor tradițional, generator al sentimentului de identitate națională. Pentru a contracara aceste tendințe trebuie înțeles faptul, că a avea o identitate europeană, nu intră în contradicție cu a avea o identitate națională. Nu ești mai puțin român, italian sau francez, dacă ești european. Important este să îți asumi acele consecințe care decurg din faptul de a fi cetățean al Europei și de a încerca, pe baza identității europene, să-ți consolidezi propria identitate națională. Prin opoziție, am observant, că nu se poate construi ceva durabil, alteritatea nu e decât un element vremelnic al constituirii identității, fiind nevoie de alte aspecte fondatoare, așa cum se întâmplă în cazul identității naționale. Chiar dacă identitatea de tip național nu poate fi extrapolată în toate formele sale la nivelul unității europene, proiectul ideal care a stat la baza ei poate fi un element constitutiv al unei unități europene. Dar este clar că această unitate nu este posibilă doar din punct de vedere social, politic, militar-strategic, economic.

Mai este ceva. Mitul unității este, așadar, atât originea ideii de națiune, cât și motorul care furnizează energia pentru realizare ei, care pune în mișcare întregul mecanism. Am putea spune că unitatea este atât sursa, cât și finalitatea acestui proces. Chiar dacă alteritatea este puternică în anumite forme de naționalism, ea nu este implicată de însăși identitatea națională. Aceasta are dublul sens, de a crește coeziunea în interior și de a mări rezistența față de eventualele pericole externe. Alteritatea este un efect al identității, dar când este echivalentă cu intoleranța are la bază necunoașterea. Această frică de necunoscut, bazată pe ignoranță nu poate constitui baza unei construcții viabile. Deschiderea către celălalt, în schimb, și acceptarea diversității poate reprezenta o asemenea bază. Chiar dacă nu este posibilă o identitate în absența alterității, se poate construi o identitate

care să nu cultive alteritatea, să nu o radicalizeze, ci dimpotrivă să o transforme în curiozitate. Nu înseamnă să fii împotriva celuilalt, dacă ești conștient că este diferit. O primă condiție a comunicării este orientarea către celălalt, din curiozitate, din nevoia de a cunoaște ce obiceiuri și tradiții are, după ce valori și norme se conduce și de a învăța de la el. Astfel este posibilă unitatea în diversitate, nu prin tolerarea diferențelor, ci prin cultivarea lor, prin respectarea, dar și prin fructificarea lor în beneficiul comun. Dar, pentru a putea învăța de la celălalt, trebuie să depășim stadiul identității egocentrice, generatoare de conflicte, care îl exclude pe celălalt și nu vrea să-l cunoască, pentru simplul fapt că este diferit.

Identitatea europeană se bazează, însă, pe modelul identității naționale, iar Uniunea Europeană și-a selectat simbolurile după modelul național. Steagul, imnul, ziua națională, moneda au devenit simboluri ale unei comunități mai largi decât națiunea, dar la nivelul imaginarului, ele îndeplinesc același rol: de a aduna oamenii laolaltă, de a întări sentimentul de apartenență la o comunitate. Au fost, însă, și cazuri, când simbolurile naționale au dus la conflicte cu cei aparținând altor națiuni. Vor putea aceste simboluri ale UE servi unei unități europene fără a avea aceleași efecte ca în cazul simbolurilor naționale?

În general, emblemele europene au un caracter simbolic, folosindu-se de mituri și imagini ale unității și perfecțiunii. Unificarea europeană depinde de folosirea fondului arhetipal, de mituri, imagini și simboluri, de activarea acelor care au un caracter unificator, ce recomandă la deschidere și toleranță. Prin creșterea gradului de toleranță comunitățile pot ajunge la un moment dat să accepte mai ușor diferențele culturale și de opinie. Nu mai este vorba despre o ierarhie între culturi, garantată de existența unor principii abstracte sau a unor grade de raționalitate.

Raționalitatea, înțeleasă ca toleranță, stă la baza progresului moral, iar realizarea ei este posibilă prin educație. Oamenii educați și cu o cultură înaltă sunt mai deschiși către alte culturi și acceptă mai ușor diferențele. Diversitatea culturală și multiculturalismul sunt premisele proiectului european al unității în diversitate. Solidaritatea aflată într-un continuu proces de extindere, de jos în sus, de la local la global, poate constitui un element cheie al integrării europene a unor noi state și națiuni. Politicile sociale constituite pe aceste baze, ar presupune nu o conservare a diferențelor, ci o acceptare și asimilare a lor într-o unitate multiculturală. Perspectiva pragmatistă asupra solidarității și diversității culturale se bazează și pe o perspectivă optimistă în ceea ce privește viitorul umanității. Deși poate părea un proiect utopic, ea poate constitui un proiect viabil dacă este acordată la realități și probleme concrete ale lumii contemporane.

Politicile culturale unificatoare bazate pe ideea de universalitate, pe modelul general uman, pot fi percepute ca fiind constrângătoare. Se impune, deci, revizuirea ideii de solidaritate că plecând mai degrabă de jos în sus, de la realități concrete și nu de la principii abstracte. În acest fel, extinderea solidarității prin acceptarea diferențelor culturale poate duce la o creștere a nivelului de toleranță făcând posibilă unitatea. Pe baza acestor idei, rezultate dintr-o sinteză teoretică a cercetărilor asupra imaginarului și a pragmatismului filosofic, se pot construi

politici culturale, strategii discursive de integrare profundă în Uniunea Europeană și de creștere sau întărire a solidarității europene și interetnice.

Integrarea socială și culturală este considerată astăzi din ce în ce mai mult ca un proces de integrare comunicațională, în care gradul de toleranță față de anumite grupuri crește prin inițierea anumitor practici lingvistice și discursive și abandonarea altor practici lingvistice. Cu alte cuvinte, asistăm la un proces de marginalizare simbolică a diferitelor comunități etnice prin intermediul practicilor lingvistice dominante folosite. În consecință, un proces de inițiere a schimbării culturale se poate face prin schimbarea acestor determinanți discursivi prin intermediul unor politici culturale.

Rezultă clar, în urma acestei analize, că identitatea europeană se dovedește mai complex decât pare la prima vedere. Modurile și perspectivele de abordare sunt diferite. Aspectele economice și politice primează în anumite tipuri de discurs, altele insistă asupra implicațiilor de natură socială sau chiar psihologică. Credem, că am putea spune că acestea nu reprezintă sursa identității ci, cel mult, mijloace pentru construirea acesteia. Considerăm, că baza identității europene este la nivelul intereselor, idealurilor și valorilor comune, dar fundamentate pe o zester culturală și arhetipală, capabilă să le activeze, susțină și potențeze, dar care ignorată sau mai grav negată se poate dovedi o veritabilă piedică în calea acestei identități. Identitatea europeană se bazează tocmai pe aceste principii și valori, pe promovarea identităților naționale, a fondului cultural comun, dar și specific, a libertății de exprimare, dar și pe egalitatea de șanse în ceea ce privește accesul la resurse și la politicile publice și culturale. Spre deosebire de identitatea națională, care, bazându-se pe diferențe, creează alterități, identitatea europeană, acceptând și înglobând aceste diferențe, diminuează alteritatea și detensionează granițele geografice și simbolice.

Europa este o realitate culturală care transcende granițele UE, deși recent s-a încetățenit practica identificării Europei cu Uniunea Europeană. Dacă pornim de la înțelegerea complexă a istoriei europene, menționând și trecuturile traumatizante, integrarea culturală ar putea contribui la o mai bună cunoaștere și reconciliere dintre oameni, prin simboluri politice și culturale care pot crea legături, ajutându-i să-și înțeleagă mai bine identitatea. Identitatea europeană se bazează pe elementele comune ce unesc popoarele din spațiul acestui continent. Ea a evoluat din conștiința apartenenței la un popor, preluând elementele esențiale pentru dezvoltarea unei idei de comunitate transnațională. Astfel, după cum remarcă Cezar Barzea: „Conștiința europeană s-a format pe de o parte prin diferențiere de „ceilați”, care trebuiau să fie cucerți, asimilați și convertiți, pe de altă, printr-o sinteză a gândirii grecești, a ordinii romane, a credinței creștine și a libertății germanice. Convinși de superioritatea lor, europenii s-au întors contra vecinilor cărora le-au impus o civilizație pragmatică, novatoare și rațională” [1, p. 67]. Dimensiunea culturală a identității cuprinde valorile și patrimoniul pe care popoarele europene și le-au format în cadrul unui destin istoric comun. Este vorba de un fond cultural (idei, mituri, opere, instituții, simboluri, conduite, norme, stiluri

de viață) față de care europenii se simt atașați și prin care se consider și diferiți. Apartenența comună la cultura europeană devine un puternic suport identitar al cetățeniei unionale. *Spiritul Europei, conștiința europeană, sau ideea europeană* prin încărcătura lor emoțională, au devenit referințe identitare suficient de atrăgătoare ca să mobilizeze imaginația elitelor și entuziasmul popular [1, p. 73].

Concluzii.

Europa este astăzi în criză. Și nu este vorba doar despre o criză economică, financiară sau politică, ci și de una culturală. Imigrația masivă în spațiul UE, provocările violente din capitalele europene, conflictele interne ridică probleme serioase. Sistemul de valori al civilizației europene este pus la încercare și de noile tehnologii ale informației și ale comunicării atât la nivel comunitar, cât și la cel național și individual.

Toate societățile, inclusiv și culturile, în diversitatea istorică a organizării lor, au operat în reprezentările lor colective cu o zonă a sacralității, pe care au folosit-o ca funcție și sistem de referință pentru sensurile conferite istoriei și vieții umane. Mircea Eliade spunea că în inima fiecărei culturi stă sentimentul sacru-lui. „... a fi sau mai degrabă a deveni om înseamnă a fi religios“ [4, p. 6].

Totodată, la confluența dintre creștinism, iudaism și islam, Europa urmează să construiască punți între cele trei religii monoteiste – începând cu dialoguri și interpretări reciproce, inspirate de științele umaniste. Conturarea unor noi idealuri pentru societate este o sarcină importantă, care merită să rămână în atenția cercetătorilor. De fapt, universitățile, intelectualitatea universitară ar putea avea rolul de primă importanță în realizarea acestei necesități, care se impune tot mai pregnant.

Dacă pornim de la înțelegerea complexă a istoriei europene, menționând și trecuturile traumatizante, integrarea culturală ar putea contribui la o mai bună cunoaștere și reconciliere dintre oameni, prin simboluri politice și culturale care pot crea legături ajutându-i să-și înțeleagă mai bine identitatea.

Deși diversitatea culturală este o valoare în sine, valorificarea ei cuprinde și alte dimensiuni de altă natură, cum ar fi cea economică și socială. Recunoașterea diversității culturale precum și valorificarea acesteia în viitor antrenează cu sine și necesitatea elaborării, adoptării și promovării unor politici specifice, care să o pună în valoare.

Bibliografie

1. Bîrzea, C. Cetățenia Europeană. București: Editura Politeia. SNSPA, 2005.
2. Declarația de la Roma 25 martie 2017, <https://europa.eu › file › download> ro.
3. Dieckhoff, A., Națiunea și rațiunea de stat. Identitățile naționale în mișcare. București: Editura Curtea Veche, 2003.
4. Eliade, M. Nostalgia originilor. București: Humanitas, 1994.

5. Europeanii în 2016: impresii și așteptări, lupta împotriva terorismului și a radicalizării. În: Parlamentul European în serviciul dumneavoastră: sondaje de opinie ale Parlamentului European. Eurobarometrul: [site] accesat 02.04. 2021. <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/ro/20160623PVL00111/Europenii-in-2016-percepții-și-așteptări-lupta-impotriva-terorismului-și-a-radicalizării>.
6. Les Européens, les patrimoines de l'Europe et le patrimoine européen [online]. În: Toute l'Europe.eu: [site] accesat 02.04. 2021. <http://www.touteleurope.eu/actualite/les-europeens-les-patrimoines-de-l-europe-et-le-patrimoine-europeen-en.html>.
7. Morin, E., *Gândind Europa*. București: Editura Trei, 2002.
8. Noica, C. *Modelul cultural European*. București: Humanitas, 1993.
9. Roșca, S., Paradigma identitate europeană: aspecte conceptuale. În *Relații Internaționale Plus*. Revistă științifico-practică, nr.1(5), 2014, pag. 110-122.
10. <https://www.caleaeuropeana.ro/umberto-eco-in-2012-cultura-si-nu-razboiul-este-cea-care-cimenteaza-identitatea-europeana/> accesat 02.04. 2021.

INFLUENȚA COVID-19 ASUPRA SIGURANȚEI APROVIZIONĂRII CU ALIMENTE A ISRAELULUI

Julia SIROTA,

consilier academic, Colegiul Carmel

Noha ALVAKILI,

doctorand AAP, profesor, Colegiul Academic Key, Israel

Rezumat: această lucrare discută consecințele crizei Covid-19 asupra aprovizionării cu apă, energie și în special cu alimente în Israel. Ce măsuri sunt necesare pentru a avea grijă de aprovizionarea cu alimente sigură a întregii populații, în special a celor săraci și cu risc?

Cuvinte cheie: aprovizionarea cu alimente, criza Covid-19, Politici de asigurare a siguranței alimentare.

COVID-19 INFLUENCE ON FOOD SUPPLY SAFETY OF ISRAEL

Abstract: this paper discusses consequences of the Covid-19 crisis on water, energy and especially food supply in Israel. What steps are needed to take care of safe food supply to all the population, especially the poor and at-risk ones?

Key words: food supply, Covid-19 crisis, policies to supply food safety.

Introduction

The virus of COVID19- paralyzed the whole world and got populations of most of the countries of the world into serious quarantine and the world economy into deep crisis. This crisis is so wide, traumatic and special so that all of us hope it is a one-time event. However, epidemiology experts often disagree and claim that the climate crisis will continue and bring about more pandemic and other emergencies in the next decades (Kabir, 2020). Prof.Davidovitz from Israel (Kabir, 2020) is sure that ecology changes will provoke more diseases, especially in places where they were not common before. In this paper, the authors try to find out what is special about policy of food supply safety in Israel during the corona crisis (from March 2020 till the end of 2020).

Water and electricity

In 2020, due to the pandemic, many companies and governmental institutions had to work distantly. Teleworking (telecommuting) is one of the policy tools that can alter road travel demand, by allowing employees to avoid travelling in peak hours and in high demand areas. Levi et.al.(2020) examined the subject of implementing this policy in Israel in general, and in light of the COVID-19 pan-

demic effects in particular. Teleworking, as they suggest, has a great potential for economic and social benefits, such as saving negative externalities of transportation, increasing productivity, strengthening the periphery areas, reducing gender inequality and making the labor market accessible to underprivileged populations.

Naturally, working from home increase domestic use of water and electricity. According to Israeli Water Authority, the amount of water for domestic use including households, commerce and industry- was in March 2020 about 5% higher than a year ago. Assuming that the population grew up about 8.1%, in the whole national domestic use perspective, the real growth in water consumption was about 2.3% per capita for domestic use including housekeeping, commerce and industry. Since commerce and industry were partially closed and their consumption must have been reduced, the only explanation is that households consumed more water during 2020 (Troen, 2020). The untreated wastewater usage grew up in about 5%. There is a high variance between different regions' water corporation reports: the Motzkin water Corporation reported increase in 30% of water consumption in 2020, whereas the south Eilat Corporation reported a 20% decrease in comparison between March of 2020 and March of 2019. This is reasonable since Eilat is a tourism based city. In the region of Jerusalem, no change of water consumption was observed. Some of changes are attributed to changes in different production sectors- for example, tourism almost completely stopped during 2020. In March-November of 2020 there was an increase of 4.5% in domestic water consumption, compared to the same period of 2019 (Water Consumption at the time of Corona, 2020).

Agriculture sector, on the contrary, was developed and needed more investment and consideration at the time of pandemic. More water is needed for the agriculture, and this trend will probably continue after the pandemic (Troen, 2020). Palatnik (2019) points out the scarcity of water in Israel due to climate changes and population growth. These phenomena got even more severe during the pandemic.

Domestic usage of electricity grew up in about 7.6%, according to summary data of the company of electricity management of Israel (Gutman, 2021). At the same time, general consumption of electricity did not change at all (Gutman, 2021). The company of electricity management of Israel claims there are two reasons for that: the first is a set of lockdowns closures that were imposed on the Israeli public since the pandemic began. The second one is the change of climate and heat waves that stroke the country in the year of 2020 – such powerful ones that need a use of conditioners at seasons when it is usually not necessary. As a result, electricity is used intensely.

The electricity company, the main supplier of electricity for private domestic consumers, published its incomes, allowing to evaluate how the domestic usage of electricity changes in 2020 compared to 2019 (Gutman, 2021). If we treat the months separately, the highest increase in domestic electricity use was in Sep-

tember of 2020 (increase of 13% related to 2019), in February (8.5% more than in 2019), and October (increase of 6%). On the contrary, decrease in electricity use was registered in June (10%), April (9%) and March (5%).

The following figure presents average Israeli electricity production per hour for February-April of 2018- 2020 (Ben Hamo et.al., 2020). The period of March is divided into 2 sub-periods: the first one (1.03-14.03) before the schools were closed, and the second one (15.03- 31.03) when they were closed by the government decision. In 2019, there was an increase in average electricity production per hour. In March till April of 2020, the lockdown period, there was a decrease, in comparison to the previous year.

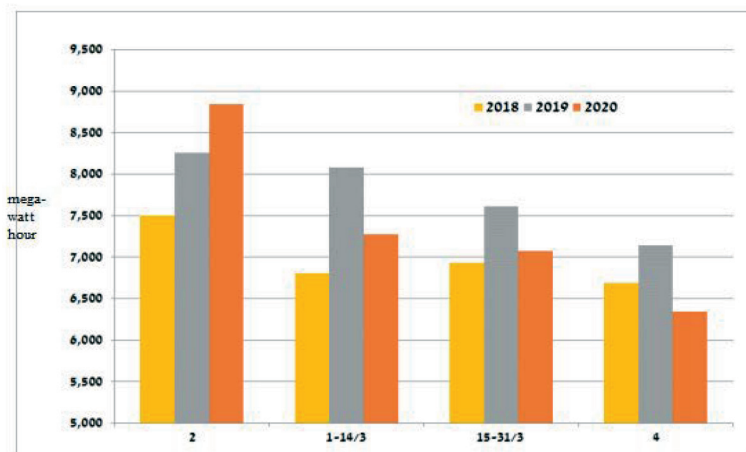

Figure 1. Electricity consumption per year. Source: Ben Hamo et.al., 2020

As mentioned earlier, the general consumption of Israeli electricity in 2020 almost didn't change. It means that in general it is a decrease: if the general population grew up in about 2%, and the electricity use increased in only 0.2%. In a "usual" year it could be expected the electricity consumption would grow up, however in 2020 it decreased, especially on the account of public trade and industry sectors, which balanced an increase in consumption in private sector and natural population growth (Gutman, 2021).

The following figure presents percentage changes in electricity consumption from 2019 to 2020 by sectors:

The more the pandemic kept spreading, the more intense was general decrease in electricity use in Israel. Since many institutions in industry, trades and education sector were closed and employees worked from home, were on vacation or fired, the general consumption of electricity in these sectors decreased, which balanced the increase of domestic use.

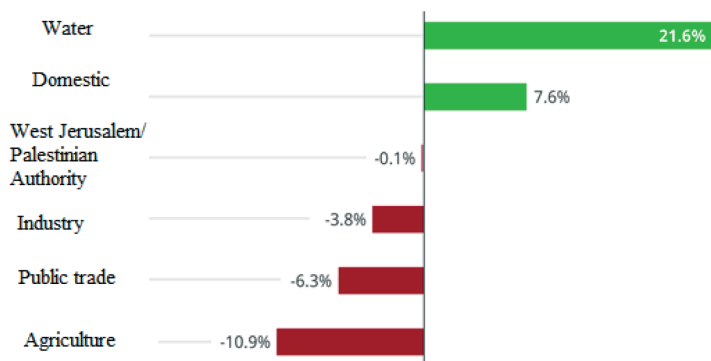

Figure 2. Percentage of change in Israeli electricity consumption from 2019 to 2020 by sectors. Source: Fisher (2021)

Food supply

Since the Covid-19 is spreading rapidly all the over the world and still there are no tools to stop it immediately, many countries keep emergency status. The ports get closed, some exports are reduced, airplanes are grounded and food markets are also closed, so that each country has to solve its own food problems within its own boundaries (Atar, 2020).

If Israel aims to solve its food problems alone, Atar (2020) claims it will encounter a local catastrophe as a result of neglecting of agriculture market for years. Nine millions of people may find themselves without a food, and panic will prevail (Kabir, 2020). There are opinions that counting on import is like a suicide in the current reality (Atar, 2020). Even if these pessimistic prognoses are not likely to materialize, the authors think attention should be paid to the local agriculture, its current status and possible future development directions.

The United Nations organization evaluates in its documents dedicated to nutrition and food issues that the Covid-19 crisis is going to double a number of people who suffer from hunger and lack of some foods on a global level (Promotion of food safety for the whole population at the period of Corona, 2020). Israel, like many other countries in the world, strives to allow employment and routine, and to keep up with existing food supplying systems, safe food supply chains and special food supply programs, like supply of meals at schools. Much more citizens need help now as a result of quarantines, lockdowns and unemployment, altogether with logistic changes in food distributions, leaving families without a food safety.

Agriculture sector lost foods as a result of markets' closures and decrease in consumptions of institutions, restaurants, exports. This sector was damaged both on national and international levels (Promotion of food safety for the whole population at the period of Corona, 2020).

Food national safety is defined as a variety of foods at the base of national nutrition recommendations, available for the whole population (Promotion of food safety for the whole population at the period of Corona, 2020).

Policies to supply food safety in Israel

In order to supply food safety in this tough emergency period, the Israeli Ministry of Health claims the following three steps are required:

1. Saving life and earnings by concentrating on the most vulnerable populations: keeping food for humanitarian and critical needs;
 - The diseased and hospital patients: supplying food for medical (treatment) purposes for patients who need special foods during their hospitalization and treatment at home;
 - The patients of special “Corona hotels” should be taken care of properly, including their nutrition.
2. Strengthening social defense systems for healthy foods: for example, to supply cash and coupons to purchase or distribute foods, to supply diverse, healthy and balanced food to populations at risk like elderly, unemployed and minorities.
3. Intensive investment of development of sustainable future: building up sustainable and environment-friendly food chains, encouraging healthy and safe choice of nutrition. Healthy and cheap food basket may be achieved by competition or prices’ inspection.

To summaries, this study aims to evaluate the Covid-19 crisis impacts and consequences over Israeli food supply and answer the question how the vaccination will succeed in getting Israel back to normal, out of the economic crisis, and to better situation in the food domain over time.

References

1. Atar, D. (2020). Opinion: agriculture instead of dreaming. Available at: <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001323122> (Hebrew)
2. Ben Hamo, H., Badel, D., Rotstein, E. (2020). Impact of Corona on electricity consumption in Israel. Economics Department, Energy Ministry. (Hebrew)
3. Fisher, I. (2021). Because of climate crisis and Corona: electricity consumption in Israel of 2020. The Marker. Available at: <https://www.themarker.com/dynamo/premium-1.9447482> (Hebrew)
4. Gutman, L. (2021). Because of lockdowns and the heat: domestic electricity use grew up in 7.6%. Available at: <https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3887505,00.html> (Hebrew)
5. Kabir, O. (2020). Climate crisis increases risks of another corona. Available at: <https://www.calcalist.co.il/world/articles/0,7340,L-3805993,00.html> (Hebrew)
6. Levi, A., Kessler, N., Klein, I. and Ben-Elia, E (2020). Implementation of Teleworking Policy in Israel – Benefits, Challenges and the Day after COVID-19. Availa-

ble at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3718382> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3718382>

7. Palatnik Ruslana Rachel (2019). The Economic Value of Seawater Desalination–The Case of Israel. In: Wittwer G. (eds) Economy-Wide Modeling of Water at Regional and Global Scales. Advances in Applied General Equilibrium Modeling. Springer, Singapore. https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-981-13-6101-2_9.
8. Promotion of food safety for the whole population at the period of Corona (2020). Nutrition Division. Ministry of Health. Available at: https://govextra.gov.il/media/22777/nut_305961020.pdf (Hebrew)
9. Troen, Y. (2020). Activity of water and electricity infrastructure during the Corona pandemic. The Center for Research and Information. www.knesset.gov.il (Hebrew)

PROBLEMATICA SECURITĂȚII UMANE ȘI DREPTURILOR PERSOANEI REFLECTATĂ ÎN ACORDUL DE ASOCIERE RM-UE

Serghei SPRINCEAN, dr. hab., conf. univ.,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,
Republica Moldova

Tudorița-Sanda SOHOȚCHI,
doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova,
Republica Moldova

Rezumat: În articol se descrie procesul în care Republica Moldova se alătură Uniunii Europene în a accepta și a implementa drept concepție contemporană a securității pe cea lansată de Școala de la Copenhaga, elaborată și promovată în special de Barry Buzan, cu cele 5 aspecte ale securității: militar, politic, economic, social, de mediu. Vulnerabilitatea Republicii Moldova ca stat în tranziție, aflat la răscrucea intereselor geopolitice în regiune, creează un mediu generator al permanentizării instabilității și riscului de securitate, mai cu seamă pentru persoana umană, totalmente neprotejată de structurile instituționale investite cu putere de stat. Astfel, politicile publice din Republica Moldova tranzitează un proces de triere și verificare a sustenabilității prin prisma prevederilor și priorităților Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană, deoarece protecția suveranității, a integrității teritoriale a statului și a independenței sale nu pot fi realizate fără protecția persoanei umane, a drepturilor și libertăților sale. În caz contrar securitatea umană este amenințată, iar aceasta indică asupra faptului că instituțiile statului nu își îndeplinesc funcțiile pentru care au fost create, nereușind să asigure siguranța cetățeanului, integritatea și bunăstarea acestuia, prin variatele pârgii ce le sunt puse la dispoziție de cadrul legal, de mediul social și internațional.

Cuvinte cheie: Securitate umană, amenințări, drepturile persoanei, Acord de Asociere, libertăți fundamentale, riscuri de securitate

THE ISSUE OF HUMAN SECURITY AND THE RIGHTS OF THE PERSON REFLECTED IN THE RM-EU ASSOCIATION AGREEMENT

Abstract: The article describes the process in which the Republic of Moldova joins the EU in accepting and implementing the contemporary concept of security, launched by the Copenhagen School, developed and promoted especially by Barry Buzan, with all its 5 aspects: military, political, economic, social and environmental. The vulnerability of the Republic of Moldova as a transition state, at the crossroads of geopolitical interests in the region, creates an environment that generates a permanentizing of the instability and security risks, especially for the person, totally unprotected by institutional structures invested with state power. Thus, public policies in the Republic of Moldova are in the process of ver-

ifying of sustainability according to provisions and priorities of the Association Agreement between the Republic of Moldova and EU, because the protection of sovereignty, of territorial integrity of the state and its independence cannot be achieved without protection of the person, his rights and freedoms. Otherwise, human security is threatened, and this indicates that the state institutions do not fulfill the functions for which they were created, failing to ensure the safety of the citizen, his integrity and well-being, despite various levers provided to them by the legal framework, by the social and international environments.

Key words: Human security, threats, person's rights, Association Agreement, fundamental freedoms, security risks

Introducere. Sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI sunt caracterizate, în cea mai mare parte, prin transformări profunde ale mediului de securitate național, regional și internațional și prin apariția unor provocări și riscuri noi la adresa statelor și societăților. Instabilitatea politică, conflictele regionale, separatismul, tulburările sociale, terorismul, crimele transfrontaliere, proliferarea armelor convenționale și neconvenționale, dependența de resurse în general și de cele energetice în mod special, procesele migraționale masive, cataclismele naturale, toate reprezintă amenințări contemporane la adresa securității persoanei, la cea națională și internațională [7, p. 38]. Reformarea sistemului național de securitate a devenit pentru multe state o prioritate națională, care rezultă în necesitatea de adaptare la dinamica transformărilor politice, economice, precum și sociale interne și internaționale. În acest context, și Republica Moldova s-a încadrat cu dificultăți și tărăgănări în trendurile europene și mondiale, prin edificarea și fortificarea sistemului național de securitate [6, p. 478]. Aceste eforturi s-au materializat în adoptarea unui cadru normativ și formarea structurilor instituționale abilitate. Actualmente, politicile publice din Republica Moldova trec printr-un proces de triere și verificare a sustenabilității prin prisma prevederilor și priorităților Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, care a fost semnat la 27 iunie 2014 [8, p. 85].

Metodologia aplicată. Aspectele metodologice ale studiului sunt strict legate de concepția securității Republicii Moldova care, în ciuda numeroaselor neajunsuri și limite, asumă faptul că în categoria riscurilor și amenințărilor intră atât cele globale, comune, cât și cele de natură regională și locală [4, p. 84]. Mai mult, sunt întâlnite mai multe tipuri de amenințări: de natură militară, economică, socială, de mediu, amenințări la adresa securității în domeniul tehnologiei informațiilor etc. Din acest punct de vedere, metodologic vorbind, reiese că Republica Moldova se alătură Uniunii Europene și NATO în a accepta drept definiție a securității pe cea a Școlii de la Copenhaga, reliefată în special de Barry Buzan, cu cele 5 componente ale securității: militar, politic, economic, social, de mediu [5, p. 188]. Metodologia cercetării a reflectat și a abordările puse la baza elabo-

rării principiilor Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, care a fost semnat la 27 iunie 2014.

Rezultatele investigației. Din cele analizate mai sus, accentuăm că omul se definește, în cel mai vast sens, drept o ființă bio-psiho-socială, prin urmare, securitatea umană, inevitabil, trebuie să se refere la cele trei componente ale naturii sale: la aspectul biologic, spiritual și la cel social. Cu alte cuvinte, securitatea înțeleasă la nivelul individului, a persoanei, este impusă să graviteze în jurul categoriilor de bunăstare și asigurare a demnității personale [9, p.198]. Drept consecință, securitatea umană își propune protecția persoanelor în mod individual, dar și ca totalitate de persoane, ca o comunitate socială cu specificul său irepetabil și cu toate elementele sale componente, prin asigurarea condițiilor de viață și trai, a necesităților spirituale, inclusiv a năzuințelor fundamentale.

Din cele relatate rezultă că noțiunea de securitate umană suferă în prezent transformări majore în contextul redefinirii sistemului de priorități și redistribuirii resurselor destinate asigurării acestor deziderate, printre care necesitatea de securitate, tradițional, este plasată la baza piramidei și sistemului de priorități [10, p. 99].

Primul motiv ar fi acela că, la nivel național, amenințările s-au schimbat atât ca structură, cât și ca formă de manifestare, implicând acum acțiuni ale unor actori non-statali, care duc la proliferarea unor fenomene precum crima organizată, traficul de droguri, terorismul etc., toate cu implicații directe sau tangențiale în viața personală a cetățeanului, cu afectarea profundă a gradului său de securizare și siguranță.

Conflictele interstatale, degradarea mediului înconjurător, masele mari de refugiați constituie, la rândul lor, comportă noi riscuri și provocări pentru societatea contemporană. Un alt fenomen ce poate constitui o amenințare la adresa securității umane, inclusiv la nivel național, este intensificarea fenomenului no-civ și paralizant al corupției. Corupția provoacă, în primul rând, neîncredere în principalele instituții ale statului, afectează relațiile sociale, subminează fundamentele democratice ale societății și credibilitatea statului pe plan internațional. De asemenea, generează relații ce pot fi ușor exploatate de către crima organizată, terorism, separatism și alte tipuri de infracțiuni și distorsiuni sociopolitice care alterează coeziunea socială, cu impact direct asupra nivelului de asigurare a securității persoanei.

Dimensiunile politică, economică, culturală, de mediu se adaugă celei militare, în cadrul sistemului complex și multidimensional al asigurării securității naționale, crescând numărul actorilor implicați în sistemul național de securitate și al mecanismelor de realizare a securității. În societățile cu o tradiție democratică îndelungată, cu o puternică societate civilă, securitatea statului pornește de la cea a individului. Aceasta reprezintă și cauza principală pentru ca legătura dintre securitate și politicile de dezvoltare să fie foarte puternică și organic interdependentă.

Vulnerabilitatea Republicii Moldova ca stat în tranziție, pe de o parte, și sindromul post-imperial al politicii Federației Ruse în așa-numita “vecinătate apropiată”, pe de altă parte, creează un mediu generator al unei situații de creștere permanentă a instabilității și riscului, mai cu seamă pentru persoana umană, totalmente neprotejată de structurile instituționale investite cu putere de stat. Pe parcursul ultimilor ani, situația din regiunea transnistreană, care reprezintă o problemă majoră de securitate umană în Republica Moldova, e controlată de forțele separatiste pro-ruse. În consecință, problema dată a devenit o provocare la adresa intereselor de securitate și valorilor democratice nu doar pe plan local, ci și regional și internațional, ale comunității Euro-Atlantice în sensul cel mai larg. Drept consecință a procesului de extindere spre est a Uniunii Europene și NATO, frontiera vestică a Republicii Moldova a devenit frontiera de est a comunității statelor Euro-Atlantice. Republica Moldova reprezintă un sector de aproape 500 kilometri al frontierei EuroAtlantice și a Uniunii Europene în Europa de Est. Faptul aderării României, stat vecin al Republicii Moldova, ca membru cu drepturi depline în Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică, precum și declarațiile categorice ale Ucrainei privind aderarea sa iminentă la NATO, au schimbat formatul geopoliticii regionale, ca fostă regiune ex-sovietică în proces de transformare a sa într-o nouă Europă. Astfel, o cooperare mai activă cu UE și NATO devine o necesitate obiectivă și iminentă pentru asigurarea judicioasă a securității naționale a Republicii Moldova [1, p. 52].

În pofida diminuării radicale a amenințărilor militare, în forma lor pură, pentru majoritatea națiunilor europene, Republica Moldova continuă să se confrunte cu potențiale amenințări militare și continuă să se afle în fața riscului de confruntare militară cu implicații imediate de securitate personală pentru cetățeni. Separatismul politic și teritorial a rămas obstacolul principal pentru procesul consolidării statale, integrării europene, a reformării și modernizării societății din Republica Moldova [2, p. 44].

Structurând riscurile și amenințările la adresa securității Republicii Moldova, constatăm faptul că conflictul transnistrean trece ca un fir roșu prin lista pericolelor de securitate menționate, atât în acordurile internaționale, cum ar fi Acordul de Asociere RM – UE, cât și în actele legislative interioare cu tematica securității. Referitor la amenințările în adresa securității umane la nivel național, ele pot fi clasificate în trei grupuri convenționale, care sunt interdependente după efect, și anume [2, p. 46]:

1. Dimensiunea economică este condiționată de starea critică a economiei, ceea ce se exprimă prin:

- micșorarea nivelului producției, balanța negativă între export și import;
- activități ilegale în domeniul economiei (evaziuni vamale, fiscale, economia tenebră);
- activitate investițională nesatisfăcătoare;
- corupția la toate nivelurile;
- dependența energetică față de furnizorii străini, existența pericolelor blocajelor economice.

2. Amenințările în sfera relațiilor sociale sunt condiționate de nivelul asigurării securității economice și pot fi evidențiate următoarele:

- sărăcirea populației și defavorizarea socială a ei pe fondalul unui număr mic de cetățeni bogați sau înstăriți;
- criminalizarea vieții, concreșterea unor reprezentanți ai puterii de stat cu structurile criminale, fapt ce slăbește credibilitatea populației în organele statale, provoacă tensiuni sociale;
- pericolul terorismului reieșit din criminalizarea vieții și nemulțumirile sociale, politice sau etnice;
- consecințele nefaste ale sărăciei prin probleme demografice, migrație ilegală, trafic de ființe umane și slăbirea trăinicieii celulei fundamentale a societății, familia;
- diminuarea sau erodarea valorilor morale în societate și înlocuirea lor cu mentalitatea de consumator material.

3. Amenințările în sfera politică au aspecte cu caracter extern și intern. În principiu, ele sunt îndreptate către subminarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova.

În privința amenințărilor și riscurilor internaționale, principalele riscuri și amenințări care sunt reflectate în Acordul de Asociere RM – UE, începând de la art. 1 al acestui document, continuând cu Titlul II „Dialogul politic și reformele, cooperarea în domeniul politicii externe și de securitate”, sunt stabilite încă în Strategia de Securitate a UE, și în Conceptul Strategic al NATO, adoptată la Summitul NATO de la Washington 1999, și în Strategia de securitate a României și Ucrainei, ambii vecini ai RM. Astfel, printre acestea se regăsesc [3, p.38]: terorismul internațional; proliferarea armelor de distrugere în masă; conflictele regionale; existența unor structuri statale slabe (weak state) sau eșuate (failed states) sau a riscului transformării unor state tinere în asemenea forme statale; crima organizată.

Totuși, terorismul internațional, structurat în rețele transfrontaliere, reprezintă cea mai gravă amenințare la adresa vieții și libertății oamenilor, a democrației și celorlalte valori fundamentale pe care se întemeiază comunitatea democratică a statelor.

Aceste amenințări se pot potența reciproc și ele au relevanță pentru fiecare tip de stat, referință la ele vom face în cele ce urmează [3, p. 39]:

Rețelele teroriste internaționale au acces la tehnologia modernă și se pot folosi de transferuri bancare și mijloace de comunicare rapide, de infrastructura și asistența oferite de organizații extremiste, de suportul criminalității transfrontaliere ori de sprijinul regimurilor corupte sau incapabile să guverneze democratic. Ele pot provoca pierderi masive de vieți omenești și distrugereri materiale de mare amploare, în timp ce, prin accesul posibil la armele de distrugere în masă, consecințele acțiunilor lor pot deveni devastatoare.

Proliferarea armelor de distrugere în masă se referă, în principal, la armele nucleare, chimice, biologice și radiologice și constituie o altă amenințare deosebit de gravă, sub raportul potențialului de distrugere, în condițiile în care accesul

la astfel de mijloace devine tot mai ușor din punct de vedere tehnologic, iar tentația dobândirii lor sporește amenințător.

Concluzii

Vom conchide deci că, protejarea suveranității statului, a integrității sale teritoriale și a independenței nu poate fi realizată fără protecția persoanei umane, a drepturilor și libertăților sale, în caz contrar securitatea umană este amenințată, iar aceasta indică asupra faptului că instituțiile statului nu își îndeplinesc funcțiile pentru care au fost create, ne reușind să asigure protecția cetățeanului, integritatea și bunăstarea acestuia, prin variatele pârghii ce îi sunt puse la dispoziție de cadrul legal, de mediul social și internațional.

Conflictele regionale și separatiste sunt o permanență în spațiul est European și post-sovietic, în pofida evoluțiilor pozitive din ultimul deceniu și jumătate, evoluții care au făcut din Europa un loc mai sigur și mai prosper. Aceste tipologii de conflicte etnice, religioase sau separatiste au puternice implicații pentru pacea și securitatea regională și europeană. Și această problemă a fost necesar să fie reflectată în Acordul de Asociere RM – UE.

Existența unor structuri statale slabe (weak state) sau eșuate (failed states), sau a riscului transformării unor state tinere în asemenea forme statale slabe nu fac decât să potențeze amenințările teroriste – din cauza ușurinței grupărilor criminale de a coabita cu un stat slab sau corupt – dar și a grupărilor criminale – așa cum într-un stat slab, conflictele interne și separatiste sunt potențate sau lesne de creat și potențat. Iar dacă un stat slab are în grija sa arme de distrugere în masă, substanțe chimice sau agenți patogeni ce pot fi utilizați ca arme de distrugere în masă, putem înregistra imediat o amenințare directă de proliferare. Aceste aspecte țin și de asigurarea securității persoanei umane, căci anume la acest nivel individual se reflectă și și manifestă acest gen de amenințări.

Criminalitatea transnațională organizată reprezintă o amenințare globală în evoluție, care a dobândit capacitatea de a influența politica statelor și activitatea instituțiilor democratice. Ea constituie atât o expresie a proliferării unor fenomene negative care se amplifică în condițiile globalizării, cât și o consecință directă a gestionării ineficiente a schimbărilor politice, economice și sociale profunde care s-au produs în Europa centrală, de Est și de Sud-est în procesul de dispariție a regimurilor comuniste. Convențiile internaționale, cum ar fi Acordul de Asociere RM – UE, nu punea cum să facă abstracție de aceste realități, atrăgând, acum mai mult formal, și Republica Moldova în procesul de combatere activă a criminalității internaționale.

Bibliografie

1. CHIRTOACĂ, N. Tranziția spre democrație și reforma sectorului de securitate în Moldova. În: *Moldova pe calea democrației și stabilității. Din spațiul post-sovietic în lumea valorilor democratice.* / coord. Igor Munteanu, Iulian Chifu, Iulian Frunțașu et.al. Chișinău: Editura "Cartier" (Tipogr. „Bons Offices”). 2005, p. 51-70. ISBN 9975-79-377-0.
2. JOSANU, Y. Riscuri și amenințări în adresa securității naționale a Republicii Moldova. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, nr. 3 (154), 2010, p. 43-48. ISSN1857-2294.
3. Opțiunile de Securitate ale Republicii Moldova. Studiu elaborat la solicitarea Coaliției PRO-NATO. Chișinău. 2009, 92 p. ISBN 978-9975-9922-5-1.
4. SPRINCEAN, S. Conceptual, methodological and bioethical perspectives of strengthening human security in Republic of Moldova. În: *Cross Border Journal for International Studies / Universitatea „Dunărea de Jos” Galați*. Vol. 2, nr. 4, 2017, p. 81-94. ISSN 2537-3676.
5. SPRINCEAN, S. Perspective de asigurare a siguranței persoanei în contextul realizării securității umane. În: *Studii Naționale de Securitate. Revistă științifico-practică. Institutului Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”*. Nr. 1(1), 2020, p. 185-200. ISSN 2587-3822.
6. SPRINCEAN, S. Politica securității umane în Republica Moldova în contextul provocărilor și oportunităților mediului regional de securitate. În: *Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european.* / red. șt. Valeriu Cușnir. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice (F.E.-P. “Tipografia Centrală”). 2019. Subcap. 5.2. p. 477-497. ISBN 978-9975-3298-2-8.
7. SPRINCEAN, S. Securitatea umană și bioetica. Monografie. Chișinău : F.E.P. “Tipografia Centrală”. 2017, 304 p. ISBN 978-9975-53-589-2.
8. SPRINCEAN S., CIUMAC S., GORBATIUC M., ȘARAN V. Perspective în studiul problematicii asocierii internaționale a Republicii Moldova în contextul asigurării securității umane. În: *Acorduri de asociere ale Republicii Moldova: Compatibilități și diferențe* / coord.: Juc. V. Cap. 9. Chișinău: ICJP. 2015, p. 83-98. ISBN 978-9975-9742-9-5.
9. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI T.-S. Filosofia securității umane în contextul provocărilor contemporane. În: *Filosofia și perspectiva umană: sustenabilitatea gândirii filosofice în societatea post-pandemie. Materialele conferinței științifice consacrate Zilei Mondiale a Filosofiei, 19 noiembrie 2020. Institutul de Istorie.* / Coord. A. Pascaru. Chișinău: Tipogr. “Lexon Prim”. 2020, p. 194-205. ISBN 978-9975-3334-2-9.
10. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI T.-S. Importanța componentei educaționale în procesul de asigurare a securității umane. În: *Performanța în educație: factor-cheie în asigurarea securității umane. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 9-10 octombrie 2020. Academia de Administrare Publică.* / Coord. Ludmila Roșca. Chișinău: Tipogr. „Print-Caro”. 2020, p. 97-104. ISBN 978-9975-3492-0-8.

CADRUL POLITICO-JURIDIC AL RELAȚIILOR REPUBLICII MOLDOVA CU UNIUNEA EUROPEANĂ

Constantin SOLOMON,

doctor habilitat în științe politice, profesor universitar,
Academia de Administrare Publică

Rezumat: În articol se analizează cadrul politico-juridic al relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. Este cercetat Acordul de Parteneriat și Cooperare între Republica Moldova și Uniunea Europeană care este baza cadrului juridic al relațiilor bilaterale dintre republica Moldova și Uniunea Europeană.

Sânt puse în vizor Politica Europeană de Vecinătate a Uniunii Europene, Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova (2005-2008), Republica Moldova în cadrul Parteneriatului Estic, precum și Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană, care este un prim pas spre integrarea Moldovei în Uniunea Europeană.

Cuvinte cheie: Republica Moldova, Uniunea Europeană, Strategia Europeană a Republicii Moldova, Politica Europeană de Vecinătate, Parteneriatul Estic, Plan de Acțiuni.

POLITICAL-LEGAL FRAMEWORK OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA'S RELATIONS WITH THE EUROPEAN UNION

Abstract: The article analyzes the political-legal framework of Moldova's relations with the European Union. The Partnership and Cooperation Agreement between the Republic of Moldova and the European Union, which is the basis of the legal framework for bilateral relations between the Republic of Moldova and the European Union, is being investigated.

The European Neighbourhood Policy of the European Union, the European Union – Republic Of Moldova Action Plan (2005-2008), the Republic Of Moldova in the framework of the Eastern Partnership, as well as the association agreement between the Republic of Moldova and the European Union, which is a first step towards the integration of Moldova into the European Union, are highlighted.

Key words: Republic Of Moldova, European Union, European strategy of the Republic Of Moldova, European Neighbourhood Policy, Eastern Partnership, Action Plan.

După destrămarea URSS, Consiliul Uniunii Europene invită Comisia Europeană să prezinte o comunicare privind relațiile Uniunii cu statele independente din fosta URSS. La 1 ianuarie 1992, Comisia Europeană prezintă Consiliului o amplă evaluare a stadiului prezent al relațiilor Uniunii Europene (UE) cu statele ex-sovietice, precum și propria viziune asupra dezvoltării viitoarelor raporturi cu aceste state. Documentul constată că schimbările fundamentale marcate de

dispariția URSS, crearea Comunității Statelor Independente (CSI) și exercitarea efectivă a suveranității de către noile state independente cer în mod imperativ UE să-și reevalueze poziția. Cu acest scop Comisia a propus Consiliului Uniunii Europene să întreprindă discuții cu autoritățile statelor independente privind viitoarele acorduri de cooperare. La 20 iulie 1992, în urma convorbirilor avute cu reprezentanții statelor ex-sovietice, Comisia Europeană a prezentat Consiliului Afacerilor Generale de la Bruxelles recomandarea privind negocierea acordurilor de parteneriat și cooperare cu noile state independente din spațiul ex-sovietic.

Noile tipuri de acorduri trebuiau să furnizeze cadrul necesar pentru dezvoltarea dialogului politic, să permită o deschidere largă a piețelor, să promoveze cooperarea în toate domeniile relevante, punându-se accent pe sprijinirea construcției instituționale și consolidarea societății civile.

Negocierile cu Republica Moldova asupra Acordului de Parteneriat și Cooperare au început la 21 aprilie 1994 și s-au încheiat la 26 iulie 1994, cu parafarea textului viitorului Acord de Parteneriat și Cooperare.

La 28 noiembrie 1994, la Bruxelles a fost semnat Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) (denumirea deplină – Acordul de Parteneriat și Cooperare între Comunitățile Europene și statele lor membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte), pus în aplicare din 1 iulie 1998, pentru o perioadă inițială de zece ani cu posibilitatea prelungirii acestuia.

Cadrul juridic al relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană are la temelie APC. În urma extinderii sale în Europa Centrală și de Est, UE s-a apropiat de spațiul ex-sovietic al Europei de Est, iar interesul ei pentru stabilitatea, prosperitatea și securitatea statelor din această regiune a crescut semnificativ. Drept rezultat, în mai 2004, UE a elaborat Politica Europeană de Vecinătate (PEV) pentru statele din Europa de Est și bazinul Mării Mediterane, având ca scop crearea unui cerc de state prietene, prospere și stabile în vecinătatea ei. APC a rămas acordul de bază al parteneriatului moldo-comunitar, dar a fost completat cu un document politic în forma unui Plan de Acțiuni UE-Moldova (PAUEM), destinat accelerării reformelor politice, economice și sociale în țara noastră, în schimbul aprofundării relațiilor sale cu UE.

Odată cu semnarea APC se deschide o nouă etapă în dezvoltarea relațiilor Moldovei cu UE, care era fundamentată pe principiile valorilor democratice și pe un cadru juridic mai avansat decât cel oferit de Acordul de Cooperare economico-comercială încheiat de UE cu fosta URSS. Concepția politicii externe a Republicii Moldova adoptată de Parlament la 8 februarie 1995 interpretează APC ca un prim pas pe calea integrării graduale a Moldovei în UE [2].

Semnarea APC consacră Republica Moldova în calitate de partener direct al UE. Prin APC Moldova a reușit să imprime pondere statutului său de actor al vieții internaționale și credibilitate imaginii sale de stat, adept al valorilor democratice. Sfârșitul anului 1994 și prima jumătate a anului 1995 este perioada când Moldova apare într-o lumină favorabilă pe arena internațională. Anume în această perioadă la 13 iulie 1995, Moldova devine prima țară din CSI, care este admisă în Consiliul Europei [3, p.63], pas important pe calea apropierei țării noastre de UE.

APC a instituționalizat, pentru prima oară relațiile de cooperare a Moldovei cu UE. Astfel, parteneriatul moldo-comunitar a fost ierarhizat în trei trepte: Consiliul de Cooperare, la nivel de miniștri, Comitetul de Cooperare, la nivel de înalți funcționari, și Comitetul Parlamentar de Cooperare, la nivel de membri ai Parlamentului European și ai Parlamentului Moldovei. Principala responsabilitate a acestor instituții a constat în monitorizarea implementării APC în domeniile politic, economic, juridic, financiar, social și cultural [4, p.50].

În baza art.50 a APC, UE s-a obligat să acorde Republicii Moldova asistență tehnică necesară pentru realizarea măsurilor de armonizare a legislației, care poate include schimb de experți, furnizarea informațiilor rapide, organizarea seminarelor, ajutor de pregătire a specialiștilor, ajutor pentru traducerea legislației comunitare.

APC a avut efecte pozitive asupra relațiilor Moldovei cu UE. Printre realizările principale ale APC pot fi evidențiate dezvoltarea unui dialog politic structurat și continuu cu UE, implicarea UE în promovarea reformelor interne, și, în primul rând, colaborarea RM cu UE în cadrul programului TACIS, care este cel mai mare program de asistență tehnică și financiară din lume.

În anul 1999 la inițiativa SUA, prin intermediul Germaniei, Uniunea Europeană a lansat Pactul de stabilitate pentru Europa de Sud-Est. Pactul prevedea o perspectivă clară de integrare deplină în UE, pe care el o deschidea țărilor din Europa de Sud-Est. Pactul prevedea trei mese de negocieri:

1. Cooperarea politică;
2. Cooperarea economică;
3. Lupta cu crima organizată transfrontalieră.

Interesul Republicii Moldova față de Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est era determinat, în primul rând, de avantajele pe care acesta le oferea în scopul soluționării problemelor stringente cu care se confrunta Republica Moldova, dar mai ales de perspectiva de integrare în UE. Pactul de Stabilitate oferea Republicii Moldova un cadru politic regional care trebuia să contribuie, pe termen scurt, la eliminarea neîncrederii față de problemele ce pot fi rezolvate, iar pe termen lung, la dezvoltarea și consolidarea statului moldav.

Moldova a obținut recunoașterea legitimității aderării la pactul de Stabilitate în rezultatul mai multor demersuri. Astfel, majoritatea statelor europene și mai multe instituții europene precum: Comisia Europeană, Parlamentul European, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, Inițiativa Central-Europeană, Cooperarea Economică la Marea Neagră s-au pronunțat în favoarea includerii Republicii Moldova în Pactul de Stabilitate. Moldova a reușit să deschidă ușa Pactului de Stabilitate. Ea a fost invitată să participe la unele din activitățile și proiectele acestuia în special la cele ce țin de mesele de lucru 1 și 2, precum: Buna guvernare, Campania de promovare a unei societăți multietnice, Inițiativa privind combaterea crimei organizate, Inițiativa lupta împotriva corupției și altele.

La 28 iunie 2001 V.Voronin a semnat la Bruxelles Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est [5, p.57]. De menționat, însă, că o problemă semnificativă în calea integrării republicii în Pactul de Stabilitate a fost lipsa la Chișinău a unei

orientări pro-europene și absența unui consens național care ar fi sprijini această orientare.

Politica Europeană de Vecinătate (PEV) reprezintă o nouă abordare în cadrul relațiilor dintre Uniunea Europeană și vecinii săi, abordare ce o depășește pe cea tradițională bazată pe cooperare. Această politică constituie un cadru de consolidare a relațiilor de vecinătate și vizează intensificarea cooperării cu statele vecine UE lărgite în vederea creării unei zone de prosperitate și buna vecinătate, a unui „cerc de prieteni” la frontierele Uniunii.

Obiectivul principal al PEV este împărțirea beneficiilor aduse de extinderea UE din 2004 cu țările vecine. Un alt scop este cel stabilit prin Strategia Europeană de Securitate din 2003, și anume creșterea securității în vecinătatea Uniunii extinse.

Politica Europeană de Vecinătate nu oferă statelor vizate (statele din estul Europei și statele mediteraneene și din iunie 2004 și statele sud-caucaziene) perspectiva aderării la UE, ci permite o relație privilegiată cu vecinii și o mai bună orientare a eforturilor în domenii de importanță vitală pentru apropierea statelor vizate de standardele europene.

Printre beneficiile oferite de PEV se numără cele ce țin de dezvoltarea economică și socială precum și obținerea accesului pe piața internă și integrarea în cadrul altor politici europene: educația, pregătirea profesională și tineretul, cercetarea, probleme de mediu, cultura, politica audio-vizualului.

La 12 mai 2004 Comisia Europeană prezintă „Politica Europeană de Vecinătate, Strategia și Rapoartele de Țară” care stabilește pașii concreți de implementare a politicii de vecinătate și modul de extindere a beneficiilor lărgirii UE asupra noilor săi vecini.

Atingerea acestor scopuri urma să se facă prin definirea împreună cu țările vecine vizate a unui set de priorități ce vor fi înaintate în Planuri de Acțiune care reprezintă documentul politic-cheie în dezvoltarea relațiilor dintre UE și vecinii săi.

În contextul relațiilor cu țările vecine menționăm că unul din primele documente ale PEV a fost acela privind readmisia, adică cetățenii care pleacă ilegal peste hotare trebuie să se întoarcă înapoi în țară.

La 9 decembrie 2004 au fost publicate Planurile de Acțiuni a 7 țări, inclusiv al Moldovei. În pofida cadrului nou de cooperare, baza juridică a relațiilor dintre Republica Moldova și UE a rămas aceeași – APC.

Astfel, Republica Moldova a intrat într-o nouă fază a relațiilor cu Uniunea Europeană. În vederea cooperării cu succes între Republica Moldova și UE în cadrul PEV, au fost luate măsuri de consolidare a cadrului instituțional al integrării europene a Republicii Moldova, a fost adoptat Planul de Acțiuni UE – Moldova (februarie 2005 – ianuarie 2008) [6].

Planul de Acțiuni UE – Moldova (PAUEM) recunoaște aspirațiile europene ale Moldovei, dar specifică, de asemenea, că pentru viitorul apropiat APC rămâne o bază validă pentru cooperarea UE –Moldova. În acest fel, PAUEM nu substituie APC-ul existent, dar îl suplimentează. Adică, Planul de Acțiuni nu este un document juridic, precum APC, ci unul politic.

PAUEM stabilește un set comprehensiv de priorități în domeniile cuprinse

de APC. Șapte priorități din cele zece vizează dimensiunea politică a procesului de cooperare dintre UE și Moldova și anume: dialogul politic și reformele; cooperarea pentru soluționarea conflictului transnistrean; reforma și dezvoltarea social-economică; comerțul, piața și reforma regulatorie; cooperarea în domeniul justiției; transport, energie, telecomunicații, mediu și cercetări, dezvoltare și inovare; și contactele interumane.

Majoritatea acestor obiective și acțiuni/măsuri cade pe responsabilitatea Moldovei, 14 se referă explicit la UE, iar 40 vizează în egală măsură UE și Moldova.

Progresul în implementarea PAUEM a fost monitorizat de Guvernul Republicii Moldova, de Comisia Europeană și de organizații ale societății civile.

Planul de Acțiuni UE – Moldova a fost stabilit din februarie 2005 până în ianuarie 2008, însă el a fost prelungit până în 2009, dar Moldova nu a reușit realizarea acestuia nici în 2009.

Faptul că implementarea PAUEM a fost prelungită încă pentru un an demonstrează că UE percepe acest proces ca fiind nerealizat în totalitate, în special în domeniile: respectarea drepturilor omului, libertatea presei, independența justiției, combaterea corupției și climatul de afaceri.

În opinia experților locali și europeni, pentru a eficientiza cu adevărat procesul de integrare europeană sânt necesare schimbări concrete. În același timp, cauzele care au contribuit la neîndeplinirea acestor sarcini sânt: abordarea PAUEM de către autoritățile centrale ca pe o listă de activități care trebuie bifate, alocarea necorespunzătoare a resurselor financiare destinate aplicării reformelor, starea deplorabilă a clasei politice autohtone, insuficiența capacităților administrative, coordonarea defectuoasă a eforturilor de implementare a PAUEM între Legislativ și Guvern, ineficiența sistemului judecătoresc, nivelul înalt al corupției în instituțiile guvernamentale etc.

În acest context specificăm că implementarea PAUEM a oferit totuși numeroase ocazii pentru responsabilitatea guvernării în promovarea unor obiective specifice, precum și pentru monitorizarea din partea societății civile și a unui șir de instituții internaționale cum guvernarea își onorează angajamentele.

Remarcăm faptul că Strategia de Integrare Europeană a Republicii Moldova a fost elaborată de către experți din Republica Moldova atât din structurile de stat cât și de reprezentanții organizațiilor neguvernamentale (ONG-uri), coordonată de Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova (actualmente MAEUE) și Institutul de Politici Publice.

Elaborarea documentului a început înainte de lansarea de către Comisia Europeană a consultărilor privind Planul de Acțiuni și a fost precedată de elaborarea Concepției Integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană. Strategia de Integrare Europeană a Republicii Moldova este un document intern al Republicii Moldova cu privire la realizarea Concepției Integrării Republicii Moldova în UE, care are drept scop pregătirea țării pentru aderarea în viitor la UE.

La elaborarea structurii Strategiei Europene a Republicii Moldova s-a ținut cont de experiența altor țări, precum și de reglementările UE care se refereau la procesul de extindere. După lansarea consultărilor asupra Planului de Acțiuni

structura Strategiei Europene a fost modificată astfel ca să fie coordonată cu cea a Planului de Acțiuni.

Examinând poziția guvernării comuniste referitoare la integrarea economică regională (CSI vs. UE) în anii 2001-2009, menționăm un moment pozitiv în abordarea problemei integrării în UE. Astfel, toate guvernarile precedente vedeau procesul de integrare a Republicii Moldova doar pe plan extern, aceasta fiind sarcina exclusivă a MAE. Însă, guvernarea comunistă, vorbind despre procesul integraționist european, pune accentul principal pe activitatea pe plan intern – adaptarea legislației naționale la cea comunitară, crearea cadrului instituțional necesar, promovarea comerțului cu țările UE și a Europei de Sud-Est în baza reglementărilor UE și ale OMC, ridicarea nivelului dezvoltării economice etc. Președintele V.Voronin a afirmat în repetate rânduri că prioritatea esențială a politicii externe a Republicii Moldova este procesul de integrare europeană, care este ideea noastră națională [9, p.7-13].

O posibilă etapă de tranziție spre aderarea la UE este Parteneriatul estic (PaE). Concepția PaE este o parte componentă a Politicii Europene de Vecinătate. PaE este o inițiativă comună care implică Uniunea Europeană, statele sale membre și 6 parteneri din Europa de Est: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina. Apropo, Armenia, Azerbaidjan și Georgia nu sânt situate în Europa de Est, dar lucrul acesta este legat de problema politică, deoarece condiția a fost ca în PaE să intre țările post-sovietice, cu atât mai mult că Georgia este riverană la Marea Neagră.

La 7 mai 2009 la Praga a fost lansat Parteneriatul Estic cu scopul de a pune în aplicare o asociere politică și de integrare economică între UE și partenerii săi răsariteni. Se presupunea noi Acorduri de Asociere, inclusiv zonele de liber schimb și integrarea în economia UE. Aceasta permitea, de asemenea, facilitarea călătoriilor în UE prin liberalizarea treptată a vizelor, însoțită de măsuri de combatere a migrației ilegale.

Au fost trasate patru domenii prioritare ale Parteneriatului Estic:

1. Consolidarea instituțiilor și a bunei guvernări cu scopul de a ajuta partenerii să dezvolte o mai mare flexibilitate pentru a face față provocărilor la stabilitatea lor.
2. Promovarea mobilității și a contactelor interumane. Cetățenii Republicii Moldova care dețin pașapoarte biometrice pot călători fără viză în spațiul Schengen începând din aprilie 2014.
3. Oportunități de piață. Se prevăd o serie de acțiuni și instrumente menite să stimuleze comerțul dintre țările partenere în cauză și UE.
4. Interconectările – îmbunătățirea securității energetice, inclusiv a energiei infrastructurii și sporirea eficienței acesteia [10].

La 8 septembrie 2010 a fost lansat studiul „Parteneriatul Estic – instrucțiuni de utilizare. Republica Moldova ca o oportunitate”. Autorii studiului, realizat de centrul Român de Politici Europene (CRPE), constată că Republica Moldova ar putea fi povestea de succes care să dea viabilitate și credibilitate Parteneriatului Estic [8]. Potrivit aceluiași studiu Republica Moldova și Ucraina sânt cele mai avansate țări în ceea ce privește integrarea europeană, remarcându-se o recu-

perare rapidă de ritm și viteză din partea Moldovei. De altfel, majoritatea cetățenilor privesc perspectiva europeană a Republicii Moldova drept o șansă privind creșterea nivelului de viață.

Summit-ul PaE de la Vilnius din 28-29 noiembrie 2013 a evaluat progresele realizate de cele 6 state partenere, stabilind totodată obiectivele pentru perioada anilor 2014-2015 până la Summit-ul de la Riga planificat pentru luna mai 2015. Parteneriatul Estic era unicul cadru care permitea Republicii Moldova să conlucreze cu UE până la semnarea Acordului de Asociere.

Totodată, accentuăm că în cadrul PaE au apărut un șir de probleme, fapt care nu a îndreptățit complet așteptările UE și a Republicii Moldova.

La 27 iunie 2014 a fost semnat Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană (denumirea deplină – Acorde de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte și Republica Moldova, pe de altă parte [7], fiind ratificat de Parlamentul Republicii Moldova la 2 iulie 2014. Acordul are 1812 pagini, 465 articole și 35 anexe. Astfel, a fost stabilit un nou cadru juridic pentru avansarea relațiilor dintre țara noastră și structurile europene spre o treaptă calitativ superioară, cea a asocierii politice și integrării economice cu UE. Aceste trei bonusuri: liberalizarea regimului de vize, semnarea Acordului de Asociere și al Zonei de liber schimb (DCFTA) reprezintă o condiționalitate pozitivă a UE față de Republica Moldova.

Pentru Republica Moldova Acordul de Asociere poate fi considerat drept consolidarea cursului european al țării, acesta presupunând inițierea unor schimbări radicale în țară, și odată ce Moldova este susținută de UE poate să-și realizeze planurile de acțiune – europenizarea, democratizarea și implementarea eficientă a reformelor în vederea adoptării standardelor europene. Semnarea Acordului a întărit dorința de a opta pentru perspectiva de aderare la UE în urma implementării angajamentelor asumate în cadrul acestuia. Printre prioritățile înaintate față de conducerea Republicii Moldova sunt plasate: crearea instituțiilor funcționale în serviciul cetățenilor, combaterea eficientă a corupției, asigurarea unei justiții libere și a unei economii cu adevărat de piață. Referitor la perspectiva europeană pentru Republica Moldova accentuăm că UE și Republica Moldova se vor angaja în reforme cu scopul de a aduce Moldova și guvernarea acesteia mai aproape de standardele UE [1, p.93].

Semnarea Acordului de Asociere este doar un prim pas spre integrarea europeană. Exemplul României și Bulgariei au demonstrat că procesul de aderare la UE a fost destul de anevoios și, în primul rând negocierile referitor la Acquis-ul comunitar structurat în 31 de capitole.

Adică putem concluziona că colaborarea Republicii Moldova cu UE rămâne în continuare o prioritate a politicii interne și externe a țării noastre. Este necesar și se cere ca clasa politică, cei ce guvernează reformele să acționeze în serviciul cetățenilor, pentru progresul țării și ridicarea nivelului de viață a populației.

Bibliografie

1. Boțan Ig. Prevederile Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană. – Chișinău, Arc, 2014.
2. Cernencu M., Galben A., Rusnac Gh., Solomon C. Republica Moldova: Istoria politică (1989-2000). Documente și materiale. Vol.II. – Chișinău, USM, 2000, p.96-101.
3. Cozma A. Republica Moldova – Consiliul Europei: parteneriat pentru democratizare (1990-2010). – Chișinău, Lumina, 2011.
4. Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). – Chișinău, Cartdidact, 2009.
5. Gorincioi R. Dimensiuni euro-atlantice și regionale ale diplomației moldovenești. // Cooperare regională și integrare europeană în Sud-estul Europei: studii de caz, p.53-68.
6. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.356 din 22 aprilie 2005.
7. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. 30.08.2014, nr.1. 260/4.
8. Moldova ar putea fi o poveste de succes // Timpul, 2010, 18 septembrie.
9. Voronin V. Ideea noastră națională este integrarea europeană // Administrarea Publică. – Chișinău, AAP, 2006 nr.3(51), p.7-13.
10. <http://eeas.europa.eu/eastern/about/index.en.htm> [accesat 10.03.2021].

DREPTURILE OMULUI ȘI SECURITATEA GLOBALĂ

Serghei SPRINCEAN, dr. hab., conf. univ.,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,
Republica Moldova

Ghenadie MITROFANOV,
doctorand, Universitatea de Stat din Moldova,
Republica Moldova

Rezumat: Se analizează în articol coraportul dintre problematica drepturilor omului și securitatea globală. Concepția contemporană a securității, lansată de Școala de la Copenhaga, cu cele 5 aspecte ale securității: militar, politic, economic, social, de mediu, stă la baza actualelor strategii și politici de asigurare a securității la nivel global. Vulnerabilitățile sociale, economice, politice, sanitare, ecologice ale societății contemporane care se amplifică în condițiile crizei globale, determină formarea unui mediu internațional caracterizat de instabilități, destabilizări și riscului de Securitate care afectează grav dezvoltarea ascendentă și echitabilă a comunității internaționale. Astfel, politicile publice și strategiile de securitate, adoptate și implementate în plan global, trebuie să treacă testul sustenabilității și conformității intereselor naționale ale statelor, dar și intereselor personale ale cetățeanului, deoarece protecția suveranității, a integrității teritoriale a statului și a independenței sale nu pot fi realizate fără protecția persoanei umane, a drepturilor și libertăților sale. În caz contrar securitatea globală va fi parțială, selectivă sau convențională, fără să asigure siguranța cetățeanului, integritatea și bunăstarea acestuia. Deci, criteriile de bază la care trebuie să se conformeze sistemul securității globale includ: respectarea principiilor statului de drept și a normelor de protecție a drepturilor omului, consolidarea instituțiilor și a principiilor democratice, creșterea economică etc.

Cuvinte cheie: Securitate globală, amenințări de securitate, probleme globale, criză globală, drepturile omului

HUMAN RIGHTS AND GLOBAL SECURITY

Abstract: The relationship between human rights and global security is analyzed in the article. The contemporary concept of security, launched by the Copenhagen School, with all the 5 aspects of security: military, political, economic, social, environmental, is considered to be a basis of current global security policies. The social, economic, political, healthcare, ecological vulnerabilities of the contemporary society, that are amplified in the conditions of the global crisis, determine the formation of an international environment characterized by instabilities, destabilizations and security risk, seriously affecting the upward and equitable development of the international community. Thus, public policies

and security strategies, adopted and implemented globally, must pass the test of compliance with the national interests of states, but also with the interests of citizen, because the protection of sovereignty, territorial integrity of state and its independence can not be achieved without the protection of person, his rights and freedoms. Otherwise, global security will be partial, selective or conventional, without ensuring the safety, integrity and well-being of the citizen. So, the basic criteria that the global security system must comply with include: respect for the principles of the rule of law, protection of human rights, strengthening democratic institutions and principles, economic growth, etc.

Key words: Global security, security threats, global issues, global crisis, human rights

Introducere. La începutul sec. XXI, amenințările și pericolele pentru securitatea globală au devenit tot mai difuze, mai greu de prezis și mai complexe. Dacă în cazul amenințărilor militare tradiționale care proveneau din partea unui oponent cunoscut, iar soluțiile rezultau din creșterea potențialului militar sau gestionarea pe cale diplomatică, amenințările la adresa ființei umane nu pot fi combătute prin sporirea arsenalului militar sau întărirea frontierelor [3, p. 93]. Din această cauză, a devenit din ce în ce mai necesară cooperarea internațională deoarece o mare parte din pericolele și amenințările asupra ființei umane nu pot fi soluționate în limitele tradiționale ale securității la nivel de stat [5, p. 165]. Încercările de a redefini problematica securității globale are la bază câteva premise dintre care putem enumera: existența armelor de distrugere în masă este o amenințare continuă asupra securității statelor, cât de bine dotate din punct de vedere militar nu ar fi acestea; în contextul procesului de globalizarea tot mai accentuată securitatea statelor nu poate fi asigurată exclusiv pe baze naționale; problemele globale (economice, politice, ecologice etc.) afectează fiecare stat și fiecare persoană în parte; problematica aspectelor nonmilitare ale securității este pusă în discuție tot mai des, prin urmare, au și o importanță crescândă [11, p. 107].

Metodologia aplicată. Aspectele metodologice ale studiului sunt strict legate de diversitatea de abordări a conceptului de securitate globală trebuie să fie abordat prin prisma unui proces de modificare pe mai multe paliere, iar rezultatul acestor transformări trebuie să fie schimbul centrului de greutate de la securitatea axată pe teritorii, frontiere și instituții la cea a indivizilor și modificarea modalităților de asigurare a securității de la consolidarea puterii militare prin achiziționarea de armament la dezvoltarea umană sustenabilă în plan global [13, p. 27]. Acest raport identifică șapte elemente definitorii ale noțiunii de securitatea globală, care cuprind un spectru larg de amenințări globale la adresa oamenilor, sistematizate în felul următor [1, p. 49]: securitatea economică – asigurarea unui venit minim necesar fiecărui individ; securitatea alimentară – garantarea accesului fizic și economic la hrana de bază; securitatea sanitară – garantarea protecției minime față de boli și un stil de viață nesănătos; securitatea ecologică – protejarea oamenilor față de deteriorarea mediului și dezastrele naturale;

securitatea personală – protejarea oamenilor de violența fizică, oricare ar fi sursa acesteia; securitatea comunității – protejarea oamenilor de pierderea relațiilor și valorilor tradiționale, de violență etnică și sectară; securitatea politică – furnizarea unui mediu de viață bazat pe respectarea în societate a drepturilor omului [9, p. 187].

Rezultatele investigației. Din cele analizate mai sus, accentuăm că securitatea la nivel global este atât subiectul, cât și obiectul de referință al securității, prin urmare toate studiile asupra securității indiferent de nivel (național, regional, internațional) trebuie să pornească de la starea globală de securitate. În contextul asigurării securității globale, ființa umană este elementul fundamental în cadrul oricărei forme de orânduire socială, iar nivelul de asigurare a securității acesteia se oglindește în securitatea comunității din care face parte [15, p. 98]. Prin urmare securitatea globală este o stare ce reflectă conștientizarea absenței riscurilor, pericolelor și amenințărilor la nivel global asupra valorilor și intereselor oamenilor (sub orice formă), dar și mecanismele de control ale acestei percepții și de constituire a sa [16, p.15].

Dimensiunile securității globale sunt deosebit de importante pentru realizarea stării de securitate a acestora fiind intercondiționate reciproc. Prin urmare, dimensiunea politică reflectă atât relația dintre instituțiile statului și cetățeni, cât și raporturile externe ale statului respectiv. Aspectele economice au în prim-plan consolidarea potențialului militar pe fundamente economice, dar și aspectul pur economic al securității, doar că accentul este pus pe bunăstarea economică a indivizilor luați separat și nu colectiv. Astfel ajungem la dimensiunea socială a securității: unde vedem că securitatea statului este foarte importantă, însă acesta nu poate fi îndeplinită în afara asigurării securității la nivel individual. Aspectele culturale ale securității au în vedere problemele foarte fine legate de etnie și religie, care au fost izvorul unora dintre cele mai importante conflicte din ultimele perioade de timp [7, p. 91]. Problematika ecologică a securității, a intrat recent pe masa de lucru, dar este una deosebit de importantă incluzând trei aspecte ce nu pot fi ignorate: problemele ecologice cauzate de războaie, resursele naturale a căror posesie sau control poate duce la dispute internaționale și cataclismele naturale [4, p. 64]. Omul contemporan ajunge să provoace natura la o competiție acerbă, pe care din start nu are nicio șansă să o câștige, pe motiv că natura, în sensul cel mai larg al termenului, se referă la multiplele aspecte și realități din mediul ambiental mai apropiat sau mai îndepărtat al omului, dar și la unele aspecte ce țin de structura și esența sa internă [12, p. 348].

Soluționarea crizei mondiale actuale care se manifestă tot mai pregnant la nivel global, în contextul edificării unui sistem sustenabil al securității globale, reprezintă doar primul pas către o dezvoltare durabilă a societății umane [6, p. 49]. Din arsenalul de metode și căi de depășire a crizei mondiale se desprind unele ce se pot dovedi mai eficiente și mai binevenite pentru atingerea scopului propus, precum edificarea societății inovaționale și informaționale, securizarea relațiilor sociale în interiorul sociumului, dar și în raport cu mediul ambiant, cu

natura în genere, însă, pe departe, scientizarea și dezvoltarea biotehnologică a societății viitorului par a fi căile cu amploarea și rezonanța cea mai importantă pentru declanșarea mecanismului social al autoorganizării și asigurării continuității eforturilor pentru atingerea dezideratului final – supraviețuirea durabilă și calitativă a Omului [14, p. 201].

Astfel, procesele, fenomenele și evenimentele sociale, economice, politice, militare, culturale sau ecologice ce se produc într-un spațiu geostrategic comun, precum e regiunea sud-est europeană, sunt interdependente și se inter-influențează reciproc mai mult sau mai puțin semnificativ, fiind caracterizate prin complexitate și multidimensionalitate, determinând apariția unui șir de riscuri și amenințări la adresa securității naționale, regionale și chiar globale [2, p. 47].

Scopul esențial al strategiilor și politicilor în sferile securității globale, al activității instituțiilor din aceste sectoare nu constă în conferirea unui sentiment abstract și fals de confort și siguranță, ci în crearea și menținerea unor condiții favorabile pentru soluționarea celor mai stringente probleme securitare, politice, economice, sociale, demografice, tehnologice, dar mai întâi de toate a dilemelor și crizei morale ale omenirii care continuă să fie supusă impactului distructiv al amenințător și pericolelor globale la nivelul fiecărei persoane luate în parte [8, p. 463]. Din acest motiv, cercetarea minuțioasă a problematicii securității globale în context politologic, dar și sociocivilizațional, interdisciplinar, sistemic și comparativ, reprezintă o soluție viabilă de rând cu alte părgghii, precum și o posibilă ieșire din criza mondială multiaspectuală ce marchează civilizația umană pe parcursul ultimelor secole, dar mai cu seamă în perioada recentă a istoriei omenirii [10, p. 119].

Concluzii

Prin urmare, criteriile de bază la care trebuie să se conformeze sistemul de securitate națională și internațională includ: respectarea principiilor statului de drept și a normelor de protecție a drepturilor omului, consolidarea instituțiilor și a principiilor democratice, creșterea economică, asigurarea unui control civil asupra forțelor armate și a structurilor de forță, implementarea principiului de demilitarizare a instituțiilor în stat care nu au atribuții de apărare, promovarea bunelor relații cu statele vecine, protejarea cuvenită a informațiilor clasificate. Promovarea unui mediu sigur în plan global cuprinde totodată acțiuni necesare în alte sectoare de importanță majoră pentru securitatea națională și internațională, precum sănătatea, ecologia, educația, lupta împotriva corupției etc.

Societatea umană, în plină criză pluridimensională, înconjurată de numeroase amenințări la adresa securității sale, se arată organic preocupată pentru realizarea eficientă a unei supraviețuiri durabile a omenirii într-un context noosferic, obiectiv pentru care se impune imperativ adaptarea problematicii securității la necesitățile și provocările stringente ale societății contemporane și subordonarea preocupărilor pentru asigurarea securității, cu scopul suprem – supraviețuirea calitativă a omului diverselor crize fără de precedent în istoria umanității. În acest

context biosferocentrismul vine să propună în ecuația edificării noosferice noi soluții viabile și să contribuie la stabilizarea vectorului dezvoltational în sfera optimizării atitudinii morale față de vietate, de biosferă, incluzând și condițiile, mediul optim pentru existența vieții pe Terra. Totodată, și sistemul politic național și internațional, în faza depășirii crizelor, în corelație cu provocările și amenințările la adresa securității globale, capătă noi valențe și funcții, în condițiile când organismele internaționale sprijinite de structurile naționale de stat sunt nevoite să se confrunte cu intensificarea dinamicii evoluției aliniere a echilibrului mondial, în calea atingerii stadiului durabil și noosferic în dezvoltarea sociumului.

Bibliografie

1. BUZAN, B. Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională de după războiul rece. Chișinău: Cartier. 2000. 386 p.
2. CULDA, L. Promovarea securității globale. Repere teoretice. București: Centrul de Studii Sociale Procesual-Organice SRL. 2008. 162 p.
3. FRUNZETI, T. Globalizarea securității. București: Editura Militară. 2006. 364 p.
4. SPRINCEAN, S. Asigurarea securității umane în condițiile globalizării. În: Statul și dreptul între tradiție și modernitate: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională: In honorem prof. univ. dr. hab. Om Emerit Elena Aramă / coord.: Rodica Ciobanu; col. de red.: Andrei Negru [et al.]. Chișinău: Cartea Juridică, 2019, p. 62-70. ISBN 978-9975-108-77-5.
5. SPRINCEAN, S. Aspecte bioetice și politice ale problematicei apărării și promovării drepturilor omului în condițiile globalizării. În: Promovarea drepturilor omului și securității umanitare prin prisma integrării europene (Parteneriatul Estic) : conf. șt. Intern. / col. red.: Iurie Sedlețchi [et al.]. Chișinău: Vizual Design, 2014. p. 162-170. ISBN 978-9975-4176-1-0.
6. SPRINCEAN, S. Criza globală, securitatea umană și securitatea biocentrică în perspectivă politică și bioetică. În: Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii, filosofiei și medicinei: Culegere de articole științifice cu participare internațională. USMF "N. Testemițanu", Catedra de Filosofie și Bioetică. Vol. 21. Red. resp. T.N. Țirdea. Chișinău: Medicina (Tipogr. "Print-Caro"). 2015. p. 48-52. ISBN 978-9975-82-006-6.
7. SPRINCEAN, S. Democratizarea și securitatea umană în condițiile agravării problemelor globale. În: Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale. Conferință științifico-practică internațională. 12-13 decembrie 2019. Chișinău: Tipografia «Artopoligraf», 2020, p. 89-100. ISBN 978-9975-3462-2-1.
8. SPRINCEAN, S. Importanța securității umane în optimizarea politică și bioetică a managementului crizelor globale. În: Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings. The Xth Edition. [Sibiu], 27-29 May 2016, p. 461-470. ISSN 2343-7774.
9. SPRINCEAN, S. Perspective de asigurare a siguranței persoanei în contextul realizării securității umane. În: Studii Naționale de Securitate. Revistă științifico-practică. Institutului Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei”. Nr. 1(1), 2020, p. 185-200. ISSN 2587-3822.

10. SPRINCEAN, S. Presiunea politică, bioetica și securitatea globală. În: *Revista Studia Securitatis* [Sibiu, România], Nr.2, 2014, p. 117-126. ISSN 1843-1925.
11. SPRINCEAN, S. Provocări la adresa securității umane în condițiile globalizării. În: *Mediul strategic de securitate: tendințe și provocări. Materiale conferinței științifice internaționale*. 18 mai 2017. / Red. șt. R. Grosu. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”. 2018, p. 128-135. ISBN 978-9975-3174-2-9.
12. SPRINCEAN, S. Securitatea umană ca obiectiv al procesului de depășire a crizei globale. În: “Biodiversitatea în contextul schimbărilor climatice”: *Materialele conferinței științifice cu participare internațională*, 25 noiembrie 2016, Chișinău / com. șt. Maria Duca [et al.]. Chișinău: S.n. (Tipogr. Biotehdesign). 2016, p. 347-350. ISBN 978-9975-108-02-7.
13. SPRINCEAN, S. Securitatea umană și bioetica. Monografie. Chișinău: F.E.P. “Tipografia Centrală”. 2017, 304 p. ISBN 978-9975-53-589-2.
14. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI T.-S. Filosofia securității umane în contextul provocărilor contemporane. În: *Filosofia și perspectiva umană: sustenabilitatea gândirii filosofice în societatea post-pandemie. Materialele conferinței științifice consacrate Zilei Mondiale a Filosofiei*, 19 noiembrie 2020. Institutul de Istorie. / Coord. A. Pascaru. Chișinău: Tipogr. “Lexon Prim”. 2020, p. 194-205. ISBN 978-9975-3334-2-9.
15. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI T.-S. Importanța componentei educaționale în procesul de asigurare a securității umane. În: *Performanța în educație: factor-cheie în asigurarea securității umane. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale*, 9-10 octombrie 2020. Academia de Administrare Publică. / Coord. Ludmila Roșca. Chișinău: Tipogr. „Print-Caro”. 2020, p. 97-104. ISBN 978-9975-3492-0-8.
16. ȘTEFANACHI, B. Globalizare, dezvoltare și securitate umană. În: *Sfera Politicii*, vol. XIX, nr. 12 (166), decembrie 2011, p. 13-23.

PROTECȚIA CIVILĂ CONTRA DOBÂNDIRII, UTILIZĂRII SAU DIVULGĂRII ILEGALE A SECRETELOR COMERCIALE ȘI IMPORTANȚA ACESTEIA ÎN DEZVOLTAREA ECONOMICĂ

Eugenia COJOCARI, doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova

Vasilii PEREDERCO, doctor în drept, lector universitar,
Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova

Rezumat: În comunicarea ce urmează, autorii sau expus asupra protecției juridice civile la dobândirea, utilizarea sau divulgarea ilegală secretelor comerciale. În acest context autorii fac o caracterizare a legislației și a literaturii de specialitate dedicate reglementării secretului comercial cu privire la definiție, și obiectele ce pot fi protejate prin secret comercial, mecanismului stabilirii modului de protecție secretului comercial. de legislația civilă și altor problemei abordate, din Republica Moldova, sub aspect de drept comparat, în temeiul cărora autorii caracterizează răspunderea civilă delictuală și condițiile de aplicare a acesteia, ajungând la un șir de concluzii prin care se evidențiază unele propuneri de îmbunătățire a acestui proces și opiniile diverse ale diferitor autori. Punând în evidență lacunele din domeniul protecției drepturilor de proprietate industrială în Republica Moldova, autorii prezintă o serie de propuneri de îmbunătățire a cadrului legislativ pentru protecția drepturilor de proprietate industrial cu privire la secretul comercial în țara noastră. Se menționează că la nivel național și internațional au fost întreprinse un șir de încercări de creare a unui regim unificat de realizarea a protecției secretului comercial prin aplicarea diveritor forme de răspundere una din ele fiind și cea civilă.

Cuvinte cheie: secret comercial, protecție civilă, rolul răspunderii civile, în dezvoltarea economică a statului, prejudiciu moral.

CIVIL PROTECTION AGAINST THE ACQUISITION, USE OR ILLEGAL DISCLOSURE OF TRADE SECRETS AND THEIR IMPORTANCE IN ECONOMIC DEVELOPMENT

Abstract: In the following communication, the authors or exposed the civil legal protection to the illegal acquisition, use or disclosure of trade secrets. In this context, the authors characterize the legislation and the literature dedicated to the regulation of trade secrets regarding the definition, and the objects that can be protected by trade secrets, the mechanism for establishing the protection of trade secrets. The Republic of Moldova, in terms of comparative law, under which the authors characterize tortious civil liability and the conditions for its application, reaching a series of conclusions highlighting some proposals to

improve this process and the various opinions of different authors. Highlighting the gaps in the field of protection of industrial property rights in the Republic of Moldova, the authors present a series of proposals to improve the legislative framework for the protection of industrial property rights regarding trade secrets in our country. It is mentioned that at national and international level a series of attempts have been made to create a unified regime for the protection of trade secrets by applying various forms of liability, one of them being civil.

Key words: trade secret, civil protection, the role of civil liability, in the economic development of the state, moral.

Introducere.

Ca o afacere să aibă succes, este necesar ca orice creativitate în cadrul economiei de piață să fie cât mai bine protejată. Secretul comercial se consideră o formă valoroasă de proprietate industrială, care este adesea trecută cu vederea. În cadrul protecției proprietății industriale, secretul comercial se protejează acolo unde nu este posibilă protecția prin alte modalități, ca de exemplu – brevetul, ori dacă nu este dorită dezvăluirea soluției tehnice folosite. Evident, că la protejare proprietății intelectuale industriale, un rol deosebit îl are legislația. La baza acesteia, stă Strategia națională în domeniul proprietății intelectuale până în anul 2020 [1] care stabilește perspectivele Sistemului național de proprietate intelectuală, obiectivele strategice, măsurile și acțiunile specifice pentru realizarea acestora. Prezenta Strategie constituie o continuare a Strategiei de dezvoltare a sistemului național de protecție și utilizare a obiectelor de proprietate intelectuală până în anul 2010, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.1143 din 18 septembrie 2003. Strategia actuală accentuează că rolul central în acest sistem îi revine Agenției de Stat pentru Proprietatea Intelectuală (AGEPI) care organizează și efectuează, potrivit legii, protecția juridică a proprietății intelectuale pe teritoriul Republicii Mo

ldova; elaborează propuneri referitoare la politica de stat și la cadrul normativ-legislativ privind protecția proprietății intelectuale, precum și propuneri vizînd perfecționarea legislației naționale în domeniu; organizează și gestionează sistemul național de protecție a proprietății intelectuale în conformitate cu legislația în vigoare a Republicii Moldova și cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte; elaborează propuneri privind dezvoltarea sistemului național de protecție a proprietății intelectuale etc. AGEPI, de asemenea, reprezintă Republica Moldova în cadrul organizațiilor internaționale și interstatuale pentru protecția proprietății intelectuale și este oficiul receptor/oficiul țării de origine pentru cererile de brevetare/înregistrare a obiectelor de proprietate intelectuală în străinătate, conform tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte. AGEPI este independentă în adoptarea deciziilor și hotărârilor privind protecția juridică a obiectelor proprietății intelectuale. De menționat că sunt și alte organe de stat care contribuie la protecția juridică a proprietății intelectuale și în context și a secretului comercial.

Dezbateri. Doctrina juridică din țara noastră pune în evidență existența unor controverse și nuanțări cu privire la rolul și apartenența secretului comercial (know-how-ului) și a concurenței neloiale la proprietatea industrială [2, p.31-32], putem considera că, potrivit literaturii de specialitate și reglementărilor internaționale secretul comercial se consideră proprietate intelectuală. Astfel, ca exemplu, în lucrarea sa, Protecția penală a proprietății intelectuale, Ciprian Raul Romișan arată că „deși know-how-ul nu este prevăzut printre creațiile intelectuale aplicabile industrial în cadrul Convenției de la Paris, unii autori îl situează printre aceste creații intelectuale, având în vedere caracteristicile comune ale know-how-ului cu celelalte obiecte ale proprietății industriale, opinie la care ne aliniem [3, p.22-28].

Prin secret comercial se înțeleg informațiile ce nu constituie secret de stat, care țin de producție, tehnologie, administrare, de activitatea financiară și de altă activitate a agentului economic, a căror divulgare (transmitere, scurgere) poate să aducă atingere intereselor lui.

Legislativ, secretele comerciale sunt foarte bine reglementate în dreptul american prin legea asupra spionajului economic (En: Economic Espionage Act), care asimilează secretului comercial toate tipurile și formele sub care se prezintă informațiile științifice, tehnice, economice, financiare, ingineresti sau de afaceri, incluzând tipare, redactări, proiecte de programe sau coduri, indiferent dacă sunt tangibile și indiferent cum sunt alcătuite, memorizate sau stocate fizic, electronic, grafic, fotografic sau în scris, dacă: Deținătorul lor legal a luat măsuri rezonabile de a păstra aceste informații secrete. Informațiile au căpătat o valoare economică independentă, reală sau potențială prin faptul că nu sunt în general cunoscute sau sunt ușor accesibile publicului prin mijloace obișnuite [4, p.19-21].

Articolul.1 al legii Nr. 171 din 06-07-1994 cu privire la secretul comercial, prevede următoarea noțiune de secret comercial:

(1) Prin secret comercial se înțeleg informațiile ce nu constituie secret de stat, care țin de producție, tehnologie, administrare, de activitatea financiară și de altă activitate a agentului economic, a căror divulgare (transmitere, scurgere) poate să aducă atingere intereselor lui.

(2) Informațiile ce constituie secret comercial sunt proprietate a agentului antreprenoriatului sau se află în posesia, folosința sau la dispoziția acestuia în limitele stabilite de el în conformitate cu legislația [5].

Un secret al comerțului este un tip de informații pe care o companie sau un agent economic ar dori să le protejeze în scopul de a proteja interesele lor de afaceri și au, de asemenea, un avantaj față de concurenții săi. Economia Republicii Moldova este o economie de piață, iar statul ar trebui să asigure libertatea comerțului, protecția concurenței și a secretului comercial, totodată în art. 9 al Constituției se prevede că „statul ocrotește proprietatea, care este publică și privată, unde ea se constituie din bunuri materiale și intelectuale, iar art.126 prevede protecția concurenței [6].

Secretul comercial posedă anumite caractere specifice, și anume: **Are caracter tehnic** (este una din trăsăturile esențiale ale secretului comercial, enunțată în

majoritatea lucrărilor de specialitate. Caracterul tehnic trebuie perceput în sens larg, în concordanță cu tendința modernă de extindere a cunoștințelor utile, virtual, în toate domeniile unei unități.

Este aplicabil industrial (termenul industrie deja depășește durata de un secol, semnificația tradițională din dispozițiile Convenției de la Paris pentru protecția proprietății intelectuale constă în posibilitatea utilizării repetate, cu efecte identice, nu numai în industrie ca atare, ci și în alte ramuri ale economiei, în tot ceea ce presupune și este datorat muncii omului, activității sale asupra naturii. Prin prisma precizărilor de mai sus, se poate explica apariția conceptelor de know-how-comercial, incluzând studii de piață sau tehnici de comercializare, fiind de esența contractului de franciză-know-how documentar – sisteme bibliografice sau orice alte metode de înregistrare și gestionare a datelor, altele decât cele informatice, know-how administrativ – având ca obiect, de exemplu dispunerea standurilor într-un super magazin.

Poate fi transmisibil (în care componentele încorporate sunt transmisibile prin contracte de asistență tehnică. Imaterialitatea componentelor know-how-ului este privită ca o excelentă modalitate de apărare împotriva spionajului industrial (între cunoașterea formulelor și aplicarea acestora este un drum lung, iar efortul depus pentru parcurgerea lui uneori nu poate fi furat), ca, de exemplu, transmiterea informației tehnice secrete referitoare la reactorul avionului Mirage III S, fabricat de compania elvețiană Sulzer Marcel Dassault, know-how-ul transmis statului Israel era format din aproape 200.000 de documente, ce au încăput în 40 de lăzi[7, p.97].

Trebuie să fie nou (se determină exclusiv prin raportarea la persoana care dorește să achiziționeze în sistem de cesiune sau licență un know-how, ceea ce determină caracterul relativ și subiectiv al acestora. Mai mult, în cazul unui contract de schimb de know-how, gradul de subiectivitate se dublează, pentru că sistemul de referință nu mai este unic, raportarea făcându-se la nivelul de cunoștințe al fiecăruia dintre contractanți. Departate de accesiunea din materia brevetelor, dar suficient pentru a suscita interesul economic, noutatea know-how-ului poate consta doar într-o nouă modalitate de angrenare a elementelor, nefiind necesară noutatea integrală a componentelor.

Să aibă caracter secret (know-how-ul, divulgarea având drept consecință diminuarea valorii comerciale și eventual dacă know-how-ul este cunoscut prin mijloace ilicite, angajarea răspunderii juridice a celui în culpă. Acea persoană căreia i s-a comunicat un knowhow secret, specificându-i-se caracterul secret al informațiilor, este considerată că s-a angajat implicit să-l păstreze [8] .

Privind evoluția dreptului în Republica Moldova, conceptul „secretul comercial” pare unul din produsele cele mai recente ale proprietății intelectuale care a fost reglementat abea în 1994. Ca țară membră al Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) și parte la Acordul privind aspectele legate de comerț ale drepturilor de proprietate intelectuală (TRIPS), Republica Moldova este obligată să acorde protecție secretului comercial. Art.39 alin.(1) din Acord, impune țărilor membre să ofere un mijloc rezonabil pentru a proteja secretul commercial[9].

Dispozițiile cuprinse în legile speciale se completează cu reglementările de drept comun prevăzute în Codul contravențional, Codul penal, Codul muncii, Codul civil, etc. Deși, Constituția, și acordurile internaționale prevăd măsuri penale de protecție a secretului comercial, Republica Moldova își îndeplinește parțial obligația de protecție a comerțului, oferind secretului comercial o protecție care constă într-o răspundere disciplinară, administrativă, civilă, după cum prevede art.14 din Legea cu privire la secretul comercial[10] .

Pentru ca obiectul proprietății intelectuale know-how-ul să constituie secret comercial, el trebuie să îndeplinească următoarele cerințe: a) să aibă valoare reală sau potențială pentru agentul antreprenoriatului; b) să nu fie, conform legislației, notorii sau accesibile; c) să aibă mențiunea ce ar corespunde cu desfășurarea de către agenții antreprenoriatului a măsurilor respective necesare pentru păstrarea confidențialității lor prin aplicarea sistemului de clasificare a informațiilor date, elaborarea regulamentelor interne de secretizare, marcarea corespunzătoare a documentelor și altor purtători de informație, organizarea lucrărilor secrete de secretariat; d) să nu constituie secret de stat și să nu fie protejate de dreptul de autor și de brevet; e) să nu conțină informații despre activitatea negativă a persoanelor fizice și juridice care ar putea atinge interesele statului. În calitate de obiecte ale secretului comercial pot fi interesele economice și informațiile tănuite intenționat despre diferitele aspecte și domenii ale activității economice de producție, de administrare, tehnico-științifice, financiare ale agentului economic, a căror protecție este condiționată de interesele concurenței și posibila periclitate a securității economice a agentului economic. Secretul comercial posedă anumite caracteristici [11, p.31-32].

Modul de protecție a secretului comercial, este prevăzută de legea nr.171, și se stabilește de către agentul antreprenoriatului sau de către conducătorul numit de acesta, care îl aduce la cunoștința lucrătorilor care au acces la informațiile ce constituie secret comercial.

Încălcarea de către persoanele cu funcții de răspundere a modului de protecție a secretului comercial, stabilit de agentul antreprenoriatului sau de conducătorul numit de acesta, atrage după sine răspunderea prevăzută de legislație. Agentul antreprenoriatului poartă răspundere personală de crearea condițiilor necesare pentru asigurarea păstrării secretului comercial.

Statul acordă sprijin agentului antreprenoriatului în crearea condițiilor necesare pentru asigurarea păstrării secretului comercial.

Mecanismul stabilirii modului de protecție secretului comercial este prevăzut de art.7 al legii nr.171. Astfel, subiecții secretului comercial elaborează instrucțiuni, regulamente privind asigurarea păstrării secretului comercial în care se stabilesc:

- a) *conținutul și volumul informațiilor ce constituie secret comercial;*
- b) *modul de atribuire informațiilor, lucrărilor și articolelor a mențiunii “Secretul întreprinderii” și de scoatere a acestei mențiuni;*
- c) *procedura admiterii lucrătorilor agentului economic, precum și a persoanelor antrenate în activitatea lui, la informațiile ce constituie secret comercial;*

d) modul de folosire, evidență, păstrare și marcarea a documentelor și a altor purtători de informație, a articolelor, obiectul cărora constituie secret comercial;

e) organizarea controlului asupra modului de folosire a informațiilor ce constituie secret comercial;

f) procedura de asumare a obligațiilor reciproce de către agenții economici privind păstrarea secretului comercial la încheierea contractelor de desfășurare a unor acțiuni comune;

g) modul de aplicare a măsurilor de influență disciplinară și materială prevăzute de legislație asupra lucrătorilor care au divulgat secretul comercial;

h) punerea răspunderii pentru asigurarea păstrării secretului comercial în seama persoanei cu funcții de răspundere a agentului economic.

Angajații agentului economic care au acces la informațiile ce constituie secret comercial își asumă obligațiile:

a) să păstreze secretul comercial pe care îl vor cunoaște în procesul muncii și să nu-l divulge fără a avea autorizație, eliberată în modul stabilit, cu condiția că informațiile ce constituie secret comercial nu le-au fost cunoscute mai înainte sau n-au fost primite de ei de la o terță persoană fără obligația de a respecta confidențialitatea lor;

b) să respecte cerințele instrucțiunilor, regulamentelor și dispozițiilor privind asigurarea păstrării secretului comercial;

c) în caz dacă persoane străine încearcă să obțină de la ei informații ce constituie secret comercial să anunțe imediat despre aceasta persoana cu funcții de răspundere respectivă sau subdiviziunea respectivă a agentului economic;

d) să păstreze secretul comercial al agenților economici cu care întrețin relații de afaceri;

e) să nu folosească cunoașterea secretului comercial pentru practicarea vreunei activități care, în calitate de acțiune concurentă, poate să aducă prejudicii agentului economic;

f) în cazul concedierii să transmită toți purtătorii de informații ce constituie secret comercial (manuscrite, maculatoare, documente, desene, benzi magnetice, fișe perforate, benzi perforate, discuri, dischete, imprimate de printer, pelicule cinematografice și fotografice, modele, materiale etc.), pe care i-au avut la dispoziție, persoanei cu funcții de răspundere respective sau subdiviziunii respective a agentului economic[12].

Obligațiile date se asumă în scris la încheierea contractului de muncă sau al unui contract fie în procesul executării lui.

Pentru asigurarea apărării secretului comercial la agenții economici mari pot fi create subdiviziuni speciale cu regim secret, funcțiile și împuternicirile cărora sunt reflectate în instrucțiuni, regulamente, dispoziții respective. Organele de ocrotire a ordinii de drept și alte organe de stat acordă sprijin subdiviziunilor cu regim secret ale agenților economici la îndeplinirea funcțiilor încredințate lor.

În timpul când agenții economici întrețin legături economico-comerciale, tehnico-științifice, financiar-valutare și alte legături de afaceri, inclusiv cu par-

tenerii străini părțile contractante stipulează expres caracterul, conținutul informațiilor ce constituie secret comercial, precum și obligațiile reciproce privind asigurarea păstrării lui în conformitate cu legislația.

În cazul încheierii contractului cu parteneri străini, condițiile păstrării confidențialității activității trebuie să corespundă legislației țării unde se încheie contractul, dacă acordurile interstatuale nu prevăd altfel.

Este important să accentuăm nu toți angajații unui agent economic au acces la secretul comercial. Articolul 11 al legii nr 171 prevede că accesul la secretul comercial:

(1) Îl au lucrătorii, cercul cărora este stabilit de agentul antreprenoriatului.

(2) Organele de stat de control și de ocrotire a ordinii de drept, în conformitate cu împuternicirile date lor de legislația privind controlul și supravegherea, au dreptul, în limitele competenței lor, să ia cunoștință, în baza unei cereri scrise, de informațiile ce constituie secret comercial, inclusiv de informațiile instituțiilor financiare, și să întocmească actele respective de ridicare a documentelor care atestă încălcarea legislației[13].

(3) Persoanele cu funcții de răspundere ale acestor organe poartă răspunderea prevăzută de legislație pentru divulgarea informațiilor ce constituie secretul comercial al agentului economic.

(4) Alte organe și organizații, inclusiv mijloacele de informare în masă, nu au dreptul să ceară de la agenții economici informații ce constituie secret comercial.

Persoanele fizice și juridice, inclusiv persoanele cu funcții de răspundere ale organelor de stat de control și supraveghere, care au acces la secretul comercial, sunt obligate să respecte cu strictețe cerințele privind nedivulgarea lui, să împiedice scurgerea informației către terți, achiziționarea sau folosirea de către aceștia a informației fără consimțământul proprietarului și într-un mod contrar practicii comerciale loiale (rezilierea contractului, abuzul de încredere și incitarea la delict, achiziționarea de informații nedivulgabile de către terții care știau că o atare achiziție implică practici comerciale neloiale sau în privința cărora au fost prezentate probe de astfel de practici ori de o gravă neglijență sau ignoranță), sub rezerva ca aceste informații:

a) să fie secrete în sensul că, în totalitatea lor ori în configurația sau asamblarea exactă a elementelor lor, ele în general nu sunt cunoscute sau nu sunt accesibile persoanelor din mediul care în practica obișnuită recurg la genul de informații în cauză;

b) să aibă o valoare comercială pentru că sunt secrete;

c) să facă obiectul unor dispoziții rezonabile de păstrare a secretului lor din partea persoanei care le controlează în mod ilicit[14].

În cazul în care autorizarea comercializării produselor farmaceutice sau a produselor chimice pentru agricultură care conțin preparate chimice noi este condiționată de comunicarea de date nedivulgabile rezultate din încercări sau de alte date nedivulgabile, a căror stabilire cere un efort considerabil, aceste date sunt protejate atât contra exploatării lor neloiale în comerț, cât și contra divulgării,

cu excepția cazurilor când divulgarea este necesară pentru protecția publicului sau când sunt luate măsuri pentru a asigura protejarea datelor respective contra exploatării lor neloiale în comerț.

Ultimile modificări la Codul civil al RM (în continuare CCRM) prevăd o secțiune nouă (art.2047-2052) de reglementari, prin care se stabilește protecția secretului comercial, prin aplicarea răspunderii civile pentru dobândirea, utilizarea sau divulgarea ilegală a secretului comercial. Deci, cu o noutate în sensul **protecției civile a proprietății intelectuale cu privire la secretele comerciale** vin noile modificări la CCRM din 2018 care prevăd răspundere **civilă** pentru dobândirea, utilizarea sau divulgarea legală a secretelor comerciale. Astfel, **articolul 2047 CCRM, stabilește răspunderea pentru dobândirea, utilizarea sau divulgarea ilegală a secretelor comerciale**. Alin.(1) al acestui articol prevede că cel care a dobândit, a utilizat sau a divulgat în mod ilegal un secret comercial (făptuitor) este obligat să repare prejudiciul patrimonial și moral cauzat persoanei fizice sau juridice care deține controlul legal asupra acelui secret comercial (deținător al secretului comercial), în condițiile prezentei secțiuni[15].

Deținătorul secretului comercial are dreptul să exercite mijloacele juridice de apărare prevăzute de prezenta secțiune și de alte dispoziții legale pentru a preveni dobândirea, utilizarea sau divulgarea ilegală a secretelor lui comerciale sau pentru a obține reparație în urma unor astfel de fapte. În sensul prezentului articol, se consideră secrete comerciale informațiile care îndeplinesc cumulativ următoarele cerințe:

- a) sunt secrete în sensul că nu sunt, ca întreg sau astfel cum se prezintă sau se articulează elementele acestora, cunoscute la nivel general sau ușor accesibile persoanelor din cercurile care se ocupă, în mod normal, de tipul de informații în cauză;*
- b) au valoare comercială prin faptul că sînt secrete;*
- c) au făcut obiectul unor măsuri rezonabile, în circumstanțele date, luate de către persoana care deține în mod legal controlul asupra informațiilor respective, pentru a fi păstrate secrete.*

În cazul în care autorizarea comercializării produselor farmaceutice sau a produselor chimice pentru agricultură care conțin preparate chimice noi este condiționată de comunicarea de date nedivulgabile rezultate din încercări sau de alte date nedivulgabile a căror stabilire cere un efort considerabil, aceste date sînt protejate atît contra exploatării lor neloiale în comerț, cît și contra divulgării, cu excepția cazurilor când divulgarea este necesară pentru protecția publicului sau cînd sînt luate măsuri pentru a asigura protejarea datelor respective contra exploatării lor neloiale în comerț. Dobândirea unui secret comercial fără consimțămîntul deținătorului secretului comercial este considerată ilegală ori de cîte ori este efectuată prin:

- a) accesul neautorizat, însușirea sau copierea oricăror documente, obiecte, materiale, substanțe sau fișiere electronice care se află în mod legal sub controlul deținătorului secretului comercial și care conțin secretul comercial sau din care poate fi dedus secretul comercial;*

b) orice alt comportament care, în circumstanțele date, contravine practicilor comerciale loiale.

Utilizarea sau divulgarea unui secret comercial este considerată ilegală ori de câte ori este săvârșită, fără consimțământul deținătorului secretului comercial, de către o persoană care îndeplinește oricare dintre următoarele condiții:

a) a dobândit secretul comercial în mod ilegal;

b) încalcă un contract de confidențialitate sau orice altă obligație de a nu divulga secretul comercial;

c) încalcă o obligație contractuală sau de altă natură care limitează utilizarea secretului comercial.

Dobândirea, utilizarea sau divulgarea unui secret comercial este, de asemenea, considerată ilegală atunci când o persoană, în momentul dobândirii, utilizării sau divulgării, avea cunoștință sau ar fi trebuit să aibă cunoștință, în circumstanțele date, de faptul că secretul comercial a fost obținut, direct sau indirect, de la o altă persoană care a utilizat sau a divulgat secretul comercial în mod ilegal în sensul alin. (2) al art.2049 CCRM.

Producerea, oferirea sau introducerea pe piață a mărfurilor care încalcă secretul comercial ori importul, exportul sau depozitarea unor astfel de mărfuri în aceste scopuri este, de asemenea, considerată drept o utilizare ilegală a unui secret comercial atunci când persoana care desfășoară astfel de activități avea cunoștință sau ar fi trebuit să aibă cunoștință, în circumstanțele date, de faptul că secretul comercial a fost utilizat în mod ilegal în sensul alin. (2).

În sensul prezentelor reglementări, se consideră mărfuri care încalcă secretul comercial mărfurile a căror concepere, caracteristici, funcționare, proces de producție sau comercializare beneficiază în mod semnificativ de secrete comerciale dobândite, utilizate sau divulgate în mod ilegal.

Dat fiind faptul, că aplicarea răspunderii juridice civile se face numai în cazurile când persistă prejudicial cauzat, noul articolul 2051 al CCRM, prevede și următoarele mijloace juridice de apărare corective ale deținătorului secretului comercial.

Astfel, în cazul dobândirii, utilizării sau divulgării ilegale a unui secret comercial, deținătorul secretului comercial poate exercita față de făptuitor unul sau mai multe dintre următoarele mijloace:

a) încetarea sau, după caz, interzicerea utilizării sau divulgării secretului comercial;

b) interdicția de a fabrica, a oferi, a introduce pe piață sau a utiliza mărfuri care încalcă secretul comercial ori de a importa, a exporta sau a depozita astfel de mărfuri în aceste scopuri;

c) adoptarea mijloacelor corective corespunzătoare cu privire la mărfurile care încalcă secretul comercial;

d) distrugerea parțială sau totală a oricărui document, obiect, material, substanță sau fișier electronic care conține sau încorporează secretul comercial ori,

după caz, predarea integrală sau parțială către reclamant a respectivelor documente, obiecte, materiale, substanțe sau fișiere electronice.

Mijloacele corective menționate la alin. (1) lit. c) al art.2051 CCRM cuprind:

a) retragerea mărfurilor care încalcă secretul comercial;

b) eliminarea caracteristicilor ilicite ale mărfurilor care încalcă secretul comercial;

c) distrugerea mărfurilor care încalcă secretul comercial sau, după caz, retragerea lor de pe piață, cu condiția ca retragerea să nu aducă atingere protecției secretului comercial în cauză [16].

În cazul în care a dispus retragerea de pe piață a mărfurilor care încalcă secretul comercial, instanța de judecată poate să dispună, la cererea deținătorului secretului comercial, ca mărfurile respective să fie predate deținătorului sau organizațiilor caritabile.

Instanța de judecată dispune ca mijloacele menționate la alin. (1) lit. c) și d) al art.2051 CCRM să fie puse în aplicare pe cheltuiala făptuitorului, cu excepția cazului în care există motive specifice pentru a nu dispune acest lucru. Mijloacele respective nu aduc atingere despăgubirilor care ar putea fi datorate deținătorului secretului comercial ca urmare a dobândirii, utilizării sau divulgării ilegale a secretului comercial.

Pentru a aplica corect și eficient mijloacele juridice de apărare, **articolul 2052 al CCRM, stabilește următoarele** condiții de aplicare a mijloacelor juridice de apărare, garanții și mijloace alternative. Astfel, la dispunerea mijloacelor juridice de apărare prevăzute la art. 2051 CCRM și pentru evaluarea proporționalității acestora, instanța de judecată trebuie să țină seama de circumstanțele specifice ale cazului incluzând, după caz:

a) valoarea sau alte trăsături specifice ale secretului comercial;

b) măsurile luate în vederea protejării secretului comercial;

c) comportamentul făptuitorului în dobândirea, utilizarea sau divulgarea secretului comercial;

d) impactul utilizării sau divulgării ilegale a secretului comercial;

e) interesele legitime ale părților și impactul pe care dispunerea sau respingerea mijloacelor l-ar putea avea asupra părților;

f) interesele legitime ale terților;

g) interesul public; și

h) protejarea drepturilor fundamentale.

În cazul în care instanța de judecată limitează durata mijloacelor menționate la art. 2051 alin. (1) lit. a) și b), această durată trebuie să fie suficientă pentru a elimina orice avantaj comercial sau economic pe care făptuitorul l-ar fi putut obține în urma dobândirii, utilizării sau divulgării ilegale a secretului comercial.

La cererea făptuitorului, instanța de judecată dispune revocarea mijloacelor menționate la art. 2051 alin. (1) lit. a) și b) dacă informațiile în cauză nu mai îndeplinesc cerințele prevăzute la art. 2047 alin. (3) din motive care nu pot fi imputate direct sau indirect făptuitorului.

La cererea persoanelor pasibile a fi supuse mijloacelor prevăzute la art. 2051, instanța de judecată poate dispune plata unor despăgubiri în folosul deținătorului secretului comercial în locul dispunerii mijloacelor respective dacă sînt îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

a) persoana respectivă, în momentul utilizării sau divulgării, nu avea cunoștință și nu ar fi avut motive, în circumstanțele date, să ia cunoștință de faptul că secretul comercial a fost obținut de la o altă persoană care a utilizat sau a divulgat secretul comercial în mod ilegal;

b) dispunerea mijloacelor respective ar produce prejudicii disproporționate persoanei în cauză; și

c) despăgubirea deținătorului secretului comercial pare satisfăcătoare în mod rezonabil.

Atunci când se dispune plata de despăgubiri în locul dispunerii unui mijloc juridic de apărare menționat la art. 2051 alin. (1) lit. a) și b) ale Codului civil RM, despăgubirile nu vor depăși cuantumul redevențelor sau al drepturilor care ar fi fost datorate dacă persoana în cauză ar fi solicitat autorizația de a utiliza secretul comercial respectiv pentru perioada de timp în care s-ar fi putut interzice utilizarea secretului comercial. Deci, modificările recente ale codului civil ne confirmă faptul că în Republica Moldova se întreprind măsuri concrete de protecție a secretului comercial. Însă problema principală se referă la aplicarea răspunderii juridice civile care în situația dată este una delictuală [17, p.37], care pentru aplicarea acesteia este necesar de a stabili existența condițiilor necesare una din care este prejudicial patrimonial și moral, iar legea nu prevede și mecanismele de calculare a despăgubirilor reieșite din valoare unui secret comercial, precum și calcularea prejudiciului moral.

Dacă legislația civilă a făcut un pas important în protecția secretului comercial apoi legislația cu privire la procedura civilă care este foarte importantă la soluționarea litigiilor economice privind secretul comercial mai stă pe loc. Astfel în literatura de specialitate se acțuează că sunt două tipuri de ipoteze în care dreptul procesual civil este chemat să răspundă prin mijloace adecvate necesității recunoscute prin dreptul pozitiv de protecție a informației economice exploatate în regim de confidențialitate. Pe de o parte, se pune problema sancționării prin mijloace de drept procesual civil a faptelor de încălcare a protecției secretului comercial. În mod tipic, aceste mijloace sunt circumscrise acțiunii în concurență neloială, acțiune care a primit noi forme de manifestare prin intermediul O.U.G. nr. 100/2005 privind asigurarea respectării drepturilor de proprietate industrială. Pe de altă parte, în situații în care procesul nu are ca obiect protecția secretelor comerciale, se pune totuși problema administrării unor probe care dezvăluie informații cu caracter secret, fie pentru una dintre părțile în proces, fie pentru un terț. În asemenea cazuri, trebuie găsite soluții care să armonizeze imperativul protecției secretelor comerciale cu principiile fundamentale ale procesului civil, în special contradictorialitatea, egalitatea armelor și publicitatea. Examinăm aceste soluții atât din perspectiva actualului Cod de procedură civilă, cât și din

perspectiva jurisprudenței supranaționale aplicabile României, a dreptului comparat și a viitorului Cod de procedură civilă, al cărui Proiect se află în dezbateră Parlamentului la data redactării studiului [18, p.123].

Ridică această întrebare și practicienii [19, p.1]. Astfel, eforturile depuse pentru păstrarea acestor secrete au avut o contribuție semnificativă nu doar în protejarea intereselor persoanelor care le dețineau, dar și în crearea percepției publicului că produsul comercializat este unul cu adevărat special. Legislația în vigoare, deși conține o serie de norme care oferă o anumită protecție juridică informațiilor confidențiale, a rămas în urmă față de nevoile concrete de protejare a secretelor comerciale. Una din situațiile de vid legislativ identificate în practică vizează regulile de desfășurare a proceselor civile care nu conțin norme referitoare la protejarea informațiilor confidențiale sau secrete, deși se întâmplă des ca părțile dintr-un litigiu să fie societăți concurente, iar una dintre acestea să aibă interesul legitim de a nu dezvălui anumite informații pe care cealaltă parte le pretinde a fi necesare pentru soluționarea litigiului. Un studiu realizat de către Comisia Europeană a relevat faptul că se impune crearea unui cadru juridic uniform de protecție a secretelor comerciale la nivelul Uniunii Europene deoarece, în ciuda existenței unor standarde internaționale comune, legislația statelor membre variază în mod substanțial în această materie. Drept urmare, a fost adoptată Directiva (UE) 2016/943 a Parlamentului European și a Consiliului din 8 iunie 2016. În esență, această directivă instituie obligația generală a statelor membre de a prevedea măsurile, procedurile și acțiunile reparatorii necesare pentru a asigura disponibilitatea unor căi de atac în fața instanțelor civile împotriva dobândirii, utilizării și divulgării ilegale a secretelor comerciale. În particular, unul dintre elementele de noutate aduse de această directivă este consacrarea obligației statelor membre de a institui reguli menite să garanteze păstrarea confidențialității secretelor comerciale pe parcursul procedurilor juridice legate de dobândirea, utilizarea sau divulgarea ilegală a unui secret comercial. Un exemplu elocvent vizează situația unei companii IT care dă în judecată un concurent pretinzând că îi sunt încălcate drepturi de proprietate intelectuală/industrială cu privire la un soft. În general, instanța dispune efectuarea unei expertize IT pentru analiza și compararea softurilor folosite de cele două părți. Compania care are poziția de pârât este expusă riscului ca pe parcursul expertizei compania reclamantă să aibă acces la secrete cu privire la mecanismele din softul respectiv. Pentru astfel de situații, este necesară adoptarea unei legislații care să permită, de la caz la caz, limitarea accesului părților la anumite probe care conțin secrete comerciale și/sau posibilitatea analizării acestor probe doar de către instanță ori de expertul independent și experții consilieri ai părților (cu obligația acestora de a reprezenta interesele părților fără a le divulga acestora informațiile confidențiale). Adoptarea unui astfel de mecanism ar conduce la îndepărtarea inechităților care se produc în prezent când societățile sunt puse uneori să aleagă între a-și proteja secretele comerciale și a-și apăra corespunzător poziția într-un litigiu [20, p.32].

Concluzii

Cercetările efectuate ne-au adus la concluzia că legislația în vigoare, deși conține o serie de norme care oferă o anumită protecție juridică informațiilor confidențiale, a rămas în urmă față de nevoile concrete de protejare a secretelor comerciale. Una din situațiile de vid legislativ identificate în practică vizează regulile de desfășurare a proceselor civile care nu conțin norme referitoare la protejarea informațiilor secrete, deaceia se întâmplă des, ca părțile dintr-un litigiu să fie societăți concurente, iar una dintre acestea să aibă interesul legitim de a nu dezvălui anumite informații pe care cealaltă parte le pretinde a fi necesare pentru soluționarea litigiului.

Implementarea remediilor prevăzute în legislație pentru protejarea secretelor comerciale reprezintă un pas important în legislația noastră internă înspre întărirea protecției secretelor comerciale, dar care rămâne insuficient față de nevoile concrete de protecție a acestor informații sensibile. Spre exemplu, există o serie de întrebări importante cărora legislația nu le va oferi un răspuns, respectiv ce poate face o companie pentru protejarea secretelor sale comerciale când este parte într-un litigiu de drept comun și cum pot fi protejate simultan dreptul la apărare al unei părți într-un litigiu, precum și secretele comerciale ale părților în situații în care este necesară administrarea unor probe care conțin secrete comerciale pentru aflarea adevărului în cauză etc.

Deși, modificările la CCRM, prevăd că despăgubirile trebuie să corespundă prejudiciului real, iar instanța de judecată i-a în considerare toți factorii corespunzători, cum ar fi consecințele economice negative asupra secretului comercial, inclusiv profitul ratat de acesta, beneficii necuvenite realizate de făptuitor și prejudiciul moral fără a prezenta probe, practica judiciară ne confirmă faptul că instanțele de judecată nu i-au în considerare calculele prezentate de deținătorul secretului comercial și ce dovezi probatorii, fără a concretiza ce fel de probe să se prezinte.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova, în, Monitorul Oficial, nr. 1, 01.08.1994.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 880 din 22.11.2012 cu privire la Strategia națională în domeniul proprietății intelectuale până în anul 2020. Publicat: 30-11-2012, în Monitorul Oficial Nr. 245-247 art. 951
3. Codul civil al Republicii Moldova № 1107 – XV din 06.06.2002, în Monitorul Oficial , № 82-86, Modernizarea Codului civil a intrat în vigoare la 01.03.2019.
4. Legea Nr. 171 din 06-07-1994 cu privire la secretul comercial: Publicat: 10-11-1994 în Monitorul Oficial, Nr. 13 art. 126
5. Constituția Republicii Moldova, publicat în Monitorul Oficial nr.1, din 01.08.1994
6. Acordul privind aspectele comerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală (TRIPS), intrat în vigoare în Republica Moldova 26.07.2001.
7. A. Turner, The Law of Trade Secrets. London: Sweet and Maxwell.1979, append F.Magnin, p.97).

8. Viorel Iustin. Secretul comercial – obiect al Proprietății industriale. în Nr. 8, 2011 al Revistei naționale de drept;
9. Viorel Iustin. Secretul comercial – obiect al Proprietății industriale. în Nr.2, 2017 al Revistei Intellectus;
10. Romițan Ciprian Raul. Revista română de dreptul proprietatii intelectuale, nr. 1/2020. București: Universul juridic, 2020.
11. Popescu T. Identificarea, clasificarea și protecția informațiilor nedivulgabile // Revista Română de Proprietate Industrială, 2000, nr.4, p.19-21.
12. Pentru amănunte a se vedea Eugenia Cojocari. Forme ale răspunderii juridice. Chișinău, CEP USM, 2011, p. 78-115.
13. Legea Nr. 171 din 06-07-1994 cu privire la secretul comercial: Publicat: 10-11-1994 în Monitorul Oficial, Nr. 13, art. 126,
14. Se substituie prin Legea nr.390-XV din 20.07.01, Publicat: 13-09.2001 în Monitorul Oficial, Nr. 110 art. 847,
15. Răzvan Dincă. Protecția juridică a secretului comercial prin mijloace de drept procesual civil: în Analele universității din București. Seria drept, 2009.; Protecția secretului comercial în dreptul privat, București.Universul juridic.2009, 664 p.
16. Ana Pantilică, Alina Stan. Insuficienta protejare a secretelor comerciale în cadrul proceselor civile. 11. 02. 2019 <https://www.juridice.ro/626735/insuficienta-protejare-a-secretelor-comerciale-in-cadrul-proceselor-civile.html>;
17. Codul civil al Republicii Moldova № 1107 – XV din 06.06.2002, în Monitorul Oficial, № 82-86, Modernizarea Codului civil a intrat în vigoare la 01.03.2019.
18. Pentru amănunte a se vedea Eugenia Cojocari.Forme ale răspunderii juridice. Chișinău, CEP USM, 2011 p.37
19. Răzvan Dincă. Protecția secretului comercial în dreptul privat, București.Universul juridic.2009, 664 p.
20. Ana Pantilică, Alina Stan. Insuficienta protejare a secretelor comerciale în cadrul proceselor civile. 11. 02. 2019 <https://www.juridice.ro/626735/insuficienta-protejare-a-secretelor-comerciale-in-cadrul-proceselor-civile.html>

UNELE MĂSURI PENALE NECESARE ÎMBUNĂTĂȚIRII STRATEGIEI SECURITĂȚII UNIUNII EUROPENE

Ion IFRIM, dr. habilitat, profesor universitar, cercetător științific II,
Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române,
Universitatea ”Stefan cel Mare” din Suceava

Rezumat: Deși titlul temei abordate ar implica o analiză a tuturor mijloacelor de combatere a infracționismului transfrontalier, în realitate ne propunem să reflectăm numai asupra acelor susceptibile să realizeze mai eficient acest scop. Avem în vedere perfecționarea legii penale precum și adaptarea unor măsuri necesare îmbunătățirii politicii penale ale Uniunii Europene.

Cuvinte cheie: drept penal național, politica penală, dreptul Uniunii Europene.

SOME PENAL MEASURES NECESSARY TO IMPROVE THE STRATEGY EUROPEAN UNION SECURITY

Abstract: Although the title of the topic approached would imply an analysis of all the means to combat cross-border crime, in reality we intend to reflect only on those likely to achieve this goal more effectively. We are considering the improvement of the criminal law as well as the adaptation of some necessary measures to improve the criminal policy of the European Union.

Key words: national criminal law, criminal policy, European Union law.

1. În știința penală se pune întrebarea dacă există un *drept penal european propriu-zis*? La această întrebare, George Antoniu [1, pag.12] a răspuns că *nu este* posibil un *drept penal al Uniunii Europene*, ci *numai sisteme penale naționale cu dispoziții specifice* fiecărui stat membru al Uniunii Europene. Mai mult decât atât profesorul citat [2, pag.9-17], a susținut că legea penală este considerată *expresie a suveranității naționale* a fiecăruia dintre statele membre, atribut care *nu dispare* prin aderarea, ca stat membru la această organizație și ca atare, legea penală *nu face obiectul unificării legislative* la nivel european. Aceeași poziție o găsim și la profesorul Matei Basarab. În opinia sa legea penală este o manifestare a culturii naționale, expresie a particularităților modului de a fi și de a se comporta a fiecărui popor [6, pag.25]. Pe lângă acestea, adăugăm și teza savantului Vintilă Dongoroz. În acest, sens, autorul, *nu concepea* posibilitatea unui *drept penal internațional*. În justificarea acestei poziții teoretice, Dongoroz scria: „desigur există o comunitate internațională există *și* o ordine juridică consimțită a comunității internaționale *nu există însă* o organizare juridică a comunității internaționale fiindcă o atare organizare presupune o putere superioară suveranității fiecărui stat (supra statală) putere care să impună statelor *și* supușilor acestora o ordine juridică comună. Aceasta înseamnă că neexistând o atare putere

nu pot exista nici norme de drept penal internațional” [7, pag.179]. Idei apropiate s-au exprimat și în literatura juridică străină. De pildă, unii autori (Jean Pradel și Geert Corstens [13, pag.1]), au arătat că *nu există* un drept penal al Uniunii Europene, *ci numai sisteme de drept penal naționale* cu dispoziții specifice. După alți autori spanioli [12, pag. 129], dreptul penal european în societatea actuală ar constitui o parte a Spațiului Juridic European și constituie un sistem dotat cu principii, instituții și drepturi fundamentale proprii, prin intermediul cărora se reglementează relațiile dintre ordinea juridică europeană și cea națională, relații în plan vertical între instituțiile europene și cele naționale, precum și relațiile pe orizontală între instituțiile naționale. În acest mod dreptul penal european ar reprezenta o garanție a libertății cetățenilor prin determinarea clară a faptelor considerate ca infracțiuni și a pedepselor aplicabile acelorora care comit asemenea fapte. Pe aceeași linie de gândire definește dreptul penal european și autorul André Klip [10, pag.2].

Într-o altă opinie [15, pag.129], s-a considerat că dreptul penal european se conturează ca fiind acea ramură complexă a dreptului european, ce prezintă norme de drept material, procesual penal și penitenciar, al cărui rol este acela de a preveni și sancționa *infracțiunile transfrontaliere* în cadrul Uniunii Europene, prin colaborarea dintre instituțiile europene și cele naționale cu specific penal. Așadar, concluzia pe care o desprindem, în raport de cele subliniate, ar fi că *alături* de dreptul penal național exista un ansamblu de reguli comune pentru combaterea *unui obiectiv comun*, dar cu mijloace proprii fiecărei **țări** [3, pag.3], adică un drept penal european condiționat.

2. Pornind de la această constatare, și pe baza *principiului atribuirii de competență*, (principiu fundamental al legislației Uniunii Europene [9, pag.105]), Uniunea Europeană acționează *numai* în limitele competențelor care i-au fost atribuite de statele membre prin tratate pentru realizarea obiectivelor stabilite prin aceste tratate [7, pag.9]. De exemplu, incriminările din această categorie sunt cele care privesc fapte deosebit de grave și cu caracter „*transfrontalier*” incriminări care au fost denumite *eurocrime*. Din grupul acestora fac parte: terorismul, traficul de ființe umane, exploatarea sexuală a femeilor și copiilor, traficul ilicit de droguri, traficul ilicit de arme, contrafacerea de monedă, corupția, infracțiunile informatice, crima organizată, reciclarea banilor. Pe lângă aceasta, o altă categorie de infracțiuni care ar trebui să fie în atenția sunt cele care aduc atingere politicii Uniunii Europene în domeniile care au făcut obiectul măsurilor de armonizare cum sunt cele care privesc domeniul mediului înconjurător, transportului, pescuitului, agriculturii, imigrației, concurenței, etc. în măsura în care armonizarea dispozițiilor naționale cu cele europene ar fi necesară și indispensabilă pentru a asigura o politică penală eficientă în aceste domenii.

De remarcat și dispozițiile din art. 83 alin.1 al Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene, care prevăd posibilitatea ca prin directive ale Uniunii să se poată stabili reguli minimale de definire a infracțiunilor și de aplicarea a sancțiunilor. Se realizează astfel un transfer de competență penală în favoarea organelor

Uniunii Europene care dobândesc puterea de a legifera în materie penală. Aceste noi atribuții ale organelor Uniunii Europene nu sunt lipsite de contradicție. În adevăr, *transferul de competențe* se referă la elaborarea de reguli minimale ceea ce înseamnă că statele membre vor putea să adopte o poziție mai severă fie prin amplificarea sferei de aplicare a incriminărilor fie prin stabilirea unor limite mai mari de pedepse.

Sub acest aspect, s-a afirmat (George Antoniu) că aceasta va conduce inevitabil la o supralicitare a represiuni penale și la diferențieri posibile de sancționare a unor fapte identice ceea ce ar putea avea drept consecințe apariția unor state naționale „*refugiu*” pentru infractori. Pentru a evita aceasta, arată profesorul, s-ar impune necesitatea elaborării unei *politici represive unitare a Uniunii Europene*. Dar această creștere masivă a sferei faptelor susceptibile de o sancțiune penală ridică serioase probleme și cât privește implicarea penală a statelor naționale paralel cu aceea a Uniunii Europene. Se va putea oare respecta suveranitatea națională a statelor membre adică a dreptului fiecărei stat membru în a decide formularea acestor incriminări ori va trebui admisă ca necesară o politică unitară a politicii penale europene prin crearea „*unui spațiu represiv european*”? Această chestiune a devenit extrem de actuală în condițiile creșterii în proporții îngrijorătoare a fenomenului infracțional transnațional. În principiu, dreptul penal nu este un instrument ca oricare altul pentru combaterea fenomenelor care s-au accentuat în prezent în materia penală, recursul la represiunea penală presupunând o judecată de valoare și o stigmatizare socială susceptibilă să aducă atingere drepturilor individului. Ca urmare, folosirea acestui instrument trebuie să se verifice ca necesară și să fie proporțională cu necesitatea care l-a impus. De asemenea, acest instrument trebuie să aibe *caracter subsidiar* adică să fie folosit după ce alte remedii sau dovedit ineficiente și totodată să fie folosit cu respectarea principiilor legalității și a vinovăției manifestându-se o anumită coerență verticală și orizontală în întrebuințarea lui [8].

Deosebit de interesant sub aspectul ideilor care au apărut cu privire la conținutul dreptului penal european este și articolul profesorului Hermuth Satgger fondatorul grupului european de inițiativă în materie penală [11, pag.137-151].

Autorul remarcă de la început că dreptul penal al Uniunii Europene exercită o influență incontestabilă asupra dreptului penal asupra țărilor membre ceea ce a făcut necesară armonizarea legislațiilor penale naționale cu dreptul penal al Uniunii Europene. Un prim pas în această evoluție la constituit Tratatul de la Lisabona care a suprimat structura anterioară a Uniunii Europene în piloni de bază în cadrul cărora se situa și cooperarea interguvernamentală în materie penală (pilonul III) și ca atare pe viitor nu mai este necesară *unanimitatea* voturilor în materie penală fiind aplicabil principiul majorității. (orice decizie a Uniunii ar putea fi adoptată în materie penală prin votul majorității chiar dacă ar exista o opoziție contrară din partea unui stat membru). De asemenea, inițiativa legislativă poate fi luată de cel puțin un sfert din statele membre iar Parlamentul European a dobândit atribuții largi și în materie penală, în sensul că, pe viitor nici

un act normativ cu caracter penal nu va putea fi adoptat decât de Parlamentul European.

Mai mult decât atât, autorul studiului citat mai arată două procese excepțional de importante care se petrec în statele Uniunii europene și anume europeanizarea dreptului penal în țările membre și europeanizarea legislației penale a țărilor membre. În ce privește primul proces autorul relevă că în multe cazuri organele justiției, ale parchetului ca și avocații folosesc dispozițiile dreptului penal european în interpretarea dreptului penal național luând în considerare „*ordinea juridică europeană*”.

S-a făcut însă remarca în sensul că, cunoscând o mare mobilitate ar fi posibil ca un justițiabil să nu cunoască exigențele europene în legătură cu o infracțiune sau alta. În aceste cazuri se ridică problema respectării principiului legalității în incriminării și a pedepsei o persoană neputând fi condamnată în raport cu o interpretare a textului care ar extinde incriminarea și la alte fapte (potrivit dreptului penal al Uniunii Europene) decât la cele care anterior nu atrăgeau sancționarea potrivit unei alte interpretări a textului.

La fel de interesant este și procesul europeanizării legislației penale determinat de dispozițiile tratatului de la Lisabona și de creșterea rolului a Parlamentului European. Dacă până acum se vehicula ideea după care autoritățile europene n-ar avea competența să creeze un *drept supranațional, treptat această situație se modifică*. Așa de pildă, din necesitatea luptei eficientei contra fraudei în legătură cu fondurile europene s-a admis crearea unei incriminări specifice a faptei de „*fraudă europeană*” printr-un regulament european aplicabil de toate instanțele penale ale statelor membre fără nicio transpunere a acestor dispoziții în dreptul intern. Există de asemenea, în tratatul de funcționare a Uniunii Europene și alte dispoziții care pot fi interpretate ca punând bazele unui drept supranațional așa cum sunt cele în materie de vamă și de trafic de persoane. În felul acesta s-a pus bazele creieri unui veritabil *drept penal european condiționat* însă de respectarea principiului subsidiarității și al proporționalității principii care limitează competența organelor europene. După Tratatul de la Lisabona procesul de armonizare s-a intensificat și s-a extins luând forma directivelor ca instrument juridic (decizia-cadru fiind suprimată) de rezolvare a armonizării având ca fundament juridic art.83 din Tratatul de funcționare a Uniunii Europene (TFUE). Acest text conține o lipsă a domeniilor supuse armonizării, listă, în principiu exhaustivă dar care poate fi lărgită printr-o decizie adoptată în unanimitate de organele competente ale Uniunii Europene.

Așa cum se observă competența legislativă penală a Uniunii Europene este concepută numai în ce privește fapte care prezintă o deosebită gravitate și totodată o dimensiune transfrontalieră. Este de la sine înțeles că pe lângă trăsăturile menționate reprimarea penală a faptelor de mai sus trebuie să se vădească necesară și să respecte principiile subsidiarității și proporționalității. Aceasta înseamnă că represiunea penală în aceste materii trebuie să fie considerată necesară numai dacă activitatea statelor naționale membre se vădește a fi insuficientă să

realizare o reprimare efectivă a acestor forme de criminalitate. Printre primele propuneri de directive supuse Parlamentului European sunt și cele referitoare la prevenirea traficului de persoane, la exploatarea și abuzul sexual față de copii și pedopornografia.

Observăm, de asemenea că ar exista o serie de probleme nerezolvate de Uniunea Europeană în legătură cu politica criminală europeană[5, pag. 9]. Astfel s-a observat că nici art.83 alin.1 și nici art.83 alin.2 nu conțin decât obligația de a introduce *reguli minimale* în legislația penală națională lăsând statelor membre largi competențe de a incrimina și alte fapte sau de a prevedea pedepse mai severe. Aceasta ne creează posibilitatea unor diferențieri de tratament penal al celorlalte fapte dintre statele membre ale Uniunii Europene. De asemenea, nu sunt prevăzute reguli de armonizare a legislației în *materii de depenalizare*. Pe de altă parte existând reguli minimale în ce privește limitele generale ale pedepselor armonizarea apare ca fiind mai mult simbolică dacă nu se referă concomitent și la pedepsele efectiv aplicabile în cazurile concrete[14, pag.425].

În același timp, *criminalitatea judiciară* (numărul infractorilor condamnați definitiv), prezintă un tot mai mare interes pentru elaborarea strategiilor legate de prevenirea infracțiunii și de educarea acestuia, cunoașterea criminalității *reale* (adică a încălcărilor de lege care se săvârșesc efectiv în societate, deci și cele care nu ajung să fie descoperite de organele de stat iar cei vinovați să fie condamnați definitiv). Asemenea cercetări, deloc ușoare, ar putea oferi o imagine, dacă nu exactă, cel puțin aproximativă, a gradului în care este respectată legea penală europeană, pe baza acestor date mai complete putându-se întrevedea mai bine insuficiențele actualei reglementări și fundamenta mai temeinic propunerile de perfecționare. Perfecționarea căilor de combatere mai implică și alte premise importante cum ar fi: studierea într-un cadru instituțional propriu a cauzelor fenomenului infracțional, a dinamicii sale și a formelor sub care se înfățișează în prezent.

Bibliografie

1. George Antoniu, Dreptul penal și integrarea europeană. Revistă de Drept Penal, nr.3/2001.
2. George Antoniu, Legislația comunitară și legea penală. Revistă de Drept Penal, nr.2/2000, p.9-46.
3. George Antoniu, Drept penal European, 2005.
4. George Antoniu, Legea penală română în condițiile post aderării. RDP, 2/2008 și teza de doctor. Legea penală în con.
5. George Antoniu, Implicațiile penale ale Constituției Europene. În: Dreptul românesc și Constituția Europeană, din comunicările prezentate la sesiunea științifică a Institutului de Cercetări Juridice. – București, Editura: Tempus, Vol. III, 2005
6. Matei Basarab, Puterea generală a Codului penal roman într-o perspectivă europeană, RDP nr.1/2004, Ed. R.A. „Monitorul Oficial”, București, 2004.
7. Vintilă Dongoroz, Drept penal. – București, 1939, p.25

8. Vintilă Dongoroz, *Principalele transformări ale dreptului penal*, în: *Studii Juridice*. București: Editura Academiei, 1960, Cap. III, p.4.
9. Augustin Fuerea, *Manualul Uniunii Europene*.
10. A. Klip, *European Kriminal Law. An integrative Approach*. Ed. Intersentia. Autwerp, 2012, p.2, citat în: Florin Steteanu, Daniel Nițu, *Drept penal. Partea general*. Vol.1. Editura: Universul Juridic, 2014.
11. *Quelque principes pour une politique criminelle europeenne apres le traite de Lisabonne*. *Revue international de droit penal*, nr.82, 2011.
12. A. N. Martin, I.A. Zapatero, C. Rodriques, Yague, *Codigo de derecho penal europeo e internacional*, editat de Ministerul Justiției al Spaniei în colaborare cu Institutul de Drept penal European și Internațional al Universității La Mancla, 2008, p.31, citat de Lavinia Mihaela Vlădilă, *Evoluția Dreptului penal European. Realități și perspective*. RDP nr.4/2013, p.129 și urm.
13. J. Pradel, G. Carsteins, *Droit penal europein*. Dalloz, Paris, 1999, p.16
14. Jean-Francois Renucci, *Droit, europeene des droits de Tommmme*, le edition: L.G.D.I. 22001, p.425.
15. Mihaela Vlădilă, *Evoluția dreptului penal European. Realități și perspective*. RDP, nr. 14, 2013.

CONTEXTUL ECONOMIC AL DIPLOMAȚIEI MODERNE ÎN TIMPUL TRANSFORMĂRII ECONOMIEI MONDIALE

Ludmila GOLOVATAIA, doctor în științe economice,
conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică

Rezumat: Comunitatea economică mondială este acum solidară în evaluarea situației actuale din economia globală. Economia mondială trece printr-o etapă de tranziție. Tendințele transformaționale care schimbă fața economiei globale permit multor oameni de știință să vorbească despre o epocă de tranziție turbulentă. Direcția principală a dezvoltării economiei globale este trecerea de la modern la postmodern, de la o economie bazată pe active corporale, pe capital încorporat în mijloace materiale și finanțe la o economie bazată pe informații și inteligență, o economie creativă. Articolul prezintă semnele unei ere de tranziție, care stau la baza manifestării unor contradicții fundamentale, globale, spre rezolvarea cărora se îndreaptă diplomația economică.

Cuvinte cheie: era tranziției, economie creativă, diplomație economică, modernă, postmodernă, digitalizare, inteligență.

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТ СОВРЕМЕННОЙ ДИПЛОМАТИИ В ПЕРИОД ТРАНСФОРМАЦИИ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация: Мировое экономическое сообщество сегодня солидарно в оценке сегодняшней ситуации в глобальной экономике. Мировая экономика переживает некую переходную стадию. Трансформационные тенденции, меняющие облик глобальной экономики, позволяют многим ученым говорить о турбулентной переходной эпохе. Основным направлением развития глобальной экономики является переход от модерна к постмодерну, от экономики, основанной на материальных активах, на капитале, воплощенном в материальные средства и финансах к экономике, основанной на информации и интеллекте, креативной экономике. В статье приведены признаки переходной эпохи, которые являются основанием для проявления фундаментальных, глобальных противоречий, на решение которых направлена экономическая дипломатия.

Ключевые слова: переходная эпоха, креативная экономика, экономическая дипломатия, модерн, постмодерн, цифровизация, интеллект.

THE ECONOMIC CONTEXT OF MODERN DIPLOMACY DURING THE TRANSFORMATION OF THE WORLD ECONOMY

Abstract: Today, the world economic community is in solidarity in assessing the current situation in the global economy. The world economy is going through a transition stage. Transformational trends that are changing the face of the glob-

al economy allow many scientists to talk about a turbulent transition era. The main direction of the development of the global economy is the transition from modernity to postmodernity, from an economy based on material assets, on capital embodied in material assets and finance to an economy based on information and intelligence, a creative economy. The article presents the signs of the transition era, which are the basis for the manifestation of fundamental, global contradictions, the resolution of which is aimed at economic diplomacy.

Key words: transition era, creative economy, economic diplomacy, modern, postmodern, digitalization, intelligence.

Дипломатическая деятельность всегда находится в состоянии постоянной эволюции. Мировое экономическое сообщество сегодня солидарно в оценке сегодняшней ситуации в глобальной экономике. В целом мировая цивилизация и в том числе мировая экономика переживают некую переходную стадию. Трансформационные тенденции, меняющие облик глобальной экономики и мирового политического ландшафта также, позволяют многим ученым говорить о турбулентности, турбулентной переходной эпохе. Причем такая турбулентность не новое явление, переходные эпохи наблюдались и ранее.

Многие ученые связывают переходные состояния с цикличностью развития глобальной экономики. Например, голландский экономист в 1913 г. Якоб Ван Гельдерен разработал теорию волнообразного эволюционного развития при капитализме, в которой обосновал существование 50–60 летних циклов. В 1922 г. Российский экономист Николай Кондратьев [1] выявил определённую циклическую регулярность, в ходе которой на смену фазам роста соответствующих показателей приходят фазы их относительного спада с характерным периодом этих долгосрочных колебаний порядка 50 лет. Циклические закономерности развития экономики (3–4 года) были подмечены и английским экономистом Джозефом Китченем [8] в 1920 г. Среднесрочные экономические циклы с характерным периодом в 7–11 лет названы по имени французского экономиста Клемана Жюгляра, [9] который одним из первых описал эти циклы. В 1930 году были открыты циклы (ритмы) С. Кузнецца, имеющие продолжительность примерно 15–25 лет. Они получили название циклов Саймона Кузнецца, будущего лауреата премии памяти Альфреда Нобеля. Кузнец связывал эти волны с демографическими процессами, в частности, притоком иммигрантов и строительными изменениями, поэтому он назвал их «демографическими» или «строительными» циклами.

И современные исследователи также склонны говорить о сменах экономических эпох. Например, Джованни Аррйги. говорит о смене эпох в зависимости от смещения центров мировой экономической силы. Он выделяет эпоху итальянских торговых городов-государств, называя ее Венецианской эпохой. Он говорит о Голландской эпохе, Британского капитализма, и наконец, об эпохе Американского капитализма 20–21 веков. Он делит историю развития мировой экономики на ряд циклов. [10]

Таким образом, переходное состояние – это не новое явление. Всегда, когда имеет место смена центров мировой экономической силы или, когда на смену эпохи, основанной на определенном наборе источников развития, ресурсов, технологий и неких научно-технических революциях и т.д., приходит новая эпоха.

И сегодня мировая экономика находится также в состоянии турбулентности. Это связано, во-первых, с тем, что источники развития, на которых основывался мировой капитализм, иссякли. Можно сказать, мировой капитализм в том виде, в котором существует сегодня, подошел к тупику, что тоже не является новым явлением.

Рынок потребления представлялся безбрежным, также, как и эффективность оборота капитала, как и развитие экономики в целом представлялись совершенно не ограниченными никакими физическими пределами. Однако, события, связанные с Великой Депрессией, показали, что капитализм в ходе своего развития неизбежно порождает препятствия, связанные с ограниченностью товарных рынков. Великая Депрессия, охватившая США в 1929–1939 как раз является свидетельством того, что мир подошел к некоему тупику в плане развития рыночного товарного капитализма.

Один из авторов экономической политики «Новый курс» (англ. New Deal) проводимой администрацией Франклина Делано Рузвельта, начиная с 1933 года с целью выхода из масштабного экономического кризиса, Ж. Р. Кейнс предложил формулу *регулируемого капитализма* государством. Это была первая попытка сознательного вмешательства государства в механизм действия *невидимой руки* рынка, о которой говорил Адам Смит.

Великая депрессия показала, что по мере сужения рынков, снижаются возможности функционирования капиталов в пределах этих рынков и потому необходимо вмешательство государства. Однако, Великая депрессия в 1929 году, начавшаяся в США и затронувшая весь мир, не остановила существование капитализма. Он продолжал существовать настолько успешно, что сумел одолеть быстроразвивающийся реальный социализм. Объяснение этому находится в том, что капитализм поменял сферу своей деятельности. Его основной оборот переместился из сферы реальной экономики или сферы производства реальных благ в финансовую сферу, которая сама по себе тоже представлялась безбрежной.

На наличие этого резерва развития капитализма указывал Рудольф Гильфердинг, австрийский экономист. В своей книге «Финансовый капитал» 1910 года, одна из самых крупных марксистских работ по экономике после «Капитала», он тщательно описал новые явления капиталистической экономики, введя понятие финансового капитала. Он сделал одну из первых попыток дать научное объяснение новым явлениям капитализма, связанным с его вступлением в стадию империализма. Гильфердинг обосновал закономерность перемещения оборотов капитала в финансовую сферу.

Но и глобальный кризис 2008 г. и современное состояние экономики в целом показали, что и финансовый рынок имеет вполне осязаемые

пределы своего развития. Кризис 2008 года, который начался с частной небольшой отрасли финансовой сферы, а именно ипотечного американского кредита, нанес сокрушительный удар по мировой экономической системе, прежде всего по финансовой системе. Надо ли говорить, что современная перенасыщенность финансового рынка платежными инструментами в виде деривативов³⁹ или накачка фондовых рынков грозит еще большим катастрофическим кризисом. Например, деривативы сегодня один из самых крупных и активно развивающихся секторов нынешней финансовой системы. По сравнению с другими рынками, например, фондовым, объем деривативов по-настоящему огромен, по разным оценкам, его совокупная стоимость составляет от 845 триллионов до 2 квадриллионов долларов (для сравнения мировой ВВП всего 65 трлн долларов). Но и глобальный кризис 2008 г. и современное состояние экономики в целом показали, что и финансовый рынок имеет вполне осязаемые пределы своего развития. Кризис 2008 года, который начался с частной небольшой отрасли финансовой сферы, а именно ипотечного американского кредита, нанес сокрушительный удар по мировой экономической системе, прежде всего по финансовой системе. Надо ли говорить, что современная перенасыщенность финансового рынка платежными инструментами в виде деривативов или накачка фондовых рынков грозит еще большим катастрофическим кризисом. Например, деривативы сегодня один из самых крупных и активно развивающихся секторов нынешней финансовой системы. По сравнению с другими рынками, например, фондовым, объем деривативов по-настоящему огромен, по разным оценкам, его совокупная стоимость составляет от 845 триллионов до 2 квадриллионов долларов (для сравнения мировой ВВП всего 65 трлн долларов).

Точно также сегодня избыточно нарастает глобальная задолженность государств, корпораций. Одним словом, «финансовый пузырь», который чреват тем, что он лопнет, может оказаться окончательным фактором, который похоронит современную глобальную экономическую систему. Все это обуславливает переходный характер современной глобальной экономики, ее транзитность определяется тем, что происходит смена центров мировой экономической силы. Мы становимся свидетелями того, как резко вырос, возмужал, а теперь конкурирует новый центр экономической силы в юго-восточной Азии. Центр перемещается на Восток и неизвестно каким образом выстроится соотношение между центрами мировой экономической силы после пандемии COVID-19, останутся ли лидирующие позиции за США или это лидерство будет навсегда утрачено, ситуация покажет.

Капитализм в своей традиционной форме развития товарной финан-

³⁹ Дериватив – договор (контракт) на поставку определенного продукта (базовый актив) в определенную дату за оговоренную сумму. Это производный финансовый инструмент, надстройка над базовым активом, стоимость которого привязана к цене самого актива.

совой сфер испытывает трансформацию, где происходит активное замещение факторов развития в виде материальных активов (товарных масс, основных средств, финансовых активов) на активы другого порядка, которые будут основанием новой креативной экономики, а именно информации и знаний. По убеждениям Клауса Шваба сегодня не может мировая экономика выстраиваться, не имея в виду сохранение биосферы планеты и окружающей среды. Надо сказать, что и в этом плане современная архитектура современного капитализма не всегда адекватно отвечает вызовам современности. Капитализм – это всегда ориентация на оптимальное и рациональное получение прибыли с наименьшими затратами и никакие нормативные, этические и моральные сдержки и противовесы в данном случае не учитываются. Поэтому капитализм не адаптивен тому чтобы адекватно реагировать, например, на опасность, связанную с загрязнением окружающей среды, с выбросом парниковых газов и т.д. Лишь получение прибыли является главным с точки зрения целесообразности, целеполагания мирового капитализма. Вот поэтому мировая экономика должна трансформироваться в сторону учета надвигающейся информационной эпохи, сохранения окружающей среды. Клаус Шваб говорит, что это эпоха, которая будет адекватно отражать новые достижения технологии и на их основе будет постепенно стираться грань, например, между реальным и виртуальным миром. По разным оценкам современный вклад умной (цифровой) экономики в мировой ВВП оценивается от 4,5 до 15,5%. Правильные инвестиции имеют решающее значение для любой страны, которая планирует реализовать, поддержать или даже превзойти темп роста цифровой экономики. По данным китайской компании Хуавэй, цифровая экономика растет в 2,5 раза быстрее мирового ВВП. К 2025 она достигнет 23,3% глобального ВВП или 23 трлн. дол. [8.]. В пятерке лидеров по уровню цифровизации – США, Сингапур, Швеция, Дания и Швейцария. К 2025 году 75% населения планеты так или иначе будут взаимодействовать с Big Data⁴⁰ Цифровизация часто понимается упрощенно, как использование Больших Данных для получения масштабных статистических расчетов, в том числе способствующих формированию различных прогнозов или выявление происходящих деструктивных процессов, например, в мировой экономике. Но цифровизация не ограничивается лишь обращением к Большим Данным. Это внедрение современных цифровых

⁴⁰ Большие данные (англ. *big data*) – обозначение структурированных и неструктурированных данных огромных объемов и значительного многообразия, эффективно обрабатываемых горизонтально масштабируемыми программными инструментами, появившимися в конце 2000-х годов и альтернативных традиционным системам управления базами данных и решениям класса Business Intelligence. Это социально-экономический феномен, связанный с появлением технологических возможностей анализировать огромные массивы данных, в некоторых проблемных областях – весь мировой объем данных, и вытекающих из этого трансформационных последствий.

технологий в различные сферы жизни и производства. В 2005 г. Раймонд Курцвейл опубликовал книгу «Сингулярность близка». Это сборник идей, о том, как будет выглядеть будущее, в котором привычные компьютеры уступят место гаджетам, встроенные в одежду умные очки и прочие гаджеты будут следить за здоровьем человека, принимать необходимые решения. Сингулярность – термин, взятый из математики, и представляет собой точку с непредсказуемым, особым поведением функции, которая стремится к бесконечности. В классической экономике, в частности, в экономике австрийской школы тоже есть термин сингулярность, как особенность, которая примелькалась для определения особенностей поведения индивида, как субъекта экономической деятельности. А Раймонд Курцвейл применил термин сингулярность для того, чтобы определить другую особенность – наступающую будущую экономическую реальность. По мысли автора в 2029 году компьютер сможет пройти тест Тьюринга, доказывая наличие у него разума в человеческом понимании этого слова. Это будет достигнуто благодаря компьютерной симуляции человеческого мозга. И хотя по этому поводу можно высказать сомнения, потому что машина и ее искусственный интеллект останется алгоритмом, который не будет связан со всем багажом, в том числе эмоциональным, чувственным, культурным, который имеет место быть в интеллекте реального человека.

Искусственный интеллект – это алгоритм и это всегда упрощение интеллекта индивидуума. Хотя безусловно существует возможность частичного замещения интеллекта человека искусственным. Вернон Виндж (американский писатель-фантаст) утверждает, что реальность и ожидания, связанные с информатизацией несколько преждевременны, в связи с тем, что явно нарастает противоречие: во-первых, это противоречие в зависимости мощности программного обеспечения от техники («железа»), от скорости процессоров. Без прорыва в материаловедении невозможно преодолеть эту преграду. Темпы информатизации нашего пространства несколько преувеличены.

Во-вторых, ограниченность генерации энергии на планете. Самая крупная Китайская гидроэлектростанция «Три ущелья» производит 23 Гватт. В случае достижения искомой сингулярности, технический процесс обретет новое качество, т.е. достигнет такой скорости, что начнет поддерживать сам себя и при этом человеческая цивилизация будет бесконтрольно меняться. Эта особенность, заключающаяся в двух обстоятельствах – (1) достижения нового качества скорости, при которой она поддерживает сама себя, т.е. процесс сам себя воспроизводит; (2) достижение такой скорости приведет к бесконтрольному изменению человеческой цивилизации.

Эти два обстоятельства учитываются Курцвейлом. Он их назвал ускользящей отдачей. Уже сегодня, он замечает, ежегодно удваивается мощность компьютеров и снижается стоимость технологий, если под этим понимать производительность. К примеру, в 1968 году один транзи-

стор стоил 1 доллар, а сегодня за 4 доллара можно купить 10 млрд транзисторов.

Согласно прогнозам Climate Home News, к 2025 году на энергопотребление дата-центров и обработку данных будет приходиться 3,2 общемирового выброса углеводородов, которые будут потреблять не менее 20 % всей электроэнергии. Таким образом, пока новые технологии упираются в старую ресурсную экономику.

Новое пробивает себе дорогу, но препятствием на пути этого нового остается прежние экономические отношения, инвестиционная зима в искусственный интеллект, эта прежние технические ресурсные возможности создания электроэнергии по средствам сжигания углеводородов и т.д. Т.е. пока прежний экономический порядок и прежние экономические ресурсы предоставляют достаточно ограниченные возможности развития новой экономики. Цифровизация, порой тоже сводится к использованию в технологических процессах «больших данных», однако это не так. *Цифровизация* – это выработка оптимального алгоритма решения какой-либо технической задачи при наименьших затратах, в том числе материальных ресурсов.

Поэтому, когда мы говорим о цифровизации, это не означает, что она тождественна распространению цифровых технологий, доставке информации, коммуникации. Это прежде всего создание алгоритма достижения каких-то результатов или решения технологических задач с минимальными издержками. Примером этого могут служить созданные и активно используемые модели цифровых двойников. Это создание двойников технических моделей, технологий, машин или даже городов, регионов, территорий. Это двойники сложных технических или социальных систем, которые воссоздают в информационной среде реально функционирующие технические или социальные системы. Они обкатываются уже на стадии их создания. После того, как модель создана в реальности, то она позволяет контролировать бесбойное функционирование системы, корректировать ее функционирование, предсказывать ее дальнейшее развитие, например, если это социальная сфера, то в области экологии, транспорта, жилищно-коммунального хозяйства (ЖКХ), а если это касается технической модели, то предсказывать развитие ситуации в связи с эксплуатацией этой модели. И мало того, эта модель цифровой двойник предлагает вариант совершенствования действующей системы. Такую модель уже имеет Британский Кембридж.

Неотъемлемой частью умной экономики становится роботизация. Несколько цифр характеризующих использование роботов в мире: на 10 000 работающих в 2016 г – 74 робота, в 2017 г – 85, и в 2019 г – 99 роботов. Этот показатель серьезно варьируется в зависимости от стран, например, в Сингапуре этот показатель составляет 831 робот, в Южной Корее – 734, в Германии – 338, в США – 217, в Китае – 140, а в России – 5.

Явно обозначилось противоречие между интересами капитала, стремящегося к короткому обороту и чаще к спекулятивному в финансовой сфере и необходимости инвестировать фундаментальную научную деятельность. Неопровержим тот факт, что любой обладатель какого-то капитала стремиться к тому, что этот капитала обернулся как можно быстрее и с большей прибылью. И поэтому вложения капитала в фундаментальные, длящиеся годами научные процессы мало интересно. Лишь 3% из Топ 100 мировых корпораций в 2016 году инвестировали в проекты, осуществляемые в 5-летие. А за 5-летний срок – лишь 2 компании. Расходы на НИОКР стали для многих корпораций средством сокрытия налогов, а не реальным вложением в научно-исследовательские разработки. В 2019 году налоговые поступления от корпораций сократились на 4%. Казалось бы, происходит имущественная дифференциация, накопление богатства на одном полюсе, полюсе корпораций, но тем не менее, корпорации продолжают платить все меньше налогов в общую национальную «копилку». Одним из способов сокрытия налогов является как раз через сферу научно-исследовательских разработок, которое во всех странах датируется из бюджета. Например, Австрия увеличила налоговые субсидии на НИОКР с 2 до 14%, Китай – с 50 до 70%, Дания – до 100%, а к 2026 году – до 110% (т.е. даже доплачивать фирмам, которые внедряют НИОКР). В Японии и России налоговые преференции носят узконаправленный характер, т.е. они предоставляются корпорациям в зависимости от отрасли где внедряется НИОКР. При этом государственные расходы на НИОКР во многих развитых странах сокращаются. Согласно прогнозам, R&D Magazin, в 2019 г. мировые расходы на исследования и разработки составляли 2,3 трлн. дол, что на 3,6% больше чем в 2018 г. При этом доля НИОКР в глобальном ВВП остается неизменной, на уровне 1,7%. Рост объема инвестиций в НИОКР обеспечен, прежде всего, за счет Китая, причем за счет государства, а не частного бизнеса. В 2019 г. расходы на НИОКР в Китае выросли на 33,7% млрд. дол. В 2009 году КНР занимал 12,5 % мирового объема инвестиций в НИОКР, а США – 34%. А теперь доля КНР и США сравнялись. Китай 21,6%, США – 25,18%. В первую пятерку стран по инвестициям в НИОКР входят – США, Китай, Япония, Германия и Индия. Доля затрат на НИОКР в мировом объеме ВВП с 2009 года фактически не выросла и составляет 2,6-2,8%. При этом надо заметить, что львиная доля США в НИОКР, хотя и падает на частный сектор (1,8% от ВВП), но это разработки, не связанные с фундаментальными и даже не с прикладными науками, а с инфраструктурными разработками, т.е. даже замена программного обеспечения считается вложениями в НИОКР.

Затраты на фундаментальные и прикладные исследования остаются на одном и том же уровне и не растут. Эффективность американских разработок падает. На каждый млн. долларов затрат в НИОКР 1995-2000 годах приходилось больше 2-х патентов, 2007-2008 годах – 2,7 патента, а в

2019 г. – всего 1,6 патента на каждый млн. долларов затрат.

Таким образом, делаем вывод, что основным направлением развития глобальной экономики является переход от модерна к постмодерну, от экономики, основанной на материальных активах, на капитале, воплощенном в материальные средства и финансах к экономике, основанной на информации и интеллекте, креативной экономике. И воплощение этого перехода осуществляется при наличии сегодня существующих экономических отношений, ресурсной базы, а в будущем, видимо, возникнут другие препятствия, которые будут основанием для того, чтобы человечество предпринимало и дальше какие-нибудь шаги в области инноваций чтобы двигаться дальше. Ни один этап в развитии человечества не может быть пороговым, за которым не следует другого шага. Сегодня существующий мировой экономический порядок трансцендентен, неадекватен тому переходу, который осуществляется. Основанный на рациональном получении прибыли не соответствует сегодняшним вызовам в развитии глобальной экономики.

Все это является основанием для проявления фундаментальных, глобальных противоречий, на разрешение которых направлена экономическая дипломатия.

Литература

1. Кондратьев Н. Д. Мировое хозяйство и его конъюнктура во время и после войны. Вологда: Областное отделение Государственного издательства, 1922. Гл. 5
2. Чихарев И. А., Столетов О. В. К вопросу о соотношении стратегий «мягкой силы» и «разумной силы» в мировой политике // Вестник МГУ. Сер. 12. Политические науки. 2013. № 5. С. 26–43.
3. URL: <http://www.gfk.com/ru/insaity/press-release/anholt-gfk-nation-brands-index-2015/>
4. URL: <http://www.forbes.ru/news/322559-rossiya-vpervye-voshla-v-top-30-reitinga-stran-myagkoi-sily>.
5. Rapid-Growth Markets Soft Power Index. 2012. Spring // URL: http://www.skolkovo.ru/public/media/documents/research/SIEMS_Monthly_Briefing_2012-06_eng.pdf
6. <https://www.huawei.com/minisite/russia/digital-spillover/>
7. NyeJ. The Future of Power. N. Y. : Public Affairs, 2011.
8. Kitchin, Joseph. Cycles and Trends in Economic Factors (англ.)//Review of Economics and Statistics (англ.) русск.: journal. – 1923. – Vol. 5, no. 1. – P. 10–16
9. Korotayev, Andrey V., & Tsirel, Sergey V. A Spectral Analysis of World GDP Dynamics: Kondratieff Waves, Kuznets Swings, Juglar and Kitchin Cycles in Global Economic Development, and the 2008–2009 Economic Crisis. Structure and Dynamics. 2010. Vol.4. #1. P.3-57;:
10. Гринин Л. Е., Коротаев А. В. Глобальный кризис в ретроспективе: От Ликурга до Алана Гринспена. М.: УРСС, 2010]

PROTECȚIA SECURITĂȚII ECONOMICE ÎN CONTEXTUL SECURITĂȚII EUROPENE

Vasilii PEREDERCO, doctor în drept, lector universitar,
Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova

Rezumat: În comunicare autorul prezintă una dintre puținele cercetări care îmbină elucidarea protecției în domeniul securității economice prin intermediul dreptului în baza actelor normative adoptate în Republica Moldova, unde, studiul securității economice este un subiect absolut pe ne drept ignorant de doctrină. Nu suntem siguri că există cauze obiective care ar explica această situație de-a dreptul ciudată, mai ales că securitatea economică națională amenința să fie ireversibil deteriorată, atât de factori externi, cât și interni. Este stabilit că importanța subiectului este pe deplin înțeleasă numai în condiții *fait accompli*, când amenințările în adresa securității economice devin realitate. Or, securitatea, în general, și cea economică, în particular, nu admite abordări parțiale sau ocazionale. În rezultatul cercetărilor efectuate, autorul evidențiază și unele concluzii și recomandări. Istoria demonstrează că chestiunea securității economice nu trebuie să rămână doar în domeniul exercițiilor academice, ci trebuie să constituie obiectul unui sistem de monitorizare și gestionare permanentă.

Cuvinte cheie: securitatea economică, protecție, securitate națională, strategie, concept.

PROTECTION OF ECONOMIC SECURITY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN SECURITY

Abstract: In the communication the author presents one of the few researches that combine the elucidation of protection in the field of economic security through law based on normative acts adopted in the Republic of Moldova, where economic security is an absolutely unjustly ignorant subject of doctrine. We are not sure that there are objective causes that would explain this really strange situation, especially since national economic security threatens to be irreversibly damaged, both by external and internal factors. It is established that the importance of the subject is fully understood only in *fait accompli* conditions, when threats to economic security become reality. However, security in general and economic security in particular do not allow for partial or occasional approaches. As a result of the research carried out, the author also highlights some conclusions and recommendations. History shows that the issue of economic security must not remain only in the field of academic exercises, but must be the subject of a system of permanent monitoring and management.

Key words: economic security, protection, national security, strategy, concept.

Afirmarea Republicii Moldova ca stat de drept presupune, pe de o parte, supremația legii și a ordinii de drept, ca o cerință esențială a existenței lui și, pe de altă parte, plasarea în rândul celor mai importante valori persoana umană, proprietatea privată și publică, ordinea și liniștea publică, activitatea organelor statului, autoritatea acestuia, capacitatea de apărare etc. În măsura în care transformările social-politice și economice, bazate pe lege și justiție, vor contribui la consolidarea statului și ordinii de drept, valorile menționate vor fi tot mai complete și multilateral ocrotite. Dimpotrivă, dacă se manifestă slăbiciuni și tendințe de diminuare a capacității de organizare și conducere a statului, valorile sus-numite vor fi tot mai slab protejate în raport cu anumite fapte și amenințări antisociale [1, p.1-6].

Conceptul Securității naționale este confirmat prin legea nr.112 din 22.05.2008, care concretizează că securitatea națională a Republicii Moldova se realizează prin măsuri adecvate de natură politică, economică, diplomatică, socială, juridică, educativă, administrativă și militară, prin activitate de informații, contrainformații, precum și prin depășirea eficiență a crizelor, în conformitate cu legislația în vigoare și cu dreptul internațional [2]. Strategia Securității Naționale include acțiunile de bază necesare pentru menținerea regimului de securitate în sectoarele economiei naționale, în diverse ramuri și medii sociale.

Securitatea economică este o componentă a securității naționale și rezidă într-o stare a economiei, manifestată prin legalitate, echilibru și dezvoltare. Serviciul identifică vulnerabilități și cauze ce pot submina sau/și afectează securitatea economică a statului; intervine prin informarea autorităților abilitate, în dependență de caz, situație sau amenințare, pentru a fi întreprinse măsuri de prevenire sau contracarare. Valorificarea informațiilor se efectuează preponderent de către instituțiile cu putere decizională din țară, prin măsuri administrative, legislative, penale și contravenționale, economice, politice și sociale. Activitățile sunt efectuate în vederea obținerii informațiilor utile și indispensabile la securizarea atributelor economice de bază ale țării, cum este suveranitatea economică și financiară, apărarea, precum și promovarea intereselor economiei naționale, în țară și în exterior. În acest scop, prin investigații și măsuri speciale, sunt identificați preventiv factorii din interiorul țării și din exterior, care se prezintă a avea direcționări și efecte cu caracter distructiv. Principale segmente ale securității economice, monitorizate și protejate, sunt securitatea energetică, financiară, bancară și nebancară, securitatea ramurilor strategice ale economiei naționale și a întreprinderilor de importanță vitală, inclusiv prin prevenirea situațiilor excepționale [3].

Conceptul de securitate economică este util atâta timp, cât are o implementare practică directă. Dar în pofida importanței practice, aspectul teoretic al securității economice nu este nici pe departe unul lejer de abordat sau unul care poate fi ignorat. Este complicată studiarea fenomenului de securitate a unor state mici, care, aflându-se în fază de tranziție la economia de piață, și-au constituit doar niște proto-sisteme economice naționale. În cazul acestor state, încă nu sunt su-

ficient de clare interesele economice externe, abia se încheie procesul acumulării primitive a capitalului și nu este destul de bine conturat sistemul cauzelor și efectelor în jocul intereselor corporative, politice, economice etc. În multe dintre aceste state este dezvoltată crima organizată și corupția, iar organele publice nu sunt suficient de puternice pentru a inspira o încredere socială în capacitatea statului de a garanta respectarea “regulilor de joc”. Drept urmare, în majoritatea acestor state o parte a activității economice trece în sectorul tenebros sau chiar criminal al sistemului economic. Atingând dimensiuni de circa 50-60% din volumul economiei formale, aceste sectoare prin existența lor creează dificultăți suplimentare în analiza fenomenului de securitate economică. Aceasta este doar una dintre cauzele care explică de ce barierele în calea înțelegerii și asigurării securității economice sunt dublu dificile atunci când obiectul securității este nu pur și simplu un stat mic, ci și un stat slab. Deaceia noi considerăm că economia trebuie să fie protejată și statul asigură această protecție prin diferite metode și forme una fiind cea juridică. Astfel în comunicare ne vom referi la asigurarea securității economice prin intermediul mai multor modalități.

Gradul de cercetare al temei de investigație relevă că cercetări ample sau efectuat în țările occidentale, care au deja o anumită experiență în reglementarea securității economice și care constituie surse de inspirație pentru cercetătorii din țările cu lipsă de experiență în domeniul dat.

Noțiunea sau termenul “securitatea economică” a fost întrebuințat cu aproape șaptezeci de ani în urmă de către F. Roosevelt. Acest termen a devenit oficial în 1985, când, la sesiunea a 40-a a Adunării Generale a ONU, a fost adoptată rezoluția “securitate economică internațională”.

În Rusia spre exemplu, au fost antrenați pentru fundamentarea metodelor de soluționare a problemei cunoscuți savanți L. Abalkin, B. Miliner, A. Porohovskii, V. Senciagov ș.a. Un aport deosebit în dezvoltarea conceptului de securitate economică î-l aparține cercetătorilor Grigoreva Ekaterina, Fesina Elena. [4, p. 940-948].

În doctrina autohtonă se menționează că securitatea economică poate fi privită în raport cu diferite categorii de obiecte ale securității [5, p. 155; p. 4]. Astfel, unui autor remarcă în termenii cei mai generali, obiect al asigurării securității poate fi: individul, întreprinderea, regiunea, statul, societatea globală [6, p. 10-12]. La nivel intern însă, se face distincție între securitatea economică a consumatorilor, a producătorilor (corporativă), a proprietarilor, a factorilor de producție (capital, muncă, pământ, informație) și a statului. Mai mult, se consideră că securitatea economică națională se formează la confluența echilibrată a acestor patru componente [7, p. 228; p. 150]. Într-o altă opinie, securitatea economică presupune o anumită stare a economiei, în condiții de suveranitate economică (internă și externă) și a unui mediu concurențial, în care subiecții relațiilor economice (inclusiv autoritățile statului și agenții economici) asigură o creștere economică permanentă și o dezvoltare durabilă a economiei în general, fapt ce duce la: satisfacerea optimă a necesităților persoanei, societății și statului

și conducerea rațională a economiei; asigurarea protecției intereselor economice (la nivel național și internațional) față de amenințări interne și externe și influența factorilor negativi, precum și a integrității spațiului economic [8, p. 53-55]. Așadar, susținem că securitatea economică reprezintă un factor esențial al securității naționale care face posibil accesul la resurse, finanțe și piețe, menținând un nivel acceptabil de bunăstare și putere a statului, asigurând, în același timp, și un echilibru dinamic al celorlalte componente ale securității [9, p.52-55]. Mai mult, unii specialiști juriști și economiști, accentuând importanța deosebită a securității economice (considerată drept fundamentul funcționării unei societăți), susțin că „în rezultatul influenței factorilor externi și interni, putem să ajungem în situația în care, securitate economică va avea rolul securității naționale, întrucât de aceasta va depinde poziția statului în economia mondială” [10, p.10 – 11].

Scopul: elaborarea elementelor și liniilor directorii ale protecției securității economice naționale, o condiție necesară pentru dezvoltarea social-economică a țării, precum și pentru promovarea și apărarea intereselor economice naționale pe plan extern, și necesitatea existenței unui cadru legislativ specializat în securitatea economică, în soluționarea problemelor aparente în condițiile actuale ale statului.

Deși, în studiul de față ne referim cu predominanță la aspectele teoretice ale fenomenului de securitate economică a unui stat mic, ele sunt însoțite de comparații și comentarii ale situației concrete din Republica Moldova. Ne-am străduit ca analiza noastră să țină și de aspectele concrete, practice, ale securității Republicii Moldova ca un stat eminentemente mic, poate cel mai mic din Europa Centrală și de Est. Am încercat de asemenea să formulăm principalele interese economice ale Republicii Moldova. În finalul studiului am expus unele concluzii doctrinale de securitate economică națională a Republicii Moldova, care ar putea apăra interesele economice naționale. Sperăm că aceste concluzii vor fi acceptate de forțele politice care acum se află la putere, ar putea sta la baza unei veritabile doctrine de securitate economică, care va putea înlătura barierele ce stau în calea unei vieți mai bune pentru oamenii din această țară, aflată încă în căutare de sine.

Securitatea economică este un subiect pe cât de complicat, pe atât și de controversat. Analiza acesteia se desfășoară pe câteva nivele de referință diferite, făcându-se distincție între securitatea economică a consumatorilor, corporativă și statală. Securitatea economică națională se formează la confluența echilibrată ale acestor trei componente. În același timp, pentru un stat mic, mult mai importantă și mai operabilă este securitatea consumatorilor, cea a statului și cea corporativă rămânând de multe ori în afara posibilităților statului mic de a le gestiona.

Din punctul de vedere al originii factorilor (variabilelor) de securitate, poate fi deosebită securitatea economică națională internă și externă. Nivelele de referință, precum și dimensiunile interne și cea externe a securității economice, pot fi complementare, dar de asemenea, nu de puține ori, acestea pot fi și concuren-

te, mai ales în societățile post-totalitare, aflate în plină fază de tranziție la economia de piață și de democratizare. Mai mult ca atât, în cazul Republicii Moldova, interdependența acestor nivele și dimensiuni este cel puțin la fel de complexă, iar controlul lor – cel puțin la fel de dificil, ca și în cazul unor țări mai mari. Această situație se datorează câtorva factori, dintre care cei mai importanți sunt:

1. premisele politice și social-economice extrem de nefavorabile care au precedat începutul procesului de tranziție la economia de piață, din care cauză actualmente în Republica Moldova se manifestă tot mai pronunțat stagnarea informațională și conceptuală a tranziției; societatea europeană spre care tindem va deveni în viitorul apropiat o veritabilă societate informațională, în timp ce în Republica Moldova doar 1 (unul) din 3000 de cetățeni are acces la rețeaua Internet;

2. extrema neajunsurilor de resurse economice și financiare, datorată lipsei resurselor naturale, dar mai ales datorită lipsei abilităților de management corporativ, evaziunii fiscale de proporții și abordărilor semisocialiste până nu demult – și probabil socialiste pentru viitor – a managementului macroeconomic;

3. dependența unilaterală a producătorilor și consumatorilor moldoveni de resursele energetice și de materiile prime rusești și ucrainene, precum și de piețele externe de desfacere a unui asortiment îngust și necompetitiv de produse;

4. interferența marilor interese economice, politice și criminale (acestea în cea mai mare parte fiind transnaționale), rezultată într-o corupție înaltă, au condus la preluarea de către cercurile criminale a controlului asupra unor sectoare și întreprinderi-cheie și la pierderea încrederii sociale și cetățenești în capacitățile statului de a garanta securitatea economică a consumatorilor și corporativă;

5. societatea civilă insuficient de dezvoltată, care nu este în stare să asigure feedbackul necesar pentru ajustarea sistemului economic la necesitățile cetățenilor, adică ale acelor care constituie reperul fundamental pentru evaluarea securității economice naționale.

Până în prezent s-au afirmat două direcții principale în abordarea fenomenului de securitate economică cea anglo-americană și cea asiatică. În conceptul anglo-american scopul fundamental al sistemului economic este să asigure standarde înalte de viață pentru cetățenii țării. După cum îi și este specific, sistemul capitalismului american se bazează pe indivizi separați și nu pe guvern sau pe colectivitate. Într-o democrație veritabilă, consideră americanii, economia nu are misiunea să pregătească țara de război, ci să satisfacă necesitățile consumatorilor și producătorilor naționali. În viziunea asiatică, securitatea economică înseamnă, în primul rând creșterea puterii economice naționale pe plan extern. Prin urmare, statul are dreptul, ba chiar și obligația, să controleze activitatea economică care direct afectează securitatea națională. Este ceea ce americanii numesc abordare militarizată a economiei [11, p.34]. Istoria demonstrează că viziunile de război asupra economiei de multe ori întradevăr au condus la război.

Viziunea europeană asupra securității economice este o simbioză destul de ciudată între cea anglo-americană și cea asiatică. Unul dintre cele mai reușite modele practice este economia suedeză social orientată. Pentru Republica Mol-

dova, modelul suedez ar putea servi în calitate de reper pentru elaborarea unui model propriu de securitate economică, bazat pe interferența celor două viziuni diametral opuse asupra fenomenului. Dar, contradicțiile dintre acestea sunt foarte subtile și provoacă confuzii, fiind prin urmare foarte dificil de realizat o sinteză practică a lor. De asemenea, este foarte greu să găsești argumente în istoria economică sau în istoria gândirii economice în favoarea unei sau altei opțiuni. De exemplu, încă Adam Smith considera că o economie este prea complexă pentru a fi începutul secolului care a fost una controlată de guvern, lucru demonstrat și de căderea economiilor centralizate din lagărul socialist (teză favorabilă viziunii americane a securității economice). Pe de altă parte, același Adam Smith considera că uneori apărarea țării este mult mai importantă ca opulența (teză favorabilă viziunii asiatice asupra securității economice) [12, p.385]. Dificultăți suplimentare în analiza securității economice sunt provocate și de interminabilele discuții academice asupra primordialității economicului sau politicului în existența umană și în subconștientul și comportamentul social.

Aceste discuții sunt:

Spațiul politic se deosebește radical de cel economic. Primul nu poate să existe fără continuitate, fără interdicții și control, în timp ce al doilea este mult mai dinamic, interesele majore axându-se pe controlarea fluxurilor și rețelelor și pe depășirea frontierelor naționale. Din cauza contradicțiilor și confuziilor existente în gândirea politică și economică, conceptul de securitate, în general, și cel de securitate economică, în particular, așa cum au fost dezvoltate până în prezent, resping orice tentativă de definire exactă sau de desfășurare a analizei în limite strict prestabilite. Este lipsită de sens, ba chiar și imposibilă, abordarea dimensiunii economice a securității naționale separat de cea politică, militară, informațională etc. În primul rând, frontierele de demarcație dintre dimensiunile securității sunt foarte volatile. În al doilea rând, dimensiunile securității se condiționează reciproc, uneori fiind foarte dificil să separăm factorii ce amenință securitatea economică de cei ce subminează securitatea politică. Într-adevăr, dependența cvasi-totală a Republicii Moldova de sursele energetice și de materie primă externe a determinat o structură agrară a economiei și o orientare unilaterală a relațiilor comerciale externe, punând în pericol capacitatea statului moldovenesc de a asigura producătorii și consumatorii cu resurse și bunuri economice. Prin urmare, este foarte probabil ca în cazul unui conflict armat sau a pericolului unui conflict armat, Republica Moldova să fie absolut incapabilă să asigure o economie de război viabilă. Chiar și în actualele condiții de pace, extrema penurie a statului nu permite constituirea unei economii defensive, precum și restabilirea și mobilizarea potențialului militaro-industrial rămas de la imperiul sovietic. Bineînțeles că acest factor ușor ar putea fi utilizat de forțe externe sau interne, interesate în diminuarea independenței politice reale a Republicii Moldova.

Un alt exemplu este conflictul transnistrean, care de multe ori a trecut din dimensiunea politică în cea economică, autorităților de la Tiraspol reușindu-le în mod convingător să demonstreze Chișinăului că dispun de suficiente instru-

mente pentru a influența securitatea economică a Moldovei transnistrene și pentru a orienta tratativele în direcția necesară.

Despre securitatea economică nu putem vorbi așa de parcă ne-am referi la o anumită stare concretă, realizabilă prin mijloace economice, politice sau militare. O atare percepție ar fi falsă. Chiar dacă am dori foarte mult, nu am putea descrie exact – calitativ sau cantitativ – ce anume înțelegem prin securitate economică. După părerea lui Barry Buzan, idea general acceptată, că securitatea economică ar reprezenta o valoare absolută, cu o largă aplicare, este o iluzie, iar a o urmări, înseamnă a urmări o himeră [13, p.23]. Această calitate a securității economice devine imediat perceptibilă dacă o extindem la nivelul societății capitaliste, bazată pe libera inițiativă și pe competiție. Dar nu este vorba doar de societățile veritabil capitaliste, ci chiar și de țările care sunt în tranziție la economia de piață social orientată, cum este și Republica Moldova. Aceste contradicții sunt remarcate chiar și în cadrul unei economii eminamente socială cum este cea a Suediei. Vom elucida mai jos contradicțiile pentru fiecare dintre cele trei nivele a consumatorilor, corporativ și statal – ale securității economice, trasând mai întâi un alt aspect problematic este contradicția dintre securitate și eficiență. Aceasta marchează veșnica problemă a echilibrului dintre echitatea socială și eficiența economică. Recent s-a mai adăugat o problemă, care complică definitiv situația în care se află decision-makerul. Este vorba de necesitatea de a minimaliza impactul activităților umane asupra mediului ambiant. La interferența acestor trei principii s-a format conceptul de dezvoltare economică durabilă.

Incertitudini apar, după cum am menționat și mai sus, la analiza securității economice a consumatorilor. În primul rând, se produce o confuzie dintre securitatea economică a consumatorilor și securitatea socială individuală. Securitatea socială individuală înseamnă dreptul fiecărui om de a avea acces la minimumul necesar pentru supraviețuirea biologică și garantarea unui anumit standard de viață.

În art. 47 din Constituția Republicii Moldova este clar stipulat că, statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcăminte, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare. Iar în art. 126, alineatul (2), punctual g) este prevăzut că, statul trebuie să asigure sporirea numărului de locuri de muncă, crearea condițiilor pentru creșterea calității vieții [14]. În mod expres nu este garantat un loc de muncă sau un venit minim decent, deoarece aceasta ar însemna asumarea unor obligații suplimentare din partea statului sau a patronului. Din partea Guvernului aceasta ar presupune intervenții majore în mecanismul pieței libere, pentru crearea locurilor de muncă, în detrimentul eficienței economice și pentru o repartizare socialmente mai echitabilă a veniturilor, în detrimentul dreptului persoanei de a profita din plin de capacitățile și abilitățile proprii. Riscul principal al acestor incursiuni politice este un rezultat de tip sovietic, în care securitatea socială individuală este obținută cu prețul unui standard de viață general scăzut, sau un rezultat de tip britanic, de

declin economic relativ și de dificultate crescândă în menținerea unei angajări generale și a unei creșteri corespunzătoare [15, p.24.]. Păstrarea echilibrului dintre securitate, eficiență și mediu aceasta trebuie să fie problema fundamentală și pentru guvernul Republicii Moldova.

Securitatea economică reprezintă o parte componentă indispensabilă a securității naționale.

Astfel, acțiunile autorităților administrației publice centrale vor fi orientate spre crearea unor condiții interne și externe care să asigure independența economiei naționale, o creștere economică durabilă, satisfacerea necesităților statului și ale cetățenilor, combaterea sărăciei, competitivitatea pe piețele externe. În scopul consolidării sistemului financiar-bancar național, autoritățile relevante vor întreprinde, de asemenea, măsuri de sporire a rezistenței sistemului dat față de crizele financiare și economice externe [16].

Contradicții încă mai mari, apar la analiza securității economice corporative. Productivitatea generală înaltă și folosirea adecvată a resurselor limitate în condițiile pieței este posibilă doar prin eliminarea firmelor mai puțin capabile să reziste presiunilor pieței. În aceste condiții supraviețuiesc doar firmele care dispun de structuri organizatorice și de sisteme de management mai flexibile, în timp ce altele, care nu sunt în stare să se adapteze, sunt eliminate. Instituirea monopolului, crearea cartelurilor, acestea sunt doar unele bariere artificiale în calea pătrunderii altor corporații pe piață. În acest fel, economia de piață este bazată pe ideea, inacceptabilă la prima vedere, de instabilitate a dezvoltării, ceea ce admite un anumit grad, uneori destul de sporit, al insecurității economice corporative. Extinzând această argumentare la nivelul relațiilor internaționale, vom ajunge la o concluzie greșită că conceptul de securitate economică a statului de asemenea este irealizabilă. Totuși, trebuie să înțelegem că diferențe considerabile există între securitatea economică a consumatorilor și corporativă pe de o parte și cea statală, pe e altă parte, dintre care cea mai remarcabilă este că statele își pot adapta construcția lor internă la mediul extern și dispun de forțe de constrângere menite să asigure securitatea în fața unor amenințări externe sau interne.

Rigurile pieței impun, cu alte cuvinte, o adaptabilitate sporită din partea acelor firme care doresc păstrarea pozițiilor lor pe piață. Deși securitatea corporativă face parte în mod indestructibil din securitatea economică națională, ridicarea intereselor corporative la rangul priorităților absolute ale politicilor naționale de securitate este inadmisibilă, deoarece există și un alt aspect specific fenomenului de securitate economică – antagonismul dintre interesele firmelor producătoare și interesele consumatorilor. În calitate de producători firmele sunt interesate să maximalizeze profitul, inclusiv și prin crearea situațiilor de monopol, în timp ce consumatorii sunt interesați în maximalizarea utilității lor, ceea ce este posibil doar prin diversificarea opțiunilor consumiste, ideea monopolului fiind echivalentă cu majorarea prețurilor de consum și totalmente străină posibilității de a alege. Remarcăm că în Republica Moldova au fost înregistrate multiple cazuri când interesele corporative au predominat asupra celor a consumatorilor, pre-

cum și asupra celor statale, printre cele mai cunoscute fiind situația confuză creată pe parcursul ultimilor ani în jurul SA “Franzețuța”, a rețelelor de distribuire a energiei electrice din nord și nord-vest, acestea fiind doar cele mai cunoscute. Aceste cazuri pot fi explicate printr-un fenomen destul de răspândit în țările în tranziție și sărace, cel de corupere a funcționarilor publici responsabili de supravegherea respectării cadrului legal al concurenței libere și loiale de către firmele producătoare locale și străine. Pe de asupra, într-un stat mic și de factură post-totalitară, cum este Republica Moldova, s-au păstrat în cea mai mare parte intacte modalitățile sovietice de rotație a cadrelor în interiorul instituțiilor publice, întreprinderilor de stat, organelor administrative și de control, corpului diplomatic, partidelor politice etc. Implicațiile acestui fenomen asupra securității economice naționale sunt evidente, conducând la închistarea vieții politice, consecința directă a căreia este obținerea de către firmele mari producătoare a unor pârghii ilegale pentru promovarea intereselor corporative în detrimentul celor de stat și cetățenești.

O dimensiune a securității economice pe care nu am menționat-o mai sus, dar care se întâlnește în analizele mai multor autori (Buzan, Galtung), este securitatea economică a claselor. De cele mai dese ori, discuțiile în jurul acestui subiect sunt evitate, datorită tentei marxiste pe care acesta o comportă. Făcând o aplicație a conceptului la cazul Republicii Moldova, de asemenea evităm utilizarea noțiunii de clasă, aceasta fiind lipsă ca realitate socială. Mai degrabă putem vorbi despre securitatea economică a unei elite destul de reduse ca număr (bancheri, politicieni, manageri) și despre insecuritatea sporită a restului societății, o bună parte din care trăiește sub nivelul admisibil al sărăciei. Clasa de mijloc fiind lipsă sau foarte slab dezvoltată, lipsește odată cu aceasta și elementul purtător al echilibrului între interesele de securitate socială și cele de eficiență economică. S-ar părea că, spre deosebire de securitatea consumatorilor și corporativă, securitatea economică statală este un fenomen mai lesne de analizat, deoarece prin natura lor statele sunt mult mai permanente ca indivizii și firmele. Însă în Republica Moldova care, alături de deficiențele provocate de asumarea destul de bruscă a tranziției la economia de piață, resimte și o profundă criză de identitate națională, conceptul de securitate economică a statului nu este univoc aplicabil. Din această cauză, cu referință la Republica Moldova, s-ar putea ca Marx să aibă dreptate, afirmând că statul nu este altceva decât instrumentul prin care clasa (elita) dominantă își asigură propriile interese de securitate și de prosperitate. În afară de aceasta, studiind securitatea statală a Republicii Moldova, trebuie să știm foarte bine unde începe și unde se termină acest stat, adică care este teritoriul pe care statul realmente, nu doar constituțional, îl controlează. Or, în situația cu secesionismul Transnistriei și cu autonomia Gagauziei, frontiera de est și cea de sud-est nu este controlată de guvernul central, ci de elitele regionale, sprijinite de forțe externe. Prin urmare, Republica Moldova nu este doar un stat mic, ci un stat mic dezmembrat din punct de vedere morfopolitic, ceea ce induce vulnerabilități specifice.

În studierea securității economice a statului pot fi trasate paralele între condițiile de securitate economică consumatorului și cea statală. Ca și securitate economică a consumatorilor, cea a statului presupune mai întâi de toate situația în care sunt asigurate condițiile necesare de supraviețuire. Ca și consumatorii individuali, statele trebuie să-și asigure accesul imediat la resursele necesare. În cazul unui stat mic, cum este Republica Moldova, existența unor resurse interne extrem de limitate trebuie să fie compensată prin accesul liber la investițiile străine și prin deschiderea la comerțul și finanțele mondiale, ceea ce trebuie să devină o parte componentă și a concepției securității naționale, deoarece întreruperea furnizării sau finanțării amenință bunăstarea și stabilitatea politică internă. Prin urmare, una dintre direcțiile prioritare ale politicii economice externe este diversificarea furnizorilor și creditorilor, iar ale politicii economice interne, atenuarea vulnerabilităților prin constituirea rezervelor strategice interne și crearea unui sector financiar-bancar stabil, dar care, în același timp, ar sprijini creșterea economică reală. Identificarea în interior a resurselor energetice alternative și a celor financiare este de importanță critică pentru păstrarea unei independențe politice reale.

Este pe larg acceptată ideea că, în pofida instabilităților și imperfecțiunilor sale, piața este cea mai bună modalitate de maximalizare a eficienței economice, securității sociale și economice, inovației și distribuției. De aceea, pentru a funcționa cât mai eficient, piața chiar trebuie să conțină în sine amenințări în adresa agenților economici mai puțini profitabili. Din aceste considerente, un întreg evantai de amenințări economice, care adeseori sunt mai degrabă niște riscuri economice pure, se încadrează perfect în regulile și condițiile pe care le impune piața. Prin urmare, este foarte greu să trasezi frontiera între riscurile propriu-zise și acele situații excepționale care ar amenința securitatea națională. Însă, după cum afirmă și Buzan, “invocarea prea frecventă a securității naționale ar însemna pur și simplu creșterea intervențiilor guvernamentale în economie până-ntr-atât încât piața nu ar mai putea funcționa” [17, p.30].

Aceste intervenții ar însemna că statul își asumă o poziție care l-ar face absolute deosebit de ceilalți agenți economici, situație care ar compromite în întregime ideea liberei inițiative și a proprietății private. Existența proprietății private presupune existența mai multor interese economice exprimate de o varietate de firme particulare și de indivizi. Din această cauză, mecanismul economiei de piață creează situația în care interesele economice ale statului nu pot fi definite la fel de univoc ca cele politice sau militare. Din aceleași cauze, atunci când vorbim, spre exemplu, despre necesitatea de a diversifica furnizorii de resurse energetice și de a reduce dependența față de piețele tradiționale de desfacere, aceasta de fapt nu înseamnă că statul trebuie să dicteze regulile și direcțiile de export sau de import. Cea mai mare parte din resursele energetice se importă, iar cea mai mare parte din produsele moldovenești se exportă, în baza unor contracte realizate direct între agenți economici privați. Prin urmare, statul trebuie doar să creeze infrastructura fizică și cadrul legal intern și să adere la alinierea economică exter-

ne în așa mod, încât indirect să obțină reorientarea exporturilor și diversificarea importurilor. În pofida tuturor acestor contradicții, avem nevoie de o definiție de lucru a securității economice, pe care o vom considera *starea în care, atât din exterior, cât și din interior, nu există amenințări de ordin economico-financiar care ar putea să submineze posibilitățile statului de a-și asigura resursele necesare pentru îndeplinirea funcțiilor sale, care ar compromite desfășurarea unei bune activități economice de către producători și care ar pune în pericol interesele de maximizare a utilității consumatorilor. Principalul obiectiv al securității economice naționale este asigurarea condițiilor fundamentale pentru dezvoltarea social-economică a țării.*

Aici este foarte important să clarificăm conținutul termenului de *dezvoltare social-economică*. Termenul “dezvoltare” poate fi perceput și interpretat în mod diferit de exponenții diferitor școli de gândire politică și de adepții diferitor doctrine politice. În termeni strict economici și în sensul tradițional al acestei sintagme, dezvoltarea”, este înțeleasă ca capacitatea unei economii, care un anumit timp a fost statică sau a suferit o degringoladă calitativă, cantitativă și structurală, să regenereze Institutul de Politici Publice și să mențină o creștere anuală a PIB de cel puțin 5%, în termeni reali. Din paradigma tradițională a științelor economice ar reieși că trebuie elaborate și implementate politici economice orientate la creșterea ponderii sectorului industrial și al serviciilor în PIB, în timp ce greutatea relativă a agriculturii ar fi bine să diminueze. Fără să contestăm primordialitatea dezvoltării industriale a țării, considerăm că aplicarea incoerentă a preceptelor tradiționale poate să fie urmată de înrăutățirea definitivă a situației în agricultură și să discrediteze eforturile orientate la dezvoltarea localităților rurale. Economiiștii accentuează ca dezvoltarea trebuie să fie durabilă. În dezbaterea actuală, creșterea economică trebuie privită ca fiind doar unul din aspectele dezvoltării unui teritoriu. Termenul dezvoltare reprezintă totalitatea „schimbărilor în structura economică, socială, instituțională și politică, care sunt necesare pentru a face tranziția de la o economie agricolă pre-capitalistă la una capitalistă industrială” (cf. Bresso M., 1993, p. 75). O societate care trece printr-o fază de dezvoltare economică este implicată într-o serie de îmbunătățiri a diferiți indicatori (și nu neapărat al unuia care face referire numai la bogăția produsă de o țară), cum ar fi rata de alfabetizare, speranța de viață, rata sărăciei, sănătatea populației, calitatea mediului, etc. Dezvoltare înseamnă îmbunătățire, progres, indică o schimbare spre o situație de preferat celei curente, modifi cări care sunt calitative și nu doar cantitative. Dezvoltarea reprezintă o serie de obiective desirabile pentru o societate și nu are un unic obiectiv acela al creșterii venitului pe cap de locuitor (cf. Pearce D.W., Markandya A., Barbier E., 1991) [18, p.46-47].

Datorită neajunsurilor pe care le comportă teoriile tradiționale ale dezvoltării, în Republica Moldova dezvoltarea trebuie să fie abordată ca un concept multidimensional care, pe lângă creșterea economică reală, reducerea decalajelor economice sociale și regionale, eradicarea sărăciei, ar mai implica și modificări majore în structura societății, în atitudinea maselor față de reforme în general,

în instituțiile naționale care în structurile europene au ajuns să fie aduse drept exemplu de birocratism sau de arhaism. Cel puțin trei elemente: ***durabilitatea***, ***demnitatea*** și ***libertatea***, valori imuabile care au fost căutate în toate timpurile, în toate societățile și de toți indivizii, trebuie să formeze bază conceptuală a securității economice.

Prin ***durabilitate*** se înțelege capacitatea de a asigura cetățenii cu ***toate*** resursele necesare pentru un trai normal și pentru depășirea existenței mizerabile, care în Republica Moldova derivă din lipsa unor condiții elementare: hrană, îmbrăcăminte, sănătate, securitate și posibilitatea de a da și de obține o educație. Creșterea veniturilor pe cap de locuitor, oferirea unor posibilități mai mari de căutare și de creare a locurilor de muncă, eliminarea sărăciei și reducerea decalajelor între nivelurile veniturilor individuale, sunt condițiile necesare (dar nu și suficiente) pentru dezvoltare și pentru realizarea plenară a potențialului uman.

Demnitatea este dreptul fiecăruia să se considere și să fie considerat Om. În majoritatea țărilor în curs de dezvoltare sau în tranziție, prosperitatea materială a țărilor mai dezvoltate este considerată o derivată a demnității lor naționale. Cetățenilor Republicii Moldova trebuie să le fie insuflat un simț al demnității, pentru a nu fi folosiți în calitate de instrument pentru realizarea unor interese personale sau de partid și pentru a nu mai fi obiectele experimentelor sociale și economice.

Libertatea este premisa fundamentală pentru edificarea unei societăți sănătoase și bine încheiate. Cetățenii Republicii Moldova sunt egali în drepturi cu cei din alte țări și prin urmare sunt în drept să ceară crearea posibilităților de ași duce un trai comparabil, dacă nu egal, cu nivelul european. Definirea exactă a securității și clarificarea conceptului de dezvoltare sunt necesare pentru elaborarea unei doctrine coerente asupra securității economice naționale, conceptul-cadru al căreia am încercat să-l elaborăm independent [19].

Organul principal care asigură protejarea intereselor naționale în activitatea economică externă, promovează politica liberului schimb sau politica protecționistă, pornind de la interesele naționale este Guvernul. Statul dispune de un nivel maxim de asigurare a securității economice doar în cazul lipsei factorilor interni și externi de orice gen care ar genera amenințări sau pericole asupra acestei stări. În lista celor mai importanți factori generatori de securitate economică ar trebui citați: – Poziția geografică; – Cantitatea de resurse naturale; – Potențialul agricol și industrial; – Nivelul de dezvoltare socio-demografic; – Calitatea administrării etatice.

Federația Rusă, Statele Unite ale Americii, Japonia, China, Uniunea Europeană ocupă pozițiile de lider în lume după potențialul industrial, volumul de producție agricolă, volumul de resurse naturale și dispun de o poziție geografică prielnică, ceea ce contribuie la asigurarea securității economice a acestora. Cu toate acestea, aceste state se deosebesc substanțial în conformitate cu criteriile anterior menționate și de asemenea după mecanismul etatic de reglementare a economiilor naționale [20, p.52]. În Republica Moldova, există un sistem de organe, instituții de stat și private, activitatea cărora este canalizată spre promovarea

exportului de mărfuri și servicii, crearea condițiilor favorabile pentru activitatea economică externă și stimularea investițiilor în ramurile economiei naționale. În acest sens, rolul principal îi revine Ministerului Economiei, care are următoarele funcții în domeniul activității economice externe și atragerii investițiilor autohtone și străine în economie: – cooperarea cu partenerii din UE, CSI, SUA, alte state, în scopul atragerii asistenței tehnice și financiare pentru demararea proiectelor de dezvoltare; – elaborarea unui sistem complex de reglementare de către stat a relațiilor economice externe în vederea integrării economiei naționale în economia mondială (prin intermediul Organizației Mondiale a Comerțului, PNUD ș.a.); – aderarea Republicii Moldova la diferite convenții internaționale în domeniul comerțului internațional (Convenția ONU în domeniul contractelor de vânzare-cumpărare internațională ș.a.); – coordonarea activității Republicii Moldova în cadrul organizațiilor internaționale cu caracter economic (ODDE – GUAM; Comunitatea Economică Euro-Asiatică; Comisia pentru probleme economice în Europa a Națiunilor Unite (UNECE); Organizația pentru cooperare economică în bazinul Mării Negre (OCMN); – armonizarea legislației naționale cu caracter economic la sistemul legislativ al Uniunii Europene, ținându-se cont de necesitatea integrării europene a Republicii Moldova ș.a. În scopul sporirii eficienței activității economice externe, a fost constituită Organizația pentru atragerea investițiilor și promovarea exportului (MIEPO), cu al cărei concurs sunt încheiate diferite acorduri de parteneriat[21, p.940-948].

Concluzii

- 1) Securitatea economică constituie fundamentul securității naționale a țării. Această noțiune are o structură complexă, stratificată și semnifică, în primul rând, capacitatea economiei de a asigura suveranitatea țării și situația ei geopolitică în lume, de a determina, în mod independent, politica economică a statului, și de a se adapta la noile condiții de dezvoltare; în al doilea rând – aprecierea sistemică a situației economice de pe poziția apărării intereselor naționale; în al treilea rând – disponibilitatea instituțiilor puterii de a contracara pericolele și provocările perioadei de dezvoltare postindustrială prin sporirea eficacității și rentabilității managementului și crearea condițiilor favorabile pentru concurență și prosperarea inițiativei private în limitele respectării codului de etică corporativă; consolidarea legislației și puterii judecătorești, raționalizarea sistemului fiscal; crearea condițiilor economice și juridice pentru suprimarea criminalizării; sporirea eficienței reglementărilor de stat, reducerea funcțiilor de prisos ale organelor administrației de stat și înfăptuirea reformei administrative; aplicarea standardelor internaționale de funcționare a unui stat modern și eficace.
- 2) Sistemul securității economice este destinat evaluării și prognozării principalelor pericole ce amenință interesele naționale ale țării în sfera econo-

miei și determinării măsurilor de combatere a acestor pericole, adaptării organelor administrației de stat la noile condiții și provocări ale evoluției postindustriale a lumii.

- 3) Analiza pericolelor interne și externe pentru securitatea economică a demonstrat că aceste pericole, timp îndelungat, pot să nu se manifeste deschis sau acut, fapt care nu trebuie să ducă la neglijarea soluționării problemelor concrete, ce-și anunță existența sub forma unor semnale „venite” de la indicatorul securității economice. Evoluarea pericolelor în crize se produce din cauza ineficienței deciziilor administrative și, drept urmare, numărul acestor pericole crește. Cu cât mai multe pericole constată analiticii și experții că există pentru securitatea națională, cu atât mai mare este probabilitatea unei crize.
- 4). În țară există un system de organe care au obligațiuni de a stabili și a realiza măsuri de protecție a securității economice, însă acestea nu execută aceste obligațiuni la nivelul necesar.

Sperăm ca în scopul asigurării securității economice și energetice a țării, vor fi realizate prevederile Strategiei securității naționale care propun: elaborarea un mecanism eficient de identificare a factorilor de pericol de ordin intern și extern, cu stabilirea acțiunilor necesare pentru asigurarea securității, și un sistem adecvat de luare a deciziilor bazat pe programe de dezvoltare social-economică. În acest sens, vor fi depuse eforturi sporite pentru: efectuarea de transformări instituționale care să contribuie la coordonarea acțiunilor de asigurare a securității economice; dezvoltarea și implementarea tehnologiilor de fabricare a produselor concurențiale; dezvoltarea infrastructurii economiei naționale, necesară pentru realizarea transformărilor de structură; asigurarea unei utilizări mai eficiente a resurselor; dezvoltarea potențialului tehnico-științific, inovațional și de producție; diversificarea potențialului de export; colaborarea internațională în domeniul energiei și integrarea în sistemul energetic unic european; îmbunătățirea climatului pentru investiții în generarea de energie electrică; diversificarea genurilor de combustibili utilizați pe teritoriul țării, precum și a căilor de import al resurselor energetice; majorarea, în măsura posibilităților, a capacităților economice competitive de producere a energiei electrice; promovarea eficienței energetice și utilizarea resurselor energetice regenerabile, în conformitate cu politicile UE în domeniu; crearea sau arendarea, în măsura posibilităților, a depozitelor de stocare a gazelor naturale; înelarea sistemului național de gazificare; gazificarea integrală a țării[22].

Bibliografie

1. Valeriu Cușnir, Vitalie Varzari. Reflecții asupra proiectului strategiei securității naționale, în rev. Științe juridice, 2016, nr.1, p.1-6
2. Legea nr. 112 din 22 mai 2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova. Publicat: 03.06.2008 în Monitorul Oficial Nr. 97-98, art Nr: 357
3. <https://old.sis.md/ro/asigurarea-securitatii-economice>

4. Grigoreva Ekaterina, Fesina Elena. Economic Security a Condition of Institutional Support of Economy Modernization // World Applied Sciences Journal. 2013. Vol. 31, № 5, p. 940-948
5. Prohnițchi V. Securitatea economica a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova. În: Securitatea și apărarea națională a Republicii Moldova. Institutul de Politici Publice. Chișinău: Arc, 2002, p. 155 (p. 148-195)
6. Bujor V., Clăseveci A. Interesele și contradicțiile de interese în conceptul de securitate al sistemului social. În: Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов, Международная научно-практическая конференция, 7-8 ноября 2014 г. В 2-х частях. Кишинев: Iulian, 2014, (Tipogr. «Cetatea de Sus»). Ч. 1, p. 11 (p. 10-12)
7. Основы экономической безопасности. Государство, регион, предприятие, личность / Под ред. Е.А.Олейникова. М.: ЗАО «Бизнесшкола «Интел-Синтез», 1997. 288 с ;Prohnițchi V. Op. Cit., p.150
8. Prohnițchi V. Doctrina securității economice naționale a Republicii Moldova (concept-cadru). În: Apărarea și securitatea națională a Moldovei anul 2001. Studiu elaborat de Institutul de Politici Publice. Chișinău, 2001 (72 p.). [sursă electronică]: <http://www.ipp.md/lib.php?l=ro&idc=170&year=&page=2> (accesat la 16.11.2016)
9. Морунов В.В. Экономическая безопасность как экономическая категория. В: Экономические науки, 2011, №10, p. 53-55.
10. Bujor V., Clăseveci A. Interesele și contradicțiile de interese în conceptul de securitate al sistemului social. În: Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов, Международная научно-практическая конференция, 7-8 ноября 2014 г. В 2-х частях. Кишинев: Iulian, 2014 (Tipogr. «Cetatea de Sus»). Ч. 1, p. 11, (p. 10-12)
11. Andrei Clăseveci. Conceptul securității economice în contextul general de securitate. Legea și viața, nr.4, 2017, p.37
12. Adam Smith, citat de Ch. Fourier în luc. Opere economice. Chișinău. Universitas. 1992, p.385.
13. Barry Buzan, citat de Valeriu Prohnițchi în: Securitatea economică a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova. Institutul de Politici Publice, 2001, p.23
14. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În vigoare de la 27.08.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1. p. 3-45, art. 129.
15. Barry Buzan, citat de Valeriu Prohnițchi, în: Securitatea economică a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova. Institutul de Politici Publice, 2001, p.23, p.24
16. Hotărârea Guvernului nr. 153 din 15-07-2011 pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova. Publicat: 14-10-2011 în Monitorul Oficial Nr. 170-175 art. 499
17. Barry Buzan, citat de Valeriu Prohnițchi, în: Securitatea economică a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova. Institutul de Politici Publice, 2001, p.30
18. Irina-Virginia Dragulanescu, Natalia Dragulanescu. Creștere, dezvoltare și durabilitate. Romanian Statistical Review, nr. 10 / 2013, p.46-47.
19. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În vigoare de la 27.08.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1. p. 3-45, art. 129.

20. Григорьева Е.А. Обеспечение экономической безопасности государства в современных условиях // Известия Санкт-Петербургского государственного экономического университета. 2015. № 3 (93) с.52
21. Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu – Ch.: Arc, 2012, p.482.
22. Hotărârea Guvernului nr. 153 din 15-07-2011 pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova. Publicat: 14-10-2011 în Monitorul Oficial Nr. 170-175 art. 499

PROGNOZAREA SECURITĂȚII ALIMENTARE ÎN ȚĂRILE UNIUNII EUROPENE

Vitalie CAZACU, dr. conf. univ.

Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

Rezumat: Prognozarea securității alimentare efectuată în 2019 pe baza modelului economic Aglink-Cosimo, care presupune o reprezentare matematică a piețelor globale de mărfuri a arătat o modificare privind creșterea consumului de produse alimentare pe cap de locuitor. Această creștere reprezintă o oportunitate pentru UE care va permite sporirea producției cerealiere de lapte și a cărnii. Totodată au fost luate în calcul și proiecții de mediu și climatice. Pentru a efectua evaluările privind securitatea alimentară în UE au fost selectate două dimensiuni importante disponibilitatea și accesibilitatea.

Cuvinte cheie: modelul economic Aglink-Cosimo, UE, securitatea alimentară, creștere, Nivel de auto-suficiență, disponibilitatea, accesibilitatea

FORECASTING FOOD SECURITY IN EUROPEAN UNION COUNTRIES

Abstract: The food security forecast carried out in 2019 on the basis of the Aglink-Cosimo economic model, which assumes a mathematical representation of global commodity markets, showed a change in the increase in food consumption per capita. This growth represents an opportunity for the EU to increase milk and meat cereal production. At the same time, environmental and climate projections were also taken into account. Two important dimensions availability and accessibility have been selected to carry out food security assessments in the EU.

Key words: economic model Aglink-Cosimo, EU, food security, growth, level of self-sufficiency, availability, accessibility

În anul 2019, Comisia Europeană a lansat raportul de previziune intitulat "Perspectivele agricole ale UE: pentru piețe și venit 2019-2030" (EC, 2019). Din start, chiar din titlul raportului este evidentă prezența accesibilității, care reprezintă una din cele 4 dimensiuni acceptate ale securității alimentare. Analiza prezentată în raport se bazează pe modelul economic Aglink-Cosimo, care presupune o reprezentare matematică a piețelor globale de mărfuri agricole și a legăturilor între acestea. În acest model, variabilele macroeconomice specifice fiecărei țări, inclusiv PIB-ul, cursul valutar intern / dolar SUA, indicele prețurilor de consum (IPC), dimensiunea populației și prețul internațional al petrolului, afectează costurile de producție și / sau cererea de consum. O modificare a fiecăreia dintre aceste variabile va afecta piețele pentru fiecare marfă prin legături de model. Randamentele mărfurilor sunt determinate endogen în cadrul modelului, la fel ca prețurile de producție, producția, etc. Cu toate acestea, modelul permite modificări ale prețurilor și cantităților de echilibru, atâta timp cât sunt

respectate soldurile de bază ale pieței. Acest atribut este exploatat în legătură cu activitatea de bază, precum și în legătură cu analiza incertitudinii (EC, 2019).

Conform prognozelor, așteptările consumatorilor și ale cetățenilor vor continua să modifice evoluțiile pieței alimentare, aspirând la aspecte legate de sănătate, bunăstarea animalelor, schimbările climatice și preocupările de mediu, precum și confortul și accesibilitatea. De exemplu, în 2019, cei mai importanți factori pentru consumatorii din UE atunci când cumpărau alimente includeau costul, siguranța alimentelor, etica și credințele.

Aceste preocupări vor fi o oportunitate pentru dezvoltarea în continuare a unor sisteme de producție alternative, cum ar fi produsele locale, organice, fără OMG sau alte produse certificate, acestea fiind tot mai solicitate. Cu toate acestea, după cum subliniază raportul, așteptările consumatorilor pot fi contradictorii. Stilurile de viață existente favorizează o creștere a meselor gătite preventiv, a gustărilor și a mâncării din mers, care nu sunt întotdeauna compatibile cu factorii descriși mai sus.

Potrivit raportului, consumul global de alimente pe cap de locuitor crește, precum și autosuficiența în anumite părți ale lumii. Acest lucru va avea un impact asupra comerțului global și va oferi oportunități pentru unele piețe agroalimentare din UE, creând în același timp o creștere a concurenței pentru altele. De exemplu, raportul prevede o creștere a cererii globale de cereale, ceea ce va duce la o creștere a producției de grâu din UE, în pofida concurenței crescute din partea țărilor din bazinul Mării Negre.

Se preconizează că totalul terenurilor agricole va scădea în UE în perioada de perspectivă, ajungând la 178,3 milioane ha în 2030. În schimb, terenul utilizat pentru culturile de proteine, furaje și semințe oleaginoase se așteaptă să crească cu respectiv 46%, 2% și 1% comparativ cu 2020.

Raportul UE privind perspectivele agricole oferă un scenariu cu privire la impactul schimbării proteinelor în dieta alimentară a UE în următorii zece ani. Presupunând o creștere semnificativă a consumului alternativ pe bază de produse vegetale, în cadrul raportului este analizat impactul acestui tip de consum asupra piețelor cărnii și a produselor lactate. Această schimbare ar putea duce la o scădere a prețurilor producătorilor de carne și produselor lactate, crescând competitivitatea sectorului pe piețele globale. În ceea ce privește piețele culturilor vegetale, cererea crescândă pentru consumul uman ar putea compensa doar parțial cererea mai mică de hrană, rezultând o reducere a utilizării terenului. Creșterea cererii de boabe de soia pentru consumul uman ar putea fi obținută dintr-o creștere a producției UE, prognozată să crească cu 5% până în 2030. În cele din urmă, această schimbare ar putea avea beneficii potențiale pentru climă și mediu. De exemplu, amprenta de carbon a sectorului agricol din UE ar fi redusă cu 6%.

Un alt scenariu propus, inclus în raportul respectiv, analizează impactul atingerii a 100% din laptele produs în UE fără utilizarea furajelor modificate genetic până în 2030. Acest scenariu ar duce la o scădere treptată a importurilor de boabe

de soia și produse alimentare din UE, și la o creștere a producției de furaje din UE. În plus, din cauza disponibilității limitate a hranei pentru animale, se prevede o scădere mică a producției de lapte de 0,5% și a producției de carne de vită de 1,3%.

Un al treilea scenariu este axat pe perspectiva pe termen mediu: impactul focarului de pestă porcină africană (PPA) în China asupra piețelor mondiale și a cărnii din UE. Sunt luate în considerare două opțiuni, o recuperare mai rapidă în care producția de carne de porc în China depășește nivelurile pre-PPA în 2030 și o recuperare mai lentă în care producția de carne de porc în China în 2030 este sub nivelurile pre-PPA. Pentru ambele scenarii, cererea de import din China va atinge niveluri record, ducând la exporturi mai mari de la exportatori-cheie, inclusiv UE. Acest lucru va duce, de asemenea, la o expansiune a producției în afara Chinei în următorii doi-trei ani. Cu toate acestea, în UE, creșterea producției va fi limitată de cerințele politicii de mediu în majoritatea statelor membre ale UE.

Mai mult, raportul include și proiecții pentru aspecte de mediu și climatice. Pentru prima dată, include indicatori care iau în considerare emisiile de gaze cu efect de seră ale întregului sistem alimentar (ferma și lanțul alimentar). De asemenea, analizează urmele de carbon, azot, apă și terenuri. Se prognozează că scăderea preconizată a numărului de bovine de lapte va contribui la o reducere a emisiilor poluante. Pe de altă parte, producția intensivă a culturilor ar putea duce la creșterea emisiilor de oxid de azot, datorită aplicării gunoierului de grajd pe câmpuri. Ținând cont de faptul că modelele de analiză de mediu nu iau în considerare schimbările continue și preconizate ale practicilor agricole, se estimează că emisiile globale de gaze cu efect de seră vor rămâne la un nivel comparabil până în 2030 (EC, 2019).

Pentru a efectua unele evaluări privind securitatea alimentară în Uniunea Europeană, au fost selectate 2 din cele patru dimensiuni importante ale securității, și anume disponibilitatea și accesibilitatea.

Disponibilitate. Unul dintre cele mai importante elemente pentru asigurarea securității alimentare este prezența unei cantități suficiente de alimente. În caz contrar, chiar dacă sunt prezente toate celelalte dimensiuni, nu putem vorbi despre existența securității alimentare. UE s-a concentrat asupra activităților agricole după cel de-al doilea război mondial și a creat în acest scop politica agricolă comună. Scopul principal al PAC, care sa născut în 1957 odată cu Tratatul de la Roma, a fost asigurarea securității alimentare prin creșterea cantității de alimente produse, creșterea veniturilor fermierilor la nivelul persoanelor care lucrează în industrie și reducerea prețurilor plătite de consumatori. În acest scop, UE a acționat cu politici de sprijin și conservare care afectaseră în mod negativ nivelul de echilibru în economia de piață liberă. În 1985, au apărut unele probleme precum excesul de ofertă, creșterea costurilor bugetare și reducerea veniturilor fermierilor (Niyaz, 2016).

Nivelul de auto-suficiență reprezintă un indicator elocvent în măsurarea securității alimentare. Astfel, la nivel de UE, putem menționa că în ansamblu, co-

munitatea Europeană este asigurată cu produse alimentare suficiente necesare pentru un nivel ridicat de securitate alimentară. Drept urmare, pot fi identificate 3 grupe de produse care implică diverse niveluri de asigurare a securității alimentare.

1. Grupul 1. Nivel de auto-suficiență ridicat (peste 100%) – grâu și produse din grâu, carne de porc, carne de pasăre, lapte, roșii, cartofi, ouă, carne de vită, mere
2. Grupul 2. Nivel de auto-suficiență mediu (valorile oscilează în jurul 100%) – floarea soarelui și diverse legume
3. Grupul 3. Deficit de auto-suficiență (sub 100%) – porumb.

Tabelul 1. Rata de auto-suficiență pentru unele produse alimentare din UE, %

	2014	2015	2016	2017
Grâu și produse din grâu	123,0	121,5	126,7	115,3
Floarea soarelui	105,8	100,9	99,0	98,9
Carne de porc	111,8	113,3	115,6	114,4
Legume	100,2	98,8	98,8	99,4
Carne de pasăre	108,2	107,9	108,1	109,2
Lapte	113,0	114,9	114,8	114,7
Roșii	122,0	120,3	121,0	122,3
Cartofi	109,1	111,9	110,6	110,7
Porumb	86,4	90,1	86,3	81,0
Ouă	102,8	103,4	102,5	103,7
Carne de vită	101,3	102,2	104,2	104,8
Mere	113,4	113,9	112,8	108,6

Sursa: Calculat în baza Food balances, 2020

În același timp, un alt indicator al securității alimentare în contextul disponibilității îl reprezintă balanța comercială a principalelor produse de bază. Astfel, în anul 2017, UE are o balanță comercială pozitivă (exporturile prevalează asupra importurilor) la următoarele produse: grâu și produse din grâu, carne de porc, carne de pasăre, lapte, mere, cartofi, ouă, carne de vită și mere. De cealaltă parte, o balanță comercială negativă este observată pentru floarea soarelui, legume și porumb.

Accesibilitate. Accesibilitatea este împărțită în două grupuri distincte: accesibilitatea economică și fizică. Accesibilitatea economică include statutul veniturilor consumatorilor și prețurile la alimente. Accesibilitatea fizică înseamnă lipsa barierelor geografice și fizice de acces la alimente. Prin urmare, accesibilitatea este cercetată și în cadrul securității alimentare a UE. Un indicator în acest sens îl constituie riscul mediu de sărăcie după transferurile sociale. În ultimii 3 ani (2016 – 2018) valoarea acestuia oscilează în jurul la 17%.

Tabelul 2. Riscul sărăciei după transferuri sociale în UE, %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Uniunea Europeană	16,5	16,9	16,8	16,7	17,2	17,3	17,3	16,9	17,1	-
Zona Euro	16,2	16,8	16,8	16,7	17,1	17,2	17,4	17,0	17,0	-
Belgia	14,6	15,3	15,3	15,1	15,5	14,9	15,5	15,9	16,4	-
Bulgaria	20,7	22,2	21,2	21,0	21,8	22,0	22,9	23,4	22,0	22,6
Cehia	9,0	9,8	9,6	8,6	9,7	9,7	9,7	9,1	9,6	10,1
Danemarca	13,3	12,1	12,0	11,9	12,1	12,2	11,9	12,4	12,7	12,5
Germania	15,6	15,8	16,1	16,1	16,7	16,7	16,5	16,1	16,0	14,8
Estonia	15,8	17,5	17,5	18,6	21,8	21,6	21,7	21,0	21,9	21,7
Irlanda	15,2	15,2	16,3	15,7	16,4	16,2	16,8	15,6	14,9	-
Grecia	20,1	21,4	23,1	23,1	22,1	21,4	21,2	20,2	18,5	17,9
Spania	20,7	20,6	20,8	20,4	22,2	22,1	22,3	21,6	21,5	20,7
Franța	13,3	14,0	14,1	13,7	13,3	13,6	13,6	13,2	13,4	-
Croația	20,6	20,9	20,4	19,5	19,4	20,0	19,5	20,0	19,3	18,3
Italia	18,7	19,8	19,5	19,3	19,4	19,9	20,6	20,3	20,3	-
Cipru	15,6	14,8	14,7	15,3	14,4	16,2	16,1	15,7	15,4	14,7
Letonia	20,9	19,0	19,2	19,4	21,2	22,5	21,8	22,1	23,3	22,9
Lituania	20,5	19,2	18,6	20,6	19,1	22,2	21,9	22,9	22,9	20,6
Luxemburg	14,5	13,6	15,1	15,9	16,4	15,3	16,5	18,7	18,3	-
Ungaria	12,3	14,1	14,3	15,0	15,0	14,9	14,5	13,4	12,8	12,3
Malta	15,5	15,6	15,1	15,8	15,8	16,6	16,5	16,7	16,8	17,1
Olanda	10,3	11,0	10,1	10,4	11,6	11,6	12,7	13,2	13,3	13,2
Austria	14,7	14,5	14,4	14,4	14,1	13,9	14,1	14,4	14,3	13,3
Polonia	17,6	17,7	17,1	17,3	17,0	17,6	17,3	15,0	14,8	15,4
Portugalia	17,9	18,0	17,9	18,7	19,5	19,5	19,0	18,3	17,3	17,2
România	21,6	22,3	22,9	23,0	25,1	25,4	25,3	23,6	23,5	23,8
Slovenia	12,7	13,6	13,5	14,5	14,5	14,3	13,9	13,3	13,3	12,0
Slovacia	12,0	13,0	13,2	12,8	12,6	12,3	12,7	12,4	12,2	-
Finlanda	13,1	13,7	13,2	11,8	12,8	12,4	11,6	11,5	12,0	11,6
Suedia	14,8	15,4	15,2	16,0	15,6	16,3	16,2	15,8	16,4	17,1
Regatul Unit	17,1	16,2	16,0	15,9	16,8	16,6	15,9	17,0	18,6	-

Sursa: Eurostat database, 2020

Un alt indicator aferent accesibilității îl reprezintă coeficientul Gini, care este o valoare calculată pentru a arăta distribuția neloială a veniturilor în țări. Distribuția veniturilor este echitabilă dacă valoarea acestui coeficient este aproape de zero, în timp ce devine mai nedreaptă pe măsură ce se apropie de unu (Niyaz, 2016). Exprimat în valori procentuale, indicele Gini este egal cu coeficientul Gini înmulțit cu 100. În cazul nostru, cu cât valorile sunt mai aproape de 0%, cu atât mai perfectă este egalitatea veniturilor, iar cu cât valorile tind spre 100%, cu atât mai acută devine inegalitatea veniturilor. Anume de acest indicator și depinde capacitatea oricărei categorii de populație de a-și satisface necesitățile alimentare.

Tabelul 3. Procentul coeficientului Gini în UE, %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Uniunea Europeană	30,5	30,8	30,5	30,5	31,0	31,0	30,8	30,6	30,8	-
Zona Euro	30,2	30,6	30,4	30,6	30,9	30,7	30,7	30,4	30,6	-
Belgia	26,6	26,3	26,5	25,9	25,9	26,2	26,3	26,1	25,7	-
Bulgaria	33,2	35,0	33,6	35,4	35,4	37,0	37,7	40,2	39,6	40,8
Cehia	24,9	25,2	24,9	24,6	25,1	25,0	25,1	24,5	24,0	24,0
Danemarca	26,9	26,6	26,5	26,8	27,7	27,4	27,7	27,6	27,8	27,5
Germania	29,3	29,0	28,3	29,7	30,7	30,1	29,5	29,1	31,1	29,7
Estonia	31,3	31,9	32,5	32,9	35,6	34,8	32,7	31,6	30,6	30,5
Irlanda	30,7	29,8	30,4	30,7	31,1	29,7	29,6	30,6	28,9	-
Grecia	32,9	33,5	34,3	34,4	34,5	34,2	34,3	33,4	32,3	31,0
Spania	33,5	34,0	34,2	33,7	34,7	34,6	34,5	34,1	33,2	33,0
Franța	29,8	30,8	30,5	30,1	29,2	29,2	29,3	28,8	28,5	-
Croația	31,6	31,2	30,9	30,9	30,2	30,4	29,8	29,9	29,7	29,2
Italia	31,7	32,5	32,4	32,8	32,4	32,4	33,1	32,7	33,4	-
Cipru	30,1	29,2	31,0	32,4	34,8	33,6	32,1	30,8	29,1	31,1
Letonia	35,9	35,1	35,7	35,2	35,5	35,4	34,5	34,5	35,6	35,2
Lituania	37,0	33,0	32,0	34,6	35,0	37,9	37,0	37,6	36,9	35,4
Luxemburg	27,9	27,2	28,0	30,4	28,7	28,5	31,0	30,9	33,2	-
Ungaria	24,1	26,9	27,2	28,3	28,6	28,2	28,2	28,1	28,7	28,0
Malta	28,6	27,2	27,1	28,0	27,7	28,1	28,6	28,2	28,7	28,0
Olanda	25,5	25,8	25,4	25,1	26,2	26,7	26,9	27,1	27,4	26,8
Austria	28,3	27,4	27,6	27,0	27,6	27,2	27,2	27,9	26,8	27,5
Polonia	31,1	31,1	30,9	30,7	30,8	30,6	29,8	29,2	27,8	28,5
Portugalia	33,7	34,2	34,5	34,2	34,5	34,0	33,9	33,5	32,1	31,9
România	33,5	33,5	34,0	34,6	35,0	37,4	34,7	33,1	35,1	34,8
Slovenia	23,8	23,8	23,7	24,4	25,0	24,5	24,4	23,7	23,4	23,9
Slovacia	25,9	25,7	25,3	24,2	26,1	23,7	24,3	23,2	20,9	-
Finlanda	25,4	25,8	25,9	25,4	25,6	25,2	25,4	25,3	25,9	26,2
Suedia	25,5	26,0	26,0	26,0	26,9	26,7	27,6	28,0	27,0	27,6
Regatul Unit	32,9	33,0	31,3	30,2	31,6	32,4	31,5	33,1	33,5	-

Sursa: Eurostat database, 2020

Procentul coeficientului Gini în UE oscilează în mediu între 30,5% și 31%, cu valoarea de 30,8% în 2018. În 2018, cel mai mic coeficient îl are Slovacia (20,9%), pe când cel mai mare este atribuit Bulgariei (39,6%).

Drept urmare, în baza indicatorilor analizați, putem menționa că Politica Agricolă Comună a UE a pus baze bune pentru asigurarea securității alimentare a statelor membre. Sprijinul atât a fermierilor, cât și a pieței au contribuit la crearea unui sistem integru de securitate alimentară, capabil nu doar de a-și satisface consumul intern, dar și de a distribui o parte din bunurile produse în exterior.

În concluzie, putem menționa că Uniunea Europeană, la momentul de față, este asigurată la capitolul securitate alimentară. În același timp, metodele de analiză, evaluare și previzionare existente nu pot cu exactitate cuantifica gradul de asigurare a securității alimentare. În acest sens, o tentativă a fost efectuată de un grup de cercetători din mai multe țări membre UE în cadrul proiectului Orizont 2020 SUSFANS în scopul elaborării unei matrice cât mai complete de indicatori aferenți evaluării securității alimentare, reieșind din specificul țărilor membre UE. Celelalte metode existente, chiar dacă sunt utilizate nu doar pentru țările UE au drept fundament principii similare care stau la baza analizei securității alimentare și anume disponibilitatea, accesul, utilizarea și stabilitatea.

Bibliografie

1. Blanco, M., (2018). The impact of the Common Agricultural Policy on developing countries. Directorate general for external policies. Policz department. European Parliament. Accesat: https://www.researchgate.net/publication/323474349_The_impact_of_the_Common_Agricultural_Policy_on_developing_countries
2. BNS (2020). www.statistica.md
3. Conforti, P. (2013). New approaches to the measurement of food security. Statistics Division Food and Agriculture Organization of the United Nations. Accesat: <http://ina.bnu.edu.cn/docs/20140606151320177002.pdf>
4. EC (2019), EU agricultural outlook for markets and income, 2019-2030. European Commission, DG Agriculture and Rural Development, Brussels.
5. EU Action on "Food security and food crises". (2020). Accesat: https://ec.europa.eu/knowledge4policy/global-food-nutrition-security/eu-action-food-security-food-crises_en
6. EU Strategies related to "Food security and food crises" (2020). Accesat: https://ec.europa.eu/knowledge4policy/global-food-nutrition-security/eu-strategies-related-food-security-food-crises_en
7. European Commission (2020). An EU policy framework to assist developing countries in addressing food security challenges. Brussels, 31.3.2010, Accesat: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0127&from=EN>
8. Farm to Fork Strategy (2020). For a fair, healthy and environmentally-friendly food system. European Commission. Accesat: https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/safety/docs/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf
9. Food balances. (2020). Accesat: <http://www.fao.org/faostat>
10. Ghidul Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană (2014). Accesat: <http://dcfta.md/uploads/0/images/large/1dcfta-v6.pdf>
11. Ignat, A. (2019). Agricultural Policy Monitoring in the Republic of Moldova. Final Workshop of the Pilot Study on Agricultural Policy Monitoring in six post-Soviet Countries. Accesat: <http://www.fao.org/3/ca6872en/ca6872en.pdf>.

MIGRANȚI LA PORȚILE EUROPEI. MODUL ÎN CARE MASS-MEDIA DIN BIHOR REFLECTĂ „CAPTURILE” DE MIGRANȚI

Cristina Liana PUȘCAȘ, dr., Universitatea din Oradea, România

Rezumat: Migrația ilegală pare a fi o provocare pentru securitatea europeană, statisticile naționale indicând o creștere alarmantă a punctelor de trecere a frontierei ilegale. Județul Bihor este un județ de frontieră, în plus România nu este acceptată în spațiul Schengen, tranziția către Ungaria se face prin puncte vamale unde se efectuează un control strict. Intrarea în spațiul Schengen necesită reglementări clare, iar respectarea dreptului la libera circulație pare a fi un concept dificil de aplicat migranților din Palestina, Afganistan, Siria, Irak, Sri Lanka etc., pentru ei singura modalitate de a-și vedea visul venind adevărat este să găsești căi ilegale de trecere a frontierei. Demersul nostru vizează realizarea unei statistici privind numărul imigranților care au încercat să treacă, în ultimii cinci ani, granița României cu Ungaria, respectiv modul în care presa locală a reflectat aceste mișcări masive de propulsie. În contextul războaielor din lumea musulmană, al persecuției anumitor grupuri etnice, migrația tinde să devină o problemă de securitate globală, iar Uniunea Europeană trebuie să identifice soluții pentru rezolvarea acestor crize globale.

Cuvinte cheie: securitate, migrație, frontiere, județul Bihor, media

IMMIGRANTS AT THE GATES OF EUROPE. HOW THE MEDIA FROM BIHOR REFLECTS THE «CATCHES» OF MIGRANTS

Abstract: Illegal migration seems to be a challenge for European security, with national statistics indicating an alarming increase in illegal border crossings. Bihor County is a border county, moreover Romania is not accepted in the Schengen area, the transition to Hungary is made through customs points where a strict control is performed.

Entry into the Schengen area requires clear regulations and respect for the right to free movement seems to be a difficult concept to apply to migrants from Palestine, Afghanistan, Syria, Iraq, Sri Lanka etc., for them the only way to see their dream come true is to find illegal ways to cross the border.

Our approach aims to achieve a statistic on the number of immigrants who have tried to cross, in the last five years, the Romanian border to Hungary, respectively the way in which the local media reflected these massive movements of propulsion. In the context of the wars in the Muslim world, the persecution of certain ethnic groups, migration tends to become a problem of global security and the European Union must identify solutions to solve these global crises.

Key words: security, migration, borders, illegal crossing, County Bihor, media

Migrația ilegală a devenit o adevărată provocare pentru comunitatea Europeană, acest aspect se reflectă și în statisticile la nivel național care indică o creș-

tere alarmantă a trecerilor ilegale a frontierei. Dacă în anul 2015 au fost depistate, în România, 1.917 migranți ilegali, în 2020 s-a ajuns ca numărul acestora să fie de 45.252 persoane.

Județul Bihor este un județ de graniță, mai mult, România nefiind inclusă în Spațiul Schengen, trecerea în Ungaria se face prin puncte vamale în care se realizează un control strict. Pătrunderea în spațiul Schengen, presupune normative clare, iar respectarea dreptului la liberă circulație pare a fi un concept greu de aplicat în cazul migranților din Palestina, Afganistan Siria, Irak, Sri Lanka etc., pentru ei singura modalitatea pentru a-și vedea visul împlinit este să găsească căi ilegale pentru a trece granița.

Toate acestea reprezintă o provocare pentru Inspectoratul Teritorial al Poliției de Frontieră Oradea. Aceste operațiuni sunt, de regulă, reflectate în mass-media locală. Demersul nostru urmărește realizarea unei statistici privind numărul imigranților care au încercat să treacă, în ultimii cinci ani, frontiera română spre Ungaria, respectiv modul în care mass-media locală a reflectat aceste masive mișcări de populație. În contextul războaielor din lumea musulmană, a prigoanei anumitor categorii etnice, migrarea tinde să devină problematică a securității globale, iar Uniunea Europeană trebuie să identifice soluții menite să rezolve aceste crize globale.

*

Poliția de Frontieră Română are printre atribuții atât de supravegherea și controlul trecerii frontierei de stat, cât și prevenirea și combaterea migrației ilegale și a faptelor specifice criminalității transfrontaliere⁴¹. Responsabilitatea instituției se întinde pe o lungime de 3.140 km de frontieră (apă și frontieră terestră), din care 2.070 km reprezintă frontiera externă a Uniunii Europene – „a doua frontieră externă a UE”⁴². În subordinea s-a se află cinci inspectorate teritoriale: Inspectoratul Teritorial al Poliției de Frontieră Iași – frontiera cu R. Moldova; Inspectoratul Teritorial al Poliției de Frontieră Sighetu Marmației – frontiera cu Ucraina; Inspectoratul Teritorial al Poliției de Frontieră Timișoara – frontiera cu Serbia; Inspectoratul Teritorial al Poliției de Frontieră Oradea – frontiera cu Ungaria; Inspectoratul Teritorial al Poliției de Frontieră Giurgiu – frontiera cu Bulgaria⁴³.

Județul Bihor aflat la granița cu Ungaria, este, alături de județul Arad, încorporat structurii regionale I.T.P.F Oradea care asigură supravegherea frontierei și controlul trecerii acesteia cu Republica Ungaria pe o lungime de 300,6 kilometri⁴⁴.

În ultimii cinci ani, care au făcut obiectul acestei investigații, se constată, la nivel național, o creștere constantă a numărului de tentative de trecere ilegală a frontierei, cu vârfuri semnificative în anul 2017, respectiv 2020.

⁴¹ <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/main/pg-informatii-generale-24.html>, accesat la 20.03.2021.

⁴² <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/main/i-analiza-activitatii-politiei-de-frontiera-ro-man-pe-anul-2020-22641.html>, accesat la 20.03.2021.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/oradea/home.html>, accesat la 20.03.2021.

Evoluția migrației ilegale la nivelul României

Anul	2016	2017	2018	2019	2020
Migrație ilegală	2.180	14.788	5.773	9.767	45.252
Procent		+ 578%	– 61%	+ 69,2%	+ 363%

Izbucnirea războiului civil în Siria a generat un val de migrări, Europa trebuind „să răspundă celei mai severe provocări legate de migrație de la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial”⁴⁵. Pe 21 iulie 2015, a intrat în vigoare noul Sistem European Comun de Azil (Common European Asylum System – CEAS)⁴⁶, valorile de migranți punând la grea încercare securitatea europeană. Anul 2017 este un an alt an de cotitură, „anul eforturilor UE de a tăia Ruta Balcanică”⁴⁷ de migrație ilegală, o rută care ocolea România prin sud. Destructurarea unei rute duce la constituirea uneia noi. Or, 2017 însemna miezul restabilirii unei rute noi de migrație ilegală prin Marea Negară, o rută ce are drept poartă de intrare România și poartă de presiune pe granița de vest a României”⁴⁸. Acest lucru se vede prin creșterea cu 578% a numărului de migranți față de anul 2016.

Potrivit informațiilor oficiale ale Poliției de Frontieră Română, în anul 2015, la frontierele țării au fost depistate 1.917 migranți ilegali, ca în anul 2016, numărul lor să ajungă la 2.180⁴⁹. În 2017, avem o adevărată explozie, migrație ilegală a ajuns la 14.788, cu 578,3% mai mult față de 2016⁵⁰. Anul următor, se constată o scădere a numărului de migranți ilegali cu 61% mai puțini, înregistrându-se astfel, în 2018, 5.773 persoane⁵¹. În anul 2019, pe linia migrației ilegale au fost constatate 9.767 cetățeni străini implicați în trecere ilegală⁵², ca în anul în 2020 să se constate, cu toate marile restricții generate de pandemia provocată de SARS-CoV-2.

⁴⁵ *Problema migrației*, https://what-europe-does-for-me.eu/data/pdf/focus/focus04_ro.pdf, accesat la 25.03.2021.

⁴⁶ Lia Maria Pop, Irina Mihaela Pop, „Comunicarea cu publicul. Confuzii privind migrația”, în *Mass-media și istoria recent. Mecanisme de construcție simbolică a realității*, Coordonați: Ioan Laza, Florin Ardelean, Editura Tritonic, București, 2018, p. 474.

⁴⁷ Rutele tradiționale încep în vechile colonii și ținesc metropolele, rute care încep în Africa, ajung în zona costalieră din Nordul Africii și de aici se îndreaptă spre Lampedusa sau direct spre Sudul Italiei, spre Malta, spre Ceuta și Melilla, sau direct spre coastele europene ale Spaniei, dar și pe una nouă și puțin pregătită să gestioneze afloxurile, „ruta balcanică” (începe undeva în Afganistan, Pakistan traversează Irakul și Turcia – cu marile ei tabere de refugiați – și se îndreaptă spre Grecia Insulară, Lesbos și Cos mai ales – de aici caută diverse căi spre Spațiul Schengen. Vezi Lia Maria Pop, Irina Mihaela Pop, „Comunicarea cu publicul...”, p. 474 – 475.

⁴⁸ Irina Mihaela Pop, „Migrația și comunicarea deficitară: o cale spre xenofobie”, în *Mass-media și istoria recent. Mecanisme p.* 505.

⁴⁹ <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/main/i-analiza-activitatii-politiei-de-frontiera-romane-pe-anul-2016-10415.html>, accesat la 25.03.2021.

⁵⁰ <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/main/i-analiza-activitatii-politiei-de-frontiera-romane-pe-anul-2017-12474.html>, accesat la 25.03.2021.

⁵¹ <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/main/i-analiza-activitatii-politiei-de-frontiera-romane-pe-anul-2018-17199.html>, accesat la 25.03.2021.

⁵² <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/main/i-analiza-activitatii-politiei-de-frontiera-romane-pe-anul-2019-19983.html>, accesat la 25.03.2021.

COV-2, o nouă și semnificativă creștere a migrației. În România, au fost identificați 45.252 cetățeni străini implicați în migrația ilegală, cu 363% mai mult față de 2019⁵³. Rapoartele oficiale, indicând pentru anul 2020 ca pondere a migranților – cetățenii afgani (30,6%) și sirieni (28,5%)⁵⁴.

România nu este decât o rută de tranzit, majoritatea migranților dorind să ajungă în Occident, acolo unde nivelul de trai este mult mai ridicat. Un exemplu este cazul Fatimei, o tânără din Siria, venită în România în 2014, care cu greu a reușit să își câștige existența în România. „Salariul mic nu ajunge pentru chirie, pentru întreținere, mâncare, nu mă descurc. Mie îmi place să muncesc, să mă-nânc și să trăiesc din salariul meu, să trăiesc din salariile mele, nu vreau să stau la stat, să țin mâna întinsă, până să te ajute oamenii”⁵⁵, declara Fatima în 2018 pentru postul de televiziune Digi 24. Ea era îndemnată de rudele din Germania să se mute la ei. „Acolo plătesc ajutor, ai salariu bun, chirie, asigurare. Sora, mama, zic: hai, vino acolo, în Germania, că e mai bine! România este o țară foarte frumoasă, mie îmi place, oamenii sunt calzi și au respect”⁵⁶, a mai adăugat tânăra.

În acest context, percepția publică față de migranți pare să fie una greșită. Temerile românilor, dar și ale europenilor că le vor fi luate locurile de muncă, că reprezintă un pericol pentru siguranța națională nu sunt justificate. Un rol major în schimbarea acestor mentalități îl poate juca presa, din păcate la nivelul județului Bihor, mass-media locală se mulțumește doar cu simple relatări, cu publicarea buletinelor de presă transmise oficial de către Comisar șef de poliție Laura Bondar I.T.P.F. Oradea, persoana delegată să țină legătura cu ziariștii. *

Mirajul vestului îi face pe cetățenii proveniți din statele generatoare de migrație din Orientul Mijlociu și Apropiat (Irak, Siria, Pakistan, Afganistan, Turcia, Sri Lanka, Vietnam, Iran, Somalia, Bangladesh, India, Sudan) să-și dorească să părăsească România, astfel cea mai solicitată graniță este cea de vest, iar frontiera cu Ungaria din Arad și Bihor este „ultima redută”, care trebuie cucerită. Trecerea ilegală a frontierei se poate realiza fie pe linia „verde”, fie pe la punctele de trecere a frontierei. Evoluția la nivel național este reflectată și la nivelul inspectoratelor teritoriale. Potrivit Raportului de activitate, la nivelul I.T.P.F. Oradea au fost identificate, în anul 2016, 604 persoane „care au acționat, atât la frontiera verde, cât și în P.T.F.-uri”⁵⁷. În anul 2017, pe raza de acțiune a I.T.P.F. Oradea au fost

⁵³ <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/main/i-analiza-activitatii-politiei-de-frontiera-romane-pe-anul-2020-22641.html>, accesat la 25.03.2021.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Ruta balcanică se schimbă. Tot mai mulți imigranți sunt prinși încercând să treacă granița în România, dar destinația lor finală e alta. <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/ruta-balcanica-se-schimba-tot-mai-multi-imigranti-sunt-prinsi-incercand-sa-treaca-granita-in-romania-dar-destinatia-lor-finala-e-alta-1463700>, accesat la 25.03.2021.

⁵⁶ *Ibidem*

⁵⁷ Smaranda Chișbora, „Bilanțul celei mai tranzitate frontiere din România: 500 de urmăriti general și 600 de migranți prinși în 2016 de ITPF Oradea”, <https://www.ebihoreanul.ro/stiri/bilantul-celeii-mai-tranzitate-frontiere-din-romania-500-de-urmariti-general-si-600-de-migranti-prinsi-in-2016-de-itpf-oradea-131773.html>, accesat la 1.04.2021.

identificate 2.758 persoane implicate în migrația ilegală⁵⁸, atât la frontiera verde, cât și în punctele de trecere a frontierei, o creștere semnificativă a migranților ilegali. Din analiza I.T.P.F. Oradea, în ceea ce privește cetățenia, migranții provin din statele generatoare de migranți din Irak, Siria, Iran, Afganistan, Pakistan, Libia etc⁵⁹. De asemenea, se constată că, în general, migranții au încercat să treacă ilegal frontiera prin P.T.F.-uri în grupuri mici, însă, în 8 cazuri din cele depistate, pe raza de acțiune a I.T.P.F. Oradea, persoanele au fost organizate în grupuri mari (între 14-111 migranți).

Un caz concret este cel din ziua de 21 aprilie 2017, când, în jurul orei 22.50, la Punctul de Trecere a Frontierei Nădlac II – Csanadpalota au fost identificate 111 persoane din Irak, Siria, Iran, Afganistan, Pakistan și India, ascunse în interiorul unui automarfar, care au încercat să iasă ilegal din România. Autovehiculul era înmatriculat în România și era condus de un cetățean român, Vlad V., în vârstă de 40 de ani⁶⁰. Printre cei care se aflau în autocamion au fost descoperiți și 42 de minori, respectiv 24 de femei⁶¹. În ce privește cetățenia, 76 sunt cetățeni irakieni, 15 cetățeni sirieni, 9 cetățeni iranieni, 8 cetățeni afgani, 2 cetățeni indieni și un cetățean pakistanez, cu vârste cuprinse între 2 și 53 de ani.

În anul 2018, pe raza de acțiune a I.T.P.F. Oradea au fost descoperite 930 persoane care au încercat să forțeze atât frontiera verde (258), cât și în punctele de trecere a frontierei (672)⁶². Ca o particularitate, se constată că migranții au încercat, în acest an, să treacă mai degrabă ilegal frontiera prin punctele de frontieră, decât să forțeze frontiera verde, iar aproximativ 95% dintre aceștia au beneficiat de ajutor din partea unor facilitatori.

⁵⁸ <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/oradea/i-analiza-activitatii-itpf-oradea-pentru-anul-2017-12151.html>, accesat la 10.04.2021.

⁵⁹ *Ibidem*

⁶⁰ <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/oradea/i-111-persoane-intentionau-sa-iasa-ilegal-din-romania-ascunse-in-interiorul-unui-automarfar-9123.html>, accesat la 1.04.2021

⁶¹ „111 refugiați, ascunși într-un TIR, <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/social/arad-111-refugiati-ascunsi-intr-un-tir-710713>, accesat la 1.04.2021

⁶² <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/oradea/i-analiza-activitatii-itpf-oradea-pentru-anul-2018-15842.html>, accesat la 1.04.2021.

Un exemplu este cel din 6 aprilie 2018, când la vama Borș au fost descoperite 79 persoane (dintre care 18 femei și 20 minori) din Iran Irak, Siria, Turcia și China, care, ascunse în interiorul unui autotrar, au încercat să ajungă în Ungaria. Facilitator a fost un cetățean sârb, șofer al unui autocamion înmatriculat în Serbia, din documentele prezentate la control rezultând că efectuează un transport cu peleți din România pentru Polonia. Marfa a fost încărcată de pe teritoriul României, camionul în cauză intrând anterior fără încărcătură de pe teritoriul Serbiei⁶³.

Din totalul de 672 de migranți descoperiți la punctele de trecere a frontierei de pe raza județelor Bihor și Arad, 549 au fost ascunși în diferite mijloace de transport. Un alt incident a avut loc în noaptea de 1 octombrie 2018, când în urma unei informații, pe raza localității bihorene Ciuleghiu, au fost oprite în trafic două autoturisme mărcile Peugeot Boxer și Renault Master, înmatriculate în România, la volanul cărora se aflau doi cetățeni români. În prima autoutilitară, poliștii de frontieră au fost descoperit ascunse 25 de persoane (5 femei și 13 minori), iar în celălalt mijloc de transport, erau ascunse bagajele⁶⁴.

În anul 2019, pe raza de acțiune a I.T.P.F. Oradea au fost identificate 1.114 persoane care au acționat ilegal, atât la frontiera „verde” (630), cât și în punctele de trecere a frontierei (484)⁶⁵. Față de anul precedent, se remarcă o scădere a cazurilor înregistrate în P.T.F.-uri, concomitent cu creșterea acestora la frontiera „verde”. În urma cercetărilor desfășurate, au fost identificate o serie de rețele de trafic de migranți, posibil transfrontaliere, întrucât grupurile depistate ascunse în mijloace de transport sunt mixte. „Până în Arad și în Oradea ajung cu diferite mijloace de transport, iar apoi cu taximetre până în localitățile de frontieră, de unde o iau pe jos, pe câmp, spre graniță, folosind aplicațiile de hărți ale telefoa-

⁶³ „Captură record în vama Borș: 79 de migranți prinși în timp ce încercau să fugă din țară ascunși într-un TIR!”, <https://www.ebihoreanul.ro/stiri/captura-record-in-vama-bors-79-de-migranti-prinsi-in-timp-ce-incercau-sa-fuga-ascunsi-intr-un-tir-140821.html>, accesat la 1.04.2021.

⁶⁴ „25 de irakieni au încercat să treacă vama ascunși într-o autoutilitară”, <https://www.bihon.ro/stirile-judetului-bihor/25-de-irakieni-au-incercat-sa-treaca-vama-ascunsi-intr-o-aut-outilitara-56269/>, accesat la 10.04.2021.

⁶⁵ <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/oradea/i-analiza-activitatii-itpf-oradea-pentru-anul-2019-20156.html>, accesat la 10.04.2021.

nelor mobile ori diverse detalii de planimetrie (luând ca reper ape curgătoare care traversează frontiera, linia de calea ferată ori alte căi de comunicație)”⁶⁶. Din punct de vedere al naționalităților, se menține ridicat numărul migranților proveniți din statele generatoare de migranți – Irak, Afganistan, Siria, Iran, India, Turcia, Palestina, Pakistan, remarcându-se o creștere, în ultimul trimestru al anului 2019, al numărului de migranți proveniți din Algeria, Maroc și Tunisia⁶⁷.

Pentru anul 2020, conducerea I.T.P.F. Oradea informează în raportul său de activitate că „au fost depistate pe linia migrației ilegale peste 4.470 persoane, care au acționat ilegal în zona de competență a I.T.P.F. Oradea, atât la frontiera verde (3.370), cât și în punctele de trecere a frontierei (1.000)”⁶⁸. Din punct de vedere a cetățeniei, se menține ridicat numărul migranților proveniți din statele generatoare de migranți din Orientul Mijlociu, însă pentru anul 2020 se observă o creștere semnificativă a numărului de migranți proveniți din Afganistan (în special în ultimele luni ale anului) și Siria. În punctele de trecere a frontierei din zona de competență I.T.P.F. Oradea au fost depistate peste 1.000 de persoane care au încercat să treacă ilegal frontiera, ascunse în diferite mijloace de transport, sau prin evitarea controlului la frontieră. Din punct de vedere al modului de operare, aproximativ 91% din migranți au fost facilitați, fiind ascunși în compartimentele marfă ale automarfarelor, autoutilitarelor sau microbuzelor, iar cetățenii terți nefacilitați au fost depistați ascunși în/sub automarfare sau în tren ori au încercat să evite controlul de frontieră.

Migrație ilegală pe raza I.T.P.F. Oradea

ANUL		2016	2017	2018	2019	2020
Total	Verde	604	2.758	930	1.114	4.470
	PTT		2.236 522	256 672	630 484	3.370 1.000

Eforturile migranților de a ajunge în țările vestice presupun riscuri de neîmbarcat, atât materiale, cât și fizice. Nweran Abdullah, în vârstă de 33 ani, și cei doi copii ai săi au fugit din calea războiului din Siria, decizia a fost luată după ce soția și ceilalți doi copii au fost prinși sub dărâmături, după un atac. „Drumul a fost unul lung și greu de parcurs, mai ales pentru cei doi copii. Am trecut prin Turcia, Grecia, Serbia și am fost nevoiți să schimbăm mai multe mijloace de transport. Am călătorit cu vaporul, mașina, însă drumul din Serbia până în România a fost parcurs pe jos, iar asta a fost cel mai greu pentru mine, fiind și cu cei doi copii”⁶⁹, mărturisește Nweran Abdullah.

O experiență similară a trăit și Saadi Jameel Issa, în vârstă de 41 de ani, soția sa, în vârstă de 40 de ani, și cei trei copii minori. Ei au pornit din nordul Irakului,

⁶⁶ *Ibidem*

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ <https://www.politiadefrontiera.ro/files/docu/1617951126205-bilantitpforadea202002022021.pdf>, accesat la 10.04.2021.

⁶⁹ „Interviu cu familia Nweran”, în Migrația și azilul, nr. 57/2020, http://igi.mai.gov.ro/sites/default/files/ma_57_final.pdf, accesat la 10.04.2021

dintr-o regiune ce aparține Kurdistanului. Capul familiei relatează că au vândut tot ce au avut și cu banii strânși au luat legătura cu o călăuza care le-a promis că îi va duce în Grecia. Au pornit pe jos, dar în noua țară nu s-au adaptat. După un an au luat-o iar din loc, tot pe jos. Au fost abandonați de călăuza și a trebuit să se descurce singuri, s-au adăpostit în case părăsite, au înnoptat pe străzi, însă cel mai greu le-a fost cu igiena, nu aveau unde să se spele⁷⁰.

Din păcate astfel de relatări ale unor copii, femei, dar și bărbați în putere despre greutățile pe care le-au avut de îndurat pentru a ajunge într-o țară unde nu pândește la fiecare colț pericolul morții, nu se regăsesc în presa locală, și foarte puțin în națională.

În rapoarte oficiale ale instituțiilor statului care remit simple buletine informative sunt enumerate sumar doar aceste moduri de trecere ilegală a frontierei. Astfel, pe fâșia verde, se amintește că migranții se deplasează „cu diferite mijloace de transport până în Arad sau Oradea, apoi cu taxi până în apropierea unor localități din proximitatea frontierei, iar de acolo pe jos peste câmp spre frontieră, folosindu-se de aplicațiile de hărți ale telefoanelor mobile, ori de diverse detalii de planimetrie (ape curgătoare care traversează frontiera, calea ferată, alte căi de comunicație)”⁷¹, în general pe timp de noapte, folosind vegetația înaltă din zona de frontieră”.

Astfel, pe 15 iunie 2017, au fost descoperite, în apropierea frontierei de stat 17 persoane, care se deplasau pe jos, printr-un lan de porumb, spre Ungaria. Grupul reunea patru bărbați, cinci femei și opt minori, cetățeni din Irak, Afganistan, Iran și Libia, adulții având vârste cuprinse între 21 și 49 ani, iar copiii între 2 și 17 ani. De asemenea, la cercetări s-a stabilit faptul că toți sunt solicitanți de azil în România⁷².

⁷⁰ „Povestea călătoriei unei familii din Kurdistan”, în Migrația și azilul, nr. 58/2021, <http://igi.mai.gov.ro/sites/default/files/MA58.pdf>, accesat la 7.04.2021

⁷¹ <https://www.politiadefrontiera.ro/files/docu/1588765346270-bilantitpforadea2019.pdf>, accesat la 7.04.2021

⁷² <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/oradea/i-saptesprezece-cetateni-straini-depistati-intr-un-lan-de-porumb-langa-frontiera-cu-ungaria-9556.html>, accesat la 9.04.2021

Pe 21 octombrie 2020, 37 de cetățeni din Afganistan, Siria, Irak, Iran și Somalia, au fost identificate la frontiera verde într-un lan de porumb. Grupul era format din 28 de bărbați, două femei și șapte minori, adulții cu vârste cuprinse între 18 și 50 de ani, iar minorii având vârste cuprinse între 5 și 17 ani⁷³.

În ce privește ieșirea din țară prin punctele de trecere a frontierei, în cazul persoanelor ascunse în autovehicule, acestea se folosesc de automarfare sau se ascund în microbuze, în spatele bagajelor/în spații special amenajate; ori stau ascunse pe osiile semiremorcilor; ascunse sub/în bagaje, în autoturisme sau în tren, sau ascunse pe platformele unor trenuri de marfă care transportau autoturisme.

De asemenea, în cazul persoanelor care s-au sustras de la controlul de frontieră: migranții se deplasează pe jos spre Ungaria pe contrasens sau pe lângă coloana de automarfare, pe sensul de ieșire din țară; sau încearcă trecere în forță, prin punctul de trecere al frontierei.

Pe 27 iunie 2017, într-un automarfar ce transporta piese auto din Turcia în Norvegia, au fost depistat 91 cetățeni din Siria și Irak, care doreau să ajungă într-un stat din Spațiul Schengen. În cauză erau implicați, 44 bărbați, 18 femei și 29 copii, adulții având vârste cuprinse între 18 și 60 de ani, iar minorii între 2 și 17 ani, majoritatea fiind solicitanți de azil în România⁷⁴.

În ziua de 12 iunie 2018, la Vama Borș, în remorca unui automarfar, printre rolele de hârtie, au fost descoperite 32 de persoane. „21 bărbați, 5 femei și 6 copii,

⁷³ <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/oradea/i-patruzeci-si-sapte-de-cetateni-straini-depistati-de-politistii-de-frontiera-aradeni-21500.html>, accesat la 9.04.2021

⁷⁴ „ITPF Oradea: 91 de migranți depistați într-un TIR din Turcia”, <https://oradeaindirect.ro/itpf-oradea-91-de-migranti-depistati-intr-un-tir-din-turcia/>, accesat la 10.04.2021

adulții având vârste cuprinse între 19 și 40 ani, iar copiii între 1 și 10 ani. Verificările preliminare au relevat faptul că cei în cauză sunt cetățeni din Irak, Afganistan și Iran, înregistrați ca solicitanți de azil în România⁷⁵, transmite purtătorul de cuvânt I.T.P.F. Oradea, comisar-șef de poliție Bondar Laura Beatrice.

De asemenea, în satele de pe lângă graniță, migranții încercă să-și găsească adăpost, este cazul a 11 persoane din Afganistan, Iran și Somalia au fost descoperite, pe 16 noiembrie 2019, de către polițiștii de frontieră într-un imobil nelocuit, aflat în construcție, la marginea localității Girișu de Criș (Bihor).⁷⁶

Care este poveste din spatele acestei fotografii? Nu vom ști, poate, niciodată. Cele două familii tinere, din Siria, cu doi copii, unul de un an, altul de un an și șase luni, au fost descoperiți, în seara zilei de 12 ianuarie 2020, în zona Borș-Sănătu Mic, la aproximativ 400 m de linia de frontieră, într-un autoturism care circula în regim de taxi. Visul lor era să ajungă în Germania⁷⁷. Din păcate, mass-media local nu se oprește asupra acestor drame, nu investighează motivația care i-a împins pe acești oameni să abandoneze tot ce au avut în țările lor și să pornească, cu prețul vieții, la un lung și dificil drum.

⁷⁵ „32 de migranți ascunși într-un camion, la Vama Borș”, <https://www.bihon.ro/stirile-judetului-bihor/32-de-migranti-ascunsi-intr-un-camion-la-vama-bors-71083/>, accesat la 10.04.2021

⁷⁶ „Migranți în casă nelocuită, la Girișu de Criș”, <https://www.bihon.ro/stirile-judetului-bihor/migranti-in-casa-nelocuita-la-girisu-de-cris-546787/>, accesat la 10.04.2021.

⁷⁷ <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/oradea/i-doua-familii-de-sirieni-depistate-in-apropierea-frontierei-cu-ungaria-19272.html>, accesat la 10.04.2021.

INOVAȚIILE CA ELEMENT A SECURITĂȚII NAȚIONALE

Tatiana ANDREEVA, dr.conf. univ.,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Eugeniu GROSU, doctorand,
Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

Rezumat: În articol este analizat impactul inovațiilor asupra creșterii economice durabile și a competitivității globale a țării, precum și elementele securității economice a statului. Gestionarea procesului de inovare a devenit o componentă importantă a politicilor naționale ale multor țări pe calea asigurării securității economice, a competitivității internaționale și a dezvoltării echilibrate pe termen lung. Atingerea unui nivel ridicat de competitivitate globală bazată pe inovația științifică și tehnologică necesită transformarea stării actuale a economiei într-o economie bazată pe cunoaștere. În lucrare se analizează conceptul de bază a securității inovatoare, esența ei în formare economiei inovatoare. Problemele securității legate de inovările tehnologice își câștigă importanța datorită faptului că introducerea tehnologiilor și proceselor inovatoare au o importanță crucială pentru a asigura o mai bună calitate a vieții, extinderea a posibilităților de dezvoltare și asigurare a securității naționale a tuturor țărilor. Cercetări privind problemele securității naționale și economice au fost efectuate de mult timp în majoritatea țărilor dezvoltate economic. Componenta inovatoare din aceste cercetări este considerată o parte integrantă a securității economice sau științifice și tehnice. Analiza arată că în perioada de tranziție la dezvoltarea bazată pe inovație au loc schimbări în economie și componentele acesteia, precum și în viziunea asupra lumii, economiei, politicilor, societății. Astfel, în lucrare sunt atinse sfere în care dezvoltarea siguranței în limitele securității economice nu rezolvă toate probleme ce apar. Este necesar de a fi obiectivi pentru a rezolva aceste probleme și diferite întrebări ce pot apărea în cursul formării unei economii inovatoare.

Cuvinte cheie: inovație, globalizare, resurse umane, securitatea națională, politici guvernamentale

INNOVATIONS AS AN ELEMENT OF NATIONAL SECURITY

Abstract: The article analyzes the impact of innovations on sustainable economic growth and the country's global competitiveness, as well as the elements of state economic security. Managing the innovation process has become an important component of many countries' national policies to ensure economic security, international competitiveness and balanced long-term development. Achieving a high level of global competitiveness based on scientific and technological innovation requires the transformation of the current state of the economy into a knowledge-based economy. The paper analyzes the basic concept

of innovative security, its essence in shaping the innovative economy. Security issues related to technological innovations are gaining in importance due to the fact that the introduction of innovative technologies and processes is crucial to ensure a better quality of life, expanding development opportunities and ensuring the national security of all countries. Research on national and economic security issues has long been conducted in most economically developed countries. The innovative component of this research is considered an integral part of economic or scientific and technical security. The analysis shows that during the transition period to innovation-based development there are changes in the economy and its components, as well as in the vision of the world, economy, policies, society.

Thus, in the work are reached spheres in which the development of security within the limits of economic security does not solve all the problems that arise. It is necessary to be objective to solve these problems and various questions that may arise in the course of the formation of an innovative economy.

Key words: innovation, globalization, human resources, national security, government policies

Introducere. Tendințele de dezvoltare continuă a interacțiunii dintre dimensiunea tehnologică și dimensiunea de informare în toate formele de structură și funcționare, de natură individuală, publică, privată sau de stat, de factură națională sau globală, conduc la apariția unei noi configurații de comunicare și schimb de date pe domeniile publice și private de care depind nivelul și starea sectorială sau generală de securitate.

Rezultatele investigației. Studiile demonstrează că țările care au creat o strategie eficientă pentru dezvoltarea inovatoare primesc avantaje competitive mai convingătoare pentru expansiunea economică, industrială, politică și își consolidează semnificativ propriile poziții strategice.

Ca urmare a studiului potențialului tehnologiilor interne și a caracteristicilor tendințelor economice globale bazate pe principiile inovației, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Programul național în domeniul cercetării și inovării pentru anii 2020- 2023. Proiectele de cercetare și inovare prin care se implementează Programul Național corespund priorităților strategice din domeniile de cercetare și inovare incluse, și anume: asistență medicală; agricultură durabilă, securitate alimentară și siguranța alimentelor; mediu și schimbări climatice; provocări societale; competitivitatea economică și tehnologiile inovatoare.

Cele trei direcții principale pentru competitivitatea economică și tehnologiile inovatoare sunt: nanotehnologia; tehnologia informației și dezvoltarea digitală; materiale, tehnologii și produse inovatoare[1].

Toate inovațiile care contribuie la îmbunătățirea securității sunt inovații de securitate.

Inovația în domeniul securității este un loc slab în țările CSI. Republica Moldova confruntându-se cu grave probleme de securitate [2], de exemplu:

- a. traficul ilicit de armament, materiale și tehnologii pertinente tehnologiilor nucleare reprezintă un grad sporit de risc în plan regional, cauzat de conflictele de durată, precum și de conflictul actual din regiunea de sud-est a Ucrainei. Accesibilitatea obținerii de către entități statale și non-statale a armelor de distrugere în masă sau a materialelor cu dublă destinație, proliferarea armelor mici și a armamentelor ușoare relativ ieftine, ușor de transportat și simple în aplicare reprezintă un risc la adresa păcii securității și stabilității internaționale, inclusiv a Republicii Moldova.
- b. utilizarea sistemelor informatice, resurselor și tehnologiilor noi, serviciilor și rețelelor de comunicații electronice în scopuri de obținere ilegală a unor beneficii personale sau corporative obscure;
- c. capacități instituționale și regulatorii reduse de prevenire a riscurilor de securitate cibernetică în sistemele informaționale și rețelele de comunicații electronice de importanță statală și publică;
- d. competențe profesionale și insuficiență de specialiști calificați în domeniul securității cibernetice atât în sectorul public, cât și în cel privat.

Astfel de probleme ar trebui să împingă țările să creeze inovații în domeniul tehnologiei, dar până în prezent această piață a CSI rămâne aproape goală.

Dată fiind importanța promovării sectorului TIC pentru dezvoltarea unei societăți informaționale avansate în Republica Moldova, pentru crearea și dezvoltarea unei infrastructuri infocomunicaționale integrate și eficiente, orientate spre creșterea competitivității economiei naționale și asigurarea accesului tuturor cetățenilor la serviciile societății informaționale, au fost ajustate, completate și chiar elaborate acte normative ce reglementează totuși insuficient raporturile subiecților și entităților din spațiul informațional.

Principalele documente de politici, valabile pînă în anul 2020 și tangențiale dimensiunii securității informaționale, care urmează să transpună la nivel național modelul european de dezvoltare a societății informaționale, sînt Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale „Moldova Digitală 2020”, aprobată prin Hotărîrea de Guvern nr. 857/2013, și Programul național de securitate cibernetică a Republicii Moldova pentru anii 2016–2020, aprobat prin Hotărîrea de Guvern nr. 811/2015.

Potrivit Planului de acțiuni privind implementarea Programului național de securitate cibernetică a Republicii Moldova pentru anii 2016–2020, în perioada de referință sînt prevăzute să fie realizate 50 de acțiuni. Acțiunile din Planul menționat sînt repartizate pe următoarele domenii de intervenție:

- 1) procesarea, stocarea și accesarea în siguranță a datelor, inclusiv a celor de interes public;
- 2) securitatea și integritatea rețelelor și a serviciilor de comunicații electronice;
- 3) dezvoltarea capacităților de prevenire și de reacție urgentă la nivel național (crearea rețelei CERT naționale);
- 4) prevenirea și combaterea criminalității informatice;

- 5) consolidarea capacităților de apărare cibernetică;
- 6) educația, formarea și informarea continuă în domeniul securității cibernetice;
- 7) cooperarea și interacțiunea internațională în domeniile ce țin de securitatea cibernetică.

În prezent, accesarea neautorizată a rețelilor și serviciilor de comunicații electronice, modificarea, ștergerea sau deteriorarea neautorizată de date informatice, restricționarea ilegală a accesului la aceste date și spionajul cibernetic sînt niște probleme de nivel global.

Amenințările și riscurile, atacurile și incidentele cibernetice, precum și alte evenimente survenite în spațiul cibernetic se materializează prin exploatarea vulnerabilităților de natură umană, tehnică și procedurală. Pe aceste căi, în ultimii ani în Republica Moldova s-au constatat creșteri ale indicatorilor privind numărul de infracțiuni și contravenții informatice, numărul de atacuri cibernetice asupra resurselor informaționale publicate în rețeaua globală Internet, vulnerabilitățile aplicațiilor fiind exploatate în scopuri de sustragere/modificare/ștergere a informației.

Pînă în prezent, la nivel național nu au fost efectuate procese de audit complexe de securitate cibernetică, nici nu există studii sau rapoarte care ar reflecta în detaliu situația privind criminalitatea informatică (riscurile și amenințările cibernetice, atacurile și incidentele cibernetice, alte evenimente survenite în spațiul cibernetic), precum și numărul victimelor și valoarea prejudiciilor economice ale acesteia [3].

Astfel, inovația poate afecta mai mulți actori inovatori simultan. În mod logic, nu există o distincție clară. De exemplu, inovația produsului poate fi inovație tehnologică și de securitate în același timp. Inovațiile modelului de afaceri aduc, de obicei, și inovație de produs și organizațională.

Pentru a determina locul țărilor CSI în inovația globală, merită să apelați la Indexul inovării globale (OMPI) de la Organizația Mondială a Proprietății Intellectuale (OMPI). Indicele este compilat pentru fiecare an, cel mai recent relevant – pentru 2019 [5]. Tabelul 1 prezintă locurile din toate țările CSI în acest rating.

Tabelul 1 – Locul țărilor CSI în clasamentul global pentru inovație, 2019 [5]

Țara	Locul printre țările CSI	Locul în lume (din 129 de țări)	Numărul de puncte (din 100 posibile)
Rusia	1	46	37,62
Moldova	2	58	35,52
Armenia	3	64	33,98
Belorusia	4	72	32,07
Kazahstan	5	79	31,03
Azerbaidjan	6	84	30,21
Kârgâzstan	7	90	28,38
Tadjikistan	8	100	26,43

Rețineți că, din toate țările CSI, Uzbekistan nu a participat la studiu din cauza statisticilor insuficiente. Astfel, numai Rusia se află în primele 50 de țări în clasamentul inovării (locul 46). Tadjikistanul și Kârgâzstanul sunt aproape la sfârșitul clasamentului. Acest studiu reflectă clar că țările CSI au multe probleme moderne în inovare. Cu toate acestea, raportul notează că subregiunea din Asia Centrală este de remarcat prin faptul că a început să acorde prioritate inovării și politicilor conexe.

Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare a Republicii Moldova și Comitetul de Stat pentru Știință și Tehnologie a Republicii Belarus în baza concursului comun de proiecte științifice de cercetare, implementează Programul bilateral moldo-belarus în baza Acordului bilateral. Scopul programului moldo-belarus este susținerea comunității științifice prin finanțarea activităților de cercetare, promovarea și sprijinul cooperării științifice a cercetătorilor din Republica Moldova și Belarus pe direcțiile strategice de interes comun și atingerea următoarelor obiective:

- a) Promovarea activităților științifice și asigurarea vizibilității internaționale;
- b) Schimbul de experiență în domeniul cercetării și inovării;
- c) Stimularea inovării și creșterea gradului de sensibilizare a mediului economic privind importanța aplicării rezultatelor cercetării științifice și dezvoltării tehnologice;
- d) Creșterea gradului de conștientizare la nivelul societății privind importanța cercetării științifice și dezvoltării tehnologice;
- e) Crearea și consolidarea parteneriatelor/consorțiilor care ar permite o participare mai activă la apelurile internaționale, inclusiv în Programul Cadru al UE de cercetare-inovare Orizont 2020;
- f) Diseminarea rezultatelor științifice obținute și sporirea competitivității rezultatelor științifice ale cercetărilor din Republica Moldova în Spațiul European de Cercetare.

Urmare a 32 participanți, 10 au fost declarați câștigători, valoarea totală a proiectelor de cercetare moldo-belarus în domeniile cercetării fiind de 1500,0 mii lei.

Programul bilateral moldo-italian este un program în derulare în anul 2019 în baza Acordului de cooperare științifică între Academia de Științe a Moldovei și CNCI (Italia), semnat pe data de 22 februarie 2017. Scopul căruia este de a promova și sprijini cooperarea științifică a cercetătorilor din Republica Moldova și din Italia în domeniile de cercetare și dezvoltare de interes comun pentru ambele părți, demonstrarea participării în H2020; consolidarea eforturilor pentru elaborarea pe durata implementării proiectelor comune de cercetare, a unor proiecte științifice privind participarea la concursurile anunțate de Programul ORIZONT 2020.

În programul bilateral moldo-italian sunt finanțate 5 proiecte de cercetare, cu valoarea totală de 750,0 mii lei.

Programul multilateral „Inițiative comune de cercetare-dezvoltare” STCU,

2018-2019 este un program în derulare în anul 2019. STCU sau Centrul Științifico-Tehnologic din Ucraina (Science and Technology Center in Ukraine) este o organizație interguvernamentală, cu statut diplomatic, create de către țările Uniunii Europene, SUA, Canada și Ucraina la 25 octombrie 1993. Republica Moldova a aderat la Acordul de Constituire al STCU la 18 decembrie 2003, fiind a cincea țară la număr după Azerbaidjan, Georgia, Ucraina și Uzbekistan. Finanțarea proiectelor în Republica Moldova a început în noiembrie 2006. Activitatea STCU este orientată la susținerea sferei științei și inovării din țările fostei URSS, a cercetătorilor, în special, a celor care au efectuat investigații cu tangență la problemele complexului militar, la redirecționarea și valorificarea potențialului științific în scopuri pașnice, în lupta cu terorismul pentru securitatea tuturor țărilor. Obiectivul principal constă în suportul activităților de cercetare, inovare și transfer tehnologic și reconversiunea experienței și talentului cercetătorilor, neproliferării tehnologiilor și a armamentelor de distrugere în masă, sporirii securității la nivel internațional, reducerii exodului oamenilor de știință, oferirii de ajutor specializat pentru apărarea împotriva amenințărilor chimice, biologice, radiologice și nucleare și contribuirii la dezvoltarea durabilă a societății. Pe parcursul anului 2019 au fost contractate 6 proiecte de cercetare multilaterale cu valoarea totală de 900,0 mii lei. Programul multilateral ERA.Net RUS Plus (2018-2020) din Programul cadru 7 al UE, la fel a derulat în anul 2019 cu finanțarea unui proiect, cu valoarea 100,0 mii lei. Obiectivul principal al programului ERA.Net RUS Plus îl constituie dezvoltarea și promovarea colaborării dintre membrii Uniunii Europene, țările asociate și Rusia, urmărind reducerea fragmentării programelor de cercetare în cadrul liniilor de finanțare la nivel național.

Programul își propune să dezvolte instrumentele necesare pentru activități de finanțare comune în domeniile cercetării și inovării, furnizând astfel un cadru stabil pentru o abordare directă, echitabilă și cu beneficii pentru toate țările participante în acest proiect, Având drept scop de a crea o colaborare pe termen lung în domeniul cercetării și inovării între statele membre ale UE / țările asociate și Rusia.

Pe parcursul anului 2019 au fost încheiate 33 contracte de finanțare pentru implementarea proiectelor bilaterale și multilaterale în domeniile cercetării și inovării, în valoare totală de 3910,0 mii lei [6].

Experții recunosc că modernizarea sistematică pe piața inovației din țară este o condiție importantă pentru dezvoltarea inovației. Pentru a asigura coerența, statul trebuie să îmbunătățească constant infrastructura pieței, să introducă o politică competitivă și antitrust și să reglementeze sfera fiscală. Putem spune că abordarea statului în materie de inovație în țările dezvoltate și în țările CSI este diferită. Deci, în țările cu economii de piață dezvoltate, dreptul privat este reglementat și este stimulată implicarea întreprinderilor mici și mijlocii în inovare. În țările din fosta Uniune Sovietică, inovația este reglementată „prin stabilirea de relații între autoritățile executive și entitățile de afaceri și accentul pus pe faptul că statul este subiectul inovației în țară” [4, p.73].

O altă tendință actuală în dezvoltarea inovatoare a țărilor CSI este lipsa finanțării din partea statului. Astfel, statisticile arată că în prezent Rusia cheltuie aproximativ 2 miliarde de ruble pentru cercetare și dezvoltare, această sumă este mult mai mică decât finanțarea țărilor dezvoltate: în China, Japonia și Statele Unite, aproximativ 8, 14 și 32 de miliarde de dolari sunt cheltuiți pentru inovație[4, p.74].

O altă problemă este că majoritatea inovațiilor din țările CSI au un caracter militar-industrial, în timp ce în țările dezvoltate se acordă mai multă atenție inovațiilor sociale, de mediu și serviciilor.

Problema proprietății intelectuale este în special problematică în activitatea de inovare a țărilor CSI. Proprietatea intelectuală și managementul IP pe tot parcursul procesului de dezvoltare a unui nou produs sunt un factor esențial în comercializarea cu succes a produselor și serviciilor, de exemplu, oferind un monopol proprietarului de IP și bariere pentru intrarea în concurență.

Concluzii

Dezvoltarea infrastructurii informaționale în curs de globalizare, în care se includ și structurile mediatice, generează posibilități de comunicare din ce în ce mai sofisticate. În cadrul societății informaționale, a estima puterea și viabilitatea sistemului de securitate națională fără a lua în considerare sistemele informaționale și modul de gestionare a informației (colectarea, protecția, transportul, managementul și îngrijirea accesului la informație) reprezintă un risc major, deoarece centrul de greutate al acțiunilor tinde să se deplaseze dinspre dimensiunea materială spre cea informațională. Pe de o parte, utilizarea tehnologiei informației oferă o creștere semnificativă a puterii și a viabilității sistemului de securitate națională, iar pe de altă parte, reprezintă un factor de risc în situația neprotejării infrastructurii informaționale. Republica Moldova, ca parte integrantă a spațiului european, parcurge un proces de tranziție către o societate de tip informațional. Interacțiunea tehnologiilor informaționale cu diversitatea conținutului informațional, pe de o parte, și fuziunea rețelelor de comunicare publică și socială cu sistemele electronice guvernamentale, pe de altă parte, contribuie la o extindere și sinergie a spațiului informațional cu domeniile centrale de securitate și apărare națională, responsabile de asigurarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova.

Bibliografie

1. Hotărârea Guvernul nr. 381 din 01-08-2019 cu privire la aprobarea Programului național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia.
2. Hotărârea Guvernul nr. 354 din 31-05-2017 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia.

3. Hotărârea Guvernul nr. 257 din 22-11-2018 privind aprobarea Strategiei securității informaționale a Republicii Moldova pentru anii 2019–2024 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia.
4. Yusupov A.Kh., Sadulkhanov A.A., Problems of innovative development of Russia // Innovative science. 2019. Nr. 5.
5. Global Innovation Index (GII) 2019 // WIPO [Sursă electronică]. – Mod de acces: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf.
6. Raport de activitate pentru anul 2019, Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare [Sursă electronică]. – Mod de acces: https://ancd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Raport%20proiect%202019%20ANCD_0.pdf

COMERȚUL ELECTRONIC ÎN EPOCA PROCESELOR DE GLOBALIZARE

Elena BĂDĂRĂU, dr. conf. univ.,
Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

Valeriu GUREU, magistru în drept,
Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

Rezumat: Dezvoltarea rapidă a tehnologiilor informaționale, a creat un spațiu cibernetic fără frontiere. Practica internațională demonstrează impactul pozitiv al infrastructurii informaționale asupra dezvoltării societății contemporane, care constă în diversificarea posibilităților de acces la informație și la resursele informaționale publice în toate domeniile de activitate umană, precum și în creșterea nivelului de ocupație a populației prin crearea a noi locuri de muncă. Datorită comerțului electronic vectorul general al concurenței globale actuale se orientează spre reducerea costurilor tranzacționale și rolului mediului de marketing tradițional. Scopul principal al cercetării se concentrează pe tendințele și oportunitățile a creșterii de dezvoltare instituțională a economiei, bazându-se pe avantajele vânzărilor virtuale la nivel mondial. Însă, eficient să profite, de avantajele apărute, vor putea doar acele țări, care într-un mod mai eficace vor transforma structura instituțională a circuitului de mărfuri și v-or crea condiții pentru dezvoltarea prioritară a economiei de rețea. În schimbul dezvoltării spontane a comerțului electronic apare o direcție de dezvoltare, avantajată din partea organelor de stat. În aceasta constă tendința principală a transformărilor instituționale în dezvoltarea economică mondială, care determină natura competitivității mondiale în comerțul electronic.

Cuvinte cheie: societate informațională, comerț electronic, tehnologii informaționale și de comunicații, globalizare, economie de rețea.

E-COMMERCE IN THE ERA OF GLOBALIZATION PROCESSES

Abstract: The rapid development of information technology has created a cyberspace without borders. International practice demonstrates the positive impact of information infrastructure on the development of contemporary society, which consists in diversifying the possibilities of access to information and public information resources in all areas of human activity, as well as increasing the employment of the population by creating new jobs. . Due to e-commerce, the general vector of current global competition is oriented towards reducing transaction costs and the role of the traditional marketing environment. The main goal of the research focuses on the trends and opportunities of growing institutional development of the economy, based on the advantages of virtual sales worldwide. But, efficiently, only those countries will be able to take advantage

of the advantages, which in a more effective way will transform the institutional structure of the goods circuit and will create conditions for the priority development of the network economy. In exchange for the spontaneous development of e-commerce, a direction of development appears, favored by the state bodies. This is the main trend of institutional transformations in world economic development, which determines the nature of global competitiveness in e-commerce.

Key words: information society, electronic commerce, information and communication technologies, globalization, network economy.

Globalizarea pieței mondiale a provocat o transformare profundă a metodelor de marketing și formare a rețelelor trans-frontiere de marketing, activitatea cărora depășește jurisdicția anumitor state. Mediul virtual al Internetului permite de a elimina restricțiile comerțului tradițional, legate de depărtarea geografică a participanților la tranzacțiile electronice și de a automatiza în totalmente procesul de vânzare.

Acestea î-și lasă amprenta asupra promovării mărfurilor de consum în rețeaua World Wide Web, facilitând pe prim plan vânzarea, cumpărarea producției, o atenția sporită se acordă cerințelor individuale ale consumatorilor.

Comerțul electronic literalmente «întoarce pe dos» marketingul, transformându-l dintr-o disciplină aplicabilă, care se concentrează pe metodele promovării mărfurilor, într-o bază instituțională a relațiilor economice virtuale. Datorită comunicațiilor nor (cloud), care dominau în modelele tradiționale de repartizare, „monștrii” corporativi cedează locul «corporațiilor nonconținut» (*hollow corporation*), care nu depind de piețele teritoriale, nici de imperfecțiunea instituțională a practicii aplicabile a normelor de drept.

În economia de rețea are loc separarea funcțiilor organizării producerii directe de mărfuri și infrastructurii de promovare, care acum reprezintă domenii diferite de activitate economică cu diferșificarea participanților în relațiile instituționale. Din cauza reducerii drastice a cheltuielilor tranzacționale pe piețele globale de consum, se formează o infrastructură principal nouă, ce formează un mediu de marketing al comerțului electronic.

Această infrastructură acoperă toate tipurile de forme și relații, legate de distribuirea mărfurilor, organizarea plăților și prestarea serviciilor comerciale, formând un strat de furnizori specializați. Ca rezultat, posibilitățile de marketing și capacitatea de concurență a subiecților comerțului electronic devin direct dependente de nivelul de dezvoltare a infrastructurii economiei de rețea.

Aceste modificări influențează condițiile de piață în realizarea activității de marketing. Din acest motiv, transformarea marketingului în economia de rețea este provocată astăzi nu atât de schimbarea metodelor și a instrumentelor de marketing, cât de transformarea instituțională a mediului de marketing în gestionarea afacerii. F. Kottler a propus să utilizeze noțiunea de «rețea de marketing» în calitate de indice de finisare instituționalității acestor rutine în economia de rețea. «Rezultatul final al relațiilor de marketing, – evidențiază el, – este

formarea unui activ unic al companiilor, numit rețea de marketing. Rețeaua de marketing include compania în sine și pe toți cei așa sau altfel implicați în activitatea subiecților, cu care organizația a stabilit relații reciproc avantajoase de parteneriat» [1].

Principala problemă instituțională la crearea rețelelor de marketing constă în soluționarea problemelor legate de transformarea plăților și a infrastructurii de transport a activității de marketing, inclusiv și reglementarea juridică a comerțului electronic. Concurența aici se reduce la utilizarea facilităților globale a economiei de rețea, când infrastructura de marketing ce s-a afirmat cu anii, adesea servește ca frână în dezvoltarea inovațională, nepermițând subiecților economiei tradiționale de a concura la egal cu subiecții economiei de rețea pe piața de consum.

De aceea, cele mai mari facilități de concurență, astăzi sunt specifice țărilor, care au un scop bine determinat în formarea infrastructurii de repartizare a comerțului electronic, în calitate de bază a dezvoltării inovaționale. În economia de rețea, chiar și cei mai mici producători ai mărfurilor de consum primesc ieșire garantată la piețele globale ale lumii, eliberându-se de sub dictatura intermediarilor angro și cu amănuntul. Acest fapt nu doar sporește posibilitățile de concurență a producătorilor de mărfuri mici, dar și permite acestora, din contul individualizării ofertei pe piață, de a concura cu corporațiile trans-naționale mari.

Dezvoltarea comerțului electronic provoacă inevitabil schimbări în structura economiei. În mediul virtual are loc formarea clusterelor trans-naționale, ce concentrează «industriile intelectuale și inovatoare, relațiile cu alți producători și consumatori, care sunt în dezvoltare continuă». Aceste grupuri există adesea în afara jurisdicției statelor, și posedă o competitivitate mai mare în comparație cu subiecți economici tradiționali.

Putem afirma, că economia trece pe Internet și se gestionează de acela, care operează infrastructura de rețea. Deja nu este atât de important, unde sunt plasate instalațiile de producție, sau care tehnologii sunt utilizate la producerea mărfurilor de consum larg. Toate acestea se pot procura, copia, sau crea de sine stătător.

Însă fără accesul la piața globală, care reprezintă comerțul electronic, acești factori economici tradiționali ai competitivității, vor fi inutili. Prin urmare, industria tradițională de producere se transformă în industrii globale în care «poziția competitivă a companiilor pe piața locală și cea națională sunt determinate de pozițiile globale ale acestora» [1].

În condițiile globalizării virtuale, apare întrebarea: în care țări se acumulează dividendele de la dezvoltarea comerțului electronic, și în care pierderile, de la degradările însoțitoare ale comerțului tradițional. Nu întâmplător, mulți economiști din occident fac direct trimitere la faptul, că comerțul electronic astăzi este «unul din ultimele sectoare, unde afacerea poate fi profitabilă ocupând un segment în competitivitatea globală» [1].

În cadrul priorităților de dezvoltare instituțională al comerțului cu amănuntul se pot specifica: necesitatea elaborării sistemelor informaționale ce țin de gesti-

onarea comerțului cu amănuntul pentru asigurarea furnizărilor globale, efectuarea plăților, executarea cerințelor bancare. Anume aici, deja apare concurența globală, care nu este legată în mod direct nici de tehnologiile de producere, nici de potențialul financiar.

La etapa actuală, liderul mondial incontestabil în ratingul dezvoltării comerțului electronic este China și SUA.

Datorită comerțului electronic vectorul general al concurenței globale actuale se orientează spre reducerea costurilor tranzacționale și rolului mediului de marketing tradițional. El poartă în sinea sa mari oportunități a creșterii de dezvoltare instituțională a economiei, bazându-se pe avantajele vânzărilor virtuale la nivel mondial.

Însă, eficient să profite, de avantajele apărute, vor putea doar acele țări, care într-un mod mai eficace vor transforma structura instituțională a circuitului de mărfuri și v-or crea condiții pentru dezvoltarea prioritară a economiei de rețea. În schimbul dezvoltării spontane a comerțului electronic apare o direcție de dezvoltare, avantajată din partea organelor de stat. În aceasta constă tendința principală a transformărilor instituționale în dezvoltarea economică mondială, care determină natura competitivității mondiale în comerțul electronic.

Comerțul electronic a devenit o parte integrantă a economiei oricărui stat. Dacă câțiva ani în urmă, oamenii cu temeri procurau bunuri prin internet, în prezent este dificil de a găsi pe cineva care cel puțin o dată n-a utilizat un magazin online. Indicatorii numărului de tranzacții în acest domeniu sunt în creștere incredibil de rapid iar comerțul electronic exercită o influență tot mai mare asupra economiei mondiale.

Auditoriul Internetului, pentru anul 2019 s-a majorat cu 500 milioane de oameni. Numărul total de înregistrări pe World Wide a depășit 4,1 miliarde de persoane din populația de 7,2 miliarde a Globului. Această creștere la direct influențează dezvoltarea comerțului electronic, care anual câștigă noi arii indiferent de dificultățile politice și economice [3].

Analizând datele ritmului de creștere a comerțului electronic, în anul 2019 volumul global de comerț electronic a ajuns la 3,535 miliarde de dolari, având o creștere față de anul precedent cu 12% și a prognozat în continuare o creștere continuă. Nu este lipsit de interes și faptul, că comerțul electronic în corespundere cu așteptările experților va continua să câștige impuls și în continuare – în figura de mai jos este prezentată prognoza dezvoltării sale până în anul 2023 (Figura 1)[2].

La momentul actual coronavirusul are un impact pozitiv asupra întregului comerț electronic din lume schimbând natura afacerilor tradiționale. Astfel potrivit studiilor realizate de WTO 52% dintre consumatori evită să meargă la cumpărături și în zone aglomerate. În plus, 36% evită cumpărăturile până când primesc vaccinul împotriva coronavirusului.

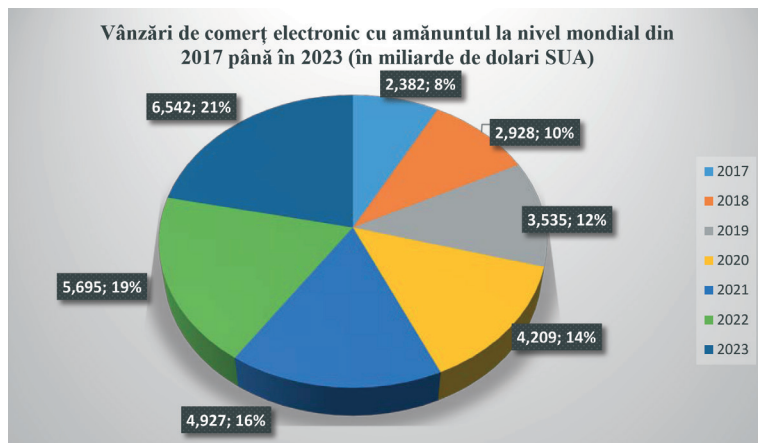

Figura 1: Vânzări de comerț electronic cu amănuntul la nivel mondial din 2017 până în 2023 (în miliarde de dolari SUA)

Efectele coronavirusului diferă asupra procurării diferitor produse, astfel vânzările generale a comerțului electronic au o creștere din cauza acestui virus, oamenii evitând să iasă afară, păstrând distanța socială și efectuând cumpărături de acasă. Mai mult decât atât, utilizarea media a crescut în acest timp pe Facebook, Zoom, Google, etc.

Tabelul 1: Topul vânzărilor siturilor comerțului electronic în perioada pandemiei.

Topul vânzărilor siturilor comerțului electronic în perioada pandemiei		
Nr.	Denumirea sitului	Milioane dolari
1	Amazon.com	4059M
2	Ebay.com	1227M
3	Rakuten.co.jp	804M
4	Samsung.com	648M
5	Walmart.com	614M
6	Appel.com	562M
7	Aliexpress.com	532M
8	Etsy.com	395M
9	Homedepot.com	292M
10	Allegro.pl	272M

Sursa: Andrienko, O. (2020). *Ecommerce & Consumer Trends During Coronavirus*. from <https://www.semrush.com/blog/e-commerce-covid-19/>

Vânzările cu amănuntul ale comerțului electronic arată că COVID-19 are un impact semnificativ asupra comerțului electronic, iar vânzările sale sunt în creștere așteptându-se să ajungă la 6,5 trilioane de dolari până în 2023.

Asia-Pacific și America de Nord sunt lideri în totalurile regionale pentru vânzările de comerț electronic cu amănuntul. Asia-Pacific reprezintă 42,3% din vânzările cu amănuntul la nivel mondial, America de Nord reprezintă 22,9%, iar Europa de Vest reprezintă 16,2% din totalurile vânzărilor la nivel global. Observăm dominația Chinei în comerț electronic care efectuează 62,6% din toate vânzările digitale din regiunea Asia-Pacific. America de Nord și Europa de Vest rămân în urmă, cu 19,1% și 12,7%. (Figura 2) [3]

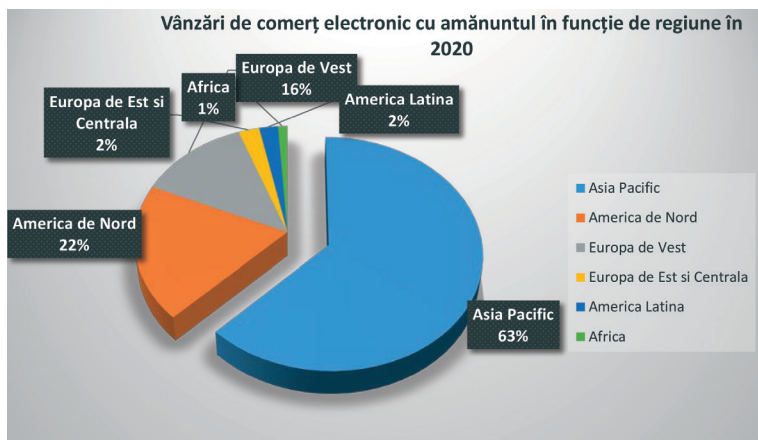

Figura 2: Vânzări de comerț electronic cu amănuntul în funcție de regiune în 2020

Pandemia a evidențiat necesitatea dezvoltării comerțului electronic în toate țările, având în vedere rolul central pe care economia digitală l-a jucat în timpul crizei. Există însă și multe obstacole astfel Guvernele au adoptat noi măsuri, acestea au inclus creșterea capacității rețelei, oferind extinderea serviciilor de date la un cost mai mic sau deloc, scăzând sau eliminând costurile tranzacțiilor pentru plățile digitale și transferuri de bani, îmbunătățind serviciilor de livrare și a altor servicii logistice.

Impactul Covid 19 asupra comerțului electronic au încurajat consolidarea și cooperarea internațională și dezvoltarea în continuare a politicilor de achiziții online și de tranzacționare. Astfel pandemia a arătat clar că comerțul electronic poate fi un instrument și o soluție importantă pentru consumatori. Comerțul electronic poate sprijini, de asemenea, întreprinderile mici și, creând economii mai competitive, să fie un motor economic atât pentru creșterea internă, cât și pentru comerțul internațional.

Pandemia a evidențiat importanța tehnologiilor digitale, dar și nea arătat mai multe vulnerabilități în acest domeniu. Experiențele și rezultate sunt relevante la diverse discuții din cadrul OMC, inclusiv cele referitoare la comerțul electronic, care ar putea beneficia de o analiză a unei cooperări internaționale mai mari

pentru a facilita transfrontalierea circulației bunurilor și serviciilor, restrângerea decalajului digital și egalizarea condițiilor de joc pentru întreprinderi mici și mijlocii.

Bibliografie:

1. Bădăraș E. Gribincea A., Eficientizarea comerțului exterior la începutul secolului XXI, Chișinău 2017 IRIM, tipografia Prin-Caro, 270p.
2. Andrienko, O. (2020). Ecommerce & Consumer Trends During Coronavirus. From <https://www.semrush.com/blog/ecommerce-covid-19/> accesat la 2.02.21
3. <https://www.w3.org/> accesat la 2.02.2021

DIMENSIUNEA COMUNICĂRII INTERCULTURALE ÎN SOLUȚIONAREA CONFLICTELOR IDENTITARE

Stela SPÎNU, dr., conf. univ., Universitatea de Stat
de Medicină și Farmacie „Nicolai Testemițanu”

Rezumat: Procesul de globalizare, care inițial a dominat doar sfera economică, ulterior a determinat profunde transformări sociopolitice și culturale, influențând relațiile interetnice și interconfesionale în medii pluriculturale și plurilingve. În contextul noilor realități sociopolitice și culturale este evidentă necesitatea conștientizării importanței comunicării interculturale, semnalarea provocărilor majore, cu care se confruntă persoanele, ce aparțin diferitelor medii culturale și însușirea celor mai eficiente metode de rezolvare a conflictelor. Aplicarea corectă/ incorectă a stilurilor de comunicare determină eșecul sau succesul soluționării conflictului identitar.

Cuvinte cheie: comunicare interculturală, stil de comunicare, conflictul valorilor și normelor.

THE DIMENSION OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN SOLVING IDENTITY CONFLICTS

Abstract: The process of globalization, which initially dominated only the economic sphere, subsequently led to profound socio-political and cultural transformations, influencing interethnic and inter-confessional relations in multicultural and multilingual environments. In the context of the new socio-political and cultural realities, the need to raise awareness of the importance of communication at all levels of the education system, to highlight the major challenges faced by young people belonging to different cultural backgrounds and the acquisition of the most effective methods of solving communication conflicts is evident. Correct/ inappropriate communication styles (Competing Style, Compromising Style, Accommodating Style, Integrating Style, Collaborator style, Avoiding Style) determine the failure or success of the conflict resolution.

Key words: Intercultural communication, communication styles, conflicts of values and norms.

Procesul de globalizare, care inițial a dominat doar sfera economică, ulterior a determinat profunde transformări sociopolitice și culturale, influențând relațiile interetnice și interconfesionale în medii pluriculturale și plurilingve. Au devenit dominante tendințele de subminare a culturilor minoritare, omogenizarea culturală, schimbarea modelului valoric național. Tot mai frecvent au fost semnalate conflicte de valori și norme între reprezentanții diferitor medii culturale.

În contextul noilor realități sociopolitice și culturale este evidentă necesitatea conștientizării importanței comunicării interculturale, semnalarea provocărilor

majore, cu care se confruntă persoanele, ce aparțin diferitelor medii culturale și însușirea celor mai eficiente metode de rezolvare a conflictelor identitare.

Pe linia celor relatate ne propunem definirea conceptelor de *comunicare* și *conflict*, descrierea particularităților comunicării în situații de conflict identitar, analiza stilurilor de comportament comunicațional aplicate în soluționarea conflictelor.

Aspecte definitorii ale comunicării

Termenul de comunicare are o vechime mare în limbă, fiind preluat din latină. Aflându-se la interferența disciplinelor socioumane, comunicarea cunoaște numeroase definiții, în șirul cărora se înscriu:

- proces prin care un emițător transmite o informație receptorului prin intermediul unui canal, cu scopul de a produce asupra receptorului anumite efecte (Cuilenburg J., p. 41);
- schimb de informații între oameni prin intermediul unui sistem de simboluri și semne (Гузикова М., Фофанова П., p. 32);
- o relație practică și simbolică, o interacțiune în oglindă a participanților la un dialog, în care ei se află concomitent sau succesiv în ipostaza de emițători și de receptori care, utilizând un sistem de semne – definit prin anumite reguli explicite sau tacite (un cod comun) – și un mijloc (canal) de comunicare, reușesc să converseze, adică să schimbe între ei informații, mesaje și semnificații. (Gheorgiu G., p. 183)

Tim O'Sullivan, referindu-se la numeroasele definiții date comunicării, susține că există două mari tipuri de definiții ale comunicării: prima vede comunicarea ca fiind un proces prin care A transmite un mesaj lui B, mesaj care are efect asupra acestuia; cea de-a doua interpretează comunicarea drept negociere și schimb de semnificații, proces în care mesajele, persoanele determinate cultural și realitatea interacționează astfel încât să ajute înțelesul să fie produs, iar înțelegerea să apară". (O'Sullivan T. et alii, p. 10)

Așadar, comunicarea permite realizarea unui schimb de informații și rămâne a fi cea mai notabilă caracteristica a unei societăți, stând la baza relațiilor interumane și interetnice.

Rolul comunicării în relațiile interumane a constituit un subiect de interes major din cele mai vechi timpuri. Primele încercări de a conștientiza esența comunicării aparțin filosofilor antici:

- Gorgias, sofist și retor grec, referindu-se la posibilitatea de a cunoaște adevărul și de a-l comunica susținea „Nu există nimic. Dacă ar exista ceva, nu ar putea fi cunoscut. Dacă ar exista și ar putea fi cunoscut, cunoașterea nu ar putea fi comunicată”.
- Primele elemente de teorie a comunicării umane, modele și tehnici de comunicare au fost elaborate de Corax din Siracuză și incluse în studiul „Arta retoricii”.

- Ulterior, Tisias, fost student al lui Corax, a introdus teoriile elaborate de Corax în Atena.
- Un secol mai târziu, Platon a inclus în viața academică greacă retorica (știință a comunicării umane), așezând-o alături de filosofie. Filosoful grec a delimitat cinci etape în procesul comunicării umane: conceptualizarea (studiul cunoașterii), simbolizarea (studiul sensurilor cuvântului), clasificarea (studiul comportamentului uman și al modului de viață), organizarea (aplicarea acestora în practică) și realizarea (studiul tehnicilor și instrumentelor de influențare a oamenilor).
- Aristotel, discipol al lui Platon, în lucrarea sa „Rhetorike”, redactată special pentru arhivele Lyceum-lui, însumează lecțiile predate de maestrul însuși, acesta definindu-i atributele și aria curriculară și plasând-o „în domeniul utilului, formulând legile unei retorici într-adevăr filosofice.” (Defradas J., p. 155)
- Quintilian, retor și pedagog roman, a demonstrat caracterul pragmatic al retoricii, fondată pe principii active. (Suciu L., p. 28)

După epoca greco-romană până în Epoca Luminilor, conceptul de comunicare a fost mai puțin elucidat în studii, atenția fiind axată pe caracterul pragmatic al fenomenului. Doar după sec. XVII comunicarea a devenit obiect de studiu și de cercetare. Istoricul și filosoful american John Fiske (Fiske J., p.79), analizând totalitatea definițiilor comunicării le subsumează celor două școli – școala proces și școala semiotică: *școala proces* interpretând comunicarea ca mijloc de transmitere a mesajelor (reprezentanți: C. Shannon, W. Weaver și G. Gerbner) și *școala semiotică* tălmăcind comunicarea ca producție și schimb de semnificații.

Comunicare vs Cultură

Actualmente, în științele comunicării, este pe larg discutată corelația dintre *comunicare* și *cultură*, ori comunicarea reflectă imaginea vie a culturii unui popor, care include etnonimul și etnotipul acestuia. Cultura și comunicarea formează un cuplu ciudat, susține Jean Caune. Nici una nu se explică fără cealaltă. Cele două fenomene nu sunt perfect etanșe, nu se conțin și nici nu pot fi situate în planul reflexiilor paralele prin corespondență analogică.

Deși sunt entități distincte, susține Ioan Oprea, limba și cultura nu se pot dezvolta independent, ambele sunt produse ale spiritului și cooperează la edificarea spiritualității fiecărei comunități. În linii mari, cultura reprezintă ansamblul aspectelor intelectuale ale unei civilizații și se concretizează în suma conștiințelor achiziționate într-un sistem cumulativ al produselor cunoașterii, care permit dezvoltarea simțului critic, al gustului, al judecății etc. (Oprea I., p. 178).

Potrivit lui A. Tănase, comunicarea constituie o altă dimensiune a faptelor de cultură. Toate demersurile culturale ale omului au loc în procesul activității sociale, sunt determinate de societate, au o finalitate într-o funcție social-umană, ce se realizează prin intermediul comunicării. Cultura, prin latura sa comunica-

țională, este un fenomen de natură socială. Ea nu este posibilă în toată dinamica ei în afara societății. Cultura este, prin geneza și finalitatea ei, un fenomen social, fiind moștenită prin mecanisme sociale, deprinsă și învățată, care îl conduce pe individ spre umanitate, spre valorile ei supreme. Factorul comunicațional nu este exterior culturii, ci ține de sensul și finalitatea acesteia (Tănase A., p. 93).

În contextul interferențelor culturale, *comunicarea interculturală* oferă posibilitatea realizării unui schimb de valori, norme, reguli și idei. Parte componentă a comunicării interculturale este *dialogul intercultural*, un produs al globalizării, prin intermediul căruia pot fi promovate valorile culturale și aplanate situațiile de conflict.

Comunicare interculturală vs Conflict identitar

Comunicarea interculturală are un rol decisiv în situații de criză sau conflicte dintre reprezentanții diferitor medii culturale, posedând un rol dual: ca sursă de conflicte și ca formă de prevenire, evitare, gestionare, diminuare ori rezolvare a conflictelor. (Tripon Ciprian et alii, p. 51) Primele încercări de a conștientiza natura conflictului, pornind de la oscilația permanentă între bine sau rău, corect sau greșit, aparțin filosofilor antici:

- În opinia lui Heraclit din Efes (540, a.n.Ch.), destinul omului este caracterul său. Totul se schimbă, nimic nu rămâne la fel. Oamenii greșesc, când își închipuie că poate exista ceva nesupus schimbării, căci există un singur principiu al lumii, dar acesta se află în continua prefacere, sub oblăduirea unei legi raționale. Devenirea este determinată de coexistența contrariilor, care se luptă. (Florian M., p. 92) În opinia filosofului „dreptatea este luptă și că toate se nasc din luptă și nevoie”.
- Democrit (460-370 î.e.n.) a surprins că oscilația permanentă între bine și rău determină natura conflictului: „De unde vine tot binele de acolo pot să ne vină și relele (...) Din bine pentru oameni pot să se nască rele, atunci când omul nu știe cum să-l conducă.” (Sârbu T., p. 145)
- Cunoașterea binelui și a răului este de resortul filosofiei morale, care începe cu Socrate, se continuă cu Platon și se încheie cu Aristotel (n. 384 î.Hr. – d. 7 martie 322 î.Hr.). Cu toții, acești clasici ai filosofiei antice grecești au accentuat legătura dintre bine și cunoașterea omenească, dintre rău și ignoranța omului. (Sârbu T., p. 145)
- Epicur (341-270 î.Hr) considera că consecințele negative ale conflictelor îi vor determina pe oameni să trăiască în continuă pace. Valoarea centrală a sistemului etic propus de filosoful grec, este dobândirea înțelepciunii, ideal care poate fi atins numai prin cultivarea prieteniei. (Aslam C., p. 50)

În creștinismul timpuriu (secolele IV-V) se considera că răul este o absență a binelui; el nu are o substanță proprie, ci apare ca o mutilare a sufletului omenesc. (Lazăr I., p. 12)

În perioada iluministă, filosoful francez Jean Jacques Rousseau afirma „to-

tul este bun când iese din mâinile Creatorului și totul degenerază în mâinile omului ... poporul vrea întotdeauna binele, dar nu întotdeauna îl vede de la sine; voința generală este dreaptă întotdeauna, dar judecata care o călăuzește nu este întotdeauna luminată. (Sârbu T., p. 146) în perioada modernă, conceptul de conflict a cunoscut numeroase definiții, în șirul cărora se înscriu:

- conflictul este o luptă între valori și revendicări de statusuri, putere și resurse umane, în care scopurile oponentilor sunt de a neutraliza, leza sau elimina rivalii (Coser Lewis A., p. 45);
- conflictul este un fenomen social contextual determinat de ciocnirea dintre interesele, conceptele și nevoile unor persoane sau grupuri atunci când acestea intră în contact și au obiective diferite sau aparent diferite (DEX);
- conflictul este o divergență de interese, așa cum este ea percepută, sau credința că aspirațiile curente ale părților nu pot fi realizate simultan. (Rubin J. Z. et alii, p. 7)

În evoluția conflictelor, cercetătorii disting următoarele faze:

- *faza premergătoare conflictului*, însoțită de o creștere treptată a tensiunii, dar și încercări de a rezolva conflictul în mod pașnic;
- *faza de escaladare*, caracterizată de aprofundarea conflictului primar, care, la rândul său, poate provoca incidente;
- *faza finală*, determinată de schimbarea atitudinii față de situația conflictuală inițială și rezolvarea acesteia (Гузикова М., Фофанова П., p. 110).

Conform opiniilor sociologului american Lewis Coser, conflictele sunt inevitabile, ele devin parte componentă a vieții și, deseori, nu poartă un caracter distructiv. Adesea ca urmare a conflictelor se stabilește consimțământul de reglementare a relațiilor de colaborare între reprezentanții diferitelor culturi. Anume conflictul ne face să conștientizăm prezența diferențelor culturale.

Referindu-ne la *conflictele identitare*, adică acele conflicte în care este pusă în discuție identitatea unuia dintre actori, distingem *conflicte externe* (situație în care doi actori își dispută recunoașterea identității unuia dintre ei sau potențază și încearcă schimbări în cadrul identității celui alt, alterând indicatorii ai identității) și *conflicte interne*, atunci când componentele comunității în discuție reclamă identități diferite). Cazuri particulare ale conflictelor identitare sunt conflictele interetnice, inter-religioase, interculturale (Belu M., p. 90).

O sursă a conflictelor identitare poate deveni lipsa de comunicare. Perturbări ale comunicării sunt determinate de un șir de factori, în șirul cărora se înscriu: șocul conștientizării unui mod diferit de a vedea/ imagina lumea, diferențele lingvistice și culturale, interpretarea greșită a limbajului nonverbal sau paraverbal, tipul de comunicare etnocentric, pluralismul religios, stereotipuri și prejudecăți etc.

Odată declanșat, conflictul identitar urmează a fi soluționat. În acest context, este evident rolul comunicării; aplicarea corectă/ incorectă a stilului de comportament comunicațional însemnând eșecul sau succesul conflictului.

Acest subiect a fost tratat de Kenneth W. Thomas, Ralph H. Kilmann, Hammer M. R., Dmitriev A. ș.a. Ei disting cinci stiluri prioritare de comportament comunicațional: competitiv, colaborativ, evaziv, obligator, concesiv. Pentru a obține o informație veridică privind eficiența acestor stiluri de comportament comunicațional în rândul tinerilor, am realizat un sondaj de opinie, la care au participat studenți români basarabeni, indieni (țara de origine – India) și arabi (țara de origine – Israel), care își fac studiile la Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” și Academia de Administrare Publică.

Tabelul 1. Atitudinea față de stilul de comportament comunicațional

Categorii de respondenți	Competitivitatea (%)	Colaborarea (%)	Evitarea (%)	Obligațivitatea (%)	Concesivitatea (%)
Arabi (Israel)	5	20	60		15
Indieni		25	70		5
Români basarabeni		5	75		20

Analizând dinamica proceselor comportamentale, semnalăm că în situații de criză de conflict tinerii, indiferent de etnie, aleg stilul evaziv, care, într-un final, nu contribuie la soluționarea conflictelor, ci doar la escaladarea tensiunilor. Acest fapt denotă etnocentrismul celor intervievați și lipsa încrederii în sine și în valorile ce le promovează.

Cea mai potrivită ar fi *colaborarea* părților. Brian McNair susținea că în situația escaladării tensiunilor interetnice, este evident că doar un dialog de pe poziții egale și folosirea unui stil asertiv de comunicare pot servi la prevenirea și gestionarea conflictelor.

Întru depășirea conflictelor de comunicarea interculturală și trezirea dialogică propunem:

- însușirea limbilor străine întru dezvoltarea capacității de comunicare cu persoane din alte spații culturale și lingvistice;
- introducerea în planul de învățământ a disciplinelor care i-ar familiariza pe tineri cu diferențele dintre culturi și provocările lumii contemporane;
- formarea competenței de comunicare interculturală, care presupune o conștiință interculturală, o sensibilitate interculturală și un comportament intercultural prin prisma disciplinelor *Comunicarea interculturală* și *Educația interculturală*;
- organizarea evenimentelor culturale și științifice, care ar facilita comunicarea între tineri de diferite culturi;
- promovarea și monitorizarea mobilității tinerilor în domeniul academic/ educațional, încurajarea studenților de a aplica la proiecte de mobilitate.

Așadar, comunicarea deține un rol important în situații de criză și conflict

cultural, fiindcă toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității (Art. 1 din „Declarația universală a drepturilor omului”).

Bibliografie

1. Aslam Constantin, Curs de istoria filosofiei. Modele de investigație ontologică. București, Editura Universității Naționale de Arte, 2006, www.unarte.org.
2. Belu Mihaela. Dimensiunea interculturală în rezolvarea conflictelor. Romanian economic journal, yar XI, no 30, 4/ 2008, p. 89-102.
3. Coser Lewis A., The Function of Social Conflict, New-York, THP, 1964.
4. Cuilenburg J., Scholten O., Noomen G. Știința comunicării. București: Ed. Humanitas, 2004.
5. Defradas Jean, Literatura elină. București, Editura Tineretului, 1960.
6. Fiske John, Introducere în științele comunicării. Iași, Editura Polirom, 2003.
7. Florian Mircea, Îndrumare în filosofie. București, Ed. Științifică, 1992.
8. Gheorgiu G. Cultură și comunicare. București, 2008
9. Lazăr I., Radu Iulian, Reflexul politic al valorilor creștine, Rezumat, Cluj – Napoca, 2011, https://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumat
10. O'Sullivan T., Hartley J., Saunders D., Montgomery M., Fiske J., Concepte fundamentale din științele comunicării și studiile culturale, Iași, Editura Polirom, 2001.
11. Oprea I., Curs de filosofia limbii, Suceava, Editura Universității, 2001.
12. Rubin J. Z., Pruitt D. G., & Kim S. H., Social Conflict: Escalation, Stalemate, and Settlement, New York, McGraw-Hill, 1994.
13. Sârbu Tănase, Etică: valori și virtuți morale, Iași, Editura Societății Academice „Matei Teiu Botez”, 2005.
14. Suci Lavinia, Repere teoretice în științele comunicării, Timișoara, Casa Cărții de Știință, 2014.
15. Tănase A., Cultură și civilizație. București, Editura Politică, 1977.
16. Tripon Ciprian, Dodu Marius, Penciu Gabriela, Managementul conflictelor și tehnici de negociere, <https://www.academia.edu/32713151/>
17. Гузикова М., Фофанова П., Основы теории межкультурной коммуникации, Екатеринбург, 2015.

COMENTARII PRIVIND CUSTODIA COPIILOR MINORI

Georgeta CREȚU, dr., lector univ., Universitatea „Ștefan cel Mare”,
Suceava, România

Rezumat: În această lucrare, autorul analizează problema încredințării dintre copiii minori care rezultă din căsătorie și în afara căsătoriei, drepturile și îndatoririle ambilor părinți asupra minorului după decizia de divorț, ținând cont de interesul superior al minorului.

Cuvinte cheie: Cod Civil, Cod Penal, Cod de procedură civilă, căsătorie, divorț, familie, minoritate, tutore.

COMMENTS ON THE CUSTODY OF MINOR CHILDREN

Abstract: In this paper, the author briefly analyzes the problem entrustment of minor children resulting from marriage and out of wedlock, the rights and duties of both parents on the minor after the divorce decision, taking into account the best interests of the minor.

Key words: Civil code, penal Code, Code of Civil Procedure, marriage, divorce, family, minority, tutor.

După cum se știe, printre problemele dreptului civil, un loc de frunte îl ocupă și problema încredințării copiilor minor după divorț. Acest lucru este binecunoscut, deoarece familia este una dintre cele mai importante valori ale societății, ale omenirii, după părerea noastră. Ca atare, problema încredințării copiilor are, în viziunea legiuitorului, o deosebită importanță, căci de felul cum este rezolvată depinde în bună măsură însăși viitorul acestora.

Sub acest aspect, în doctrină [1, pag.9], s-a subliniat însă că, familia leagă pe membrii ei prin relații de afecțiune și atașament personal care se concretizează prin relații reciproce de ajutor material și moral [3, pag.11]. La baza familiei stă *căsătoria*, care reprezintă o legătură trainică, încheată pentru întreaga viață a soților [3, pag.11]. Dacă după încheierea căsătoriei, se constată că viața în comun a soților nu mai este posibilă și că încetarea raporturilor conjugale a devenit o *necesitate*, menținerea mai departe a căsătoriei nu mai are rațiune, și ca atare, soții au posibilitatea, în condițiile legale, să introducă acțiunea de divorț (lat. *divortu*).

În acest sens, să amintim că, divorțul, în viziunea legiuitorului desemnează ruptura traiului în comun, pronunțată de o autoritate judiciară, la cererea unuia dintre soți, pentru unele cauze determinate de lege. S-a afirmat, *lato sensu*, într-o accepțiune mai largă, divorțul înseamnă *desfacerea legală* a unui mariaj.

Pe lângă acestea, menționăm că, judecătorul sesizat cu judecarea cererii de divorț trebuie să aibă în vedere minorii, aprecierea însăși a motivelor de divorț trebuie făcută, ținând seama și de interesul acestora. De aceea în procesele de divorț, este necesar ca rolul activ al judecătorului să devină o puternică realitate.

Judecătorul trebuie să fie un factor dinamic în adevăratul înțeles al cuvântului. Dacă din căsătorie au rezultat copii, care sunt minori, răspunderea lui este încă și mai mare. Judecătorul are nu numai dreptul ci și datoria de a face uz de autoritatea ce i-o conferă funcția ce deține, pentru a împăca soții, pentru a restabili liniștea căminului conjugal, iar dacă nu reușeste acesta trebuie să propună din proprie inițiativă administrarea probelor ce va considera necesare pentru a face deplină lumină asupra afecțiunii, moralității și stării materiale a fiecăruia din părinți, spre a putea alege pe acela dintre părinți care inspiră mai multă încredere și oferă cele mai multe garanții pentru bună creștere și o aleasă educație a copiilor.

În acest context, s-a afirmat că, divorțul apare ca un accident, ca un act arbitrar și de răsvărire împotriva sentimentelor ce stau la baza legăturii conjugale. „Nimeni nu este constrâns să încheie o căsătorie, dar fiecare trebuie constrâns ca, odată ce a contractat o căsătorie, să se supună legilor căsătoriei”.

Dacă, totuși, continuarea căsătoriei nu mai este cu putință, legiuitorul permite judecătorului să pronunțe desfacerea ei. În acest caz nu este vorba de a ține seamă de unele neînțelegeri trecătoare, ci de a lua în considerare numai motivele temeinice, care lasă să se acrediteze ideea că, între soți, nu mai există sentimentele de prietenie și de afecțiune, ce trebuie să stea la temelia vieții conjugale[8, pag.17]. Dacă în timpul căsătoriei, fiecare din soți poate nestingherit să le exercite drepturile și obligațiile față de minori, deoarece amândoi au contactul direct cu copiii, după pronunțarea sentinței de divorț, soții despărțindu-se, soarta copiilor va fi influențată de această situație, urmând a fi încredințați fie unuia din părinți, fie unei rude apropiate, fie chiar și altor persoane străine sau instituții de ocrotire. De aici, rezultă că, desfacerea căsătoriei prin divorț nu aduce modificări în conținutul drepturilor și îndatoririlor față de copii, ci *numai* în exercițiul lor, care trebuie adaptat la noua situație.

În aceste condiții, potrivit dispozițiilor din codul civil „instanța judecătorească va hotărî, odată cu pronunțarea divorțului, căruia dintre părinți vor fi încredințați copiii minori. În acest scop, instanța va asculta părinții și autoritatea tutelară și, ținând seama de interesele copiilor, pe care asemenea îi va asculta dacă au împlinit vârsta de zece ani, va hotărî, pentru fiecare dintre copii, dacă va fi încredințat tatălui sau mamei”. Prin urmare, instanța judecătorească are obligația de a se pronunța asupra încredințării copiilor minori ai soților aflați în divorț indiferent dacă există ori nu o cerere expresă în acest sens (*ex officio*), după cum părintele care a formulat-o nu poate renunța valabil deoarece „a) dreptul este un mijloc de realizare a unei obligații; b) asupra acestuia nu se poate efectua vreun act de dispoziție”[5, pag.1].

Pe calea unei decizii, instanța supremă statuează cu caracter îndrumător că „nu este necesar să se încredințeze copilul părintelui care nu a fost în culpă”, ci se va ține întotdeauna seama exclusiv de interesele copilului minor[13, pag.128-129]. În acest sens, este de datoria instanței de a impune părților administrarea probelor adecvate spre a se edifica atât în ce privește situația și nevoile copilului cât și în ce privește situația ambilor părinți. Pentru cunoașterea tuturor acestor

aspecte, instanța, în exercitarea rolului ei activ, poate și trebuie eventual din oficiu să ordone administrarea oricăror dovezi ar găsi indicate. Fără îndoială, sarcina judecătorului nu este deloc ușoară, mai ales dacă probele nu sunt suficient de edificatoare, iar alte dovezi nu mai pot fi administrate.

De altfel, în concepția legiuitorului nostru, ocrotirea intereselor copilului minor constituie principiul de bază al Codului civil.

Potrivit art. 483 din c.civil, autoritatea părintească este ansamblul de drepturi și îndatoriri care privesc atât persoana, cât și bunurile copilului și aparțin în mod egal ambilor părinți. În continuare, se arată că: ”ori de câte ori există neînțelegeri între părinți cu privire la exercițiul drepturilor sau la îndeplinirea îndatoririlor părintești, instanța de tutelă, după ce îi ascultă pe părinți și luând în considerare concluziile raportului referitor la ancheta psihosocială, hotărăște potrivit interesului superior al copilului”.

Interesele în discuție vizează nu numai posibilitățile materiale ale părinților, ci și vârsta copiilor, comportarea părților înainte de divorț, gradul de atașament și preocuparea manifestate pentru copii, legăturile afective create între părinți și copii [12, pag.68], posibilitățile de educare ale fiecărui părinte, moralitatea acestora, precum și alte asemenea împrejurări. Totuși, împrejurarea că unul dintre părinți copilului trăiește în concubinaj nu este de natură să determine concluzia că, încredințându-i-se copilul, interesele acestuia ar fi prejudiciate [14, pag.43]. Aceeași concluzie se impune și în ipoteza când părintele căruia i s-au încredințat copii minori are în îngrijire și alte persoane. Condițiile morale devansează pe cele materiale. Drept urmare, copilul minor poate fi încredințat chiar părintelui care nu dispune de mijloace materiale de trai suficiente [14, pag. 123]. Totuși, atașamentul minorului față de unul din părinți nu poate fi luat izolat, fără a se ține seama de complexitatea elementelor care concură la definirea noțiunii de „interesul superior al minorului”. Prin urmare, condiția esențială în funcție de care instanțele hotărăsc încredințarea copiilor minori constă tocmai din ocrotirea intereselor acestora, prin examinarea criteriilor evocate mai sus. Alteori interesul copilului cere să ia în considerare și unele elemente conexe, cum ar fi profesia sau posibilitatea părintelui de a se ocupa personal de educația acestuia. Oricâtă afecțiune ar avea față de copil și oricât de bună ar fi situația materială a unui părinte, aceste elemente nu pot fi reținute ca factori determinanți, dacă părintele, prin natura serviciului ce prestează este constrâns să lipsească mereu de acasă și să lase copilul în îngrijirea altor rude.

Tezele susținute – și, în general, orice altă teză – nu sunt *eo ipso* determinanțe, ci ele se apreciază de instanță în mod absolut, astfel încât, în final, părintele divorțat căruia i se încredințează copilul să-i ofere acestuia un climat familial corespunzător de creștere și, mai ales, de educare.

Așa cum rezultă din examinarea conținutului textului de referință din Codul civil, în ipoteza existenței mai multor copii instanța este datoră să aibă în vedere interesul fiecărui copil în parte și, examinând în profunzime situația, ea poate să încredințeze pe unii copii mamei, iar pe alții tatălui, evident, cu condiția ca

măsura să fie în interesul superior al minorilor și în viziunea noastră, să aibă un caracter excepțional.

În conformitate cu prevederile art.399 din Codul civil „Pentru motive temeinice, copiii pot fi încredințați unor rude ori unor alte persoane, cu consimțământul acestora, sau unor instituții de ocrotire”. Instanța noastră supremă statuează cu caracter îndrumător, pe calea unei decizii, *expressis verbis* că o atare măsură se poate lua „în mod excepțional și numai pentru motive temeinice”.

În ipoteza când măsura de ocrotire a fost luată de comisia pentru ocrotirea minorilor, iar ulterior părinții divorțează, dacă nu au intervenit elemente noi, instanța o dată cu desfacerea căsătoriei, prin aceeași hotărâre judecătorească, va putea să dispună încredințarea copiilor minori aceleiași instituții de ocrotire[6, pag.51].

De asemenea, „învoiala părinților privitoare la încredințarea copiilor și la contribuția fiecărui părinte la cheltuielile de creștere, educare, învățatură și pregătire profesională a acestora va produce efecte numai dacă a fost încuviințată de instanța judecătorească”.

Obligația de întreținere, în virtutea legii ca și prin natura sa având un caracter de permanență, trebuind să fie prestată în mod continuu, rezultă că neîndeplinirea acestei obligații atunci când capătă caracter de infracțiune, păstrează forma de *faptă continuă* [7, pag.69]. De pildă, există asemenea obligații în cazul sprijinului material și moral pe care soții și-l datorează în tot ceea ce privește căsătoria (art.308 din C.civil.), îngrijirea datorată de părinți copiilor lor minori (art.488 din C.civil.) etc.

După cum se știe, Codul civil stabilește între ce persoane anume există obligația de întreținere precum și ordinea în care se datorează aceasta (art.519 din C.civil). Numai între aceste persoane și în ordinea stabilită va exista obligația legală de întreținere, și ca urmare numai în aceste condiții va exista elementul material al infracțiunii de abandon de familie în varianta de la lit.b, a art.378 din C.pen. În alte cazuri, de pildă, între socri și ginere, neexistând o asemenea obligație legală, nu se va putea concepe această variantă a abandonului de familie[16, pag.196].

Obligația de întreținere subzistă chiar și în cazul unei căsătorii declarate nulă sau anulată în măsura în care cel puțin unul dintre soți (cel care are dreptul la întreținere) a fost de *bună-credință*, căsătoria putativă prevăzută în art.304 din C. Civil [8, pag.78].

În acest caz soțul îndreptățit trebuie să se afle în nevoie din cauza unei *incapacități de muncă*. Soții își datorează întreținere chiar și după divorț dacă, unul dintre ei se află în nevoie din cauza unei incapacități de muncă survenită înainte de căsătorie, în timpul ei sau chiar într-un an de la desfacerea acesteia când incapacitatea se datorează unei împrejurări legată de căsătorie (art.389 alin.2 din C.civil.);

– *părinții firești* care, în conformitate cu art.499 alin.1 C.civil în vigoare au, în primul rând obligația de întreținere a copilului minor, asigurându-i cele necesare traiului, precum și educației, învățaturii și pregătirii sale profesionale. Fiind o

consecință izvorâtă din obligația părintească de creștere și educare, este indiferent dacă acesta a rezultat din căsătorie ori din afară căsătoriei (art.505 al.1 din C.civil.) această obligație durează în tot timpul căsătoriei ca și după desfacerea acesteia. Dacă, minorul care a împlinit vârsta de 18 ani este încadrat în muncă, părinții au obligația de a-i asigura condițiile necesare pentru creștere, educare și pregătire profesională, numai dacă acesta are un câștig propriu neîdestulător din muncă și ca atare minorul se mai află în nevoie. Tot astfel, majorul după 18 ani aflat la studii, dar fără a depăși vârsta de 26 de ani (art.499 alin.3 din C.civil) justifică obligarea părinților la plata pensiei de întreținere.

Chiar și părintele decăzut din drepturile părintești *poate fi autor al infracțiunii de abandon de familie*, deoarece legăturile firești dintre acesta și copiii săi minori nu dispar; ca atare, este firesc ca el să continue a presta întreținerea.

Adoptatorul este obligat la întreținere înaintea părinților firești și, numai dacă el se află în nevoie, întreținerea va trece asupra părinților firești.

Potrivit art.519 lit.c din C.civil., *frații și surorile* își datorează întreținere după îndeplinirea acesteia de către părinți. Obligația de întreținere trece asupra fraților și surorilor, indiferent dacă, sunt din căsătorie ori din afara căsătoriei.

Când părinții, frații ori surorile nu au venituri și nu sunt valizi de muncă, ascendenții își vor da contribuția la întreținerea copilului minor (art.519 lit.b, C. Civil.).

Dacă o persoană îndreptățită la întreținere (soț), a comis față de cel care urmează să presteze întreținerea fapte grave cu caracter penal și a fost condamnată (de exemplu, pentru tentativă de omor sau mărturie mincinoasă), neîndeplinirea obligației de întreținere nu va constitui abandon de familie deoarece, exercitarea dreptului ar fi potrivnică scopului său social și contra regulilor de conviețuire socială.

Va exista infracțiunea de abandon de familie, chiar dacă părinții s-ar învoi să înceteze îndeplinirea întreținerii față de un copil din afara căsătoriei dacă aceasta are loc fără prealabila încuviințare a instanței de judecată. Dacă un părinte pleacă de la domiciliu cu serviciul în altă localitate și nu contribuie la cheltuielile de întreținere a minorului rămas la celălalt părinte infracțiunea va exista chiar dacă părintele la care a rămas minorul are suficiente venituri din muncă. Întreținerea minorului fiind o obligație legală, neîndeplinirea acesteia, art.378 lit.b, din C.pen., ar constitui abandon de familie dacă se va stabili *reaua-credință*. Considerăm că, interpretarea ar fi valabilă și în situația când celălalt părinte, la care a rămas minorul, are suficiente venituri din muncă[8, pag.78].

Pe lângă aceste persoane au de asemenea, obligația legală de întreținere și următorii: soțul care are obligația să contribuie la întreținerea copilului celuilalt soț, cât timp acesta (copilul vitreg) este minor și dacă părinții lui firești au murit, sunt dispăruți ori sunt în nevoie (art.517 alin.1 din C.civil în vigoare); copilul vitreg față de părintele vitreg când acesta l-a întreținut timp de 10 ani, în condițiile arătate (art.517 al.2, C.civil în vigoare). Desigur că, în funcție de situația de fapt concretă, (starea de nevoie, incapacitate etc.), unele dintre persoanele arătate pot avea calitatea *de subiecți activi sau pasivi ai infracțiunii de abandon de fami-*

lie, după cum sunt *creditori* sau *debitori* ai întreținerii și, dacă cei în cauză nu își îndeplinesc obligația de întreținere.

De observat că și legislația penală străină cuprinde *infrațiuni privind familia*. De pildă, codul penal belgian[17] prevede în Titlul VII „*Despre Crime și delictes contra ordinii familiei contra moralei publice*”, pe lângă incriminarea avortului (Cap.I), și incriminarea altor fapte de natură să aducă atingere familiei ca: abandonarea și părăsirea copilului; codul penal austriac incriminează în Titlul IX *fapte penale contra căsătoriei și familiei*; codul penal grec prevede în Capitolul XX intitulat „*Infrațiuni privind căsătoria și familia*”[18]. Codul penal spaniol incriminează în Titlul XII „*Delictes împotriva relațiilor familiale, etc.*”.

Pornind și de la constatarea că, „învoiala părinților în această privință nu este obligatorie pentru instanță”, care trebuie să se conformeze dispozițiilor art.139 din C.civil., în sensu de a păși la ascultarea autorității tutelare și a copilului – dacă a împlinit vârsta de 10 ani –,iar în virtutea rolului său activ urmează să administreze orice alte probe pentru a verifica dacă într-adevăr învoiala părinților (soților în divorț sau divorțați) corespunde intereselor minorului. Potrivit art. 139, instanța de tutelă nu poate hotărî fără ascultarea minorului, dacă acesta a împlinit vârsta de 10 ani, dispozițiile art. 264 fiind aplicabile. Lăsând la o parte faptul că o atare învoială (*mutatis mutandis*, soluția este valabilă și atunci când soții nedi-vorțați trăiesc despărțiți în fapt) este susceptibilă să eludeze prevederile cu privire la regimul juridic al alocăției pentru copii, această soluție se impune înainte de toate dintr-un considerent major, anume că „educarea copiilor minori nu poate fi lăsată numai în grija părinților, ci statul trebuie să intervină prin toate organele sale pentru crearea condițiilor necesare educării copiilor în spiritul dragostei și al respectului față de om”[9, pag.17-18].

În practica instanței noastre s-a decis în mod constant că măsura reîncredințării își găsește justificare numai atunci când părintele, în a cărui îngrijire se află copilul minor, nu-i mai poate asigura condițiile necesare pentru o dezvoltare normală”. Prin urmare, nu orice schimbare a împrejurărilor este susceptibilă să atragă modificarea măsurii privind încredințarea copilului. O schimbare parțială a condițiilor care au determinat încredințarea acestuia nu trebuie neapărat să atragă revenirea asupra acelei măsuri câtă vreme se mențin elementele de bază care confirmă necesitatea ca măsura să fie menținută în interesul copilului, atât cu privire la posibilitățile materiale de creștere, cât și cu privire la legăturile moral-afective care s-au stabilit între copil și respectivul părinte.

Modificarea măsurii trebuie să aibă la bază o temeinică justificare, iar motivele invocate să demonstreze că menținerea în continuare a copilului la părintele căruia i-a fost inițial încredințat ar avea consecințe forțată a modului de viață pe care minorul l-a deprins și care nu se dovedește a-i fi dăunător bunei sale dezvoltări, deci fără motive temeinice este nelegală.

După cum se știe, sediul materiei al ordonanței președințiale îl constituie prevederile art.997-1002 (Titlul VI) din Codul de procedură civilă republicat[19]. Astfel, instanța poate lua, pe tot timpul procesului de divorț, pe cale de ordo-

nanță președințială, măsuri vremelnice, între altele, și cu privire la încredințarea copiilor minori. Firește, dacă, ulterior, soluționându-se procesul de divorț, copilul a fost încredințat prin hotărâre finală celui alt soț, această măsură provizorie luată pe calea sumară a ordonanței președințiale rămâne fără efecte juridice. Dacă există stare de urgență, copilul minor poate fi încredințat pe calea sumară și vremelnică a ordonanței președințiale, chiar dacă anterior, printr-o hotărâre judecătorească minorul fusese încredințat spre creștere și educare celui alt părinte. În speță, s-au administrat probe din care rezultă că minorul, datorită afecțiunilor de care suferă, avea nevoie de îngrijire specială, tratament și control medical continuu, iar mama sa (căreia i se încredințase copilul) avea o viață dezorganizată și îl neglija, în felul acesta periclitându-i dezvoltarea fizică și intelectuală, așa încât caracterul urgent al măsurii apare evident [10, pag.60]. Inutil să mai argumentăm de ce participarea procurorului în astfel de procese este nu numai recomandabilă, ci chiar absolut necesară.

Dacă copilul minor încredințat unui părinte, în fapt este lăsat în întreținerea unor terțe persoane, atunci părintele respectiv are obligația de a-i despăgubi, afară de situația când se face dovada că terțele persoane au intenționat ca, în felul acesta, să facă un act de liberalitate. În sfârșit, ar mai fi de menționat că părintele la care minorul locuiește în fapt, răspunde civil, împreună cu celălalt părinte, chiar dacă copilul nu-i fusese încredințat, dacă instanța stabilește că nu și-a îndeplinit în mod corespunzător îndatoririle părintești [11, pag.65-66].

Din cele subliniate, în problema încredințării copiilor, ridicată de pronunțarea sentinței de divorț, în general se poate spune că instanțele noastre au o orientare justă, dau o corectă interpretare textelor, manifestă o bună înțelegere și apreciere a situației de fapt și fac o judicioasă aplicare a principiilor de drept civil care stau la baza noii reglementări a raporturilor de familie izvorând din căsătorie, așa cum sunt reglementate în codul civil în vigoare. Toate acestea dispoziții sunt în interesul superior al copiilor, față de care se arată o deosebită atenție, în parte justificată și de faptul că aceștia nu sunt cu nimic vinovați că părinții lor n-au mai putut suporta traiul în comun și au trebuit să divorțeze.

Bibliografie

1. Antoniu George, Emilian Dobrescu, Tib: eriu Dianu, Gheorghe Stoe, Tudor Avrigeanu, Reforma legislației penale, Ed. Academiei Române, 1996.
2. Bodoașcă T. Dreptul Familiei. București: Ed.: All Beck, 2005, pag.59.
3. Broașcă T., Drăghici I.Puiu, Dreptul familiei. Curs universitar.- București: Edit. Universul Juridic, 2012.
4. B.L. Ciucă, Legal Developments on Inheritance From Rules Under The Primitive Community To The European Rules On Inheritance, SGEM Conference on Political Sciences Law, Finance, Economics & Tourism Conference Proceedings Volume I, International Multidisciplinary Scientific Conferences On Social Sciences & Arts 3-9 September 2014, Bulgaria;
5. I.Filipescu, Tratat de dreptul familiei, Ed. All, București, 1996;65.

6. I.P. Filipescu M. Diaconu, Soluții privind unele probleme actuale din practica instanțelor judecătorești în materia dreptului familiei, în R.R.D. nr.9/1982;
7. Fodor, Pluralitatea de infracțiuni, în „Explicații teoretice ale Codului penal român”, Partea generală, de Vintilă Dongoroz ș.a., vol. I, Editura Academiei, București, 1969;
8. I. Ifrim, Ocrotirea relațiilor de familie, Editura Universul Juridic, 2012;
9. I. Pop, Despre ancheta social în procesele cu minorii, în R.R.D. nr.6/1984;
10. Revista Română de Drept nr.10/1977, p.60. Trib. Jud. Suceava, dec.civ.nr.871/1976.
11. Revista Română de Drept, nr. 7/1984, p.65-66. Trib. Suprem, s.civ., dec. nr.2154/983.
12. Revista Română de Drept, nr.9/1982, op.cit.p.68
13. Trib. Suprem, dec. îndrumare nr.10/1969, pct.5, lit. b, în R.R.D. nr.1/1970;
14. Trib. Suprem, s.civ., dec. nr.567/1976;
15. Trib. Suprem, s.civ., dec. nr.1022/1977, în C.D.1977;
16. Trib. Suprem, Col.civ., dec.nr.456/29 martie 1957, Culegere de decizii, 1957;
17. www.doc/52689405/Cp-Belgia
18. www.codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Grecia-RO.html

CONSIDERAȚII PRIVIND STAREA POLITICĂ A SISTEMULUI NORDIC DE SECURITATE

Cătălin-Gabriel DONE, doctorand, Universitatea din Napoli „Federico II”,
Napoli, Italia

Rezumat: În ultimii ani, Uniunea Europeană a luat mai multe măsuri necesare pentru a urmări o adevărată politică comună de securitate și apărare, oferind cadrul instituțional pentru cooperarea în domeniul securității și apărării. Întrucât apărarea și securitatea națională sunt elemente complexe ale politicii statelor Europene, caracterul interguvernamental al PSAC limitează coerența măsurilor luate la nivel European pentru a contracara amenințările interne și externe.

Acest articol își propune să ofere, dintr-o perspectivă neo-medievalistă, o analiză a structurilor de putere din regiunea de Nord. De asemenea, va evidenția formele de cooperare în domeniul securității și apărării. Evoluțiile geostrategice ale Europei de Nord vor arăta modul în care parteneriatele bilaterale și multilaterale de apărare au înlocuit ambițiile comune pentru strategiile de securitate, fiind legătura pentru viitorul sistem European de gestionare a amenințărilor.

În același timp, articolul va evidenția rolul NATO în securitatea europeană și modul în care strategiile sale (NATO și UE) sporesc capacitățile de răspuns ale sistemului Nordic de securitate.

Cuvinte cheie: UE, NATO, PSAC, apărare, Europa de Nord, amenințări

CONSIDERATIONS ON THE POLITICAL STATE OF THE NORDIC SECURITY SYSTEM⁷⁸

Abstract: In recent years, the European Union has taken several necessary steps towards pursuing a genuine Common Security and Defense Policy, providing the institutional framework for security and defence cooperation. As national defence and security are complex elements of European states' policy, the inter-governmental nature of the CSDP limits the coherence of measures taken at the European level to counter internal and external threats.

This article aims to provide, from a neo-medievalist perspective, an analysis of the power structures in the northern region. Also, it will highlight the forms of cooperation in the field of security and defence. Northern Europe's geostrategic developments will show how bilateral and multilateral defence partnerships have replaced the common ambitions for security strategies, being the link for the future European anti-threat management system.

Simultaneously, the article will highlight NATO's role in European security and how its strategies (NATO and the EU) increase the Nordic security system's response capabilities.

Key words: EU, NATO, CSDP, defence, Northern Europe, threats

⁷⁸ This article is part of the research studies within the author's PhD program and reflects personal opinion.

Introduction

The plurality of the European security system's constituent elements obliges us to analyse the continent's strategic perspectives. As an inherent tool of national defence strategies and the management of grassroots institutions in this field, security is a challenge for policymakers and opinion leaders.

Although the northern region of Europe is seen instead as a periphery, we should analyse it in a much broader and more dynamic context; in order to meet the natural security needs, the Nordic states gradually adapted to the anarchic environment turned their divergences into strategic advantages.

The Cold War broadly strengthened the Nordic balance, and the fall of the Soviet Union imposed new realities in addressing various security levels. Thus, in this context, the issue of regional governance and the strengthening of the capacity to respond to threats began to take an increasingly prominent place on the Scandinavian states' political agenda.

European unification, NATO membership, and forms of multilateral interaction have brought to the fore the new phenomena within the global system, and how security initiates the domination of political communities takes multiple forms. In this regard, the pragmatic view of security and defence highlights improving the implementation of national strategies. Moreover, institutionalising the Nordic security system from a neo-medievalist perspective should promote cooperation and integration of regional protection policies.

The offensives of emerging actors in the Arctic Ocean region guided the EU-NATO diplomatic and security agendas; Nordic regional defence cooperation initiatives ensure both East-West balance and Scandinavian autonomy from existing spheres of influence in Europe. Therefore, it is essential to understand the logic of formulating the strategic security base of the North, as well as the primary foreign and security policy objectives of the Scandinavian states in the setting of pressure.

A neo-medievalist approach to Nordic security

The theoretical foundation of the Nordic security system's approach starts from the neo-medievalist vision of international relations. We need such an approach due to the international system's complexity, the anarchic environment imposing related regional governance networks, and the state becoming a simple connectivity facilitator (Zielonka 2015).

The territorialisation of state policy and the state's spatial definition (as a result of the Treaty of Westphalia) established an order of international relations based on state actors' selfishness and the struggle for state survival (Cozette 2008). As Agnew mentioned in a 1994 study, "the spatial scope of political organisation has not been set for all time in a particular mode" (Agnew 1994). However, the post-Westphalia order has gradually evolved, with alliances, international organisations, and even interest groups, leading to globalisation's first waves, including interconnectedness.

The neo-medievalism theory develops as an intermediate theory that advocates the restructuring of power relations between the state and society, the monopoly of force no longer being in the state's exclusive possession. Thus, supranational institutions and international organisations, NGOs, lobby structures or transnational associations become relevant actors in setting the state security and defence agenda (Lewicki 2020).

It is critically important to note that neo-medievalism does not advance the state's abolition but the institutional fragmentation of security and multicellular integration at the zonal level. Thus, as Appadurai (1996) remarks, an emerging post-national order is developing at the international system level, the regional structures being complementary to the continental or global ones. Beginning from this idea, we can quickly identify the defining elements of Scandinavian neo-medievalism:

- a) Nordic cooperation in critical sectors such as the environment, social security, justice and home affairs, energy and human capital;
- b) Development of intergovernmental and social affairs and initiatives to secure the resilience of Scandinavia and the Baltic Sea region;
- c) Implementation of multilateral financial and commercial, educational, university, development and business programs to strengthen the crisis response capacity.

Nonetheless, the beginning of the third wave of globalisation and the emergence of a global civil society lead to a division of both competencies and responsibilities in developing and evaluating the public agenda on security and defence and the European Union process itself. Hence, the European project "with more speeds" appears more and more plausible. In this case, the Nordic nations are highlighted by the frequently local European integration image, while NATO obtains local integrative valences within the various assistance arrangements. Moreover, how a crisis of power and US leadership exercise defined the up-to-date realities of the worldwide system (Ghigiu 2011), neo-medievalism appeals to multilateral institutions' rule to ensure a balance of alliances and power. Thus, we can understand Europeanization as a phenomenon closely linked to regionalisation, while European security becomes dependent on the internal (regional) impact of cooperation and the policies and institutions involved in the process.

Convergences and divergences of the Nordic security system

The impetus for ensuring Scandinavian convergence emanates from the common fundamental principles of the Nordic nations (Hamilton 2006): conceptualising and identifying threats to common security, ensuring a high degree of social cohesion, combating asymmetric challenges, preserving the natural area and extending Scandinavian connections beyond the Baltic Sea and the Arctic Region. The Nordic security aspects seem to reflect a high degree of commonality in this respect, even if the security needs are met through various insti-

tutional forms. We set out to explore and explain the elements of convergence and divergence of the main points relevant to the Nordic security and how each state's particularities turned the Euro-Atlantic strategies.

Geographically speaking, the Scandinavian countries are Arctic nations, geopolitics requiring long-term strategies to meet the need to prevent risk determinants in the regional and continental security conditions. "The Arctic region comprises parts of Canada, Finland, Iceland, Greenland (Denmark), Norway, Russia, Sweden and the United States" (Marshall 2019). Under international law, sovereignty over the Arctic can be exercised exclusively on the Arctic Ocean's continental shelf (Năstase and Aurescu 2018). Thus, the security challenges coming from this area constitute a first objection to regional security. As Ana Maria Ghimiș (2011) observed, Territorial claims over one of the world's largest economic zones and the aggressiveness with which they were made could give rise to a series of unilateral policies in the Arctic and implicitly to an "international crisis". However, the Nordic states' policy has fostered local cooperation through regional institutions (mainly through the Arctic Council), thus opening up multiple dialogue channels. Thanks to this path, Sweden and Finland imposed a well-disposed settlement of controversies, leaving Arcita "an area of peace and stability" (Arctic Council 2013). Although "the hierarchy of power centres has changed significantly" (Roman 2009), the imperative reconfiguration of partnerships has ensured regional security stability, with the relative non-alignment of Sweden and Finland providing security guarantees for competitive regional leadership as well as rising actors.

We can mention that the Nordic states are directly involved in preventing and recognising regional expansions, all their actions giving them a double character – as a supplier and consumer of security. However, whether Sweden and Finland based their security on dynamism and flexibility, for Denmark, Norway and Iceland, adaptability to the regional environment's insecurity is achieved through deep integration into NATO and tangential EU structures of action. For these states, the task of ensuring civil security is interdependent, with NATO membership leading them to expand and defend their Arctic affairs within the alliance (Auerswald 2020).

Even if the military organisation plays an essential role in the Nordic security system's functionality, the region's neo-medieval character determines the multilateral partnership on three pillars: regional identity, security and sustainability. It extends to the Baltic Sea so that state actors' spheres of influence become inherent factors of cooperation's viability. Therefore, the strategic documents of interregional cooperation qualify most threats as cross-border. The socialisation of expert societies and the transfer of knowledge become extremely important in adaptability to the multipolar world (Council of the Baltic Sea States 2016). In these conditions, the Nordic security approach in consensus with the directions of activity in the EU and NATO's security and defence policy creates a unique situation. The two organisations' military-economic character determines both

a convergent approach with the Russian Federation regarding development and a divergent one regarding military complexes and capabilities.

The years of armed conflict in Eastern Europe determined a reinforcement of military capabilities in the Far North and the Baltic Sea, which the alliance considered most vulnerable to external pressures (Lt. Gen. (Ret.) Hodges et al. 2020). In this context, the Russian Federation's response has been to modernise and strengthen its defence strategy, the Western Military District and the Russian Arctic military infrastructure, becoming more substantial national autonomy elements (Boulègue 2019).

The complexity of regional cooperation and guaranteeing a secure climate in Northern Europe implies divergences in terms of institutional perspectives and assessments of non-Arctic actors' transformation into possible factors of instability and insecurity. For example, China's strategic doctrine on constructing the new *Silk Road* involves the Arctic and northern security systems. The effects of climate change have provided new approaches to investing in developing new shipping routes that would bring economic benefits to the world's major economies. Indeed, Asia would be the first beneficiary of the new waterways, with Eurasian interconnectivity strengthening (Khanna 2019).

Although economic and diplomatic relations between Europe and China are acutely interdependent, the question arises as to whether Sino-Russian and US-China relations can lead to a proxy war or generate a conflict between East and West. One of the major concerns is that China and Russia could create tensions and threats against Europe, extending the Sino-Russian military presence in the Arctic Ocean, making a shock wave in the Euro-Atlantic system. Nevertheless, we should mention that developing China's power globally by achieving the Arctic targets would expose Russian security itself, with its dominant position in the Nordic system diminished. However, we can recognise two remarkably significant aspects for the Nordic security environment:

- a) the area around the field where the Nordic states' interests materialise tends to extend from the Arctic Ocean to the Baltic Sea, making the northern security environment a vital segment of the Common Security and Defense Policy (Airoldi 2010), given that global warming has become a component of security; regional cooperation, therefore, involves the development of new institutions that will ultimately ensure a secure climate;
- b) strategic divergences include several risks and threats of a political, economic, social and military nature, both at the level of the Nordic security system and outside it. The trend of deepening military integration has outpaced that of political unification so that Denmark, Norway and Iceland remain faithful to the intergovernmental character of European affinity, turning NATO into the primary source of defence. With a view to northern security, Sweden and Finland have addressed warnings by dismantling risk circumstances, stepping up European integration and transregional cooperation.

Based on the meanings of *hegemony*, Sino-Russian relations impose an essential category of risks to European security. First, Russia and China can use trade and military relations to force the EU to accept compromises to the detriment of its security. Second, the Beijing-Moscow diplomatic channel may pressure the Union to make decisions favouring a much more conciliatory policy towards the two great powers. Thus, the risk of exposing European security to a hegemonic binary complex appears as a possible aspect.

Next common steps

Scandinavia, due to its geographical position as well as its strategic arrangements, becomes in itself a security network for Europe. This medium implies taking over the EU and NATO all the advantages and disadvantages offered by this context. Undoubtedly, the Scandinavian states benefit from complementary perspectives with the outside world because the logical dialogue sustained between the main actors of the North gives them a series of economic and military incentives from Euro-Atlantic organisations.

Implementing a common security and defence policy is one of the EU's central purposes, but disputes over the common future prevent further European integration and enhance regional cooperation. Even though the EU's security principles correspond precisely to those of NATO and are sometimes even complementary, the northern region seems to make a discordant note within the Union, preferring to build a future separate from the European one in terms of security and defence. Thus, strengthening the capacity for transnational cooperation becomes the cornerstone of the Nordic security system, and regional integration forms the corridor on which the elements of providing security from North to South and from East to West emerge.

The Nordic security system is also an area identified by an extensive diversity of partnerships, with the ultimate goal of ensuring prosperity and stability. To have a more realistic picture of this region's diversity, we must specify that regional policy's divergent elements encourage the security-based paradigm of cooperation, even if discouragement remains at hand.

The conditions that determined the change of attitude towards the outside of the Nordic system are various: from the acute need for progress to ensure human capital development's coherence. Thus, security acquires new values, and the formulation of complementary security objectives becomes essential for strengthening Europeanization mechanisms.

However, in order to improve security in the broader area of the Nordic system, building effective forms of cooperation and maintaining and developing pre-existing ones necessity become the number one priority for the component states, and the EU and NATO should promote deepening regional cooperation.

Bibliography

1. Agnew, James. 1994. 'The Territory Trap: The Geographical Assumptions of International Relations Theory'. *Review of International Political Economy* 1 (65): 53–80.
2. Airoldi, Adele. 2010. 'The European Union and the Arctic'. *Nordic Council of Ministers*.
3. Appadurai, Aijun. 1996. 'Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy'. In *Modernity at Large*, 27–47. Minneapolis: University of Minnesota Press.
4. Arctic Council. 2013. 'Vision for The Arctic'. https://oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/287/MM08_Kiruna_Vision_for_the_Arctic_Final_formatted%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
5. Auerwald, David. 2020. 'NATO in The Arctic: Keep Its Role Limited, for Now'. *War on the Rocks*. 2020. <https://warontherocks.com/2020/10/nato-in-the-arctic-keep-its-role-limited-for-now/>.
6. Boulègue, Mathieu. 2019. 'Russia's Military Posture in the Arctic Managing Hard Power in a «Low Tension» Environment'. The Royal Institute of International Affairs. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2019-06-28-Russia-Military-Arctic_0.pdf.
7. Council of the Baltic Sea States. 2016. 'Realizing the Vision: The Baltic 2030 Action Plan'. <https://cbss.org/wp-content/uploads/2020/06/Baltic-2030-Action-Plan.pdf>.
8. Cozette, Muriel. 2008. 'Reclaiming the Critical Dimension of Realism: Hans J. Morgenthau and the Ethics of Scholarship'. *Review of International Studies* 34 (1): 5–27.
9. Ghigiu, Mihai Alexandru. 2011. 'Who Will Dominate the XXIst Century? The New Structure of Power'. *Strategic Impact* 40 (3): 43–49.
10. Ghimiș, Ana Maria. 2011. 'Geopolitics of The High North – The Race for The Arctic'. *Strategic Impact* 40 (3): 20–29.
11. Hamilton, Daniel. 2006. 'Transatlantic Societal Security: A New Paradigm for a New Era'. In *Transatlantic Homeland Security. Protecting Society in the Age of Catastrophic Terrorism*, edited by Dalgaard-Nielson and Daniel Hamilton, 172–76. London: Routledge.
12. Khanna, Parag. 2019. 'Introduction: Asia First'. In *The Future Is Asia. Global Order in the Twenty-First Century*, 1–24. London: Weidenfeld and Nicolson.
13. Lewicki, Grzegorz. 2020. 'Welcome to the New Middle Ages! Network Neo-Medievalism'. Translated by Justyna Pado.
14. Lt. Gen. (Ret.) Hodges, Ben, Janusz Bugajski, Ray Wojcik, and Carsten Schmiedl. 2020. 'NATO Needs a Coherent Approach to Defending Its Eastern Flank'. *War on the Rocks*. 2020.
15. Marshall, Tim, ed. 2019. 'Arctica'. In *Prizonierii Geografiei. Zece Hărți Care Îți Spun Tot Ce Trebuie Să Știi Despre Politica Globală*, translated by Petru Iamandi, 324–42. Carte Pentru Toți. Bucharest: Litera.
16. Năstase, Adrian, and Bogdan Aurescu, eds. 2018. 'Fluviile Internaționale. Canalele Maritime Internaționale. Dreptul Mării. Zonele Polare. Spațiul Aerian Și Cosmic'. In *Drept Internațional Public. Sinteze, a IX-a*, 226–54. Bucharest: Hamangiu.
17. Roman, Nicolae. 2009. 'Perspective Privind Factorii de Risc Din Mediul de Securitate Intern Și Internațional Și Schimbările Pe Care Le Generează În Ecuația Securității Naționale'. In *Perspective Ale Securității Și Apărării În Europa, I:20–32*. Bucharest: Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I".
18. Zielonka, Jan. 2015. *Disintegrazione: come salvare l'Europa dall'Unione europea*. Roma; Bari: Editori Laterza.

PROMOVAREA DEMOCRAȚIEI UE FAȚĂ DE RUSIA RUSSKIY MIR: CUM SĂ ASIGURĂM EUROPA DE EST?

Vitaliy MOTSOK dr.,

Universitatea Națională „Yuri Fedkovici”, Cernăuți, Ucraina

Rezumat: Procesele de extindere a NATO și a Uniunii Europene, care au stârnit discuții contradictorii despre viitorul său în 1999, 2004 și 2007, s-au încheiat cu succes cu formarea noului cerc de state participante. Articolul prezintă baza ideologică a luptei geopolitice pentru Ucraina, care a avut un impact semnificativ și a determinat în mare măsură cursul confruntării dintre principalii actori globali, și anume Occidentul colectiv și Rusia.

Cuvinte cheie: extinderi ale UE, luptă geopolitică, conceptul Russkiy Mir, democrație.

EU DEMOCRACY PROMOTION VERSUS RUSSIA'S RUSSKIY MIR: HOW TO SECURE EASTERN EUROPE?

Abstract: The processes of NATO and European Union enlargements, which had ignited contradictory discussion about its future back in 1999, 2004 and 2007, successfully ended with forming the new circle of participating states. The article presents the ideological basis of the geopolitical struggle for Ukraine, which has had a significant impact and largely determined the course of the confrontation between the main global actors, namely the collective West and Russia.

Key Words: EU enlargements, geopolitical struggle, concept of Russkiy Mir, democracy.

The period of previous 20 years or so had been proving the necessity of rethinking and reevaluating the geopolitical state of Eastern Europe and its forthcoming prospects. The processes of NATO and European Union enlargements, which had ignited contradictory discussion about its future back in 1999, 2004 and 2007, successfully ended with forming the new circle of participating states. Though the never-ending issue of projecting security for the region, which was placed beyond the borders of NATO and EU, was not solved yet. Six states, which for 30 years had been forming the massive part of the USSR were left without proper guidance from western security structures. These states were Ukraine, Belarus, Moldova, Georgia, Armenia, Azerbaijan and nowadays they form contemporary Eastern Europe according to EU initiative of Eastern partnership of 2009. The only one instrument of western organization has proved to be quite effective one in keeping some of these states in the western orbit as external democracy promotion. The EU democracy promotion was tightly connected to prospects of EU membership for applicant states from former Soviet bloc and proved to be effective enough to carry out necessary reforms to make its way to EU membership. Thus, the EU political conditionality worked out successfully

to make democracy promotion one of the main foreign policy resources for political change for some applicant nations from the Central and Eastern Europe. From the other hand, democracy promotion in EU's policy regarding Ukraine and other former republics of the USSR clashed with lack of consensus about EU perspectives for these very states. The just question arose: whether political conditionality had worked without membership perspective in the quite broad case of several neighboring nations e.g. Ukraine?! The answer was yes, due to the two main demonstrations of successful export of democracy promotion into Ukrainian soil in 2004/05 and 2013/14 during Orange Revolution and Revolution of Dignity. The EU and the West successfully kept Ukraine and some other Eastern European states in its orbit, while making possible for these nations to conduct some political and other reforms to make their political regimes more competitive for previous, contemporary and prospective challenges. The main political and ideological challenge for these very states is connected to Russia's tasks to reform and reshape its nationhood. The Russian Federation pushes the concept of *Russkiy Mir* to resist and contain the next stage of western democracy promotion efforts to make Ukraine more prepared for progressive steps towards NATO and EU integration. This geopolitical collision was named as "Ukraine Crisis" – significant and bloody example of ideological fight. It proved that the ideological component played an important role for the global geopolitical rivalry. In particular, ideological basis of geopolitical struggle for Ukraine had a significant influence and largely determined the course of confrontation between the main global players, namely: the collective West and Russia. Russian Federation has developed its own concept of the non-liberal regime and the mechanisms of its external projection as a way to counter the democracy promotion. By now, Russia's "sovereign authoritarianism" presented in the framework of *Russkiy Mir* concept showed its sufficient effectiveness to contain and combat democracy promotion efforts towards Ukraine under the conditions of the "Ukraine Crisis" and in the wider context of European and Euro-Atlantic integration of Ukraine. The conception and practice of global democracy promotion led towards reaction of the illiberal regimes, which had developed the mechanisms of democracy promotion's resistance and had provided the methods of autocracy promotion for the sake of their preservation and strengthening. There is a need to re-evaluate the ideological influence of the Russian Federation regarding Ukraine under the conditions of the worsening relations between these two states.

REPUBLICA MOLDOVA ȘI DILEMA SECURITĂȚII NAȚIONALE PRIN PRISMA COOPERĂRII CU UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI NATO

Dana PAIU, doctorandă, Academia de Administrare Publică, Secretar III,
Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova

Rezumat: Existența unui stat este garantată de două condiții axiomatice: prima – asigurarea securității interne și a doua – asigurarea securității externe. Republica Moldova se găsește într-o situație de dualitate în privința securității interne, deoarece pe teritoriul ei se află un conflict înghețat în regiunea transnistreană. Iar în planul politicii externe, securitatea acestui stat este amenințată de războiul hibrid și de factorii de influență care vin din partea Federației Ruse. În acest context, asigurarea securității Republicii Moldova, atât în plan intern, cât și extern, devine o funcție directă pentru Uniunea Europeană, deoarece teritoriul acestui stat face parte din Europa și el aspiră să fie integrat în Uniunea Europeană. Securitatea europeană depinde în mod direct de situația internă și externă a Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: securitate, integrare, cooperare, război hibrid, sferă de influență

THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND THE NATIONAL SECURITY DILEMMA THROUGH COOPERATION WITH THE EUROPEAN UNION AND NATO

Abstract: The existence of a state is guaranteed by two axiomatic conditions: the first – ensuring internal security and the second – ensuring external security.

The Republic of Moldova is in a situation of duality regarding internal security, because on its territory there is a frozen conflict, in the Transnistrian region. Also, in terms of foreign policy, the security of this state is threatened by hybrid warfare and influential factors coming from the Russian Federation. In this context, ensuring the security of the Republic of Moldova, both internally and externally, becomes a direct function for the European Union, because the territory of this state is part of Europe and it aspires to be integrated into the European Union.

Key words: security, integration, cooperation, hybrid warfare, the sphere of influence.

Ca spațiu politic, social, etnic, juridic etc., în accepțiunea profesorului universitar Augustin Fuerea, Uniunea Europeană este definită prin trei concepte: „Toate cele trei concepte (libertatea, securitatea și justiția) definesc Uniunea Europeană ca spațiu socio-politic, dar și juridic, sub aspectul obiectivelor propuse spre realizare, și care, prin Tratatul de la Lisabona, ca sediu primar al materiei, își găsesc consacrarea.” [3, p. 327]

În același context, specificăm că Uniunea Europeană, la începutul secolului XXI, și-a concretizat viziunea asupra gestionării crizelor internaționale. Prin urmare, s-a ajuns la concluzia că nici un stat nu este capabil de unul singur să re-

zolve problemele globale de securitate și nici chiar supra puteri cum sunt SUA, China, Federația Rusă, nu-și pot abroga dreptul de-a soluționa în particular problemele globale [7, p. 143].

Uniunea Europeană a adoptat în 2003 o strategie de securitate care a devenit un fel de foaie de parcurs pentru formularea politicii externe de securitate și în felul acesta a definit criteriile de bază pe care-și construiește această politică. Compartimentat, această strategie găsește loc pentru „construcția securității în vecinătatea apropiată”, concepție în care se integrează și două state foste sovietice, Republica Moldova și Ucraina. Pentru țările membre UE, în anul 2016, în luna iunie a fost prezentată Strategia pentru Politică Externă și de Securitate care include următoarele componente: distribuirea echitabilă a sarcinilor în cadrul misiunilor; consolidarea colaborării în cazul achiziționării de echipamente militare și de logistică; sincronizarea în materie de finanțare și planificare militară; asigurarea unui buget de cercetare al UE pentru proiecte tehnologice; folosirea sateliților europeni de supraveghere [7, p. 149].

În anul 2003 a fost lansat Planul de Acțiuni UE – Republica Moldova în care erau conturate principiile de cooperare în domeniul securității și apărării, dar în acest document nu era prevăzută procedura semnării unor acorduri concrete. Abia la 1 iulie 2016, odată cu intrarea în vigoare a Acordului de Asociere a Uniunii Europene cu Republica Moldova, acord care a fost aplicat provizoriu începând cu 1 septembrie 2014, au fost concretizate relațiile reciproce privind gestionarea securității: „art.3 al Acordului de Asociere, urmărește aprofundarea asocierii politice, respectarea și promovarea principiilor suveranității și a independenței, integrității teritoriale și a inviolabilității frontierelor, supremația legii și a bunei guvernări, consolidarea cooperării în sfera securității și apărării, a gestiunii crizelor și abordării provocărilor la nivel global și regional pe baza „multilateralismului efectiv”, principiu enunțat, în 2003, în Strategia de Securitate a Uniunii Europene” [4, p. 238-239].

Incertitudinea politică generată de schimbările frecvente produse la vârful piramidei puterii, când se schimbă vectorul ancorării ba la est, ba la vest și nu există o continuitate politică, o fermitate în luarea deciziilor, se zădărnicește prognozarea unui viitor cert pentru Republica Moldova în raport cu Uniunea Europeană și NATO. Putem afirma cu certitudine, că problemele interne ale Republicii Moldova în timpul apropiat nu-și vor găsi soluționarea, fiindcă prezentăm fragilitate politică și pierdem sau refuzăm susținerea unor parteneri serioși cum sânt NATO și UE: „Republica Moldova este amenințată astăzi atât din interior, cât și din exterior. Transnistria, în o anume situație, ne amenință din interior. Armata transnistreană, care de facto este subordonată Federației Ruse, este cu mult mai bine dotată decât cea a Republicii Moldova. Încurajată și îndreptată de conducerea Rusiei împotriva Republicii Moldova, ea ar putea fi susținută și de o parte a populației din sudul și nordul țării unde predomină simpatiile rusofile și atunci mai avem vreo șansă?

Real este și alt scenariu: agresiunea Federației Ruse prin intermediul așa-zisei „Noii Rusii”. Odesa se cutremură de acte teroriste și eu cred că nu ucrainenii le organizează. Câți kilometri sunt de la Odessa până în Transnistria și de aici

până la Chișinău? Aeroportul internațional din Chișinău, nefiind al nostru, poate sau nu primi aterizări de avioane pline cu tancuri și blindate ale Federației Ruse?” [5, p. 12]

Astăzi, mai mult ca oricând, se impune necesitatea soluționării conflictului transnistrean prin aplicarea instrumentelor diplomatice accesibile. NATO poate să contribuie eficient la rezolvarea pașnică a acestei crize de durată. NATO are experiența unor conflicte mult mai serioase care și-au găsit soluționarea, deci această experiență trebuie utilizată. Trebuie de ținut cont de ambițiile și atitudinile Federației Rusie, care prin semnarea tratatului de la Istanbul în 1999 s-a obligat să retragă Armata a 14-a de pe teritoriul Republicii Moldova, lucru nerealizat până în prezent.

În acest context, a devenit evident că e „Necesar e de a readuce România la masa de tratative de rând cu Rusia și Ucraina, ori UE, din care face parte România, este un participant consultativ. Necesară este de asemenea și schimbarea „pacificatorilor” militari ruși prin pacificatori civili din țările europene sau din altă oricare regiune de pe glob, care nu ar fi părținitori, dar obiectivi.

Ucraina, confruntată cu un război declanșat în raioanele de est ale țării, simte acut pericolul ce o amenință din partea Transnistriei și este gata, credem noi, de a se consolida cu Moldova în soluționarea acestei probleme. Federalizarea, la care în repetate rânduri insista și insistă Rusia, nu e valabilă pentru noi. Ne va face ostatici ai Rusiei și administrației transnistrene. Transnistria, pe cale de contrabandă, exportă și exportă nu numai produse industriale și alimentare, dar și armament militar, nu atât produs în zonă, dar mai ales din depozitele de la Colbasna, pe care Federația Rusă așa și nu le-a retras, ca și rămășițele Armatei a 14-a. Nu s-a ținut de cuvântul dat la Istanbul și ar trebui să fie dată în judecată internațională de către Republica Moldova, pentru a despăgubi statul moldav pentru bazele sale militare ce le are în Transnistria, deci în teritoriul nostru.” [5, p. 13]

Privită prin prisma jurisprudenței internaționale, problema transnistreană apare o gravă problemă de drept internațional, legată de aflarea unui baze militare ruse pe teritoriul Republicii Moldova. În acest caz analiștii propun o soluție, care nu este pe placul Rusiei, ca ea să achite staționarea bazei militare din Transnistria, începând cu anul 1992, așa cum fac Statele Unite ale Americii în cazul când dorește să aibă baze militare într-o anumită țară: „SUA, ca și Federația Rusă, plătește anual 1-1,5 miliarde de dolari pentru o bază militară. Dar Rusia nu ne plătește despăgubiri începând cu anul 1992, sau, cel puțin, din 1999, când trebuia să-și retragă munițiile și armata. Noi, majoritatea cetățenilor Republicii Moldova nu dorim o armată străină pe teritoriul nostru, dar am putea obliga, prin judecata sau tribunalul internațional, ca Rusia, dacă ține mai departe aceste baze militare, să plătească în primul an după judecată 2 mild dolari SUA, în al doilea an – 3 mild, și așa consecutiv mai departe.” [5, p. 13]

Cazul cu Transnistria este unul paradoxal. Fiind o situație de conflict „înghețat”, NATO nu are dreptul să se implice direct, iar conducerea politică a Republicii Moldova nu dispune de pârghii eficiente pentru gestionarea acestui conflict. În felul acesta, conflictul s-a transformat într-unul latent, pe o durată de mai mult de zeci de ani. Aici intervine responsabilitatea conducerii politice a Repu-

blicii Moldova: „Majoritatea mai ales în ceea ce privește securitatea. Vreme de 23 de ani nici o guvernare nu a avut responsabilitatea de a aduce la cunoștință populației măcar elementele de costuri și beneficii presupuse de o eventuală aderare la NATO.” [8, p. 43]

Analizii politici remarcă cu regret, că situația Republicii Moldova nu se schimbă odată cu schimbarea guvernelor, deoarece liderii politici nu-și asumă sarcina pentru implementarea unor soluții radicale. În felul acesta se multiplică o politică incoloră, instabilă și fără perspective: „Instituțiile statului nostru, începând cu cele juridice și de drept și terminând cu cea bancară, sunt „la pământ”, spre politicizare și nu sunt în serviciul de securitate al cetățeanului, dar a anumitor lideri și clanuri politice.” [5, p. 15]

O poziție dominantă în această situație îl ocupă interesul pentru securitatea națională, care este în relație directă cu formula extinderii NATO spre est și a integrării în Uniunea Europeană, ambele structuri impun niște criterii clare pentru statele ce aspiră la aderare : „1. Stabilizarea politică internă și extinderea spațiului democratic în Europa. Perspectiva aderării la NATO, ca și la UE, este un factor care încurajează transformările pozitive din statele candidate, iar criteriile de aderare sunt mai curând politice decât militare: un sistem politic democratic funcțional (incluzând alegeri libere și cinstitute, respect pentru libertățile individuale și supremația legii) și o economie de piață; controlul civil asupra armatei; tratarea minorităților conform principiilor OSCE; rezolvarea disputelor cu statele vecine și obligația de a rezolva disputele internaționale pe cale pașnică; contribuția militară la Alianță și dorința de a atinge interoperabilitate cu alți membri ai Alianței.

2. Statele europene, ancorate în structurile europene, sunt niște parteneri mai stabili și credibili de dialog (pentru Moldova), decât statele neintegrate. În general, Moldova este interesată în extinderea spre Est a modelului de conduită „state mici – state mari” specific Europei Occidentale.

3. Modelul de securitate cooperativă promovat de NATO contribuie nu doar la stabilizarea statelor membre, ci și la „exportul” de securitate și de valori în afara hotarelor sale, lucru viabil și pentru UE.

4. NATO se va extinde și în calitate de instrument de prevenire, gestionare și depășire a crizelor în Europa, având la dispoziție un spectru suficient de mecanisme politice, financiare și militare pentru a contribui la depășirea crizelor interne din state, printre care și Republica Moldova.

5. NATO și inițiativele sau instituțiile afiliate (MAP, PpP, EAPC) sunt elemente importante care facilitează procesul de integrare europeană și implementează modele de conduită internațională cooperativă.” [2, p. 285]

Conform acestor teze se impune ca prioritate: „Stabilizarea politică internă și extinderea spațiului democratic în Europa. Perspectiva aderării la NATO, ca și la UE, este un factor care încurajează transformările pozitive din statele candidate; Statele est europene, ancorate în structurile europene, sunt niște parteneri mai stabili și credibili de dialog (pentru Moldova), decât statele neintegrate. În general, Moldova este interesată în extinderea spre Est a modelului de conduită „state mici – state mari” specific Europei Occidentale; Modelul de securitate cooperativă promovat de NATO contribuie nu doar la stabilizarea statelor membre, ci și

la „exportul” de securitate (și de valori) în afara hotarelor sale. Același lucru este valabil și pentru UE; NATO și UE vor exista în calitate de instrumente de prevenire, gestionare și depășire a crizelor în Europa, având la dispoziție un spectru suficient de mecanisme politice, financiare și militare pentru a contribui la depășirea crizelor interne din state, printre care se poate afla și Moldova; NATO și inițiativele sau instituțiile afiliate (MAP, PpP, EAPC) sunt elemente importante care facilitează procesul de integrare europeană și implementează modele de conduită internațională cooperativă.” [1, p. 15]

Evident că extinderea NATO este benefică pentru Republica Moldova, deoarece criteriile de aderare la NATO sunt de natură politică, în primul rând, și militară, în al doilea rând. Spre exemplu, NATO optează pentru: un sistem politic democratic și funcțional; pentru economia de piață; pentru controlul civil asupra armatei; pentru respectarea minorităților, conform principiilor OSCE; pentru rezolvarea problemelor cu vecinii pe cale pașnică ș.a. Însă, tot aici, trebuie să subliniem faptul că este posibilă și o evoluție negativă a lucrurilor, deoarece relațiile de extindere și acceptarea acestei extinderi sunt condiționate de evoluția problemelor interne, de felul cum percepe populația aceste apropieri de UE și NATO. Dacă în interiorul țării se duce o politică anti Europa, anti NATO, este posibil ca în viitor să ne confruntăm cu o izolare externă, în cazul Republicii Moldova, aceasta este foarte real, deoarece suntem un stat instabil, cu un sistem politic fragil și cu posibilități limitate de a elabora și implementa strategii pe termen lung. Fiind un generator de insecuritate socială, politică, militară – Republica Moldova se poate pomeni într-o izolare externă.

În prezent constatăm cu regret că Republica Moldova este o platformă de extindere a instabilității din Est, deoarece hotarele cu Ucraina sunt greu de controlat. Prin această frontieră trec persoane care vin din Asia, din statele CSI și pătrund în spațiul UE. Pe când UE își propune să reducă barierele interne, și concomitent, să fortifice hotarele externe ale Uniunii, securizându-le la maximum. Interesul Republicii Moldova rezidă în faptul că poate utiliza instrumentele regionale de gestionare a problemelor cu care se confruntă: instabilitatea politică, instabilitatea social-economică, separatism, crima organizată ș.a.

Statul nostru poate utiliza pentru soluționarea problemelor sale Pactul de Stabilitate. Dar trebuie să ținem cont de faptul că imaginea Republicii Moldova nu este, nici pe departe, cea mai bună și ea nefiind categorisită drept un stat sud-est european, din punct de vedere politic a și fost exclusă din procesul de stabilizare și asociere. Una dintre soluțiile care ar permite rezolvarea acestor probleme, în primul rând, din domeniul securității, este participarea la Masa III a Pactului de Stabilitate Sud-Est European (PSESE). În cadrul acestei reuniuni să fie expusă problema transnistreană, problema traficului de persoane, de armament ș.a..

Cooperarea cu NATO nu reprezintă o garanție că primești pe tîpsie securitatea. Republica Moldova este un stat neutru și ca să fie aproape de NATO, trebuie să demonstreze că dispune de instrumente sigure ale puterii: diplomatice, informaționale, militare, economice, sociale și că poate gestiona riscurile și amenințările la adresa securității naționale. Trebuie să subliniem faptul că prin colaborarea cu Alianța Nord-Atlantică, putem moderniza sistemul de securitate și

aceasta va demonstra dorința Republica Moldova de cooperare, aducându-ne la scopul final al politicii externe – asocierea cu UE.

În spațiul informațional al Republicii Moldova, preponderent în presa de limbă rusă, se vehiculează ideea că extinderea NATO este periculoasă și poate afecta securitatea țării. În acest context contează foarte mult faptul, ca Moldova să aibă și să promoveze o viziune proprie asupra securității europene, ținând cont de securitatea sa, cât și ale altor state.

Cooperarea NATO și Republica Moldova, s-a făcut și se face pe următoarele paliere, sau să le numim domenii-cheie:

1. Apărare și securitate – în cadrul acestui domeniu se desfășoară Acțiuni de consolidare, capacități de apărare și securitate aferentă (CCASA);
2. Interoperabilitatea – care oferă Republicii Moldova programe ce vizează dezvoltarea interoperabilității cu forțele NATO și consolidarea aptitudinilor necesare pentru participarea la operațiilor de menținere a păcii, conduse de NATO;
3. Programul de întărire a educației apărării (PIEA);

Programul de consolidare a integrității sectorului de securitate și apărare.

Evident că aspirațiile europene ale Maiei Sandu, noului președinte ales în luna noiembrie 2020, cadrează cu perspectivele aderării Republicii Moldova la NATO și integrarea în UE. Nu ne rămâne decât să folosim politica pașilor mici pentru a ajunge departe și a ne atinge scopurile propuse.

Concluzii

1. Politica externă a Republicii Moldova cunoaște o perioadă de ascensiune prin deschiderea mai multor oportunități de colaborare cu structurile similare europene, după cum consideră Cebotari S., Coropcean I., Saca V., Mârzac E., Țăranu A., Țurcanu I., și alți analiști și cercetători.
2. Cooperarea Republicii Moldova cu NATO este o formă de consolidare a securității statului. Cazul Republicii Moldova este unul specific. Având în Constituție înscris art.11 privind neutralitatea statului se cer instrumente speciale, diplomatice, informaționale, militare, economice, care să poată fi utilizate în această colaborare.
3. Problema-cheie cu care se confruntă Republica Moldova este problema transnistreană și în raport cu această problemă se construiesc destul de timid relațiile cu NATO. Federația Rusă fiind implicată în conflictul transnistrean, dorește să transforme Republica Moldova într-un avanpost în raport cu extinderea NATO spre Est. În acest context, este extrem de periculoasă această intenție pentru Republica Moldova, care poate deveni o monedă de schimb între relațiile tensionate dintre marile puteri.
4. Considerăm că cooperarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică trebuie examinată din perspectiva matricei geopolitice – România, Republica Moldova și Ucraina [6, p. 31-36].

Bibliografie

1. Cauia Alexandru; Butuc Marin (coord.), Dezvoltarea armatei naționale în contextul aprofundării reformelor democratice. // Materialele Conferinței cu participare internațională, 14 aprilie 2016. ISBN 978-9975-84-017-0. – Chișinău, 2016, 297 pag.
2. Cebotari Svetlana, Gheorghe Căldare, Politica externă a Republicii Moldova: Note de curs, ISBN 978-9975-142-08-3. – Chișinău, 2018, 370 p.
3. Fuera Augustin. Manualul Uniunii Europene. Ediția a VI-a revăzută și adăugită. – București: Universul Juridic, 2016, 493 p.
4. Juc Victor, Beniuc Liliana. Acțiunea de politică externă a Uniunii Europene, ICJPS/IRIM, „Tipografia Centrală”. – Chișinău: S.n., 2019, 300 p.
5. Manolache Constantin (red.șt.), Republica Moldova în contextul noii arhitecturi de securitate regională. Materialele Conferinței Internaționale, 15 mai 2015. – Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2016, 248 p.
6. Paiu Dana. Integrarea europeană a Republicii Moldova: realități geopolitice. În: Relații Internaționale Plus – Revistă științifico-practică, Nr. 2 (18). – Chișinău: AAP, 2020, 229 p. ISSN 1857-4440, eISSN 2587-3393.
7. Roșca Ludmila, Filosofia Integrării Europene: Curs universitar, IRIM. – Chișinău: Print-Caro, 2017, 312 p.
8. Țurcanu Mihai, Republica Moldova și opțiunile de securitate în urma noilor provocări la adresa securității regionale. În: Revista Militară. Studii de securitate și apărare, nr. 1 (11)/2014.

INTEGRAREA CA FACTOR IMPORTANT ÎN MIGRAȚIA AZERBAIDJANILOR CĂTRE EUROPA

Sumuzer ASKEROVA, doctorand, Academia de Administrare Publică,
Republica Moldova, Azerbaidjan

Rezumat: Acest articol este dedicat problemelor de integrare care apar în timpul proceselor de migrație care au loc cu migranții Azerbaidjani în Europa. Lucrarea a reflectat principalele probleme asociate cu definirea conceptului și, cel mai important, diferențele în problemele de integrare din Azerbaidjan în alte țări. Articolul științific examinează diferențele în abordările autorităților europene ale republicii față de diferitele categorii de migranți. Sunt luate în considerare problemele migranților din Azerbaidjan, care, de asemenea, diferă foarte mult în funcție de țara gazdă.

Cuvinte cheie: integrare; migrație; migrația forței de muncă; migrant;

INTEGRATION AS THE MOST IMPORTANT FACTOR OF MIGRATION OF AZERBAIJANIS TO EUROPE

Abstract: This article is devoted to the problems of integration that arise during the migration processes that occur with Azerbaijani migrants in Europe. The paper reflected the main problems associated with the definition of the concept and, most importantly, the differences in the problems of integration from Azerbaijan in other countries. The scientific article examines the differences in the approaches of the European authorities of the republic to various categories of migrants. The problems of Azerbaijani migrants, which also differ greatly depending on the host country, are considered.

Key words: Integration; migration; labor migration; migrant.

ИНТЕГРАЦИЯ КАК ВАЖНЕЙШИЙ ФАКТОР МИГРАЦИИ АЗЕРБАЙДЖАНЦЕВ В ЕВРОПУ.

Аннотация: Данная статья посвящена проблемам интеграции, возникающих в ходе миграционных процессов, происходящих с азербайджанскими мигрантами в Европе. В работе были отражены основные проблемы, связанные с определением понятия и, главное, различия в проблемах интеграции из Азербайджана в других странах. В научной статье рассматриваются различия в подходах европейских властей республики к различным категориям мигрантов. Рассматриваются проблемы азербайджанских мигрантов, которые также сильно различаются в зависимости от принимающей страны.

Ключевые слова: Интеграция; миграция; трудовая миграция; мигрант

Интеграции в миграционных процессах очень сложный и неоднозначный фактор. Процесс интеграции мигрантов чаще всего зависит от сходства культуры и языка трудовых мигрантов и принимающей стороны. Нужно понимать о том, что существует неизбежная необходимость во взаимодействии принимающей страны с большим числом мигрантов. Мигрант, чаще всего принадлежит к другому этносу и вере, что в последствии может приводить к возникновению ксенофобии и националистических настроений. Кроме оного существуют и другие факторы, которые вносят дополнительные сложности в этот процесс, делая его неоднозначным. Даже понятие «интеграция» и соответствующая интеграционная политика вызывает разное понимание и подход в разных регионах мира.

Сам термин происходит от латинского «integration» и означает процесс встречного движения культур принимающего социума и культур мигрантов, смешение культурных норм и ценностей, изначально функционировавших сепаратно и, возможно, противоречащих друг другу. (Юдина, с.64; Мукомель. Интеграция) Однако в разных регионах мира существует разная интерпретация этого термина применительно к миграционным процессам. Так, на постсоветском пространстве, особенно в России, хотя и декларируются необходимость интеграции мигрантов, но сам термин весьма размыт. Мигранты фактически имеют два варианта: пребывание в стране в качестве временного трудового мигранта («временный гость») или натурализация (получение гражданства). При этом правовой компонент интеграции находится в тени, а все предлагаемые интеграционные меры сводятся к мерам социализации (обучение русскому языку, экзамен на знание истории России, и т.д.). Таким образом, под «интеграцией» понимается на деле «социализация» и натурализация мигрантов (Прохорова). Страны ЕС подошли к проблеме интеграции мигрантов более продуктивно, стремясь как регулировать миграционный поток, так и ввести мигрантов в правовое пространство. Но и здесь понятие «интеграции» не очень четкое и во многом размыто. В одних европейских странах речь идет об отказе мигрантами от своей культуры и образа жизни, с заменой их на культуру и ценности населения принимающей страны. То есть, под интеграцией понимается стратегия ассимиляции (в мягкой или жесткой форме). [1]

В самом Азербайджане подход к термину «интеграция» оказался двойственным. Под интеграцией в Азербайджане понимается процесс адаптации, если речь идет о собственных трудовых мигрантах в других странах, или же вернувшихся на родину мигрантам-соотечественникам. В случае, когда речь идет об иностранных гражданах, тогда трактовка термина «интеграция» осуществляется, так же как и в России временными гостями» с еще более жесткой политикой натурализации. Однако, стоит понимать, что российский подход, обусловлен тем в России существует вероятность неподготовленности общества к увеличившейся в последние годы роли

иностранных мигрантов и не продуктивен. В данном случае российская концепция ведет не к интеграции, а к возникновению будущих конфликтов, когда принимающая сторона видит в мигрантах опасность для себя. А сами мигранты не ощущают себя частью принимающего их сообщества. Более верным следует считать европейский подход мультикультуризма, который позволяет ввести мигрантов в правовое поле и в то же время начать постепенный и плавный процесс интеграции. При этом мигранты сохраняют свою этнокультурную и религиозную идентичность, что позволяет избежать острых конфликтов. Безусловно, процесс мультикультуризма – сложный, и возникновение определенных проблем и даже временных конфликтов неизбежно. Опыт ряда европейских стран прекрасно этот факт иллюстрирует. Но этот подход на сегодня все же намного более продуктивен. И именно этот подход должен избрать Азербайджан для себя в качестве примера.

Граждане, покидающие Азербайджанскую Республику, выезжают из страны согласно Закону АР «О выезде из страны, о въезде в страну и паспортах». Согласно положениям данного закона, гражданин имеет право покинуть территорию АР на основании паспорта и разрешения страны отправления (визы).

В Азербайджанской Республике, в отличие от других стран, отсутствуют отдельный законодательный акт, регулирующий трудовую эмиграцию. Принятый закон «О трудовой миграции» содержит в себе некоторые положения по данным вопросам. Так, закон предусматривает право граждан Азербайджанской Республики, достигших 18 лет, заниматься трудовой деятельностью за границей. Гражданин, прибывший на территорию иностранного государства для занятия трудовой деятельностью, обязан зарегистрироваться в посольстве Азербайджанской Республики. Однако отсутствует какая-либо информационная кампания по применению данной нормы. [8]

Так, граждане, выезжающие за границу, не регистрируются в посольстве Азербайджанской Республики.

Лицензии для трудоустройства граждан в зарубежных странах частным агентствам занятости выдаются Министерством Труда и Социальной Защиты Населения. Однако впоследствии никакой мониторинг деятельность данных агентств не проводится. [7]

Практика многих стран показывает, что для получения прибыли агентства занятости нередко вовлечены в различные преступления. Субъектом данного преступления зачастую становятся малообеспеченные слои населения, лица, столкнувшиеся с проблемами в семье и сироты. Азербайджан не стал исключением в этом плане. Большинство агентств занятости в стране вовлечены в преступные деяния. Проблема состоит в отсутствии необходимого контроля за деятельностью агентств, в отсутствии точных норм, регулирующих их деятельность. Предотвращение и расследование

фактов торговли людьми должно осуществляться государством. Полномочия Министерства Труда в сфере контроля и надзора за деятельностью агентств должны быть расширены. [6]

Однако, наличие законодательных норм, регулирующих вопросы трудовой эмиграции граждан Азербайджана, существуют некоторые недостатки в их исполнении. На пример, на настоящий момент, к сожалению, ни одна страна не принимает граждан АР как официальных трудовых мигрантов: хотя и существует двусторонние договора Азербайджана с некоторыми странами о положении трудовых мигрантов. Причиной неприменения данных законодательств является:

1. Отсутствует сотрудничество по вопросам трудовой миграции между государственными органами стран, заключивших данные договоры.
2. Сложный и долгий процесс снятия с учета и регистрации, трудовых мигрантов в станах донора и реципиента. Поэтому, эмигранты предпочитают не информировать власти о любых изменениях их постоянного места жительства.

В настоящее время граждане Азербайджана живут и работают в трех регионах мира:

- На постсоветском пространстве, в основном в России (примерно 600-800 тыс. чел.)
- В западных странах (примерно 120-140 тыс. чел.), в основном в Германии, Голландии, а также Франции и США;
- На Ближнем Востоке (примерно 140-150 тыс.), в основном в Турции (не менее 100 тыс. чел.).

И в каждом регионе своя специфика и нюансы в интеграционных намерениях азербайджанских мигрантов.

Экономический спад 2015 года, вызванный резким падением цен на нефть, привёл к оттоку молодых людей из Азербайджана, главным образом, в страны Европейского Союза (ЕС), Турцию и Россию. По данным Евростата, органа ЕС, который ведёт статистику, в 2018 году 30000 граждан Азербайджана были зарегистрированы как проживающие в Европе. Это число, вероятно, занижено, поскольку данные из нескольких стран, включая Францию и Испанию, не были включены в расчёт. [1]

Подавляющее большинство азербайджанцев в Европе живут в Германии. На данный момент на территории Германии проживает более 200 тысяч азербайджанцев. В столичном городе Берлин проживает около 17 тысяч азербайджанцев. Большинство азербайджанцев работают в области обслуживания и строительстве. Небольшое количество азербайджанцев задействовано в государственных структурах, высших учебных заведениях и больницах. Первая волна азербайджанцев появилась в Германии в 60-х годах XX века. Массовый поток азербайджанцев в Германию произошёл в начале 90-х годов XX века. Причинами

данного потока послужили Нагорно-Карабахский конфликт, увеличение количества беженцев, а также тяжёлое экономическое положение. [11]

Как уже было отмечено ранее, на процесс интеграции мигрантов влияет множества факторов:

- Исторический опыт.
- Традиции межкультурного взаимодействия принимающего населения.
- Особенности и стереотипы общественного сознания в принимающей стране.

Кроме того, особое значение для консолидации общества имеет не только способность к быстрой интеграции самих мигрантов, но и способность к социальному взаимодействию принимающего населения и властей с мигрантами.

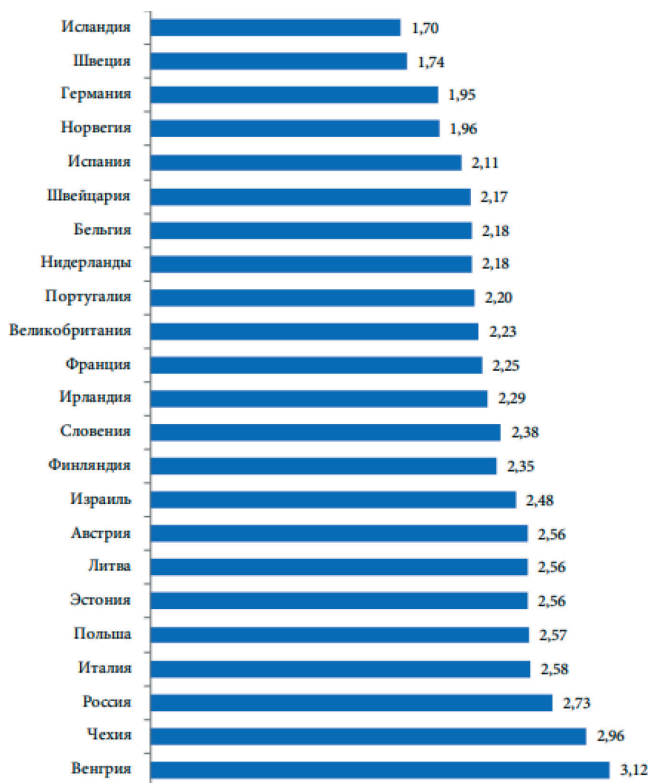

Рис.1. Отношение к переезду мигрантов в страну респондента, 2016 г (баллы)

Источник* Н. Воронина Отношение к мигрантам и привносимым ими изменениям: оценки россиян и европейцев –Вестник института социологии -2019

Согласно исследованию, проводившемуся в 2016 году европейским социальным исследованием (ESS), которое проводится среди европейских стран с 2002 года и в котором принимало участие более 23 европейских государств. Среди, которых: Австрия, Бельгия, Великобритания, Венгрия, Германия, Израиль, Ирландия, Исландия, Испания, Италия, Литва, Нидерланды, Норвегия, Польша, Португалия, Россия, Словения, Финляндия, Франция, Чехия, Швейцария, Швеция, Эстония. Проводился опрос, согласно которому, было выявлено отношение европейцев к трудовому мигранту. Для анализа отношения к мигрантам и привносимым ими изменениям используются блок вопросов, которые в базе ESS касаются этой тематики. Данный блок характеризуется отношением респондентов к переезду в их страну людей как своей, так и иной национальности, а также мигрантов из более бедных стран. Данные переменные были измерены по 4-х балльной шкале. Чем выше шкала баллов, тем, негативнее относится страны-респондента к мигранту.

Как видно на рис. 1, в наибольшей степени негативные оценки распространены в Венгрии (3,12), Чехии (2,96) и России (2,73). Наиболее положительная оценка фиксируется в Исландии (1,70) и Швеции (1,74).

Лидирующее положение Венгрии в негативной оценке жителей по отношению к переезду мигрантов можно объяснить историческими причинами и с позиции анализа современной ситуации. В этой стране проживают многочисленные цыганские общины, к которым местное население относится настороженно, считая, что цыгане имеют склонность к противозаконной деятельности. Кроме того, Венгрия является страной-транзитёром для дальнейшего движения мигрантов в более богатые европейские страны. Недавний приток мигрантов в значительной степени затронул именно Венгрию, сформировав у значительной части её населения негативное отношение к любым «чужакам». [5]

Германия по завершению социального исследования и является одной из тех стран, которая относится к мигрантам в своей стране с большей лояльностью, возможно, эта одна из причин почему азербайджанские мигранты выбирают Германию для работы, из всех европейских стран. Так 2015 году численность азербайджанцев, поселившихся в Германии, составляло 1497 человек. В следующем году 2722 человек были приняты правительством Германии. Из них 996 человек получили политические права на проживание на территории Германии. Но, несмотря на положительный отклик населения к мигрантам с 2014 года в Азербайджан были возвращены более 1 380 мигрантов из стран ЕС. И наибольший процент «возвращенцев» фиксируется именно из Германии. За ней следуют Голландия и Австрия. Параллельно с этим незаконные мигранты приезжают из Франции, Польши, Швеции. Соглашение между Азербайджаном и ЕС по реадмиссии показывают достаточно положительные отзывы у населения. Но статистические данные обнародованные новостным порталом sputnikaz указывает, на то, что данная программа работает недостаточно

быстро и эффективно. Так как всего за последние несколько лет рассмотрено 4647 запросов о реадмиссии. Так, например, 2019 европейские страны вернули на родину всего 145 азербайджанцев.

Стоит отметить, что в европейских странах для азербайджанских мигрантов процесс интеграции дается тяжелее, чем для их соотечественников в странах СНГ.

Причин таких различий несколько:

1. существование языкового барьера,
2. визовый режим и жесткие иммиграционные правила,
3. рынок труда достаточно насыщен мигрантами из других стран.

Запад не способен в отличие от той же России стать регионом, где азербайджанцы могут только зарабатывать деньги, регулярно посылая деньги своим семьям на родине. Потому что азербайджанский мигрант, переезжая в Европу, чаще всего оставляет родину на очень долгий срок. То есть в данном случае мигрант понимает, что отсутствие общего прошлого и схожего менталитета, (как это есть со странами СНГ) делает переезд более рискованным. Поэтому на переезд в западные страны решаются лишь те, кто уверен в себе, имеет соответствующий багаж знаний, в том числе и язык принимающей страны.

Итак, как вывод, необходимо отметить, что на данный момент времени азербайджанским трудовым мигрантом в западных странах, для успешной интеграции в европейское общество необходимо:

1. Понимать, воспринимать и принимать культуру и ценности принимающего государства.
2. Не пытаться оказывать влияние на господствующую культуру общества. В обществе необходимо наличие доминирующей культуры – культуры коренных жителей этой страны, под которую иммигранты могли бы подстроиться для дальнейшей успешной интеграции в общественную жизнь того или иного государства.
3. Для успешной интеграции мигрантам необходимо принимать активное участие в жизни государства.

Процесс интеграции очень сложен и требует немалых усилий. Для достижения успешной интеграции должен произойти процесс встречного движения культур принимающего государства и культур мигрантов, слияние культурных норм и ценностей, которые изначально не имели никакого отношения друг к другу

Список литературы:

Монография

1. Ариф Юнусов. «Фактор интеграции в миграционных процессах в Азербайджане» Научно-исследовательский отчет КАРИМ-Восток RR 2013/08
2. Дробижева Леокадия Михайловна. «Вариации адаптационного потенциала населения к растущему этническому многообразию» Россия реформирующаяся, no. 14, 2016, pp. 379-394

3. Мукомель В. И. Адаптация и интеграция мигрантов: методологические подходы к оценке результативности и роль принимающего общества
4. Мукомель, В.И. Интеграция мигрантов: вызовы, политика, социальные практики.
5. Н. Воронина Отношение к мигрантам и привносимым ими изменениям: оценки россиян и европейцев –Вестник института социологии -2019
6. Сборник Законов Азербайджанской Республики от 31-го января 2000-го года №01
7. Сборник законов АР от 31-го января 2001-го года №1.
8. Статья 13-ая Закона АР «О трудовой миграции».

Интернет-ресурсы

9. <https://az.sputniknews.ru/life/20191116/422329045/migracija-germanija-vyselenie-azerbaijan.html>
10. <https://rus.azattyk.org/a/25207839.html>.
11. Азербайджанцы мигрируют в Германию – Minval.az

INSTABILITATEA SOCIAL-POLITICĂ, ROLUL CLASEI POLITICE ÎN ASIGURAREA STABILITĂȚII

Valentina URSU, Banca Națională a Moldovei
ursuv@gmail.com

Rezumat: Complexitatea provocărilor la adresa securității, provocată de stările de instabilitate, indică o nevoie crescută a necesității de analiză, în scopul unei cât mai eficiente gestionări a unor astfel de situații. În cadrul complex al mediului internațional de securitate, supus unor schimbări importante în ultimul timp, atenția comunității internaționale este îndreptată spre punerea în practică a unei viziuni care să contribuie la o consolidare a păcii și securității mondiale, acest lucru însemnând reducerea stărilor conflictuale de orice natură, implicit, acolo unde este posibil, a cauzelor ce le generează. Această viziune presupune, în esență, identificarea la scară globală a vulnerabilităților, a posibilelor riscuri și amenințări ce ar putea conduce la apariția unor surse de instabilitate sau agravarea unora deja existente.

Cuvinte cheie: instituții, democrație, putere, securitate, instabilitate

SOCIAL-POLITICAL INSTABILITY, THE ROLE OF THE POLITICAL CLASS IN ENSURING STABILITY

Abstract: The complexity of security challenges, caused by states of instability, indicates an increased need to modify existing methodologies in order to manage such situations as effectively as possible. Within the complex framework of the international security environment, which has been undergoing significant changes in recent times, the international community's attention is focused on implementing a vision that contributes to a strengthening of world peace and security, which means reducing conflict states of any kind, implicitly, where possible, the causes that generate them. This vision essentially involves the global identification of vulnerabilities, possible risks and threats that could lead to the emergence of sources of instability or aggravation of existing ones.

Key words: institutions, democracy, power, security.

Introducere. Marile teorii despre om și societate s-au preocupat și au oferit, fiecare în parte, explicații științifice problematicii complexe a ordinii sociale. Contextul de profunde transformări în care s-a născut sociologia, generat de revoluția industrială și emergent modernismului, a somat pe fiecare gânditor să răspundă acestei provocări majore. În condițiile prăbușirii ordinii tradiționale, fondată pe soluția religioasă a Evului Mediu, și apariției clivajului dintre stat și societate, necesitatea găsirii unui „consens secular”, care să mențină coeziunea socială, a devenit problema- cheie pentru științele socio-umane⁷⁹.

⁷⁹ (S. M. Lipset, 1981, p. 3) Lipset, Samuel Martin, Political Man, The John Hopkins University Press, Baltimore, 1981.

Metode aplicate. Analiza sistemică a instabilității social-politice, a factorilor ce determină conlucrarea instituțiilor politice, a condițiilor de sporire a eficienței acesteia, este rezultativă, dacă aplicăm legile și principiile dialecticii, sinergeticii. Conlucrarea instituțiilor politice poate atinge eficiența maximă, doar fiind înțemeiată pe principiile pragmatismului, fiind caracterizat de un caracter dinamic, complex și multidimensional, direct dependent de realitățile, procesele și fenomenele politice, administrative economice și culturale ale statului. Metodele empirice, aplicate de reprezentanții pragmatismului, au un potențial cognitiv imens și poate conduce la schimbarea mentalității atât a cercetătorilor, cât și a practicienilor. Reprezentanții pragmatismului susțin că o acțiune social-politică este cu atât mai valoroasă, cu cât satisface interesele unui număr mai mare de oameni sau un număr mai mare de necesități la un număr de persoane mai mic. Această precizare ne permite să răspundem tuturor reprezentanților, angajați în sistemul de instruire și educație, tuturor pedagogilor care se plâng că munca lor, care solicită dăruire de sine, nu poate fi apreciată obiectiv. Considerăm că orice gen de activitate umană poate fi evaluat, cuantificat în baza principiilor pragmatice, deoarece în toate cazurile activitatea este eficientă și aduce satisfacție doar când actorul/subiectul acesteia se implică emoțional, rațional, creativ.

Rezultatele investigației. La baza investigației sunt plasate tezele, concluziile studiilor fenomenului, realizate de savanți, răspunzând acestui obiectiv major, clasicii domeniului – Tocqueville, Marx, Weber și Pareto – au pus bazele viitoarei sociologii politice, devenită, în prezent, una dintre cele mai dezvoltate discipline de ramură din câmpul științelor social-politice. Având ca obiect de studiu politicul ca domeniu distinct al socialului, sociologia politică acordă un spațiu larg descrierii condițiilor în care națiunile devin stabile și investigării factorilor care asigură trăinicia și perpetuarea acestei stabilități.

În literatura de specialitate există un oarecare consens în definirea stabilității politice, de obicei acest lucru realizându-se într-o manieră negativă, accentul fiind pus pe descrierea instabilității politice. Ca o caracteristică esențială a sistemelor politice, instabilitatea este definită în termeni de violență politică, având ca forme concrete de manifestare revoltele, tulburările, demonstrațiile de masă, grevele sau alte răsturnări prin forță ale elitelor guvernamentale. Un regim politic se poate spune că este instabil atunci când „puterea executivă guvernamentală este subiect al confiscărilor ilicite sau al tentativelor de acaparare”⁸⁰.

Pe de altă parte, S. P. Huntington consideră ordinea politică mai mult un obiectiv (deziderat) decât o realitate, iar lucrarea sa fundamentală, *Political Order in Changing Societies*, este plină de descrieri ale violenței, dezordinilor și instabilității cunoscute de societățile aflate într-un proces de schimbare rapidă. Din punct de vedere epistemologic, Huntington introduce o comparație fructuoasă între economistul preocupat de „dezvoltarea economică” și cercetătorul din domeniul științelor politice, dornic să cerceteze și să explice stabilitatea politică⁸¹.

⁸⁰ (Higley, Burton, 1989, p. 20) Higley, John, Burton, G. M., Field, G. L., „In Defense of Elite Theory”, în *American Sociological Review*, vol. 55, 1990, pp. 421-426.

⁸¹ Huntington, Samuel P., *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, 1968.

Este cunoscut faptul că acțiunea factorilor de risc la adresa statului, ca actor de bază pe scena internațională, are loc la nivel de teritoriu, de populație și de identitate. La acest ultim nivel, al identității, se pot ivi crize de integrare, de participare sau de distribuție, identitatea fiind un element definitoriu în ceea ce privește interesele, fiind baza articulării lor. Astfel de crize capătă un caracter multidimensional, cu implicații economice și socio-politice. Se poate ajunge la slăbirea instituțiilor sociale și economice, concomitent cu existența unor influențe externe cauzate de nivelul avansat de interconectivitate la nivel regional și global, creându-se, astfel, o presiune puternică asupra schimbărilor sociale și culturale. Acestea pot provoca reacții diferite și complexe, strâns legate de aria de civilizație în interiorul căreia se manifestă. În ultimele decenii, astfel de crize au avut loc, în special în zonele unde au existat puternice relații sociale tribale și de clan, cu niveluri slabe ale dezvoltării economice, coroborate cu rate înalte de creștere demografică. Foarte cunoscută, accepțiunea că economia este motorul progresului a fost îmbrățișată de școlile politico-economice din întreaga lume. Acestea consideră că direcția dezvoltării este dată de doi factori importanți: starea de stabilitate/instabilitate politică și dinamica demografică.

La nivelul relației dezvoltare-stabilitate/instabilitate politică, s-au impus două curente: unii specialiști sprijină ideea conform căreia instabilitatea politică stânjenește activitățile productive crescând nesiguranța – astfel, este încurajată acumularea de capital în detrimentul ratei de creștere economică; alți specialiști în economie susțin că dezvoltarea economică duce la o creștere a instabilității politice, deoarece dezvoltarea economică implică schimbări structurale ce conduc la destrămarea coalițiilor politice producând reasezări ale balanței de putere între diferitele grupuri de interese.

Principalele moduri de manifestare a instabilității socio-politice sunt:

- proteste, pașnice sau violente;
- greve generale;
- revolte;
- demonstrații antiguvernamentale;
- tulburări interne violente;
- lovituri de stat;
- revoluții.

Modul de manifestare a instabilității politice este important, în măsura în care este cel ce ne poate furniza un alt factor cu rol major în aprecierea stării de stabilitate/instabilitate politică, și anume probabilitatea de schimbare a regimului, și modul în care se face transferul de putere. Astfel, schimbarea regimului se poate realiza:

- normal – transferul constituțional al puterii;
- sau anormal/forțat – transferul puterii se face în mod neconstituțional.

Schimbarea anormală e valabilă de la înlocuirea elitelor conducătoare, până la o schimbare totală a sistemului politic, inclusiv instituții importante și ideologie. Frecvența revoluțiilor, loviturilor de stat, războaielor influențează în mod

negativ creșterea economică. Apreciate drept manifestări ce pot avea ca urmare haosul, dezordinea socială, acestea conduc la reducerea ritmului de dezvoltare a statelor, la diminuarea drastică a nivelului de trai, la pauperizarea maselor, cu consecințele ce decurg de aici: generalizarea corupției, creșterea criminalității, dezvoltarea pieței negre ș.a. Totodată, în ecuația stabilității, la nivelul relației politice-economie, există o serie de variabile printre care: gradul de independență al băncii centrale, deficitele bugetare, creditele externe, rata de schimb etc.

Starea de stabilitate socio-politică este caracterizată de o participare politică competitivă și ligiferată; sistem deschis de recrutare a aparatului executiv; independența legală (de jure) și operațională (de facto) a executivului. Aceasta oferă credibilitate statului, fapt ce atrage investiții private autohtone și străine, ca sursă de dezvoltare economică. Pentru că actorii și procesele din sfera politică suferă reglări sistematice, acestea se pot constitui într-un foarte eficient set de indicatori, capabili de a surprinde schimbări subtile ale stării politice. Cu cât sunt mai puțin supuse procesului de reglare, atât procesele cât și actorii, cu atât este mai mare potențialul unor schimbări politice și sociale.

Un factor important ce poate afecta performanțele economice în mod direct sau indirect (prin schimbarea politicilor), în funcție de nivelul de stabilitate politică internă, este existența unei stări de instabilitate politică externă. Situația geopolitică contribuie la aprecierea dezvoltării economice a actorilor internaționali. Numeroase și prestigioase instituții specializate folosesc această relație drept criteriu în stabilirea punctelor de rating.

Rezultă, deci, că instabilitatea politică, măsurată prin schimbări frecvente ale regimului, prin tulburări și violențe, este percepută ca o sursă contraproductivă în dezvoltarea unui stat. La aceasta se adaugă și fenomenul corupției, care, nu de puține ori, a alimentat instabilitatea politică, majorând riscul unei schimbări de regim.

Pornind de la caracterizarea corupției făcută de J.M. Coicoud, prin care aceasta este o sursă majoră de instabilitate politică, pentru că duce la scăderea veniturilor cetățeanului, provocând totodată pierderea încrederii în politică, putem constata o ierarhizare a sferelor ei de manifestare:

- politică sau marea corupție. De regulă, aceasta se desfășoară la nivelul personalităților (politice, economice, sociale ș.a.) care, prin poziția lor socială, urmăresc interese personale sau ale grupului căruia îi aparțin. În multe din cazuri, după cum relevă majoritatea studiilor în domeniu, corupția politică apare a fi strâns legată de veniturile necesare campaniilor electorale⁸²;

- birocratică sau mica corupție. Se manifestă la nivelul cetățeanului interesat ca funcționarii publici să grăbească procesul birocratic. Analizată în mod individual, acest tip de corupție nu afectează sfera politică. Privit însă ca un fenomen de masă, el poate prejudicia economia și imaginea statului.

Urmările sociale ale instabilității politice și impactul acestora diferă de la un stat la altul, în funcție o serie de factori, printre care și dinamica demografică.

⁸² Schultze, G. and Ursprung, H. The Political Economy of International Trade and Environment. 2004

Aceasta poate constitui, de asemenea, o sursă de instabilitate, în special în plan național (suprapopularea zonelor urbane) dar și regional și chiar global. Politicile demografice inadecvate pot afecta echilibrul unor spații întinse de conviețuire umană, din cauza relaționării directe cu alocarea resurselor. Evoluția dinamicii demografice, cu potențial generator de instabilitate, prezintă câteva tendințe majore. La nivel național, creșterea populației într-un ritm alert, care nu poate fi susținut de o creștere economică cu un ritm similar, generează dezechilibre în modul de alocare a resurselor, ceea ce duce la cereri către autoritate (guverne). Caracterul slab al unei astfel de autorități, dat de lipsa unui instrumentar care să îi permită gestionarea unei astfel de situații, poate fi sursa unei stări de instabilitate de natură socio-politică.

Una din cele mai frecvente tendințe la nivel național este migrarea populației dinspre mediul rural spre cel urban. Acest fenomen are consecințe însemnate asupra stabilității socio-politice, producându-se o suprapopulare a zonelor urbane, deci o suprasaturare a pieței forței de muncă. Aceasta conduce la creșterea ratei șomajului, deprecierea valorii reale a forței de muncă, cu repercusiuni directe asupra nivelului de trai. În acest timp, zonele rurale se depopulează, forța de muncă din agricultură și zootehnie se reduce în mod dramatic, fapt ce conduce la scăderea producției agricole, principala sursă de aprovizionare a zonelor urbane.

La toate acestea se mai poate adăuga și o creștere diferențiată a populației, ca o sursă de instabilitate ce le poate amplifica pe cele prezentate mai sus. Atunci când diferențierea se face la nivel etnico-religios (o etnie sau grup religios prezintă o rată de creștere mai mare decât altele, în același spațiu) se pot declanșa rivalități etnico-religioase având ca punct de pornire problema alocării resurselor (spațiul fostei Iugoslavii, Irlanda de Nord, India-Pakistan etc.). Același principiu se respectă și în cazul criteriului de vârstă, conflictul apărând ca urmare a dezechilibrării balanței forței de muncă, și implicit a sărăciei resurselor bugetare. Generarea instabilității politico-sociale, sau a conflictelor interetnice, ca rezultat al tendințelor demografice prezente la nivel național, are urmări negative asupra stabilității regionale, din cauza fenomenului migrării sau refugierii, ambele cu efecte imediate asupra statelor învecinate zonelor de instabilitate. Tocmai de aceea, politicile ce au în vedere mișcările de populație sunt îndelung dezbătute și atent elaborate, în parlamentele SUA și ale statelor europene (Franța, Germania, Marea Britanie ș.a.), căutându-se cele mai adecvate soluții pentru a preîntâmpina schimbările bruște ale dinamicii demografice, cu repercusiuni dramatice asupra securității naționale și internaționale.

Factorii care generează, stimulează și agravează conflictele de natură culturală, etnice sau religioase sunt:

- instituții politico-administrative slabe, ineficiente, corupte, nefuncționale;
- slăbiciuni ale regimului democratic, ale societății civile și anemica dezvoltare a spiritului public;
- gradul redus de materializare a coerenței social-economice (decalaje sociale periculoase, grefate pe tribalism, regionalism, antagonisme etnico-culturale și religioase).

- diferențe de status;
- un grad sporit de inamiciție între grupările etnico-religioase aflate între frontierele unui stat sau între state sau între provincii din state diferite;
- orizonturi de așteptare lipsite de realism ale unor grupuri religioase ori etnicoculturale și religioase, cu percepții nejuste ale oportunităților și amenințărilor;
- degradarea sau prăbușirea așteptărilor unor grupuri etnico-culturale și religioase;
- intervenții externe (armate, politice, religioase, teroriste, fundamentaliste în state sau complexe regionale de securitate);
- tradiția istorică;
- voința de conflict etc.

Anul politic 2020 s-a încheiat cu un eveniment istoric pentru Republica Moldova – alegerea și investirea în funcție a noului președinte al țării, Maia Sandu. Chiar de la începutul anului 2020, forțele politice de la Chișinău s-au pregătit pentru campania electorală înainte de scrutinul prezidențial din noiembrie. Socialiștii și președintele Igor Dodon și-au ales strategia de a-și asuma răspunderea pentru guvernare și gestionarea crizei pandemice. Rezultatele, însă, nu i-au ajutat să câștige alegerile prezidențiale, victoria a obținut-o Maia Sandu. Aceasta din urmă, la fel ca și alți reprezentanți ai clasei politice, a declarat că principalul său obiectiv este dizolvarea Parlamentului și declanșarea alegerilor anticipate.

În martie 2020, COVID-19 a ajuns și în Republica Moldova. Guvernul de la Chișinău, la fel ca și guvernele din celelalte state ale lumii, a aprobat o serie de restricții de circulație și activitate antreprenorială pentru a opri răspândirea infecției, dar care s-au soldat cu un impact dezastruos pentru mediul de afaceri. Transportul, HoReCa, turismul, comerțul, serviciile au fost cele mai afectate ramuri, în care s-au închis numeroase afaceri și s-au disponibilizat mii de salariați. Însă, amplasarea crizei economice a început să se vadă abia în toamnă.

Criza pandemică din acest an a avut efecte nu doar asupra sistemului de sănătate, dar și asupra economiei naționale. Au scăzut consumul intern și cel extern, s-au redus substanțial investițiile. În momentul în care businessul și-a sistat activitatea sau a adoptat un regim special de muncă, resursele s-au reorientat prioritar pe salarii și cheltuieli curente. În ceea ce privește impactul bugetar, țara noastră a înregistrat în primele nouă luni ale anului un deficit de aproximativ 5,4 miliarde lei. Din păcate, nu au fost luate suficiente măsuri anti-criză din partea Guvernului. În situații de criză, anume businessul este cel care poate atenua șocul asupra economiei. Guvernarea a picat testul la gestionarea crizei pandemice, dar la final de an a mai plasat niște mine cu efect întârziat asupra economiei. Una din acestea este aprobarea în Parlament a legii bugetului pentru 2021. Legea bugetului pentru anul viitor nu prevede soluții la problemele actuale, cum ar fi creșterea ratei șomajului, problemele din sistemul de sănătate, educație și sectorul real al economiei. Totodată, în ultima ședința a Guvernului Chicu au fost aprobate mai multe proiecte populiste, cum ar fi acordarea alocațiilor și spo-

rurilor sociale pentru toate categoriile de beneficiari de plăți sociale, creșterea salariului mediu pe economie, mărirea salariilor în sănătate ș.a.

În afară de gestionarea ineficientă a crizei pandemice, Guvernul Republicii Moldova a mai reușit contraperformața de a strica relațiile cu partenerii externi. Pe de altă parte, 2021 pare să fie un an și mai greu pentru țară, iar demisia recentă a guvernului complică și mai mult situația. Republica Moldova intră în noul an fără guvern, iar aceasta mai înseamnă și stoparea procesului de negocieri cu partenerii externi. Totodată, demisia guvernului și legile adoptate în grabă vor avea efecte negative în următorul legislativ, iar socialiștii pun toată responsabilitatea pentru un viitor dezastru pe noul președinte, Maia Sandu.

Maia Sandu l-a desemnat pe Igor Grosu să formeze noul guvern. La finalul consultărilor de marți, 16 martie 2021 cu fracțiunile parlamentare, președintele Maia Sandu l-a desemnat pe președintele interimar al Partidului Acțiune și Solidaritate, Igor Grosu, la funcția de premier al Republicii Moldova. În timp ce socialiștii erau la consultări cu șefa statului, candidatul majorității PSRM-Șor, Mariana Durlășteanu a anunțat că nu mai vrea să candideze la funcția de premier. Obiectivul urmărit de șefa statului este epuizarea procedurii constituționale fără a fi investit un nou guvern, pentru a putea dizolva cât mai rapid actualul parlament, considerat cel mai corupt din istoria Moldovei independente. Detestați pentru traseism și corupție (sondajele arată că nu ar mai accede în Parlament), exponenții partidelor care adăpostesc penali se opun și jonglează cu pandemia, pentru a-și prelungi aflarea în Legislativ. Ei susțin necesitatea investiției unui guvern temporar, pe care îl numesc „de salvare națională”, care să administreze criza sanitară. În realitate, miza lor este, erodarea, pe fundalul crizei pandemice și economice, a încrederii cetățenilor în președintele Maia Sandu și în Partidul Acțiune și Solidaritate – formațiune aflată „pe val” care, în eventualitatea anticipatelor, ar ocupa cam jumătate din cele 101 fotolii de deputat.

Concluzii

De mai mult timp Republica Moldova a încercat să realizeze tentative de consolidare a statului de drept, inclusiv a independenței, eficienței și integrității instanțelor judecătorești. Turbulențele, conflicte și dezechilibre economice au perpetuat, odată ce Republica Moldova s-a confruntat cu provocări persistente în tranziția sa de la o economie planificată spre o democrație bazată pe principii de piață. În pofida unui declin accentuat al sărăciei, Republica Moldova rămâne una dintre cele mai sărace țări din Europa. Uniunea Europeană și partenerii multinaționali au susținut o perioadă îndelungată Republica Moldova în tranziția spre o creștere economică durabilă și favorabilă incluziunii, prin consolidarea democrației multi-partite, a managementului macroeconomic, a instituțiilor publice, a statului de drept și a drepturilor omului. Capturarea de stat este perpetuă. Interesele oligarhice și reticența elitei de a reforma un sistem politic care le servește interesele definesc economia politică a Republicii Moldova. Justiția

bine funcțională este esențială pentru o bună guvernare, reducerea corupției și prestarea eficientă a serviciilor publice, doar în baza acestor rigori clasa politică își poate asigura stabilitatea politică.

Bibliografie

1. Lipset, Samuel Martin, Political Man, The John Hopkins University Press, Baltimore, 1981.
2. Higley, John, Burton, G. M., Field, G. L., „In Defense of Elite Theory”, în American Sociological Review, vol. 55, 1990, pp. 421-426.
3. Huntington, Samuel P., Political Order in Changing Societies, Yale University Press, 1968.
4. Schultze, G. and Ursprung, H. The Political Economy of International Trade and Environment. 2004.
5. <http://www.viitorul.org/files/29.pdf>
6. <https://www.zdg.md/stiri/stiri-justitie/live-cc-examineaza-sesizarea-social-istilor-referitoare-la-decretul-presedintei-sandu-privind-desemnarea-repetata-a-nataliei-gavrilita-la-functia-de-premier/>
7. <https://www.zdg.md/stiri/politic/sondaj-partidele-politice-care-ar-ajunge-in-parlament-si-personalitatile-politice-cu-cea-mai-mare-incredere/>
8. <https://www.dw.com/ro/republica-moldova-retrospectiva-anului-politic-2020/a-56095484>
9. <https://stiri.md/article/politica/deputat-platforma-da-nu-va-face-parte-din-guvernul-grosu-ne-au-plagiat>
10. www.aeaweb.org
11. www.cacianalyst.org
12. www.crisisweb.org
13. www.globalsecurity.org

ROLUL POLITICILOR PUBLICE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR

Vadim BOȚ, doctorand, Academia de Administrare Publică,
Republica Moldova

Rezumat: Politicile publice sunt răspunsuri la probleme publice stringente. Reprezintă un ansamblu de măsuri luate de către o autoritate legală și responsabilă care vizează îmbunătățirea condițiilor de viață ale cetățenilor sau conceperea unor măsuri de înlăturare a situațiilor de criză. Gestionarea crizelor reprezintă o abordare sistemică, presupunând un plan bine organizat în programe structurate. Întrucât politicile publice abordează anumite aspecte tehnice de guvernământ, considerăm că gestionarea crizelor trebuie să se încadreze într-un curs de acțiune oferite de politicile publice. Evidențierea rolului politicilor publice în gestionarea crizelor, ne va permite să analizăm mai profund aspectul managementul crizei prin implementarea politicilor publice.

Cuvinte-cheie: politici publice, gestionarea crizelor, mobilizarea, ansamblu de măsuri.

THE ROLE OF PUBLIC POLICIES IN CRISIS MANAGEMENT

Abstract: Public policies are answers to pressing public problems. It is a set of measures taken by a legal and responsible authority aimed at improving the living conditions of citizens or designing measures to remove crisis situations. Crisis management is a systemic approach, involving a well-organized plan in structured programs. As public policies address certain technical issues of government, we believe that conflict management must be part of a course of action provided by public policies. Highlighting the role of public policies in crisis management will allow us to analyze more deeply the aspect of crisis management by implementing public policies.

Key words: public policies, crisis management, mobilization, set of measures.

În toate timpurile de-a lungul istoriei au existat momente de dificultate și criză. În sistemele organizaționale complicate în care trăim astăzi, crizele devin situații aproape inevitabile. Criza este o perioadă de traumă și stres. Orice stat trebuie să fie pregătit la fiecare provocare, la orice situație neplăcută generată de acțiunea unor evenimente cu potențial traumatic. Pentru găsirea unor soluții la anumite probleme și ajungere la rezultate remarcabile în gestionarea crizelor, este nevoie de o rețea de decizii privind alegerea obiectivelor corespunzătoare, ce trebuie să se încadreze în planul guvernării. Considerăm, că planul respectiv trebuie să fie reflectat în politici publice ale guvernului. Astfel, politicile publice reprezintă o rețea de decizii privind alegerea obiectivelor, în cazul dat, al obiectivelor în gestionarea crizelor.

Conform dicționarului explicativ, criza este o „manifestare a unor dificultăți

economice, politice, sociale etc.; perioadă de tensiune, de tulburare, de încercări adesea decisive care se manifestă în societate”[4,p.241]. Dicționarul de științe economice cu referință la criza economică, o caracterizează ca pe o „situație patologică, mai mult sau mai puțin dramatică prin consecințele sale: creșterea rapidă a inflației sau restrângerea activității recesiune sau, mai grav, depresiune, care conduc la creșterea șomajului și uneori se produc concomitent”[3]. Iar Wikipedia notează: „Criza poate interveni la nivel personal sau social. Ea poate lua forma unei pericoluase și instabile situații sociale, la scară politică, socială, economică sau militară, un eveniment de proporții legat de mediu, manifestat prin schimbări dramatice”. Oricare sistem funcțional poate fi lovit de criză, care se declanșează periodic sau accidental. Sistemele economice, în general, sunt cele, afectate periodic de crize, atât interne, cât și externe. Cele mai importante trei aspecte ale unei situații de criză sunt: caracterul neașteptat (surprinzător), incertitudinea și posibilitatea amenințării valorilor de bază ale instituției. Specialiștii în științe politice împart crizele în trei mari categorii: crize de sistem, guvernamentale de luare a deciziilor și crize de confruntare internațională.

În lucrarea sa științifică Margareta Beța a remarcat, că noțiunea de criză are definiții diverse și uneori contradictorii. Unii evidențiază gravitatea situației de criză, alții caracterul său imprevizibil, subit și excepțional. Conceptul de criză îmbracă forme variabile care subliniază una din principalele sale caracteristici, și anume derogarea de la norma stabilită, criza nu afectează numai buna funcționare a unei structuri; în caz de mediatizare puternică, este prejudiciată și imaginea sa în rândurile opiniei publice[1,p.6]. Conform opiniei lui Eugeniu Nistor, în ceea ce-i privește pe politologi, aceștia urmăresc mai stăruitor căile implicării factorilor politici în declanșarea și desfășurarea unor situații de criză, precum și «vinile» rezultate dintr-o guvernare inefficientă, inabilă și conflictuală, atribuind cauzele crizelor unor fenomene legate de eșecul conducerii politice, de aspectele neguvernabilității, de inconsistența și incoerența sistemului politic, de inabilitatea partidelor politice de a rezolva conflictele sociale[9,p.77]. Referindu-se la caracteristici ale situațiilor de criză, Petru Duțu a specificat următoarele: o primă caracteristică a situațiilor de criză o constituie diversitatea formelor lor de manifestare, astfel există situații de criză socială, politică, economică, etnică, religioasă, militară sau de mediu; o a doua trăsătură definitorie a situațiilor de criză o reprezintă interșanjabilitatea lor, adică capacitatea lor de a se transforma dintr-o formă de manifestare în alta; o a treia proprietate a situațiilor de criză o constituie caracterul cumulativ al efectelor situațiilor de criză; o a patra caracteristică a situațiilor de criză o reprezintă relațiile de interdependență, complementaritate și interacțiune dintre situațiile de criză ce se manifestă în cadrul unei entități, cum ar fi societate economică, instituție, organizație sau comunitate umană[5,p.12]. Generalizând, putem defini criza ca pe un eveniment, care periclitează funcționarea obișnuită a unei instituții, având ca rezultat un impact negativ asupra instituției și imaginii acesteia. Și cum a specificat în continuare Margareta Beța, nu este greșit să spunem că există o relativitate a conceptului de criză pentru că

ceea ce poate fi un mic incident pentru unii, poate însemna o mare criză pentru alții. Diferența este dată de cât de pregătită este o organizație să „strunească” un astfel de eveniment din toate punctele de vedere, dar mai ales al competenței și al strategiilor elaborate în prealabil[1,p.7]. Se are în vedere gestionarea competență a crizei. Mădălina-Daniela Ghiba menționează, că gestionarea unei crize poate fi înțeleasă ca un proces complex, care implică organizare, planificare și elaborarea unor măsuri concrete, cu scopul precis de a a duce sub control criza, de a opri evoluția acesteia și de a proiecta o soluție acceptabilă[6,p.86]. În opinia lui Petru Duțu, menționat anterior, gestionarea situațiilor de criză face obiectul de studiu al științei denumită management. Astfel, managementul corect al situației de criză reprezintă o colecție de măsuri, pregătite din timp, care permit organizației să coordoneze și să controleze orice urgențe[5,p.22]. Inventarierea potențialelor evenimente ce ar putea degenera în crize este foarte importantă în ceea ce constituie managementul crizelor sau gestionarea crizelor. Este interesant conceptul folosit de Dagenais, deoarece spune el, în fiecare an, o întreprindere sau organizație își fixează prioritățile, stabilește obiectivele, adoptă politici, înfruntă anumite provocări, duce bătălii, suferă crize și comite erori. Nu mai este vorba de a face cunoscute, ci a gestiona aceste elemente[1,p.10]. În viziunea Nicoletei Cristache, oportunitățile pe care le poate genera o criză sunt legate de demonstrarea viabilității organizației, posibilitatea managementului de a gestiona asemenea crize, posibilitatea mobilizării resurselor necesare situațiilor dificile, evidențierea structurilor organizației capabile să reacționeze oportun în asemenea situații[2,p.27].

Din afirmațiile menționate mai sus, putem constata că gestionarea sau managementul crizelor are tangența cu aspectul politicilor publice, deoarece conține în sine planificarea acțiunilor, numai că se referă la acțiune adoptată și urmărită de guvern. Înțelegerea conceptului actual de politică publică presupune în sine o analiză amplă, deoarece abordează anumite aspecte tehnice de guvernământ. Se are în vedere aspectul politic și administrativ. Ambele având un rol semnificativ în procesul de guvernare. În general, politicile publice sunt un element esențial, căci ele oferă îndrumare funcționarilor guvernamentali pentru îndeplinirea atribuțiilor ce îi revin. Politică publică este direcție de acțiune aleasă de autoritățile publice ca răspuns la o anumită problemă sau la un set de probleme interconectate. Ea se referă la un curs de acțiune. Acest lucru are legătura cu ideea de cadru sau model – politicile publice oferă călăuzire pentru o întreagă gamă de acțiuni interconectate dintr-un anumit domeniu. Procesul de înfăptuire a politicilor publice este procesul de formulare și de aplicare a politicilor publice[7,p.17]. În viziunea Luminiței Gabriela Popescu, politicile publice sunt decizii politice în favoarea unei anumite stări dorite, inclusiv opțiunile în favoarea anumitor mijloace considerate a fi adecvate atingerii obiectivelor proiectate. Esența unei politici publice ține de mobilizarea membrilor unei comunități în jurul unui consens permanent reformulabil obținut prin disputa, negociere, înfruntare, compromis[10,p.36], și că realizarea și menținerea calității politicilor publice presupun

inițierea unui demers complex de învățare a modalităților în care trebuie abordat procesul politicii, încadrându-se în mai multe repere marcante, dintre care face parte definirea corectă a conceptelor de politică publică și de calitate a politicilor publice însuși, și cunoașterea modalităților de realizare și implementare, ce reprezintă condiții preliminare ale succesului politicii[10,p.13]. În opinia lui Marius Constantin, o politică publică reprezintă un ansamblu de măsuri luate de către o autoritate legală și responsabilă care vizează îmbunătățirea condițiilor de viață ale cetățenilor sau conceperea unor măsuri de stimulare a creșterii economice. Ea prevede, în general, o concertare a diferiților actori și o corelare a învățămintelor trase din experiențele lor instituționale și personale. Ea poate lua deseori forma reglementărilor sau stimulentei care determină mediul social și economic[11,p.17]. O altă direcție pe care mulți teoreticieni au urmat-o este căutarea de variabile cauzale în constituirea politicilor publice, sau de ceea ce au fost denumiți factori determinanți ai politicii publice. Analizele în acest sens, se axează pe problema aflării dacă politicile publice sunt determinate de factori sociali și economici la macronivel sau de elemente de comportament la micro-nivel. Deși nu se poate nega efectul pe care natura problemei îl are asupra a ceea ce poate fi făcut pentru a soluționa, deseori este dificilă înțelegerea naturii unei probleme politice și a tipurilor de costuri și beneficii pe care le implică soluționarea acesteia[8,pp.16-17].

Subliniem, că scopul politicilor publice este obținerea unor rezultate benefice derivată din acțiunea statului, rezolvarea unor probleme sociale importante, transpunerea în practică a angajamentelor cu privire la bunăstarea membrilor societății. Și că procesul de înfăptuire a politicilor publice este procesul de formulare. De fapt, în procesul de realizare politicilor publice sunt implicate mai multe etape. Acestea sunt: analiza politicilor publice, planificarea, elaborarea și implementarea politicilor publice, evaluarea și monitorizarea impactului politicilor publice, etc. Însă formularea politicilor publice se referă la crearea unui program ce presupune soluționarea problemei. Astfel, rolul politicilor publice în gestionarea crizelor este indispensabil. Realizarea politicilor publice pot avea utilitatea dacă și numai dacă, prin consecințele pe care le produc la nivelul administrației, sunt create premisele unei creșteri a performanței acesteia. Vizează abilitatea specialiștilor în domeniu de a transforma o acțiune colectivă în beneficiu, în înlăturarea problemelor identificate. Transpunerea în practică a acestor angajamente și folosirea instrumentelor instituționale ce sunt la dispoziție, cu certitudine va permite gestionarea crizelor cât mai eficient la nivel global și particular.

Bibliografie

1. Beța Margarita. Managementul crizelor organizaționale. – Transylvanian Review of Administrative Sciences, 16/2006.
2. Cristache Nicoleta. Managementul situațiilor de criză organizațională. – Buletinul științific al Universității de Stat «Bogdan Petriceicu Hasdeu» din Cahul № 1(7), 2012.

3. Dicționar de științe economice. Sub direcția Claude Jessua, Christian Labrousse, Daniel Vitry, Damien Gaumont. Chișinău: Arc și Știința, 2006.
4. Dicționarul explicativ al limbii române. București: Univers Enciclopedic, 1998.
5. Duțu Petre. Managementul situațiilor de criză și prevenirea conflictelor armate. – București: Editura Universității Naționale de Apărare «Carol I», 2013, 54 p.
6. Ghiba Mădălina-Daniela. Rolul Uniunii Europene în gestionarea crizelor în spațiul European. – Buletinul Universității Naționale de Apărare «Carol I», iunie 2018.
7. Howlett Michael, Ramesh M. Studiul politicilor publice. – Ch.:Editura Epigraf, 2004, 272 p.
8. Mireille Rădoi. Evaluarea politicilor publice. – București: Tritonic, 2004, 287 p.
9. Nistor Eugeniu. Teorii despre crize și comunicare de crize. – Universitatea Petru Maior, 2014, pp.75-87.
10. Popescu Luminița Gabriela. Politici publice. – București: Editura economică, 2003, 272 p.
11. Profiroiu Marius Constantin, Iorga Elena. Manual de politici publice. – București: Editura Economică, 2009, 128 p.
12. Păslaru Vlad. Politici educaționale și reforma învățământului în Republica Moldova. – Didactica Pro, 2006, pp.18-26.
13. Popescu Luminița Gabriela. Politici publice. – București: Editura economică, 2003, 272 p.
14. Șerbănescu Laura. Formarea profesională a cadrelor didactice – repere pentru managementul carierei. – București: Editura Printeh, 2011, 234 p.
15. Vrabii Violeta. Criterii ale dezvoltării personale a cadrelor didactice. – Univers pedagogic, 2017, nr.4, pp.91-97.

PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CADRUL PARTENERIATULUI ESTIC

Liudmila CUROȘ, doctorand Academia de Administrare Publică, vice director,
Colegiul „Alexei Mateevici”, Republica Moldova

Cristina TULBU-FRUNZE, profesor, Colegiul „Alexei Mateevici”,
Chișinău, Republica Moldova

Rezumat: În articolul are loc o scurtă descriere a evoluției reformelor educaționale din Republica Moldova începând cu anul 1991. Pașii treptați în învățământul democratic și umanist, realist și ca răspuns a cerințelor de piață, care sunt în permanență schimbare. Sprijinirea dezvoltării economice, educaționale și sociale, ultimul palier bilateral al Parteneriatului Estic, care transferă practicile politicii de coeziune europene în reducerea disparităților geografice și sociale interne din statele partenere, este unul de bună seamă binevenit. Și dacă consolidarea economiei este esențială pentru a răspunde așteptărilor cetățenilor, pentru a reduce inegalitatea și pentru a face țările partenere locuri în care oamenii doresc să-și construiască viitorul, Politicile educaționale și mobilitatea interstatală și studierea pe tot parcursul vieții oferă forța de muncă cunoștințele, capacitățile și abilitățile necesare. Interconexiunile puternice între UE și Parteneriatul Estic (în special Republica Moldova), precum și între țările partenere, sunt factori determinanți importanți ai dezvoltării economice, integrării regionale, comerțului și mobilității. Scopul este de a crea locuri de muncă decente și oportunități economice, asigurând prosperitate pentru persoanele care trăiesc în țările partenere. Sprijinind în continuare capacitatea organizațiilor societății civile, în special a organizațiilor locale și de tineret, de a se implica constructiv în elaborarea politicilor și promovarea reformelor și responsabilității publice va face posibil o modernizare a întregului stat.

Cuvinte cheie: Educație, parteneriat, Parteneriatul Estic, politici educaționale, mobilitate educațională.

PROSPECTS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE MOLDOVA REPUBLIC WITHIN THE FRAMEWORK OF THE EASTERN PARTNERSHIP

Abstract: The article provides a brief description of the evolution of educational reforms in the Republic of Moldova since 1991. The steps taken in democratic and humanistic education, realistic and in response to market demands, which are constantly changing. Supporting economic, educational and social development, the last bilateral level of the Eastern Partnership, which transfers European cohesion policy practices in reducing internal geographical and social disparities in the partner countries, is a welcome fact. And while strengthening the economy is essential to meet citizens' expectations, reduce inequality and

make partner countries places where people want to build their future, education policies and interstate mobility and lifelong learning provide the knowledge workforce, the necessary skills and abilities. Strong interconnections between the EU and the Eastern Partnership (especially the Republic of Moldova), as well as between partner countries, are important determinants of economic development, regional integration, trade and mobility. The aim is to create decent jobs and economic opportunities, ensuring prosperity for people living in partner countries. Further supporting the capacity of civil society organizations, especially local and youth organizations, to become constructively involved in policy-making and to promote reforms and public accountability will make possible the modernization of the whole state.

Key words: Education, partnership, Eastern Partnership, educational policies, educational mobility.

Începând cu proclamarea independenței la 27 august 1991, în Republica Moldova au urmat diverse reforme, care au avut ca scop dezvoltarea țării și afirmarea ei ca stat. Reformele care au vizat învățământul au fost orientate spre dezvoltarea factorului uman – principala resursă în dezvoltarea cu succes a unei țări. Aceste reforme nu s-au soldat cu un rezultat îmbucurător fiind influențat de mai mulți factori, printre care: migrația populației, natalitatea scăzută și condițiile nu foarte bune de trai, salariile mici, nerespectarea întocmai a tuturor prevederilor din cadrul politicilor implementate, știrbirea din imaginea instituțiilor de învățământ superior etc. Impactul acestor factori în Republica Moldova poate fi diminuat doar prin considerarea învățământului la nivel național ca factor important în prosperarea țării. Recunoașterea importanței învățământului de orice nivel și educarea unei societăți creative, multilateral dezvoltate și capabile de a se adapta la schimbările care au loc continuu în viața social-economică a unei țări va spori substanțial creșterea economică. Iar modificările în sectorul învățământului au fost în continuă creștere, fiind adoptate mai multe decizii cu privire la reformarea și democratizarea sistemului de învățământ. Politicile educaționale implementate orientate spre dezvoltarea acestui sector au avut ca scop edificarea unui sistem educațional național, modern și democratic, bazat pe valorile naționale și universale, menit să participe intens la dezvoltarea economică a Republicii Moldova. Începând cu acea perioadă, la data de 21 iulie 1995 a fost adoptată Legea învățământului, nr.547-XIII, care a constituit baza legală a tuturor reformelor și perfecționării întregului spectru educațional care a fost declarat prioritate națională, constituind, sub aspect conceptual, un sistem unitar realizat într-o diversitate de structuri, forme, conținuturi, tehnologii educaționale. Învățământul este democratic și umanist, deschis și flexibil, formativ-dezvoltativ și se bazează pe valorile culturii naționale și universale. Tot în Legea învățământului se regăsesc și noțiunile „învățământ de stat” și „învățământ privat” (înlocuind învățământul particular). Chiar dacă învățământul de stat este gratuit, o pondere foarte mare au studenții înmatriculați în bază de contract, aceasta fiind unica soluție pentru instituțiile de învățământ superior de a suplini deficitul bugetar cauzat de finanțarea insuficientă din partea statului.

Implementarea procesului Bologna conform căreia a fost propus modernizarea sistemului educațional, prioritatea de bază fiind dezvoltarea potențialului uman. Scopul acestui proces este transformarea economiei europene în una dintre cele mai puternice economii mondiale bazată pe cunoștințe și dezvoltarea potențialului uman. Prin aderarea sistemului educațional din Republica Moldova la Procesul Bologna, calitatea sistemului educațional a devenit o prioritate, iar în structura învățământului universitar au intervenit schimbări majore:

1. Introducerea studiilor superioare bazate pe 3 cicluri – licență, masterat și doctorat, introducerea suplimentului la Diplomă și a Sistemului European de Credite Transferabile (ECTS). Acest model de studii superioare și postuniversitare vine în schimbul modelului potrivit căruia absolvenții școlilor medii generale urmau 5 ani de studii la universitate, iar absolvenții liceelor studiau pe parcursul a 4 ani în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

2. Înmatricularea candidaților în instituțiile de învățământ superior doar în baza mediei obținute la examenele de bacalaureat;

3. Organizarea sistemului de evaluare și monitorizare internă și externă a calității prin crearea unei Agenții de Asigurare a Calității, independente de Guvern, și a centrelor de management al calității la fiecare universitate în parte;

4. Racordarea ofertei universitare la cerințele pieței prin urmărirea traseului absolvenților, crearea legăturilor cu angajatorii, profesionalizarea învățământului

În urma modificărilor și cerințelor noi a fost necesară o perfectare a codului Educației care va putea da răspuns noilor provocări apărute.

După două încercări nereușite – în anul 2008, la 7 iulie 2014 a fost în sfârșit aprobat Codul Educației, iar la 23 noiembrie 2014 acesta a fost pus în aplicare. Odată cu aprobarea Codului Educației, Legea învățământului a fost abrogată. Ministerul Educației și-a propus o nouă abordare a procesului de educație, menită să modernizeze sistemul de învățământ în contextul procesului de integrare europeană a Republicii Moldova, în conformitate cu Procesul Bologna. Codul Educației își propune să pună temelia unei noi doctrine în procesul educațional, care presupune întâi de toate accesul la educație de calitate pentru fiecare, dar și depășirea ireversibilă a implicării factorului politic.

În urma implementării codului apare și necesitatea de organizarea a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Învățământul Profesional (ANACIP), conform articolului 115 din Codul Educației, Agenția este autoritate administrativă de interes național, cu personalitate juridică, autonomă față de Guvern, independentă în decizii și organizare, finanțată din bugetul de stat și din venituri proprii. Crearea Agenției a fost aprobată prin Hotărârea de Guvern nr.652 din 13.08.2014. Iar în 2015, la 22 aprilie, prin Hotărârea de Guvern nr.191 a fost aprobat Regulamentul de organizare și funcționare a ANACIP. Misiunea Agenției este de a dezvolta și promova cultura calității în domeniul învățământului profesional tehnic, superior și în formarea continuă, contribuind astfel la sporirea competitivității economice și a coeziunii sociale în Republica Moldova. În 2016, ANACIP a elaborat „Metodologia de evaluare externă a calității în vederea autorizării de funcționare provizorie și acreditării programelor de studii și a instituțiilor

de învățământ profesional tehnic, superior și de formare continuă”, aceasta fiind aprobată în același an prin Hotărârea Guvernului nr.616 din 18 mai. Metodologia reglementează cadrul conceptual, normativ și procedural de evaluare externă a calității în vederea autorizării de funcționare provizorie și acreditării programelor de studii și a instituțiilor de învățământ profesional tehnic, superior și de formare continuă de toate tipurile și formele de organizare a învățământului, pe niveluri și cicluri, în conformitate cu Codul Educației și cu Clasificarea Internațională Standard a Educației. Implementarea Codului Educației a determinat elaborarea unui șir de Regulamente-cadre precum:

- Regulamentul-cadru privind organizarea examenului de finalizare a studiilor superioare de licență
- Regulamentul-cadru cu privire la normarea activității științifico-didactice și de cercetare în învățământul superior
- Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea organelor de conducere ale instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova
- Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea învățământului superior la distanță.
- Regulamentul-cadru privind organizarea studiilor în învățământ în baza Sistemului Național de Credite de Studiu, etc.

Toate eforturile au fost depuse pentru a spori calitatea educației în diverse domenii și pentru toate etapele. Accent deosebit se acordă învățământului profesional tehnic și învățării pe tot parcursul vieții. Astfel oferind posibilitatea de recalificare sau dezvoltarea competențelor profesionale specifice domeniului și etapei curente de dezvoltare.

La reformarea sistemului național de educație au contribuit, în mare parte, programele europene de infrastructură și cooperare în domeniul educației. Cooperarea în învățământ este marcată cu proeminență în cadrele de cooperare multilaterală, precum Uniunea pentru Mediterană, Dimensiunea nordică sau Parteneriatul estic.

Parteneriatul Estic are drept obiectiv consolidarea asocierii politice și a integrării economice a șase țări partenere din Europa de Est și Caucazul de Sud: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova, Ucraina. Include-re Republicii Moldova în Parteneriatul estic (care completează Dimensiunea Nordică și Uniunea pentru Mediterană) a facilitat promovarea modelelor europene în sistemul educațional. Acest proiect a fost inițiat de Polonia și Suedia în 2008 și reprezintă o inițiativă de consolidare și aprofundare a cooperării UE cu statele din dimensiunea estică. Obiectivul general al Parteneriatului estic în domeniul educației și cercetării este elaborarea programelor care ar permite instituțiilor de învățământ și studenților din țările vecine UE să colaboreze cu universitățile și colegiile din țările-membre UE – așa-numitul program de mobilitate științifică și cercetare, cum ar fi Tempus, ulterior Erasmus+). Mai jos prezentăm o scurtă descriere a programului menționat.

Tempus, cel mai relevant proiect european pentru educație, a fost lansat în 1990, fiind axat pe promovarea cooperării instituționale cu implicarea Uniunii Europene și a Țărilor Partenere. Proiectul este concentrat pe reformarea și

modernizarea sistemului educațional superior în Țările partenere din Europa Centrală, Asia Centrală, Balcanii de Vest și Regiunea Mediteraneană. Republica Moldova a aderat la Tempus în 1994 și până în prezent instituțiile de învățământ superior din țară au implementat 74 de proiecte în valoare de 16 mln. euro, ultimele proiecte urmând a fi încheiate în 2016. Realizarea acestor proiecte a contribuit la modificarea structurii sistemului de învățământ superior din țară. Începând cu anul 2007, universitățile s-au încadrat activ în Programul Erasmus Modus, tinerii din Republica Moldova obținând, anual, burse de masterat în centre universitare europene. Cu toate acestea, mobilitatea academică nu a devenit o practică instituționalizată în Republica Moldova. În scopul îmbunătățirii calității predării în țările Parteneriatului estic, precum și în universitățile din Republica Moldova, pentru perioada 2014–2020, a fost promovat noul Program pentru Educație Erasmus+, reunind șapte programe ale UE, desfășurate până în 2014: Lifelong Learning (Învățare pe tot parcursul vieții), Youth in Action (Tineret în acțiune), Erasmus Mundus, Tempus, Alfa, Edulink și Programe de Cooperare cu Țările Industrializate în Domeniul Învățământului Superior. Erasmus+ are drept scop să stimuleze dezvoltarea personală și perspectivele profesionale ale europenilor. El sprijină toate sectoarele educației și formării, precum și învățarea non formală pentru tineri, voluntariatul și sportul de masă. Înlocuiește mai multe programe anterioare cu norme de aplicare și proceduri raționalizate și simplificate. În cadrul primului apel pentru aplicațiile la noul program Erasmus+, Republica Moldova a fost eligibilă pentru Programul Jean Monnet și Programe Comune de Master. Acțiunea specifică Jean Monnet urmărește creșterea oportunităților și dezvoltarea carierei pentru cadrele didactice universitare, care derulează activități de predare sau cercetare în domeniul integrării europene. Prin Proiecte de Masterate Comune, universitățile din Republica Moldova au devenit parte a unor consorțiale instituțiilor de învățământ superior din Europa, care vor oferi Masterate Comune. Acest fapt contribuie la îmbunătățirea calității în educație și formare profesională menite să modernizeze infrastructura sistemului de învățământ orientate nu doar către învățământul superior dar și către învățământul preșcolar, general precum și profesional tehnic. Colaborarea este cu atât mai importantă în contextul pandemiei de COVID-19 actuale. Ca parte a răspunsului mondial la pandemia cauzată de corona virus, UE mobilizează un pachet de sprijin de urgență pentru țările din cadrul Parteneriatului estic, în valoare de până la 1 miliard EUR.

Dacă e să facem retrospectivă a colaborării care în anul 2019 a marcat cea de a zecea aniversare a Parteneriatului estic putem menționa că în ciuda dificultăților și problemelor cu care ne-am confruntat, parteneriatul nostru a reușit să ducă mai departe munca noastră comună în domeniul comerțului, dezvoltării economice, educației, drepturilor omului, rolului societății civile, liberalizarea vizelor și în multe alte domenii.

Prezentăm unele proiecte realizate pe parcursul colaborării în domeniul educației:

Denumire proiect	Nivelul de învățământ	Perioada de implementare	Parteneri	Buget total	Donator
Parteneriatul Global pentru Educație	Proiecte implementate cu suport extern în <i>învățământul preșcolar</i>	Martie 2012 – Octombrie 2014	UNICEF: partener-coordonator local; Banca Mondială: responsabilă de administrarea grantului; FISM: agenția responsabilă de componenta Renovarea instituțiilor preșcolare	4,400,000 USD	Parteneriatul Global pentru Educație
Un start bun în viață pentru copii din mediul rural din Moldova		August 2012- Iulie 2015	MECC, colegiile și universitățile cu profil pedagogic, APL, DGETS rationale.	316,840 Euro	Liechtenstein Development Service
Proiectul Reformei în Educație în Moldova	Proiecte implementate cu suport extern în <i>învățământul preuniversitar</i>	Ianuarie 2013 – Decembrie 2018	Instituții de învățământ din Republica Moldova	40 mln USD	Asociația Internațională pentru Dezvoltare, Fondul administrat de Banca Mondială,
Școala Mea		Decembrie 2013 ---- 2018	MECC al RM	696 mii USD	Banca Mondială
Educație interculturală pe ambele maluri ale Nistrului		Mai 2014 – Februarie 2015	Centrul de Inovații Educaționale și Programe Sociale din Transnistria, Institutul Suedez pentru Pace și Arbitraj și Centrul de Integrare și Dezvoltare din Ucraina	48 000 Euro	UE, PNUD
Proiect pentru reforme calitative în educație		Iulie 2014 – Ianuarie 2015	Părinți, profesori, reprezentanți APL, ONG-uri, grupuri de inițiativă	34 200 USD	OSF

Îmbunătățirea calității învățământului vocațional în domeniul TIC	Proiecte implementate cu suport extern în <i>învățământul vocațional</i>	Decembrie 2012 – Mai 2015	Asociația Națională a Compañilor Private din domeniul TIC (ATIC), MECC al RM, Ministerul TIC al RM	505.750 Euro	Agenția Austriacă pentru Dezvoltare (ADA)
Educație și instruire în domeniul activității antreprenoriale și angajării în câmpul muncii (MEEETA III)		Martie 2014- Februarie 2017	MECC al RM , instituții de învățământ secundar profesional	754 814 Euro	Fundația "Servicii de Dezvoltare din Liechtenstein" (LED)
TA pentru Programul de Suport Bugetar în domeniul VET		Ianuarie 2014 – Ianuarie 2018	MECC al RM, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Economiei	3,5 mln. Euro	UE
Gestionarea eficientă a migrației de muncă și a calificărilor		Iulie 2012 – Ianuarie 2015	Institutul de Formare a Capacităților Profesionale, MMPSP; MECC, MAEIE și agențiile private pentru ocuparea forței de muncă	2 mil. Euro	UE
Programul de Suport Bugetar în domeniul VET		Ianuarie 2015 – Decembrie 2017	MECC al RM	25 mln. Euro	UE
Programul de Suport Bugetar pentru Reforma Justiției		2013-2014	ARACIS, România	1,9 mln. MDL	UE, Suport Bugetar Reforma Justiție
Consolidarea Autonomiei Universitare	Proiecte implementate cu suport extern în <i>învățământul superior</i>	Octombrie 2012 Mai 2014	MECC al RM	1.186, 609.00 Euro	TEMPUS
Școala Viitorilor Profesori de Limba Engleză		Iunie 2013 – Iunie 2015	Facultatea Limbi și Literaturi Străine, Universitatea de Stat "A. Russo" din Bălți	80 536 Euro	Fundația "Servicii de Dezvoltare din Liechtenstein" (LED)

Proiectele menționate sunt doar o mică parte din efortul depus de către UE în menținerea parteneriatului estic, în special Republica Moldova, realizate până în anul 2019. Pe parcursul acestor ani unele dintre țările partenere au cunoscut conflicte, represii brutale, nelinește și cerere populară pentru valori și reforme democratice, astfel demonstrând necesitatea de colaborare și oferirea mobilității academice și mai departe.

La 30 septembrie 2019, Uniunea Europeană și Republica Moldova au organizat a cincea reuniune a Consiliului de asociere. Consiliul a trecut în revistă progresele înregistrate cu privire la punerea în aplicare a Acordului de asociere UE-Republica Moldova de la reuniunea anterioară, care a avut loc la 3 mai 2018. Consiliul își reafirmă angajamentul de a consolida asocierea politică și integrarea economică dintre UE și Republica Moldova, acționând în parteneriat strâns pe baza acordului de asociere intrat în vigoare în iulie 2016. Consiliul reamintește faptul că UE se angajează în continuare să sprijine progresele în ceea ce privește reformele necesare pentru ca cetățenii Republicii Moldova să poată beneficia de avantajele oferite de acordul de asociere, inclusiv de zona de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare. Cadrul relațiilor dintre UE și Moldova este reprezentat de acordul de asociere, care prevede consolidarea asocierii politice și a integrării economice și a generat o creștere constantă a comerțului dintre parteneri. Asistența acordată de UE sprijină modernizarea Republicii Moldova prin reforme pentru creștere economică și locuri de muncă, precum și pentru respectarea drepturilor omului și consolidarea democrației.

În 2019, când parteneriatul a marcat cea de-a 10-a aniversare, Comisia Europeană a organizat consultări ample și inclusive pentru a defini obiectivele politicii viitoare. În general, există un consens că Parteneriatul Estic este robust și aduce beneficii tangibile vieții cotidiene a oamenilor din toată regiunea. Dincolo de 2020, UE, Statele sale Membre și țările partenere vor lucra împreună pentru a consolida reziliența drept cadru fundamental de politici prin cinci obiective de politici:

Un parteneriat care CREEAZĂ

Un parteneriat care PROTEJEAZĂ

Un parteneriat care ECOLOGIZEAZĂ

Un parteneriat care CONECTEAZĂ

Un parteneriat care ABILITEAZĂ

În pofida efortului susținut constant de modernizare a sistemului de învățământ din Republica Moldova, acesta rămâne insuficient în satisfacerea cererii pieței în calitate de furnizor principal a brațelor de munca calificate. Astfel, principalele neajunsuri invocate de către mediul de afaceri (conform datelor colectate de Biroul Național de Statistică) sunt:

1. **Lipsa, sau slaba corelare a sistemului educațional/programelor de studii cu necesitățile reale ale angajatorilor** (31 dintre cei 69 de deponenți au menționat această problemă).
2. **Sistemul de învățământ (la toate nivelurile) se bazează pe pregătirea preponderent teoretică a tinerilor și nu acordă atenția necesară pregăti-**

rii practice a cadrelor. 20 din cei 69 de deponenți au menționat problema dată.

3. ***Pregătirea slabă a elevilor/ studenților și necorespunderea acestora cu necesitățile angajatorilor,*** în opinia a 17 dintre cei 66 de deponenți, reprezintă o altă cauză a dezechilibrului dintre oferta sistemului educațional și cererea din partea companiilor.

Aceasta demonstrează încă odată că este strict necesară o strânsă colaborarea dintre instituțiile de învățământ și partenerii din sectorul real. Preluarea bunelor practici și schimbul de experiență va întări relațiile la nivel național și internațional. Nivelul de durabilitate a relațiilor și nivelul de încredere a țărilor partenere influențează succesul economic a unei țări.

Surse:

1. http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/31.p.208-215_102.pdf
2. <http://aap.gov.md/files/publicatii/revista/articole/90/ro/Spinu.pdf>
3. <https://mecc.gov.md/ro/content/procesul-bologna>
4. <https://mecc.gov.md/ro/content/tratatele-internationale>
5. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eastern-partnership/>
6. http://www.viitorul.org/files/4539299_md_raportul_sinte.pdf

ASIGURAREA INTERESELOR NAȚIONALE ALE REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL POLITICII EUROPENE DE VECINĂTATE ȘI SECURITATE

Ștefan ȚÎBULEAC, doctorand, Academia de Administrare Publică
Republica Moldova

Rezumat: Nivelul de securitate națională a Republicii Moldova este direct proporțional cu capacitățile naționale de a implementa prevederile politicilor europene de vecinătate și securitate. În acest sens, urgentarea procesului de integrare europeană a devenit un obiectiv strategic și totodată un mijloc de asigurare a intereselor naționale a Republicii Moldova.

Articolul încearcă să deschidă câteva direcții de înțelegere a impactului politicii europene de vecinătate și securitate, atât asupra sistemului de securitate național, cât și asupra capacității acestuia de a realiza interesele naționale. În acest sens, au fost definite aspectele principale ale interdependenței dintre „interesele naționale” și politicile Uniunii Europene în cadrul Parteneriatului Estic.

Cuvinte cheie: interesele naționale, Republica Moldova, Uniunea Europeană, Politică europeană de vecinătate, Parteneriatul Estic, securitatea națională.

ENSURING THE NATIONAL INTERESTS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN NEIGHBOURHOOD AND SECURITY POLICY

Abstract: The level of national security of the Republic of Moldova is directly proportional to the national capacities to implement the provisions of the European neighborhood and security policies. In this regard, the urgency of the European integration process has become a strategic objective and at the same time a means of ensuring the national interests of the Republic of Moldova.

The article seeks to open up several directions for understanding the impact of the European Neighborhood and Security Policy, both on the national security system and on its ability to pursue national interests. In this respect, the main aspects of the interdependence between «national interests» and the policies of the European Union within the Eastern Partnership have been defined in this article.

Key words: national interests, Republic of Moldova, European Union, European Neighborhood Policy, Eastern Partnership, national security.

Procesul de globalizare condiționează statele să dezvolte o politică externă proactivă, bazată pe cooperare și parteneriate. Iar în condițiile în care ordinea mondială este conturată în jurul polilor de putere, este evident că sistemul de securitate a Republicii Moldova nu poate exista independent și autonom. Pentru Republica Moldova, un astfel de pol este văzut Uniunea Europeană (UE), cu potențialul său economic, politic și socio-cultural incontestabil.

Evident că și statele Uniunii Europene au interese de creare și preservare a unui climat de securitate favorabil în imediata lor vecinătate. Cu toate acestea, pentru Uniunea Europeană, securitatea din Europa de Est depinde mai puțin de faptul dacă țările din respectiva zonă aparțin blocului vestic sau celui estic de state, ci de dezvoltarea și de stabilitatea internă a acestora. Iar pentru UE cea mai mare amenințare pentru stabilitate este lipsa unei dezvoltări durabile în aceste țări.

Dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova în contextul politicii europene de vecinătate și securitate depinde în mare măsură de claritatea formulării intereselor naționale, precum și de înțelegerea modalităților și mijloacelor de realizare a acestora. Pentru a analiza aceste aspecte a fost aplicată metodologia de cercetare specifică sarcinilor propuse.

Abordarea sistemică a subiectului de studiu include 4 etape consecutive: la prima etapă este determinată esența conceptului politicii de vecinătate și securitate, sunt precizate domeniile și limitele de competență a politicii europene de vecinătate și securitate; la cea de-a doua etapă sunt realizate analize cu privire la elementele constitutive ale politicii europene de vecinătate și securitate și anume investigarea Politicii europene de vecinătate (PEV) și a dimensiunii regionale din cadrul acesteia – Parteneriatul Estic (PaE); la cea de-a treia sunt prezentate instrumentele și mijloacele de asigurare a intereselor naționale prin intermediul Parteneriatului Estic; ultima etapă oferă alternative de îmbunătățire a experienței Republicii Moldova în cadrul Parteneriatului Estic.

Prin prisma analizei istorice și de conținut, politica europeană de vecinătate și securitate este privită ca un concept complex, cu o formă istorică, conținut, punct de geneză, mecanisme de origine și dezvoltare.

Metoda de analiză comparativă a făcut posibilă compararea impactului programelor din cadrul politicii europene de vecinătate și securitate și suprapunerea rezultatelor.

În decurs de doi decenii Uniunea Europeană promovează activ conceptul de *Politică europeană de vecinătate (PEV)* prin intermediul căreia tinde să consolideze un spațiu comun de stabilitate și progres, inclusiv în vederea adâncirii relațiilor dintre UE și vecinii din Est și din Sud, pe baza intereselor comune și a valorilor împărtășite.

Politica europeană de vecinătate se răsfărânge asupra 16 state care se deosebesc în esență, atât prin aspecte socio-culturale, cât și economice. Deși, PEV este o politică complexă, aceasta subsumă programe regionale prin care vecinii sunt abordați în mod diferențiat. Astfel, cadrul general al *Politicii europene de vecinătate* a fost completat structural, în 2009, prin lansarea *Parteneriatului Estic (PaE)* – ca inițiativă politică comună, care prevede un instrumentar specific pentru statele din Vecinătatea Estică.

Obiectivele sale principale vizau proiectarea în regiune a unui climat de securitate, stabilitate și reformelor democratice, progresului economico-social, printr-o mai puternică asociere politică și integrare economică, precum și facilitarea

aproprierii statelor partenere de valorile și normele UE, în conformitate cu aspirațiile și capacitatea individuală a acestora.

Parteneriatul Estic a fost lansat cu ocazia Summit-ului de la Praga, la 7 mai 2009. Statele partenere sunt: Republica Moldova, Ucraina, Belarus, Armenia, Azerbaidjan și Georgia. Încă de la lansare, obiectivele de securitate au devenit unele dintre cele mai importante din cadrul inițiativei Parteneriatului Estic. Astfel, controlul la frontiere, combaterea migrației ilegale și a criminalității organizate au devenit punctele cheie în vederea ranforsării securității UE și a statelor PaE. În continuare, spectrul de securitate al inițiativei s-a extins, completându-se cu priorități legate de securitatea cibernetică, combaterea amenințărilor hibride, proliferarea armelor de distrugere în masă, precum amenințările chimice și biologice. Aici, interesele UE și ale țărilor partenere au coincis, ceea ce face ca o astfel de cooperare să fie reciproc avantajoasă.

Paradigma Parteneriatului Estic are ca scop principal coagularea unei zone de securitate extinsă prin atragerea activă a țărilor din Europa de Est și separarea lor de „orbita de influență” a Federației Ruse [3]. Totodată, PaE nu oferă perspective de aderare pentru statele partenere, din motiv că UE are stabilite criterii și condiții greu de atins.

Participarea Republicii Moldova în cadrul Parteneriatului Estic implică realizarea politicilor interne concrete, care le afectează în mod direct drepturile și obligațiile cetățenilor și statului. Programele PaE transpuse în plan politic și economic sunt însoțite de date fixe, scopuri concrete, decizii politice, strategii și fonduri de implementare. De la declararea independenței, Republica Moldova până în prezent, a beneficiat de circa 4 miliarde de euro din partea Uniunii Europene și a statelor din cadrul acesteia. Dintre care 2 miliarde de euro au fost fonduri nerambursabile oferite prin intermediul a peste 50 de programe inițiate în cadrul PaE.

Parteneriatul Estic s-a dezvoltat într-un program complex, instrumentele căruia acoperă toate domeniile de importanță socială, începând cu reparația a peste 1000 km de drumuri naționale, terminând cu impulsionearea reformelor în sectorul de securitate și apărare. În acest sens merită să descrie indicatorii și factorii care afectează direct interesele și securitatea națională, cum ar fi:

Reforme legate de Acordul de asociere (AA) și crearea unei Zone de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător – DCFTA care au condiționat creșterea cu 40% a numărului de companii din Republica Moldova exportatoare în UE[5].

Conectarea Republicii Moldova la sistemul de transport al gazelor din România și cel european. Valoarea totală a investițiilor pentru interconectare a constituit peste 174 milioane de euro. Inclusiv suportul consecvent prin intermediul programului INOGATE în domeniul energiei din surse regenerabile și eficienței energetice.

Pentru perioada de criză pandemică, prin intermediul pachetului de asistență macrofinanciară (MFA) Republicii Moldova i-au fost prevăzute 128 milioane EUR pentru a sprijini nevoile în domeniul siguranței și sănătății publice [2].

UE a oferit Republicii Moldova suma de 64 mln. euro pentru finanțarea Programul european de vecinătate pentru agricultură și dezvoltare rurală (ENPARD) destinat pentru sporirea dezvoltării rurale prin ameliorarea dialogului politic, guvernării și a serviciilor de livrare a suportului în conformitate cu necesitățile fermierilor privați în scopul creșterii competitivității în sectorul agricol.

Participarea Republicii Moldova în cadrul programului Orizont 2020 care este cel mai mare program de cercetare și inovare al UE. În cadrul programului diverse instituții din Moldova au primit finanțare în valoare de peste 7 milioane de euro în anul 2020 [4]. Reieșind din bugetul programului care a constituit 80 de miliarde de euro, Republica Moldova are o capacitate redusă de asimilare de fonduri pentru cercetare și inovare.

În cadrul programului de finanțare EU4Moldova din ultimii 2 ani, Moldova a beneficiat în total de peste 100 milioane euro pentru domeniile de antreprenariat, eficienței energetice și aprovizionării cu apă potabilă. Moldova beneficiază, de asemenea, de programe regionale sprijinind IMM-urile, proiecte în domeniul transporturilor, mediului, precum și antreprenorial. Moldova participă activ la programe de cooperare transfrontalieră (CBC), cum ar fi Programul Mării Negre, Programul ENPI România-Ucraina-Moldova ENPI și Programul transnațional pentru Dunăre. În cele din urmă, Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina (EUBAM) promovează controlul la frontieră, normele și practicile vamale și comerciale care îndeplinesc standardele Uniunii Europene și răspund nevoilor celor două țări partenere. Activitatea Misiunii EUBAM s-a dovedit a fi una de succes pentru Republica Moldova și Ucraina. A avut un succes mai mare decât au fost așteptările înainte de lansarea ei în 2005. La ziua de azi, ambele state au condiții de călătorie fără vize în UE, au semnat Acorduri de Asociere, au implementat strategii de management integrat al frontierelor, au servicii de frontieră reformate, care în mare parte, corespund practicilor UE.

Uniunea Europeană a invitat, de asemenea, țările din Parteneriatul Estic să desfășoare activități comune pentru a-și instrui unitățile militare în vederea participării la misiunile internaționale de menținere a păcii. În acest sens, prin prisma Panelului *Politicii de Securitate și Apărare Comună (PSAC)* al Programului de Lucru al Platformei Parteneriatului Estic, Republica Moldova participă în calitate de țară terță la misiunea UE de consiliere militară în Republica Centrafricană (European Military Advisory Mission EUMAM).

Totodată, Ministerul Apărării a semnat un Acord cu Mecanismul de sponsorizare al țărilor Parteneriatului Estic angajate în programele PSAC cu privire la folosirea fondurilor. Participarea în cadrul activităților PSAC ar trebui să permită Armatei Naționale să fie mai bine pregătită pentru prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor. Poate că odată cu dezvoltarea componentei de apărare a UE, Forțele Armate ale Republicii Moldova își vor consolida cooperarea militară cu Uniunea Europeană.

Suportul oferit de UE Republicii Moldova este incontestabil. Faptul că acest

stat a beneficiat de cea mai mare susținere economică din Parteneriatul Estic relevă, fără echivoc, dorința UE de a apropia Moldova de comunitatea europeană sporind securitatea națională a acesteia. Desigur, lista domeniilor de securitate este vastă și reprezintă o importanță pentru Republica Moldova și alte țări din Parteneriatul Estic, dar apare întrebarea în ce măsură aceste priorități condiționează starea de stabilitate și securitate în regiune.

Cu certitudine poate fi constatată o serie de succese realizate de Republica Moldova în cadrul PaE în decurs de 10 ani de participare, precum și o serie de vulnerabilități legate de incapacitatea statului de a asimila marea parte a fondurilor europene. În acest sens, interesele naționale ale Republicii Moldova în contextul PaE pot fi transpuse în următoarele domenii:

- **Justiție:** UE contribuie la reformarea și construirea unui sistem al justiției independent, transparent și profesionist, capabil să contribuie eficient pentru existența unui stat de drept și protecția drepturilor omului. Independența justiției este lucrul primordial, împreună cu lupta împotriva corupției și a spălării de bani.
- **Bună guvernare:** Implementarea conceptului de guvernare responsabilă și proceselor de democratizare și descentralizare, precum și de bună guvernare la nivel local;
- **Dezvoltarea socială și umană** (de protecție socială, educație și inovare);
- **Digitalizarea economiei:** susținerea UE în acest domeniu este canalizată prin intermediul Inițiativei EU4Digital care reunește acțiunile și programele prioritare în vederea sprijinirii extinderii start-up-urilor digitale extrem de inovatoare în regiune. UE va sprijini și asista în continuare reziliența cibernetică a Republicii Moldova.
- **Sănătate:** prin sprijinirea implementării strategiei de sănătate din Moldova, UE are ca scop îmbunătățirea accesului și calității serviciilor medicale publice pentru populația Republicii Moldova.
- **Energie:** UE contribuie la implementarea strategiei naționale în sectorul energetic. Proiectele finanțate de UE, cum ar fi EU4Energy finanțat de UE, asigură o producție de energie mai sigură și mai durabilă.
- **Zonele rurale:** UE promovează dezvoltarea economică durabilă a zonelor rurale prin acordarea de sprijin sectoarelor IMM și dezvoltării regionale.
- **Conflictul Transnistrean:** UE sprijină și facilitează soluționarea pașnică a conflictului transnistrean, prin asigurarea dezvoltării economice și sociale a comunităților locale, prin implicarea autorităților locale, organizațiilor societății civile și a altor părți interesate și creșterea încrederii dintre ambele maluri ale râului.
- **Comerțul și dezvoltarea durabilă** (Zona de de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA), dezvoltarea regională și locală, mediu și eficiența energetică).
- **Consolidarea capacităților:** implementarea standardelor de calitate pentru produse și servicii autohtone etc.

Reieșind din domeniile pe care le vizează cooperarea din cadrul PaE, precum și obiectivul pragmatic al UE de asigurare a stabilității și securității la frontierele estice, este evident că sarcinile de securitate ale Parteneriatul Estic nu satisfac pe deplin interesele statelor partenere, deoarece nu prevăd o soluție viabilă la problema principală – soluționarea conflictelor pe teritoriile acestora și nu identifică sursele principale de amenințări la adresa securității lor. Constatarea în cauză, a fost făcută și în cadrul celui de-al V-lea Summit al Parteneriatului Estic, desfășurat în noiembrie 2017, când președintele Consiliului European, Donald Tusk, a spus: *„Deși există perspective foarte bune pentru viitor, conflictele înghețate și armate continuă să împiedice dezvoltarea și să creeze dificultăți pentru țările Parteneriatului Estic”*[1].

Obiectivele limitate de securitate ale PaE care au fost trasate până în 2020 pot fi explicate prin: a) dorința Uniunii Europene de a trasa obiective de securitate care să corespundă intereselor sale și intereselor tuturor țărilor partenere fără excepție; b) interesul de a promova o politică echidistantă și evitarea stabilirii parteneriatelor în detrimentul relațiilor statelor estice cu alte state; c) evitarea schimbării radicale a vectorului de politică externă a țărilor partenere, în condițiile când unii sunt membri ai Uniunii Economice Euroasiatice (UEE) și Organizației Tratatului de Securitate Colectivă, în timp ce alții au urmat un parcurs spre aderarea la UE și NATO.

Procesul de definire a viitorului PaE în anul 2021, prin adoptarea unei noi agende de obiective, va culmina cu un nou Summit-ul al PaE. Reînnoirea cadrului de relaționare dintre UE și statele din Vecinătatea Estică survine într-un moment în care provocările aduse de pandemia de COVID-19 fac necesară promovarea unei agende comune reînnoite, axate pe aspectele socio-economice, umanitare, de guvernanță, mediu și securitate de ordin biologic etc.

Luând în considerare interesele naționale ale statelor partenere în domeniul securității, ar fi oportun ca Parteneriatul Estic să stabilească obiective mai ambițioase și formate mai active de cooperare. În special, combaterea corupției, fortificarea instituțiilor de drept, contracararea amenințărilor hibride, a căror relevanță este subliniată în mod constant în UE, inclusiv reflectată în *Strategia Globală de Politică Externă și de Securitate a Uniunii Europene*. În prezent factorul corupției plasează Moldova pe ultimele poziții în cadrul statelor Parteneriatului Estic. Combaterea corupției reprezintă o prioritate esențială în cadrul asigurării intereselor naționale. Din acest motiv multe proiecte ale UE care sunt orientate spre sprijinul statului de drept, transparența și administrația publică eficientă, trebuie să să urgenceze efortul Republicii Moldova în procesul de reformare a justiției și consolidare a instituțiilor de drept.

Sporirea rezilienței societății prin combaterea amenințărilor hibride și a dezinformării. Pentru acțiuni coordonate în cadrul Parteneriatului Estic, este binevenită crearea unei platforme pentru combaterea amenințărilor hibride și soluționarea conflictelor. De asemenea, pentru Republica Moldova, securitatea cibernetică și tehnologiile comunicaționale sunt domenii de importanță majoră.

Ele produc impact la nivelul securității informaționale și modelează percepția societății. În aceste direcții, Moldova s-ar putea mișca, acumulând experiență și implementând proiecte comune. *Cooperarea structurată permanentă a UE (PESCO)* aprobată în decembrie 2017, prevede posibilitatea participării țărilor terțe, iar informațiile și securitatea cibernetică sunt incluse în lista priorităților de top ale acestei inițiative UE. În plus, din cele șaptesprezece proiecte prioritare PESCO identificate de Uniunea Europeană în martie 2018, două se referă la domeniile sus-menționate – Platforma pentru schimbul informațiilor privind amenințările și incidentele cibernetică (Cyber Threats and Incident Response Information Sharing Platform), precum și Grupul de răspuns la amenințări cibernetică și asistență reciprocă în domeniul securității cibernetică (Cyber Rapid Response Teams and Mutual Assistance in Cyber Security). Ar fi binevenită alăturarea Republicii Moldova la platforma dată, cooperarea cu care ar permite Grupului de răspuns sus-menționat să obțină surse suplimentare de informații despre natura amenințărilor cibernetică în țările Parteneriatului Estic, inclusiv și să asiste țările partenere în asigurarea securității cibernetică în cadrul alegerilor electorale.

Totodată, este relevant de menționat că, Republica Moldova nu are nici un ciclu strategic complet care să dezbuteze cu formularea unui raport de securitate cu privire la situația la capitolul asigurării intereselor naționale în cadrul implementării obiectivelor sale strategice. În acest sens, se impune necesitatea inițierii de către Guvern a procedurii de evaluare a instituțiilor de profil cu privire la capacitățile de asimilare a finanțării externe parvenite prin intermediul Parteneriatului Estic, inclusiv care nu reușesc să asimileze fondurile în timp util. Precum și crearea unor mecanisme de gestionare și control asupra modului în care sunt utilizate fondurile și că entitățile folosesc la maxim potențialul PaE.

Bibliografie

1. Discursul președintelui Donald Tusk după cel de-al cincilea summit al Parteneriatului Estic (Remarks by President Donald Tusk after the 5th Eastern Partnership summit), accesat la 15.03.2021 <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/11/24/remarks-by-president-donald-tusk-after-the-5th-eastern-partnership-summit/>
2. Gestionarea crizei și solidaritatea, accesat la 15.03.2021 https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/crisis-management-and-solidarity_ro
3. Profilul Republicii Moldova în cadrul programului Horizont 2020 (Republic of Moldova Horizon 2020 country profile), accesat la 15.03.2021 [https://webgate.ec.europa.eu/dashboard/extensions/CountryProfile/CountryProfile.html?Country=Moldova%20\(Republic%20of\)](https://webgate.ec.europa.eu/dashboard/extensions/CountryProfile/CountryProfile.html?Country=Moldova%20(Republic%20of))
4. Sacovici, Vasiliu, (2016), Parteneriatul Estic în contextul politicii europene de vecinătate, accesat la 15.03.2021 https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/16.Vostocinoe%20partneorstvo.pdf
5. Top 10 Realizări ale Parteneriatului Estic în ultimii 10 Ani, EaP Eastern Partner-

ship, accesat la 15.03.2021 https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2019-05/Factsheet_EAP_10Years_2019_RO_0.pdf

Lecturi recomandate:

- Biscop, Sven (2013). „The European Security Strategy: towards a grand strategy?”. The Routledge Handbook of European Security, editat de Sven Biscop și Richard G. Whitman, London and New York: Routledge.
- Coteanu L. Dimensiunea militară a securității europene // Colocviu Strategic. № 5. București: Editura UNAp “Carol I”, 2010. 8 p.
- Emerson Michael, Blockmans Steven, Cenusă Denis, Kovziridze Tamara and Movchan Veronika (2020), Eastern Partnership policy beyond 2020: advances and omissions in a vast agenda, <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2020/04/Eastern-Partnership-policy-beyond-2020.pdf>
- Jakub Benedyczak, Anna Maria Dynier, Lidia Gibadło, Elżbieta Kaca, Jakub Pieńkowski, Daniel Szeligowski (2019), THE POLISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS The Eastern Partnership Vision after 2020, ISBN 978-83-66091-23-8 (E- BOOK)

RELĂȚII REFLEXIVE ÎNTRE POLITIC ȘI ELECTORAT, POPULAȚIE ȘI GUVERNARE, INTERN ȘI INTERNAȚIONAL, CONFLICTUL INTERESELOR ÎNTRE MENTALITĂȚI ȘI GENERAȚII

Nicolae PARCEVSCHI, geograf, psiholog, doctorand,
Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

Rezumat: Tema abordată este amplă și interpretată controversat în literatură de specialitate. Președintele Federației Ruse V. Putin, la forumul din Davos (2021) a menționat că lumea se află în stare similară celei înainte de I și al II-lea război mondial. Dacă medităm asupra afirmației vom constata că războiul mondial nu apare din senin și este rezultatul intervenției marelui capital. Primul Război Mondial a început atunci când lumea anglo-saxonică a intrat în criză. Al doilea război mondial apare ca urmare a controverselor între Anglia și celelalte țări europene în domeniul marelui capital și politicii colonial. În prezent parcurgem o nouă criză a marelui capital. Astăzi nimeni, iar americanii în parte, nu se pregătesc de război nuclear global în afară de Rusia.

Autorul analizează multiplu teza: America nu modernizează armamentul nuclear. Războiul nuclear global nu poate avea loc apriori. De el se tem europenii și mai mult americanii, dat fiind că în estul Americii există vulcanul Yellowstone, iar o simplă explozie nucleară poate declanșa erupția lui cu urmări continentale, mondiale și apariția iernii globale. Americanii nu aplică emoții la subiectul analiză complexă în ce privește securitatea națională, ei pun la bază analiză profundă a fenomenului militar- politic și strategic. Americanii au conștientizat că dezvoltarea arsenalului nuclear și menținerea lui în continuare este foarte costisitoare și inutilă în același timp, în condițiile dezvoltării noilor tehnologii informaționale, doctrinelor și concepțiilor militare noi și nu aduce profit SUA. A doua a întrabării esre că SUA în 2003 au declarat ieșirea din LAS⁸³- 3, iar tratatele de LAS1- 1; LAS- 2, toate sunt legate de sistemul de rachete antirachetă. Americanii au conștientizat că este mult mai simplu de întreținut sistemele antirachetă și a neutraliza rachetele nucleare adversare la etapa de start. Un alt aspect este că ei își racordează organic strategiile de lungă durată în dependență de aspectul semantic al liderilor politici. Să luăm ca exemplu faptul că după moartea lui I. Stalin (1953) americanii aveau elaborat topul liderilor politici din URSS – Malenkov pe prima poziție, Beria poziția secundă, Hrușciov poziție terță, ba și mai mult Hrușciov nu era luat în serios de ei, dar anume el a avut un impact imprevizibil în plan strategic și global. Odată cu venirea lui L. Brejnev la putere a intervenit perioada de stabilitate. Președinții SUA Lyndon Johnson și R. Nixon au declarat destabilizarea și slăbirea URSS, R. Reagan a declarat programul de 10 ani privind dezmembrarea a URSS, iar secretarul de stat SUA Z. Brzeziński a declarat și mai sincer, *cu comunismul am terminat, la rând este creștinismul orthodox*, în ceea

⁸³ Limitarea Armelor Strategice

ce privește alegerea președinților SUA, deciziile finale se primesc de către oligarhatul corporațiilor financiare naționale și transnaționale.

Pentru a încheia acest subiect complex vom menționa că civilizația la momentul actual parcurge cel de al III Război Mondial cu utilizarea unor arme mult mai eficiente decât armele nucleare de distrugere în masă. Astăzi ne lovim de aplicarea virusilor de luptă (COVID-19), se dezvoltă tehnologiile de contaminare psihologică a populației în plan global, utilizarea inteligenței artificiale. Iar ce se întâmplă în spațiul cosmic rămâne după cortină. Al doilea moment, războiul mondial va derula în continuare cu siguranță, dar nu ca aspect geografic, maritim, terestru sau aerian. Acest război ține de sfere spirituale și psiho-semantică, în fond carantina COVID reprezintă derularea în plină acțiune, care urmărește instaurarea unei noi ordine globale în plan geo-economic. Spațiile conștientizării, percepției, inteligenței sunt obiectul și subiectul acestui război. Țările lumii a treia sunt neputincioase și dezarmate în fața lui. Astăzi, 30% din arsenalul tehnologic militar se bazează pe utilizarea armelor convenționale, iar 70% constituie utilizarea, puterii moi, – informații, doctrine, strategii, tehnologii hibride. Moldova în parcursul ei actual este implicată și impusă de tandemul est-vest să participe ca subiect al, puterii moi, adică un process electoral conflictual de lungă durată, care formează o anumită tensiune în regiune, incertitudine și haos în plan intern, dar gestionat bine de axa geopolitică est-west. Abolirea oligarhului moldovean V. Plahotniuc este rezultatul unor astfel de aranjamente. Important să constientizăm că rivalitate absolută pe axa est-west nu există. Totul este mult mai sofisticat și simplu totodată, după cum vom vedea în continuare.

Cuvinte cheie: *Unionismul, planul Kozak, separatismul, Vyșegrad V4, NATO, Uniunea Europeană, Uniunea Vamală Estică.*

REFLEXIVE RELATIONS BETWEEN POLITICS AND THE ELECTORATE, POPULATION AND GOVERNMENT, DOMESTIC AND INTERNATIONAL, CONFLICT OF INTERESTS BETWEEN MENTALITIES AND GENERATIONS

Abstract: The topic is broad and controversially interpreted in the literature. The President of the Russian Federation V. Putin, at the Davos forum (2021) mentioned that the world is in a similar state to that before the First and Second World Wars. If we meditate on the statement, we will find that the world war does not appear suddenly and is the result of the intervention of big capital. World War I began when the Anglo-Saxon world entered a crisis. World War II arises as a result of controversies between England and other European countries in the field of big capital and colonial policy. We are currently going through a new big capital crisis. Today, no one, not even the Americans, is preparing for a global nuclear war except Russia.

The author analyzes the thesis multiple times: America does not modernize nuclear weapons. Global nuclear war cannot take place a priori. It is feared by Europeans and even more by Americans, given that the Yellowstone volcano

exists in eastern America, and a simple nuclear explosion can trigger its eruption with continental, global consequences and the appearance of global winter. Americans do not apply emotions to the subject of complex analysis in terms of national security, they base an in-depth analysis of the military-political and strategic phenomenon. The Americans have realized that the development of the nuclear arsenal and its continued maintenance is very expensive and useless at the same time, given the development of new information technologies, new military doctrines and concepts and does not bring profit to the US. The second question is that the US in 2003 declared the exit from SAL-3⁸⁴, and the agreements of SAL 1-1; SAL -2, all related to the missile system. The Americans realized that it is much easier to maintain anti-missile systems and neutralize enemy nuclear missiles at the start stage. Another aspect is that they organically connect their long-term strategies depending on the semantic aspect of political leaders. Let's take as an example the fact that after the death of I. Stalin (1953) the Americans had elaborated the top of the political leaders from the USSR – Malencov on the first position, Beria second position, Khrushchev third position, and even more Khrushchev was not taken seriously by them, but it was he who had an unpredictable impact strategically and globally. With the coming to power of L. Brezhnev came the period of stability. US Presidents Lyndon Johnson and R. Nixon declared the USSR destabilizing and weakening, R. Reagan declared the 10-year program for the dismemberment of the USSR, and US Secretary of State Z. Brzezinski declared even more sincerely, «We have ended communism at row is orthodox Christianity, Regarding the election of US presidents, the final decisions are received by the oligarchy of national and transnational financial corporations.

To conclude this complex topic, we will mention that civilization is currently going through the Third World War with the use of weapons much more effective than nuclear weapons of mass destruction. Today we are struck by the application of combat viruses (COVID-19), the technologies of psychological contamination of the population globally are developing, the use of artificial intelligence. And what happens in outer space remains behind the curtain. The second moment, the world war will certainly continue, but not as a geographical, maritime, land or air aspect. This war belongs to spiritual and psycho-semantic spheres, in fact the quarantine COVID represents the development in full action, which aims to establish a new global order in geo-economic terms. The spaces of awareness, perception, and intelligence are the object and subject of this war. Third world countries are powerless and unarmed in front of him. Today, 30% of the military technological arsenal is based on the use of conventional weapons, and 70% is the use of «soft power» – information, doctrines, strategies, hybrid technologies. Moldova in its current course is involved and forced by the eastern tandem to participate as a subject of «soft power», ie a long-lasting conflict electoral process, which forms a certain tension in the region, uncertainty and internal chaos,

⁸⁴ Strategic Arms Limitation Treaty

but well managed by the east-west geopolitical axis. The abolition of the Moldovan Oligarch V. Plahotniuc is the result of such arrangements. It is important to be aware that absolute rivalry on the east-west axis does not exist. Everything is much more sophisticated and simple at the same time, as we will see below.

Key words: Unionism, Kozak plan, separatism, Vyșegrad V4, NATO, European Union, Eastern Customs Union.

Cum își regăsește Moldova locul în spațiul marilor, recini, geopolitici? Dorința noastră de a avea o imagine favorabilă în fața partenerilor de dezvoltare nu e posibilă fără autocunoaștere. Acest compartiment este unul dificil de dezvăluit, dat fiind inteligență și dificultatea temei.

Fiecare epocă istorică și antropologică a civilizației este semnificată de anumite realizări globale. Conceptul și noțiunea „democrație”, a evoluat odată cu progresul tehnico- științific și economic. Faptul că conceptul democrației nu constituie o doctrină fundamentală sau universală este un dezavantaj global. Mai mult ca atât democrația este o doctrină imperfectă, care se poate modifica de la caz la caz, exemplu venirea lui A. Hitler la putere în 1933 pe cale democratică sau eșecul democrației lui Salvador Allende din Cile (1973). Spațiul informațional – politic al Moldovei este survolat de mai multe doctrine și concepții de impact, proporțional antagoniste. Acestea au un efect de supralicitare informațională a populației, care induce agramare politică, prin blocarea percepției la masele largi de alegători. Ca urmare ne întărește ideea că Moldova este un teritoriu de aplicație a doctrinei „*haosului dirijat*” de centrele de influență externe. Multitudinea de doctrine și unele teorii de impact ce urmează mai jos confirmă ideea de mai sus.

1.1. Unionismul român – moldovenesc

Dacă ne referim la definiția de națiune, atitudinea autorului față de această problemă este una realistă și pragmatică. Concluzia fiind că ambele maluri a r. Prut au calități specifice pentru 2 națiuni, care vorbesc o limbă comună, dar cu mentalități diferite. Aceasta cu prisosință a fost demonstrat de români în decembrie 1989, mineriadele din 1990, 1991, 1999 și evenimentele din februarie 2016. Moldovenii dimpotrivă, din 2009 și până în prezent, au demonstrat distorsionare cronică a percepției sociale, iar „*sindromul miliardului*” a pus punct la această afirmație. Unionismul român- moldovenesc, cât nu s-ar părea de straniu și ridicol, își are originea în anii 60 a secolului trecut, și, *primăverii hrușcioviste URSS*, în cabinetele de la Lubeanca, pe fonul acceptării, *proiectului Carpatic*, promovate de secretarii de stat SUA Henry Alfred Kissinger și Zbigniew Kazimierz Brzezinski. Un rol deosebit în promovarea acestei doctrine l-a jucat și generalul Boris Grünberg, afiliat cu colonel NKVD Iacob Serebreaschii (*versus Gheorghe Pintilie (n. Timofei Bodnarenko*⁸⁵)). Ulterior acest concept a fost conservat până

⁸⁵ General de Securitate, care a condus Direcția Generală a Securității Poporului (1948-1963).
https://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_Pintilie

la sfârșitul anilor 80, fiind reanimat de *perestroica-gorbaciovistă*, prin proiectul „Baical,, și „Dnestr” KGB, care a fost infiltrat în cabinetele puterii de la București, prin disidentul unionist Gheorghe Ghimpu.

Pe de altă parte destrămarea URSS prin, *înțelegerea, la Belovejskaea-Pușcea*, venirea lui B. Elțin la cârmuirea Rusiei a scos Moldova și România din vizorul „*unionist*” al serviciilor speciale rusești, pe fonul crizei din Caucaz și Cecenia, care istoric erau mai importante ca Moldova, astfel tratatul de la Akkerman (1829) având o reflecție neașteptată în geopolitica contemporană.

Proiectul unionist e limitat în posibilități – *administrative, financiare, informaționale și de inteligență*. Dorim sau nu, orice proiect de succes, trebuie să integreze aceste 4 condiții necesare. Iar proiectul în cauză demonstrează încă odată că *romantismul unionist* a lui Bănescu are tangențe cu unionismul lui Gherghie Chimu versus Nicolae Ciăușescu.

Aceste exemple ne demonstrează cât de virilă, inventivă, mozaică și abjectă este geopolitica în general și rusă în particular. Mai mult ca atât, încă odată a fost demonstrat că *cheile mișcării unioniste* se află la Moscova și alte centre geopolitice, cu excepția Moldovei și României.

Cu toate acestea doctrina unionismului rămâne a fi viabilă, atractivă cu drepturi plenipotențiere la existență.

1.2. Statalismul vizavi planul Kozak

Conceptul statalist al unor partide și ONG-uri este activat mai mult pe filiera estică, ca metodă de contrabalansare a conceptului unionist și conceptual se regăsește în prevederile planului Kozak. Centrul de influență estic menține segmentul statalist în stare semiactivă și capacitate redusă de reacție. Fortificarea stataliștilor, pe parcursul ultimilor 10 ani, ca concepție și putere politică reală, nu a avut loc. Programul PSRM nu are nimic comun cu statalismul autentic. Acest fapt denotă un aranjament regional-strategic culisat de unele forțe geopolitice est – west. Statutul politic actual al R. Moldova, pe lângă **republică** parlamentară – *de jure*, poate fi determinat ca unul de, **post oligarhat polițienesc** – *de facto*. Urmările guvernării oligarhice se fac resimțite și anul 2021. Este greșit să afirmăm că guvernarea Voronin a fost una *rusofilă și românofobă*, dimpotrivă V. Voronin cel mai bine a balansat pe filiera RO – RU și dacă nu ar fi avut pretenții *dictatorial* – *oligarhice*, fără exagerare putem spune, că guvernarea lui ar fi supraviețuit și după 2009. Abdicarea lui V. Voronin a reprezentat aranjamentul West al politicii regionale, coordonat cu Est-ul⁸⁶. Conceptul *statalismului populist* (PSRM) în următoarea perspectivă politică riscă o criză (2020), asemeni unioniștilor în 2016, prin persoanele politice ce compromit conceptul statalității. Cu atât mai mult că *doctrina statalistă* nu poate fi realizată în condițiile **statului oligarhic-polițienesc** (*post-oligarhic, fără reforme profunde și democratice*). Situația care s-a format în urma uzurpării puterii după 7 aprilie 2009, de către așa numitul bloc

⁸⁶ La fel ca și răcoala anti- ceaușistă din 1989.

AEI- I, II și III este una ce aduce diferite blocaje geoeconomice și geopolitice. SUA și UE, odată scăpând de regimul comunist din Moldova, nu au accelerat ritmul integrării Moldovei în UE sau NATO, dar au convenit la ritmul propus de Kremlin. Astfel UE și SUA către anul 2017 sau pomenit cu un *regim oligarhic conformist* Vestului, dar *suzeran* Estului. Ca urmare nu putem afirma că noul regim de guvernare este unul *statalist*, dar nici *unionist*. Este un *regim al clanurilor oligarhice*.

Ambele doctrine, cea *unionistă* ca și cea *statalistă*, se excită reciproc în scopul divizării societății, propunând adepților săi iluzii despre un viitor luminos în Est sau în West. Ambele doctrine reprezintă un tandem și nu pot exista una fără alta. Realitatea fiind una simplă, cetățenii dezorientați sunt mai ușor manipulați în jocurile politice interne. Ambele doctrine aservesc interesele unor grupări interlope din interior, cu finanțare din exterior. Ambele sunt născute cu handicap și artificial menținute. În condițiile statului oligarhic polițienesc *Unirea* și *Statalitatea* sunt imposibile.

1.3. Unionismul pan-moldovenesc

Unionismul moldovenesc ca parte componentă a doctrinei *stataliste*, este un instrument de presiune doctrinară asupra României, care este activat, atunci când România încearcă să se expună activ pe filiera internă a Moldovei. Unionismul moldovenesc prevede unirea Moldovei de pe ambele maluri a Prutului și separarea de România. Servește drept mecanism de rezervă a destrămării României.

1.4. Separatismul regional intern

Separatismul regional – intern este un concept estic de balansare a mișcării unioniste 2012 (2018) și prevede destrămarea Moldovei în mai multe regiuni etno- politice, în cazul unirii voluntariste cu România. Poate fi activat de factorul geopolitic din EST, oricând va apare necesitatea de a forma un nou anclav și zonă de conflict interetnic⁸⁷.

1.5. Componenta pan- turcească

Turcia ca forță principală militar-politică în bazinul Mării Negre, desfășoară o politică neutră, **dar tot odată subtilă** vizavi de populația gagăuză din Moldova și Ucraina. Reflecțiile sale neo imperiale nu au nevoie de confirmări în baza ocupației Ciprului, coparticipării la operațiunile militare din Siria și Irak ș.a, dar și interesul permanent față de teritoriile nordice a bazinului Mării Negre, demonstrat cu prisosință în timpul conflictului militar din 1992, când avioanele de cercetare și bombardament turcești barajau în nemijlocitza apropiere a apelor teritoriale

⁸⁷ Noul vector a fost testat prin plantarea la postul de primar al or. Bălți, al oligarhului de buzunar, originar din Moldova, Rinato Usatâi.

ucrainene, ce ar fi permis efectuarea unor lovituri de acoperire la distanță prin sisteme de *rachete aer-sol* din dotare. Zborul acestor nave a fost documentat de autor în calitate de șef *punct de comandă antiaeriană* în acea perioadă. În această ordine de idei se va ține cont că interesul geopolitic al Turciei față de teritoriile populate de găgăuzi s-a păstrat până în prezent, iar o potențială revigorare a diferendului transnistrean va atrage după sine și renovarea interesului Turciei față de acest teritoriu.

Un nou aspect pan-turcesc este prezența tehnologică militară turcă în conflictul azero- armean 2020, soldat cu succes tehnologic și regional-tactic. În anul 2021 se face văzută implicarea Turciei în conflictul de la Donbass direcționat vectorial spre Crimeea și regiunea Odessa –sud. Pe fondul Donbassului, problema transnistreană a fost reactualizată. Rusia în perioada 2016-2020 caută soluții de retrocedare a RMN, dar și Donbasului, în schimbul Crimeei, care este mult mai importantă ca aspect *geopolitic și geomilitar*, iată de ce pe filiera internă a Moldovei sunt consolidate eforturile de reintegrare a Transnistriei. Clanurile oligarhice din Transnistria (*Rusia*) caută soluții și formează mecanisme sociale de realizare a lor, iar aceste mecanisme nu întotdeauna sunt sincere. Azerbajeanul și-a retrocedat teritoriile pe cale militară, ceea ce nu face V. Zelenskii în prezent. La momentul actual palpăm o acumulare de forță în zona Donbass din partea Ucrainei. În plus, a fost semnat un acord bilateral cu Turcia. Dacă calculăm echilibrul de forțe în zona Donbass vedem că combatanții locali nu vor rezista unei eventuale presiuni militare din partea Kievului, consolidate prin susținerea SUA și Turciei. Președintele Turciei E. Erdogan a devenit omniprezent în Ucraina prin planificare comună. Turcia pune la dispoziția Ucrainei drone, care au adus succesul în Karabah. Jocul în jurul acordurilor de la Minsk a eșuat. Astăzi populația din Lugansk și Donbass este predispusă să revină sub tutela Ucrainei necondiționat, în timp ce Rusia nu le recunoște independență și nu acordă ajutor umanitar și financiar populației din zonă. Alta este că așa numitele guvernări de la Lugansk și Donbass înaintează unele condiții pentru a păstra aceste teritorii în calitate de teritorii financiare tenebre (*ex. Transnistria*).

Are loc același transfer de tehnologii și procedee tactice ca și în Karabah 2020. Pericolul implicării Turciei în operațiuni terestre în Ucraina, va activa o zonă separată din trilateralul Ucraina- Ungaria- România.

1.6. Componenta militar- strategică NATO

Aparatul politic și militar- strategic al americanilor e axat pe inventivitate, flexibilitate, pragmatism, analiză profundă. Procesul de elaborare și experimentare a noilor doctrine și concepții tip *foresight*⁸⁸ este unul permanent. Americanii sunt promotorii noilor genuri de ofensivă- *doctrinară, administrativă, economică, geodezică etc.* Toate acestea oferă posibilitatea de a face ofensive militare non- letale în diferite zone geo-economice de interes vital pentru SUA. Totodată administra-

⁸⁸ În transcripție rusă- фортсайт.

ția Departamentul de Stat SUA nu ezită a face uz de arme letale, ori de câte ori este nevoie pentru impunerea voinței geopolitice, sub egida doctrinei de „*interese ale securității naționale*”. Aparatul propagandastic și relații cu mass- media este unul adus la perfecțiune totală, chiar și nereușitele geopolitice decenii întregi vor fi interpretate ca produs al „*miracolului american*”.

Aderarea militar-strategică NATO prinde rădăcini după eșecul militar din 1992, când conducerea statului a realizat inferioritatea militar-strategică a Moldovei în fața unui pericol militar major. Cu toate că Moldova participă în cadrul programului PFP și IPAP, NATO nu se grăbește să efectueze o restructurare profundă a armatei moldovenești, limitându-se la mici ajutoare cu tehnică și armament non – letal depășit.

1.7. Doctrina de neutralitate militar- strategică

Neutralitatea militar-strategică este întărită în constituție și folosită ca argument de către staliști și conservatori. Prezența a 2 concepte militar- strategice antagoniste, induce motive suplimentare de devizare a populației, care induce noi confuzii. Deși majoritatea populației rămâne adepta neutralității, se observă o redirectionare a tinerei generații spre doctrina militar- strategică NATO:

1.8. Doctrina zonei nonmilitare pentru Moldova

Conflictul militar din 1992, pregătit în grabă de consilieri străini și necugetat pus în aplicare de politicienii moldoveni, continuă să influențeze conștiința în masă a populației RM, definind regresia institutului militar al Moldovei. Reformele militare propuse de NATO, au adus armata la funcționalitate limitată și un prag de desființare. Conducerea de vârf a FA a pierdut feedback-ul cu unitățile militare. La nivel de conducere a FA sau format mai multe *grupări interlope* cum ar fi – *grupările – financiară, logistică, personal etc.* Politicile defectuoase de personal, de – a lungul anilor, au adus la abuzuri inacceptabile în educația și instruirea efectivului de ofițeri, precum și disponibilizarea acestora. Sistemul de protecție socială se află pe treapta de jos a armatelor europene și nu asigură drepturile elementare a militarilor prin contract. Din punct de vedere tehnologic FA a Moldovei nu pot asigura ofensiva-defensiva pe câmpul de luptă modern, mai mult de 1 zi. Starea morală – psihologică a personalului este una precară. Actuala conducere a FA, este angajată în spectacolul de mimare a capacității de apărare, a pierdut simțul realității în ceea ce privește situația reală a ofițerilor și gradaților de rând. FA sau transformat într-o instituție statală de manipulare a banilor publici. FA armate nu dețin propriile concepții, strategii, mecanisme, structuri de asigurare a bunăstării instituționale. Adoptarea necugetată, pe parcursul anilor a doctrinelor străine a adus la inhibiția gândirii și științei militare autohtone.

Toate acestea, dar mai cu seamă depozedarea Moldovei de potențial militar constituie cel mai nevroalgie punct al instabilității geomilitare din regiune. Moldo-

va depozitată de autorespect militar pierde capacitatea de a influența politica militară din propriul teritoriu.

1.9. Conceptul aderării la Uniunea Europeană

Conceptia aderării la UE apare pe fundalul decăderii guvernării comuniste din 2009 și sincera dorință a UE de a scăpa de această guvernare, la hotarele sale estice. Cu toate acestea nici Moldova nici UE nu erau pregătite pentru această integrare. Conceptul UE fiind folosit de unioniști și de partidele de dreapta, către anul 2016 a fost complet compromis de corupția masivă a guvernărilor liberale. Cu toate că UE a scos unele restricții de circulație a populației și marșurilor, aceste restricții nu asigură o integrare dinamică. Mai mult ca atât Moldova este obligată să parcurgă, *cartea verde*, fără excepții. Pe fonul crizei economice și demografice a populației din UE, numărul adepților integrării în UE, către anul 2016 a scăzut. Cu toate acestea UE rămâne a fi atractivă pentru gasterbaiterii moldoveni, care sunt reprezentați egal și în Uniunea Vamală Estică.

1.10. Conceptul aderării la Uniunea Vamală Estică

Conceptia aderării la Uniunea Vamala Estică apare ca antipodul aderării la UE și aservește mai mult interesele politice a partidelor local – populiste de stânga, care nefiind coparticipante la actul de guvernare nu au posibilități reale de a efectua schimbări esențiale pe acest vector. Cu toate acestea unele întreprinderi, care aparțin elitei politice de stânga din Moldova, sunt integrate în UVE, iar unii politicieni ce promovează ideile UE își dezvoltă afaceri de succes în UVE, pe căi particulare.

1.11. Incidența resurselor energetice

Rusia este unul din cei mai mari exportatori de resurse energetice pentru UE și Asia. În iarnă 2020-2021 Gazprom a stabilit un nou record pentru exporturile de gaze. Conductele de gaz Nord Stream și Yamal-Europe sunt supralicite, aprovizionarea prin Ucraina a crescut de asemenea. În ianuarie 2021, aprovizionarea cu cărbune rusesc către porturile din nord-vest a crescut cu 21,9%, către porturile din sud – de 1,5 ori, către porturile din Extremul Orient – cu 21,1%. Dar cererea este încă mai mare, prețurile la cărbune pe piețele asiatice și europene s-au dublat aproape – până la 70-80 dolari per tonă. Potrivit jurnaliștilor, India a decis să crească achizițiile de cărbune rusesc de 40 de ori. Experții prezic o creștere de zece ori a expotului de cărbune rusesc către China. Conform datelor publicate, în Germania, 30 de mii de turbine eoliene, în loc să genereze energie electrică, au trecut la modul de autoîncălzire, iar panourile solare s-au pierdut în zăpadă abundentă. Situația a fost salvată de electrocentralele pe cărbune. În acest sens, experții au recunoscut posibilitatea unui colaps energetic în Germania,

care a provocat o reacție violentă în rândul eco-activiștilor. În Texas, temperatura a scăzut la -17 grade. Furtuna de gheață a distrus jumătate din turbinele eoliene, care produc în mod normal până la un sfert din energia electrică a statului. De asemenea, panourile solare sub zăpadă au refuzat să funcționeze. Producția de petrol în Statele Unite a scăzut cu 2 milioane de barili pe zi.

În astfel de condiții Rusia dictează situația economică și viața socială în țările mult mai dezvoltate ca ea. Un eventual război convențional cu Rusia, ar aduce la colaps economic țările dependente de resursele energetice rusești. Mai mult ca atât acest colaps ar căpăta o calitate de criză umanitară și chiar civilizațională. Sancțiunile UE și SUA la adresa Rusiei în 2014 au adus prejudicii de bumerang țărilor implicate, de miliarde euro.

1.12. Incidența oligargiei autohtone și estice

Republica Moldova după 1989 devine un teritoriu de tranzitare a fluxurilor financiare ale PC URSS, tutelate de serviciile speciale rusești prin Boris Birștein și prin fondatorul Frontului Popular 1989 (tutelat de KGB) Vasile Nedelciuc.

Conturarea oligarhismului local are loc în perioada președintelui Petru Lucinschi, prin privatizări frauduloase și comercializări ilicite de fonduri. Imaginea oligarhismului moldovenesc se definitivează pe timpul președintelui Vladimir Voronin, căpătând forme hidoase. Oligarhismul anilor 2016- 2019 devine unul cu ambiții nu numai interne și regionale, dar și geopolitice globale.

Furtul miliardului a demonstrat că securitatea financiară a Moldovei este una precară și nu poate asigura integral suveranitatea și independența țării. Specificul acestor fluxuri este că în organizarea lor sunt implicate diferite grupări financiare concurente, *ex-serviciile speciale post-gorbacioviste, cercurilor oligarhice liberale din Rusia, serviciile speciale contemporane din Rusia, lumea interlopă rusescă*. Dar să nu scăpăm din atenție că Moldova reprezintă o zonă de conflict al clanurilor oligarhice rusești de diferită geneză, care au implicații directe în formarea zonelor separatiste din Moldova. Această stare de lucruri aduce similitudini directe cu evenimentele de la Donbass.

În contextul celor menționate mai sus venim cu noi argumente în defavoarea Rusiei, privind atitudinea elitelor față de propria țară și țările vecine.

Fiica cea mai mică a președintelui V. Putin, Ecaterina, are viză de reședință în Munchen, Germania. Fiica cea mai mare, Maria, locuiește în Olanda, într-un orașel apropiat de Haga. Unica fiică a ministrului rus de Externe, Serghei Lavrov, locuiește și învață în SUA, la Universitatea columbiană din New York. Cele trei fiice ale vicepreședintelui Dumei de Stat, Serghei Jelezneak, învață în Europa. Ecaterina învață în Elveția, iar Anastasia și Liza – în Londra, Marea Britanie. Fiul unui alt vicepreședinte al Dumei de Stat din Rusia, Piotr Jukov, a învățat tot la Londra, iar fiica vicepreședintelui Dumei Serghei Andenko învață în Germania. Iar fiul premierului rus Dmitri Medvedev, Ilia, învață acum în Rusia, dar a declarat anterior într-un interviu că vrea să-și continue studiile la Universitatea Mas-

sachusetts din SUA. Astfel se vede clar discrepanța dintre popor, elita politică și culturală a Rusiei. Iar poporul rus, atât în țara de reședință cât și după hotare, rămâne la cheremul ambițiilor guvernărilor indiferent de epoca istorică.

II. CONFLICTUL INTERESELOR ÎNTRE MENTALITĂȚI ȘI GENERAȚII

2.1. Moldova în condiții de supravețuire geopolitică

Moldova este o țară agrară și respectiv mentalitatea țăranului determina situația asupra existenței întregii țări. În satele moldovenești, până în prezent predomină relațiile, feudale, de clan comunitar, unde clanurile puternice și numeroase dictează și formează opinia clanurilor mai puțin virile. Țăranul de la sat votează pe cine trebuie, dar nu pe cine merită, deaceia modul de gândire a țăranului moldoven este **reacționar-conservativ**. Cât nu ar fi de incomodă tema, starea actuală a moldovenilor, toate delapidările, escrocheriile și furturile fabuloase la nivel de țară sunt o urmare a infiltrării în mentalul colectiv și social al moldovenilor a dogmatului că *“a fura nu este un păcat”*. O constatare importantă ar fi cea că cea mai coruptă categorie socială sunt țăranii moldoveni, nu oligarhii autohtoni. Țăranul moldovean iubește mita la nivel genetic. Iubește să ofere mită, dar și să primească mită la ocazie, cât de neânsemnată ar fi, chiar dacă este o mită preelectorală sub formă de pachete alimentare, binefaceri electorale, concertate gratuite, promisiuni deșarte etc.

Intelectualitatea de la sate este și ea supusă voinței comunitare. Intelectualii rurali rămân în totalitate dependenți de voința **liderilor comunitari-agricoli**, care gestionează procesul agricol (*mijloacele de producție*), dar și relațiile dintre clanuri.

Oligarhismul moldovean a sesizat această stare de lucruri de la sate, și, prin diferite mecanisme de influență au adus liderii comunitari-agricoli la respect. Liderii rebeli au fost supuși represiunilor administrative și juridice. Astfel țăranul moldovean a devenit total dependent de voința oligarhică centrală.

Condițiile de existență seculară sub suzeranitate străină a dezvoltat la ei un aspect special de psihologie victimizată – de la întâmpinarea entuziasmată a „eliberatorilor” până la blestemul acestora după plecare, indiferent că sunt turci, polonezi, unguri, ucraineni, ruși sau români.

Simpatiile sociale la moldoveni sunt imposibil de prezis, fapt demonstrat în nenumăratele campanii electorale și manifestări de masă, care nu ating apogeul, dat fiind că moldovenii sunt ușor de manipulat și redirecționat spre alte obiective, deseori false. Cu toate acestea moldovenii iubesc să demonstreze că sunt pricepuți în materie politică.

Rudenia arhaică „cumătrismul” și „nanășismul”, în cele mai multe cazuri, nu deține rădăcini genetice sau de clan, și apare pe fon economico-financiar, sau altor beneficii potențiale.

Ca aspect temperamental majoritatea sunt sangvinici cu accentuări depresiv – cicloide pe fon social. Organizația Mondială a Sănătății a relatat că în anul 2015

numărul moldovenilor afectați de depresii a depășit 200 mii cazuri, sau 5,4 %. OMS denotă o creștere de 18% în ultimii 10 ani, inclusiv la tineret. Arta plastică a Moldovei are o conotație cu totul specială și reflectă afectul și frustrarea ancorate în psihicul moldovenilor. Maeștrii plastici din Moldova reflectă o stare specială al psihologică la nivel național. În perioada 1944- 1992 se dezvoltă sub auspiciul doctrinei „realismului- socialist”, după 1992 și până în prezent capătă o expresie surrealită, simbolistă, expresionistă, care în fond reflectă coborârea mentalului artistic în zona frământărilor depresive, ca expresie a anomiei sociale și căutării sensului existențial.

Concluzii

Pentru Moldova cutezanța puterii politice constă în acceptarea *suzeranității formale*, ca posibilitate de *păstrare a independenței și consolidare a suveranității*, ori toate acestea fără o securitate financiară sunt imposibile. În acest context orice ocazie oferită de Marile Puteri, trebuie realizată cu maximă eficiență, și nu numai, politica autohtonă trebuie să fie pragmatică de a alege între bine și rău, rău și foarte rău, între mentalitatea sovietică și mentalitatea postmodernă, mentalitatea egalității socialiste și cea a pragmatismului social. Moldova în apropiată 30 ani nu va fi ferită de fluxurile financiare tenebre și în această ordine de idei e binevenită apariția concepției „*zonei offshore*” pentru Moldova, iar păstrarea necondiționată a neutralității militar-politice necesită gestionarea pragmatică de către diplomația sa.

În lumea contemporană state monoetnice practic nu există (*doar unele triburi africane și amazoniene*)⁸⁹. Statele contemporane reprezintă țări polietnice cu zeci de popoare și etnii integrate, care au acceptat supremația națiunii titulare, dar care își păstrează identitatea națională sub diferite forme, fie că este statut special, autonomie regională, autonomie culturală, federație, confederație, republică etc. Convețuirea pașnică are loc atunci când, națiunea titulară nu știrbește drepturile și imaginea entităților naționale. O astfel de stare a națiunii se numește *polimorfism mozaic*. Acest *polomorfism mozaic*, specific de altfel și poporului SUA, în anumite condiții, poate aduce performanțe neașteptate, dacă va fi primit ca unul firesc, fapt realizat deja de mai multe supraputeri mondiale. Chiar și Izraelul care tinde spre monoetnism, în realitate se lovește de un polimorfism etno- cultural venit cu valurile de imigranți evrei din toate țările lumii.

Actualitatea moldovenească este semnificată de traversarea crizei existențiale pe fonul economiei falimentate. Țara necesită investiții străine în continuare și administrare exterioară, dat fiind faptul că multitudinea de probleme enumerate nu este pe puterea economică a statului și guvernării curente (2021).

Moldova în perspectiva apropiată, geopolitică și istorică, are toate șansele să dispară de pe harta Europei ca formațiune geografică și politică. Suveranitatea și independența sunt acte declarative și nu reflectă realitatea obiectivă. Această

⁸⁹ Dar și acolo apare necesitate de revigorare genetică.

depinde în mare măsură de dorința Marilor puteri de a permite sau nu Moldovei să existe sub suzeranitate dublă EST – WEST.

Bibliografie

1. Parcevschii Nicolae. Geografia militară a Moldovei. Studiul Moldovei contemporane. Ed. Real-Print Chișinău 2017.
2. Parcevschii Nicolae ș.a. Coordonate ale psihologiei militare aplicate. Ed. UNAP. București 2009.

SECURITATEA NAȚIONALĂ A UNIUNII EUROPENE. DEZVOLTAREA SISTEMELOR DE SECURITATE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

Eti Leon BEN-NUN, doctorand, Academia de Administrare Publică
din Moldova, Israel

Rezumat: În 2004-2003, Comisia Europeană a propus o nouă politică externă a UE, Politica Europeană de vecinătate: PEV cadru de Politici pentru reglementarea relațiilor uniunii cu vecinii săi de la Est și Sud. Motivul pentru o astfel de propunere de politică este în interesul UE de a fi înconjurată de state cu spirit stabil și prosper. Pentru UE, sprijinul pentru dezvoltarea politică și economică a vecinilor este cea mai bună garanție pentru pace, securitate și prosperitate pe termen lung. Prin politica europeană de vecinătate, UE încearcă să aducă o contribuție crucială care va face posibilă sprijinirea guvernelor acestor țări în atingerea obiectivelor lor de reformă politică și economică, oferindu-le să împărtășească beneficiile unei relații mai profunde. Țările vecine, la rândul lor, au un interes să profite la maximum de ceea ce UE are de oferit – stabilitate economică și piețe mai mari, experiență și cunoștințe în domeniul reformelor, legături culturale și de altă natură între populații. Politica europeană de vecinătate vine ca răspuns la interesele și la dorințele țărilor vecine Uniunii Europene, de la Marea Mediterană la Marea Caspică, care se referă la relații mai strânse – relații într-un format preferat astăzi, fără legătură cu ceea ce ne rezervă viitorul. În așteptarea celei de-a cincea extinderi pentru a include țările est-europene și mediteraneene în mai 2004, Uniunea Europeană (UE) a formulat din 2002-04 o nouă politică față de vecinii săi. Acesta a propus mai întâi redefinirea relației sale cu «Europa mai largă», adică cu țări precum Ucraina, Belarus și Moldova care ar putea avea dreptul de a fi candidate la aderarea la UE. În 2003, Comisia a reformulat Politica unei Europe mai largi pentru a include unele țări din Comunitatea Statelor Independente (CSI) (programator TACIS), precum și din spațiul mediteranean (programator MEDA). Din 2004, aceasta include și cele trei țări din Caucazul de Sud (PEV se adresează următoarelor țări: Algeria, Armenia, Moldova) ultima extindere a UE a jucat un rol major în lansarea acestei Politici. Primele discursuri ale politicii europene de Vecinătate (PEV), acum denumită oficial, subliniază natura reală a relațiilor care ar trebui luate între UE și vecinii săi în viitor: UE oferă «mai mult decât parteneriat» și participare la «totul, în afară de instituții» (Prodi, 2002). Prin urmare, PEV a fost formulată în mod clar ca o alternativă la extindere și ca o modalitate de a defini noi tipuri de relații cu statele terțe.

Cuvinte cheie: Politica Europeană de vecinătate, extindere a UE, politica externă, stabilitate economică.

THE EUROPEAN UNION – NATIONAL SECURITY THE DEVELOPMENT OF NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY SYSTEMS

Abstract: In 2004-2003, the European Commission proposed a new foreign policy for the EU European neighborhood Policy: ENP Policy framework for regulating the union's relations with its neighbors to the east and south. The motive for such a policy proposal is in the interest of the EU to be surrounded by states of mind Stable and prosperous. for the EU, support for political and economic development of its neighbors is the best guarantee of peace and security and long-term prosperity. Through European Neighborhood Policy, the EU seeks to make a crucial contribution that will make it possible to help the governments of those countries achieve their political and economic reform goals, on by offering to share with them the benefits of a deeper relationship. Neighboring countries, for their part, have an interest make the most of what the EU has to offer – economic stability and larger markets, experience and knowledge in the field of reforms, cultural and other connections between populations. European neighborhood policy comes in response to interests and to the wishes of the countries neighboring the Union European, from the Mediterranean to the Caspian Sea, which are about relations Tighter – Relationships in a preferred format today, without relate to what the future holds

In anticipation of its fifth enlargement to include Eastern European and Mediterranean Countries in May 2004, the European Union (EU) has formulated from 2002-04 a new policy towards its neighbors. It first proposed to redefine its relationship with the "Wider Europe", i.e. with countries like Ukraine, Belarus, and Moldova which potentially have the right to be a candidate to EU accession. In 2003, the policy of Wider Europe was reframed by the Commission in order to include some countries of the Community of Independent States (CIS) (programme TACIS), as well as of the Mediterranean space (programme MEDA). Since 2004, it also includes the three countries from Southern Caucasus (The ENP is addressed at following countries: Algeria, Armenia, Moldova) The last EU enlargement played a major role in launching this policy. The first speeches of the now officially named European Neighborhood Policy (ENP) emphasize the genuine nature of relations that should be taken between the EU and its neighbors in the future: The EU offers "more than partnership" and participation in "everything but institutions" (Prodi, 2002). Therefore, the ENP was clearly formulated as an alternative to enlargement and as a way to define new types of relations with third states.

Key words: European Neighbourhood Policy, EU enlargement, foreign policy, economic stability.

Conditionality and common values: A basis for the Neighborhood policy

The emergence of “neighborhood” as an issue on the EU agenda results from a combination of several factors. Among those, enlargement was used as a strong justification for launching a new policy. Following the publication of its “Agenda 2000” in 1997, the Commission very often mentioned the expected new neighbors in its enlargement Progress reports and Strategy papers (Cremona, 2004). Therefore, strong references are made to enlargement in all documents issued after 2002-03:

“The European Commission today proposed concrete steps to ensure that the historic enlargement which took place on 1 May does not create new dividing lines between the EU and its neighbours” (European Commission, 2004d).

The definition of conditionality in the enlargement and development policies of the EC/EU (Smith, 1998), at the end of the 1980s and during the 1990s, helps to understand its presence as a fundamental element of the Neighbourhood policy. Lacking “hard” military power, the European Community developed until 1992 a foreign policy mainly based on elements of “civilian power” (Duchêne, 1973), like economy and finance in the framework of its external economic relations. After 1992, political discourses clearly state the central role of European values and norms of democracy, human rights, and the rule of law in the EU’s external relations, which has been identified as representing a new “normative power” for the EU (Manners, 2002). Due to the neo-colonial past of some of its member states (like France, the United-Kingdom, Belgium), the first references to human rights appeared quite late in the EC discourse. Changes on the international stage at the end of the 1980s justified the definition of conditionality and of accession conditions, known as the Copenhagen criteria. A further criteria was added at the Council of Madrid in 1995, namely the administrative and judicial capacity to implement the *acquis communautaire*, i.e. the whole range of European treaties, directives, regulations, and also the case law defined by the European Court of Justice. The introduction of the notion of institution-building or state capacity in the European cooperation policy can be identified as a paradigm shift that took place gradually throughout the 1990s, in European external relations, in the context of criticism of the “Washington consensus”.

Although these criteria have been defined for candidate countries, they also inspired the content of the Neighbourhood strategy of 2003. In his investiture speech before the European Parliament in 1999, Romano Prodi already pointed out the necessity of reinforcing stability in Europe, through efforts on both sides, and the acceptance of common values of security and stability (Prodi, 1999). Later on, the Commission gave a more precise definition of these conditions, using, in a slightly different wording, the elements of the enlargement conditionality and of the 30 negotiation chapters created for the candidate states. Neighbouring countries have to respect their “commitments to shared values”:

“(...) that is respect for human rights, including minority rights, the rule of law, good governance, the promotion of good neighbourly relations, and the principles

of a market economy and sustainable development as well as to certain key foreign policy goals” (European Commission, 2004a).

The Commission took advantage of the window of opportunity opened by enlargement (Nugent, Saurugger, 2002) to set the policy options of the ENP and increase its responsibilities and legitimacy in EU external policies. In order to gain legitimacy within the EU at a time where criticism from the European Parliament and the Court of Auditors was strong (European Court of Auditors, 1997; European Parliament, 1997), the Commission indeed relied on the innovative ideas and instruments of the fifth enlargement policy, in order to legitimate its central role in the Neighbourhood policy. Officials at DG Enlargement and DG Relex strongly participated in creating the incremental definition of the philosophy, as well as the implementation mechanisms for this new policy. Their complementary knowledge was first pooled in 2003 under a special Task Force for the ENP, located at DG Enlargement, which was then moved in 2004 to DG Relex. Institutional restructuring within the Commission show the strong link between Enlargement and the ENP; and interviews conducted with Commission officials between the years 2003 to 2006 also added strong evidence to support the idea that the experience of enlargement was used in an incremental way to shape the new policy modes of the ENP.

Making the link between internal and external EU policies

Like in the last enlargement, the ENP builds upon existing contractual instruments for enhancing political dialogue, trade relations, financial assistance, and cooperation on Justice and Home Affairs (JHA). The ENP introduced a new policy mode to better coordinate the EU's external relations and officially enhance participation of civil society and societal actors in EU policies and negotiations (Tulmets, 2005a, 2005b). Nevertheless, this method already shows some weaknesses.

A new policy mode to enhance coordination and implementation

As a matter of fact, each enlargement added new challenges for the EC/EU, which each time reacted by adapting, in an incremental and cumulative way, its last internal policy innovations to its external context. In the case of Central and Eastern European Countries (CEECs), the first reaction during Perestroika was to sign economic and association agreements (regulatory mode), which were complemented by a policy of humanitarian, financial, and technical assistance (PHARE, redistributive mode). After Maastricht, the agreements were replaced by European agreements, which institutionalised a political dialogue (political or diplomatic mode) and for the first time made a clear reference to the upholding of democratic principles and human rights, a condition for delivering aid (negative conditionality). After the official launching of the pre-accession strategy in 1994, the allocation of assistance was linked to the realisation of internal reforms

(positive conditionality). In 1995, the Commission issued a White Book serving as a non-binding guideline for the candidate states on the *acquis* to be taken in order to integrate the Internal Market (community mode) (EC, 1995), but in 1997, the Commission realised the shortcomings of the community approach in terms of implementing reforms (EC, 1997; Preston, 1997). Knowledge about how to implement the *acquis* and, when the *acquis* was missing, to “copy” national policies, was mobilised through a new method of external policy coordination in order to – as it was hoped – change peoples cognition and behaviour in the CEECs. We argue that this method was mainly inspired by the open method of coordination (OMC) (Tulmets, 2003, 2005a).

The open method of coordination was adopted in numerous internal policies (Trubek, 2002; Dehousse, 2004) before it was adapted to the context of enlargement and neighbourhood. When drawing a parallel to the instruments introduced for economic, monetary, and employment policies, one realises that the enlargement strategy laid out during the Luxembourg Summit (on December 12th and 13th, 1997) had adopted a great number of these instruments, which have also been adapted in enlargement and then in the ENP. Although the innovative working documents and procedures have the same function, they hold different names and labels in order to differentiate their context of usage (more on this : Tulmets, 2005c).

The new method represents a way to manage and control the ENP as an “umbrella” or “over-arching” policy based on already existing instruments. Like the Accession partnership, the Action plan is multi-annual, thus providing a basis for the reforms included in the national Development plans and for the annual and biannual programming of assistance to the neighbours. Like for PHARE, the TACIS and MEDA committees elaborate Country programmes on the basis of the negotiations held in the framework of the Action plans. The ENP also aims at enhancing the political dialogue in various forms and forums. Lists of EU sectoral *acquis* or guides for legislative convergence (e.g. EC, 2003c) constitute a base to define more precisely the benchmarks contained in the Action plans. Since 2007, the European Neighbourhood Policy Instrument (ENPI) replaced TACIS and MEDA. Instruments like TAIEX (created in 1996 to help candidate countries implement the *acquis* in the field of Internal market) and Twinning (introduced in 1998 to foster the exchange of best practices in the field of institution-building) are also now part of the ENPI. “People to people” activities plan to foster the presence of neighbours in European agencies and EU sectoral programmes (culture, education, vocational training).

Conclusion. As the literature on the Neighbourhood policy barely explained where the new ideas and instruments of this policy originated, this article has explored the following hypothesis : Internal EU policy ideas and methods have been adapted to the context of neighbourhoods to launch the ENP in 2003, via the experience of enlargement. The Commission in particular mobilised various policy elements already “tested” in its fifth enlargement policy in order to reduce

the capability-expectations gap in the field of external relations : Common values, conditionality, a new philosophy based on partnership, differentiation and deconcentration, as well as a fifth external policy mode adapted from the open method of coordination. The new policy discourse and methods therefore empowered the Commission in the EU's relations with third states; as a guardian of EU treaties and accession conditions, it became the guardian of conditionality. The European Council also plays an increasing role in defining the guidelines that all member states should respect to ensure policy consistency. However, this article argues that the use of this new policy mode in the ENP did not so far help the EU to overcome its pillar structure and to improve consistency between the different decision-making processes (intergovernmentalism and community method). Therefore, the ENP still represents an ambitious and enormous capability test for the EU in order to prove that it can be a consistent and coherent international actor. We believe that as long as the EU's internal consistency remains unsolved, the discourse on "soft power" – of the EU as an attractive pole for its norms and values as well as for the welfare and order it promotes – will continue to have difficulties enhancing external consistency and legitimacy. As the Neighbourhood policy has only begun to be implemented, one needs to wait and see if the new ideas and cooperation methods will help the EU in practice to overcome its internal contradictions and bear some interesting fruits.

Bibliography

1. https://books.google.co.il/books?hl=iw&lr=&id=w1WrODXPT6wC&oi=fnd&pg=PP1&dq=related:SEgc9O0Ul-oJ:scholar.google.com/&ots=dBnub8iROu&sig=PNfwfj-ookN1iTjp6GEZyXTRHW0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
2. <https://academic.oup.com/ia/article-abstract/81/4/757/2534896>
3. <https://www.jstor.org/stable/25144716?seq=1>
4. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-5965.2010.02110.x>
5. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=27497>
6. https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp_en
7. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/41968/1/539672165.pdf>
8. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/2004_communication_from_the_commission_-_european_neighbourhood_policy_-_strategy_paper.pdf
9. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/helsnk17&div=20&id=&page>
10. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.kluwer/eurofa0010&div=7&id=&page>
11. <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Foreign+Affairs+Review/10.1/EERR2005002>

AVANTAJELE COMPARATIVE ALE SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT INTERNAȚIONALIZAT

Dasman El-Fahel, doctorand, Academia de Administrare Publică din Moldova
Ministerul Educației din Israel

Rezumat: În etapa actuală a dezvoltării învățământului superior mondial există semne de integritate, autonomie în raport cu sistemele economice, politice și alte sisteme sociale mondiale. Baza acestor procese este disponibilitatea normelor universale de libertate academică, care guvernează în mod tradițional activitățile universităților clasice și a convențiilor internaționale, a declarațiilor mondiale adoptate la forumurile internaționale care determină perspectivele dezvoltării învățământului superior și sunt din ce în ce mai acceptate. Acest articol va prezenta avantajele integrării sistemului de învățământ superior în procesul internaționalismului.

Cuvinte cheie: internaționalism, învățământ superior, reglementare,

THE COMPARATIVE ADVANTAGES OF THE INTERNATIONALIZED EDUCATION SYSTEM

Abstract: At the present stage of the development of world higher education there are signs of integrity, autonomy in relation to economic, political and other world social systems. The basis for these processes is the availability of universal norms of academic freedom, traditionally governing the activities of classical universities, and international conventions, world declarations adopted at international forums that determine the prospects for the development of higher education and are becoming more and more accepted. This article will present the benefits of integrate the higher education system in internationalism process.

Key words: Internationalism, Higher education, Regulation,

At the present stage of the development of world higher education there are signs of integrity, autonomy in relation to economic, political and other world social systems. The basis for these processes is the availability of universal norms of academic freedom, traditionally governing the activities of classical universities, and international conventions, world declarations adopted at international forums that determine the prospects for the development of higher education and are becoming more and more accepted by all those who are becoming more normative for national educational systems countries. This type of regulatory regulation, of course, has nothing to do with administrative management. A world system of higher education of an associative type is being formed that does not administratively regulate, but ideologically determines the paradigm of the development of all educational systems – national, regional and international [2, 14 p.].

The world system of higher education has such a sign of systemic stability as is achieved through the constant reproduction of structural elements, personnel and norms that regulate its functioning. And sustainability implies the constant development of the system of higher education, its adaptation to the changing conditions of the modern world. Market mechanisms, promoting competition, can increase the effectiveness of higher education only under certain conditions (the presence of a competitive environment, adequate information about universities, etc.). But in higher education, the concentration of educational institutions is much higher than at other levels of education, which makes it difficult to create a competitive environment. Concentration of producers leads to the emergence of a local monopoly, which, together with the limitations of mobility (due to difficulties in obtaining the necessary financial resources, etc.) hinders the growth of the effectiveness of higher education.

According to Lucas [1, 40 p.] the internationalization of higher education is an objective, dynamically developing process. At the current stage of development, the internationalization of higher education acquires the features of a qualitatively new stage – integration, as evidenced by the emergence of an appropriate political and legal superstructure of integration measures. By its content, the integration of higher education is a comprehensive approximation of national educational systems, their complementarity, the transformation of higher education into a world social system. It should immediately be stipulated that the integration of the world system of higher education is a process of unification, not union itself. In reality, the outlines of a system that generates both achievements, problems, and contradictions are observed.

The world system of higher education can be characterized as an open social system with a weak connection between the elements, the systemic nature of the elements themselves and the variability of regulatory regulation. At the same time, it meets the main signs of systematizes [7]. World higher education is a multiplicity of interrelated elements of different levels and character. These include educational institutions that establish strong ties with foreign partners and organizations, separate national and regional systems that develop a common development strategy for the whole world under the auspices of UNESCO and the UN, and various international educational organizations and associations that promote the unification of world higher education in a single system.

The expansion of export of educational services in recent decades has become one of the most important priorities of public policy in countries such as Great Britain, France, Germany, the United States, and more recently – Australia and China [3]. There are several reasons for this:

1. The training of specialists for foreign countries is becoming one of the most profitable export items;
2. The training of specialists for other countries is the promotion of the country's geopolitical and economic interests;
3. The desire to attract foreign students pushes universities to reform the

training system, taking into account the requirements of the world labor market, improving the quality of education, developing new curricula and courses with «the inclusion of international components», ensuring the preparedness of graduates to work in a global economy, and in the final analysis, the transformation of national universities into international scientific and educational complexes;

The desire of the exporting countries of education (especially the United States, Germany and a number of other countries) to use the best foreign graduates for the development of the economy and science of their countries. Proceeding from this, governments of states render serious assistance to their universities, stimulate their activity in attracting foreign students.

Competition between universities moves to the international level. Important are the positioning, branding, marketing, the search for their identity, which will later become their international trademark. Internationalization affects all aspects of university life. Universities where a large number of foreign students are studying are usually considered prestigious, their prestige is related to the high quality of teaching in a certain academic discipline. Many universities try to combine a set of foreign students with the expansion of their educational services offer in promising markets, organizing foreign branches and branches fully subordinate to the main educational institution. If the country in which the branch is located legally recognizes a foreign diploma, then students can study under the program of a foreign institution from the beginning to the very graduation. Quality control is carried out by both national and international agencies.

The most famous national organization recognized in the international education market in the United States is the Global Alliance for Transnational Education (GATE), which certifies the quality of educational programs of transnational education, programs of universities in one country that are offered in the market of other countries. In the UK, this is the Quality Assurance Agency (QAA), a quality assurance agency that conducts regular evaluations of all UK institutions of higher education, and also accredits all international programs in which English universities take part if their degrees and degrees are awarded. The European Council for Business Education (ECBE, headquartered in Geneva, Switzerland) is a branch of the International Federation of Business Education (USA) and also offers a system of accrediting business schools.

Australia and New Zealand began to pursue a policy of «*increasing incomes*». This means that higher education here has been treated as a separate industry, within which it is necessary to provide students with a full set of educational services. Advancement along this path allowed Australia and New Zealand to take a worthy place in the international market of educational services, offering quality education at low prices compared to American ones. The world market of educational services is also being promoted by such countries as China, India and Singapore. Here one considers the education of their students abroad only as a way to provide their own universities with highly qualified national cadres.

For positioning universities, it is important to create an international network, but this requires costs and appropriate coordination and management of the process. The engine of internationalization is information technology, but they need to be constantly updated, which requires financial costs and human resources, investment in infrastructure. International cooperation changes its forms and activities, accumulating the potential for solving the triune task: achieving a level of higher education that would correspond to the needs of a modern international society; leveling the level of national educational systems; training qualified personnel for the national economy. In these conditions, the role and importance of international organizations, funds and programs in the field of education and science are growing.

Educational institutions are increasingly involved in the competition for attracting foreign citizens to study. The training of foreigners is becoming an effective factor in stimulating economic growth. According to the UNESCO International Bureau for Education [9, 210 p.], many thousands of higher education institutions from 129 countries offer their educational services to foreigners, although the main competition usually takes place between the most developed countries of Western Europe and North America, and also Australia and Japan. Most European countries have a steady influx of students from their former colonies. For example, a significant number of young people from Latin American countries are seeking a diploma in universities in the US and Canada [1, 25 p.].

There are many different models and examples of successful joint educational programs and there is not one single ideal partnership model. At the same time, the key criterion for joint programs is that they are based on the joint development and implementation of integrated curricula. At the same time, the element of international mobility is built-in and compulsory for professional higher education, which ends with obtaining a joint degree.

The general trends in the creation and development of joint educational programs are reflected in Israeli's higher education that are on a rather modest scale and in specific forms. Modern joint programs of Israeli universities with foreign partners are not still an element of the long-term state educational policy [2, 3 p.]. They are created on the initiative of individual universities as a result of establishing direct contacts with foreign partners. One of the main difficulties for the analysis of such programs is the lack of systematic and sufficiently complete information about them in the central bodies of education, and sometimes on the websites of the universities themselves. For the Israeli higher school, this is one of the channels for joining the networks of leading world universities and regular cooperation with them, ensuring the real integration of Israeli universities into the international space of higher education.

The development of the internationalization of higher education creates prerequisites for closer international cooperation of universities on an institutional basis. Universities of not only one country, but also of different countries begin to unite their efforts in the development and implementation of educational pro-

grams of different types and levels. Such activities of universities are usually defined as activities to develop and implement joint training programs, when the parties assume general obligations regarding the objectives of the program, its curriculum and organization, and the degrees awarded. We are talking about the development of joint programs of various types throughout the world, especially joint or double diploma programs, which represent the closest form of interaction between universities in the scientific and educational process [10]. The latter create new opportunities for the synergy of educational cultures, the growth of the quality of educational programs, their attractiveness and competitiveness, and on their basis a new stage in the development of university cooperation at the institutional level, when the international element of academic mobility of students and teachers becomes a built-in, internal element of the program itself.

Internationalization in higher education has a tendency to be dealt with as an exceedingly regularizing theme with solid political undercurrents. This can be seen by the implicit competition of specific qualities. From one viewpoint, internationalization in and of higher education is viewed as something positive and vital. All higher education institutions allude to their international dimension in statements of purpose and in formulations of their profiles. Then again, internationalization is a national value system, which notwithstanding developing rivalry suggests that concentrating on is better done at home. At last, internationalization likewise mirrors the current universal imbalance between the nations and world regions in light of the fact that around three fourths of the world mobility is vertical. [4, 594 p.]

Bibliography

1. Lucas, R. E. On the Mechanics of Economic Development. In: Journal of Monetary Economics, Vol. 22, 1988, p. 3-42.
2. Mascher, P. Internationalisation: A Key Element of McMaster's Strategy for the Future. Canadian Coalition for Global Health Research (CCGHR), 2014. p. 1-16.
3. Naik, A., Koehler, J., Laczko, F. Migration and development: achieving policy coherence. International Organization for Migration, 2008.
4. Noble, J., Davies, P. Cultural capital as an explanation of variation in participation in higher education British Journal of Sociology of Education vol. 30, 2009, pp. 591-605.
5. Trachtenberg, M. The higher education system in Israel: Status. Lecture in the Israel Democracy Institute, October 23rd, 2013.
6. UNESCO. Education for all: The quality imperative, EFA Global Monitoring Report. Paris: UNESCO, 2005, UNESCO, pp. 40-41.
7. Urbanovic, J., Wilkins, S. Internationalization as a Strategy to Improve the Quality of Higher Education in Small States: Stakeholder Perspectives in Lithuania. In: Higher Education Policy, vol. 26, 2013, pp. 373-396.
8. Van der Wende, M. Missing links: The relationship between national policies for internationalization and those for higher education in general. In: National pol-

icies for the internationalization of higher education in Europe. Stockholm: National Agency for Higher Education, 1997.

9. Witte, J., Huisman, J., Purser, L. 'European Higher Education Reforms in the Context of the Bologna Process: How Did We Get Here, Where Are We and Where Are We Going?' In: OECD (ed.) Higher Education to 2030, Volume 3, Globalization, Paris: OECD, 2009, pp. 205–229.
10. Wollensky, A. Academy changing environment, higher education policy of Israel from 1952 to 2004. KM Press and SNI, 2005.
11. World Conference on EFA, Jomtien, 1990.
<http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-all/the-efa-movement/jomtien-1990/> [accessed 22.3.2021].

ANALIZA INSTITUȚIILOR DE TRATARE A PROCESULUI DE INTEGRARE A MIGRANȚILOR ÎN ISRAEL

Miriam BEN HAMOO, doctorand, Academia de Administrare Publică,
Republica Moldova, Israel
Ministerul Educației din Israel

Abstract: Printre evenimentele și procesele constitutive pe care le-a avut statul Israel în procesul de integrare a imigranților, putem observa evenimente și momente care au fost foarte semnificative pentru construirea țării pentru a fi putere economică – socială – tehnologică în Orientul Mijlociu. Autorul a decis să facă o prezentare istoriografică a perioadelor care prezintă începutul mișcării migraționale către Israel, migrația în stat și procesul migrațional în timpurile moderne, începând cu 1990. Această analiză va arăta provocările organizaționale, împreună cu caracteristicile, datele și analiza tendințelor, pentru a obține un statut organizațional-economic-social actualizat

Cuvinte cheie: Imigrare, sistem educațional, politica de imigrare, organizațiile naționale

ANALYZING OF INSTITUTIONS DEALING WITH INTEGRATION PROCESS OF MIGRATION IN ISRAEL

Abstract: Among the constitutive events and processes the State of Israel had in the immigrant integration process we may observe events and times that were very significant to building the country to be economic – social – technologic power in the Middle East. The author decided to make historiographic presentation of the periods that present the beginning of the migration movement to Israel, migration in the state, and the migration process in modern times, since 1990 onwards. This analysis will show the organizational challenges along with characteristics, data and trends analysis in order to get organizational-economic-social updated status

Key words: Immigration, Educational system, Immigration Policy, National Organizations

Among the constitutive events and processes the State of Israel had in the immigrant integration process we may observe events and times that were very significant to building the country to be *economic – social – technologic* power in the Middle East. One of the «comprehensive commitment» principals of the Israeli government implications is that treatment falls in the responsibility area of many factors. The wide verity of assisting factors is reflecting in the «*immigrant guide*» distributed by the ministry of integration, which details 15 factors the immigrant can address to get assistance, including the local bureau of the ministry of integration, the national security institute, the local authority, the immigrant

organizations, the health maintenance organizations, employment coordinators of the ministry of integration, mortgage banks, the municipal collection department, the IDF recruitment bureaus, the student administration, and many others. Several main bodies are prominent: the government, the Jewish agency, local authorities and recently also voluntary bodies and immigrant associations [5]. The Jewish agency had a main role together with the government since the state establishment therefore we will refer its action. The author seeks to analyze the main national institute's role:

1. The Jewish agency – with the state establishment several organizational changes were made in the Jewish agency treatment in immigration and integration, which were aimed to separate the treatment in integration from the treatment in immigration. The treatment in immigration focused on organizing the immigrants in the origin countries and transporting them to Israel, while the integration department dealt with the primary care for the immigrants in their arrival to Israel, including providing basic existence conditions as temporary housing and food in transition camps and comprehensive assistance in the first integration stage.

2. Governmental factors – most of the services are given to immigrants by relevant government ministries in subjects common to the whole population. Special services are provided directly to the immigrants by several ministries: the ministry of integration, the ministry of construction and housing, the ministry of labor and others. Some are provided to all immigrants as integration basket and medical insurance; and some, as housing in caravans, welfare services and vocational training, are provided only to some of the immigrants – according to differential criteria. Several government factors have particularly targeted to immigrant integration.

2.1. The national security institute is involved in immigration integration in various stages. Some of the pensions, which are paid as universal legal right in Israel, mainly children and old age pensions, are paid to immigrants on their arrival to Israel, some are paid later, when needed or after a minimal waiting period – a year of two period.

2.2. The ministry of education.

2.3. The local authorities – in the «direct integration» period most of the integration roles were transferred to the local authorities, where a city integration headquarter was established to be the main factor responsible for integration in the city. The head of the integration headquarters was usually the mayor, or his deputy and it has operated the city integration system with the assistance of the city departments.

The local integration system included information concentration of the immigrants, mediation and coordination between them and the community center and municipal institutions, organization of specific activities for the entire immigrant community (lectures, parties) and activities for specific groups of elderly immigrants, and single-parent families [4]. The integration coordinator was also

responsible for communication with volunteer organizations and activating volunteers, adopting immigrant families by local families, social and cultural activities for the holidays and additional events.

The community centers have also provided various services to all immigrants – courses and informal education, special activities to all immigrants and to specific groups and were a center to volunteer activity of local population. In some cities the city integration headquarters focused on immediate response to problems. For example, employment problem: the headquarters encouraged factories to employ immigrants, searched for employment to immigrants (usually nonprofessional), initiated vocational retraining courses, held workshops to develop job search skills for academics and assisted in finding housing for the elderly. The welfare unit in the city social services department was usually responsible for immigrant welfare services. There was no designated mechanism for this purpose and the activity was performed by social workers.

Analysis of the educational – social integration process of immigrants in the Israeli society. The state of Israel is an immigration integrating state that about half of its citizens immigrated and most of the others are immigrants' children (second generation). However, the issue of immigrant integration in Israeli society, and all its aspects, was never systematically examined using uniform parameters and multi-annual comparison [1, p.62]. The basic assumption to immigrant integration success is that Israel is an immigrant society. Therefore, not only immigrant generation is coping with the integration issues but also the second generation and the whole society. The reality and data show that some immigrant groups have integration problems in the second and third generation too. In addition, the integration issue influences the Israeli society identity and understanding this issue helps in understanding the society in which citizens and immigrants live together. In this context, which presents the complexity of analyzing integration, it may be seen that immigrant groups who have arrived after 1989 differ in the trends of their integration in Israeli society as follow: The West immigrants, who are a distinguished and unique group of immigrants who chose to come and have high human capital, integrate well in the Israeli society in economic – occupational aspect, in living standard aspect and are generally satisfied with their status [11]. The former Soviet Union immigrants from the European republics, who came mostly from a sense of lack of choice but with high human capital, integrate well but not as much as the Western immigrants. After them we may find the former Soviet Union immigrants from Asian republics and at the end the immigrants from Ethiopia, that have difficulty to integrate in the Israeli society. The difficulties of the immigrants from Ethiopia to integrate usually expressed in each one of the educational – cultural integration indices.

The educational integration of immigrants is divided into several integration indices: language integration, integration in educational institutes, integration of immigrant teams in educational institutes, government activities for successful integration of immigrants in education systems (kindergarten – university),

ministry of integration-initiated activities with local authorities – non-formal education.

Immigrant language integration. immigrant students are required to study all aspects of Hebrew language communicational – social language and study language. Learning Hebrew as a second language is performed in separate classes: Hebrew as a second language in designated class (Olim class) and gradual integration in home class.

Hebrew lessons as a second language in elementary schools- the Hebrew teaching curriculum to elementary schools is based on the principle that spoken language (listening and speaking) acquisition precedes written language (reading and writing) acquisition. The study is structured and graded according to graded language patterns and the corresponding subjects:

- Imparting social communication skills
- Emphasizing spoken Hebrew – practice of oral expression and listening
- Imparting reading and writing
- Mathematical language
- Preparation for study subjects

Hebrew lessons as a second language in junior high and high schools- the Hebrew teaching curriculum to junior high and high schools is based on the principle that spoken language (listening and speaking) acquisition precedes written language (reading and writing) acquisition. The study is structured and graded according to graded language patterns and the corresponding subjects.

The virtual Ulpan (learning class) – is a Hebrew learning class for high school students in distance learning. The class is aimed to schools that have integrated only few immigrant students. Small number of immigrant students does not allow schools to have sufficient teaching hours to acquire Hebrew quickly and thoroughly as required [2]. 10th – 11th grade immigrant students without knowledge of Hebrew learn in the virtual class. The class is composed of immigrant students from all over the country that communicate with the teacher using a computer, camera, keyboard, microphone, headphones and cell phone. There are one or two teachers in the virtual class in two different beginner level and mentors who support the study.

Language teaching for adult immigrants – «Hebrew Ulpan» is a school for intensive learning of the language intended for immigrants since their arrival to Israel and as a condition for their integration in society and labor market. In addition, foreign residents and tourists are also allowed to study there [7]. The basic studies are about 500 teaching hours in day studies format (about 5 months) or evening studies format (about ten months). The «ulpan» is designed to facilitate the immigrant integration as quickly as possible and his social, cultural and economic integration. For this goal Hebrew is taught in a level that enables conversation, reading and basic understanding of the language. In addition, many Hebrew classes also teach Israeli culture, history and geography. The Jewish agency operates several Hebrew classes across the country together with rich and diverse cultural program. There are several types of Hebrew classes (ulpanim):

- «First home in homeland» – the immigrants live and learn in the kibbutz in their first six months in Israel.
- Ulpan kibbutz – class for young people in the kibbutz including housing and work in the kibbutz.
- Student ulpan – operated by the student administration.
- Continuing ulpan – funded by the immigrant, classes are usually held in the evening.
- Occupation ulpan – designed for professional direction or for professionals in specific areas (medicine or technology), while strengthening language knowledge.
- Second chance ulpan – for immigrants up to 10 years in Israel, for language improvement, with minimal payment by the immigrant.

It should be noted that the ulpan is a unique approach to language studies with addition in culture and society subjects that does not exist in other countries in the world.

A research performed by the Central Bureau of Statistics in 2018 [14, 13] with participation of the ministry of integration and the ministry of education examined the integration indices of immigrants who studied at the ulpan. The research findings show that for many immigrants the ulpan studies had a significant positive influence on their integration in Israel in diverse ways. About 80% of the immigrants believe that if they did not study in ulpan, they would «get along» less well in Israel. about 70% reported that thanks to the ulpan studies they expand the friends circle in Israel, which includes mainly friends in a status similar to their own (immigrants). About 2/3 believe that the studies increased their self-confidence and helped them «manage» better in daily life. In addition, about half report that ulpan studies had a beneficial effect on their ability to manage in their work. Lower rate – 45% reported that thanks to ulpan studies they can have a conversation in Hebrew.

Student integration in education institutes. Students, who were not born in Israel and Hebrew is not their mother tongue, study in the education frameworks in Israel. These students came from a wide variety of countries as Commonwealth of Independent States, Ethiopia, Argentina, Chile, the USA and France. The educational institutes are currently set up to integrate immigrant students. It is clear to all that effective integration of immigrant students often involves changing the integrating attitudes towards the integrated. Clarifying the attitudes of all institutes' community members (from kindergarten to university) towards immigrants and fostering a desire for dialogue between all populations may support the immigrant children integration process. the theoretic and practice knowledge, the researches (that was performed in Israel) and mapping the needs were all the basis of setting **four aspects** for standards helping the educational institute in the integration process:

1. The organizational – administrative aspect is the first stage in the institution's preparation for the immigrant integration and includes procedures

and guidelines for the initial meeting between the immigrant student and the education staff.

2. The academic aspect includes learning Hebrew as second language, improving language for immigrant students and academic monitoring of immigrant students' progress.
3. The social aspect deals with activities for social integration of immigrant students.
4. The cultural aspect deals with three areas: Jewish – Israeli heritage, Israeli democracy, current affairs and multiculturalism.

The school system is the most dominant since thousands of immigrant students arrive to the school system every year. The ministry of education that have a lot of experience in integrating immigrant students, has built a built-in integration model that serves as a standard set obligating every school from the first student arrival. Figure 1 will present the details the integration system stages in each school [13; 14].

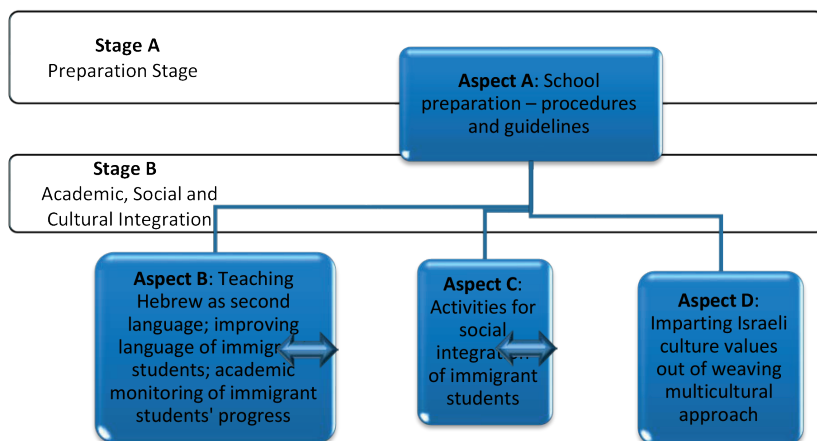

Figure 1. The integration stages of immigrant student in school

Source: made by the author from source [MOE]

The aspects of immigrant student integration in school were organized in four areas from which the standards were derived. These areas reflect the expectations from schools for success in integrating immigrant students in all areas – organizational, academic, social and cultural – while referring the families and the community.

In summary, the author of the article notices a clear policy of the Israeli government to absorb and integrate immigrants within the state systems that include education, welfare, health, employment. The Israeli government strongly believes in the absorption of immigrants and their contribution to Israeli civil society and its economy.

Bibliography

1. AMIT, K., RISS, I. The duration of migration decision-making: Moving to Israel from North America. Tel Aviv: Journal of Ethnic and Migration Studies, 39(1), 2013. 51-67 p.
2. BEN – YEUDA, C. Issues in the areas of immigration, absorption and the Diaspora An introductory document to a committee in the 20th Knesset. Research and Information Center. Jerusalem: Knesset Publishing 2016. Available at: <https://www.knesset.gov.il/mmm /data/pdf/m03548.pdf>
3. DELLA PERGOLA, S. Some reflections on migration in Israel: Comparative aspects. «Hagira»: Israel Journal of Migration, 1, 2012. 5-31 p. (Hebrew).
4. ECKSTEIN, Z., COHEN- GOLDNER, S, LAROM, T. Ten Years of Integration of Former Soviet Union Immigrants in the Israeli Labor Market. Tel Aviv: Tel Aviv University, 2006. 128 – 141 p. Available at: <https://faculty.idc.ac.il/Eckstein/pdf/Sapir %20290806.pdf> (In Hebrew).
5. ELAZAR, W. Rationalism and Empiricism: Philosophical Trends in the 17th and 18th Centuries. Tel Aviv: Open University Press, 1990. 141 – 169 p. ISBN: 9653026623
6. GAL, J. Immigration and the categorical welfare state in Israel. Social Service Review, Vol 82(4), 2016. 639-661 p. available at: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1086/595715>
7. GOLDBLATT, H., ROSENBLUM, S. Navigating among worlds: The experience of Ethiopian adolescents in Israel. Journal of Adolescent Research, 22(6), 2007. 585-611 p. ISSN: 0743-5584 Available at: <https://doi.org/10.1177%2F0743558407303165>
8. HADONI, H., COHEN, E. Consumption of communication and social construction of identities among the «Russian» community in Israel. Jerusalemites: Publications on Soviet Jewry, Knesset of Israel, 2012. 205 – 206 p. (In Hebrew). https://www.btl.gov.il/SiteCollectionDocuments/btl/Publications/mechkar_79.pdf.
9. KING, J., WOLDE – TSADICK, A. (2006). Patterns of Integration into Employment of New Immigrants Aged 22-64. Jerusalem: Myers-JDC Brookdale Institute, 2006. 74- 79 p. (In Hebrew)
10. LESHEM, A., LISK, M. The social and cultural crystallization of the Russian community in Israel. Tel Aviv: United Kibbutz Printing Press, 2011. 138 – 155 p.
11. LITWIN, H., LESHEM, E. Late-life migration, work status, and survival: The case of older immigrants from the Former Soviet Union in Israel. International Migration Review, Vol 42(4), 2008. 903-925 p. Available at: www.jstor.org/stable/27645284
12. MACHIAVELLI, N. The “Prince”, Shalem Publishing, 2005 (In Hebrew). 111 – 138 p. CC: 10313298.
13. Ministry of Education in Israel – (Date of visit – 25.4.2020) – <http://edu.gov.il/owh/eb/Pages/default.aspx>
14. Ministry of Immigration and Absorption – Immigrant children and the education system – Report of 2018 (p; 67-88), www.moia.gov.il/Hebrew/Pages/default.aspx. (visit in: 12.12.20)

15. NEON, D., KING, J. WELDA – TZADIK, A. Populations that do not fully participate in the labor market: their size, characteristics and programs to promote their employment and increase their mobility in employment. Rahanana: Open University Press, 2006. 23 -37 p.
16. OFFER, S. The Socio-Economic Integration of Ethiopian Community in Israel. International Migration, 42 (3), 2004. 176 – 191 p. (In Hebrew).

INTEGRAREA ELEVILOR MINORITĂȚILOR ÎN SISTEME EDUCATIONALE LOCALE. (CAZUL ISRAELULUI ȘI AL STATELOR UNITE)

Nohaa ALOKILI, doctorand, Academia de Administrare Publică,
Republica Moldova, Colegiul Kaye, Israel

Rezumat: Lupta pentru egalitate și reducerea lacunelor din sistemul educațional este una dintre cele mai discutate subiecte din discursul educațional din întreaga lume începând cu anii 1960. Cu toate acestea, în ultimii ani, ministerele educației din țări s-au confruntat cu probleme direct sau indirect legate de ideea egalității în educație și toți au ales modalități de gestionare care reflectă tendințele care elimină, reduc sau încetinesc promovarea egalității pe care ministerul a luat-o în trecut. Acest articol urmărește să examineze aceste evoluții și implicațiile acestora, ca cazuri de testare a disponibilității sistemului de a investi în reducerea lacunelor în practică în unele țări centrale.

Cuvinte cheie: politică educațională, studenți minoritari, sistem educațional.

INTEGRATION OF MINORITIES STUDENTS IN LOCAL EDUCATIONAL SYSTEMS. (Israeli & United State case)

Abstract: The struggle for equality and narrowing gaps in the education system is one of the most talked about topics in educational discourse all over the world since the 1960s. However, in recent years the Ministries of Education in the countries has faced issues directly or indirectly related to the idea of equality in education, and all of them have chosen ways of coping that reflect trends that eliminate, reduce or slow down the promotion of equality that the ministry has taken in the past. This article seeks to examine these developments and their implications, as test cases for the willingness of the system to invest in reducing gaps in practice in some central countries.

Key Words: Educational Policy, minority students, Education system.

1. Introduction

Many studies in the professional literature about the American education system (kindergarten to 12th grade) deal with the advantages and disadvantages of educational integration. Supporters of integration in schools argue that there are three main advantages to this integration: improving the scholastic achievements of students from minority groups, developing the students' educational and employment aspirations, promoting tolerance and social communication among students who differ in social background [3, 255 p.]. The mechanisms for achieving these desired outcomes are discussed extensively in the sociology of education.

2. Materials

Often, improvements in the achievement of students from minority groups who study in an integrative school environment are attributed to the accessibility of better educational resources (these are found in schools where the majority of students belong to the majority group). These resources come from various types of capital – materials (getting better services at school, such as updated scientific and technological quality equipment), human, the number of teachers more experienced and the turnover of teachers is lower, and socio-cultural (in integrative schools, students from minority groups « *are more exposed* » to adults whose achievements in education and employment are higher). The combination of several factors may also affect student achievement. Usually separate schools serving minority groups, are located in areas where the proportion of poor residents is high. In such an environment, expectations from students are lower, and their occupational and educational possibilities are narrower [4, 58 p.]. The improvement in scholastic achievement is often not the result of a black child sitting next to a white child, but of the resources available to students from minority groups as they attend integrative schools.

The educational promise of integration for children from minority groups is based primarily on the perception that the separate school offers them fewer opportunities for learning, does not encourage higher educational aspirations, presents a smaller number of «role models» and provides less information about higher education and the labor market. Magnus & Szulkin [6, 1305 p.] believe that the problems of these children are similar to those recorded by sociologists in «separate» neighborhoods in city centers, and characterize members of minority groups that are socially isolated from the majority group. Even if social isolation is not extreme, educational integration is perceived as a way to reduce inequality between different social groups. Thus, in Israel, the goal of integration in schools was to reduce gaps in scholastic achievements and social schisms between Ashkenazim and Mizrahi students [7]. Educational integration is also perceived as contributing to the improvement of the unification in society and to positive civic outcomes (more positive perceptions of the 'other', increased ties of friendship and interactions between different racial or ethnic groups, and so on). Integrated spaces, especially schools, provide opportunities for interactions between groups and expand the individual's social networks. In an integrative school, children from disadvantaged minority groups can recognize the dominant group.

For immigrants, this is the main way to connect with the age group, to learn new social and cultural norms and to integrate into the new society [10, 537 p.]. Schools are seen as a tool to improve the social cohesion between groups in society, because they teach people to communicate with the different from them and work together. However, «exposure to others» may not be enough to achieve the social consequences if one is expected to receive integrative environments. According to Allport's Theory of Contact (1954), only integration experiences allow students to live more integrative lives as adults. The contact theory states that

only under certain conditions «exposure» to other ethnic groups may lead to positive changes in perceptions and access to the 'other': (a) the groups are of equal status; (b) groups have common goals; (c) there is communication between them to enable practical cooperation; (d) the environment supports them. Some argue that failure to comply with these conditions may cause intergroup interaction to perpetuate stereotypes and increase conflicts between them.

Developments in the education system in an international comparison. In order to complete the picture of developments in Israel, we must examine what happened in the parallel years in the world. The following table examines the expenditure per student in various countries in the OECD compared with Israel. Israel's top educated population in 2015 shows that Israel is a highly educated country. The percentage of those with tertiary education is much higher than the OECD average (48.8% compared with 34.6%) and also from each of the countries of comparison. At the same time, the percentage of those with low levels of education is quite low: 14.5% in Israel, compared with 22.9% on average [6, 1306 p.]. Despite the difficulty of increasing the rate of higher education among a population that is already considered highly educated, the education system in Israel is still able to achieve an increase in tertiary education and a greater reduction among the less educated population. The percentage of those with a low or middle school education was 21.1% in 2005 and declined to 14.5% in 2015. The average rate in OECD countries for those with a low level of education is 22.9%, while Denmark is the only country in which there has been an increase in the percentage of those with low levels of education. The population of Israel in the 21st century is one of the most educated in the world, third in the number of highly educated after Canada and Japan.

In the EAG 2017 report, we also see an increase from 44% with higher education in 2008 to 48.8% in 2016. This status was achieved thanks to additions to the local education system of immigrants with higher education and the right to higher education in Israel. The proportion of academics out of all high school graduates in Israel is particularly high (57%), preceded only by Canada and Spain. The increase since 2015 in the number of academics is higher than in the population. There are only **four OECD** countries with a level of tertiary education equal to or higher than 45%: Canada, Israel, Japan, and Korea [9].

National expenditure. The data for 2017-2018 show that the share of education expenditure in all stages of education as a percentage of GDP (the method of calculation according to the new OECD guidelines) was 5.9% in Israel, compared with 5.2% on the OECD average. The average expenditure per pupil in Israel was 4.3%, compared with 3.8% on average in the OECD. The higher average expenditure per pupil is lower than the OECD countries and stands at 75% in all stages of education, from basic to tertiary education. In Israel between the years 2008-2013, by 17% compared to the OECD average of 8%. Between 2008 and 2013, Israel was ranked third with the highest rate of growth in education expenditure, 30% compared to 6% on the OECD average, after Turkey and Portugal, and second in

the number of pupils after Denmark. The main reason for low student expenditure in Israel is that teachers' wages are lower than the average number of students in Israel (hence the highest number of students in the class), 11% growth in those years, compared with a 1% decrease in the OECD average.

As the author of the article has describe below, a comparison between countries is not simple. Comparison with countries with a high-quality education system is inadequate, because of the difference in resources available to the education system; These are dependent, inter alia, on the level of **Gross Domestic Product (GDP)**, which is higher in the exemplary countries: the proportion of students in the total population, which is lower than in Israel, compared only to countries whose GDP is similar to that of the State of Israel. On the other hand, a comparison only to countries whose GDP is similar to Israel's GDP will ignore the fact that the level of education in Israel is higher than in countries with similar economic development. For example, the author chose four blocks of countries:

- Common countries for comparison: OECD, USA.
- Typical countries in terms of social services: Denmark, Finland.
- Countries with GDP per capita similar to GDP in Israel: Korea, New Zealand, Spain, The Czech Republic and Portugal and countries with interesting development data in the field of education and comparable to Israel.
- Developed countries from Western Europe with many years of experience in the OECD: Italy, France and Germany.

Table 1. The proportion of students & Children (up 18) in comparison countries

Countries	GDP per capita			Proportion of students in the total population (2018)	Proportion of children up to age 18 in the total population (2018)
	2016	2017	2018		
Israel	35,900	40,542	42,823	34.4 %	31.6%
New Zealand	37,679	36,381	37,844	29.9%	22.7%
USA	54,765	57,055	58,551	24.7%	22.3%
OECD	41,906	43,519	42,245	23.5%	21.0%
France	39,556	42,246	45,917	23.0%	21.0%
Denmark	46,129	45,781	47,397	28.8%	20.5%
Finland	44,624	45,289	47,312	26.8%	18.9%
Korea	39,741	32,664	32,022	23.1%	18.1%
Portugal	28,687	27,850	27,204	20.0%	17.2%
Spain	33,603	32,767	32,775	21.8%	16.9%
Czech Republic	31,224	30,038	28,679	20.4%	16.5%
Italy	35,423	36,036	35,334	18.1%	16.0%
Germany	49,217	51,951	53,843	20.7%	15.4%

Source: made by the author from [9, 2]

The Israeli case. Since its establishment, Israel has been a country that absorbs immigrants from all over the world with a highly heterogeneous cultural,

social, moral, economic and educational burden [7]. The challenges facing the Israeli education system are many. Since the establishment of the State of Israel, the education system has been called upon to reduce the gaps between the ethnic groups and the classes among the students. Once every few years, a government committee is established and reform is formed, one of whose main goals is to integrate students from different classes. Sociologists, educators, academic researchers and many public figures have studied, written and written extensively about the social fabric in Israel and the need to examine the level of integration and to reduce the gaps between Israeli students. Legislation, reforms and various committees are milestones for examining changes related to narrowing the gaps in student achievement and in examining the integration between them. When examining integration among students in Israel, the potential for integration in each level should be examined first (state, state-religious and ultra-Orthodox), since it is not possible to integrate secular and religious students in one educational framework in Israel. This part of the work will be devoted to a historical review of the examination of the level of integration since the establishment of the State until today.

Bibliography

- [1] American Psychological Association (APA). (2012). Crossroads: The psychology of immigration in the new century. APA presidential task force on immigration. Washington, DC: Author. www.apa.org/topics/immigration/report.aspx.
- [2] Central bureau of statistics (CBS) – 2020 – <https://www.cbs.gov.il/he/subjects/Pages/%D7%97D-%9D.aspx> (23.3.21).
- [3] Duncan, G.J., Murnane, R.J. (2013). Restoring opportunity: The crisis of inequality and the challenge of American Education. Cambridge, MA & New York, NY: Harvard Education Press & Sage Foundation, p. 255 – 276.
- [4] García, O. (2014). U.S. Spanish & education: Global and local intersection. *Review of Research in Education* 38, 58–80.
- [5] Gavison R., & Balfour T. (2005). Background Material for the Discussion of «Collective Rights of Minorities», submitted to the Constitution, Law and Justice Committee of the Knesset, p. 23 -28.
- [6] Magnus, B., Szulkin, R. (2010). Ethnic Environment During Childhood and the Educational Attainment of Immigrant Children in Sweden, *Social Forces*, Volume 88, Issue 3, p. 1305–1329, <https://doi.org/10.1353/sof.0.0298>
- [7] Ministry of Education – 2020 – <https://edu.gov.il/owlheb/Pages/default.aspx> (20.3.21).
- [8] National Center for Education Statistics (NCES). (2010). The condition of education 2010. Washington, DC: U.S. Department of Education.
- [9] OECD -data – 2020. <https://data.oecd.org/>.
- [10] Stephen, C., Miller, M.J., & Giuseppe, A. (2005) The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World, *American Foreign Policy Interests: The Journal of the National Committee on American Foreign Policy*, 27:6, 537-542, DOI: 10.1080/10803920500434037.

POLITICA DE INTEGRARE ÎN EUROPA ȘI STATELE UNITE

Ochana SHIMRIT, doctorand, Academia de Administrare Publică,
Republica Moldova, Israel

Rezumat: această lucrare prezintă politica de integrare practică în alte țări, în special în Statele Unite și Europa. Compararea politicii de integrare dintre aceste țări se va concentra pe mai multe dimensiuni: legislația privind integrarea, definirea dizabilităților, diagnosticarea copiilor cu dizabilități, cadrele pentru copii cu dizabilități și politica bugetară.

Cuvinte cheie: lege, excepție etică, drepturi individuale, integrare, educație specială, buget, diagnostic.

INTEGRATION POLICY IN EUROPE AND THE UNITED STATES

Abstract: this paper presents the integration policy practiced in other countries, particularly in the United States and Europe. The comparison of the policy of integration between these countries will focus on several dimensions: law dealing with integration, definition of disabilities, diagnosis of children with disabilities, frameworks for children with disabilities, and budgetary policy.

Key words: law, ethical exception, individual rights, integration, Special Education, Budget, Diagnosis.

Introduction. In accordance with the philosophical and ethical concept of the exception in each country, laws were passed in various countries regarding the right of the exception to integrate into regular educational frameworks. The philosophical concepts underlying the laws range from a worldview that views the exceptional individual as equal to full rights in society, and the perception that the exception is a different individual than others, and because of its special needs it must be within the framework that suits it. Most of the countries are in a gradual process of expanding the rights of the exceptional individual and integrating them into the regular education system [1]. In the following European countries, the exceptional individual is recognized by the law as having almost full rights

Legislation on integration

- Icelandic law holds that the right of children or young people with disabilities to study in the same schools as children without disabilities. The law does not mention the terminology of special education but argues that all children have the same right to attend school and acquire knowledge and skills [5].

- In Italy, the law stipulates that a full integration of students with special needs should be carried out. The same applies to Spain, Portugal, Sweden and Norway.

- Under English law, the placement of a child in special education should be considered only after an ordinary school is found unsuitable for him. A child with special needs is defined in terms related to the degree of suitability of the system and not vice versa. In other words, a child with special needs is someone who has a disability that prevents him from using the regular educational services provided to his peers in his area of residence [5].

- In Greece, special education is seen as an integral part of the general education system. Under the Greek law, compulsory education for children with special needs from the age of three, and a long day of education for these children. Children who are integrated into regular education are entitled to special assistance from centres designated for this purpose, as well as tutoring.

- In 1994 the law calling for the integration of children with special needs in primary and middle schools was enacted in Denmark. A fundamental principle of Danish policy is that all students are entitled to instruction adapted to their situation, possibilities, and needs [5].

In contrast to these countries, the Netherlands, Luxembourg, Austria, Ireland, Germany and Belgium undergo a gradual process of recognizing the exceptional rights in society and expanding the possibilities of integrating them into the regular education system, which are reflected in more integration frameworks and programs.

- In Luxembourg, until 1994, children with special needs were referred to special education. In 1994, a law was passed enabling children with special needs to attend regular schools and receive special assistance.

- In 1993, a law was enacted in Austria enabling the integration of children with disabilities into primary schools and the possibility of integration into junior high schools. Until that year, special schools were compulsory for children with special needs.

- In 1995, the Irish government stated that its goal was to ensure a wide range of frameworks for students with special needs, from occasional assistance in a regular school to a special school, with the ability to move from one framework to another as needed.

- In late 1988 the German government decided to increase the flexibility of the special education system. A new understanding of disabilities and educational needs developed that influenced the development of better integration programs and diagnostic methods. In recent years there has been a significant increase in the number of integration programs in schools in the various districts of Germany [5].

In February 1997, a law was enacted encouraging integration in Belgium. Ten years after, the attempt was made to integrate children with special needs into the education system. The law refers mainly to integration into primary schools. The purpose of the integration under this law is to enable students with disabilities to participate in classes or activities in regular schools, whether temporary, permanent, full or partial, with the assistance of a nearby special education school.

In order to expand the rights granted to children with disabilities, a number of European countries have taken the reform of educational decentralization:

- In England, the decentralization law has powers of integrating children with disabilities into regular schools. The assumption by the legislators was that decisions should be made as close as possible to where they should be (i.e., at the local level). This will reduce bureaucratic procedures and make more relevant decisions. In order to ensure that there are no large gaps in the quality of services offered between one school and another, a supervisory body was established and the range of responsibility of schools and local authorities was limited according to national criteria [4].

- In France, the main educational authority, by law, belongs to the local councils. French law refused to define a disability, and it appointed a local body whose role was to decide which financial or educational assistance should be provided to a particular student.

- In Finland, a reform was implemented authorizing local authorities to make decisions regarding the integration of children with disabilities into regular education. As a result of this reform, the number of special education schools has declined and the number of combined classes (in which children with disabilities are enrolled together with children without disabilities) has increased. In addition, special classes were established in regular schools for children who are unable to integrate into a regular class [4].

Until the end of the 19th century, children with disabilities in the United States did not receive educational services because they were considered uneducated or unable to profit from it. Towards the end of this century, special schools were established for students with disabilities in order to promote them, but in the end they became prisons, under the pretext of “protecting” people with disabilities from the outside world. A significant change in the development of services for children with disabilities occurred only after World War II. In the 1940s and ‘50s special classes were opened for children with disabilities, and in the 1960s special classes were also opened for children with severe disabilities [3].

In 1975, the Education for All Handicapped Children Act was enacted in the United States. It states that children with disabilities must study in the least restrictive environment [6]. In several states in the United States, the court held that placement in a regular school is preferable to placement in a special school, and placing it in a special class in a regular school is preferable to any other placement. In 1982, the court also determined that programs designed for students with particularly severe disabilities should be carried out in regular schools and in frameworks where the same age group is in their normal proportions [3]. In 1990, the Act was changed to the Individuals with Disabilities Education Act and in effect expanded its application to an age above high school, with an emphasis on transitioning to adult life limited to the community. Another law approved that year was the Americans with Disabilities Act, which expanded the integration of people with disabilities into society in economic, social and political life.

As part of this development, significant changes were made in the extent of integration of children with disabilities, but very little was done for children with severe disabilities. About 70% of these children remained in separate frameworks [3]. In the mid-1970s voices began to be heard in favour of integrating children with severe disabilities into regular education. As a result of the debate on the subject, changes were made in the policy that include efforts to integrate children with severe disabilities into regular education [3] (Koenning et al., 1995).

The process of diagnosis of children with disabilities

Various bodies in each country carry out the diagnostic process.

Diagnosis by health authorities:

- In Italy, the local health authority is responsible for performing the diagnoses and screening for educational frameworks.
- The diagnosis of children with disabilities in Ireland is done by the health authorities, some of which also include a psychological department. Any placement of a child into any special framework (integrated or separate) depends on the recommendation of a psychologist.

Diagnosis by schools:

- In Iceland, the child's condition is assessed at the request of the teacher, parents or school health services. Professionals in the school make the diagnosis, and recommendations for treatment are brought to the attention of the teacher, the child and the parents.

Characteristics and stages of diagnosis

- In the English education system, a special treatment code was developed in the special education system, which included five stages in the process of diagnosing children with special needs. Diagnosis is perceived as a continuous and flexible process in which the desired framework for the child is examined at any given time period.
- In Germany, an approach has been implemented since 1994 that emphasizes the need to adopt a less rigid division of traditional categories of students with disabilities. Instead of traditional categories, eight dimensions were developed to reflect the situation of the child with special needs: motor development, perception, cognitive development, motivation, verbal development, social development, emotional development and creativity. The diagnosis also includes an accurate description of the individual's special needs, the decision about the educational process, and the place where the child will receive the support [5].

Sharing parents in the decision making process

- In England parents and students alike take an active part in the diagnosis and decision making process.
- In Finland, the position of parents and professionals is considered before a child is transferred to special education when he or she is unable to cope or adapt to a regular classroom.

- In New Zealand parents may choose an educational institution for their children, and the institution in return responsible to provide all appropriate services.
- In Austria, since 1993, parents may choose to send their child to a special school or to a school.
- Parents in the United States have the right to decide on a special curriculum for their child or special treatments from the educational authority in which they study. Parents also have the right to ask for changes in the school education program for their child in order to achieve the results of a better integration [2].

Possible frameworks for children with special needs

The possible frameworks in the various countries for children with special needs are many and varied. Some countries have chosen to adopt one of the accepted methods (special education framework, special classroom framework in regular schools and combined classes), some have chosen to adopt alternative frameworks, and others have chosen to use other mechanisms.

Frame combination

• In Italy, as noted, the policy is of full inclusion, with a special teacher for every four students with special needs. Inclusion is carried out through cooperation between schools, assistance from social services and medical services, recreation and sports centres and activities of private bodies. Although the official policy is full inclusion and most students with special needs study in regular schools, there are also special schools for the blind and the deaf.

• In Luxembourg, every child with special needs is entitled to the assistance of a special teacher for up to eight hours per week in the regular classroom.

Special Education Framework

• Children with special needs study in Ireland in institutions (by type of disability) or in special classes within regular schools (based on the type of disability).

Multiple frames simultaneously

• The integration of children with special needs in Austria is carried out in several ways: integrated classes in which both regular children and children with special needs study with the full assistance of an assistant teacher; Combined classes in which there is a smaller percentage of children with special needs, and only partial assistance by an auxiliary teacher, where most of the work related to special education falls on the shoulders of the regular teacher; A special classroom within a regular school, allowing the transition between the regular and the special classes, depending on the child's suitability to the class level [5].

• Denmark has several special education options. One possibility is that the student remains in a regular classroom within the school and receives an adjunct in the subjects he needs, or he finds from the regular class to study specific subjects within the framework of a special classroom within the school. A second option is to stay in a special classroom in a regular school or in a special school [5].

• The frameworks currently available in England for children with special needs: a combined classroom; Special education classes within a regular school; Integration between a combined classroom and a support unit outside the regu-

lar school; A therapeutic classroom in a regular school; A special school [5]. The referral to special education was made only in extreme cases.

- There are several types of integration in Greece: special classes, combined classes with a number of students with disabilities in the classroom, or individual integration of a single student in the classroom; Combined Campuses There are programs for integrating children attending a special school with those attending a regular school in the same compound.

- In Belgium children with special needs receive one of the following three services: a full framework of special education, integration into the regular system or home education (in some cases). The combination is characterized by study in a regular school and support from special education specialists in special schools. When a student's disability is moderate or mild, support is temporary, not more than two years. Only in cases of serious disabilities, there is regular assistance. In integrated schools there are also special teachers who provide extra hours for children in need of assistance. Students with disabilities who are in a regular school have access to educational aids such as technical means. In some cases, schools have access to external therapeutic services provided at the expense of school time. In addition, there are special training centres that provide training in the fields of psychology, education, welfare and health, for students in primary and junior high schools [5].

- In France there are several institutions operating in integrated schools. This system provides assistance to kindergarten students and elementary schools. The children receive psychological and educational services, as well as assistance from teachers who specialize in special education. There are four types of combined classes depending on the type of disability of the children they study: classes for persons with intellectual disabilities, classes for the visually impaired, classes for the hearing impaired, and classrooms for children with motor problems. Youth with disabilities (ages 12 to 18) also offer special classes for vocational training.

- Iceland has several ways of assisting children with special needs: after-school classes; Assistance provided by an assistant during studies on subjects in which the student has difficulty; Departing from the regular to the advanced classroom in order to advance in specific areas; A promotion class in a regular school; House or institution.

- Prevention services for children at risk of developing a disability are provided in Germany. Children who are integrated into regular education receive special assistance provided by an assistant or a special education teacher, during school hours, in the classroom or outside the classroom, in part or in full. There are programs of cooperation between regular schools and special schools based on social activities. In addition to integration, the special education system provides a variety of needs, as well as pedagogical centres for students with special needs. These centres offer diagnoses, courses for students with special needs, counselling and cooperation with teachers, access to basic information about

services; As well as vocational training programs for youth or young adults with special needs [5].

The budget policy of integration

The source responsible for the distribution of budgets may be the state, the local authority, the special education system and the school itself. In some countries, the budget is allocated to each child according to his or her unique needs. In other countries, the budget is given as a single unit to all children with disabilities in the educational institution. In other words, the school receives the budget according to the percentage of people with disabilities. In the following review, we will discuss the two topics: the responsible party for the budgetary policy of integration, and the method in which the combined children are budgeted.

Countries in which the state or local authority is responsible for the budgetary policy of integration

- The responsibility for financing education in Finland is divided between the state and the authorities. Each local authority receives a budget according to the number of students enrolled in it. Special education students entitle the local authority to a higher budget than those in the regular education system [5].
- In Denmark, local authorities are responsible for allocating budgets to schools. They may distribute the budgets equally among schools or support them according to the number of students with special needs studying in them. Funding can also be provided as part of a general budgetary framework for the school rather than by certain integration projects in the school or a number of students with special needs [5].
- In the United States there is a direct link between the budget and the level of integration in each region in the various countries. In areas where schools have a high rate of separate special education, schools do not receive a budget for integration. In places where there is integration, additional resources are provided as a lever for integration processes and as a reward for the education system for its efforts.

Countries where schools are responsible for the fiscal policy of integration

- In England, control over resources was transferred to schools that undertook to integrate children with disabilities. The process of decentralization of authority is also accompanied by shortcomings, because the schools were given autonomy to decide on a lesser investment in children with disabilities and use of the budget for other purposes. This is especially true in light of the fact that the average grades in schools are published openly [5]. As a result, supervisory teams were established to ensure that the budget allocated for the integration of children with disabilities is indeed used for their intended purposes. However, it was found that in many schools the number of referrals of special education students increased after the school staff felt that they were unable to meet the needs of students who had difficulty with existing resources [4].

- In New Zealand, too, control over resources has been transferred to schools that have committed themselves to integrating children with disabilities.

Countries in which the special education system is responsible for the budgetary policy of integration

- In Belgium, most of the budget for children with special needs is given to the separate system of special education. Children who are part of a combination receive reinforcement from a special school nearby. This school receives an additional budget for the integrated children's assistance team, according to their number. Another criterion that determines the budget given to schools is the extent of the integration (full or partial). A full and permanent integration of students with disabilities in school involves a significant increase in resources for the school. A school that combines children with disabilities in part or in part does not enjoy a significant budget increase. The Flemish government also finances auxiliary equipment for schools with children with special needs [5].

Countries in which the budget policy is determined according to the needs of the child

- In Austria, every child with disabilities is entitled to certain financial support, according to his or her needs. This financial support is granted to the school in which the child's parents choose to register their child, whether it is a special school or a regular school that espouses a policy of integration [5].

- In Greece, the budget allocated to schools for integrated students depends on their unique needs, whether these students attend regular classes or belong to a special class in a regular school.

Bibliography

1. Blas, N.; Laor, A. (2002). Special education in Israel and integration policy. Published by the Center for Social Policy Studies in Israel, Jerusalem.
2. Har, S. (2000). "The Forgotten Rights of Disabled and Handicapped Children in Israel". Lecture at the University of Haifa.
3. Koenning, G.M.; Benjamin, J.F.; Todaro, A.W.; Warren, R.W. and Burns, M.L. (1995). "Bridging the "med-ed gap" for Students with Special Health Care Needs: a Model School Liaison Program". Journal of School Health 65(6):207-212.
4. Margalit, M. (1997). Directions for Development in Special Education in Israel: An International Perspective. Resource allocation for social services. Pp. 202-171. Centre for Social Policy Studies in Israel, Jerusalem.
5. Meijer, J.W. (1999). Financing of Special Needs Education. European Agency for Development in Special Needs Education, Middelbart.
6. Sailor, W.; Anderson, J.L.; Halvorsen, A.T.; Doering K.; Filler, J.; and Goetz L. (1989). Comprehensive Local School Services: Regular Education for all Students with Disability. Paul H. Brooks Publishing Co. Maryland.

ASIGURAREA SECURITĂȚII INOVAȚIONALE – PROVOCARE A NOULUI TIMP. SEGMENTUL ECONOMIC

Nicolai SAMCIUC, masterand,
Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

Rezumat: Toată lumea a observat cât de repede poate fi condusă într-o stare de agonie, criză și disperare. Cu totul că pe parcursul istoriei au fost o mulțime de astfel de situații, când civilizații întregi au fost, să-i zicem așa, „luate prin surprindere”, atunci nici generațiile actuale n-am fost o excepție. Una din cauzele principale care permanent induce lumea în criză este ceea ce această lume nu este pregătită să facă față provocărilor care apar pentru prima dată în istorie. Chiar dacă aceste provocări au caracteristici similare și respectiv consecințe analogice, fie că este vorba de război, epidemie, criză economică mondială, sau cataclisme naturale, mai ales că deseori, unele joacă rolul de trăgaci pentru altele. Și acest fapt reiese din ceea ce securitatea răspunde la amenințările care sunt deja, în mare parte, cunoscute, sau cel puțin se presupune din ce parte va fi lovitura și care va fi ținta.

Însă riscul unor astfel de consecințe îl poate diminua un sistem de dezvoltare inovațională, care reprezintă un set de interacțiuni între instituțiile și organizațiile sociale, contribuind la transformarea cunoștințelor științifice în tipuri inovaționale de produse și servicii competitive. La rândul său, instrumentul de bază pentru realizarea politicii de dezvoltare inovațională îl servește sistemul de securitate inovațională.

Cuvinte cheie: securitate, inovații, date, tehnologie., digital

ENSURING INOVATIVE SECURITY – THE CHALLENGE OF THE NEW TIME. THE ECONOMIC SEGMENT

Abstract: Everyone has noticed how quickly the world can be led into a state of agony, crisis and despair. However, throughout history there have been many such situations, when entire civilizations have been, so to speak, „taken by surprise”, then the current generations were no exception. One of the main causes that permanently induces the world into crisis is that this world is not prepared to face the challenges that appear for the first time in history. Even if these challenges have similar characteristics and analogous consequences, respectively, whether it is war, epidemic, global economic crisis, or natural cataclysms, especially since some often play the role of triggers for others. And this is clear from the fact that security responds to threats that are already largely known, or at least assumed from which side the blow will be and which will be the target.

But the risk of such consequences can be diminished by an innovation development system, which is a set of interactions between institutions and social organizations, contributing to the transformation of scientific knowledge into

innovative types of competitive products and services. In turn, the basic tool for achieving the innovation development policy is the innovation security system.

Key words: security, innovation, economy, data, tehnology, digital.

Introducere

În timpul actual, procesele de implementarea a tehnologiilor inovaționale au o însemnătate extrem de importantă pentru îmbunătățirea nivelului calității vieții, lărgirea posibilităților de dezvoltare și asigurarea securității naționale a oricărui stat. În majoritatea statelor cu nivelul de dezvoltare economică mai înalt, de mai mult timp, se duc cercetări consacrate problemelor securității naționale și economice. Mai mult, componenta inovațională în aceste cercetări este prevăzută ca una din părțile integrante principale a securității economice și științifico-tehnice.

Acest articol este elaborat de către autor, în mare parte utilizând metoda empirică. Observațiile s-au bazându pe publicațiile și declarațiile publicate ale unor experți în domeniul dat de cercetare, printre care Klaus Schwab, Bill Gates, Marc Andreessen, Vasile Sacovici, Eugene Kaspersky, Scott Schober, Adam Levin, Bruce Schneier, etc. Chiar dacă aproape toți acești experți vorbesc în primul rând despre securitatea datelor personale, este evident că manipularea cu aceste date are impact asupra tuturor procese din oricare stat. Sunt afectate practic toate domeniile, de la preferințele de consum după categorii de populație, până la procesele electorale.

În concordanță cu publicațiile acestor experți s-a încercat să se facă o analiză cum reacționează Uniunea Europeană la provocările noi care apar odată cu dezvoltarea inovațională, în special pe sectorul securității economice. În acest scop s-au studiat publicațiile plasate pe pe site-urile oficiale ale principalelor organizații preocupate de tematica dezvoltării inovative și de securitate nu doar în Europa, ci și în întreaga lume. Printre acestea se enumără Organizația Națiunilor Unite, Conferința de Securitate din Munchen, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Forumul Economic Mondial din Davos, însăși Uniunea Europeană, Comisia Europeană, etc.

La Conferința de Securitate din Munchen s-a abordat tema despre seria Securitatea Cibernetică și Tehnologică, în lumina noilor provocări din secolul XXI, Conferința de Securitate din Munchen își propune să ofere o platformă pentru un dialog constructiv pe probleme urgente în domeniul cibernetic și tehnologic. Cu acest scop sunt reuniți actori din diferite sectoare pentru a dezbate impactul schimbărilor tehnologice și, șansele și riscurile într-o lume digitală.

Schimbările tehnologice transformă continuu modul în care țările se dezvoltă, interacționează și își urmăresc interesele de securitate în țară și în străinătate. În consecință, securitatea cibernetică, în special, a devenit un punct critic pe agenda internațională de securitate în ultimii ani. Atenția tot mai mare referitor la acest subiect se reflectă în discuțiile despre normele din domeniul cibernetic, preocu-

părilor legate de Big Data și confidențialitate, precum și securitatea infrastructurii critice. În același timp, evoluțiile tehnologice, cum ar fi inteligența artificială și noile tipuri de sisteme de arme, au implicații nespuse în materie de securitate – în războiul convențional, în domeniul cibernetic, precum și în spațiul cosmic. Un obiectiv cheie al Seriei de securitate cibernetică și tehnologică este punerea în legătură a lumii tehnologiei, politicii și sectorului securității prin includerea în evenimentele sale a factorilor de decizie selecți la cele mai înalte niveluri ale guvernelor, mediului academic, militarilor, sectorului privat și societății civile.[5]

Încă în anul 2011 am fost preîntâmpinați în eseu *„De ce software-ul mănâncă lumea”*, al antreprenorului miliardar american Marc Andreessen, fondator al companiei de internet, telecomunicații și software Netscape. Însă atunci nimeni nu l-a luat în serios, și toți au considerat această sintagmă ca o metaforă. Acum, practic toată lumea se confruntă cu problema salvării din monopoliile platformelor de internet.

Fiecare val nou al tehnologiilor contribuia la sporirea productivității și accesul la cunoștințe. Fiecare platformă nouă era mai simplă și comodă în exploatare. Tehnologiile lucrau spre globalizare și creștere economică. Și este adevărat că timp de câteva decenii aceste tehnologii făcea lumea mai bună. Și se considera că așa va fi mereu.

Apoi, în 2016, internetul și-a arătat două părți negative. Una din aceste părți negative se referă la utilizatorii individuali. Prin intermediul smartphone-urilor cu infrastructura mobilă LTE (eng. – Long-Term Evolution: este un standard pentru comunicațiile wireless de mare viteză pentru telefoanele mobile și terminalele de date, bazate pe tehnologiile GSM/EDGE și UMTS/HSPA), a fost creată prima platformă de livrare a conținutului care era accesibil fiecare secundă, prin aceasta modificând industria tehnologică și viața a două miliarde de utilizatori. Partea negativă este că practic în majoritatea statelor lipsesc organele de control și supraveghere în sfera dată și, așa companii ca Facebook, Google, Amazon, Alibaba și Tencent, au folosit metode similare cu cele de propagandă și a jocurilor de noroc din cazino, astfel ca notificările permanente și diferite recompense, în acest mod contribuind la dependențe psihologice. Iar având influență asupra obiectului influențat, este ușor de a-l manipula și conduce în dependență de scopul propus.

Altă parte negativă este legată de geopolitică. În SUA, Europa de Vest și Asia, platformele de internet, în deosebi Facebook, le permite celor cu influență să le provoace daune celor mai slabi în politică, politică externă și comerț. În timpul alegerilor în SUA și Europa s-a demonstrat în mod repetat că rețelele sociale automatizate pot fi folosite pentru a submina democrația.[8]

Cele mai relevante exemple de astfel de influență au fost demonstrate la referendumul Brexit și în timpul alegerilor prezidențiale din SUA în 2016.

Ce ține de dezvoltarea inovațională Uniunea Europeană a decis să aloce peste 150 de miliarde de dolari pentru dezvoltarea următoarei generații a industriei digitale în acest deceniu, urmărind să-i ajungă din urmă pe concurenții din Statele

Unite și Asia de Est în domeniile precum producția de cipuri și inteligența artificială. Acest lucru este prevăzut de strategia Compasului Digital, inclusă în pachetul de măsuri în volum de 2 trilioane de dolari pentru restabilirea economiei UE după pandemie. Strategia vizează creșterea semnificativă a independenței tehnologice a UE până în 2030. Compasul Digital are în vedere creșterea digitalizării întreprinderilor europene și a serviciilor private, îmbunătățirea competențelor digitale ale cetățenilor europeni și actualizarea infrastructurii digitale.

Finanțarea va fi asigurată prin instrumentul UE pentru redresarea economică și creșterea rezilienței sale (recovery and resilience facility, RRF) în volum de 672,5 miliarde de euro. Cel puțin 20% din această sumă, UE a promis să cheltuiască pentru „*tranziția la digitalizare*”. Unul dintre obiectivele strategiei este creșterea ponderii Europei pe piața mondială a semiconductoarelor de generația următoare până în 2030 până la 20% față de 10% în 2020.[1]

Ce ține de securitatea economică și cea a resurselor, în lumina deficitului global al resurselor și noilor provocări geopolitice și economice, Conferința de Securitate de la Munchen organizează regulat evenimente în cadrul cărora se abordează temele respective. În diferite formate, actorii care iau decizii discută perspective noi referitor la securitatea economică și a resurselor.

Într-o lume din ce în ce mai interdependentă, actorii statali și nestatali se bazează pe fluxuri stabile de resurse și pe o economie globală rezistentă. În consecință, concurența și cooperarea în ceea ce privește utilizarea acestor resurse, precum și furnizarea de rețele de distribuție și infrastructură constituie factori de securitate decisivi. Astăzi, cerințele unei populații mondiale în creștere fac din utilizarea durabilă și economică a acestor resurse o provocare imperativă de securitate pentru factorii de decizie din întreaga lume. Unele regiuni, cum ar fi Asia Centrală sau Arctica, se pot transforma într-un nou punct fierbinte de securitate energetică și, prin urmare, pun noi provocări geostrategice. Conferința de Securitate de la Munchen contribuie la aceste dezbateri cu privire la securitatea economică și a resurselor printr-o serie de evenimente destinate factorilor de decizie selectați la cele mai înalte niveluri ale guvernului, mediului academic, militarilor, sectorului privat și societății civile.[2]

În datele de 24-25 noiembrie 2019, Summitul privind securitatea cibernetică a reunit factorii de decizie la nivel înalt și reprezentanții experți din sectorul privat, mediul academic și societatea civilă la Berlin. Agenda a acoperit discuțiile privind concurența globală în ceea ce privește tehnologiile informaționale, reziliența la atacurile cibernetice și dezinformarea, precum și aspectele geopolitice ale guvernării internetului.[3]

Din cauza pandemiei Covid-19 în curs de desfășurare, cea de-a 57-a Conferință de Securitate de la Munchen nu a avut loc în februarie 2021. În schimb, aceasta va avea loc la o dată ulterioară, în 2021. Cu toate acestea, a fost organizată „*Conferință de Securitate de la Munchen Ediția Specială 2021*” la data tradițională a conferinței și s-a aflat din nou în centrul diplomației internaționale. În cadrul acesteia au fost reuniți unii dintre cei mai importanți factori de decizie din lume.

Aceștia au discutat în cadrul unei transmisiuni în direct despre cum să reconstruiască și să reînnoiască alianța transatlantică și au evidențiat domeniile în care cooperarea transatlantică și internațională este cel mai urgent necesară.

Ediția specială a Conferinței de Securitate de la Munchen a marcat începutul „*Drumului spre Munchen 2021*”. Opririle de pe acest drum includ evenimente virtuale la nivel înalt și inițiative menite să pregătească terenul pentru Conferința de Securitate de la Munchen 2021.[4]

Cu toate acestea, trebuie de luat în considerație și cu plină seriozitate ceea ce s-a discutat la Forumul Economic Mondial de la Davos. Acolo s-a menționat că sistemul capitalist actual deja este depășit și a apărut necesitatea de a trece la sistemul așa numit Stakeholder Capitalism. Acest concept a fost elaborat de către fondatorul Forumului Economic Mondial, profesorul Klaus Schwab în anul 1971. La sfârșitul lui ianuarie, anul acesta profesorul Schwab a lansat cartea sa „Stakeholder Capitalism: A Global Economy that Works for Progress, People and Planet”, care a servit practic în calitate de ordinea de zi a Forumului Economic Mondial din anul curent. Profesorul Schwab menționează că cea mai importantă diferență dintre capitalismul clasic și stakeholder capitalism este că primul se reduce la ceea ce businessul este preocupat de dezvoltarea sa însăși, iar în cel de-al doilea sistem businessul trebuie să fie orientat social.[7]

Poate cu timpul, pentru omenire acest sistem va fi favorabil, însă până când există pericolul, ca și în timpul oricăror schimbări globale, să apară diferite perturbări imprevizibile. Mai ales că în unele cercuri de experți se vorbește că trecerea la stakeholder capitalism poate servi ca pretext pentru exproprierea businessului mic și mijlociu de către companiile transnaționale. Un motiv al acestor posibile perturbări, care ar putea surveni, poate fi cel că profesorul Schwab a menționat că pentru a trece la acest sistem mondial nou, este necesar consensul principalilor jucători mondiali, printre care sunt Uniunea Europeană, Statele Unite ale Americii, Rusia, China. De aici se poate deduce că între aceste puteri ar mai putea apărea tensiuni internaționale pe lângă cele existente.

Concluzii

La data 22 februarie 2021, la deschiderea celei de-a 46-a sesiune a Consiliului Drepturilor Omului al ONU, secretarul general al ONU, Antonio Guterres, a avertizat cu privire la pericolele colectării masive a datelor digitale cauzate de pandemia COVID-19.

Acoperirea informațională a pandemiei COVID-19 ridică îngrijorări într-un plan mai general, ce ține de penetrarea tot mai largă a platformelor digitale, utilizarea și abuzul cu datele. Despre fiecare din noi se strâng masive de informații. Însă noi nu avem acces real la aceste masive. Noi nu cunoaștem cum a fost colectată această informație, de către cine și cu ce scop. După cum a menționat Guterres, aceste date se utilizează în scopuri comerciale, inclusiv pentru publicitate și marketing, se formează anumite tipare comportamentale, ceea ce duce la

crearea de noi modele de afaceri și industrii complet noi de antreprenoriat, care contribuie la o concentrare crescândă a bogăției și la creșterea inegalității.

Datele despre noi sunt, de asemenea, folosite pentru a ne modela conștiința și a ne manipula percepțiile. Aceasta se întâmplă chiar fără ca noi să ne dăm seama. Guvernele pot folosi aceste date pentru a controla comportamentul propriilor cetățeni, încălcând drepturile omului ale unor persoane în parte sau ale unor grupuri întregi. Nimic din toate acestea nu este science fiction sau o prognoză antiutopică pentru secolul XXI. Este un fapt care se întâmplă aici și acum. Și această problemă necesită discuții serioase – a subliniat secretarul general ONU.[6]

După cum ne-a avertizat Andreessen, aceste companii, cu ambițiile și bogățiile sale globale, consumă economia globală. O minoritate semnificativă de cetățeni din lumea dezvoltată trăiește în bule de filtrare create de aceste platforme – realități digitale false în care convingerile existente devin mai rigide și extreme.

În Statele Unite, aproximativ o treime din populația adultă a devenit imună la ideile noi, inclusiv la cele evidente. Acești oameni sunt ușor de manipulat, un concept pe care fostul inginer de proiectare Google Tristan Harris îl numește „*piratarea creierului*”.

Democrațiile occidentale nu sunt pregătite să lupte împotriva acestei amenințări. SUA nu are un cadru de reglementare eficient pentru platformele de internet. Uniunea Europeană are atât cadrul de reglementare, cât și voința politică necesară, dar niciuna dintre ele nu este potrivită pentru a aborda această problemă. Recenta hotărâre a UE împotriva Google – o amendă record de 2,7 miliarde de dolari pentru comportamentul anticoncurențial – a fost bine gândită, dar subdezvoltată. Google a depus contestație, iar investitorii săi au ridicat din umeri. Acesta ar putea fi un început bun, însă până când este clar că nu este suficient.

Bibliografie

1. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-compass>;
2. <https://securityconference.org/en/topics/resource-security/>;
3. <https://securityconference.org/en/medialibrary/collection/cyber-security-summit-berlin/>;
4. <https://securityconference.org/en/msc-special-edition-2021/>;
5. <https://securityconference.org/en/topics/cyber-security/>;
6. <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session46/Pages/46RegularSession.aspx>;
7. <https://www.weforum.org/agenda/2021/01/what-is-the-difference-between-stakeholder-capitalism-shareholder-capitalism-and-state-capitalism-davos-agenda-2021>;
8. http://logos.press.md/1219_page14-2_media/;

PROVOCĂRI PRIVIND GESTIONAREA INFRAȚIONALITĂȚII LA FRONTIERELE UE

Gianina-Anemona RADU, lector universitar, doctor
Facultata de Științe Juridice și Administrative
Academia de Poliție „Al. I. Cuza”, București, România

Rezumat: Securitatea europeană, în calitatea sa de construct voluntar, responsabil și conștient, se confruntă constant și cotidian cu un sistem de provocări interne și externe. Prin provocare de securitate înțelegem ansamblul factorilor de naturi diverse ce pot declanșa riscuri, pericole și amenințări în materie de securitate la adresa societății umane.

Uniunea Europeană, astăzi, reprezintă un important actor pe scena mondială. Ea, prin forța sa economică, prin populația de care dispune (circa 500 milioane de persoane), prin politicile de o mare complexitate și diversitate promovate atât în interiorul său, cât și în afara sa, este o voce ce se face tot mai auzită pe plan internațional. Un sector în care aportul său poate fi semnificativ atât pentru toată Europa nu doar pentru statele ce o compun, cât și pentru lumea întreagă este garantarea și asigurarea securității persoanelor. Un astfel de rol este de o mare complexitate datorită paletei largi de pericole, riscuri și amenințări de securitate care își fac tot mai mult simțită prezența atât în Europa, cât și în lume, precum: criza economico-financiară, nivelul de dezvoltare socială și economică diferită a statelor membre, efectele migrației internaționale, multiculturalismul existent în interiorul său, terorismul, criminalitatea organizată, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale. Acestea toate sunt potențate de o serie de factori interni și externi Uniunii cum ar fi: îmbătrânirea populației, migrația persoanelor, globalizarea, manifestările naționaliste și/sau mișcările separatiste din unele state europene. Pentru a face față unor asemenea pericole, riscuri și amenințări UE are o Politică de Securitate și Apărare Comună (PSAC), la punerea căreia în operă participă toate statele membre. De asemenea, în același scop, UE dispune atât de instrumente militare, cât și civile prin intermediul cărora îndeplinește obiectivele PSAC.

Principii și politici comune în gestionarea crizelor, coordonarea și simultaneitatea acțiunilor tuturor factorilor de decizie și a structurilor operaționale, instituirea organismelor specializate în contracararea comună a amenințărilor asupra securității statelor, sunt provocări în continuă schimbare, mereu mutabile și surprinzătoare.

Cuvinte cheie: securitate, transfrontalier, criminalitate, provocări, digitalizare

CHALLENGES ON CRIME MANAGEMENT AT EU BORDERS

Abstract: The policies, the institutions and even the national frontiers of the world we live in have the characteristics of a malleable material. What seems to be well determined and permanent in our political and economic landscape is, nowadays, subjected to instantaneous changes, which are often unpredictable and disconcerted. These are not only economic and political issues, but also national, regional, collective or individual security issues. In this complex and dynamic context, the European security is subjected to both internal and external challenges. As far as the internal security challenges are concerned, one may take into account social, economic, energetic, demographic, political and cultural challenges. The external security challenges consist, in our opinion, firstly in: globalization, the contemporary economic and financial crisis, global trade, international migration, the proximity to some frozen conflicts, international terrorism and international crime.

All these challenges compose a system – a set of elements interacting according to certain principles and rules. In our vision, the system of the internal and external challenges to the European security is characterized by complexity, interdependency and an opened and dynamic nature. As a consequence, EU institutions endowed with security responsibilities must cope with these challenges in a firm, efficient and creative manner, on the one hand, and, on the other hand, acting in a concerted way.

Key words: security, cross-border, crime, challenges, digitization

În prezent, situația în materie de securitate este în continuă schimbare în Europa, fiind afectată de amenințările în evoluție, precum și de alți factori printre care schimbările climatice, tendințele demografice și instabilitatea politică din afara frontierelor noastre. Globalizarea, libera circulație și transformarea digitală continuă să aducă prosperitate, să ne ușureze viața și să stimuleze inovarea și creșterea economică. Aceste avantaje implică însă și riscuri și costuri inerente. Avantajele pot fi manipulate de terorism, de criminalitatea organizată, de comerțul cu droguri și de traficul de persoane, toate acestea fiind amenințări directe la adresa cetățenilor și a modului nostru de viață european. Atacurile cibernetice și criminalitatea informatică continuă să ia amploare. Amenințările la adresa securității devin, de asemenea, tot mai complexe: ele sunt alimentate de capacitatea de a interveni la nivel transfrontalier și de interconectivitate, exploatează estomparea limitelor dintre lumea fizică și cea digitală și se folosesc de grupurile vulnerabile, divergențele sociale și economice. Atacurile pot surveni în orice moment și pot lăsa foarte puține urme sau nicio urmă; atât actorii statali, cât și cei nestatali pot recurge la o serie de amenințări hibride [1], iar evenimentele din afara UE pot avea un impact critic asupra securității din interiorul UE.

Criza provocată de pandemia de COVID-19 a dus, de asemenea, la reevaluarea noțiunii de amenințări la adresa siguranței și securității și a politicilor aferente. Criza sanitară a evidențiat necesitatea de a garanta securitatea atât în mediul

fizic, cât și în cel digital. A pus în evidență importanța unei autonomii strategice deschise pentru lanțurile noastre de aprovizionare în ceea ce privește produsele, serviciile, infrastructurile și tehnologiile critice. A consolidat necesitatea de a implica fiecare sector și fiecare persoană în efortul comun de asigurare a faptului că UE este pregătită și rezilientă a priori și că dispune de instrumente care să îi permită să răspundă atunci când este necesar.

În contextul pandemiei actuale infracționalitatea este aceeași, doar diferă modul de operare și instrumentele care ajută la înfăptuirea ei. Tehnologia informațională, inteligența artificială, digitalizarea extinsă a a felului în care ne trăim viața, creează breșe de securitate, și aduc provocări în cooperarea la nivel european privind combaterea criminalității transfrontaliere.

Sistemul integrat pentru securitatea frontierei, așa cum este perceput, reprezintă una dintre cele mai dificile provocări la adresa factorilor superiori de decizie, atât din punct de vedere conceptual, cât și din punct de vedere al proiectării și realizării acestui mecanism deosebit de complex. Complexitatea este dată de multitudinea structurilor participante, eterogenitatea și dispunerea lor spațială și temporală, dinamica vehiculării informațiilor, ritmul rapid în care se succed evenimentele la frontieră, modul de operare extrem de variat practicat de organizațiile criminale transfrontaliere, apariția și manifestarea de noi forme de criminalitate transnațională, progresele tehnice și tehnologice în realizarea mijloacelor de prevenire și combatere a infracțiunilor și, în general, a actelor ilegale specifice domeniului transfrontalier, gradul ridicat și diversificat de interconexiuni dintre elementele sistemului, multitudinea acțiunilor derulate temporal și spațial, specificitatea legislativă, structurală, procedural – funcțională, relațională, de suport logistic și multe alte considerente.

Procesele pentru prevenirea și combatere a infracționalității transfrontaliere se desfășoară etapizat prin patru filtre (niveluri, piloni):

- în țările de origine și țările de tranzit;
- acțiunile de cooperare internațională privind frontiera de stat;
- controlul și supravegherea în zona de frontieră;
- acțiunile desfășurate pe teritoriul național.

Fundamentarea relațiilor în sistemul integrat este o condiție esențială în funcționarea întregului mecanism, și apreciem că trebuie orientată în următoarele direcții principale:

- Armonizarea legislativă și procedurală, optimizarea organizatorică și asigurarea funcționării la standarde europene a instituțiilor cu atribuții la frontieră (înlăturarea paralelismelor și suprapunerilor de competențe, în ce privește migrația, azilul, traficul de stupefiante și celelalte forme de infracționalitate transfrontalieră);
- Managementul unitar al resurselor (umane, tehnice, tehnologice, informaționale, logistice, financiare etc.) pe bază de programe multianuale sectoriale integrate și utilizarea eficientă a acestor resurse;
- Intensificarea acțiunilor de prevenire a imigrației ilegale pe tritoriul state-

lor, desfășurate în țări, în special în cele de origine și de tranzit;

- Implementarea sistematică a regulilor UE/Schengen referitoare la vize;
- Creșterea rolului oficiilor consulare în prevenirea intrării ilegale în țară;
- Întărirea rolului atașatilor de afaceri interne/ofițerilor de legatură în prevenirea migrației ilegale;
- Intensificarea cooperării între instituțiile cu atribuții la frontieră și consulate, în vederea depistării și prevenirii migrației ilegale;
- Asigurarea echipamentelor mobile și staționare, de supraveghere și control al frontierei terestre, fluviale, maritime și aeriene (aeroporturi), necesare managementului operațional (efectiv) al frontierei, adecvat situației de la frontieră[2].
- Dezvoltarea cooperării inter-instituționale pe teritoriul național:
- Îmbunătățirea comunicării între instituțiile cu atribuții la frontieră și stabilirea modului de aplicare a măsurilor comune ce trebuie desfășurate pentru realizarea managementului integrat;
- Încheierea și aplicarea efectivă a protocoalelor pentru schimbul de date și informații între autoritățile competente (poliție de frontieră, organe vamale, poliție, jandarmerie, servicii specializate, autorități judecătorești, parchet, organe locale, alte organisme abilitate);
- Perfecționarea metodelor și intensificarea acțiunilor de căutare pe teritoriul național a persoanelor fără drept legal de ședere în țară;
- Adaptarea adecvată a reglementărilor privind accesul lucraătorilor străini pe piața forței de muncă din România;
- Intensificarea acțiunilor în direcția prevenirii și combaterii traficului de ființe umane și exploatării sexuale a copiilor;
- Perfecționarea controlului și supravegherii bazate pe informații, în concordanță cu legislația națională și cu prevederile acordurilor de cooperare polițienească;
- Extinderea acțiunilor de combatere a infracționalității transfrontaliere, pe întreg teritoriul național[3];
- Amplificarea cooperării internaționale, bi și multilaterale privind managementul frontierei;
- Intensificarea cooperării cu țările vecine în domeniul managementului frontierei comune[4];
- Dezvoltarea cooperării regionale cu statele riverane la Marea Neagră[5];
- Intensificarea cooperării cu Statele Membre ale Uniunii Europene: schimbul de date și informații, utile și relevante în domeniul infracțional transfrontalier; încheierea de protocoale/înțelegeri pentru situații de readmisie; intensificarea acțiunilor de cooperare cu organismele specifice ale Uniunii Europene în baza înțelegerilor încheiate.
- Perfecționarea mecanismului repatrierii, în conformitate cu legislația națională, a cetățenilor terțelor țări care au pătruns în teritoriul național fără autorizare;

- Pregătirea personalului în vederea aplicării, preponderentă a procedurii analizei integrate de risc în controlul efectuat la trecerea frontierei de stat;
- Dezvoltarea sistemului de analiză de date și informații printr-un management adecvat al riscurilor;
- Asigurarea condițiilor de exercitare a controlului transfrontalier simultan al documentelor de călătorie, mijloacelor de transport și al mărfurilor prin alcătuirea, pregătirea și operaționalizarea formațiunilor mixte de control (polițiști de frontieră, personal vamal, sanitar, personal sanitar-veterinar și fitosanitar etc.).
- Combaterea corupției în rândul personalului instituțiilor naționale cu atribuții de supraveghere și control al frontierei de stat;
- Utilizarea cadrului de cooperare asigurat de Sistemul național de prevenire și combatere a terorismului, pentru obținerea complementarității și/ sau congruenței între măsurile adoptate pe linia securizării frontierei, cu cele în materie de prevenire și combatere a terorismului, în raport cu evoluția infracționalității transfrontaliere organizate.

În cadrul sistemic relațional cooperarea internă și internațională joacă un rol deosebit de însemnat. Documentele de cooperare vizează o gamă largă de probleme transfrontaliere specifice porțiunii de frontieră dintre statele semnatare ale documentului, pe principii de bună vecinătate, probleme de readmisie a cetățenilor proprii și altor persoane, colaborarea și asistența mutuală în problemele de frontieră, combaterea crimei organizate, terorismului și a traficului ilicit de droguri, dezvoltarea punctelor de frontieră existente și înființarea de noi puncte de frontieră la granița comună, prevenirea, limitarea și înlăturarea efectelor dezastrelor și ajutorul în astfel de situații, desfiinșarea reciprocă a obligativității vizelor, cooperarea și buna vecinătate, modalitatea soluționării problemelor regimului de frontieră, trecerea simplificată a frontierei de stat comune de către cetățenii care domiciliază în județele (ținuturile) adiacente frontierei, modalitățile de cooperare operativă, delimitarea zonei economice exclusive și a platoului continental al Mării Negre, controlul comun al trecerilor de către structurile similare (din cele două state), schimbul de informații de interes transfrontalier, întreținerea și reconstituirea liniei de frontieră și a semnelor de frontieră, delimitarea și retrasarea frontierei fluviale și la lacurile de acumulare, prevenirea și combaterea spălării banilor, combaterea traficului de persoane, traficului cu arme, mijloace periculoase, combaterea altor infracțiuni grave etc.

Toate aceste forme de cooperare bilaterală contribuie efectiv la prevenirea și combaterea criminalității organizate transfrontaliere și apropierea relațiilor dintre țările vecine.

În afara problemelor ce țin de gestionarea fizică a frontierelor, în contextul digitalizării masive a relațiilor și serviciilor interumane, securitatea cibernetică pusă în spațiul transfrontalier al criminalității, aduce noi provocări.

Autoritățile de aplicare a legii și practicienii din domeniul justiției trebuie să se adapteze la noile tehnologii. Date fiind evoluțiile tehnologice și amenințările

emergente, autoritățile de aplicare a legii trebuie să aibă acces la noi instrumente, să dobândească noi competențe și să dezvolte tehnici de investigare alternative. Pentru a completa acțiunile legislative menite să îmbunătățească accesul transfrontalier la probe electronice în cadrul anchetelor penale, trebuie venit în ajutorul autorităților de aplicare a legii în scopul de a crea capacitatea necesară în vederea identificării, obținerii și citirii datelor necesare pentru investigarea infracțiunilor și în vederea utilizării acestor date ca probe în instanță. Abordările comune între statele membre sau cu cele de graniță ale Uniunii pot asigura, de asemenea, **integrarea** în politica de securitate a **inteligenței artificiale**, a **capacităților spațiale**, a **volumelor mari de date** și a **calculului de înaltă performanță**, în așa fel încât acestea să fie eficiente atât în ceea ce privește combaterea infracțiunilor, cât și în asigurarea drepturilor fundamentale. Inteligența artificială ar putea servi drept un instrument solid de combatere a criminalității, creând capacități enorme de investigație prin analizarea unui volum mare de informații și prin identificarea tiparelor și a anomaliilor[6]. De asemenea, inteligența artificială poate pune la dispoziție instrumente concrete, de exemplu, pentru a contribui la identificarea conținutului online cu caracter terorist, pentru a descoperi tranzacțiile suspecte din vânzarea de produse periculoase sau pentru a oferi asistență cetățenilor în situații de urgență. Pentru a putea valorifica acest potențial este necesar să se reunească cercetarea, inovarea și utilizatorii de inteligență artificială cu guvernanta și infrastructura tehnică adecvată, implicând în mod activ sectorul privat și mediul academic.

Informațiile și elementele de probă electronice sunt necesare în aproximativ 85 % din investigațiile privind infracțiuni grave, în timp ce 65 % din totalul cererilor sunt adresate furnizorilor care își au sediul într-o altă jurisdicție[7]. Dat fiind că urmele fizice tradiționale se regăsesc acum în mediul online, se adâncește și mai mult decalajul dintre capacitățile autorităților de aplicare a legii și cele ale infractorilor. Este esențial să se stabilească norme clare pentru accesul transfrontalier la probe electronice în cadrul urmăririlor penale. De aceea, pentru ca practicienii să aibă la dispoziție un instrument eficient, este esențial ca Parlamentul European și Consiliul să adopte cu celeritate propunerile privind probele electronice. De asemenea, pentru a stabili norme compatibile la nivel internațional, este esențial accesul transfrontalier la probele electronice prin negocieri internaționale multilaterale și bilaterale[8].

Accesul la probe digitale depinde, de asemenea, de disponibilitatea informațiilor. Dacă datele sunt șterse prea repede, pot dispărea probe importante și nu va mai fi posibil să se identifice și să se localizeze suspectii și rețelele infracționale (și nici victimele). Pe de altă parte, sistemele de păstrare a datelor implică probleme de protecție a vieții private. În funcție de rezultatul cauzelor aflate pe rolul Curții de Justiție a Uniunii Europene, Comisia va evalua calea de urmat în ceea ce privește păstrarea datelor.

Facilitarea bunei cooperări între părțile cu responsabilități în materie de securitate este una dintre cele mai importante contribuții pe care UE le poate adu-

ce la eforturile de protejare a cetățenilor. Cooperarea și schimbul de informații sunt cele mai puternice instrumente de combatere a criminalității și a terorismului și de a îndeplini actul de justiție. Pentru a fi eficiente, aceste demersuri trebuie să fie bine direcționate și oportune. Pentru a beneficia de încredere, trebuie să se prevadă garanții și controale comune cu privire la aceste demersuri.

O serie de instrumente și strategii sectoriale ale UE[9] au fost instituite pentru a dezvolta în continuare **cooperarea operațională în materie de aplicare a legii** dintre statele membre. Unul dintre principalele instrumente ale UE de sprijinire a cooperării în materie de aplicare a legii între statele membre este Sistemul de Informații Schengen, utilizat pentru schimbul de date în timp real cu privire la persoanele și obiectele căutate și dispărute. Rezultatele cooperării au constat în arestarea criminalilor, confiscarea drogurilor și salvarea potențialelor victime[10].

Europol poate îndeplini, de asemenea, un rol esențial în extinderea cooperării sale cu țările terțe pentru a combate criminalitatea și terorismul, în concordanță cu alte politici și instrumente externe ale UE. Cu toate acestea, Europol se confruntă în prezent cu o serie de constrângeri importante – în special în ceea ce privește schimbul direct de date cu caracter personal cu părți private – ceea ce nu îi permite să sprijine în mod eficace statele membre în demersurile de combatere a terorismului și a criminalității. Mandatul Europol este evaluat în prezent pentru a identifica modalitățile de îmbunătățire, astfel încât agenția să își poată îndeplini integral atribuțiile. În acest context, autoritățile relevante de la nivelul UE (de exemplu, OLAF, Europol, Eurojust și Parchetul European) ar trebui, de asemenea, să coopereze mai strâns și să îmbunătățească schimbul de informații.

O altă legătură esențială este dezvoltarea în continuare a **Eurojust** pentru a maximiza sinergia dintre cooperarea în materie de aplicare a legii și cooperarea judiciară. De asemenea, o mai mare coerență strategică ar fi, de asemenea, în folosul UE: **EMPACT**[11], ciclul de politici ale UE privind criminalitatea internațională organizată și gravă, oferă autorităților o metodologie în materie penală bazată pe informații care să le permită să abordeze în comun cele mai importante amenințări infracționale care afectează UE. Această platformă a contribuit la obținerea de rezultate operaționale importante[12] în ultimii zece ani. Pentru noul ciclu de politici pentru perioada 2022-2025, mecanismul existent ar trebui să fie raționalizat și simplificat, pe baza experienței practicienilor, pentru a răspunde mai bine amenințărilor infracționale foarte urgente și în continuă evoluție.

În concluzie, **competențele consolidate în materie de aplicare a legii** au un rol special. Amenințările tehnologice curente și viitoare fac necesară intensificarea investițiilor în perfecționarea personalului din domeniul aplicării legii, într-o etapă cât mai incipientă și de-a lungul întregii lor cariere. CEPOL este un partener esențial care poate să asiste statele membre în acest demers. Formarea autorităților de aplicare a legii cu privire la aspectele legate de rasism și xenofobie, precum și cu privire la drepturile cetățenilor în general, trebuie să constituie o componentă esențială a unei culturi a securității în UE. Sistemele naționale de

justiție și practicienii din domeniul justiției trebuie, de asemenea, să fie pregătiți să se adapteze și să răspundă la provocări fără precedent. Programele de formare sunt esențiale pentru a permite autorităților de pe teren să valorifice aceste instrumente într-o situație operațională.

Bibliografie

1. Deși există mai multe definiții pentru amenințările hibride, această noțiune doarește să surprindă asocierea activităților coercitive și subversive cu metodele convenționale și neconvenționale (de exemplu, diplomatice, militare, economice, tehnologice) care pot fi utilizate în mod coordonat de actori statali sau nestatali pentru a atinge obiective specifice (fără să se ajungă la stadiul de stare de război declarată în mod oficial). A se vedea JOIN(2016) 18 (final).
2. Integrarea acestora într-un sistem unitar eficient de supraveghere și control al frontierei: proiectarea și implementarea sistemului integrat pentru securitatea frontierei; dotarea cu echipamente adecvate, diferențiat, în funcție de analizele de risc, studiile de fezabilitate realizate și dinamica situației operative, în conformitate cu recomandările și cele mai bune practici comunitare; asigurarea eficienței, prin evitarea paralelismelor, excesului și disproporțiilor în dotare și utilizarea intensivă (în comun) a echipamentelor; asigurarea complementarității, compatibilității structurale și interoperabilității echipamentelor din dotarea instituțiilor cu atribuții la frontieră; asigurarea echipamentelor de comunicații interfatabile pentru facilitarea schimbului operativ de informații între autorități, precum și a sistemelor informatice securizate corespunzător interconectate; menținerea în stare operațională a dotărilor printr-un sistem de mentenanță eficient.
3. Evaluarea permanentă a situației la frontieră și adoptarea măsurilor specifice în interiorul teritoriului național; identificarea și diminuarea acțiunii factorilor și condițiilor generatoare de emigrație ilegală, înăsprirea pedepselor și aplicarea fermă a legii în astfel de cazuri; prevenirea constituirii, depistarea și desființarea rețelelor de trafic de ființe umane și a celorlalte forme de crimă organizată transfrontalieră, constituite pe teritoriul național; organizarea și desfășurarea unitară, coordonată de controale complexe mixte pe traseele de tranzit de către instituțiile abilitate.
4. Perfecționarea cooperării manageriale și operationale cu structurile similare din statele vecine (supravegherea alternativă, control în echipe comune etc.); intensificarea schimbului de informații, furnizarea de date relevante și de încredere, privind situația de la frontieră, controalele și măsurile de supraveghere aplicate; perfecționarea canalelor de comunicare și activităților desfășurate în punctele, birourile și centrele de contact; modificarea sau denunțarea acordurilor de mic trafic și treceri simplificate și transformarea treptată a punctelor de mic trafic/treceri simplificate în puncte de trecere a frontierei deschise traficului internațional.
5. Impulsionarea cooperării prin schimb de date și informații în cadrul Centrului de Informare și Coordonare la Marea Neagră de la Burgas (Republica Bulgaria), în scopul monitorizării permanente a traficului navelor suspecte; participarea activă la reuniunile anuale ale șefilor polițiilor de frontieră/comandanților gărzilor de

coastă din statele riverane la Marea Neagră; inițierea de exerciții comune, cu participarea navelor polițiilor de frontieră și gărzilor de coastă din statele riverane, pentru extinderea și perfecționarea cooperării în domeniu.

6. De exemplu, în infracțiunile financiare.
7. Documentul SWD(2018) 118 final al Comisiei.
8. În particular, Al doilea protocol adițional la Convenția de la Budapesta a Consiliului Europei privind criminalitatea informatică și un acord între UE și Statele Unite privind accesul transfrontalier la probele electronice.
9. De exemplu, Planul de acțiune privind Strategia UE în materie de securitate maritimă, care a contribuit la obținerea de rezultate importante prin cooperarea cu privire la funcțiile de pază de coastă dintre agențiile UE relevante.
10. Combaterea criminalității organizate la nivelul UE în 2019 (Consiliul, 2020).
11. EMPACT este abrevierea pentru European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats (Platforma multidisciplinară europeană împotriva amenințărilor infracționale).
12. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7623-2020-INIT/en/pdf>.

OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA RĂSPUNDEREA MEDICALĂ GENERATĂ DE PANDEMIA COVID-19

Cristina DOBRE, drd.

Universitatea Titu Maiorescu, București

Abstract: În comunicarea de față, subliniem unele observații referitoare la răspunderea medicală generată de pandemia covid -19. Ca atare, ocrotirea sănătății cetățenilor trebuie realizată în contextul actual și prin organizarea unui sistem juridic adecuat în ce privește responsabilitatea medicală pentru vătămarea integrității corporale ori a sănătății sau pentru cauzarea morții victimei din culpa medicului (în noțiunea generală de medic este inclus și chirurgul) în exercitarea profesiei sale. Așadar, vom evoca răspunderea medicală în cadrul unităților medico-sanitare de stat și speciale.

Cuvinte cheie: *răspunderea civilă, răspunderea penală, culpa medicului.*

COMMENTS ON MEDICAL LIABILITY GENERATED BY THE COVID-19 PANDEMIC

Abstract: In the present communication, we highlight some observations regarding the medical liability generated by the covid -19 pandemic. Moreover, the protection of citizens' health must be achieved in the current context and by organizing an adequate legal system regarding medical liability for injury to bodily integrity or health or for causing the death of the victim through medical fault (the general notion of doctor includes the surgeon) in exercising his profession. Therefore, we will evoke the medical responsibility within the state and special medical-sanitary units.

Key words: civil liability, criminal liability, doctor's fault.

1. Așa cum se știe, în prezent, printre problemele dreptului, un loc important, în contextul actual, îl ocupă și problema referitoare la răspunderea medicală (*pro aliquo spondere*)⁹⁰. Acest lucru este lesne de înțeles, în condițiile actuale, deoarece este vorba de unul din drepturile ale omului, și anume dreptul la sănătate. Apoi, practica este departe de a fi uniformă, împrejurare care diminuează eficacitatea îndeplinirii de către aceste norme a rolului lor. De pildă, prejudiciul patrimonial sau nepatrimonial legat de vătămarea integrității corporale sau a sănătății nu este totdeauna reparat așa cum cere legea, sau este reparat într-o măsură mai mică decât prevede legea⁹¹. Uneori sunt admise pretenții pentru repararea unui prejudiciu, care, potrivit legii, ar trebui respinse sau admise într-o măsură

⁹⁰ Răspunderea înseamnă a da seamă de comportamentul social, a repara răul produs de propriile fapte. A se vedea, Sche Neculaescu, Izvoarele obligațiilor în codul civil, art.1164-1395, Ed. C.H. Beck, op. cit. p.597.

⁹¹ L. Pop, Teoria generală a obligațiilor, București, Edit. Lumina Lex, 2000, p. 160-170.

mai mică⁹². Într-un caz și în altul se încalcă legea și micșorează rolul normelor dreptului cu privire la răspunderea medicală pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății.

2. Actualul tablou, generat de pandemie covid - 19, în slujba ocrotirii sănătății publice „*dau medicinei un nou conținut și impun medicilor o nouă atitudine față de profesiunea lor*” integrându-i în noua răspundere medicală.

În ce constă aceasta nouă răspundere medicală? Răspunsul ar fi în *solidarizarea corpului medical* la opera de conservare și biologică a poporului nostru prin traducerea în viață a dreptului la ocrotirea sănătății, consacrat de art. 34 din Constituția României. ”Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat. Statul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea igienei și a sănătății publice. Organizarea asistenței medicale și a sistemului de asigurări sociale pentru boală, accidente, maternitate și recuperare, controlul exercitării profesiilor medicale și a activităților paramedicale, precum și alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii.

3. Medicul își exercită astăzi, nobila sa carieră în noile condiții economice și sociale, schimbate revoluționar de pandemia covid – 19, călăuzit de răspunderea profesiei medicale, ceea ce implică pentru acesta, însușirea unei noi conștiințe profesionale. Sub un alt aspect, mai arătăm că, majoritatea cazurilor de răspundere medicală va interveni la locul de muncă obișnuit al medicilor, în instituțiile spitalicești de stat, unde își desfășoară activitatea de regulă, ca angajați. În această situație, este necesar să analizăm natura juridică a răspunderii medicale rezultând din noile condiții generate de pandemia covid 19, ale asistenței medicale nu numai în România, ci în întreaga lume.

4. În acest context, prima problemă pe care o semnalăm în legătură cu răspunderea medicală ar fi răspunderea personală a medicului pentru culpa – civilă sau penală – în exercitarea profesiei sale. Deosebit de responsabilitatea personală a medicului răspunde însă pentru culpa acestuia și spitalul în cadrul căruia lucrează medicul în calitate de angajat. Este o responsabilitate civilă pentru faptul altuia, o răspundere comitentului pentru prepușii săi, prevăzută de dispozițiile art. 1373 c. civ. Dispoziția prevede că: ”acesta este obligat să repare prejudiciul cauzat de prepușii săi ori de câte ori fapta săvârșită de aceștia are legătură cu atribuțiile sau cu scopul funcțiilor încredințate”. Acest punct de vedere se oglindește clar în practica judiciară. Precizăm că aceasat este constantă⁹³ în recunoașterea acestei responsabilități civile a instituțiilor de stat și a organizațiilor economice de stat, dată în competența de judecată a instanțelor judecătorești⁹⁴.

⁹² I. Albu, Răspunderea civilă contractuală pentru prejudiciile nepatrimoniale, în „Dreptul” nr. 8/1992, p. 32.

⁹³ A se vedea Trib. Suprem., col. civ., dec. nr. 29 din 13 ianuarie 1953; dec. nr. 777 din 6 mai 1955; dec. nr. 1838 din 12 iunie 1956; dec. nr. 1477 din 10 august; Trib. Suprem col., pen. dec. nr. 1104 din 2 iulie 1955 și dec. nr. 1753 din 1954 publicate în Culegerea de decizii 1954-1956.

⁹⁴ În sensul răspunderii civile a organizațiilor de stat pentru culpa propușilor lor în executarea funcțiilor economice și tehnice pe care acesta le asumă și care nu sunt acte de administrație, se pronunță Bratus. A se vedea Revista „Le droit au Service de la Paix” nr. 2, decembrie 1957 Bruxelles, p. 31-38.

După cum am arătat mai sus, există și o *răspundere medicală directă* a spitalelor sub formă de despăgubiri civile ce urmează să fie acordate victimei de către instanțele judecătorești care poate interveni *nu* dintr-o vină personală a medicului care a tratat pacientul, (bolnavul) ci din faptul ilicit al însăși unității sanitare, săvârșit de organele sale de conducere cu ocazia executării serviciului public de asistență medicală în cazurile – ipotetice – când ar exista o rea organizare a locului de muncă.⁹⁵

Trebuie să menționăm că unitatea sanitară care a primit bolnavul având covid, îi datorează acestuia nu numai îngrijire, ci are față de el și o obligație de securitate de a lua toate măsurile necesare pentru a-l feri de contagium, de a folosi un utilaj medical apt pentru tratament, etc., obligație a cărei nerespectare atrage răspunderea civilă a acestei unități. În acest caz, responsabilitatea instituției spitalicești își găsește izvorul logic al acestor raționamente fiind dezvăluit în art.1376 c. civ. – sau în art. 1377 c. civ. în ce privește răspunderea pentru lucrurile ce sunt în paza instituției spitalicești respective (cazul folosirii de aparate defecte, care din acest motiv au accidentat bolnavul) – ea decurgând din faptul material al proastei organizări a locului de muncă. Această situație este similară aceleia a culpei întreprinderilor și a altor organizații fie private, fie de stat care răspund pentru accidente intervenite în cursul procesului de activitate, practica judiciară fiind stabilită în acest sens în materia accidentelor de muncă sau a accidentelor suferite de terțe persoane⁹⁶. Deși este foarte clar că o comportare ilicită, implicit și încălcarea regulilor de protecție a muncii, a tehnicii securității, poate avea loc și *fără vină*, totuși, în practica judiciară noțiunea de vină a unității pentru o astfel de încălcare s-a „diluat” în însăși noțiunea de încălcare⁹⁷.

5. Stabilirea culpei medicilor în asistența medicală dată bolnavilor de covid 19 ridică probleme din cele mai delicate, cum ar fi și fixarea *liniei de demarcație* dintre culpa rezultând din necunoașterea regulilor de ordin științific consacrate de știința și arta medicală care a cauzat vătămarea integrității corporale sau sănătății ori chiar moartea victimei – și *lipsa de culpă* rezultând din incertitudinea științei medicale în anumite domenii de activitate sau din folosirea unei metode medicale încă insuficient experimentate, așa cum se întâmplă cu asistența medicală dată bolnavilor de covid 19, în momentul de față.

Medicina aparține grupului de științe biologice și exercitarea ei de către medici înseamnă în primul rând cunoașterea materială a omului fizic. Știință pur conjecturală și aleatorie în trecutul mai îndepărtat, acest caracter al său începe să dispară datorită marilor progrese realizate în ultimele două secole în toate ramurile medicinei.

Practicienii medicinei în lupta împotriva covidului 19 are drept câmp de bă-

⁹⁵ M.Eliescu, Răspunderea civilă delictuală, Ed. Academiei Române, București, 1972, p. 34.

⁹⁶ Curtea de Apel Pitești, dec. pen. 52/R/20.01.1998, în Culegere de practică judiciară, 1998, Curtea de Apel Pitești, București, Ed. All Beck, 1999, p. 115; Trib. Suprem col. civ., dec. nr. 288/1955, Culeg. dec. 1955, vol. 2 p. 104 și dec. nr. 733/1957, Culeg. dec. 1957, p.159.

⁹⁷ Nu întâmplător mulți autori consideră piatra de incercare pentru toate sistemele juridice și astăzi. Paul Roubier, Théorie générale du droit, Recueil Sirey, 1951, p. 47.

tălie organismul și psihicul omului, înfruntă adeseori moartea și o silesc să dea înapoi, se străduiesc să descifreze necunoscutul în combaterea elementelor nocive care amenință viața noastră, pentru a scoate din cunoașterea lor, cel mai bun tratament medical.

În această luptă continuă cu pandemia de covid – 19, medicul nu poate triumfa totdeauna, ci suferă și înfrângeri, atunci când nu reușește să redea sănătatea bolnavului sau să-l salveze de la moarte. Pentru că în vindecarea bolnavului un rol important îl joacă organismul acestuia cu partea sa de imprevizibil în ce privește capacitatea sa de rezistență, rezultatul aceluiași tratament pentru bolnavii, suferinzi de aceeași boală, poate fi cu totul diferit: unul este salvat, iar celălalt moare.

Pentru a discerne în aceste situații, dacă și în ce măsură este angajată răspunderea medicului, este necesar mai întâi să stabilim elementele răspunderii medicale penale în raport cu responsabilitatea medicală civilă, iar în ce privește daunele suferite de victimă, trebuie să știm pe ce teren urmează să se situeze victima într-o acțiune în justiție; pe terenul răspunderii delictuale pentru fapte ilicite⁹⁸, (art. 1349 c.civil) sau pe acela al răspunderii contractuale (art. 1350 c.civil).

În acest scop, arătăm că răspunderea medicală derivând din faptul ilicit civil de imprudență ori neglijență a medicului în exercitarea profesiei sale, poate fi delictuală (extracontractuală) sau contractuală, în funcție de circumstanțele care au determinat prejudiciu victimei cu prilejul asistenței medicale permise.

Răspunderea medicilor care sunt în serviciul statului este extracontractuală (delictuală sau quasi-delictuală⁹⁹), deoarece relații juridice există numai între bolnav și instituția spitalicească unde este internat și tratat. Medicul care consultă sau tratează bolnavii sau chirurgul care îi supune operațiilor chirurgicale, nu sunt aleși de bolnav ci desemnați de instituția curativă respectivă, astfel că nu se poate vorbi de o legătură *contractuală* între medicii și bolnavii din spital.

În adevăr, situația bolnavului spitalizat față de personalul medical este determinată în mod obiectiv și general de statutul instituției respective. Bolnavul de covid – 19, în special, beneficiază de serviciul spitalicesc de interes public, de obligațiile pe care acest serviciu de stat le impune personalului medical, în același mod cum orice alt cetățean beneficiază de serviciile statului puse în slujba intereselor cetățenilor.

Unele din aceste obligații, stabilite prin regulamente administrative, privesc de pildă, repartitia funcțiilor între membrii personalului medical. Altele rezultă implicit din rolul încredințat acestui personal, care trebuie să dea bolnavilor, îngrijiri conștiincioase, atente și conforme datelor actuale ale științei medicale.

Este exclusă stabilirea de relații juridice personale între medic și bolnavul consultat și tratat în cadrul spitalului de stat (cu excepția a unităților spitalicești speciale, servicii și cabinete speciale cu plată, unde bolnavul își alege medicul de care înțelege să fie consultat, deci ia ființă un raport contractual între aceștia).

⁹⁸ L. Josserand, rapport et domaines des responsabilité contractuelle et delictuelle, Sirey, 1931, p. 5.

⁹⁹ A se vedea, Scahe Neculaescu, Noul cod civil, între tradiție și modernitate în ceea ce privește terminologia juridică, op.cit.p. 22.

În consecință, raportul juridic de drept civil care se naște între bolnavul internat sau tratat ambulatoriu și unitatea medico-sanitară de stat nu este contractual ci el derivă nemijlocit din lege, care organizează în mod imperativ prin diferite acte normative asistența medicală în anumite condiții, de la care nu se poate deroga prin acordul părții. Bolnavul internat de covid 19 nu se poate sustrage statutului instituției spitalicești respective decât ieșind din spital, ceea ce poate face, în principiu, în orice moment, cu condiția totuși, dacă medicul consideră această ieșire prematură, să fie degajat spitalul, prin declarația dată de bolnav, de orice răspundere în caz de complicații în evoluția sănătății sale.

Răspunderea medicului care mai practică profesiunea în cabinete particulare (sau o practică în cadrul unei organizații colective – cabinete speciale cu plată) este în principiu contractuală, nu numai când medicul se angajează să îngrijească pe bolnav în schimbul unui onorariu, ci chiar în cazurile când aceste îngrijiri sunt gratuite.

Răspunderea contractuală se caracterizează prin legătura de drept care există între: victimă și autorul daunei, preexistentă faptului de vătămare a sănătății victimei. Acest raport juridic se creează între victimă și medic în momentul când victima îl *solicită* pe medicul ce l-a ales să-i îngrijească sănătatea, iar acesta *acceptă* îngrijirea.

Contractul încheiat între medic și bolnav este un contract *sui generis*, deci nenumit. El ar putea fi intitulat contract de îngrijire care presupune îndatoriri de prudență și diligență prescrise de regulile profesiei medicale, deci obligații de *mijloace*. Spre deosebire de răspunderea contractuală, răspunderea delictuală se caracterizează prin inexistența unei legături de drept prealabile daunei între autorul ei și victimă, legătură care se stabilește numai prin producerea prejudiciului. Or, în afară de aceste deosebiri în ceea ce privește sursa obligațiilor și unele consecințe specifice, ambele răspunderi sunt instituții juridice cu un caracter unitar, având ca scop repararea prejudiciului. Într-adevăr, cele două răspunderi, delictuală și contractuală, au la bază același principiu: sancționarea neobservării unor reguli de prudență și diligență – prevăzute de art. 1349 c. civ. în cazul răspunderii delictuale – în conduita omului, care au cauzat un prejudiciu victimei.

Singura deosebire este că, în cazul răspunderii extracontractuale, autorul daunei încalcă menționata îndatorire legală, pe când în cazul răspunderii contractuale, această obligație formează obiectul unei convenții. Ceea ce este deci important, este faptul că nu există diferențe esențiale între responsabilitatea extracontractuală și cea contractuală, amândouă fiind întemeiate pe existența unei culpe, a unui prejudiciu și a unei legături cauzale între culpă și prejudiciu.

Această structură asemănătoare, cu numeroase puncte comune, a celor două răspunderi, face ca, atunci când în executarea contractului intervenit între medic și pacientul său având de obiect îngrijirea medicală a acestuia din urmă, rezultă un prejudiciu pentru pacient care *nu* izvorăște direct din contract, victima să se poată întemeia pe răspunderea delictuală a medicului sau chirurgului, răspundere de drept comun, invocând în acțiunea sa textul art. 1349 și urm. c civ.

Dar, în afară de forma răspunderii contractuale a medicului, sunt situații în care răspunderea sa devine sau are din capul locului un caracter delictual. Astfel, în cazul când bolnavul, îngrijit de un medic, moare, membrii familiei sale care au suferit un prejudiciu *propriu* din faptul decesului autorului lor, vor întemeia acțiunea, îndreptată împotriva medicului în culpă.

Se pune însă întrebarea dacă, în situația când dauna rezultă din neexecutarea unei obligații contractuale a medicului, victima se mai poate prevala de răspunderea delictuală a medicului în exercitarea profesiei sale? Mai precis, victima are în acest caz dreptul de opțiune între cele două răspunderi?

Deoarece, în materia pe care o cercetăm, este în discuție o culpă a medicului care, prin înfrângerea regulilor speciale ale profesiei sale, săvârșește faptul ilicit al vătămării sănătății pacientului său, acesta poate, în principiu, să invoce în sprijinul acțiunii sale răspunderea extracontractuală pentru fapte ilicite. Am văzut că această răspundere delictuală este de drept comun. Ea are un rol complementar numai în situațiile când este în discuție o responsabilitate întemeiată pe un contract intervenit între medic și pacient, dar care nu rezultă direct din clauzele contractului. Este ipoteza potrivit căruia debitorul, deși în principiu nu răspunde decât de daunele prevăzute în contract sau care ar fi putut să fie prevăzute la facerea contractului, răspunderea sa devine însă integrală, în condițiile când provine din dolul debitorului, extins de practica judiciară și în cazul când acesta comite o culpă gravă (*culpa lata*).

Răspunderea devine contractuală numai în cazurile încadrării ei într-o convenție care, după cum am spus, este în mod obișnuit verbală și chiar tacită. De aceea, în situația când un medic refuză în mod nejustificat să dea asistență medicală unui bolnav în primejdie și nu există nici un raport juridic anterior între aceștia, răspunderea medicului rămâne extracontractuală (delictuală). Dar chiar în cazul, când răspunderea medicului face obiectul unui contract, victima are alegerea de a-și întemeia acțiunea pe dispozițiile din codul civil sau pe contractul încheiat cu medicul, care în cursul asistenței medicale date pacientului, săvârșește o culpă medicală. Și aceasta, pentru că răspunderea instituită de lege pentru obligații izvorâte din cauzarea de prejudicii (răspunderea extracontractuală) formează dreptul comun, pe care-l constituie obligațiile legale aplicabile tuturor și în toate împrejurările, fără ca existența unui contract să fie pentru ea un obstacol. Nimic nu se opune deci la coexistența a două acțiuni în răspundere, contractuală și delictuală, între aceleași persoane și pentru repararea aceleiași daune, cu facultatea de opțiune a uneia din cele două acțiuni din partea victimei¹⁰⁰.

De altfel, diferențele dintre cele două răspunderi, dat fiind, după cum am mai arătat mai sus, perfectă lor similitudine, nu sunt de structură, ci *au* numai un caracter accesoriu, însă cu aplicații practice importante, în special în materia probelor.

Pe lângă acestea, obligația medicului în îngrijirea bolnavului de covid 19 este în general o *obligație de diligentă (de mijloace)*. Avantajul principal pe care îl are victima din exercițiul acțiunii contractuale în ce privește sarcina probei este cu

¹⁰⁰ S.Neculaescu, op.cit.p. 607.

mult redus în materia răspunderii medicale, pentru că obligația contractuală a medicului, nu este o obligație *de rezultat*, ci o obligație *de mijloace*, deci o obligație de prudență și diligență indicată de regulile profesiei sale.

Într-adevăr, în principiu, când obligația a fost precizată în contract, ca obligație determinată, este suficient ca partea vătămată să probeze existența acestei obligații, pentru ca autorul daunei să fie prezumat în culpă. Este deci cazul aplicării art. 1534 c. civ., text de principiu în materie contractuală, care dispune că debitorul este prezumat responsabil de dauna cauzată creditorului pentru neexecutarea obligației sale și va fi obligat la plata acestei daune, afară numai dacă nu va justifica că neexecutarea provine dintr-o *cauză străină* – cazul de forță majoră, culpa victimei sau faptul unui terț – care nu-i poate fi imputat.

Dar medicul, în executarea contractului încheiat cu pacientul său, nu se angajează să vindece bolnavul, adică *nu-și asumă* o obligație de rezultat – ci se obligă numai să-i dea cu scrupulozitate toate îngrijirile indicate de prescripțiile speciale ale științei medicale sau de uzuri, pentru a încerca să-l vindece pe bolnav. Medicul nu poate însă în general să garanteze vindecarea bolnavului supus tratamentului său, care depinde de un complex de factori ce scapă posibilităților lui de stăpânire.

Evident că în cadrul obligației de mijloace intră și intervențiile chirurgicale, a căror rezultat de asemenea nu-l poate garanta chirurgul, cu excepția, a operațiilor chirurgicale estetice.

Obligația de mijloace la care s-a angajat medicul, impune victimei să facă dovada că medicul a comis în executarea acestei obligații o imprudență sau o neglijență, exact ca și în situația unei răspunderi pentru faptul ilicit Deci, sub aspectul probelor, nu este nici o deosebire între cele două răspunderi¹⁰¹.

Distincția între aceste responsabilități – extracontractuală și contractuală – rămâne însă de un vădit interes practic atunci când medicul s-a angajat în mod special să obțină un anumit rezultat: vindecarea pacientului, ceea ce este uzitat în bolile mai ușoare, unde tratamentele clasice dau rezultate sigure de vindecare, ca și rezultatul la care medicul s-a angajat în materie de chirurgie estetică. În aceste ipoteze culpa medicului, în caz de neexecutare a contractului, fiind prezumată, dispensează pe victimă să o dovedească.

3. Nu numai, ne întrebăm care ar fi *criteriul comun în aprecierea culpei medicale, atât civile, cât și penale*? Prejudiciul suferit de bolnav din culpa medicului, atunci când constituie o lezare a sănătății victimei sau se traduce chiar prin moartea ei, atrage pentru medic nu numai o răspundere civilă, ci și o răspundere penală pentru infracțiunile *neintenționate* de vătămare a integrității corporale sau a sănătății (art. 194, art 196 c.pen. etc.) sau pentru uciderea din culpă (art. 192 c. pen.).

În aceste situații, culpa civilă a unui medic care angajează răspunderea sa civilă este penalizată de lege, având astfel caracterul unei infracțiuni penale. Aceste

¹⁰¹ S.Neculaescu, Izvoarele obligațiilor în Codul civil, op.cit.p. 608.

culpe sunt identice¹⁰². Într-adevăr, nu se poate concepe în același timp o vătămare a integrității corporale ori a sănătății unei persoane sau omuciderea fără voie, cauzate în mod distinct, din culpa civilă sau din culpa penală, pentru că *incriminarea* ca fapt penal nu este determinată de gravitatea culpei – care se ia însă în considerație la gradarea pedepsei – *ci de gravitatea rezultatului ei*. Există deci în aceste cazuri un criteriu comun în aprecierea răspunderii medicale, penale și civile, cu consecința că victima este liberă să urmărească acoperirea prejudiciului suferit printr-o acțiune în fața instanței civile sau să alăture acțiunea sa civilă judecării infracțiunii în instanța penală, prin constituirea sa ca parte civilă, în condițiile art. 20 c.pr.pen.

Pentru că, în realitate, medicul prin culpa sa a comis unul și același fapt, care angajează însă atât răspunderea civilă, cât și cea penală, granița dintre penal și civil la această materie nu se poate ușor stabili, întrucât pericolozitatea socială a faptului sub aspect penal rezultă din însăși împrejurarea, esențială în cauză, a vătămării integrității corporale sau sănătății pacientului/ori a cauzării morții sale. Identitatea culpei civile și a culpei penale în cazurile când responsabilitatea civilă întemeiată pe culpă este penalizată, ne permite să examinăm în mod unitar cele două responsabilități medicale: penală și civilă.

5. Coexistența caracterului extracontractual și contractual al răspunderii medicale ne permite să examinăm împreună regulile acestor răspunderi, în primul rând în aprecierea gravității culpei medicului în executarea obligațiilor luate de a îngriji pe bolnav.

Greșeala unui medic este în majoritatea cazurilor o culpă profesională conștând în ignoranța, neglijența sau imprudența sa în tratamentul bolnavului sau în operația chirurgicală efectuată prin înfrângerea regulilor științei medicale, de pildă, medicul având o pregătire medicală insuficientă și dând dovadă de neglijență și nepricepere profesională, a săvârșit următoarele culpe medicale: a injectat în degetul accidentat al bolnavului pentru anestezie, în loc de novocaină, ser hipertonic, în urma cărui fapt victima a suferit un început de necroză a degetului ce a necesitat un tratament suplimentar de 60 zile până la vindecare; operând de apendicită pe pacient, din nedăbăcire a perforat cu o pensetă dințată intestinul gros, din care cauză bolnavul a făcut o peritonită generalizată, necesitând o a doua operație de urgență și un timp de vindecare de 32 zile.

Într-o altă speță, instanța a dispus achitarea medicului chirurg, stabilind în sarcina sa greșeala elementară de tehnică chirurgicală făcută la operația victimei de ulcer că după ce a tăiat partea ulceroasă din stomac, în loc să facă legătura intestinului subțire de lângă duoden la stomac, din nebagare de seamă și superficialitate a legat intestinul subțire din partea cealaltă, de la cecum; din această cauză a fost scos din funcțiune cea mai mare parte din intestinul subțire și prin aceasta victima neputându-se alimenta, organismul său prin disprete nizare s-a debilitat atât de mult, că n-a mai putut suporta o nouă intervenție chirurgicală

¹⁰² Vintilă Dongoroz (1893-1976). Personalitate complexă a dreptului românesc, Ed. Academiei Române, București, 2013, pp. 40-41.

absolut necesară și după 3 luni de la operație, a murit în spital. Mai mult însă, inculpatul cu toate că imediat după operație, și-a dar seama din simptomele ce prezenta bolnavul: neasimilarea hranei, scaune diaretice, vomități, de culpa medicală comisă, n-a reoperat bolnavul, cât timp era încă în putere, ci a trecut sub tăcere greșeala sa, ceea ce a cauzat moartea victimei, greșeală descoperită mai târziu de alți medici în cursul tratamentului postoperatoriu la care a fost supus bolnavul; spre deosebire de unele cazuri când medicul se abate de la regulile obișnuite de atenție, prevedere și prudență de care trebuie să țină seama orice om în conduita sa. Astfel, instanța reținând în sarcina unui medic ginecolog infrafracțiunea de omor prin imprudență prin aceea că a procedat cu nesocotință și nedibăcie profesională la expulzarea fătului victimei în cazul unei nașteri anevoioase, a stabilit următoarele culpe medicale: medicul, deși se afla în fața unui caz de naștere anormală, care depășea cunoștințele și experiența sa profesională, din nesocotință și ușurință n-a anunțat acest caz medicului șef al spitalului, care cu experiența și cu pregătirea lui profesională, ar fi putut salva victima; autorul infrafracțiunii n-a urmat prescripția medicului de circumscripție care a opinat internarea victimei în spital cu indicația de a i se face operație cezariană și a intervenit – de-abia a doua zi de la internare – la sugestia soțului victimei, în mod neindicat cu forcepsul și apoi cu baziotropul, dând dovadă de o totală neîndemănare și nepricepere profesională, fapt care a provocat victimei, prin rupturi mari ale organelor, o puternică hemoragie ce a condus la moartea femeii și a copilului.

Din examinarea deciziei mai sus rezumate a Tribunalului Suprem și referindu-se și la practica judiciară mai veche, rezultă că *greșeala medicală* trebuie să fie o *culpă evidentă, caracterizată, incontestabilă*. Și aceasta, pe de o parte, fiindcă încercând pe medic cu răspunderi excesive, inițiativa medicală ar suferi mult și medicii n-ar mai îndrăzni să întreprindă tratamente noi, să folosească metode operatorii cu totul recente, a căror insuficientă experimentare nu dau în prezent garanții sigure de eficacitate, dar convin cazului medical în care se încearcă experimentarea, în lipsa altor tratamente sau metode operatorii mai bune. În acest fel, știința medicală n-ar putea progresa. Pe de altă parte, judecătorii trebuie să țină seama de dificultățile pe care ei le întâmpină în stabilirea culpei medicale. De aceea, judecătorii nu pot decide decât cu multă prudență în aprecierea unor fapte și în soluționarea unor chestiuni din domeniul tehnicii medicale, pe care n-au pregătirea științifică să le cunoască în esența lor.

6. În acest sens, arătăm că instanța supremă a avut să se pronunțe asupra *crimelor culpei medicale*, cu ocazia soluționării speței supusă judecății. Suprema instanță a admis recursul în supraveghere a Președintelui Tribunalului Suprem și a casat cu trimitere hotărârile celor două instanțe prin care acestea au reținut că medicul a administrat victimei un tratament intempestiv prin injectarea unei doze puternice de cardiazol (medicul între timp decedând, victima a chemat în judecată pe moștenitorii acestuia pentru a fi obligați în locul autorului lor, la despăgubiri civile). Medicul era învinuit că această injecție a produs tasarea vertebrelor pacientului – care suferea de grave tulburări psihice, fiind alcoolic – și

instanțele stabilind ca dovedită culpa medicului, au obligat pe moștenitorii lui la plata daunelor -materiale suferite de victimă.

Cu acest prilej, instanța supremă a decis că aplicarea de către medic a unui tratament folosit în știința medicală – în speță acela a unei doze mari de cardi-zol pentru a evita un șoc incomplet – care a provocat pacientului o vătămare a sănătății, fără să se fi stabilit greșeala profesională a medicu-curant constând într-o vădită imprudență, neglijență, sau ignoranță în timpul administrării tratamentului, precum și ulterior în supravegherea bolnavului, nu poate constitui infracțiunea de vătămare gravă a sănătății care să genereze o răspundere civilă.

Într-o altă speță, instanța l-a găsit vinovat pe inculpatul medic pentru că din rapoartele de expertiză medico-judiciare întocmite în cauză, rezulta că acesta i-a administrat unui copil în vârstă de 9 ani ser antitetanic într-o cantitate prea mare o singură dată, fără a-i lua antecedentele medicale (copilul suferise de urticarie) și a-i face desensibilizarea conform reglementărilor în vigoare. Acestei culpe medicale a inculpatului de a fi ignorat regulile profesionale precise în materie, i s-a adăugat faptul de gravă neglijență și lipsa de conștiințiozitate în exercitarea profesiei de medic de a nu-i fi dat asistență medicală victimei – deși a fost solicitat insistent de mama ei – atunci când starea victimei s-a agravat, ceea ce a dus la moartea copilului. Sub acest aspect, remarcăm că, dintre numeroasele probleme în legătură cu stabilirea întinderii prejudiciului în caz de vătămare a sănătății sau moartea acestuia, următoarele chestiuni dau loc la multe controverse: 1) problema cu privire la așa numita „înglobare” a câștigului celui vătămat, în suma acordată pentru repararea prejudiciului și 2) problema cu privire la modul de calcul a despăgubirilor pentru un prejudiciu, la survenirea căruia a contribuit, prin vina sa, însăși partea vătămată.

7. Răspunderea medicului intervine numai în cazul când există un raport de cauzalitate între acțiunea culpoasă a acestuia și prejudiciul suferit de pacient. Această legătură de la cauză la efect între culpă și daună nu este necesar să se sprijine pe o cauză nemijlocită și nici pe o cauză unică; este suficient să existe o înlănțuire între actul medical și prejudiciul suferit de victimă de așa natură că actul ilicit al medicului făcea previzibilă consecința prejudiciabilă. Un exemplu de cauză mijlocită este acela al accidentului suferit de un bolnav în curs de tratament pentru tulburări psihice, care fuge din spital. Astfel, accidentul este cauza mediată a lipsei de supraveghere a bolnavului de către personalul medical care-l îngrijește, din care motiv bolnavul a putut fugi¹⁰³.

În ceea ce privește lipsa unei cauze unice în tratamentul greșit al unui bolnav, faptul că acesta suferea de o afecțiune anterioară tratamentului, care a contribuit la provocarea prejudiciului, nu scutește pe medicul în culpă să răspundă de dauna suferită de pacient. De pildă, dacă o operație chirurgicală în cazul când ar fi reușit, n-ar fi putut decât să întârzie moartea sigură a pacientului sau pierderea unui organ al său, însă operația a grăbit desnodământul fatal din culpa eviden-

¹⁰³ G. Antoniu, Observații cu privire la anteproiectul unui al doilea nou Cod penal, în „Revista de drept penal” nr. 4/2007, p. 9 și urm.

tă a medicului în efectuarea operației; în acest caz medicul devine răspunzător atât penal cât și civil de prejudiciul real cauzat, care însă este numai acela – în ce privește dozarea pedepsei și quantumul daunelor – rezultând din scurtarea corespunzătoare a vieții bolnavului sau din pierderea mai devreme a organului.

Proba legăturii de cauzalitate trebuie să o facă victima în situația culpei contractuale, atunci când obligația medicului este *numai „de mijloace”*, iar *nu „de rezultat”* – și în ambele cazuri dacă culpa acestuia este extracontractuală. Această probă se poate face și prin prezumții: de pildă, în cazul când o boală în mod curent vindecabilă, a provocat totuși o infirmitate victimei sau moartea acesteia, dintr-o culpă medicală evidentă.

Această incursiune în stabilirea culpei medicale are un câmp larg de investigație pentru care vom utiliza atât reglementarea profesiei de medic, cât și practica judiciară mai veche, în lipsa, pentru toate cazurile, a unor hotărâri judecătorești recente în această materie.

Rolul medicului este deosebit de important în sfaturile ce trebuie date bolnavului în ce privește precauțiile pe care acesta urmează să le ia relativ la starea sănătății sale, între care se situează în prima linie internarea în spital, pe care trebuie s-o recomande medicul atunci când este necesar. De asemenea, medicul curant trebuie să avertizeze pacientul asupra riscurilor operației sau tratamentului pe care l-a sfătuit să le accepte. În caz când starea psihică a bolnavului împiedică pe medic a-l pune în cunoștință direct pe bolnav, rudele bolnavului au dreptul să cunoască adevărul asupra gravității stării sale. Neîndeplinirea acestor obligații atrage răspunderea medicului.

Tratamentul odată început sau operația făcută, obligă pe practician să-i dea bolnavului îngrijirile necesare. Părăsirea lui constituie o culpă gravă a medicului, dar acesta poate fi înlocuit cu un alt medic în cursul tratamentului, acest caz neconstituind o părăsire a bolnavului de către primul medic.

Medicul trebuie să respecte libertatea bolnavului de a refuza un tratament sau o operație chirurgicală, pentru care este deci necesar consimțământul pacientului.

Proba consimțământului bolnavului trebuie să o facă medicul, dar ea se face în mod obișnuit prin prezumții. În lipsa acestui consimțământ, medicul răspunde de rezultatul nefavorabil al tratamentului sau al operației, chiar când acesta n-a comis o culpă medicală.

Când tratamentul sau operația prezintă pericole în disproporție cu avantajul urmărit, chiar consimțământul pacientului nu poate justifica intervenția medicului. Astfel, în operațiile estetice, ameliorarea «liniei» unui membru al pacientului (linia nasului, linia picioarelor etc.) sau dispariția unor imperfecțiuni ale pielii este permisă numai dacă riscul pacientului pentru un avantaj de acest fel nu este acela al unor infirmități grave și incurabile sau chiar al morții. Și aceasta fiindcă respectul integrității corpului omului trebuie să fie și pentru medic o regulă de ordine, ea nu poate fi în principiu sacrificată decât pentru necesitatea *de a salva sănătatea pacientului*. De aceea, în chirurgia estetică, obligația medicului este,

cum am arătat mai sus, o *obligație de rezultat*, iar *nu o obligație de mijloace*, ca în cazurile obișnuite de asistență medicală.

Respectul integrității corpului omenesc interzice medicului, sub sancțiuni penale, ca uzând de consimțământul bolnavului să facă pe corpul său experiențe periculoase pentru sănătatea acestuia, chiar în mod dezinteresat în interesul *științei*. De asemenea sunt interzise operații vătămătoare organismului omului, de pildă sterilizarea chiar când este dorită de pacient, dat fiind caracterul ei antisocial și consecințele nocive pentru acesta a unei asemenea operații.

Majoritatea trimeritelor în judecată penală, cât și a acțiunilor civile pentru daune, în caz de deces al bolnavului sau a vătămării integrității corporale ori a sănătății acestuia, se fac pentru *erori de diagnostic* sau pentru lipsa precauțiilor pe care ar fi trebuit să le ia medicul în tratamentul sau operația chirurgicală efectuată.

În ceea ce privește stabilirea erorii de diagnostic, judecătorii trebuie să recurgă la concluziile expertului, dar nu sunt obligați totdeauna să-i adopte în totul concluziile. Ei pot trage din constatările raportului de expertiză concluzia vinovăției medicului, atunci când expertul, împotriva propriilor sale constatări, nu reține culpa medicului, din tendința, adeseori întâlnită în practica judecătorească, de a exonera de răspundere pe confrății săi.

Asupra aprecierii culpei în eroarea de diagnostic, criteriul este acela al acțiunii unui medic prudent, pus în aceleași condiții de lucru ca și medicul care a greșit. S-a afirmat că ar trebui să se țină seama în special de următoarele elemente: gradul deținut de medic în ierarhia profesională (medic stagiar, secundar, specialist, primar etc.); experiența în cadrul aceleiași categorii profesionale și condițiile obiective de lucru pe care le-a avut.

Aprecierea va fi deci mai severă față de un specialist în domeniul specialității sale, decât al unui medic nespecialist. Dimpotrivă, pentru tot ceea ce este în afara specialității sale, răspunderea medicului specialist este angajată numai pentru ignoranța evidentă a unor cunoștințe medicale generale. Este necesar ca medicul să uzeze în stabilirea diagnosticului de toate mijloacele științifice pe care le are la dispoziție; astfel, în cazul când acesta nu verifică diagnosticul printr-o radioscopie sau prin analize, comite o neglijență, care îl obligă să repare prejudiciul cauzat bolnavului pentru că n-a recurs la procedeele de investigație și de control cerute de știința medicală.

Mai mult decât atât, în continuare, vom examina pe scurt principalele greșeli de comportare a medicului care denotă lipsa de precauție în exercitarea profesiei medicale constând în imprudența și neglijența medicală. Pentru că obligația de bază care incumbă medicului este aceea de a lua în îngrijirile pe care le dă bolnavului, toate precauțiile comandate de prescripțiile speciale ale artei medicale și de uzanțele acesteia. Astfel, este considerată imprudență expunerea bolnavului la riscuri inutile pentru vindecarea sa. De pildă efectuarea de către chirurg a unei operații care nu este urgentă, fără instrumentar și condițiile necesare sau folosirea unei metode de anestezie condamnată de știința medicală din cauza accidentelor la care a dat loc, constituie culpe medicale.

Referitor la neglijența medicală, constituie o neglijență caracterizată genera-toare de răspundere, fapta medicului sau a chirurgului de a nu examina constituția

fiziologică și antecedentele bolnavului, pentru a evita riscurile unui tratament ori a unei operații chirurgicale neindicate sau de a nu urmări cu suficientă atenție îngrijirea postoperatorie ori evoluția unui tratament, pentru a înlătura complicațiile.

Conștiinciozitatea medicului în îndeplinirea obligațiilor sale profesionale este o însușire fundamentală care trebuie să domine întreaga sa activitate medicală. Lipsa de conștiinciozitate, delăsarea în acțiunea curativă a unui medic, atunci când cauzează prejudicii bolnavului, antrenează responsabilitatea sa civilă și chiar penală. Este cazul să menționăm aici o formă gravă de sustragere de la îndatoririle unui medic în acordarea asistenței medicale, aceea a refuzului de serviciu legal datorat.

Apoi, constituie o neglijență profesională generatoare de daune și eroarea materială a medicului în redactarea unei rețete medicale, administrarea unui medicament în locul altuia, faptul chirurgului de a uita în timpul operației o compresă sau un instrument în locul operat și apoi cusut. Dar *constituie potrivit* circumstanțelor cauzei, o scuză pentru medic care exonerează de răspundere sau cel puțin o culpă *comuna*, faptul că bolnavul, *victima* unei medicamentații greșite, n-a furnizat medicului informații suficiente asupra trecutului său sanitar. Este de asemenea scuzabilă fapta unui specialist, consultat în specialitatea sa, care omite un examen ce nu intră în specialitatea acestuia.

În aplicarea tratamentului sau în executarea operației, practicianul, în afară de circumstanțe excepționale, comite o greșeală pentru că s-a abținut de a chema în consult medicii specialiști ceruți de bolnav sau de familia sa.

De aceea, credem că este interzis judecătorilor să discute în hotărârile lor teorii pur științifice fără a apela la luminile experților specialiști pe a căror opinie trebuie să se sprijine, ori de câte ori au de rezolvat probleme strâns legate de regulile științei medicale. Și chiar experților nu le este îngăduit să emită opinii pur personale, pentru că ceea ce interesează este avizul corpului medical, starea științei medicale însăși.

În aceste condiții, se poate afirma așadar că nu este permis judecătorului să pătrundă pe terenul *controversat al medicinei*, așa cum se întâmplă în prezent, în contextul pandemiei covid 19, în primul rând fiindcă nu are cunoștințele necesare, iar în al doilea rând, pentru că culpa medicală începe numai în momentul când încetează controversele științifice¹⁰⁴. Ca atare, nu pot fi considerate acte de imprudență ale medicului *metodele noi asupra cărora părerile sunt împărțite*, generate de pandemia de covid -19, inspirate însă de speranța, chiar nesigură de a vindeca pe bolnav de covid – 19. Fără aceste riscuri pentru a salva bolnavul, practicianul n-ar mai putea face să progreseze știința medicinei. Instanțele judecătorești trebuie să fie deci circumspecte în aprecierea culpelor medicale și să nu pună pe socoteala practicianului, ceea ce ține de imperfecțiunea științei, în cazurile de incertitudine în stadiul ei actual, a diagnosticului sau a chirurgiei operatorii. În același timp însă, interesează în cel mai înalt grad ca justiția să ocrotească pe bolnavi nu numai pe cei cu covid 19, și să nu-i lase la discreția unor medici nepricepuți sau imprudenți.

¹⁰⁴ I. Fruma Responsabilitatea medicului, Sibiu, 1944, p. 100 și 226.

CONFLICTUL ARABO-ISRAELIAN ... PÂNĂ CÂND?

Bader KABAHA, doctorand

Academia de Administrație Publică din Moldova, Israel

Rezumat: articolul prezintă opinii cuprinzătoare care afectează conflictul arabo-israelian. Unii dintre ei consideră conflictul (din punct de vedere Arab), care nu sa schimbat timp de 50 de ani și sugerează utilizarea aceluiași instrumente, sloganuri, metode și tempo-uri (Această școală îi place să se numească școala culturii de rezistență). Alții cred că, fără o schimbare radicală în căile Arabe de rezolvare a acestui conflict, obiectivul final nu va fi atins, iar situația anterioară va rămâne, de fapt, neschimbată în comparație cu 1947, sau situația arabilor se va deteriora și mai mult. Scopul acestui articol nu este o victorie pentru școala culturii de rezistență, nu școala de dialog și soluții pașnice, ci școala libertății, care presupune că consensul asupra oricărei probleme este produsul opresiunii, conducerii și tiraniei.

Cuvinte cheie: conflictul arabo-israelian, cultura de rezistență, soluții pașnice, consensus

THE ARAB-ISRAELI CONFLICT ... TO WHERE?

Abstract: The article presents comprehensive views that affect the Arab-Israeli conflict. Some of them consider the conflict (from an Arab point of view), which has not changed for 50 years and suggests the use of the same tools, slogans, methods and tempos (this school likes to call itself the school of resistance culture). Others believe that without a radical change in the Arab ways of resolving this conflict, the ultimate goal will not be achieved and the previous situation will, in fact, remain unchanged compared to 1947, or the situation of the Arabs will deteriorate even more. The purpose of this article is not a victory for the school of resistance culture, not the school of dialogue and peaceful solutions, but the school of freedom, which assumes that consensus on any issue is the product of oppression, leadership and tyranny.

Key words: Arab-Israeli conflict, culture of resistance, peaceful solutions, consensus

Hundreds of writers, thinkers, politicians and strategists have dealt with the Arab-Israeli conflict from many perspectives and angles. Nevertheless, it has remained an angle from which not many have previously addressed this conflict. And I mean that a person looks at this conflict as an administrative leader in an institution such as the major global institutions that have produced and developed modern management sciences techniques, where the ideology disappears, emotions and feelings fade away, and the sole goal is to solve the problem with the best means and reach the most effective results. Although a great professor such as Professor "Muhammad Hassanein Heikal" mocked in one of his interviews on Al-Jazeera a few weeks ago those who run the world as a big company,

I say that the American empire will not run the world except with the corporate mentality. Also, the American Empire is not in its old age but in its early stages. A aware of the realities of the post-Cold War world does not doubt that a century at least will be peeled off, and the United States of America alone with the seat of a superpower whose weight does not come close to anything. My saying this is not based on intuition, but rather on accurate calculations of the rates of economic growth and the development of scientific research in China, Russia, England, France and Germany (which are theoretically capable countries) to reach high levels of progress, whether as individual countries or as groups (such as the European Union, which I expect to include Russia within less Ten years ago). Accordingly, I say to those who are angered by the way the world is managed as a company that it will not harm you after many people have dealt with the Arab-Israeli conflict from different angles to exercise a little restraint while reading a different point of view from the “good tune.”

And start by imagining that if any senior administrative leader was presented to him the history of the Arab-Israeli conflict during the years from 1947 to the present day, he (mostly) would make the following observations: It is clear that this conflict now needs to pass through what is known in modern management sciences (With the science of change management) Manage The Change. One of the most important techniques in modern management sciences is that the method of dealing with the problem changes when the data change and when it appears that the method that has been used for a long time is useless. Looking at the Arab-Israeli conflict, it is (very) clear that the position (or position) of the Arabs within the framework of this conflict is the position (or position) of the party that loses over the years. This is what necessitates (for any professional administrative leader) to change the way of dealing with this conflict. Changing the way of dealing with this conflict is inevitable for both parties to the conflict and not for one party (but to degrees that vary according to the disparity in power, influence and influence). The obvious fact that cannot be overlooked after a careful look at the history and repercussions of the Arab-Israeli conflict is that it is impossible to imagine the success of a military solution to this conflict. If this is the case – then why does a large section of public opinion in Arab countries get angry when a voice calls for a reconsideration of the way the Arabs have dealt with this conflict for more than fifty-seven years?. and why are there multiple views in all societies regarding any issue – as for our Arab world, the most popular and common voice is the voice that the call summarized for our survival in the way we dealt with this conflict throughout the years from 1947 until this moment??

As an administration man who sees this tragedy – one of my duties is to allow the public opinion to know that the story has another side and that there are others who tell the conflict in a way other than the way the Arab media did not stop repeating a tune that repeats and is the only way to look at this conflict and deal with it. A comprehensive view of the views that affect the Arab-Israeli conflict shows the existence of a large first school that has been reiterating the same views for more than fifty years, and it is a school that calls briefly to continue dealing with the conflict (from the Arab point of view) with the same pace, tools, slogans, methods and mechanisms (this school likes to call itself In the Resistance Culture School). In fact, there is another school that believes that without a fundamental

change in the Arab ways of dealing with this conflict, our endgame will be either to continue where we have been since 1947 – or to witness a further deterioration in the Arab position. As for the loud, loud voices that resemble the beating of the drums of war, which constantly call out to the Palestinians (and Arabs) in the same manner and with the same current methodology (rejection + denouncement + condemnation + blame for America + armed uprising + culture of resistance + random violence ... etc.). They are well-known voices and are present everywhere on the Arab scene, and I do not need here to choose some of them to present to the reader in order to get acquainted with them and their essence, nature, goals, means and rhetoric – because that is known to every reader who reads newspapers or watches TV and satellite channels. As for “the faint voices,” it is the right of the readers that most Arab media and pens have tried to monopolize for many years – that readers have the right to offer them examples of it (that is, from another point of view) because most of them are not aware of it, its rhetoric, its language, its message and its purposes. I will start with the words of Ismail Sidqi (former Prime Minister of Egypt) in his speech before the Egyptian Parliament between the issuance of the United Nations resolution to divide Palestine into two states: a Jewish state “Israel” and an Arab state “Palestine” and between the Arab armies launching their first war with Israel (May 1948). At that time, Ismail Sidqi opposed waging war on Israel ... and called for acceptance of the United Nations resolution (the partition resolution) ... and said that waging war on Israel would transform it from a “small country” into a “much larger” state, and the Arabs were invited to avoid a tragedy (rejecting the possible ... and seeking the impossible). Then I turn to modern models of sayings, statements, visions and ideas of this school of thinking. And I start: (I am not with the option of resistance; we have tried it for four years. What have we done? The armed and military resistance tried for four years and its result was devastation. We cannot confront Israel by force of arms. Israel is prepared to defeat the Arabs together, so it is not possible for us to resort to the option of war and succeed. The proof for this is that four years of armed resistance, and the result is nothing) (I do not think so, Israel historically used to say that Gaza is a shameful land and we must get out of it, and if they want to continue, they will continue, we do not want to carry things more than they can bear, and we say this because of the resistance and we are waiting for more than that) .(At the beginning of the armed military uprising, some said that this uprising will lead to the liberation of the homeland and the result is that the homeland has been reoccupied, and it will lead to a cessation of settlement activity, and the result is that the settlements have doubled, and will lead to the overthrow of Sharon, and the result is that Sharon has become a popular support that even Ben-Gurion did not. I drop the option of military resistance in anything. We entered the Palestinian territories in 1994 for the sake of peace and in the name of peace, and we have to continue with this option, because we have no choice but the option of peace.)) (The excerpted paragraphs have ended from the hadith of Abu Abbas “Abu Mazen”). There are also “faint voices” of personalities who support this school, from which I would choose an article published by Al-Sharq Al-Awsat newspaper published in Arabic in London on September 30, 2004 by the Palestinian writer, Mona Al-Ghusain, entitled (4 Years after the Intifada... What do the results look like?). It states the following: (The method of using suicide bombers to

infiltrate Israel and target its civilian population has weakened the sympathy of the international community, public opinion and Western governments towards the Palestinians. Whatever the legitimacy of the Palestinians' right to a homeland free from Israeli occupation and settlements, the indiscriminate targeting of civilians weakens the rights of Palestinians. Sharon's hand was released without any protest or reprimand on the part of the international community. At the same time, we are witnessing the quarrels and rivalries of our leaders openly, in a disgraceful and blatant manner, over issues that are of no importance to issues related to the plight of the Palestinians at the local and international levels. (End words) Palestinian writer Mona Al-Ghoussein). Among the Egyptian holders of pens, I chose what was written by Professor Hazem Abdel Rahman in his column (Foreign Policy) in the largest Arab newspaper (Al-Ahram) on October 6, 2004, which is the article in which the following was stated: (It was not in the interest of the Palestinian resistance movements to use missiles (Al-Qassam) in the bombing of Israeli settlements). (And a quick look at what is happening and the extent of the suffering that the average Palestinian citizen suffers as a result of these reckless acts carried out by such organizations, it becomes clear to us that the "militarization of the intifada" and the use of armed violence have not brought any benefit to the Palestinian cause, neither the United States nor Russia. Or, Europe, or the United Nations supports the militarization of the intifada and the resulting civilian casualties in Israel, the Israeli forces use their killing as an excuse to kill many times their dead, as well as spreading devastation and destruction in the already poor neighborhoods in which the Palestinians reside. It may also be useful to quote paragraphs from an article by Professor Majed Al-Kayyali published in the London-based Al-Hayat newspaper in its issue on October 7, 2004: (The owners of the slogans, ideologies and eternal conflict projects often reject data analysis, examination of facts, and study of statistics, as they are processes that contradict their delusions, superficialities and parental guardianship over history, identity and the nation) ... (The struggle of the Palestinians would have been more fruitful, perhaps, had the Palestinians managed Their struggle with a kind of rationality and realism, but what can be confirmed is that the Palestinian losses could have been much less, in this case. It is striking that the Palestinians, in their long struggle, did not have this advantage, as their struggle, which was based on wishes and slogans, was characterized, for the most part, by a kind From reverence to sacrifices and heroism, in and of themselves, in a struggle ruled by emotions, instincts, symbols and tribal spirit. This explains why the Palestinian people, throughout their history of struggle against the Zionist project, have not been asked about successes or achievements (...) that the Palestinians, after all their experiences, no longer need to prove that they are a brave, sacrificial and dignified people, as much as they also need to prove themselves. And for others, as a people capable of transforming its heroics, sacrifices and suffering into political achievements, that is, into facts on the ground).

Consequently, we are facing two approaches: one that believes that it can achieve the Palestinian national goals through the use of force, and another group believes that the method of using force will lead the Palestinians to the path of successive losses and may be the same as the American Indians who persevered in the method of using force from the beginning to the end. (I.e. their end). The

issue that is very important to me is not to say that I am certain of the correctness of the viewpoint of the second school (Mahmoud Abbas School). The media, mosques, teachers and writers are all chanting what falls under the first school (the culture of resistance). It is an inhuman phenomenon. All free societies with an abundant share of education, knowledge, and culture are divided around major issues. American society was divided over the war on Iraq, and so was British society. And American society, for example, is divided over what should be done in tax policies and also about abortion and many things about which it is logical and natural to split opinions. As for us, every hundreds of us may be (except for one or two) who echo the same opinions regarding the Arab / Israeli conflict in general and the Palestinian-Israeli problem in particular. I have heard in American, Canadian, European, Russian and Japanese universities and research centers expressing the astonishment of intellectuals and thinkers that we are united by one opinion on this very important issue. I used to say to these people that we are not an oddities in this matter, and that we are not really the holders of one opinion, but rather we are a victim of a brainwashing operation carried out by the media, mosque platforms, education programs and all means of influencing people in a public environment in which the illiteracy rate is about fifty percent. Therefore, the goal of this article is not victory for the school of resistance culture, not also for the school of dialogue and peaceful solutions, but for the school of freedom, which assumes that consensus on any issue is the fruit of oppression, direction and tyranny – but in light of the climate of freedom, it is normal for people to divide (albeit in different proportions) on issues. Major. As for the opinion of everyone in our society being in line with the viewpoint of the resistance and the use of force, this is something that only proves the existence of the exacerbation of a brainwashing process that is rare in our contemporary world.

Source:

- Ben-Ami, Shlomo. Scars of War, Wounds of Peace: The Israeli-Arab Tragedy. New York: Oxford University Press, 2006.
- Benvenisti, Meron. Intimate Enemies: Jews and Arabs in a Shared Land. Berkeley, CA: University of California Press, 1995.
- Bickerton, Ian J. and Carla L. Klausner. A Concise History of the Arab-Israeli Conflict. 4th ed. (Prentice Hall, 2001)
- Egyptian newspaper, Akhbar Al-Youm, November 20, 2017

- عبد المنعم واصل، "الصراع العربي الإسرائيلي - من مذكرات وذكريات الفريق عبد المنعم واصل"، طبعة 2002، 411 صفحة، مكتبة الشروق الدولية.
- محسن عوض، "الاستراتيجية الإسرائيلية لتطبيع العلاقات مع البلاد العربية"، سلسلة الثقافة القومية رقم (١٦) بيروت: مركز دراسات الوحدة العربية، ١٩٨٨.
- د. احمد ثابت، "الصراع العربي الإسرائيلي- دراسات الشرق الاوسط" 2018 موقع الجزيرة.